CARMINA
EX ANTIQVIS LAPIDIBVS.

CARMINA
E X
ANTIQVIS LAPIDIBVS
DISSERTATIONIBVS AC NOTIS

ILLVSTRATA

A P. FRANCISCO MARIA BONADA

CL. REG. SCHOLARVM PIARVM

Eloquentiae Professore in Collegio Urbano de Propaganda Fide.

VOLVMEN II.

ROMAE, MDCCLIII.

Apud Josephum Collini, & Benedictum Francesi.
SVPERIORVM FACVLTATE.

REVERENDISSIMO PATRI

FRANCISCO XAVERIO

VASQVEZ PERVANO

SACRAE THEOLOGIAE MAGISTRO

TOTIVS ORDINIS EREMITARVM S. AVGVSTINI

PRIORI GENERALI.

FRANCISCVS MARIA BONADA CL. REG. SCHOLARVM PIARVM S. P. D.

ALTERVM hoc Volumen mandari quum typis coepit, id ferme temporis tuis par eſt promeritis data laus, ſive, quod idem eſt, tuis te virtutibus ornatum vi-

vidimus, PATER REVERENDISSIME, in comitiis nempe Bononiae habitis, doctissimorum optimorumque suffragiis hominum, quibus, si quis alius, tuus abundat ORDO, istius auctoritatem loci, quem probe sustines, attigisti. Percrebuit ubique nominis hinc celebritas ac famae tuae. Honoris praeterea comes gratulatio haud impar fuit. Illud enim jam cunctis fere gentibus persuasum est, tum magnos in primis viros esse divina munera, tum qui sacrorum aut Magistratuum, aut Ordinum gubernacula teneant, non eos temere non fortuito cooptari, quare vix dignitatem adepti sunt, tametsi nihil minus, quam plausus captent, impedire id tamen nequeunt, quin aliis atque aliis gratulationibus, sive quorum ab ipsis res magnae aguntur, sive quorum interest sola virtus, occupatissimi esse soleant. Sed redeo ad te. Quod passim cernitur optimis quibusque viris, quum in edito collocantur, usuvenire, hoc te maxime expertum esse, ne latius pervager, qualecunque id Operis argumento est, quod tibi de ista tua, quae multo se plus accepisse, quam dedisse existimat, honoris amplitudine gratulatur. Singularis illa modestia tua, cui sola virtus, sed nuda prorsus ab omni laude, probata est; me illa quidem, nisi id, quod tibi praesto, tam parum esset, quam quod minimum offerri potest, vehementer ab hoc officio absterruisset, quum praesertim studiorum, quae

hic

hic tractantur, eorumque, unde fructus in te maximos trajecisti, sit alia plane ac dissimilis omnino ratio. Tu videlicet iis in disciplinis, unde major ad gloriam aditus patere solet, continenter & accurate versatus es, summaque cum laude tua, ac tuorum utilitate optimas facultates, quae reliquarum dominae atque reginae sunt, philosophiam ac theologiam diligenter, copiose, docte interpretatus, post te discipulos reliquisti, qui nunc easdem & probe tenent, & strenue profitentur doctrinarum aemulatores ac laborum tuorum. An timidam id vero efficiat observantiam hanc in te meam? imo etiam excitet necesse est. Siquidem, ut id palam fatear, quod verissimum est, suavissima antiquitatis studia nullo cum Ordine, quam cum isto, cujus tu princeps ac parens es, arctiore vinculo continentur. Quid? quod inveniri vix alium arbitror, cui tantum debeat antiqua res? Quis enim clarissimus ille Fortunatus Scacchus? ea nimirum doctrina, eruditione, auctoritate vir, cujus gratia vix dici potest, quid sacra antiquitas claritatis, quid splendoris, quid dignitatis habet. Quis Onuphrius Panvinius? veterum ille rituum, ludorum, nominum, historiarumque scriptor, ac totius antiquitatis interpres optimus, qui & cogitatis & scriptis omnibus non modo vicit aetatem suam (tempore non enim suo ac praematuro interitu extinctus est) verum etiam omnis memo-

riae

riae gloriam adaequavit: tam praeclare immortaliterque de multiplici philologiae ſtudio meritus eſt. Quis Angelus Rocca, iſtius auctor Bibliothecae Angelicae, & Epiſcopus Tagaſtenſis? is nempe vir, qui pro munere, quo fungebatur, Chriſtianae antiquitatis utiliſſima commentaria edidit, cum de aliis argumentis, tum praecipue de Ritibus, de inſcriptione SEMONI DEO SANCO FIDIO &c. ac de Tabulis Donariorum marmoreis Romae a Beato Gregorio Magno SS. Apoſtolis Petro & Paulo dicatis. Quis Cardinalis Noriſius? vere ſapientia Princeps Eminentiſſimus, quem de abditiſſimis maximeque arduis theologiae partibus ſi diſputantem audias, haerebis animo, ac vix credideris, qui tandem potuerit una mens, unus vir in profana eruditione tam mirifice excellere: in utroque autem ſcribendi genere illius doctrinam dixeris altum flumen ac latum; illius eloquentiam, ut a ripa ſolvit, multo vehi longius rapidiuſque, quam ut cujuſquam ingenio liceat pone ſequi, nedum vincere aut aequare. Jam vero qui ſui patronum Operis nacti ſunt, illud habent in more poſitum, ut verborum apparatu quam ſplendidiſſimo verſari ſoleant ejus in dignitate, recteque geſtis, ſi modo ſunt, aut impudenter fingere, ſi nulla ſunt. At ego arrogem ſi mihi alterum, alterum niſi deprecer, amens ſim. Novi quam generoſa ſimul ac delicata ſit virtus tua. Sic ero igitur officii retinens,

riens, ut tecum loquar, si per te liceat, sed nihil de laude tua. Videlicet quicquid dixero, ad prudentiam referri volo aut Principis, aut tuorum. In BENEDICTO XIV. universus, qua late patet, Christianus orbis & Parentem suspicit, & Pontificem veneratur, qui pro mentis excelsitate fere divina, plura didicit, quam alii concupiverint, plura scripsit, quam alii legerint, plura demum, quod ea jam aetate mirandum est, memoria tenet, quam alii legendo quaerendoque cognoverint, adeoque nulla res est tam alte posita, quae illius scientiam fugere possit. Aut igitur, quod docti pernegant, fateri oportet, cum sapientia imprudentiam commisceri, aut laus est tua, cui nulla par, vix magnus ille vir, qui tenuit proximus ante te istum gradum, e vivis cessit, ab hoc Pontifice, ab hoc Principe Vicarium primo, deinde Priorem Generalem te non probatum modo, verum etiam laudatum esse, ac peramanter in praesens foveri, protegi, commendari. Jam illa a vobis celebrari comitia solent, quo, sive in rebus agendis prudentia, sive scientiarum cognitio consideretur, universi conveniunt Ordinis ipsa lumina. Nullus euripus, nullum fretum tot habet motus, quot aestuant agitationes, ubi imperitia dominatur. At longe secus, ubi sedem sapientia stabilem nacta sit. Distractae interdum sententiae sunt, sed quandiu ex multis, quae sit optima viri virtus, haud

satis

satis liquet. In quem vero cooptatio inciderit, is plane vir & haberi & esse debet, in quo summa sint omnia. Gaude igitur tam excellenti bono, nec modestia mihi succenseat tua, si ex isto, quo ut merito frueris, sic diu pervelim, virtutis praemio laetitiam dico cum in provinciis ac regnis omnibus, ubi Ordo nunc tuus, ut semper, floret, tum praesertim in Hispania singularem animi jucunditatem obortam esse. Ter illa felix ac perbeata virtutum altrix multos jampridem Ordines, ac Patriarchas Ecclesiae dederat sanctitate, rebusque gestis incomparabiles, interim vero post tot jam secula, quum immortalitatis & gloriae insignia iisdem, quibus beneficentiam sol, terminis definiret, e suis adhuc optabat virum, cui supremam tui, quem impense diligit, moderationem Ordinis gratularetur. Indiarum vero, ubi splendidissimo e genere, ut per se satis indicat Vasquesia gens, & natus es, & liberalissime educatus, Indiarum, inquam, Procuratorem Matriti primum, deinde Romae, tum Magistri laurea donatum, atque Assistentem, ut ajunt, Generalem, nec multo post Procuratorem totius Ordinis, ac mox Vicarium Hispania te vix audivit, nullum sibi dubitandi locum reliquit, quin per te sibi expectata jampridem, & semper optata dignitas obveniret. Ac facta nunc voti compos, quam singulariter sibi gaudeat, quam te in ore, in oculis assidue ferat, nec

ego

ego persequi dicendo possum, nec tu facile cogitando. Quanquam illa de te quid sentiat, tu plane nosti, quum re non semel expertus sis, quanta sit clementia, quantus amor optimi summique Regis Ferdinandi VI. quem sua ipsius religio, & regiae virtutes omnes jampridem consecraverunt ad orbis terrae memoriam sempiternam. Et quoniam id minus cogitans ad majestatem Catholici Regis te prosequutus sum, sine, obsecro, illius ex augustissimo solio me argumentum capere, quo nihil magis mihi prodesse potest. Quandiu antiquitati suus constabit honor, tandiu miris in caelum laudibus efferetur Alphonsus Aragoniae Rex, quod in obsidione Cajetae, quum lapides, quibus opus erat ad explosionem tormenti bellici, defecissent, quumque non procul villae, quam Ciceronis fuisse opinio erat, antiqua rudera ad manum essent, maluit ab oppugnatione abstinere, quam monumento non parcere tam magni viri. Quod tibi praesto, PATER REVERENDISSIME, obsequii genus, si quid habet pretii, quod sentio, quam sit exiguum, totum antiquitati acceptum refert. Sed tu Alphonsi exemplo motus, ne, quaeso, velis huic Volumini, quam enixe implorat, patrocinii gloriam denegare. Hanc si concedere benignitate, qua vales plurimum, non graveris, ante mei me oblivio capiet, quam mihi hujus beneficii tui recordatio non omni tempore jucundissima futura sit.

IMPRIMATUR

Si videbitur Reverendissimo Patri Sacri Palatii Apostolici Magistro.

F. Maria de Rubeis Patriarcha Constantinopol. Vicesg.

IMPRIMATUR

F. Joseph Augustinus Orsi Ordinis Praedicatorum Sacri Palatii Apostolici Magister.

SYNOPSIS.

DE ritibus apud Ethnicos in ultimo vitae articulo usitatis cur taceant veteres ac recentiores? Laudantur qui primi eos ritus ex lapidibus collegerunt. II. *Testamentorum, Legatorumque diversa genera. Distincti a testibus signatores. Patavini marmoris explicatio. Quis, & quibus traditus in morte annulus? Fortunae insignia mortis solatia.* III. *Sacerdotum morientibus adstantium ritus ex lapidibus, causa & ratio ex mythologiae tenebris conjicitur.* IV. *Invocati a sacerdotibus Dii animarum duces: inprimis Mercurius, dictus animarum Quaestor, & Nomenclator, itemque Praeco, & Legatus inferorum. Signa aenea, & marmorea anaglypha rem confirmant.* V. *Parcarum eadem, quae Mercurii potestas. Parcis additus Hercules, cujus ductus, ubicunque animarum sedem, quae multiplex, prisca sibi vanitas fingeret, maximi habebatur.* VI. *Amor, & Psyche in gemmis considerantur.* VII. *Animarum ducibus adduntur Genii, & Manes fatorum arbitri; tum Jupiter Parcarum ductor. Cur Sol, & quando potissimum invocatus?* VIII. *Sacerdotes a morientium lectulo nulla lex amovebat. Multa de sacerdotibus Coronatis, unde explicatio marmoris Parisini.* IX. *Vas cum igne, & ternarius sacerdotum numerus in dicto marmore quaeritur, quid sibi velit? Naeniae, & Isidis potestas. Sacerdotum formula ad morientium lectulos investigatur.* X. *Tibicines supremo in vitae momento cur adhibiti?* XI. *Luctus domesticus, dum quis efflaret animam, in lapidibus observatur.* XII. *Extremis lux*

data ritibus in ipso interitu usitatis. XIII. *Mortuorum unctura duplex; servilis, & libera. Haec Romae, quam in Aegypto, sumtuosior. Virtus mumiarum medica exploditur. Cadaverum conditura multiplex*. XIV. *Domi ante funus, quanta mortuorum custodia? Quantula ejus merces? Quae poena, si quicquam cadaveri defuisset?* XV. *De Riculis, & Riciniis Gutherius, & alii emendantur. Ricinii genus duplex. Vestes Attalicae sepulcro traditae. Quando, & unde id vetitum?* XVI. *Sterilitatis dedecus in funere; foecunditatis praemium exquiritur. Scaliger confutatur. Matronarum luxus in pompa funebri*. XVII. *Contra Scaligerum statuitur, foecunditatis praemium fuisse coronas virtute partas. Funebris coronae nobilitas apud Graecos. Laudatae matronae in funere*. XVIII. *Virorum liberalitas, seu mavis levitas, in uxorio funere declaratur. Multa de Annulis. Conjugum ritus ad virorum rogum. Digressio ad conjuges barbarorum*. XIX. *Lugendi, elugendique, ac sublugendi tempus, & ratio. Augustarum a secundis nuptiis alienatio*. XX. *Vestis funebris color primo niger, deinde albus, ac denuo niger in more fuit. Intermittendi luctus causa multiplex*. XXI. *Liberorum in parentes laudata pietas. Varia eorundem perstricta officia. De ludis circensibus, & eorum antiquitate, ac pompa. Spectatorum quae corona, quae vestis?* XXII. *De Ludis scenicis. Gladiatorii muneris crudelitas, origo, interdictio*. XXIII. *Convivii funebris apparatus. Ad epulum ferale admissa saltatio scopias, & ascoliastae, ac manducones*. XXIV. *Praeter epulum data visceratio, divisiones, sportulae, alimenta, & incrementa*. XXV. *Cura conjugalis in virorum sepulcris adeundis, custodiendisque, & honorandis*. XXVI. *Multifariam sepulcra abscondita, & urnae in sepulcris*.

DIS-

DISSERTATIO VI.

De Novissimis Connubii Affectibus.

REVERENDISSIMO PATRI

PAVLINO A SANCTO JOSEPH

Cler. Reg. Scholarum Piarum Praeposito Generali.

APPRIME illud approbo Epicteti stoici: SILENTIVM AMA. Cui me studiosius inservire, si unquam alias, nunc fas esse intelligo. Satius est enim vel esse mutum, quam, ubi copiam res ipsa postulat, gratam expromere non posse vocem, quin illi ipsi, cujus laudes efferre debeas, impórtunissimus videare. Talis est porro, nec sine causa, conditio mea. Alterum hoc Volumen non tam priori ut responderet,

quam, ne propalam me ingratum proderet, exordium habere ejusmodi omnino debuit, ut Sexta haec Dissertatio in tuo nomine appareret, non patrocinii causa, ne mihi potius, quam tibi favere arguerer, sed officii, quod debeo, publice testificandi. Quî vero id facerem cogitanti, occurrebat ratio perquam difficilis planeque nova, quod mihi per te haud liceret dicere de te quicquam; imo, quod vel audacissimum permoveret, sive oratione, sive silentio uterer, res mihi utraque impeditissima esset, quum necessario hinc subire, quicquid consilii caperem, oportere viderem, aut notam impudentiae certissimam, aut animi parum grati maculam sempiternam. Publice ingratus audiam, si taceo, necesse est; non ero tibi, si verbum fecero, non plus quam impudens. Quid ergo? Tanti est modestia mihi tua, ut sciens volensque, dum illi indulgeam, ingrati notam non deprecer, quam gravissimam judico. Interim vero hac conditione delector, ac mihi illud jucundum est, quod etsi repente, quae nulla est, summa mihi obveniat dicendi copia, non plura tamen, non majora a me possint, quam quae sunt in oculis, in ore omnium, commemorari, aut dici de laude tua. Neque enim, postquam praesertim in Archigymnasio Romano ad annos duodequadraginta summa cum dignitate versatus es, mentis, ingenii, consiliique tui lumen ostendi dicendo oportet, cujus Opera egregie sunt cogitata & scripta omnia. Etenim quae studiosis Geometriae adolescentibus tuae vigiliae, tuaeque litterae ediderunt, ea jam pridem, ut rei duntaxat mentionem faciam, cui commendatio est nulla par, in celeberrimis Academiis, nedum Religiosorum, qui summopere doctrina valent, quam plurimis in scho-

ſcholis Ordinum, publice perleguntur, adeoque, id quod auctoribus etiam optimis perraro contigit, Institutiones tuae, ſive Analyticae, ſive Arithmeticae curis abs te ſunt editae jam ſecundis, jam tertiis. Orationum volumina, quae proſtant, duo; quam graviter, quam copioſe, quam nitide ſcripta ſint, locuples oppido eſt teſtis illa, cujus nomen ubique lucet, Academia Lipſienſis, ubi in tanta famae celebritate orationes verſantur tuae, ut typis iterum promulgatae ſint, aeque adoleſcentium amoribus, ac doctorum judicio comprobatae. Eas enim acer ingeniorum aeſtimator ſic laudat Walchius, ut cultoribus caſtae ac nitidae latinitatis, tanquam exemplum caſtigatiſſimum, proponendas putet: idemque plane de te judicium faciunt & Frejerus in *Oratoria ſua Halae Magdeburgicae* impreſſa, & Budaeus *in Iſagoge ad Theologiam ſupplemento*. Per te igitur noſter Ordo id habet boni, ut, quoniam a B. Josepho Calasanctio ad juventutis inſtitutionem erectus eſt, ibi etiam, quo nullum ſibi aditum patere videt, praeſtanti hoc munere perfungatur. Haec ingenii; quanta prudentiae laus? Atque hanc quum nomino, ceteras quoque virtutes animi, unde vir optimus effloreſcit, ſeu plane vir, jure laudatas volo, ſine quibus nulla eſt prudentiae gloria, nulla vis, quam in te eximiam praedicamus. Archiam poetam, quod Lucullorum domus, quae prima illius adoleſcentiae fuerat, eadem fuerit familiariſſima ſenectuti, laudat eximie Cicero: quidni laudetur? Ad magnos Principes, utcunque tempus, aut locus poſtulet, faciles habere aditus, magnae virtutis eſt: multo autem majoris, quibus ſemel illa placuerit, eandem ſemper fuiſſe gratam. Qualis haec vero & quantacunque laus,

laus, quae certe est maxima, totam esse tuam & propriam fatemur. An quis existimet, mihi in mentem venire, aut Clementis XI. Pontificis vere Optimi & Maximi, aut Alexandri Albani Cardinalis Amplissimi, aut totius Albanae Domus & in te ipsum, & in Ordinem universum immortalia merita commendare? Non is ego sum, qui tam alte spectare audeam. Albae, Reate, Urbini in primis, vel me tacente, quam admiramur, beneficentiam Collegia praedicant: hic autem Romae in collegio Nazareno marmorea Clementis protome, cujus & quanti sit beneficii monumentum, gaudeo verbis non posse commode explicari. Pontificiae haec fuerint, quod fatemur, fuerint Albanae munificentiae argumenta; haec ipsa tamen si tecum Ordo communicaverit, benefico illi fonti, unde trajecta sunt, nunquam videbitur parum gratus, nisi si forte ingratos siderum ille princeps nos arguit sol, quod & aeri haud negemus debere plurimum, cujus gratia ad nos tranat, quae mundum efficit speciosissimum, divina lux. Jam vero tuae nunc alia occurrunt sive virtutis, sive prudentiae curricula: quae quidem, utpote tuorum omnium similia, dum per se lucent, nostrum plerique omnes vehementer dolent. Neque enim filiis, si grati esse velint, ut gratissimi sunt, dolori non esse debet ingravescentis jam Patris aetas. At equidem, quin me pudeat, quod sentio, ingenue dicere, ab hoc dolore sum plane vacuus. Etenim, ut tute vivis, corpore senex esse poteris, animo nunquam eris. Siquidem etsi negotiis undique occupatus, litteris tamen quotidie uteris, quotidie legis, aut scribis aliquid; itaque, ut olim Cato, vix plane intelligis, quando obrepat senectus. Ista vivendi ratio vix dubitare me

quic

quicquam finit, quin hoc munusculum per se tenue, sed in curta supellectili grande satis, utcunque feras, quum praesertim veluti quod tuum est, ad te redeat. Nam quicquid hoc est operis, si quicquam est, debet id sane plurimum Bibliothecae tuae, quam tu impensis laboribusque tuis eo librorum delectu & copia exornavisti, quae, nostrae si tenuitatis ratio habeatur, est sane magna, alienae si opulentiae, non est inelegans, in qua & summae opes nonnihil fortasse invenerint, quod desiderent, nihil offenderint, quod contemnant. Illud est scilicet magnorum hominum, nihil aggredi non egregium, nihil post se relinquere non perfectum. Tu postquam diu collegio Nazareno, sicut in praesens Ordini universo, praefuisti, ut soles, prudenter, severe, fortiter, postquam optimam etiam, quae nunc maxime floret, disciplinam instituisti, haec ut perfecta, ut constans esset, id providisti, pernecessaria ne hic deessent & subsidia litterarum, & instrumenta virtutis, quorum ope jam supra centum nobilissimi Adolescentes, Rectore in primis P. Philippo Maria Danesio, viro optimo & prudentissimo, virtuti ac litteris nunc strenue vacant. Sed jam pluribus non te moror, ne in publica commoda, si secus fecero, peccare videar.

I. Caeremoniae, dum quis extremum efflaret spiritum, a veteribus institutae, quanquam essent cum re funebri conjunctissimae, quotquot tamen huc appulerunt, eas fere omnes, quasi nihil ad propositum pertinerent, in tenebris reliquerunt. Quod quidem non eorum negligentiae tribuendum puto, sed tempori. Ii enim ritus una cum libris acheronticis interciderunt, neque ex antiquis scriptoribus petendi sunt, quorum mos fuit, uti ad aliam rem

& Bo-

& Bodinus [a], & Clericus [b] annotarunt, ea duntaxat memoriae tradere, quae suis poterant haud ita facile innotescere, iis omissis, quorum cognitio & usus vulgatus esset. Non possum ideo non magnopere curam laudare illorum, qui ad indagandum perspicacissimi, quod ex scriptis non licuit, ex vetustis lapidibus exsculpere conati sunt. Hoc in numero primas tenent Marchio Scipio Maffejus [c], Antonius Franciscus Gorius [d], Jo. Baptista Passerius [e], & Domnus Martius Monachus Benedictinus Gallus, viri & doctrinae & ingenii celebritate tales, quales esse eos erudita jam pridem volumina enunciarunt. Quorum ego vestigiis haerens, postquam ritus attigero in ipso mortis articulo usitatos, tum postrema officia, quibus & viri in conjugum, & conjuges in virorum funere utebantur, ex multorum lectione colligam explicaboque, sed ita quidem, ut, monente id in primis optimo & consule & oratore [f], non mihi censeam sine propriis copiis in aliorum praesidia veniendum. Ac primum pauca de Testamentis. Siquidem morte jam imminente, ut plerique in praesens solent, testamentum veteres condidisse, plus quam Martialis [g], docent mox laudandi antiqui lapides, ubi pleni lacrimarum liberi, ac necessarii suam quisque sortem anxii ad aegrotantis lectulum opperiuntur. Itaque a lapidibus exordium esto, ubi actiones voluntatesque mortalium ultimae insculptae sunt.

II. Pervetus in capitolio est marmor, itemque Patavii [h] alterum: in utroque pater familias aegrotans jacet, qui

a *Method ad Histor cap. V.*
b *Art. Critic. Part. I* §. 3.
c Osservat. letter. *Vol. I. & in Mus. Veron.*
d *Saepe in Museo Etrusco.*
e *In Mus. Etr. Vol III in Acheront.*
f *Cic ad Att. I* 17.
g *Epigr* 97 *lib X*
h *Francisc. Ptolom. in Vetustal. XX.*

qui adſtante cum lugentibus neceſſariis tabulario, jure civium Romanorum [a] proprio teſtamentum facit. Nota legatorum ſunt quatuor genera, teſtamentorum tria, de quibus & alii complures, & Gravina potiſſimum eſt conſulendus. Porro fiebant illa [b] per vindicatiónem; per damnationem; per ſinendi modum; per praeceptionem: haec [c] in procinctu; per aes& libram [d]; in calatis comitiis [e]. Poſtremum hoc teſtamenti genus deſuevit primum omnium, deinde progreſſu temporum etiam reliqua; obtinuitque tandem, ut voluntatem quiſque ſuam tabulis commendatam legitimis accitis teſtibus obſignaret. Ne id vero in eam partem accipias velim, ut tecum ſtatuas, veluti cetera, ſic deſiiſſe teſtamentum per aes & libram. Homines antiquis moribus, qui mordicus hanc conſuetudinem retinuerint, poſtquam etiam lex vetus deſiit, haud defuiſſe opinor. Etenim teſtamenti per aes & libram eadem ferme erat, ac adoptionis ratio: hanc vero, antiquis jam legibus abrogatis, nonnunquam fuiſſe in uſu probat Auguſtus exemplo ſuo, quippe qui, vetuſtatem ut affectaret, Cajum, & Lucium *adoptavit domi per aſſem & libram* [f] *emtos a patre Agrippa*. In Svetonio non *per aſſem* hoc loco, ſed *per aes* legendum Sigonius [g] autumat; ſed abſque cauſa. Prudenter enim Caſaubonus ex Feſto [h] obſervat, *aes* olim vulgo acceptum aeque pro ſignato, ac rudi: itemque pro aſſibus *aes* dixiſſe veteres Varro [i] eſt auctor: ſignatum autem, non rude in teſta-

 men-

a *Cic. pro Arch. Sigonius de Ant. Jur. Civ Rom I 12.*
b *Sidon. Apoll. VI. Epiſt. 12. Barth. interpr. Juv. lib. I. 19.*
c *Ulpianus in Fragm.*
d *Cic. II. de leg. Svet.* Ner. 4.
e *Grutb de Comit. Sigonius loc. cit.*
f *Svet. Aug. 64*
g *Lib I de Ant Jure C. R.*
h *In voce Rodus vel Rhaudus.*
i *Lib. I. de L. L.*

mentis, & adoptionibus viguisse, non haec ea res [a] est, quae probatione indigeat. Ceterum etsi testamentum per aes & libram non generatim antiquatum suspicemur; quum tamen hic loquimur de extremis ceris, illud testamenti genus nominatum volumus, quod vocatis testibus, ac signatoribus, communiter in usum venit. Testes, signatoresque, quicquid secus nonnulli sentiant, distingui Plinius [b], & Sallustius [c] jubent; quin etiam constat signatores, Caesarum si testamenta excipias [d], ipsos plerumque fuisse heredes, aut veros & legitimos, ut auctor est Cicero [e], aut falsos, ut Juvenalis [f]:

Et multum referens de Maecenate supino
Signator falsò, qui se lautum atque beatum
Exiguis tabulis, & gemma fecerat uda.

Testes quidem vix reor unquam non fuisse accitos, quanquam in marmore Patavino alius occurrat nemo; nisi cogitabunda, quae sedet ad lectum, uxor, tum stans adolescens elata manu, dolens, opinor, filius, tum senes perfamiliariter lugentes duo, fortasse morientis fratres, ac demum scriba, qui in tabulam inclinatus sedet, ad aliam partem accedente popa, qui sistit coram simulacro bovem, pro aegrotantis salute futurum victimam. Ab hoc sacrificandi more, extrema urgente necessitate, captatores Satiricus salse de more carpit [g]:

libet expectare, quis aegram
Et claudentem oculos gallinam impendat amico
Tam sterili: verum haec nimia est impensa, coturnix

Nul-

a *Vid. Cardinal. Norisius Cenotaph. Pisan Diss. II.*
b *Lib. II. Epist. 20.*
c *In Catilina.*
d *Svet. Tib. 23.*
e *Cic. pro Milone.*
f *Satira I v. 66.*
g *Sat. XII. v. 95.*

Nulla unquam pro patre cadet. Sentire calorem
Si coepit locuples Gallita, & Paccius orbi,
Legitime fixis vestitur tota tabellis
Porticus, existunt qui promittant hecatomben.

Ceris obsignatis mos erat annulum filio tradere [a], & claves filiae, si plures essent, majori natu, sicut ab Augustis ad successores imperii simulacrum fortunae [b] aureum mittebatur. Annulum vero, quem heredi solebant morientes tradere, non pronubum, non equestrem, non gemma meliore illustrem, qui certe mortuis [c] detrahebantur, in rogo iterum [d] restituendi, sed *Signatorium*, ut dicunt, fuisse arbitror, distinctum proprio familiae typo [e]. Minime id autem impedimento est, quin & annuli signatorii quandoque cum cineribus sepelirentur. Ita Ficoronius [f] suspicatur factum antiquissima in urna ex marmore Tiburtino, in qua integro cum cadavere ad portam & viam Appiam inventus annulus ex auro est, qui desinebat in capita leunculorum duo, in quorum medio lamina quoque aurea incisum Harpocratem ostendebat, unde ille arguit, & signatorium fuisse annulum, & inibi ante conditum, quam Romani gemmis incisis delectarentur. *Veteres enim*, Macrobius inquit, *non ornatus* [g], *sed signandi gratia annulum suum circumferebant; imprimebatur autem sculptura materia annuli, sive ex ferro, sive ex auro foret: postea usus luxuriantis aetatis signaturas pretiosis gemmis coepit insculpere*. Sed ad rem. Papinianus [h] ubi ait annulum, cui traderetur, nihil eidem, heredes si plures essent, supra cete-

a *Valer. Max. VII. 9.*
b *Volum. I p. 115.*
c *Svet. Tib. 73. Val. Max. VII. 9. Plin. XXIII. 1.*
d *Propert. IV. 7.*
e *Dissert. V. num X.*
f *Lib. cui titulus* la Bolla d'oro *pag* 41.
g *Saturnal. VII. 13.*
h *L quum pater. § pater pluribus. Guther. de Jure Manium I. 11.*

ros profuisse, at eandem rationem omnium ab arbitro divisionis haberi solitam, narrat patrem familias morti proximum majori natu filiae non modo claves, & annulum tradidisse, sed & libertum, qui praesens erat, & res ejus custodiae datas, unde annulus non alius esse debuit, quam signatorius, de quo Plautus [a]:

Obsignate cellas: referte annulum.

Et quoniam annulos, qui pretiosissimis nitebant gemmis, viros pariter ac mulieres, ingruente jam morte, non deposuisse diximus, aequum videtur & illud addere, quam splendidissimis nonnunquam vestibus se exornavisse, & in fortunae honorumque insignibus voluisse mori. Hoc Romae, quum Galli rerum potiti sunt, seniores [b] fecisse constat, qui veste amicti, quae thensas ducentibus triumphantibusque augustissima erat, in sellis curulibus adventum hostium obstinato ad mortem animo expectaverunt: hoc de Varo [c] Paterculus, hoc de Philocle Atheniensi Plutarchus [d] narrat, & apud Curtium [e] Artabazus tradit, suos ivisse in aciem vestibus, armisque, & cultu, quanto liceret, maximo. Hac fortasse de causa Socrati venenum jam bibituro pallium & vestem pretiosam attulit [f] Apollodorus. Quod viris placuit, & mulieres id gessisse in Euripide Alcestis probat, & Olympias [g] Alexandri mater, & Cleopatra [h], & aliae fortasse multae, nisi mors, cui cedunt omnia, luxum edomuisse videatur, cujus causa hunc sexum impotens indomitumque animal vocabat [i] Cato.

III. Nulla quum supererat vitae spes, ritus ad morien-

a *In Cassin Plin. XXXIII. 1.*
b *Livius V.*
c *Lib II.*
d *In Lysandro.*
e *Lib. V.*
f *Aelian. I. 16. Var. Hist.*
g *Justin XIII.*
h *Flor. IV.*
i *Liv. Dec. IV. lib. IV. 1.*

rientium lectulos erant varii, quos, si Etruscorum libri in tenebris non jacerent, nemo frustra requireret. Siquidem Arnobius [a] genitricem & matrem superstitionis Etruriam nuncupat, quae, ut ait Cicero [b], habuit exaratum puerum auctorem disciplinae suae, nempe Tagetem cum Platone, & Pythagora ab Statii [c] interprete adaequatum. Ideo primis temporibus vulgo Romanos pueros Etruscis litteris imbutos esse habet auctores Livius [d]: cujus sane moris non tam litteras, quam religiones, causam fuisse compertum est. Omitto cetera, quae ad rem non faciunt, ii certe ritus, quo sermo pertinet, communes Romae, ut mox patebit, cum Etruria fuerunt, fortasse etiam cum Athenis, unde Cicero [e] tradit, hanc urbem non solum cum laetitia vivendi rationem accepisse, sed etiam *cum spe meliore moriendi*. Ad certa quaedam initia, de quibus alibi [f] nonnulla attigimus, si mavis Tullium respicere, non repugno: caeremoniae porro mox explicandae, nisi morientes & metu vacuos, & plenos facerent bonae spei, aliud non video, quid sibi vellent. Etenim aut me amor suscepti negotii fallit, aut in illustribus posita monumentis res ipsa loquitur. Circumspicit ea celeriter animus, quae spectabant, dum quispiam vitae jacebat exspes, ad sacerdotes, ad tibicines, ad familiares. Romanum marmor satis sculptura nobile, non illi absimile, quod Bellorius [g] laudat, Maffejus [h] Parisiis vidit explicavitque, ubi moriens femina repraesentatur. Praeter familiares luctu perditos, & tibicines personantes, morienti tres adstant

viri

a *Lib. V. contra Gentes.*
b *De Divinit. I 23. Ovid V. Metam. & Liv V. 1. Serv. Aen. I. III. VII. IX.*
c *Theb. IV. 515.*
d *Lib. IX. 25.*
e *De Leg. II 36.*
f *Vol. I. Diss. I pag. 50.*
g *Lib. cui tit. Admiranda Rom. Antiq. vestigia.*
h Osserv. lett *Vol. I.*

viri togati ſimul, ac laureati, quos cum Maffejo praeclaro interprete ſacerdotes credimus non tam ex corona, quam ex ore, ex oculis, & toto vultu placido ac tranquillo, & ad gravitatem majeſtatemque compoſito. Etruſco in marmore Peruſiae invento [a] idem inſculptus apparet ritus. Ad lectuli ſiniſtrum latus, in quo vir moritur, plena lacrimarum circumſtante familia, vir accedit, qui morientis manum dexteram adprehendit, indutus caſula, quae ab humeris in pectus & in terga deſcendens, aequali ambitu ſinuatur ita complicata & reflexa, ut neutra manus, vel brachium praepeditum ſit, ſed ad geſtus & motus omnes liberum relinquatur. Hanc viri effigiem, qui tenet morientis dexteram, nihil reor ad medicum pertinere, quum ejus ars, ſive morientis habitum, ſive adſtantium deſperationem cernas, nullius jam eſſet uſus. An ad tutorem? multo minus. Solebat [b] is quidem morienti fidem data dextera polliceri, quod in Germanici extrema morbi conflictatione amicos feciſſe Tacitus [c] docet. At id officii locum habuiſſe crediderim, quum morti proximus adhuc ſui compos eſſet (quod in Peruſino lapide non occurrit) ſicut de Germanico hiſtoria [d] refert, quippe qui nondum ad uxorem nec palam, nec ſecreto verſus, quod poſtea fecit, diu amicos eſt alloquutus, juranteſque vidit, *ſpiritum ante, quam ultionem, amiſſuros*. Quid ergo? Sacerdos inibi inſculptus eſt, eo vel maxime, quod uſui eſſet in ſacrificiis id genus veſtis, quam Paſſerius [e] in Etruſcis monumentis aſſerit, non adhuc ſibi fuiſſe obviam. Apud Maffe-

a *Gor. Muſ. Etr. Vol. I. tab. XX. XXI. XXII. XXIII. Paſſer. de Etr. funere tab XXI XXII. XXIII.*

b *Gorius in loc. cit.*

c *Ann. XI. num. 8.*

d *Loc. cit. cap. 71.*

e *Tabula XXIX.*

ſejum [a] quoque columella eſt celebris Peruſiae inventa, ubi in uno circuitu quinque & triginta imagines inſculptas vides. Jacet in lecto moriens; feminae circumſtant tres, quarum altera puerum ſternit ſuper morientis pectus, attollit altera hujus caput ad oſcula. Ad utrumque latus lectuli duo ſunt ordines dolentium, hinc mulierum, hinc virorum. Ad ima lecti togatus adſtat, & is quidem haud dubie videtur ſacerdos eſſe. Non procul eſt arula, & ligna inſtar pyramidis praeparata, ac velum alte poſitum. Ad aram aliae accedunt imagines, quae ſacrificium meditari videntur, ſed nulla eſt victima. Haec Maffejo placent: ſecus Gorio, & Paſſerio, qui in lignis inſtar pyramidis praeparatis, non agnoſcunt aram, ſed pyram de more conditam ad arae ſpeciem, ideo imagines, quae ad eam accedunt, non ſacrificium, ſed parentalia meditantur. Diverſi enim ritus & caeremoniae, quod ſaepe fit, hiſce anaglyphis exprimuntur, tum nimirum morientis propriae, tum demortui. Marmoris autem Peruſini explicatio varia impedimento non eſt, quo minus de ſacerdotibus, qui morientibus officioſe adeſſent, concors doctorum ſententia ſit. Quid vero rei is ſibi vellet ritus, quis certo ſtatuat? Conjectura ſi uti licet, certis fortaſſe precibus ac luſtrationibus diras & incantamenta, quibus animas opinio erat infernis numinibus [b] devoveri, ſacerdotes impedire conabantur, quo & ſpectabat, ut mox videbimus, tibicinum ſonus. Quum id pluribus perſuaſum eſſet, animam [c] vix ſolutam corpore ad ſtellam redire ſuam, cavebatur quam ſtudioſiſſime, ne devotionibns ad infe-

a *Vol IV. I.* 24 Oſſerv. lett.
b *Tacit. Ann. II.* 69.
c *Plato in Timaeo.*

inferos [a] relegata, aut circa ſepulcrum [b] detenta miſere exularet, hinc nemo unus omnium, in tantis praeſertim tenebris, non veriſimile exiſtimaverit, certa carmina fuiſſe oppoſita invidiae diris, quibus ne defigerentur, olim maxime [c] metuebant omnes. Neque hunc ritum ad aegrotantis ſalutem non ſpectaviſſe ſuſpicor. Quidam numeri, praecipue impares, utpote ad omnia [d] vehementiores, ſi rite atque in tempore adhiberentur, contra multa morborum genera valere plurimum ferebantur; iccirco, nihil ut intentatum relinqueretur, nec praepoſtere quicquam fieret, ad morientis lectulum ſacerdotes accitos fuiſſe, dubitare vix quemquam arbitror, qui penſet omnia, pro illa temporum caecitate, ſuperſtitioſe aniliterque. Atque illud etiam in mentem venit, ſacra haec, aut, quod verius eſt, ridicula miniſteria eo reſpexiſſe, ut & Deus Viduus, qui anima corpus viduabat [e], & Dii animarum ductores, quum magna haberetur in utramque partem eorum vis, ſupplicationibus emorienti propitii fierent atque mites. Rides? at nullum iter inauſpicato cepere veteres, ne ille quidem interriti animi vir, dictator [f] Caeſar; ita ut nullus ſit dubitandi locus, quin mulierculae, ubi de viris, aut liberis jam actum eſſet, ad ſacerdotes confugerent, quorum ope placatos ſuis haberent tanti itineris auſpices. Quinam ii porro ſive auſpices, ſive duces? tametſi notiores ſint, quam ſui cuique lares, ad eos tamen, quoniam resipſa poſtulat, divertere parumper juvat.

IV. Animarum vel ad Elyſios, quorum ſedes [g] incerta

a *Tacit Ann. II. 69.*
b *Porphyr lib. II* vid. *Licetus de Gemm. Ann. num. CXXVII.*
c *Plin H. N. XXVIII. 2.*
d *Plin. ibidem.*
e *S. Cyprianus de vanitat. Idolor.*
f *Plin loc cit*
g *Vid. Rodulph. Venut. Collect. Tab. 40. 41. 42. 43.*

ta eſt, vel ad Heſperidum hortos, quos cum Elyſiis confundit [a] Strabo, vel demum ad ſuperos, non unus erat ductor, & princeps omnium Mercurius auctore [b] Horatio:

Tu pias laetis animas reponis
Sedibus: virgaque levem coerces
Aurea turbam, ſuperis Deorum
Gratus & imis.

Ante Horatium Virgilius ſic quoque de Mercurio cecinit [c]:

& primum pedibus talaria nectit
Aurea, quae ſublimem alis ſive aequora ſupra,
Seu terram, rapido pariter cum flamine portant.
Tum virgam capit: hac animas ille evocat orco
Pallentes, alias ſub triſtia Tartara mittit:
Dat ſomnos, adimitque & lumina morte reſignat.

Apud Laertium [d] idem Mercurius animarum *quaeſtor*, & *nomenclator* audit, & fortaſſe hac de cauſa cum volumine inſculptus cernitur in perexigua gemma muſei [e] Medicei, quod nempe Aeaco animarum nomina [f] recitaret, niſi mavis, quod ei libri ab Aegyptiis [g] dedicarentur. Eſt quoque *ductor* ac *janitor* [h] appellatus, quare inter anaglypha ſepulcralia ſaepe videntur portae, quas, tanquam mortis ſymbola, etiam in ſacris litteris uſurpat David [i] *exaltas me de portis mortis*, & alibi legitur [k] *deducis ad portas mortis*. A Luciano nunc [l] *praeco*, nunc *legatus* [m] *inferorum* dicitur, nunc ejus caduceo mirifica poteſtas [n] datur, quia

C ut

a *Geogr III*
b *Lib. I. Od. X.*
c *Aen. IV.* 239.
d *In Vit Pythag.*
e *Muſ. Flor Tab. LXIX. n.* 4.
f *Lucian. in Cataplo.*
g Vid. *Vol. I. inſcr XXIX.*
h *Laert. ibid.*
i *Pſal IX.*
k *Sap XVI.*
l *Loc. cit.*
m *Apolog. de mercede conduct.*
n *Dialog. Apollin. & Vulcan.*

ut vitae integras in excelſum ducebat animas, ita impuras tradebat furiis vinciendas. In muſeo Etruſco [a] aeneum illius ſimulacrum cernitur virginem deferentis, & ad caelum quidem. Nam puella tum radiato nimbo ornata eſt, tum laeto ac ſereno vultu ducem intuetur, ſublatiſque in caelum manibus aut Deos ſuperos, aut ipſum Mercurium orat. Quanquam vero in ſepulcralibus monumentis, praecipue Etruſcis non ſolum velo, verum etiam diademate, mitra, tutulo, & quidem radiis diſtincto, aliiſque divinitatis [b] inſignibus mulieres ornatae occurrant; tamen radiato ex nimbo, quo renidet puellae caput, ſi eam potius eſſe Deam, quam virginis animam, arbitrere, fautor videtur hujus ſententiae Gorius, qui [c] Proſerpinam ibi repraeſentari a Mercurio ab inferis liberatam ſuſpicatur; ſed pro eruditione, qua valet plurimum, jure id ſibi ipſe opponit, quod ſcilicet ea dicitur curru albis equis vecto conſcendiſſe ad [d] Jovem. Dux ergo animarum Mercurius erat, cujus poteſtatem per ſacerdotes, ne quid perperam in precando intercideret, morientium conſanguineos imploraviſſe autumo, quum Plutarchus tradat [e], Mercurio praeſenti & prudentiſſimo Deo mortales feciſſe vota, aut iter auſpicarentur, aut cubitum pergerent:

Mercurio libant, quum jam dare corpora ſomno
Eſt animus.

Somnum autem, & mortem fratrem & ſororem Homerus [f] dixit, & utrique ſtatuas junctim erectas [g] Pauſanias memorat: mori denique ac dormire promiſcue dictum legitur.

a *Vol. I. Tab. XXXVIII. & LXXXI. num. 2.*
b *Maſ. Etr Vol. I Tab. CXXXI. & alib.*
c *Ibid. Vol. II. Claſ. I.*
d *Scholiaſt. Pindar. ad Olymp. VII.* vid. *Turneb. Adverſ. XXIV. 26. & Guther. de jure man. I. 12.*
e *Sympoſ VII. Quaeſt. IX.*
f *Iliad. XIV.*
g *In Laconicis.*

gitur in ſepulcris Ethnicorum pariter & [a] Chriſtianorum. Ceterum haec Mercurii poteſtas aut nuſquam alibi expreſſa eſt, aut clariſſime in muſeo Capitolino, ubi in marmore fictor humani corporis Prometheus extat; pone Pallas infundit animam ſub imagine papilionis; tum quatuor vides elementa vitae perneceſſaria; deinde cadaver jacet, cujus capiti papilio imminet, ſimulacrum animae diſcedentis; demum, ut alia praetermittam, quae ad rem non faciunt, Mercurius Pſychen ad Elyſios ducit. Eodem in muſeo aliud marmor rem tibi hanc ipſam ob oculos ponit, Mercurium nempe animas ad inferos deducentem.

V. Quo Mercurius, hoc quoque munere fungebantur Parcae. Tametſi apud Lucianum [b] Clotho cum Charonte in navim excipiat animas, mittatque Atropos mortuorum teſſeram Aeaco recenſendam, & alia alibi officia exerceant; tamen amictae nunc cultu virginum, nunc matronarum palla, itemque nunc aperto capite, nunc velato, ducunt animas ad Elyſios, ut intueri licet in muſeo Etruſco, ubi [c] adoleſcens Parcis praeeuntibus ad inferos equo vehitur, ad cujus pedes jacet projectum vaſculum, mortis index, ſive fatalis urna, de qua Horatius: [d]

Omnes eodem cogimur: omnium
Verſatur urna: ſerius ocyus
Sors exitura, & nos in aeternum
Exilium impoſitura cymbae.

Hanc cymbam, & Charontem, & animas tranſmeantes Virgilii codex in Vaticano exhibet, ſicut muſeum Capitolinum tres Parcas nentes. Quae quidem Parcae quoniam,

a *Bonarrot. ad Vitr. Coemet. & alii.*
b *In Cataplo.*
c *Vol. I. Tab. LXXXIV n. 1.*
d *Lib. II. Od. 3. & III. Od. 1.*

niam, ut dixi, interdum amictae tanquam matronae occurrunt, ideo eruditorum [a] opinio eſt, eaſdem haud ſemel in Theſauro Gruteriano [b] matrum ac matronarum nomine ſignificari. Mercurio, & Parcis inter animarum ductores Hercules quoque addendus eſt, utpote qui ſi animarum ſedes in imis terrae viſceribus collocetur, eo victor cerberi [c] penetravit, cujus in poteſtate, ſicut Plutonis, theſauros fuiſſe poſitos vetuſtas finxit, quare ait ille: [d]

o ſi
Sub raſtro crepet argenti mihi ſeria dextro
Hercule.

Trans oceanum, & in Heſperidum hortis ſi fuerint beata loca, eo is etiam navigavit, & poma [e] ſuſtulit, propterea dictus apud Heſychium Μήλιος ſeu Pomarius, quae fabula in Donianis inſcriptionibus [f] perbelle anaglyphis elegantiſſimis expreſſa eſt, & in muſei Florentini [g] ſimulacro Herculeo poma gerente & clavam, tum in bilychni lucerna aenea inter Collectanea [h] Rodulphini Venuti: eſt hoc demum figmentum in ſtatuis uſitatiſſimum. Iiſdem in Collectaneis Genius [i] regit bigas in amethyſto, in cujus medio eſt perſona, mortales fortaſſe exuvias exprimens; ad latera duae ſunt columnae, forſan Herculis, trans quas Elyſii. Ad rem etiam facit gemma Medicea [k], in qua Hercules Dracones ſtrangulans delphinum calcat. Porro ut illi ima terrarum incolunt, ita Delphinus pro maris ſymbolo

a *Franciſcus Gorius loc. cit.*
b *Pag XC. 1. 2. 3. 7. 8 9. 10. 12. XCI. 7. MXVI. 5. 6 7. 8 MLXXIV. 2. 3. 4.*
c *Boccat. XIII. Gen. Dier.*
d *Perſ. Sat II. v. 10.*
e *Apollod. Bibl. I. Athen. Deipnoſ. XI. 5.*
f *Tab. VII. pag. LVIII.*
g *Tab. LVII. & LVIII:*
h *Tab. LXXXIX. pag. 63.*
i *Pag. LXXXIII.* vid. *Muſ Florent. Vol II.*
k *Muſ. Flor. Tab. XXXVI. n. 1.*

bolo habetur, nec sine mysterio est in sepulcris obvius. Nam quemadmodum Aegyptii, Diodoro teste, ad piorum sedes transvehi per nilum animas arbitrati sunt, sic easdem alii somniarunt oceanum transfretare, quare Mythologia sepulcris apponi jussit monstra marina, puta hippocampos, leontocampos, tauricampos, & alia hujusmodi, ac praesertim delphines, & conchas, quod illi equorum [a] gererent, hae curruum [b] vices. Felicem igitur stationem ubicunque prisca vanitas sibi fingeret, ductu Herculis indigebat. Si nempe cum philosophis crederet, e corporum vinculis, tanquam e carcere, piorum animas [c] in caelum rapi, impiorum autem offusas tenebris circum terram ipsam misere volutari, nec in eum locum, nisi multis exagitatas seculis, reversuras, hoc quoque somnium cum Alcide congruit. Eum quippe tum sideribus praeesse [d] censuerunt veteres, tum ejus tunica stellis apud Nonnium [e] distincta est, ac demum Orpheus eundem finxit capite auroram noctemque gerere, quod ille aut decerneret exordium simul ac finem vitae, aut, animarum ductor quum haberetur, educeret ad lucem in caelum alias, alias in ima truderet, & ad

Pallentes umbras erebi, noctemque profundam.

VI. Haec de Hercule cogitanti dux animarum praecipuus vix exciderat, nempe Amor. Nota satis ex Apulejo [f] est Amoris fabella, & Psyches, quam sub figura nunc papilionis, nunc puellae cum alis papilionis, saepe veterum in marmoribus, lucernis, annulis, ac cimeliis apud

Spo-

a *Rodulphin. Venut. loc. cit. Tab.* 44.
b *Mus. Flor. loc. cit.*
c *Cic. in somn. Scip.*
d Vid. *Gor. ut supra.*
e *Dionysiac. lib.* 40.
f *Metamorph. IV.*

Sponium [a], Bonarrotium [b], Licetum [c], Gorium [d], Rodulphinum Venutum [e], & passim alibi videre licet. Sub imagine papilionis variis in gemmis, sed cum aliquo discrimine, Psyche incisa est. Apud Licetum [f] supra mortis typum, apud Bonarrotium [g] ad caput sceleti, utrobique volitans insculpta cernitur, quasi anima mortis victrix, & curis libera videatur ad originem evolare. In Collectaneis Rodulphini Venuti sardonyche, seu corneola [h] est perelegans, ubi cum perpendiculo, cornucopiae, rota, forcipe, unde papaver exit, mors adstat, aut sceletus cinerariae insidens urnae, & papilioni admota fax. Cum Aristotele [i], & Ficino [k] statim aliquis [l] arguet, in papilione combusto, qui in ignem vertitur, hoc designari, nempe id animam fieri, quod intelligit, & amantis animum in amati naturam quodammodo immutari. At communis eruditorum haec sententia [m] est, quod face papilio incensus animam repraesentet e corpore exeuntem. Jam de Psyche sub figura puellae cum alis aut pyralidis, aut papilionis multa de more Licetus festive congerit [n]. Pergenti vero animae ad Elysios praeire Amorem, veluti ejus ducem, ex Platone [o] discimus, cujus doctrina est, Deum in luna alias, alias in reliquis [p] planetis ac stellis, temporum instrumentis, disseminare animas, quae Amore seu Genio duce in terras descendant, & hoc vitae confecto cur-

a *Art. 3. Miscell Erud. Ant.*
b *Ad Vitr. Antiq.*
c *In Gemm Anularib.*
d *Praefat ad Columb.*
e *Collectan. Antiq Rom.*
f *At gemm. XII. pag. 158.*
g *In Vitr. Coemet. Tab. 28.*
h *Fig LXXX.*
i *De Anim. III.*
k *In Conviv. Platon Orat. 2.*
l *Licet. gemm. XXIX p. 298.*
m Vid *Rodulphin Venut. Tab. LXXX. Admiranda Ant Rom. Tab LXVII. & Spon. Miscell. Art. 3. sect. 1.*
n *Ibid. ut supra.*
o *In Phoedro.*
p *In Timaeo.*

cursu ad suam originem referantur. In Borioni [a] sardonyche perbelle id quidem expressum est, ubi in parte superiore hinc luna, hinc stella nitet; infra stat rectus in curru Amor, erectam dextera tenet facem, sinistra currus, quem bijugi papiliones trahunt, habenas regit. Ex astris descensum ne animae, an ascensum hic recognoscam, incertus haereo. Vitam hominis denotat elata fax, inversa mortem: hoc autem loco, quum non de homine, sed de anima res agatur, aegre quidem existimaverim, Psyches e caelo descensum potius, quam ascensum significari. Anima quippe cum Platonicis & immortalis est, & e corporis vinculis quum semel evolat, tum demum vivit, ac vitam vere vitalem ducit: haec enim nostra, *quae dicitur vita*, inquit [b] Scipio, *mors est*. Itaque laudata sardonyx animam, nisi fallor, ad vitam pristinam redeuntem, non in terras delabentem, designat. Nec quisquam currum, quo fertur amor, mihi obesse existimabit, si duplex vehiculum, quod, ut alibi dixi, extra corpus [c] erat adhuc animae reliquum, animadvertat. Quid praeterea in cimeliis, ac lapidibus usitatius, quam Psychen, ejusque duces ad Elysios nunc concha, nunc navigio ferri? At non is ego sum, cui mytologia vetus penetralia recludat sua.

VII. Animae ducibus hactenus enumeratis si quas Ethnici fundebant preces, familiae lares, ac Genium domesticum, si consideres, quae a nobis alibi ex Etruscorum [d] doctrina notata sunt, vix ego arbitror praetermissos. Non enim sine causa, opinor, jam laudatis in Collectaneis [e] tres una Genii vehuntur concha, qui transve-

ctio-

a *Venut. loc. cit. Tab. XLII. pag. 31.*
b *Cic. in Somn.*
c *Vol. I. Diss. II. pag. 167.*
d *Diss. III. pag. 237.*
e *Tab. XL.*

ctionem animae repraesentant. Idem quoque de Diis Manibus sentiendum monet tum apud Virgilium [a] Turnus: *vos o mihi manes este boni*, tum apud Fabrettum [b] ita inscriptus lapis: D. M. FATORVM. ARBITRIS, de quibus jus pontificium [c] statuit: *Deorum Manium jura sancta esto*, & quibus Romani pro patria [d] se devovebant. Quum vero constet, supremum fatorum arbitrum, Parcarumque ductorem fuisse Jovem, cujus in diademate Pausanias [e] insculpta narrat Parcarum signa, iccirco fortasse, dum quis animam ageret, invocatus est Pluto, ad quem in Euripidis Alceste chorus has preces fundit: *Vale: benevolus te subterraneus Mercurius, & Pluto excipiant*. Idem hic erat Pluto, ac Jupiter stygius, sive Summanus quasi *summus manium*, de quo Claudianus [f]

O maxime noctis
Arbiter, umbrarumque potens, cui nostra laborant
Stamina; qui finem cunctis & semina praebes
Nascendique vices alterna morte rependis:
Qui vitam fatumque regis.

Haec de Jove Parcarum duce, qui erat & divitiarum [g] custos, fabella ab Aegyptiorum somniis non abhorret, qui fingebant, ut dixi, pergere per nilum animas ad Elysios. Quid porro nilus? idem omnino ac [h] Jupiter, & divitiarum [i] dator, ac ipse sol, quod ex nili corona [k] Bonarrotius arguit, & ex nomine [l] Heliodorus: vox enim Νεῖλος ex-

a *Aen. XII 686.*
b *Inscr. Ant. II. n. XI. pag. 87.*
c *Cic. II. de Leg. 9.*
d *Liv. VIII. 9. & X. 27.*
e *In Phocicis X. 25. & Aeliacis V. 15.*
f *De raptu Proserp. 55.*
g Vid. *Struvii Syntagm. c. I.*
h *Athen. Deiphnos V.*
i *Maxim. Tyrius serm. 38.*
k *Ad Demster. §. 30 p. 22.*
l *Lib. X. Aethiopicorum.*

explet [a] anni dies CCCLXV., quare in monumentis saepe oriens cernitur & occasus, sive sol nunc vitae, nunc mortis index. Quoniam nilus idem erat ac sol, Aegyptiae, aut Graecae superstitioni tribuendum est Latinorum commentum, qui Apollinem finxere mortuis prodesse plurimum, utpote in caelo, in terris, in inferis praepotentem, ita notante Servio ad illud Virgilii [b]

En quattuor aras,
Ecce duas tibi, Daphni, duoque altària Phaebo.

Is quidem non modo ut Deus infernus, verum etiam uti sol a veteribus, iisque in primis, quorum necessarii dolo malo occisi fuerant, invocabatur, homicidas ut aperiret. Facit ad rem pictura sepulcralis, cujus inter alias bene multas spectator fuit celeberrimus Carolus Maratta, easque dixit aetati nostrae admirandas quidem, vix imitandas [c]. Stat radiatus in curru Apollo, pallio & veste talari coloris violacei indutus, laevam, quasi miserantis signum, elatam tenet, dextera nigros & quadrijuges gubernat equos. Ubi haec pictura, erant sepulcra duo, alterum liberi, ancillae alterum, in illo parentes, in hoc patronus Apollinem rogant, utriusque ut occisores ad poenam vocet. Est filii lapis in fronte, & in basi inscriptus, atque utrobique sunt binae manus expansae indicia supplicantis usitata praesertim pro florenti adhuc aetate, de quo ritu dissertatio extat accuratissime nuper elaborata a Cl. P. Paciaudio Cler. Reg. Ordinis Theatinorum. En tibi ex Ficoronio uterque titulus & ancillae, & liberi [d].

D In

a *Gisb. Cuper. Diss. de Harpocr.*
b *Eclog. V. in fine.*
c *Ficoron de Bulla Aurea pag. 36.*
d *Ibidem pag. 38.*

In fronte.	In basi.	
		D M
		TIMOTHEAE
D M S	QVISQVIS EI LAESIT	M. VLPIVS
	AVT NOCVIT SEVERAE	NICANOR
CALLISTOFILIO	IMMERENTI DOMINE	VERNAE
	SOL TIBI COMMENDO	SVAE. F
PARENTES	TVINDICESEIVSMORTEM	SOL TIBI COMMENDO
		QVIMANVSINTVLITEI

Cognitis animarum ductoribus ad Elysios, jam si lapides, unde digressi sumus, & ubi morientium schemata proponuntur, cum veterum superstitione conferantur, nemo inficias ibit, sacerdotes ibidem lectulo adhaerentes, ideo a consanguineis fuisse accitos, ut salutem a Diis, si posset fieri, impetrarent, si minus, animam eorum ductui committerent ad Elysios, aut ad sidera deducendam. At enim apage istas gerras. Quid sacerdotibus cum orco? Hunc vero scrupulum, si quem pungit, nullo negotio evellam.

VIII. Quod Augustus, & Tiberius, uterque pontifex, ille M. Vipsanium [a] Agrippam, hic filium [b], pro rostris quum laudarent, cortinam inter se, & mortuos expandi jusserint, hinc nefas habitum pontifici cadaver tangere, vel adspicere: & vere quidem, nihil [c] obstante Dionis auctoritate, qui hujusmodi ritus causam sibi incompertam fatetur, insimulatque erroris, qui minime hunc ritum negant. At Dio & homo Graecus, & post ducentos annos rerum Romanarum scriptor, antiquas Latinae gentis caeremonias, sua fortasse aetate jam antiquatas, ignorasse arguitur a Cardinali [d] Norisio, favente Seneca.

a *Dio lib. LIV.*
b *Seneca Consol. ad Marciam. c. XV.*
c *Ibidem ut supra.*
d *Diss. II. 2. ad Cenot. Pisan.*

neca haec ad Marciam ſcribente [a]: *Tiberius & quem genuerat, & quem adoptaverat, amiſit: ipſe tamen pro roſtris laudavit filium, ſtetitque in conſpectu poſito corpore, interjecto tantummodo velamento, quod pontificis oculos a funere arceret*. Ex quibus verbis non modo decorum fuiſſe, uti exiſtimabat Boſius, ſed lege latum videtur, oculi ut pontificis, tanquam ſacrorum praeſidis, a funere arcerentur. Hanc vero legem,aut caeremoniam nuſquam ſpectaſſe conſtat ad ſacerdotes ſingulos & univerſos. Nam ſicut ad pyram augures admittit Statius Thebaidos VI. v.85., ita in muſeo Etruſco ſacerdotes cernimus ad rogum duos, luſtrationes cum lauri ramuſculo peracturos, dum juvenis palliatus ſiniſtra tabellam tenet, eandemque deſignat dextera, quaſi aliquid prolaturus, hymnos fortaſſe funebres, aut mortui laudes. Praeterea ne apud Judaeos quidem Levitis omnibus, ſed tantum familiae Aaronis, ne funeribus intereſſet, legimus fuiſſe vetitum. Nemini quoque latet, Syllae funus ampliſſimum ſacerdotes anteceſſiſſe [b], ſicut ab ipſo fere urbis exordio & religionis Numae regis cadaver ſacerdotes [c] quoque ſunt proſequuti. A quo inſtituto nec Platonem alienum dixeris. Siquidem ubi pompae ordinem ſtatuit in funere praefectorum civitatis haec habet: *chori* [d] *duo, alter puellarum numero XV., alter vero totidem puerorum, qui feretrum circumſtarent, dum* SACERDOTES *viciſſim demortuum laudabant, ejuſque felicitatem totam diem decantabant*. Reponet aliquis, cupreſſos Romae mortuorum domibus fuiſſe appoſitas, ne quis funeſtam domum rem divinam facturus per imprudentiam adiret.

D 2 Aeque

a *Conſol. cap. 15.*
b *Plutarch. in vita.*
c *Idem in ejus vita.*
d *De leg. XII.*

Aeque Etruscis, ac Romanis arbor quidem feralis cupressus erat, solita sepulcris quam saepissime insculpi, testante id urna pervetere Cl. Abbatis Pennachii. Vide sis etiam in monumentis Middletonianis [a] tabulam V., ubi & duae cupressus affixae sunt, & aliam mimus saltabundus ad rogum defert, quo alludit Horatius [b]:

Linquenda tellus, & domus, & placens
Uxor: neque harum, quas colis arborum,
Te praeter invisas cupressos
Ulla brevem dominum sequetur.

At illa arbor, utpote advena & peregrina, rara in potentiorum villis, nedum in agris, apponebatur nobilium tantum, non omnium domibus, ubi denatus lugeretur [c]:

Et non plebejos luctus testata cupressus.

Praeterea cum morem Josephus Scaliger non tam vetustum fuisse, quam putat Servius, ex eo conjicit, quod sero in urbem cupressus advecta sit, ideo de hac copiosius, quam de aliis [d] arboribus scripsit Cato. Verum esto: non pontifici, non flamini diali, non auguribus [e] tantum, sed cunctis etiam sacerdotibus collegiorum omnium, omnium sodalitatum fuerit omnis conspectu funeris interdictum: nulla tamen lege vel pontificis, vel sacerdotum pietas a morientium lectulis arcebatur. Jure ideo & Syllae, qui uxorem [f] aegrotantem in aliam domum transferri jussit, & Tiberio, qui Liviam non invisit, vitio tribuitur, exemplo Augusti, cui sacra Minervae quinquatria Caji, & Lucii Caesarum nomine celebranti vix extremus Agrippae morbus

a *Antiq Middleton. edit. Londini an.* 1745.
b *Od lib. II.* 14.
c *Lucan. lib. III.*
d *Plin. H. N. XVI.* 33.
e *Struvius de Sacerd. Rom. XII.*
f *Plutarch. in vita.*

bus compertus fuit, *statim* [a] *properato ex urbe profectus mortuum eum invenit*. Jam vero tres in marmore Parisino togatos viros, siccis oculis & gravi vultu, dum tota domus perfamiliariter luget, adstantes morienti feminae, pro sacerdotibus habendos esse Marchio [b] Maffejus perite evincit ac diligenter. At *in luctu*, Paschalius inquit [c], *nihil corona intempestivius est*. Esto: sed illi, tanquam ordinis insigne proprium, coronam gestant, quam & Plutarchus *sacerdotalem* nuncupat, & Ammianus Marcellinus sacerdotem nominat *coronatum*, cujusmodi quoque sacerdos fuit, quem S. Hillarius ad Christi fidem [d] convertit, unde scite Maffejus arguit, in sacerdotibus quandam olim fuisse classem, quae *Coronatorum* appellaretur, de quibus loquitur & Concilium [e] Illiberitanum, & Innocentius I. ad Concilium Toletanum [f]. De hoc eodem *Coronatorum* ordine mentionem facit Julius [g] Firmicus; mense demum novembris quotannis in Ecclesia redit celebritas quatuor *SS. Coronatorum*. Insuper P. Mastellonius [h] Neapoli in die festo Translationis S. Januarii supplicationem laudat Sacerdotum Coronatorum, vulgo *Processione de' Preti Inghirlandati*, ejusque originem desumit a vetere Ecclesiae ritu, quo populi cum floribus ibant obvii Corporibus & Reliquiis SS. Martyrum. De ejusdem supplicationis ritu, si alia placeat interpretatio, vide sis Caesarem Eugenium [i], & Marangonium. [k]. Ceterum, ne abs re diutius, erant coronae sacerdotales apud Ethnicos celeberrimae, quandoque etiam aureae

a *Dio lib. LIV.*
b Osserv. letter. *loc. cit.*
c *De Corona II. 9.*
d *S. Hieronym. Vol. II. pag. 27. edit. Veronae.*
e *Canone LV.*
f *Ep. III.*
g *III. 14*
h *Lib. III. Serm.* di S. Maria della Vita
i *Neap. Sacr. pag. 9.*
k *Lib. cui titulus:* delle cose Gentilesche e profane trasportate ad uso ed ornamento sacro *pag.* 32.

aureae pompam augebant; ideo Prudentius cecinit [a]:

Summus Sacerdos
Mire infulatus festa vittis tempora
Nectens, corona tum repexus aurea,

ubi & describit victimas nitentes floribus, & ornamentis aureis. Bacchi etiam sacra qui rite celebrabant, ut constat ex sacris litteris [b], *cogebantur hedera coronati Libero* circuire. At in lapide Parisino, de quo sermo est, sacerdotalis corona ex lauro est, sicut folia & bacchae ostendunt, ac generatim *laureatos* Prudentius nuncupat sacerdotes:

Laurigerosque Deum templis adstare ministros.

Macrobius quoque [c] sacerdotes refert, dum sacra facerent, fuisse lauro, aut aliis, quae Diis dicatae essent, frondibus coronatos: itaque tres ii sacerdotes aut ex classe coronatorum putandi sunt, aut iccirco coronam gestant, quia sacrum aliquod meditantur: etenim junior acerram tenet, & ardens cernitur prope lectum focus.

IX. Vas equidem, ubi flamma apparet, ad rem medicam pro aegrotantis salute pertinere posse non nego: sed Josephus [d] nescio quam herbam commemorat, cujus vis ad fugandos malignos spiritus vulgo maxima habebatur. Id ne genus aromatis in acerra contineretur, an quidpiam simile, quis certo, praeter Sibyllam, affirmare possit, aut inficiari? Illud haud dubie reor, quod sacerdotes aliquid tacite insusurrarent, ac preces funderent, sive Diis, sive Geniis animarum ductoribus, nisi mavis Naeniae, cujus in tutela, inquit Arnobius [e], illi habentur, quibus extrema sunt tempora. Deorum enim, qui homini a primo ejus

a *Hymn. de S. Romano.*
b *Macchab. II. 6.*
c *Sat. III 12.*
d *De bell. Judaic. VII.*
e *Lib. IV.*

ejus conceptu, usque ad interitum praesto essent, seriem prosequutus, tandem ad Deam Naeniam conclusit Varro, quo quidem opere amisso, illa Deorum turba ex Augustino [a], & Tertulliano [b] petenda est. Et quoniam Fabrettus (recte ne, an secus, eruditi viderint) in antiquis monumentis [c] nihil mysterio vacare existimat, suspicabar aliquando, vel potius vigilans somniabam, in ternario, quem continet laudatus lapis, sacerdotum numero non tam eorum cum moriente amicitiam, aut familiae splendorem, quam aliquid religionis subolere vel ad tres Parcas spectans, vel ad triformem Hecaten, vel ad Deos superos, inferos, medioxumos, tribus fortasse Geniis in supradicto Borioni sardonyche repraesentatos: cur non etiam ad furias ipsas? saepe enim in sepulcris insculptae sunt aut bonis praemia, aut supplicia improbis persolventes, propterea [d] taedas, lampades, faces, malleos, hastas, contos, secures, gladios gestant, quibus impios agitant, vexant, territant, insectantur. Iisdem quoque in tanto casu non praetermissam fuisse ea satis docent, quae in I. nostro volumine [e] perstricta sunt. Jam vero formulas, quibus sacerdotes id temporis precabantur, pro diversa cujusque secta, iis haud dissimiles fuisse arbitror, de quibus facit mentionem [f] Livius, & quae passim leguntur, dum concise ac breviter vel totus Deorum grex invocatur, *Dii vestram* [g] *fidem*, vel certus Deus, N. *tuam* [h] *fidem*. Quemadmodum omnis casus, nedum calamitas, pro aruspicum, at-

a *De Civitate Dei VII.*
b *II. ad Nationes.*
c *Antiq. Inscript. cap. IV.*
d Vid *Dempster. Tab. XXI. XXV. LXXXII. LXXXIV. LXXXVI. & al.*
e *Diss I. pag.* 50.
f *Lib. V.* 16. *VIII.* 10.
g *Plaut. Amphitr. Act. I. Sc.* 1. *Captiv. Act. II Sc.* 3.
h *Idem Curcul. Act. II. Sc.* 2. *Aulul. Act. IV.* vid. *Brisson. de Formulis.*

atque augurum ſycophantia, non religione modo complebat animos, ſed plane attonitos tenebat, praeſens vero incommodum ad vota [a], ad hoſtias, & pulvinaria Deorum omnia compellebat [b], praecipue Apollinis, Aeſculapii, Higiae, Machaonis, Teleſphori, Febris etiam, ac Tuſſis; ita, ſi unquam alias, certe in cujuſpiam interitu, ſacerdotes ſi minus verbo, re ſane ipſa, dum affectato ac lento murmure ſuſurrabant, tot tantiſque ſe tenebris occupari fatebantur, ut ex impuriſſimo Deorum furfure ignorarent, cui fiderent, quem ſequerentur, ac interea, ne errarent, formulas in uſu haberent ex earum genere, quas Struvius [c] ſingulares appellat apud Dionyſium Halicarnaſſenſem [d], & [e] Apulejum. Ille enim ſic Brutum inducit orantem *Jupiter Diique omnes, quibus cordi ſunt res mortales*. Hic vero ait: *Regina caeli, ſive tu Ceres, ſeu tu caeleſtis Venus, ſeu Phoebi ſoror, ſeu nocturnis ululatibus horrenda Proſerpina, quoque nomine, quoque ritu, quaque facie te fas eſt invocare: tu meis jam nunc extremis aerumnis ſubſiſte*. Hactenus de ſacerdote, quod ſequitur de Tibicine.

X. Ante XII. tabulas in clarorum funeribus tibicines conduci pro cujuſque arbitrio conſueviſſe compertum eſt, docente Cicerone, id [f] lege cautum, ne plures, quam decem, advocarentur, cui deinceps legi abrogatum eſſe hinc plane diſcimus, quod Seneca [g] facete dixerit, tot tibicines, cornicineſque, & tantam omnis generis aeneatorum turbam, dum Claudius efferebatur, undique perſonuiſſe, ut poſſet ab aeterno ſomno vel ipſe mortuus excitari. Sed tibi-

a *Cic. de Aruſp. reſp. Liv. V. 18. XXVI. 23. Plin. H. N. XXVII. 2.*
b *Liv. XXVII. 11. XXXI 9.*
c *De Romanor. Precib. III. p. 210.*
d *Lib. IV.*
e *Metam XI. in princip.*
f *De Leg. II 59.*
g *De morte Claudii.*

tibicinum conventus, quum tantus in ſepultura fuerit, in ipſa morte nuſquam auctus legitur, aut imminutus, imo illius traditur ne uſus quidem: itaque Ficoronius [a] jure antiqua anaglypha demiratur in ſcimpodio, quod extat in muſeo Kircheriano, ubi mulier agit animam hinc tibicine, inde cornicine perſtrepentibus, cum hac epigraphe MORITVR. Nec in marmore Pariſino non idem omnino apparet excepta epigraphe, cujus ritus nunc cauſa breviter inveſtiganda eſt. Muſices uſum olim fuiſſe in quorumdam curatione morborum teſtantur prae ceteris Theophraſtus in Athenaeo, & Democritus apud Gellium: ſed in utroque lapide, niſi fallor, nihil tibicines ad ſalutem. Etenim a Petronio Arbitro, tanquam proverbii loco, ad tibicines mittuntur ii, qui deſperata jam valetudine, ſicuti ſcimpodii titulus palam facit, ſunt morti proximi; quo etiam reſpexit Artemidorus [b], ubi de iis, qui tuba canere ſomniarent, dixit, *tale ſomnium aegrotantes tollit*, addita praeterea interpretationis cauſa, quia nempe tuba, utpote ex oſſe, & aere compoſita, praeſignificet aegrotum in oſſa & cineres diſſolvendum. At ad rem noſtram parum interpretatio hujuſmodi. Nam haec inſtrumenta erant aenea, ex Etruria in urbem translata. In luctu ferali tibicines Moreſtellius [c] traducit non ad mortuum quidem, ſed ad ejus conſanguineos, quaſi tubarum clangore excitati minus dolorem ſentirent. Verum ita fuerit apud Judaeos, ſecus arbitror apud gentes. Macrobius [d] hanc caeremoniam non ad curationem morbi, non ad praeludium mortis, non ad familiarium conſolationem refert, ſed potius

E ad

a *Lib cui tit* delle Maſchere *pag.*222.
b *Lib. I. cap.* 58.
c *De Pompa Ferali.*
d *In ſomn. Scipion.*

ad philosophiam, existimatque in tubarum strepitu dogma Platonicum redolere, quod *post corpus animae ad originem dulcedinis musicae, id est ad caelum redire* crederentur. Igitur eo forte spectabat id instituti, ut anima mox sui compos futura, sono admonita cogitaret, reditum sibi ad caelestes orbes, unde venerat, eorumque sonitus concentusque mirabiles [a] aperiri. Haec ex philosophiae, quid ex religionis penetralibus? Cum plurimi divini honores, tum hic quoque ritus, meo quidem judicio, argumento est, quod ethnici eos, qui ex hac vita migrassent, in Deorum numero esse voluerunt, quocirca Arnobius [b] merito deridet gentes existimantes, musicis instrumentis iratos Deorum animos demulceri: praeterea sonos & cantus in sacris peragendis fuisse adhibitos edocemur ex nummis, ac toreumatibus sacrificia exprimentibus, itemque ex inscriptionibus, in quibus collegium laudatur [c] fidicinum, tibicinumque, qui S. P. P. S. i. e. *sacris publicis praesto sunt*. Ut ergo animam, dum e corpore demigrabat, suavitate musices ad suam originem comitabantur; ita postquam decesserat, jam Diis adscriptam, cultu Deorum proprio honorabant. Non me fugit, hujusce ritus & aliam afferri causam. Lucianus [d] spectra & larvas sono aeris & ferri fugari autumat: Plinius [e] diras ait, & magicas excantationes defixionesque impediri sono praesertim [f] dissono. Artis Thessalicae, de qua late Gevartius [g], & [h] Piccartus, variae erant species: ego quatuor commemorabo. Ad primam referuntur *evocationes manium*, quas Cicero [i] appel-

a *Cic. somn. Scip.*
b *Lib. VII. adv. Gent.*
c *Grut. pag. 275. 279. in Mus. Capitol.*
d *In Philopseud*
e *H. N. XXVIII. 2.*
f *Ibid. II. 12.*
g *Elect. III. 16.*
h *Peric. Critic. I.*
i *In Vatin. VI.*

pellat *sacra nefaria*, Plinius [a] *umbrarum inferorumque colloquia*, utpote fieri solita, secundum Horatium [b], Virgilium [c], Apulejum [d], ut animae ab inferis evocatae responsa darent. Secundam speciem Paulus [e] jurisconsultus nuncupat *obcantare*, tertiam *interficere*, quartam *obligare*. Porro tubarum sonus in articulo vitae novissimo neque ad primam speciem, neque ad alteram pertinebat: nullus enim locus aut evocationibus esse poterat, aut amatoriis incantamentis. Restat igitur, ut ille sonus impedimento esset, ne quis magicis defixionibus, quas nemo olim [f] non metuit, aut interfici posset, aut obligari. Utramque speciem, suspicio fuit, Germanicum expertum esse: ita enim de Pisonis, & Plancinae maleficiis Tacitus [g]: *reperiebantur solo, ac parietibus erutae humanorum corporum reliquiae, carmina, & devotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum, semusti cineres, ac tabe obliti, aliaque maleficia, quis creditur animas numinibus infernis sacrari*. En tibi & defixio ad mortem, & obligatio animae, ne ad superos iret. Nescio quid simile de Vestalibus narrat etiam Plinius [h], & Vopiscus in Aureliano [i] refert sacra facta in certis locis, ne barbari transire possent. At in lapidibus, quos explicamus, tum anaglypha, tum epigraphe plane ostendunt, tubarum sonum ad quartam duntaxat speciem referri oportere. Interim vero dum alte tibicines personabant, non dubito, quin sacerdotes, ut maleficiis occurrerent, Averruncos Deos invocarent, usurparentque aliquam ex iis formulis, quas Brissonius habet, ac mutatis

 mu-

a *H N. XXX. 2.*
b *Epist. V. & I. Sat. VIII.*
c *Eclog. VIII. 69.*
d *In Apolog.*
e *Lib. V. sentent. Tit. 23.*
f *Plin. XXVIII. 2.* vid. *Tertull. de spectacul. 2.*
g *Annal. II. 69.*
h *Plin. H. N. loc. cit.*
i *In vit. cap. 18.*

mutandis non huic abſimilem; *te precor quaeſoque, uti ſies volens propitius mihi familiaeque noſtrae, uti morbos viſos inviſoſque, viduertatem vaſtitudinemque, calamitates intemperantiaſque prohibeſſis, defendas* [a] *averrunceſque*. Jamque ut tubae ſilentium indicamus, ne ad hanc anilem ſuperſtitionem traducas velim Judaeorum ritum [b], ac multo minus Chriſtianorum. Eccleſia enim aliquando, cujuſpiam ut magna virtus ſingulariter teſtata eſſet, tubarum clangorem in pompa funebri non improbavit, id narrante Fulgentio [c], quod Innocentius IV. P. M. cum populo totaque aula, ubi S. Clarae virginis jacebat corpus, *profectus, canentibus tubicinibus intra urbem detulit, atque ipſe omne funeris officium exequutus eſt*.

XI. Quicquid hactenus dixi de ſacerdotibus, de animarum ductoribus, de tibicinibus, quanquam exſculptum ſit e ſarcophagis, qui, ſi Kircherianum excipias, patrum videantur matrumque familias eſſe, fuit id tamen morientium commune omnium, non ita luctus domeſticus, quum propoſitis in lapidibus tota cum liberis familia lugeat. Atque is quidem luctus, aut nuſquam alibi, aut Peruſino in monumento graphice expreſſus eſt. Huic ergo uni, quoniam nec perſequi poſſum omnia, nec me id facere oportet, inſiſtam breviter, Paſſerio [d] duce, a quo ſic appoſite ſingula explicantur, ut nemo mihi rem poſſe aliter videatur, atque ipſe exiſtimat, definire. Ac primo ad lectulum non ſpondis munitum, non parieti adhaerentem, ſed circum undique pervium, ſecus ac Romae in uſu eſſet, matrona accedit eo cultu ornata, quem Etruria nobilium femi-

a *Cato de re ruſt. cap.* 142.
b *Matth. IX.* 23.
c *Lib. VIII.* 16.
d *Ibidem ut ſupra.*

feminarum, Dearumque proprium esse voluit, talari nimirum tunica, & stola, quae supra caput recurrit, amicta luget, & expiranti viro filium natu minimum offert, ut patris spiritum ore excipiat,. non tam ex pietatis instituto, ut mox probabitur, quam religionis. Deinde servus, fortasse cubicularis, sola indutus tunica, nec ultra cubitos manuleata, ad lectuli caput adstans manibus dolorem exprimit. Vir, qui sequitur, & nobilis est, & tanquam Mezentius [a] Lausi, vicem morientis dolet elata manu: tunica inferiore caret, solo indutus pallio, quo in humerum rejecto, brachium exerit nudum, ita nempe amictus est, ut saepe viri in Etruscis vasculis, gestu plerumque sacrificantium. Hanc porro vestem neque plebejam neque servilem esse veteres Romani docent, ***primo quidem sine*** [b] ***tunicis, toga sola amicti***, qualem Romuli statuam in capitolio, & in rostris [c] stetisse tradunt. Postea ancillam vides, ritu in funeribus [d] usitato, manibus ubera comprimentem, avertentemque oculos a spectaculo, sicut olim in Aegypto mulieres, Diodoro [e] teste, lessum faciebant ad regum funera. Tum alia atque alia matrona sequitur, singulas comitante ancilla, atque hae dum pariter sinum comprimunt utraque manu, illae velo, ne funus videant, obnubunt caput, quemadmodum in vetere sarcophago apud Montfauconium matrona in cathedra sedet, vestemque ad oculos attollit, ritu nimirum non tam Etruscis, & Romanis, quam Graecis pariter, & Judaeis usitatissimo. Matronas palliati juvenes excipiunt duo, qui manibus caput lacerant: hos imitatur senex ampliore indu-

a *Virg. Aen. X.* 844.
b *Gell. Noct. Att VII.* 12.
c *Plin. H. N. XXXIV.* 6.
d *Serv. ad Aen. V.* 78.
e *Bibl. II.*

dutus casula, nonnihil a superioribus differenti. Alius praeterea senex cubile ingreditur, quem quasi choragum in medio sex hominum stantem vides, trium a dextris, a sinistris trium, quorum sunt tres barbati, & tres imberbes, caput alii tundentes, alii vellentes crinem utraque manu, excepto minimo, qui dextram ad capillos admovet, lacrimas sinistra tergit. Horum & statura dissimilis, & vestis varia totam esse familiam, distinctis pro officio vestibus, palam facit. Ceterum maeror in carorum morte affabre insculptus, cum alibi [a] oculis subjicitur, tum eodem in museo Etrusco [b], ubi jacenti viro adstat a sinistris matrona, fortasse uxor, quae pallio caput, manusque tegit, lugent a dextris filii pallio circumvoluti, tectisque manibus, duobus exceptis junioribus, quorum minimus ad caelum sublata, alter capiti admota dextera dolorem testantur suum more apud Homerum, Virgilium & poetas tragicos persamiliari.

XII. Is erat vestitus, habitus, incessus, ordo, quo olim consanguinei, dum omnis spes vitae in aegro abjecta erat, ad novissima & calamitosa officia, nempe ad extremos amplexus, ad exceptionem spiritus, ad oculorum, totiusque vultus compositionem dolore perditi accedebant. Mortem quippe, auctore Festo, quum *abitionem* antiqui dicerent, propterea morientes, tanquam peregre abeuntes, osculis dimittebant amplexibusque, nec sane qui agebat animam, his officiis, dum morbus sineret, mutuo non respondebat, sicut toties jam citatis in lapidibus & Kircheriano, & Perusino ostenditur: illic enim adstanti mu-

a *Collect. Rom. Antiq. cui titulus* Admiranda *pag* 69. *& libell. cui titulus* Villa Borghese *pag.* 196.

b *Vol III. Tab. XXIII.* vid. *ibid. Dissert. pag.* 174.

mulieri expirans mulier, hic viro dat manum vir, unde opinor, morem tenuisse, ut necessarii ex ordine ad morientem accederent, & manus mutuo conjungendo indicia amoris extrema darent acciperentque. Neque idem de osculis quoque non dictum volo, non tam lapidibus id testantibus, quam historia; quoniam ut Caesar Drusum in Germania gentes ferocissimas Romano imperio subjicientem in amplexu & osculis [a] suis amisit, ita Augustus in osculis Liviae [b], & in hac voce defecit: *nostri conjugii memor vive & vale*. Quanquam vero, ut dixi, hunc osculandi ritum non mutua duntaxat pietas, sed & religio suasit: non minor nempe hic superstitio fuit, quam ubi ante aras Deorum limina ipsa [c] converrebant osculis. Quid enim vultum vultui imponebant, nisi quod & ore [d] excipi putarent animam discedentem, & os tanquam januam esse aliquam animae jam discessurae? unde proverbio locus, *animam in primo ore* [e], *vel labris tenere*. Credebant praeterea animas ante sepulturam vagas, & interim, dum in sinu propinquorum continebantur, placide moras [f] trahere, donec tumulo [g] conderentur, ac tametsi animam vix a corporeis vinculis liberatam redire in caelum existimarent, tamen inter ipsam & corpus mediam veluti naturam aliquam admittebant utriusque participem, quam Platonici [h] vehiculum nuncupavere, quae triplici apud Virgilium [i] purgatione, si quid deliquerat, expiabatur. *Deposito corpore*, inquit Servius [k], *sordes supersunt: poenas autem minime perferunt animae: sed illius conjunctionis reli-*

a *Senec. de Brevitate vitae.*
b *Svet Aug. 99.*
c *Arnob. lib. I.*
d *Morestell. I. 2. & Kirchmann.*
e *Senec. Epist. XXX. & in Hercul. Furent: S. Cyprian: de Coena.*
f *Passer. loc. cit.*
g *Ovid. Fast. V. 17. Virg. Aen. III.68.*
h *Plato in Phaedone*
i *Aen. VI. 740.*
k *In loc. cit.*

reliquiae, quae fuit inter animam & corpus. Has reliquias apud S. Augustinum [a] ita Plotinus explicat: *animas hominum daemones esse, & ex hominibus fieri lares si meriti boni sint: lemures, seu larvas, si mali: manes autem, quum incertum est, bonorum eos, seu malorum esse meritorum*. Ergo hominis reliquias, si insontes essent, placide conquiescere [b] crediderunt, si minus, errabundas ac [c] terrificas esse, quare Gutherius [d], ubi Dido, si pudorem violarit, sibi dira imprecatur [e], non *pallentes* quidem, sed *palantes* umbras legendum putat, ut maxime propositum illa suum Aeneae probet. Sed quid jam plura de lemuribus ingeram vel me invito in scenam alibi redituris? Ad spiritus exceptionem redeo, quo munere sicut conjuges, liberique in virorum, aut parentum interitu fungebantur, sic & eorum erat vix vita functis oculos sigillare, ut & somno indulgere viderentur, & decenter compositi nemini terrorem essent apertis oculis [f] allaturi. Pars enim haec erat quoque officii maxima: ideo Agamemnon uxorem sibi malas hiantes & deformatas corrigere neglexisse apud Homerum queritur:

Neque mihi eunti ad Plutonis domos voluit
Manibus oculos comprimere, neque os componere.

Quod ut caveret Augustus Caesar, *petito* [g] *speculo capillum sibi comi, ac malas labentes corrigi praecepit*. Jam legem *maeviam*, vel, ut alii minus recte, *miniam*, aut *maniam*: *ne filii* [h] *parentibus luci claro sugillent oculos*, nolim ita interpreteris, ut aut cum Gutherio [i] lectum putes obdu-

a *De C. D. IX. 11.*
b *Plato ibid.*
c *Apul IX Metam. Charis. lib. I.*
p *De Jure Man. II 16.*
e *Virg. Aenead. IV.*
f *Morestell. I. 6.*
g *Svet. Aug. loc. cit.*
h *Varro in Geminis apud Nonnium.*
i *Loc. cit. I. 12.*

ductum velo, quod in lapidibus nullum est, aut cum Tiraquello [a] fenestras, nedum januas fuisse occlusas, quibus non patentibus, fax ut adesset aliqua oporteret, quae omnino deest; alias enim quî os, quî vultus, ut ritus erat, decenter componerentur? Nonnullos vero opinantes, hac lege vetitum, ab [b] eo ut officio vacarent liberi, ne multis utar auctoritatibus, vel unus certe Martialis tacere jubet, a quo discimus id officii non unius, sed omnium fuisse proprium filiarum pariter, ac liberorum: [c]

Quinque dedit pueros, totidem mihi Juno puellas,
Clauserunt omnes lumina nostra manu.

Antonius Augustinus [d], cui Kirchmannus adhaeret, metaphorice hanc legem interpretatur, quasi cautum fuerit, ne parentibus *luci claro*, hoc est ducentibus adhuc spiritum, oculos sigillando mortem liberi maturarent: sed si, *quae recte tolluntur*, *non tollerentur*, inquit Cicero, *nisi fuissent* [e], suspicor quidem, minus decenter olim morientium oculos luce clara fuisse occlusos, sed vix unquam reor usuvenisse, ut filius quamlibet ingratus & vecors, quem morientem videbat, parenti maturius sigillans oculos interitum maturaret. An in parricidas est lata lex? id vero ne suspicari quidem in mentem venit. Quid ergo cautum existimemus? Tacentibus scriptoribus, ad lapides confugiamus, necesse est. In iis porro, ut modo vidimus, tum feminae, quae vel uxores, vel filiae sunt, tum aliquando & mares, fortasse liberi, caput [f] pallio circumvolvunt, vel se ipsa veste lugentes obtegunt, ut in mar-

F more

a *Ad Alex. Neap. Gen. D. III. 7.*
b *Morestel. I. 7.*
c *Lib. X. 63.*
d *Lib. de legibus.*
e *De Leg. II. 60.*
f *Mus. Etrusc. ut supra.*

more Patavino [a], unde huic legi afferri lux posse aliqua videatur, quasi officium, quod *luci claro* nefas erat, obtecto capite praestaretur, nisi mavis, quod verisimile existimaverim, hac lege pietatem liberis inculcari. Etenim quum interdicitur, ne *luci claro* filii sugillent oculos, idem fortasse est, ac ne siccis oculis, &, ita dicam, cum indolentia officium praestent maeroris luctusque plenum. Et hoc interdictum profecto maxime e natura est. Nam si lux clara pro jucunda dicitur, quid te facere minus deceat *luci claro*, vel sine luctu, quam iis oculos operire, propter quos hanc suavissimam lucem aspexeris? Contra id officii genus si pie, si rite obieris, quam grate facturus sis, auctoritate ipse sua & vaticinio affirmat Deus, sic Jacobum alloquens ad puteum juramenti [b]: *Josephus quoque ponet manus suas super oculos tuos*. Jam vero plura de hoc ritu dixi, quam volui, nunc cetera persequamur.

XIII. Oculi dum claudebantur, tota erumpebat in gemitus maesta domus [c], iterumque in amplexus & oscula [d] concurrebat, ac introducta vicinia [e], nedum familia, terni quaternique, vel exeuntem ut animam retardarent, vel ut adhuc in corpore delitescentem expergefacerent, voce quantum poterant contendentes, ter mortuum nomine [f] inclamabant, quo tacente communis erat illa vox, quae de rebus desperatis in paroemiam abiit, [g] *conclamatum est*. Lotionis [h] calidae, atque uncturae [i], quae mox sequebatur, solitae a propinquis [k] fieri, eadem fuit atque conclamationis causa; nonnulli quippe paulo post redi-

a *Francisc. Ptol. in Vetustal. Verb. XX.*
b *Geneseos 46.*
c *Senec. epist. XCIX.*
d *Idem consol. ad Helv. 3.*
e *Morestell. I. 8.*
f *Scalig. ad Propert. IV. El. 6.*
g *Senec. de Tranquill XI.*
h *Virg. Aeneadum IV.*
i *Idem Aenead VI.*
k *Euripid in Phoen.*

divivi aut a vespillonum manibus [a] extorti sunt, aut domum a rogo [b] pedibus remearunt, aut vivi in pyra, quia subveniri non potuit, praevalente flamma, [c] cremati sunt. Hac de causa in lautiorum domibus fuit mortuorum unctura duplex, altera, ut dixi, propinquorum propria, servorum altera, & haec sane aliquandiu post mortem facta: insignes enim viri, ac praesertim mulieres non postridie, non biduo tantum, sed triduo etiam, & nonnunquam [d] quatriduo post, quam obierant, veniebant, ut condirentur, in pollinctorum manus, cujus rei causa ab Herodiano [e] petenda est. Ad hanc aromatum effusionem pertinet illa Solonis lex: *servilis unctura tollatur*: neque enim ungi servorum cadavera prohibentur, ut Morestellius [f] putat, sed servile ministerium, quo lautiorum corpora condiebantur, vel ut ocyus in rogo arderent, vel eorum ut integritati consuleretur, si integra sepelirentur. Theodorus Marcilius [g] dum varias numerat uncturae species, est *alia*, inquit, *libera & vetus*, *alia servilis & nova*: sed ego quidem aeque utramque fuisse antiquam, & unde liberam, inde servilem traductam reor; notissimum nempe est illud Ennii:

Tarquinii corpus bona femina lavit & unxit.

Ab sociis quoque & amicis populis, qui ad Numae exequias convenerunt, vitam ejus funere cohonestatam Plutarchus [h] scribit, allatis publice odoribus, & coronis. Odorum igitur & uncturae pervetus fuit in urbe mos: sed liber ne, an servilis esset, non plane liquet; mea vero sen-

a *Apul. IV. Florid.*
b *Manil. IV. Astronom.*
c *Plin. H. N. VII 52.*
d *Morestell. I. 13.*
e *Lib. II. Var. Histor.*
f *Pomp. Feral. I. 12.*
g *In Persii Sat. III.*
h *In ejus vita.*

tentia si nulla olim servilis unctura fuerat, nulla erat causa, cur duodecim tabulis tolleretur. Nam *sicut ante morbos necesse est cognitos esse, quam remedia eorum: sic cupiditates*, inquit Cato, [a] *prius natae sunt, quam leges, quae eis modum facerent*. At quandocumque servile hoc ministerium in usum venerit, ea certe lex, unde est vetitum, pessundata omnino fuit, & pollinctorum ars non minus Romae, quam in Aegypto, celebris esse coepit, & multo sumtuosior. Qui enim Aegyptias mumias e fasciis evolutas, ac summo studio dissectas diligenter examinarunt, se nihil prorsus invenisse ajunt [b], praeter gummi, sive asphalti concretas glebulas, nullumque aromatum genus, praeter bitumen merum, vel resinam e cedro stillantem; itaque Diodorus [c] an cinnamomum Aegyptiis in cadaverum conditura recte tribuat, in dubio est, quod Cleopatra mox moritura [d] cum auro, smaragdis, margaritis, rarissimisque cimeliis in monumento suo cinnamomum, tanquam quid eximium, nec pollinctoribus familiare, reponi jussit. Atque hinc apparet, quam vana de virtutibus mumiarum medicis, quasi illae omni aromatum genere onustae essent, quosdam opinio ceperit, quos sequutus Gallorum Rex Franciscus I. nullum iter sine quibusdam mumiae frustulis, velut medicamento omnium saluberrimo, suscepisse [e] fertur. Rationem in Aegypto condiendi corporum multi [f] tradunt fuisse hujusmodi. Ferro adunco ex naribus cerebrum extrahebant, repleto odoribus loco va-

a *Dec. IV. lib. I. 1.*
b *Kircher. Oedip. Aegypt. Vol. III. pag.* 397 *Pocockius Travels V.* 5.
c *Lib. I.* vid. *Antiq. Middleton.*
d *Plutarch. in vit. M. Antonii.*
e *Hoffmann. de Medic. Officin.*
f *Thomas Porchach. de fun. tab. X. XI. Casalius de Aegypt. Ritib VII. Alex. Neap. G. D. III. 2. Riccius Dissert. Homeric. XLIII.*

vacuo. Herodoti [a] doctrina haec est: sed tantae pollinctorum diligentiae ac artificio reclamat mumia [b] Middletoniana, cujus caput abscissum apparet, & ea pars, quae cum collo ac vertebris conjuncta fuerat, gypso est penitus oblita; calvaria etiam vacua prorsus relicta cernitur. Deinde Casalius, & alii [c] ferunt, acuto lapide Aethiopico cadaveris incisa latera, extractisque visceribus ipsum cadaver vino Phoenicio, aut palmeo abstersum, repletumque odoribus, tum sale & gummi oleo conditum ad septuaginta dies, & ita absumtum, ut nihil esset reliquum, nisi ossa, & pellis arida. Riccius V. Cl. [d] Moysi, velut Aegyptii moris peritissimo, mumias ante oculos fuisse existimat, quum scripsit Lothi [e] conjugem in statuam salis conversam esse, ut indicaret eam non secus obriguisse, ac cadavera hoc modo condita. Demum multiplici linteorum fasciarumque ordine, alio super alium, a capite usque ad pedes Aegyptii condita jam cadavera involvebant [f], atque haec involucra alio rursus velamine, sive tunica linea, Deorum, bestiarum, symbolorumque diversis formis ornata penitus obtegebant: thecae autem, seu lignei loculi, quibus mumias commendabant, non modo ad corporis magnitudinem intus accommodati erant, sed extra quoque ad mortui similitudinem conformati, ut facies ex ligno efficta, coloribusque oblita, germanam ejus imaginem in sepulcris, aut in larariis domesticis [g] repraesentaret. Aut errat igitur Diodorus [h] ubi ait, pristinam hominis speciem integram, imo & palpebras, & supercilia mansisse inte-

a *Lib. II. 66.*
b *Antiq. Middleton. tab. XX. Londini 1745.*
c *Ibidem citati auctores.*
d *Loco citato.*
e *Genes. 16. v. 16. Sap. 10. v. 7.*
f *Middleton. loc. cit. & alii.*
g *Cic. Tusc. Quaest. II.*
h *Ibidem ut modo.*

integra, aut de lignea hac imagine intelligendus eſt, non de cadavere, cujus nulla pars omnino conſpicua erat. Secus alibi res obvenit. Nam qui Caeſarem [a] ferunt Alexandri corpus & vidiſſe, & contrectaſſe, hoc etiam addunt, ab eo illius naſum paululum fractum eſſe. Apud alias nationes, praecipue Aſſyrios [b] cadavera ſunt melle condita, unde myſtica ſignificatio, qua fel erat viventium ſymbolum, mortuorum [c] mel, Judaeis in divino cultu [d] omnino vetitum. Facit ad mel Varronis feſtivum illud: *Heraclides Ponticus plus ſapit, qui praecepit, ut* (cadavera) *comburerentur, quam Democritus, qui ut melle ſervarentur, quem ſi vulgus ſequutus eſſet, peream, ſi centum denariis calicem mulſi emere poſſemus*. Alibi cera [e], nitro [f], cedro cadavera medicata ſunt, Graeci autem mel oleo miſtum & victimarum adipe Iliacis temporibus adhibuerunt, ſicut de Patroclo Homerus narrat [g], a quo accipimus, fruſtra ſecus ſentiente Plinio [h], unguenta non fuiſſe Graecis eo tempore penitus ignorata. Quanquam vero, ubi Plinius tradit, unguenta ab Alexandro in Darii caſtris primum inventa eſſe, non eſt, cur Hieronymus Mercurialis [i] eidem tantopere iraſcatur, niſi, quod aegre mihi ſuaderi ſinam, id Plinium fugiſſe exiſtimet, quum Darius Alexandro ceſſit, anno nimirum V. C. 422. jam Romae unguenta fuiſſe cognita, ſicut & Numae hiſtoria, & duodecim tabulis ſervilem uncturam prohibentibus edocemur: itaque non ille de quibuſcumque odoribus interpretandus eſt, ſed de pretioſiſſimis ac peregrinis, quae Plau-

a *Dio LI. Xiphil in Aug.*
b *Plin. H N XXII. 24 Herodot. I. Stat. Silv III Athen. II. Xenoph V*
c *Cael. Rhodigin Ant. Lect. XXVII 17.*
d *Levit. II. Spencer. de Leg. Hebr. II. 9.*
e *Plin XIII 1.*
f *Alex. Neap. loc cit.*
g *Homer Iliad. XXIII.*
h *Plin. loc. cit.*
i *De Decurſ. cap. ultimo.*

Plautus [a] mutuatus a Graecis vocabulum *exotica* vocavit :

Non omnes possunt olere unguenta exotica ,

quaeque a censoribus P. Licinio Crasso , & L. Julio Caesare [b] anno urbis quingentesimo sexagesimo quinto non introducta quidem , ut Gutherio videtur , sed vetita omnino sunt , ut saepe alias , nunquam vero deleta . Etenim quae jam alibi [c] annotavimus , & quae sequuntur inscriptiones , per se satis ostendunt , unguentorum copiam fuisse in pompa funebri , condiendisque corporibus [d] effusissimam . Puellae , quae nonnullis , sed absque certa ratione , Tulliola Ciceronis filia visa est , repertum cadaver integrum mirabili odore persusum erat , itemque extra portam Capenam cadaver viri , quem aliis consulem opinantibus , ducem fuisse exercitus Casalius [e] argumentatur ex paludamento purpureo , cujus ipse gloriatur aliquot frusta perbene adhuc olentia se habuisse , testaturque colorem purpurae fuisse duplicem , rubeum scilicet , ac flavo proximum : sed qui eos cineres ad vetera vel reipublicae , vel imperii tempora referendos censeat , is vereor , ne fabellam pro historia venditet , qualem de Pallante Evandri filio Boccacius [f] narrat . Anno 1746. ad originem aquae virginis , qui locus vulgo *Salone* dicitur , grandis urna , quae nunc servatur in Capitolii conclavi , cui nomen a vase est inditum , ad lucem rediit , cujus exterior pars Amazonum certamen exhibet : in interiore cum ossibus cineribusque apparuit annulus smaragdo , & amethysto insignis , praeterea balsami magna vis , quod fere

a *In Mostellaria Act. I. Sc. I.* 41. *ad Mart. III.* 12.

b *Plin. XIII* 3.

c *Diss. II. num.* 2. *Diss. III. num.* 3.

d *Apul. Apolog. I. & Flor.* 4. *Ramir.*

e *De profan. Roman. Rit.*

f *Anal. Deor. XII.* 60.

fere in lapidis naturam tranſiit , ſed in ignem immiſſa vel minima ejus pars gratiſſimum odorem fundit , cujus rei teſtem me eſſe voluit Marchio Jo. Petrus Locatellius V. Cl. penes quem inter ceteras antiquitatis lautitias illius eſt portio balſami non exigua . At de his jam nimis multa, nunc reliquis inſiſtamus . Poſtquam cadaver & conclamatum , & lotum , & tam libera , quam ſervili manu perunctum fuerat , hoc erat reliquum , ut , ſi virile eſſet , aut toga [a] candida , aut veſte dignitatis propria [b] , ſi femineum , pro foecunditatis & conditionis gradu nobiliſſime exornatum , donec pompa funebris inſtructa eſſet , in lectulo ſplendidis operto ſtragulis diu noctuque domi quam ſtudioſiſſime cuſtodiretur . Hac de cuſtodia nunc habe pauca .

XIV. Apulejus quum rem deridet Luciani more , eam ita ob oculos ponit , ut connubialis benevolentia quanta in extremis officiis eſſet , vix aliunde praeclarius ediſci poſſit , quam ex diligentia ac ſtudio maximo, quo ſeptem ante elationem diebus cuſtodia cadaveris habebatur . Nonnulla huc igitur ex ejus ſcriptis ad verbum transferam . *Conſpicor* [c] , inquit , *medio foro procerum quemdam ſenem . Inſiſtebat lapide , claraque voce praedicabat : ſi quis mortuum ſervare vellet , de cuſtodia liceretur* . Abjectum hoc genus hominum de Libitinariorum familia eſſe [d] debuit, quae ad aedem Libitinae commorabatur , ubi & morientium nomina [e] tradebantur , & , quae ad rem funebrem pertinerent , apparabantur [f] , & piatrices, haruſpices , pollinctores ,

a *Juvenal Sat. III. Sidonius lib. III. epiſt. 3.*
b *Artemid. II. 3. Polyb. VI.*
c *Metamorph. II.*
d *Gutherius de Jure Manium I. 14.*
e *Svet. Neron. 39.*
f *Plutarch. in Numa.*

res, praeficae, vespillones, sandapilarii, lecticarii, ustores libitinariorum in peculio erant, qui utpote aliquanto honestiores designatorum munere fungebantur. Tum paulo inferius Apulejus: *& quae dic, sodes, custodela illa feralis? jam primum respondit ille perpetem noctem vigilandum exertis & inconnivis oculis semper in cadaver intentis, nec acies usquam devertenda, imo ne obliquanda quidem: quippe quum deterrimae versipelles in quodvis animal ore converso latenter obrepant, ut ipsos etiam oculos solis & justitiae frustrentur. Nam aves, & ursum, & canes, & mures, imo vero etiam muscas induunt. Tunc diris cantaminibus somno custodes obruunt; nec quisquam definire poterit, quantas latebras nequissimae mulieres pro libidine sua comminiscuntur*. Sedula haec custodia non propter sagas duntaxat, sed etiam propter creditorum saevitiam habebatur [a], a quibus cadavera loco pignoris rapiebantur, ac, si debitum non solveretur, maxima mortuo infamia, & sepulturae privatio imminebat, a quo crudelitatis genere Hebraeorum [b] pervicacia non abhorruit, sicut nec Romanorum, unde lex lata, ne funus quispiam impediret, neve in jus vocaret ducentem funus, aut justa mortuo facientem, vel [c] pompam funebrem prosequentes. At exitialis hujus operae quae merces erat? non amplior ferme, quam quaterni, vel seni aurei: quae vero, si quid mortui corpusculo defuisset, custodi poena infligebatur? talionis. *Ehem*, exclamat Apulejus, *si quis non integrum corpus mane restitueret, quicquid decerptum diminutumque fuerit, id omne de facie sua defectum sarcire custos compellitur*.

a *Lucian. de luctu.*
b *S. Ambros. X. in Tobiam.*
c *L. 2. ff. in jus vocand.*

tur. Deinde narrat per brevem posticulam (pervetus erat ritus funestae domus occludendae januae) custodem introduci in obscurum conclave ad matronam flebilem, quae crinibus ante pendulis, hinc inde dimotis, pergit in aliud cubiculum ad cadaver splendentibus linteis coopertum, & septem cum custode advocatis testibus, fidem praesentium obtestata revelat mortuum, & quodam tabulis praenotante, singula demonstrat membra: *ecce*, inquit, *nasus integer*, *incolumes oculi*, *salvae aures*, *illibata labia*, *mentum solidum*: *vos in hanc rem*, *boni Quirites*, *fidem perhibetote*. Atque ubi auctoratus ad mariti custodiam cum lucerna calicem & coenarum reliquias petiit, illa quassans caput, *abi*, inquit, *fatue*, *qui in domo funesta coenas*, *ut partes*, *requiris*, *in qua tot jugibus jam diebus ne fumus quidem visus est ullus*: *an comessatum te venisse credis*? *quin sumis potius loco congruentes luctus & lacrimas*? Postea per ancillam tradita lucerna & oleo, cubiculo protinus facessit, ibi custode incluso. Uxoriae huic solicitudini, quaecumque fuerit, si laus est debita, multo sane majorem Verania meruit Pisonis uxor (illius dico Pisonis, quem Galba adoptaverat) quae teste Tacito [a] maritum ab Othonis militibus interfectum in vestibulo Vestae post caedem composuit, quaesito redemtoque capite, quod venale milites conservaverant. Quanta conjugibus de virorum, an tanta his etiam de illarum cadaveribus ungendis custodiendisque solicitudo esset, vix credibile sane duxerim, quanquam viros historia referat dolori cessisse interdum plus quam uxorio, teste prae ceteris M. Plaucio [b], qui fertur in Horestillae funere inter

a *Tacit. Histor. I. 47.*　　b. *Val. Max. VII 9.*

ter ungendi osculandique officium districto ferro incubuisse. Fuerit hoc alicujus; virorum commune id erat omnium, ut sive conjux, sive parens producendus esset, illius cadaver, ne ulla veneni, aut ferri [a] suspicio esset, ad domus januam [b] cupressu [c], piceave [d] ornatam collocarent, quare Dio Tiberium [e] notat, quod Liviam neque aegrotantem inviserit, neque mortuam collocaverit, dum mares interea ac feminae vestitu lugubri adstabant toro, cum odoribus affixa [f] acerra, instaurabantque luctum adveniente aliquo, ut adoraret manes, hoc est iisdem ut precaretur bene, quam caeremoniam significavit Seneca, quum in Scipionis Africani villa jacens, *haec tibi*, inquit, *scribo* [g] *adoratis manibus & ara*. De pompa funebri [h] vide, si vacat, quae in primo volumine perstricta sunt. Addo hic tantum de *ricis* ac *riciniis* pauca.

XV. Rica & ricinium, si materiam spectes, idem omnino erant, secus, si formam & usum: siquidem utraque a Festo discimus ex alba lana & succida fuisse intexta: sed idem auctor ricas seu riculas vocat parva ricinia, *ut palliola ad usum capitis facta*: itemque ricinium seu recinium definit *omne vestimentum quadratum*, vel potius, ut ait apud eundem Verrius, *praetextam clavo purpureo togam*. Rica igitur, quam postea dixerunt *mavortem*, vel *marsutium*, aut *masortem*, velum erat femineum instar pallii, quo Monachi collum [i] tegunt & humeros. Mulieres an sumerent in luctu riculas, incertum est, imo contrarium potius ex eo colligitur, quod funus aperto & nu-

 do

a Vid *Morestellius I. 18.*
b *Lipsius Elect. I*
c *Servius ad IV. Aeneadum.*
d *Plin. XVI. 10.*
e *Lib. LVII.*
f *Cic. de leg. II 60.*
g *Epist. 86.*
h *Diss III*
i *Glossar. Arabic. Latin.*

do capite prosequerentur, Plutarcho causam [a] afferente hujusce ritus. Ricinia quidem in adversis rebus aut luctibus, quum vestitus omnis delicatior ponebatur, sumsisse feminas affirmat Varro [b], sed ita quidem, ut, dum mortuus domi adservabatur, riciniis lugerent, in ipso autem funere cum pullis pallis ricinia commutarent. Gutherius [c] & hac Varronis auctoritate innixus, & quod Grannius [d], atque Isidorus [e] riculas a riciniis non distinguant, ideo cum Turnebo, & Junio omne hinc excludit vestimenti genus, & ricinium contendit fuisse velum cingulumque capitis, & proprium unice feminarum. Falso. Nec modo huic ejus opinioni non favet Varro, verum hac luce clarius adversatur. Negas? haec sunt ejus verba: *mulieres in adversis rebus aut luctibus, quum omnem vestitum delicatiorem ac luxuriosum ponunt, ricinia sumunt*. Non de cingulo, non de velo, non de mavorte loquitur, sed de vestitu. Jure igitur Gothofredus [f], Rosinus [g], Lipsius [h], & novissime Octavius [i] Falconerius strenue tuentur duodecim tabularum interpretes, ricinium genus esse vestis existimantes, non palliolum, seu mafortem. Quaerendum modo, quid sibi velit Cicero [k], ubi Romanos ait, Solonis, qui primus luxum in funere Athenis sustulit, legem imitatos esse, *extenuato sumtu tribus riciniis & vinculis purpurae*, vel, ut in aliis codicibus, *clavis purpureis*, aut *tunica purpurea*. Gutherii mens est, hac lege cautum, ut dum mortuus componeretur do-

a *Quaest. Rom. XIV.*
b *De vit. P. R. I.*
c *Loco citato I. 16.*
d *Ad Fest in v. Ricae.*
e *Lib. XIX 25.*
f *Lib. VIII. tit. 5.*
g *De vestib. Roman. in genere XXXI.*
h *Quaest. Epistolic. I. 7.*
i *Diss. de Pyramide C. Cestii Epulon. Graev. vol. IV.*
k *De leg. II. 59.*

domi, *non plures, quam tres mulieres riciniis capite operto lugerent*. At vero hic agit Cicero non de luctus, sed de sumtus extenuatione. Fac autem multo plures, quam tres, quam octo, compositioni cum riculis adstitisse feminas, quis, obsecro, vel in summa parsimonia credat, hunc fuisse sumtum a decemviris coercendum? quum hodieque femellae in luctu ex serico velum gerant, non ex lana succida. Est ergo aliter interpretanda lex. Quum Varro feminas universe referat, dum mortuus supra terram esset, riciniatas luxisse domi, hinc probe constat, decemvirorum mentem non eam fuisse, ut tres tantum mulieres ricinia sumerent, sed ne liceret, femina masve interiisset, plura quam tria ricinia cum cadavere aut cremare, aut sepulcro inferre. Iccirco Lipsius vir mentis acie singulari in eam sententiam ivit, ricinium non vilem, sed pretiosam ac splendidam fuisse vestem, neque ad luctum, sed ad ornatum factam, magnique habitam, adeoque in ipsa lege suo nomine indicatam, quum praecipue, ut Falconerius addit, a verbis legis, *tribus riciniis, & clavis purpureis*, non dissentiant verba Verrii apud Festum, ricinii nomine *togam praetextam clavo purpureo* significantia. Acute quidem. Sed uterque videat, num Varronis, quam modo attulimus, auctoritate innixi ab hac suspicione dissentire merito posse videamur. At Varroni Virgilium opponit Lipsius ita dicentem: [a]

> *Purpureasque super vestes velamina nota*
> *Conjiciunt*.

Poeta vero praeterquam quod militare describit funus, in quo duodecim tabulae, legibus inter arma silentibus, nul-

a *Aeneadum, VI. v.* 221.

nullam habebant vim, veterum mores ad sui temporis luxum accommodare solet, quum pro riciniis in usum venerant purpureae simul Attalicaeque vestes. Quid ergo? Tria ne ricinia, de quibus agimus, vestes fuerunt lugubres ex lana succida? imo arbitror pro veterum parsimonia fuisse nobiles, utpote purpureis praetextas clavis, sed ricinia dictas, non quod ejusmodi re ipsa essent, sed quod eas liceret, pro quo ricinia sumebantur, illius tradere aut sepulcro, aut rogo. Ricinium ergo fuisse duplex, aliud ad luctum, aliud ad pompam opinari fortasse licet, non affirmare, nisi hoc discriminis cogitemus, quod in luctu careret purpura, secus in pompa, ita ut tres vestes, quas cum cadavere aut flammis, aut sepulcro per leges inferre licuit, clavis essent purpureis exornatae, quibus carerent lugubres. Hoc si admittatur, non modo nobis cum Verrio convenit, sed cum iis etiam, quorum ea sententia est, feminas octavo die riciniis lecto ferali impositis, lugubres sumsisse pallas. Quotquot erant mulieres in domo funesta, ricinia, ut tradit Varro, induebant omnes, sed tres duntaxat, ut ego suspicor, sumebant ea, quae mox erant cum cadavere absumenda. Ceterum haec sumtus funebris extenuatio, utcunque explicata, tandiu in urbe valuit, quandiu paupertati fuit & parsimoniae honos: postquam vero divitiae avaritiam, & Attalicae voluptates desiderium pereundi, perdendique omnia invexere, quod contigit post annum V.C. 564. devicto Aristonico, tum decemviralis interdicti severitas transiit ad aediles, & a riciniis ad vestes purpureas, tum etiam aureas, quibus Attalicis nomen fuit ab Attalo [a] Pergamo

a *Plin. XXXVII. 1.*

gamenorum rege, quarum usus & Romae [a], & in provinciis [b] primo ad corporis cultum venit, deinde ad omne magnificentiae genus, & ad funebrem supellectilem. Aulaea & vela purpurea inter sepulcrales ornatus habuisse locum, testis est perfida illa mulier, quae, insontem ut virum suum majestatis arcesseret, ex Diocletiani monumento [c] vela purpurea eum abstulisse criminata est. Permultos enim ea ostentatio tenuit, uti Attalicas vestes, quibus in vita maxime delectati fuerant, secum una in rogum, vel in sepulcrum inferri testamento juberent. Prodiga haec liberalitas reliquit urnas, in quibus saepe pretiosi cineres inventi sunt, cujus generis lapis tribus abhinc annis in villa Eminentissimi Cardinalis Silvii Valenti Gonzagae effossus est, cum cineribus nempe, quibus immistae erant auri particulae unciae pondo. Tantulum vero id auri pondus minime a lege abhorruit, qua cautum fuit, ut testatoris ultimae voluntati, si quid exigeret, in rebus omnibus satisfieret: at in funebri sumtu, si nimius esset, nulla ejus ratio [d] haberetur. Aut nusquam alibi, aut clarissime id apparet in inscriptione C. Cestii Epulonis, & septemviri Epulonum, cui pro monumento ad viam Ostiensem, sicut in campo Martio Scipioni Carthaginis eversori [e] erecta est Augusti aevo pyramis celeberrima e veterum instituto, ita notante Servio in haec Virgilii; [f]

Fuit ingens monte sub alto
Regis Dercenni terreno ex aggere bustum

Anti-

a *Propert. II. 13. & 32.*
b *Cic. in Verrinis.*
c *Ammian. Marcellin. XVI.*
d *Scaevola l. ult. ff. de religios. & sumt. §. hic actio.*
e *Acron. in Od. IX. Epod. Horatii & Fulv. Ursin. IV. 31.*
f *Aeneadum XI.*

Antiqui Laurentis, opacaque ilice tectum.

Ibi, quum Ceſtii ſepulcrum ruinam minitans Alexander VII. reſtitui juſſit, duae baſes inventae ſunt, in quarum una aereus pes erat reliquus, ex quo ſtatuae altitudinem fuiſſe XIV. vel XV. palmorum innotuit: utrique baſi ejuſdem menſurae ſtatuam fuiſſe impoſitam ſequens inſcriptio docet utrobique inſculpta, ſicut extat in porticu muſei Capitolini, unde fideliter exſcripta eſt:

M. VALERIVS . MESSALLA . CORVINVS
P. RVTILIVS . LVPVS . L. IVNIVS . SILANVS
L. PONTIVS . MELA . D. MARIVS
NIGER . HEREDES . C. CESTI . ET
L. CESTIVS . QVAE . EX . PARTE . AD
EVM . FRATRIS . HEREDITAS
M. AGRIPPAE . MVNERE . PER
VENIT . EX . EA . PECVNIA . QVAM
PRO . SVIS . PARTIBVS . PERCEPER
EXVENDITIONE . ATTA . LICOR *ſic*
QVAE . EIS . PER . EDICTVM . AEDIL
ſic INSEPVLCRVM . C. CESTI . EX
TESTAMENTO . EIVS . INFERRE
NON . LICVIT

Quam plane hinc pateat res propoſita, tute vides, nempe & Ceſtium juſſiſſe ſecum Attalica ſepeliri, & per edictum aedilis eam teſtamenti partem fuiſſe irritam: cujus aedilis? non plebis, non cerealis, ſed curulis, ut ſcite Falconerius [a] argumentatur. Enimvero laudanda heredum eſt liberalitas, qui venditis Attalicis, quae ſepulcro inferre non licuit, ex ea pecunia duas Ceſtio ſtatuas erexerunt,

a *Diſſert. ut ſupra.*

runt, ut quidam veluti cumulus monumento accederet per se satis splendido, si unius praesertim equitis, ad quem spectabat, & perbrevis, quo aedificatum est, rationem temporis habeamus. Postquam riculas & ricinia explicavimus, eorumque locum Attalica occupavisse ostendimus, de novissimis placet, quae dabantur in urbe matribus, foecunditatis praemiis disceptare.

XVI. Primum sibi locum vindicat vestis splendor. Si quorumdam opinioni habenda fides, sterilitatis extitit ultima haec infelicitas, quod infoecundae conjuges obnupto vultu velatoque cadavere efferrentur, sine splendore vestis, quo tantopere gloriatur illa apud Propertium: [a]

Et tamen emerui generosos vestis honores.

At quisnam, obsecro, generosus hic vestis honor? Nonnulli eruditorum [b] in mentem venit, matronas, quarum liberi ad rempublicam accessissent gessissentque magistratus curules, ornamenta consularia in pompa funebri meruisse. Verum nisi gravis aliqua, quae non affertur, ex antiquis aut scriptoribus, aut lapidibus auctoritas producatur, & ejusmodi omnino, ut nulla jam provocatio detur, aegre prorsus in eam sententiam ibo, quod ornamentis consularibus insigne incederet matronae feretrum. Etenim in lege Oppia annis viginti post abrogata [c], quam lata, de hoc honore ne verbum quidem. Atqui tum lex ipsa, tum M. Porcius, legis fautor omnium acerrimus, matronarum ut squalorem levaret, nunquam id decoris tacite praetermisisset. Quid legis dissuasor L. Valerius? Postquam non iis modo, qui amplissimis magistratibus

H ac

a *Eleg. ult. lib. IV.*
b *Scalig. ad Propert. loc. cit.*
c *Liv. Dec. IV. lib. IV. initio.*

ac sacerdotiis claruissent, eorumque liberis, verum etiam magistris vicorum infimo genere affirmavit hoc Romae datum, togae ut praetextae insigne & vivi haberent, & cum eo pariter cremarentur mortui, nihil feminis praeter aurum & purpuram permitti jubet: *non magistratus*, inquit, *nec sacerdotia*, *nec triumphi*, *nec* INSIGNIA, *nec dona*, *aut spolia bellica his contingere possunt*: *munditiae & ornatus & cultus haec feminarum* INSIGNIA *sunt*: *his gaudent & gloriantur*. Generosus igitur vestis splendor, de quo Propertius, non videtur alius fuisse, quam stola, seu tunica talaris & clausa, zona plerumque cincta, & manicis instructa, apud Graecos aeque mulierum ac virorum propria [a], apud Latinos dedecus viris [b] maximum, & peculiare matronis decus, quare Valerius Maximus pudicitiam alloquens, *te custode*, inquit, *matronalis* [c] *stola censetur*, cujus extremam partem instita assuta, sive limbus quidam purpureus aut fasciola ambiebat: [d]

Quaeque tegit medios instita longa pedes.

Stolae primum fuere laneae, deinde sericae, nunquam byssinae [e], quarum manicas quum luxus muliebris in Satira audire coepit [f]

Intolerabilius nihil est, quam femina dives,

non consui, ut moris erat, sed usque ad cubitum, vel ad manus constringi jussit, si vera cogitat Aelianus [g], *continuis fibulis aureis atque argenteis*. Vix autem stola, tota olim propria [h] matronarum, ad libertas [i], & plebem venire

a *Plutarch in Dion.*
b *Cic. Philip. II. Horat. Sat. II. lib. 1.*
c *Lib VI. 1. initio.*
d *Ovid. de Art. Am. I. v. 32.*
e *Ferrar. de Re Vest. 24.*
f *Juvenal. Sat. VI. v. 459.*
g *Var. Histor. I. 17.*
h *Ferrar. loc. cit. Bayf. & Raynaud. de Re Vest.*
i *Quintil. Decl. 32.*

nire ausa est, tum Pitiscus [a] hoc putat fuisse discrimen, quod plebis propria esset alba cum aureo limbo, matronalis autem purpurea cum aureis segmentis, quo traducit illud Propertii [b]

Illaque plebejo vel sit sandycis amictu.

Stolae, quam Rubenius [c] a palla, sive pallio nunc aperto, nunc in sinus varios collecto complicatoque perperam non distinguit, injiciebatur a Graecis peplum, a Latinis palla [d] ad pectus pretiosis constricta fibulis, elegantibus praeterea signis auroque nobilis: [e]

Ferre jubet pallam signis, auroque rigentem,

plumario nimirum opere variis figuris intertextam, qualis a senatu Romano dono missa est Cleopatrae reginae [f] *cum amiculo purpureo*, cujus nomine intelligitur vestis superior, quam feminae ineuntes convivia [g] deponebant. Dico feminas, non matronas; namque amiculum commune mulierum erat omnium. Valerius sane contra Catonem dixit: *quum tibi viro* [h] *liceat purpura in veste stragula uti, matrem familias tuam purpureum amiculum non sines? & equus tuus speciosius instratus erit, quam uxor vestita?* Ex quibus verbis tametsi hanc vestem matronalem fuisse appareat, negant id tamen Comici [i], qui dant amiculum & meretricibus. Sed nec duntaxat muliebre, verum etiam virile fuit hoc vestimentum paludamento simile, atque clamydi, quare Curtius pro veste superiore amiculum persaepe [k] usurpat. Quoniam vero de matronarum

a *Lexic. Ant. in V. stola.*
b *Lib. II. Eleg. 19. 81.*
c *De Re Vest. I. 17.*
d *Ferrar. I. 3. 18. II. 3. 4. Kipping. Ant. Rom. IV. 5. 16.*
e *Virg. Aenead. I. 652.*
f *Liv. XXVII. 4.* g *Curt. VI. 1.*
h *Liv. Dec. IV. lib. IV. 2.*
i *Plautus Cistell. Act. I. Sc. I. 17.*
k *Lib. III. 11. 12. VI. 9. Val. Max. V. 2.* vid. *Ferrar. I. 3. 19. & Anal. de Re Vest. 23.*

insignibus sermo est institutus, addas, velim, & bullam auream [a], & periscelidas, quas minus recte alii femoralia [b], alii fascias crurales [c] interpretantur, quum haec ornamenta ad pedis extremitatem, qua pes cruri jungitur, nil essent aliud, quam circuli [d] sive annuli, aut potius ansae & obstrigilli [e], qui tanquam fibulae calceis insuebantur, ideo Tibullus: [f]

Ansaque compressos alligat arcta pedes,

itemque Seneca Herculi apud Omphalem agenti talia tribuit ornamenta: [g]

Crura distincto religavit auro,
Luteo plantas cohibente socco.

Scite Thragicus dixit *auro*. Periscelia enim *matronarum aurea*, inquit Pitiscus, *plebejarum argentea erant*; iccirco iis vinculis *secundi gradus feminae*, verba sunt Ferrarii, *a plebejis distinguebantur*. Mallem hic enim vero *plebis* feminas, quam *plebejas* a viris clarissimis usurpari. Uterque scilicet in errorem incidit, qui jam obrepsit in bene multos doctorum libros, in quibus promiscue, nec sane raro, *plebejus* pro homine *de plebe* legitur. Longe aliud est, *de plebe esse*, *&* *plebejum*, quod prolixe satis Petrus [h] Servius contra Lipsium [i] probat. Plebejus dicitur, qui non patricius est, sed & eques, & senator, & consul esse potuit, quales fuerunt Cicero, Pompejus, Crassus, & alii plures: de plebe is est, qui nec senator, nec eques. Plebejus ergo est Cicero, non de plebe: Catilina, si decoxerit, patricius erit, sed de plebe, ut ad rem Horatius: [k]

Si

a Vid *I. Vol. pag.* 24.
b *Nigron. de Caligis* 2.
c *Voss. Lex. Etymolog.*
d *Pitisc. Lex. Ant.*
e *Ferrar. loc. cit.* 22.
f *Tibull. I. Eleg.* 6.
g *Hippol. I. num.* 321.
h *Miscellan. cap.* 2. *&* 3.
i *Epist LV. Centur. I.*
k *Lib. I. Epist. I.*

Si quadringentis ſex ſeptem millia deſint,
Plebs eris.

Itaque periſcelides aureae matronas diſtinguebant non a plebejis (nam & Terentia M. Tullii, & aliae plurimae plebejae fuerunt) ſed ab ignobilibus de plebe feminis, quibus argenteas ferre licuit. Matronis autem quum periſcelidas ajo fuiſſe aureas, non excludo gemmas. Notum eſt enim, eos in diem ſpiritus ſumſiſſe luxum, ut non crepidarum tantum obſtragulis, ſed totis etiam [a] ſocculis margaritas adderet: de qua luxurie incidet ad rogum ſermo. Interea dum matronalibus hiſce inſignibus beatulam [b] ex antiquis aliquam in feretro collucentem vides, ad ſtolam ſericam, ad pallam acu pictam, ad bullam auream, & periſcelidas adde vittas, armillas, fibulas, zonas, cincinnos, torques, monilia, annulos, reliquumque excellentiorem ornatum, & quem copioſe deſcribit Plautus [c], mundum muliebrem, quo illa, donec in vivis fuit, in gratulationibus ſupplicationibuſque ac pompis omnibus omnium in ſe oculos convertebat. Cur id affirmare non dubitem, illud cauſae eſt, quod etſi magna donorum copia vel integro cum cadavere conderetur in ipſo loculo, vel flammis tradita abſumeretur, ea tamen, quibus ornatus gratia cadaver ipſum in ſcenam producebatur, non omnia in rogum, aut in ſepulcrum conjici conſueverunt, niſi teſtamento heredes obligarentur, & per aediles liceret, ut ſupra dixi. Cujus profecto rei elegans eſt locus Scaevolae, ubi delicatula decedens mulier extremis id ceris jubet: *funerari arbitrio viri mei volo, & inferri mihi quae-*

a *Plin. H N. IX 35.*
b Vid. *Perſ. Sat. III.*
c *In Aulular. Act. 3. Sc. 5 v. 42.*

quaecunque ſepulturae meae cauſa feram ex ornamentis, lineas duas ex margaritis, & viriolas (parvas armillas) *ex ſmaragdis*. De ornatu funebri ſcilicet non laborat, quia hunc fore de more ſplendidum pro certo habet: ſed, de quo dubitat, id palam jubet, quaecunque habuerit in pompa funebri, ſecum omnia ſepeliri. At age jam, ſplendidiſſimus hic veſtium nitor eſt ne generoſum foecunditatis praemium, quo ſe Cornelia, & ſuos apud Propertium maxime conſolatur?

Et tamen emerui generoſos veſtis honores,
Nec mea de ſterili facta rapina domo.

Rurſus hic equidem, ut initio, bovem me in lingua habere fateor. Ex Propertii loco citato Joſephus Scaliger, qualis & quantus vir! *colligitur*, inquit, *ornamentis conſularibus efferri matronas, quarum filii magiſtratus curules geſſiſſent, quod dignum eſt notatu*: imo digniſſimum, ſi, quod gratis aſſeritur, auctoritate confirmaretur, quae nulla, ut arbitror, afferri poteſt, ne illud hinc ſequatur, quod matrona, cujus filius aut praetor tantum, aut aedilis fuiſſet, plus decoris in morte haberet, quam filius ipſe in gradu aedilitatis, vel praeturae ampliſſimo collocatus. Deinde ornamenta haec conſularia, vel ad ſellam curulem lictoreſque ac faſces, vel ad togam praetextam & latum clavum referenda ſunt: ſi ad primum multo jam honoratior in lecto funebri mater familias erat, quam in pilento Veſtalis maxima, quam lictor unus [a] praecederet exeuntem: ſi ad ſecundum, quid hoc abſurdius, quam matrona in feretro perſonata? & Romae inſuper, ubi *illi ſenes perſonatum* [b] *ne Roſcium quidem magnopere laudarent*. Praeterea

a *Plutarch. in Num. Dio* 47.   b *Cic. de Orat, III* 5.

terea si consularia sunt ornamenta matronis data, cur non & imperatoria, & triumphalia? At enim hoc ita quispiam interpretabitur, ut filiorum ornamenta propria maternum non corpus tegerent, sed praeirent funus. Ita quidem, si extinctus filius, secus omnino, si superstes esset. Fuit hoc solemne in urbe, ut nobilium funeri suis distincti insignibus adessent vultus imaginesque non viventium [a], sed mortuorum, *totus* nimirum, *qui antea* [b] *fuerat*, *familiae populus*. Cornelia vero, quippe quae ibidem ait,

Et bene habet, nunquam mater lugubria sumsi,
Venit in exequias tota caterva meas,

quum de ornatu loqueretur, quem ipsa emeruit, non huc spectabat, & multo minus, quo Scaliger. Quonam igitur? ad coronas puto: honores enim non qualescunque praedicat, sed *generosos*.

XVII. Sive ut honorem haberent mortuis [c], sive ut futurae securitatem [d], quam sperabant, vitae, sive ut praesentis brevitatem aevi, & *quae* [e] *spectatissime floreant, celeriter marcescere* denotarent, nihil veteres solemne magis habuere in funere, quam coronas ex [f] apio, oleastro [g], myrto [h], lilio [i], amarantho [k], croco [l], aliisque aut ramis [m], aut tempestivis [n] floribus, inter quos habuit principatum rosa, deciduus flos, indexque properantis fati, nec tam mortuis dari solita, quam Diis inferis; ideo Hecates caput in museo Etrusco praeter cincinnos, & co-

ro-

a *Diss. IV. pag. 296.*
b *Plin. H. N. XXXV. 2.*
c *Pindar. Olymp. Cic. pro Flacco.*
d *Clem. Alex. Strom. II. 8.*
e *Plinius XXI. 1.*
f *Theophrastus lib. VI.*
g *Euripid. in Electra.*
h *Cael. Rhodig. XVII. 19.*
i *Virgil. Aen. VI.*
k *Philostr. in Her.*
l *Juvenal. Sat. VIII.*
m *Artemid. IV. 49.*
n *Lucian. de luctu.*

ronam, ornant [a] quinque rosae quadrifoliae, aut malvae flosculi, quos & Diis inferis sacros Lucianus tradit in *Cataplo*, seu *Tyranno*. Atque hae coronae, excepta oleagina Spartanorum propria, mortuis dabantur omnibus, non item longae. Ad id honoris lex spectat illa in duodecim tabulis, QVEI CORONAM PARET: quam sic explicat Cicero: [b] *illa jam significatio est, laudis ornamenta ad mortuos pertinere, quod coronam virtute partam & ei, qui peperisset, & ejus parenti sine fraude lex esse impositam jubet*. Hic locus *plurimorum ingenia mire torsit*, Kirchmannus ait; sed per ipsum sane torqueret adhuc, nisi ex Festo [c] & nummis [d], quales essent coronae longae, diserte Gutherius edocuisset, cujus judicium quia superius edidi [e], hic tantum addo, coronas virtute partas non floreas, sed quernas, myrteas, laureasve, aut aliis ex ramis pro vario certandi genere fuisse intextas. Talia virtutis decora, nisi prae multitudine diversis imponi lectulis oporteret, matris familias, quae efferebatur, aut torquis instar suspendi collo, aut lecto sterni solita satis constat; itaque si quicquid corpus utcunque obtegit exornatve, communiter id vestis nomine usurpatur, nemo jam unus non forte videt, Propertium, ubi Corneliae foecunditatem laudat, de generosis hisce vestis honoribus interpretandum esse, quin ad ornamenta consularia obtorto collo trahendus sit. Habes discrimen steriles inter, & foecundas conjuges. Efferebantur illae corpore fortasse obtecto, quae aliquorum opinio est, ac certe carebant praemiis virtute partis: hae longe secus, nec matronae tantum, sed vulgares etiam de

a *Mus. Etr. Vol. I. tab. LXXXI.*
b *Cic de leg. II.*
c *In V. Donatis.*
d *Guther. I. 21.*
e *Dissert. IV. pag.* 296.

de plebe matres ; *quod quidem* , ut dicit Cicero , [a] *maxime e natura est* , *tolli fortunae discrimen in morte* . An lex , quae militi promissa [b] dona , si is periret , parentibus dari jussit , horum quoque exequiis ea permitteret , non reor in dubium vocari posse . At filiorum matres triumpho illustrium , quotquot illi coronis aureis donati fuerant , non ipsae modo , sed nec filii , qui emeruerant , nisi perraro , in funere habebant suo , quod coronas cum clypeis aureis argenteisque dicari in templis [c] mos esset Diis . Romanorum instituto de coronis longis, quas belle Propertius , ut dixi , *generosos* vocat *honores vestis* , cui imponebantur , affinis fuit Graecorum consuetudo , qui virorum sepulcra feminarumque insignium decreto statuebant publico coronari . Quoad viros, ex multis, quos habet in suis Miscellaneis Sponius , [d] testem hunc habe lapidem ex museo doctissimi & incomparabilis viri Scipionis Maffeji . [e]

Η Β Ο Υ Λ Η
Κ Α Ι Ο Δ Η Μ Ο C
C Τ Ε Φ Α Ν Ο Ι Χ Ρ Υ
C Ω C Τ Ε Φ Α Ν Ω
Α Υ Ρ Α Α Ε Ξ Α Ν
Δ Ρ Ο Ν Κ Ο Μ Ι Ω C
Β Ι Ο C Α Ν Τ Α

Senatus Populusque coronat aurea corona Aurelium Alexandrum,qui honeste vixit . Matronis quoque id honoris in Graecia datum ex epigraphe constat, quam primus omnium Cl. Bajulivus Gregorius Rhedius [f] in lucem edidit , in Piceno existentem penes Comites Bonaccursios in Monte Sancto :

I O . ΔΗ-

a *Cicero loco citato* .
b *Differt. cit ut supra* ,
c *Plin. XVI. 4.*
d *Miscell Class. ad Lap. Graec.*
e *Mus. Veronense pag.* 373. 10.
f *Diss. Academ. Corton. Vol. II.*

Ο.ΔΗΜΟΣ.ΣΤΕΦΑΝΟΙ
ΤΡΥΦΩΣΑΝ.ΜΕΝΕΚΡΑΤΟΥΣ
ΤΗΝΑΠΟΜΩΝΙΟΥ.ΑΔΕΛΦΕΝ

. . . .

. . . .

Populus coronat Tryphoſan Menecratis (uxorem) *Apomonii ſororem*. Duae quae deſunt lineae, vel coronae effigiem denotabant, vel potius honoris cauſam. Major in urbe, quam coronae, honor fuit, ſi cujus feminae, quod raro contigit, nomen ſaliari carmini insereretur, ſicut auctor eſt Varro in Veturiae, & Volumniae gloriam decretum eſſe. A diverticulo ad funus Romanum redeo, quod antequam ad rogum veniat, pauliſper, Lector, te in foro moror. Illic enim, largitatis cauſa, qua mulieres aurum collatum, ut ſe redimeret [a] a Gallis Roma, ultro dediſſe legitur, earum habebatur laudatio funebris, ac prima a filio [b] laudata eſt Popilia Catuli mater. Hoc inſtitutum, quod & Plato [c], & Plutarchus [d] in laude collocant, initio non late patuit, ſed ad matronas tantum virtute inſignes, atque aetate provectas: Julius Caeſar [e] juniores laudare coepit, quo facto multitudinem ſibi obſtrinxit nimis ſemper, ut fit, illi indulgentem ſexui, a quo vehementer dolebat Cato miſerum effici illum virum, *& qui exoratus ſit, & qui* [f] *exoratus non ſit*.

XVIII. At quiſquis facile a frugi in primis & caſta conjuge ſe exorari ſineret, nae is rem faciebat & viro parem, & Romano dignam: qui vero ſuapte ſponte & odores plurimos, & veſtes byſſinas, annuloſque & gemmas jace-

a *Livius lib. V. 29. in fine.*
b *Cic. II. de Orat.*
c *Lib. VII. de leg.*
d *De Virtut Mulier. Roman.*
e *Svet. 20. Plutarch. in. Vit.*
f *Liv. Dec. IV. lib. IV. init.*

jaceret in demortuae rogum, tam longe is certe a gravitate abibat, ut vix posse videretur hoc turpius facere, hoc indignius quicquam: & tamen Plinius palam conqueritur [a] falso & ingrato cognomine felicem fuisse Arabiam appellatam, quae hoc acceptum superis ferret, quum plus ex eo deberet inferis. Nam *beatam illam*, inquit, *fecit hominum etiam in morte luxuria, quae Diis intellexerat genita, adhibens urendis defunctis*. De vestibus ad ea, quae modo commemoravi, nil addam amplius: muliebrem in gemmis luxum non plures, quam unus & alter, testetur auctor. Lolliam Paulinam non solemni aliquo apparatu, sed in mediocri sponsalium coena quadringenties, vel quadragies sestertium habuisse fertur, neque haec dona prodigi principis, nempe Caji, dicit fuisse Plinius [b], sed avitas opes. *Parum luxuria furit*, indignabundus exclamat Seneca [c], *nisi viderint uniones non singulos singulis auribus comparatos: jam enim exercitatae aures oneri ferendo erant; jungebantur inter se, & insuper alii bini superponebantur: non satis muliebris insania viros subjecerat, nisi bina & terna patrimonia auribus pependissent*. Ne angustis terminis id luxuriae genus contentum putes, consensu vetant matronae unanimi, quarum erat omnium illa vox; *lictorem feminae in publico* [d] *unionem esse*, cujus rei testimonium prae ceteris Academia Parisiensis [e] abunde facit. Tam blennos, bardos, buccones non ego viros olim fuisse existimo, qui in rogum jacerent quicquid uxoribus munditiarum fuerat lautitiarumque; sed & saepe inventi pretiosi cineres, & scriptorum auctoritas, imo unum il-

 lud

a *Lib. XII.* 18.
b *Plinius lib. IX* 35.
c *De Benefic. II.* 9.
d *Plinius ibidem.*
e Vid. *Vol. V. pag.* 297.

lud ad rem maxime accommodatum Propertii diſtichon [a]

Attalicas ſupera veſtes, atque omnia magnis
Gemmea ſint ludis, ignibus iſta dabis,

tanti eſt, perſuaſum ut habeamus, eum permultis aut dolorem inuſtum fuiſſe, aut inditam levitatem, ut in ſuorum funere, ac praecipue uxorum, ſi minus ad unam omnes, certe elegantias earum plurimas ultro darent ignibus abſumendas, quare illa de rogo apud eundem Propertium, tanquam dux exercitus e curru triumphator, adhuc poſt flammas garrula gloriatur: [b]

Haec eſt feminei merces extrema triumphi.

Pretioſae ſupellectili, ne quicquam deſit, adde non modo redimicula, ſed & vaſcula unguentaria, & balnearias ſtrigiles, & volſellas, quas in muſeo Guarnaccio e ſepulcris erutas Gorius [c] miratus eſt. Annuli porro non comburi modo, ut poeta refert [d]

Et ſolitum digito beryllon adederat ignis,

verum etiam integri conſuevere in ollis cinerariis recondi, & gemma interdum haud vulgari inſignes, fidem praeceteris faciente lapide [e], in quo Aemilia Artemiſia M. Annii Celſitani uxor depraedicat, praeter phialam tabulamque argenteas, annulum quoque aureum, eundemque GEMMA MELIORE rutilantem ſecum habuiſſe conditum, quae Jacobus Philippus Thomaſinus [f], Spartam ut adornaret ſuam, exiſtimavit & votiva fuiſſe dona, & Veneri Auguſtae oblata; ſed ea in cenſu Plutonis, nec graviſſima ſine cauſa, Fortunius Licetus [g] habenda judicat, cujus

a *Lib. III. Eleg. 16.*
b *Propert IV. Eleg ult.*
c *Muſ. Etr. Vol III. Diſſ. III. in fine.*
d *Ibidem Eleg. 7.*
e *Grut pag. LIX. 2.*
f *De Donar. vot. XVI.*
g *De Annulis Ant. 40.*

jus auctoritati plurimum ponderis Cl. Commendator Victorius [a] addidit, & [b] Antonius Franciscus Gorius, multae lectionis viri, & ingeniis uberrimis affluentes. Annuli sive in urnis conditi, sive flammis traditi, non dubito, quin interdum aut demortui imagine distincti essent, aut sententia plena amoris inscripti. Cum Propertius alterum indicat [c]

Te patiente meae conflavit imaginis aurum,
Ardenti nostro dotem habitura rogo:

tum Ficoronius testatur [d], qui in vase ossuario porphyretico invenit funiculum ex auro neto, cui rotunda lamella aurea adhaerebat, habebatque instar Charitum quatuor incisas feminas, quarum una fortasse uxorem repraesentabat sic ferme viro jucundam, ut Ausonius cecinit: *tres fuerant Charites; sed dum mea Lesbia vixit, quattuor*. Alterius ritus videtur testimonium facere, quae nuper in manus venit Cl. Abbatis Rodulphini Venuti, satis elegans & digna possessore sardonyx annularis, Graece inscripta ad imitationem Catulli sic Lesbiam alloquentis: [e]

Vivamus, mea Lesbia, atque amemus,
Rumoresque senum severiorum
Omnes unius aestimemus assis.

Ita habet laudata sardonyx minutissimis litteris exarata:

Λ Ε Γ Ο Υ Ϲ Ι Ν	*loquuntur:*
Α Θ Ε Λ Ο Υ Ϲ Ι Ν	*quae volunt*
Λ Ε Γ Ε Τ Ω Ϲ Α Ν	*dicant,*
Ο Υ Μ Ε Λ Ι Μ Ο Ι	*non curo:*
Ϲ Υ Φ Ι Λ Ι Μ Ε Μ	*tu me dilige;*
Ϲ Υ Μ Φ Ε Ρ Ι Ϲ Ο Ι	*id prodest tibi.*

Nun-

a *Diss. Glyptographica ex mus. Victorio.*
b *Ad Inscr. Donian. Cl. II. ad calcem pag. 59.*
c *Ibidem ut supra.*
d *De Bulla Aurea pag. 41.*
e *Epigrammat. V.*

Nunquam nisi honoris gratia nominandus Marchio Locatellius habet item sardonychem annularem, in qua litteris albis & eminentibus graece inscriptum est *Bene sit Eugenio*. Annulis bullae addendae sunt. Non ingenuitatis, ut pueri, sed ornamenti causa, quod jam alibi animadvertimus, feminae gestabant bullas ex auro, ex crystallo, ex gemmis, quales & Rubenius [a] multas collegit, & aliquot Ficoronius [b] in mulierum loculis nactus est, ut id jam persuasum habere velis, quum in sepulcris obruerentur, etiam rogo traditas fuisse bullas, quarum non una, ut pueri praetextati, sed pluribus interdum feminae ornabantur. Illa enim, quam publicavit Dempsterus [c], statua tres in pectore ostentat bullas. Hactenus viros ad uxorum rogos, nunc si mulieres ad virorum videre placeat, nullus est futurus, quot dona funderent, quem lessum facerent, narrandi finis: satis erit cum Lucano animadvertere, feminis facem rogo subdere non licuisse, itaque aliis, ut pyram accenderent, imperasse, quo certe spectabat Codrus civis Romanus in vilissimo Pompeji funere sic loquutus: [d]

Robora non desint misero, nec sordidus ustor.
Sit satis, o Superi, quod non Cornelia fuso
Crine jacet, subjicique facem complexa maritum
Imperat.

Dicam ne, uxores non defuisse, quae in maritalem rogum sponte se jecerint? Incredibile id quidem, tamen affirmat Seneca [e]. Jam minus ergo mirabimur Indorum [f], aliorum-

a *De Gemma Augusti post Opusc. de Re Vest.*
b *Loc. cit pag.* 25. 26.
c *Lib. I. Tab. IV. pag.* 281.
d *Lucan. lib. VIII.*
e *Controvers. Decl. II.* 2.
f *Aelian. Var. Hist. VII.*

rumque [a] mores, apud quos lex fuit, ut quae cariſſima conjux in vita fuerat, iiſdem cum marito ignibus abſumeretur: item Thracum, Getarumque [b], quorum immanitas, ut deeſſet furori nihil, non cujuſcumque, ſed filii ipſius, aut, ſi is non adeſſet, propinquioris manu ad viri tumulum mactari jubebat conjugem, & dilectam in primis, & maximo cultu ornatam: Scytharum denique, quorum de gente populus neſcio quis [c] praeter pincernam, coquum, agaſonem, equos, & quinquaginta ex miniſtris praecipuam concubinam ad funus demortui regis praefocabat una pariter tumulandam.

XIX. Longe abfuit ab hoc furore Romana virtus, ut probat luctus definita lex. Viris nullum fuit legitimum lugendi tempus, quia nullum [d] honeſtum videbatur; viduae autem in luctu erant per decem menſes, qui mos quoque lugendi patrem, filium, ac fratrem erat [e]. Nec aliter Livius, ac Seneca interpretandi ſunt, quorum alter ſcribit, Bruti funeri decus additum maeſtitia publica, *quia matronae* [f] *annum ut parentem luxerunt*; alter *annum*, inquit, *feminis* [g] *ad lugendum conſtituere majores*. Anni enim nomine decem menſes intelligendi ſunt, ſicut Plutarchus in Coriolano tradit, & ante Plutarchum Cicero in Cluentiana: hac de cauſa Auguſti mortem, ac juſta ei magnifice perſoluta poſtquam Dio [h] commemoravit, ut eundem plus, quam ceteros, a matronis honoratum oſtenderet, *luxerunt*, ait, *eum viri haud multos dies*, *mulieres autem integrum annum*, *quod decretum erat*. Itaque uſque ad

a *Caeſ. VI. de B. G. Cic. V. Tuſc. Diodor. Sic. Bibl. XXIX. Val. Max. II. 1.*

b *Solinus XVII.*

c *Alex. Neap. Gen. D. III. 6.*

d *Seneca Epiſt. 62.*

e *Plutarchus in Coriolano. Ovidius I. Faſtorum.*

f *Lib. II.*

g *Seneca ibidem.*

h *Lib. LVI.*

ad Gratianum, & Valentinianum, qui luctum [a] generatim ad annum integrum protraxerunt, communiter licuit feminis, vix decem exactis mensibus, elugere, hoc est luctui finem imponere, quemadmodum enavigare apud [b] Plinium idem est, ac navigationem perficere. At quin ad Plinium confugias, elugendi vim citra dubium a Livio edisces ita pro feminis exclamante: *quid [c] aliud in luctu, quam purpuram & aurum, deponunt? quid, quum eluxerunt, sumunt?* Scite igitur, Cujacio [d] interprete, fuit olim edicto praetoris [e] vetitum, ne vidua intra id temporis, quo lugere virum moris erat, antequam eluxisset, in matrimonium collocaretur. Jurisperiti vero hanc vocem tam pro luctu [f], quam pro ejusdem exitu promiscue usurpant; ita enim Paulus: *quae virum eluget, intra id tempus sponsam fieri non nocet*: luctu scilicet perdurante, licuit citra infamiam sponsalia celebrare, (excipe cenotaphium Pisanum, ubi in Caji honorem id quoque est vetitum) & sponsam fieri, non matronam, dum hujus placeat, quam tradit Gelius [g], etymologia. Quae secus fecisset, vidua parum pudica & levis habita praegnantem bovem, facinus ut expiaret, immolare [h] cogebatur ex Numae legibus. Itaque Augustus, quum Octaviam sororem, petente id exercitu, uxorem Antonio tradidisset, a senatu petiit, ut a lege publica solveretur: idem quoque tum honestati Juliae, quam illa noverat ne in somniis [i] quidem, tum Agrippae meritis, quae jure maxima [k] ferebantur, solicite consul-

tu-

a *L. 2. Cod. de secund. Nupt.*
b *H. N. VI. 17.* c *Lib. XXXIV. 2.*
d *Ad l. 2. si qua e feminis de secundis Nuptiis.*
e *L. 3. D. de his, qui notantur infamia.*
f *Lib. X. ad edictum.*
g *Noct. Att. XVIII. 6.*
h *Alex. Neap. G. D. IV. 8.*
i *Tacit. Annal. I. Macrob. Saturn. II. 5. Svet. Tib. 7.*
k *Plinius XXXVI. 15. 25. Strabo. V. Dio LIII. Horat. Od. I. 4.*

turus, quamvis eo ipso anno, quo Agrippa obierat, viduam Tiberio filiam desponderat, tamen cum marito non sivit, nisi post biennium, [a] convenire. Noluit de more lugeri Agrippam, sed prolugeri, nempe, ut diutius solito, sic verbum Festo interpretante, in luctu esset filia, imperavit. Ideo ne Horatianum illud de Augusto usurpes? [b]

Insani sapiens nomen ferat, aequus iniqui,
Ultra, quam satis est, virtutem si petat ipsam.

Affirmat Seneca [c] annum feminis ad lugendum fuisse a majoribus constitutum, *non ut tandiu lugerent, sed ne diutius*. Augustus autem, quia legis nimis observans fuit, non ideo certos virtutis fines progressus est. Etenim Juliae nuptias protractas video, luctum non lego. Deinde ex duabus, quas profert Seneca, sententiae partibus, sic secundam pro feminis interpretabere, ne lugere diutius legibus tenerentur, non ut diutius esset lugere nefas: alias, quod nemo dixerit, & deliquisset Augusti soror [d] Octavia, quae Marcellum, & quae alios aliae aut viros, aut liberos proluxerunt. Primam autem sententiae partem, praeter edictum praetoris, auctoresque supra citatos, satis illi refellunt Ciceronis clamores in Cluentiana: *quae mulier obtestatione viri decem aliis mensibus ne domum quidem ullam, nisi socrus suae, nosse debuit, haec quinto mense post viri mortem ipsi Oppianico nupsit*. Secus omnino illa vere antiquis moribus Valeria Augusta, quae tepidis adhuc cineribus mariti sui a Maximino imperatore ad nuptias invitata, excusatione legum ac temporis usa est, quod non [e] adhuc virum, quem unice dilexerat, eluxisset. Libere

K

a *Dio LIV.*
b *Epist. I. 6.*
c *Ibidem ut supra.*
d *Idem ad Marciam Consol. 2.*
e *Lactant. de more Persecut. 39.*

bere etiam, quae sola poterat, matrona vere augusta respondit, se *sine more*, *sine exemplo* ad secundas nuptias evocari. Fuit enim propria haec Augustarum laus, quod exemplum secundarum nuptiarum inter eas invenire vix possis, si Lucillam excipias, quae tamen & invita Claudio Pompejano nupsit, & nomine Augusta, non re ipsa fuit, propterea quod Lucius Verus, maritus ejus, Caesar potius extitit, quam imperator. Interea lugendi, elugendique, ac prolugendi vi probe cognita, placeat & vim inquirere sublugendi. Ac ne te pudeat ad grammaticos revocari, auspicio utar amplissimi Cardinalis Norisii [a], ut plane intelligas, magnos interdum viros, summis ornamentis doctrinae, ingenii, eruditionis praeditos tempus, quo nihil habebant pretiosius, in una vocula occupasse. In cenotaphio Caji Caesaris [b] legitur MATRONAS . QVAE . IN . COLONIA . NOSTRA . SVNT . SVBLVGERE, quae vox nec eadem est, ac lugeo, ut Calepinus notat, nec quicquam amittit significationis suae, ut *subirascor*, *subdubito*, *subalbico &c.*, sed particula *sub* ordinem omnino denotat, idemque valet, quod *statim post*, uti apud Ciceronem [c] *sub eas litteras statim recitatae sunt tuae*, vel ut Virgilius [d]:

quo deinde sub ipso
Ecce volat, calcemque terit jam calce Diores,

ita ut *sublugere* in cenotaphio Pisano nihil aliud significet, quam quod matronae *sub* [e] *recitatis publici maeroris insignibus lugere* coeperint. Age vero quae muliebris erat in luctu vestis? alia ante elationem, alia post eandem adhibebatur. Septem diebus pompam funebrem praecedentibus

a *Dissert. III. 2.*
b *Ad pag. 1. lin. 25.*
c *Epist. Fam. X. 16.*
d *Aenead. V.*
e *Noris. loc. cit.*

bus sumebant feminae, ut supra dixi, ricinia domi, iis depositis octavo die pullis pallis amictae comitabantur funus [a] & postea per decem menses atratae carebant theatro, carebant publico [b], & vix ad cognatos commeabant abstinebantque a convictibus [c], gratulationibus & [d] solemnibus quibusque officiis.

XX. An stolis eo tempore uterentur, dubitandi occasionem praebet Vitruvius [e], ubi a Romanis refert quodam oppido capto, viros interfectos, eorum matronas in servitutem abductas, nec iis permissum *stolas neque ornatus matronales deponere*. Lipsius [f] suspicatur, mulieres Romanas in luctu non atras induisse pallas, sed duntaxat mundum muliebrem posuisse. Valerius enim apud Livium [g], ait, *mulieres quid aliud in luctu, quam purpuram & aurum, deponunt? quid, quum eluxerunt, sumunt?* Hanc Lipsii suspicionem facessere omnino jubet Cadinalis Norisius [h] ea ratione fultus, quod Valerius feminarum causam contra Catonem agens, eas dicit non magistratus, non sacerdotii, non triumphi insignia, sed ornatus tantum muliebres postulare; itaque commemorat ea duntaxat, quae consueverunt matronae in luctu deponere, non quae sumere. At eas revera in luctu atras induisse vestes testantur Varro, Dionysius [i], ac praeclarissime Valerius Maximus [k], cujus haec sunt verba: *matres, ac filiae, conjugesque nuper interfectorum, abstersis lacrimis, depositisque doloris insignibus, candidam induere vestem, & aris dare*

 thu-

a *Varro de Vit. P. R.*
b *Cic in Orat Cluent.*
c *Seneca in Prooem Controv. IV.*
d *Idem Consol. ad Marciam 2. & ad Helviam 15.*
e *Lib. I. 1.*
f *Ad Tacit. II. Ann. not. 158.*
g *Ibidem ut supra.*
h *Cenot. Pisan. Dissert. III. 1.*
i *Lib. VIII.*
k *Lib. I. 1.*

thura coactae sunt. Ovidius etiam in luctu vestes [a] commemorat haud semel atras, nigras scilicet, aut caeruleas, quoniam veteres, ut ait apud Servium [b] Cato, colorem caeruleum a nigro non distinguebant. Apud exteros in luctu adhibitus etiam est color phaeus, qui album inter & nigrum fuisse dicitur, quem Antiochus, audito fratris obitu, colorem induit, deposita regali purpura. Quanquam vero, dum Romae vetus parsimonia placuit, nigras vestes in luctu feminae adhibuerint: vix tamen luxus vulgavit sericam vestem, coam, galbanam, amethystinam, & quam plurima colorum genera exquisitissima, tum vilescere color albus, & in usum lugubrem venire coepit, sicuti ex [c] Herodiano, Plutarcho [d], Statio [e] erudite colligunt Lipsius, Kirchmannus [f], Ferrarius [g]. Quapropter albas vestes aegrotanti offerre idem erat, ac certum interitum [h] denunciare. Porro ut quae jam dilapsa penitus desueverant, saepe ad primaeva redeunt, sic [i] ex Lactantii, sive incerti auctoris, opusculo vere aureo *de mortibus persecutorum* [k] argumentari licet, iterum atras in luctu vestes fuisse adhibitas; quippe jam laudata Valeria Augusta tum a Maximino dicitur ad nuptias solicitata, quum esset *adhuc in atris vestibus, nondum luctus tempore impleto*. Nigri vestitus in funere meminit etiam Chrysostomus [l] his verbis: *defleamus, sed non praeter decorum ... non nigris nos vestibus obvelantes*: itemque Tertulliani discipulus Cyprianus [m]; *non accipiendae*, inquit, *vestes atrae*,

quan-

a *Metam V. & VIII.*
b *In III Aenead.*
c *In funer. Severi.*
d *In Problemat.*
e *De Etruscae lacrim.*
f *De Fun. Rom. II. 17.*
g *De Re Vest. Part. I. lib. I. 23.*
h *Artemidor. II. 3.*
i Vid. *Cardin. Norisius loc. cit.*
k *Cap. 39.*
l *Homil. III. in Epist. ad Philipp.*
m *Sermone de Mortalit.*

quando illi (mortui) *ibi indumenta alba jam sumserint*. Causae intermittendi luctus erant variae: si familia liberis, aut novis honoribus augeretur; si pater, aut filius, aut vir, aut frater ab hoste captus domum rediret; si sacra familiae propria inciderent, quae lugentibus facere non erat fas; si supplicatio publica ad Deorum pulvinaria indiceretur; si publica urbi gratulatio obveniret, quod factum sub Caesaribus quam saepissime. Addit Alexander Neapolitanus [a], si filiae nuptiae celebrarentur: sed quomodo filiae fas esse potuit, quod matri nefas? Ex ante dictis fieri quidem sponsalia poterant, nuptiae nullo modo, quare Ovidius mense Februario asserit, quum sacra piacularia fiebant parentum manibus, nulli nuptias celebrare neque virgini, neque viduae licuisse [b]

Dum tamen haec fient, viduae cessate puellae;
Expectet puros pinea taeda dies.
Nec tibi, quae cupidae matura videbere matri,
Comat virgineas hasta recurva comas.
Conde tuas, Hymenaee, faces, & ab ignibus atris
Aufer: habent alias maesta sepulcra faces.

Nec matres igitur, neque filias, quae nondum luctum impleverant, nuptias celebravisse constat. Causa autem luctus intermittendi elapsa, ad atras vestes iterum rediisse omnino judico, nisi privilegium intercessisset, ut de Octavia commemoravi, aut luctui finis decreto publico imponeretur, ut post Cannensem offensionem, *ne sacra* [c] *publica aut privata desererentur, senatus consulto diebus xxx. luctus est finitus*. Conjugalis haec apud veteres sive auspican-

a *Liv. lib. XXII. 30.*
b *Fastorum II.*
c *Gen. Dier. III. 6.*

candi, sive continuandi, sive intermittendi fuit luctus ratio. Quod si muliebres inter lacrimas sordesque lugubres diutius versari pigeat, jam a femineo ejulatu ad filiorum in parentes extrema officia venire placeat, quae sola vere ac proprie pietatis nomine digna sunt habita. Ad cadaver ipsum ea sane officia fuere plurima, post funus autem ludis erant, & epulo definita. Hunc igitur locum nunc paucis expediam.

XXI. Pereximius in suos amor nunquam titulo pietatis caruit, imo Pii cognomen & Metello dedit, qui assiduis lacrimis ab exilio revocavit patrem, & L. Antonio ob praeclaram in M. fratrem, qui triumvir fuit, pietatem, cujus sunt testes nummi argentei duo, cum ciconiae typo, & epigraphe PIETAS. Longe vero, quam ceteri, graviore de causa hunc titulum emeruisse videntur ii, qui in parentes gratissimi inventi sunt, quum nullus jam erat aut parvae spei, aut novae locus; qua spe sublata, qui justi rectique tenax nec muliebriter dolori cedit, nec ab officio vacat, is demum Pius & haberi, & esse debet. Ideo Antoninus Romanorum ille clarissimus imperator, postquam Hadriano magnos honores [a] post mortem detulit, PIVS est appellatus: ideo Ausonius in gratiarum actione pro consulatu Gratianum, quod Valentiniani patris memoriam consecravisset, PIISSIMI praerogativa dignum existimavit. Ab hoc laudis genere nec Cimon ille Miltiadis excludendus est, nec Crispina T. Vinii filia, quorum alter [b] translatis in se vinculis ad sepulturam redemit patrem, altera [c] redemtum a militibus paternum caput rite cu-

a *Spartian Hadrian.* 24.
b *Justinus II. in fine.*
c *Tacit. Hist. I.* 42.

curavit cum trunco corporis componendum ſepeliendumque. At liberorum officia mihi ſunt propoſita communia omnium, non aliquorum. Parentum oculos [a] claudere, corpora in veſtibulo [b] collocare, ſubire [c] feretro, laudare [d] in foro, iterum in rogo & ungere [e] & oſculari, pyram accendere [f] averſa facie, ventos demum precari, ut flammas [g] celerrime excitarent, munus filiorum erat, quorum ſe pietas ac liberalitas praeſertim in ludis funebribus, in viſceratione, & epulo oſtentabat. De ludis primum, qui referebantur ad Circenſes, & Scenicos. Ludorum in funeribus vetuſtatem ab Acaſto in Jolco, & poſtea in Iſthmo a Theſeo traducit Plinius [h]; quin etiam ludi olympici, qui in Jovis honorem tam erant celebres in tota Graecia, ab Atreo ob mortem Pelopis inſtitutos ferunt [i], & Nemeos Neptuno ſacros in Archemori [k], itemque in Iſthmia in Melicertae [l] honorem funebrem, nec alia de cauſa, quam eorum publice [m] indicandae divinitatis. Ideo in ſepulcralibus anaglyphis frequenter videntur heroum pugnae, multo ſanguine expreſſae. Ne latius pervager, quam par eſt, in duodecima [n] nocte Corythana urnae id genus Etruſcae laudantur tres nuper inventae, nunc apud nobiles Venutos, quorum muſeum ſatis inter alia Cortonae lucet, poſſeſſorum doctrinae haud impar. Sed jam de Circo. Circenſium antiquitatem Virgilius ab Aenea deſumit, a quo refert in honorem [o] patris, poſt na-

a *Num VIII.*
b *Dio LVIII.*
c *Plin. VI. 44. Serv. VI. Aenead.*
d *Diſſert. III pag. 215.*
e *Val. Max. IV. 6.*
f *Servius VI. Aenead.*
g *Propert. IV. Eleg. 7.*
h *Plin. H. N. VII. 56.*
i *Paterculus II.*
k *Statius lib. VI.*
l *Ibid. & Scholiaſt. Pindari.*
m *S. Auguſtin. de Civit. Dei VIII 26. Tertull. de ſpectac XII.*
n *Gorius in Florig. Noct. Corytb. cap. V. in fine.*
o *Aeneadum V.*

navale certamen, circense spectaculum cursu, pugillatu, ceterisque ludicris celebratum. Romani, quibus praeter panem & circenses nihil [a] aeque jucundum fuit, in Elysiis quoque ea sibi oblectamenta fingebant, & ita quidem, ut iis & heroum praeesse genios existimarent [b], & addi curribus feras mansuetiores, ac mites alites. Rodulphini Venuti perelegans est cameus [c], in quo circenses repraesentat Cupido per mare in curva vectus a cycnis. Cur? vel quia cycni laetissimi erant [d] auspicii, vel quia symbolum erat mortis [e] eorum cantus, quem si miraris, cur tam suavis a veteribus [f] haberetur, quum prope nullus omnino sit, vide Cl. Morini dissertationem inter societatis Parisiensis Academica [g] monumenta. In parentum honorem quam saepe filii hos ludos dederint, testis est locuples Romana historia. Scipioni ex Hispania, victis Carthaginensibus, reduci hoc concessum Nonnius Marcellus tradit, ut patris & patrui imagines in circensibus deferrentur, eorum in memoriam celebratis, unde constat, non commune hoc institutum fuisse, sed privilegium uni Scipioni datum, in cujus gratiam scimus & aliquos reges, ut [h] in olympicis, dimicasse, & cives Romanos majorum imaginibus exornavisse ludorum pompam. Iis enim ludis non majorum aderant, sed Deorum tantum Divorumque imagines, ac potissimum Jovis, Junonis, Minervae, quibus ea pompa, tanquam primis [i] urbis tutoribus, erat sacra. Hoc in ludorum genere ad insaniam postea deventum est. Theatrum

ut,

a *Juvenalis Sat. X 80. Cic. pro Sextio.*
b *Fabrett. ad Col Trajan. 6.*
c *Collect Ant. Rom. XLI.*
d *Isid. XII. 7. Virgil. Aenead. I. 397. Pitisc. in V. Cycn. Fabrett. loc. cit.*
e *Cael. Rhodign. Var. Lect. X. 6. Lucian. de Electr.*
f *Cic. Tusc. I 30. Martial. XIII. 77.*
g *Vol. VII pag. 219. Amstelod. 1731.*
h *Diodorus Siculus Bibl. I.*
i *Cic. in Verrem.*

ut Curionis in munere patris funebri duplex & [a] versatile omittam, Julius Caesar in aedilitate, & funebri patris ludo, omni apparatu argenteo usus est, ferasque [b] argentum pedibus terere, tum primum visum. Ludorum praeses accenso [c], praetexta [d], lictoribus [e], & virga [f] internoscebatur, fidem facientibus praeter auctores monumentis Etruriae perantiquis, unde in urbem, & in Italiam haec [g] sunt certamina propagata. Confer sis emblemata, Gorio interprete, [h] in marmore Clusino, cujus interior cella varias figuras habet, in quibus haec spectacula proponuntur: primus cernitur homuncio pusillo corpore, immani capite, barbatus & laena amictus, fortasse pantomimus: huic adstat saltator cum tibicine: pugiles in alio latere sequuntur duo, toto corpore nudi, ibidem mensa cum proemiis [i] posita: praeest certamini agonotheta praealto ornatus tutulo, & virgam tenens: in curuli sella nudo capite spectat vir, qui aut vitem, insigne centurionis, aut virgam tenet, quam in altero emblemate a viro togato accipere videtur. Adsunt & luctatores duo, & auriga in curru, &, qui claudit agmen, cursor palmam, victoriae indicem, sinistra gerens. Aditum feminis ad pugilum certamina non patuisse tum Sempronius [k] docet, uxori, quod illic interfuisset, libello repudii dato, tum Augustus [l] decreto suo, cujus vi mulieres ante horam quintam theatrum fuit adire nefas. Populea demum fronde pullatique aderant [m] spectatores, quare

L Lam-

a *Plin H. N. XXXVI. 15.*
b *Idem XXXIII. 3. Cic de Offic II. 18.*
c *Cic in Pison. Svet. Claud. Fest. in Praetexta.*
d *Cic. II de leg.*
e *Ulpian. l. 4. de his, qui notant. infam.*
f *Plaut. in prolog. Paenuli*
g *Liv. lib. VII Bulenger. de Theatr. I. 38.*
h *Mus Etr. Vol. III. p. 86. 87.*
i *Bulengerus de Theatr. II. 1.*
k *Plutarchus in caussis.*
l *Svet Aug 44.*
m *Serv. V. Aenead.*

Lampridius, & Xiphilinus in Commodo inter praesagia caedis illud numerant, quod spectatores jussisset pullatos adesse ludis, quae consuetudo ad munus duntaxat funebre pertinebat. Dio [a] ubi hosce ludos memorat jussu Augusti datos Agrippae triennium ante defuncto, hoc addit, *spectantibus omnibus, ipsisque adeo filiis Augusti (is eam non sumserat) in pulla veste*. Illius exemplo imperatores reor non semper atratos huic spectaculo interfuisse. De Circo ad Scenam venio.

XXII. Ludis circensibus a Panvinio eruditissime explicatis adde Scenicos, de quibus egregie in primis scripserunt Lilius Gyraldus [b], Julius Caesar Bulengerus [c], & Gaspar Bartholinus [d]. In clarorum memoriam placuere haec ludicra non tam in urbe, quam in coloniis, & municipiis, ubi scena interdum cum visceratione, & epulo [e] conjuncta est. Bulengerus de re proposita an recte sentiat, ipse viderit. *Agebantur*, inquit [f], *Romae fabulae ludis megalensibus, qui magnis Diis consecrati sunt: funebribus item ad retinendum populum institutis, dum pompa funeri decreta in honorem patricii viri plane instruitur, plebeis, & apollinaribus*. At enim vero solis patriciis pompam funeris decreto publico fuisse datam tam falsum est, quam plebeis ad rempublicam omnem fuisse aditum interclusum; ludi autem, castrensi decursione excepta, nunquam nisi post humationem celebrabantur, nec plebei tantum, & apollinares, verum etiam megalenses [g]: praeterea multo post humationem in eos ludos pecuniae profusae

a *Dio Lib. LV.*
b *Dialogo de Scena.*
c *De Theatr. Ludisq. Scen.*
d *Diss. de Tibiis Scenic.*
e *Livius lib. XLI.*
f *De Theatr. I 4.*
g *Gutherius loc. cit. II. 9.*

sae sunt. Ut enim quisque magistratum ambibat, auram popularem aucupaturus, parentum nomine [a] ludos dabat; superbiam scilicet atque ambitum specie religionis inanissima obtegebat. Ludos enim vetustas Deorum aeque manium ac superorum placamina [b] esse voluit. Jure S. Augustinus eam placationem vocat [c] *petulantissimam, impurissimam, impudentissimam, nequissimam, immundissimam, cujus auctores laudanda Romanae virtutis indoles honore privavit, tribu movit, agnovit turpes, fecit infames.* Praeter ludos seu circenses, seu scenicos est institutum & gladiatorium munus, quod a ludis, & venationum apparatu distinguit Cicero [d], itemque Livius [e]; copiose autem, si quis alius, explicat Justus Lipsius. Aut ex heredis liberalitate, aut ex demortui testamento haec erat laniena duplex, ad rogum alia, alia in foro, aut loco publico, utraque vero in arbitrio illorum posita, quibus ex Tiberii jussu [f] non minor esset, quam quadringentorum millium res. Quum vero id muneris ambitionem, ut dixi, haberet comitem, provisum est lege Tullia, ne biennio, quo quis [g] magistratum peteret, aut petiturus esset, gladiatores daret, nisi ex testamento, & praestituta die. In Graecia nullus diu fuit huic lanienae locus; sed Perseus ultimus Macedoniae rex ab urbe gladiatores eo transtulit, *cum terrore hominum insuetorum ad tale* [h] *spectaculum.* Romanus furor eo pervenit, ut certis mensibus aliquando ad viginti hominum millia in iis ludis trucidata sint. Quid Nero? quid Domitianus? ille quadringen-

L 2 tos,

a *Asconius in Toga Cand.*
b *Livius VII Arnob. VII contr. Gent.*
c *De C. D. II. 27. Tertull. de spectac.*
d *De Offic. II.*
e *Lib XXVIII.*
f *Tacit. Hist. IV.*
g *Cic. in Vatin. & pro Sylla.*
h *Livius lib. XLI.*

tos [a], vel potius quadraginta senatores, & sexcentos, vel sexaginta (sic putat Lipsius in suis ad Tacitum excursionibus) equites decertare jussit: hic etiam feminas [b] in arenam compulit. Laudanda quidem, sed non diuturna fuit Augusti lex, qua vetitum, ne saepius annis singulis, quam bis, & non plura, quam sexaginta paria committerentur. Eo vero edicto ne putes velim & ludos funebres comprehensos. Semper enim, donec in usu fuit humana caedes, cuique licuit testamento jubere, qui ludi, quae venationes, & praesertim quot gladiatorum paria edere deberet heres: imo emortuo ditiore aliquo, tanquam [c] ex lege debitum, populus hoc spectaculum flagitabat. Facit ad rem, quod Cl. Rodulphinus Venutus in Collectaneis Romanae antiquitatis animadvertit, pauperes nempe, quibus inopia gladiatores edere non sinebat, eorum lanienam in lucernis sepulcralibus expressisse. Tam vulgata pro mortuis humani sanguinis effusio erat. At Pisanos excipias necesse est. Illi enim quum diem obitus Caji pro Alliensi deputandum statuissent, ejus [d] inferias omni scenica voluptate, ludorumque ornatu carere voluerunt, testante lapide NIVE QVI LVDI SCAENICI CIRCIENSESVE EO DIE FIANT SPECTENTVRVE. Tandem hos ludos, postquam Junius Brutus in defuncti patris memoriam edidit [e] primus, diu ad insaniam in deliciis habitos, Theodoricus Italiae rex omnino abolevit, sustulit, exterminavit. Circum igitur, ac scenam deserens jam paucis persequar epulum, visceratione, divisiones, sportulas, alimenta, & incrementa.

XXIII. Post-

a *Svet. in Neron.* vid. *Lipf. ad Tacit VI.*

b *Svet. Domit. 4. Tacit. Ann. XV.*

c *Svet. Tib. 37.*

d *Noris. loc. cit. Differt. III. 3.*

e *Livius Epit. XVI.*

XXIII. Postquam pullati spectassent ludos, coenabant albati, ideoque Vatinium vehementer insectatus est Cicero, quod in C. Arrii ferali epulo, quum multa hominum millia atrata accumberent, ipse solus coenaverit in templo Castoris cum toga pulla. Qualis esset apparatus ex eo conjice, quod Tubero, homo nobilis, quia in Africani funere [a] pelliculis haedinis stravisset lectulos Punicanos, exposuissetque vasa Samia, ideo praetura dejectus est, perversam stoicorum sapientiam populo non ferente. Ad epulum aliquando populus universus, aliquando soli tribules [b] vocati sunt. Hinc mensarum numerus ac tricliniorum varius. Julius Caesar [c] vigintiduo millia parari jussit: Tiberius [d] mille mensas; alii aliter. Funebre hoc convivium apud Judaeos usitatum fuisse populus docet, quum ad Davidem, Abnere solemni ritu composito, universus convenit, ut panem cum eo comederet [e] una simul. Josephus [f] tradit, Archelaum septem diebus in lugendo patre consumtis, & feralibus epulis populo prolixe exhibitis, ad templum processisse candida veste indutum. Fuit ergo inter Archelaum, & Davidem id discriminis, quod hunc lugentem populus cibare voluit, ille populum convivio excepit. Confer e saeris litteris Baruchum [g], Tobiam [h], Jeremiam [i]; e Patribus S. Hieronymum, qui in commentariis, *lugentibus*, ait, *cibos ferunt conviviaque praeparant*; indicat nempe, fuisse Judaici moris, ut mortuorum propinquis vicini & amici edulia mitterent, tum quod iis prae luctu parare epulas non vacaret, tum quod ita ad

a *Cicero in Vatin.*
b *Idem pro Muraena.*
c *Suet. Jul.* 26.
d *Suet. Tib.* 20.
e *Samuel. II.* 3. *vid. Sanctius num.* 38.
f *De Bello II.* 1.
g *Cap. VI.* 31. h *Cap. IV.* 18.
i *In cap. XVI.* 5. *vid. Nicol. de luctu Christ. XIII.* § 2. *Gejer. de luctu Hebraeor.*

ad leniendam tristitiam invitarentur. Ad Romanorum epulum Gutherius [a] advocat Corbitores, a quibus inter indictiva, & simpludiarea, vel simpludiaria funera discrimen desumit [b] Festus. In his enim ludios duntaxat, corbitoresque tradit fuisse adhibitos; in illis non modo ludios, sed etiam desultores. De ludiis, ac desultoribus inter auctores convenit; de corbitoribus dissensio est. Scaliger [c], & Bulengerus [d] a mutatione V in B corbitores definiunt corvitores, seu cernuatores, corvorum, aut cornicum instar corvitantes, hoc est cernuo capite corvorum [e] instar modo sursum salientes, modo deorsum: ex quo ludiorum genere illud de fortuna est scite dictum: [f]

Non vertit fortuna, sed cernulat, & allidit.

Cernuatorum saltatio mimica non erat illi fortasse absimilis, quae olim *Scops*, seu quod. idem est, *Scopias* dicta fuit [g], cui nomen indidit saltatrix avis, quam solitam Athenaeus perhibet hac saltatione capi. Ad viam Aureliam musiva tabula in villa Corsinia eruta est, in qua licet saltatores contemplari duos [h], eosque colli-flexos, quibus bis geminae adstant hinc inde aves Scopes pictae justa corporis magnitudine, colli & caudae flexu gesticulantes. Ad hosce ludos Edmundus Chiffull S. T. B. [i] confert nummum, quem Bellorius, & Haymus ediderant, in prima facie inscriptum CΚΩΠΙ. At cernuatores in funere *modo sursum, modo deorsum, tanquam collus cernui* saliebant,

a *De Jure Man. I. 20.*
b *In V* simpludiarea.
c *Ad Festum in V.* Coinquire.
d *In Theatr. I. 32.*
e *Hygin. II Astronom. in Arctophylace. & Eustath. XV. Odyss.*
f *Seneca Epist VIII.*
g *Jul Pollux lib. IX. & IV. 14.*
h *Bartoli Sepulcr. Vet a Bellorio explic. fig. 12.*
i *Vid. ejus Antiq. Asiatic. & Murator. Novus Thes. Vol. IV. p. 2123.*

bant, ut cum Lucilio loquar: post funus [a] autem risum epulantibus concitabant ea fortasse ratione, quam describit Virgilius: [b]

atque inter pocula laeti
Mollibus in pratis unctos saliere per utres,

aut distento ventre caput deorsum usque ad pedes, rejectis inversisque ad modum circuli post tergum manibus inflectebant. His de ludiis in Bulengero, si plura cupias, in promtu sunt, & apud Rodulphinum Venutum in I. Volumine Academiae Cortonensis. Gutherius tametsi scurrilem saltationem admittat, contendit tamen *corbitores* in Festo, non *corvitores* legendum, quorum etymologiam desumit a corbibus, quibus reliquiae epuli funebris exportabantur, quasque illi, utpote comestores helluonesque avidius devorabant corbitabantque mulierculartum instar, de quibus Plautus [c]: *Novi illas ambas estrices, corbitant, ubi comisse possunt*. Itaque ex Gutherii sententia corbitores non erant alii a manduconibus, magnae gulae liguritoribus, qui ingentem dentibus strepitum facientes comitabantur pompam non luctus causa, sed epularum, ut se se corvorum instar ingurgitarent, & ventrem quasi corbitam onerarent. Manducos porro malis late dehiscentibus, & clare dentibus crepitantes ad convivia, & ludos admitti locarique solitos Plautus indicat: [d]

Ch. *Quid si aliquo ad ludos me pro manduco locem?*
La. *Quapropter?* Ch. *quia pol clare crepito dentibus*.

Sed jam lurconibus valere jussis, epulo dat finem Cicero admonetque, fuisse id moris, demortui laudes inter pocu-

la

a *Bulenger. loc. cit.*
b *Georg. II.*
c *In Casina IV. 1.*
d *In Rudent. II. 6.*

la celebrari, ſed ita omnino, ***ut mentiri*** [a] ***nefas haberetur***. Vere nefas? Equidem apud Romanos dubito [b], apud Graecos aperte nego: ſiquidem Athenis tritum ac vulgare in nequam hominem proverbium erat: ***ne in funebri quidem coena laudaberis***.

XXIV. Alia erat ab epulo viſceratio, ſolemnis in latinis feriis, & funeribus accommodata, caro ſcilicet multorum animalium, quam diſtributam a M. Flavio [c] in funere matris, a T. Flaminio in morte patris [d], & in funeribus P. Licinii, ac Scipionis, aliorumque diſerte ſcriptores tradunt. Multorum liberalitas ea fuit, quae de perpetuis largitionibus cogitaverit. Hujuſmodi erant diviſiones, ſportulae, alimenta, & incrementa, a multis in ſui aut ſuorum memoriam, certo loco ac tempore, certis aſſignatis reditibus, teſtamento decreta. In diviſionibus aut certa quaedam pecuniae vis, aut alimenta, puta frumentum, vinum, oleum, & alia, quae conſtant numerò, pondere, & menſura, diſtribuebantur [e] plebi, ordinibus, collegiis, curiis, aut tribulibus, aut decurionibus. De pecuniae diviſione elegans eſt inſcriptio apud Gruterum [f], & Plauti locus in Aulularia. Diviſionibus proximae erant ſportulae in lapidibus [g] celebres, quarum nomine alibi jam oſtendimus intelligi praecipue [h] mulſum & cruſtulum oportere minime in epulo comprehenſa. Multo laudabilior eorum liberalitas fuit, qui de aetate infirma ſoliciti alimenta pueris, puellis, & ſenioribus relique-

a *Cic. II de leg. 63.*
b *Differt. III. pag. 216.*
c *Livius lib. VIII.*
d *Idem lib XLI.*
e *Corn. Nep. in Vit. Pompon. Dio lib. LXXI Briſſon. de form. VII Kirchman. de Fun. I. 4. Guther. II. 10.*
f *CLXXIX 3.*
g *CCCCXIV 2. CCCCLXI.*
h *Differt. I. pag. 48.*

liquerunt, quo beneficentiae genere excelluit inter privatos Plinius Secundus [a], datis in alimenta ingenuorum ingenuarumque quinquaginta millibus nummum. Caesaream in pueros ac puellas beneficentiam historia nummique docent, quorum aliquot numeravimus [b] in Volumine primo, & hac de re videas pervelim commentarios, quos in celebratissimam aeneam tabulam Parmae inventam Muratorius, & Maffejus elucubrarunt, par virorum ejusmodi, qui siquando de litteris contenderunt, potuit alter de altero usurpare, quod de Hortensio Tullius [c], cum quo certare dicebat esse gloriosius, quam omnino adversarium non habere. Alimentis addita quandoque legimus incrementa. Spartianus in Hadriano haec habet: *pueris & puellis, quibus etiam Trajanus alimenta detulerat, incrementum liberalitatis adjecit*. Servius [d] *incrementi* nomine vulgarem quemque cibum interpretatur, idemque intelligunt jurisconsulti laconico illo dicto HOC AMPLIVS. In Quintilii lapide [e], ubi *nucum sparsio* cum *incrementis* conjuncta est, viri docti [f] existimant unum & idem significari. Quae hactenus de O. N. F. D. F. D. I. P. ut in museo Veronensi [g] nempe de *oleo*, *nummis*, *frumento decurionum fide dividendis in publicum*, quae de epulis, de sportulis, de nucum sparsionibus, aliisque id genus incrementis diximus, ea in aliquo Deorum templo [h] & festo die, aut alio quolibet stato loco ac tempore, persaepe natali die, fieri consuevisse, litteratos quicunque lapides non omnino respuat, inde cognorit. Haec satis; reliqua ordiamur.

M XXV. Ex-

a *Lib. VII. Epist.*
b *Dissert. II. pag.* 176.
c *In Bruto init.*
d *Ad Virg. Eclog. IV.*
e *Grut. CCCCLXI.*
f *Guth II.* 10.
g *Pag. DCCCIII.* 8.
h *CCCCLX.* 3.

XXV. Explicata ratione, qua divites & suorum & sui memoriae apud posteros consulebant, se se iterum spectandam offert uxorum cura, quae, si fides earum habenda lacrimis, fuerunt aliquando ita dolore perditae, ut virorum umbras noctu videre optarent [a], eorum sepulcra adirent, inibi etiam vigiles noctu diuque [b] adstarent, iisque domi, quod prae ceteris Ovidius [c] praedicat, & Virgilius [d], sacratas aedes, tanquam certa delubra numinum, honorarent. Viris praeterea uxoribusque, sicut amicis etiam & consanguineis, gratissimum fuit una simul eodem in tumulo sepeliri, quin etiam cineres commisceri. Confer Gruterum [e], Fabrettum [f], & alios. Namque id Ethnici post mortem sentire se posse arbitrabantur: iccirco Achilles, quasi id ad Patroclum pertineret, illius ossa in phialam sive urnam auream recondi jussit, & tandiu in tentorio adservari, donec sua ipsius ossa cum illis commista eodem in loculo conquiescerent. Patrocli quoque imago sic Achillem alloquens ab Homero inducitur: [g]

Jussero praeterea, mihi si concedis, Achille,
Ossa tuis una mea ponere juncta sepulcro.

Erat etiam alia opinio, quae per animos ethnicorum pervaserat, quotquot nimirum amoris ac necessitudinis vinculo in hac vita juncti fuissent, eos in campis Elysiis mutuo se recognoscere & amplexari, quod passim in anaglyphis, & picturis sepulcralibus videre licet, tum apertissime in tabula VII. familiae Nasoniae, cujus sepulcrum ad saxa rubra apud Ciceronem [h], & Tacitum [i] celebrata, in-

a *Gruter. pag. 786. 5.*
b *Petron. in Sat.*
c *Ovid. Heroid.*
d *Aenead. IV.*
e *Pag. 705. 730. 607. 1035.*
f *Ant. Inscr. III. p. 200.*
g *Iliad. XXIII. v. 83.*
h *Philipp. II.* i *Lib. II*

inventum est, & a Bellorio [a] accuratissime illustratum. Hac de causa in Antonini stylobata Genius, qui orbis typo insignis est, Antoninum ipsum simul cum Faustina ad Deos evehit, quamvis illa tertio imperii anno vivere desiisset. Sic apud Homerum Ulysses [b] a matre Anticlea, & apud Virgilium Aeneas ab Anchise cognoscitur excipiturque; ac etiamsi uterque parens, & filius amplexus & oscula nequicquam quaerat [c], sicuti apud Silium Scipio [d] materna colla; tamen Dantes in suo Inferno, fortasse magis poetice, Virgilium sibi manus fingit absque vana rei imagine tetigisse. Ad rem philosophus [e] refert, multos voluisse ad inferos proficisci, sperantes fore, ut, quos intime amaverant, illic reviserent, cum [f] iisdemque in perpetuum feliciter versarentur, quorum in numero, nisi desperationi id potius, quam philosophiae tribuendum putes, inventi sunt, ut brevitati inserviam, & libertus [g] Mnester, & P. Catienus [h], quos sui viderunt in mortem ruere voluntariam, hunc, licet heredem ex asse, in patroni funere, illum in Agrippinae. Ad hanc ne spem inanissimam, an ad insulsam garrulitatem, unde titulis elegantia detracta est, loquacissimas conjugalis benevolentiae testificationes referre debeam, nescio, hoc unum scio, plenissimas mutui amoris formulas in lapidibus quam saepissime occurrere, exempli causa, DE QVA NIHIL ALIVD DOLITVS EST NISI MORTEM [i], itemque [k] NIL VNQVAM PECCAVIT NISI QVOD MORTVA EST, quamobrem [l] Fabrettus

M 2 illa

a *Graevii Thesaur. Vol. XII.*
b *Odyss. XI. v. 205.*
c *Aeneadum VI. v. 700.*
d *Lib XIII. v. 647.*
e *Plato in Phaedone.*
f *Consolat. M. Tullio tributa.*
g *Tacit. XIV. Annal 9.*
h *Plin. H. N. VII. 36.*
i *Grut. DCCXCIV.*
k *Pag. DCCXCV.*
l *Ant. Inscr. IV. p. 275.*

illa ſigla DE . QVA . N. D. A. N. M. interpretatur *nullum dolorem accepi niſi mortis*. Nec alio ſpectat barbara conjugum illa formula CVMQVEM vel CVMQVEN, aut CVMIVM nunc VIXIT nunc BIXIT addendo in conjugio annos, quid dico annos? imo aliquando & menſes, & dies, & horas S. O. V. ideſt [a] *ſine offenſa ulla*. Singularis porro apud Vignolium [b], celeberrimum venerandae antiquitatis myſtam, eſt concluſio tituli, quem Victoria Flavio poſuit repetita illa formula CVM QVO VIXIT ANNIS XVII. M. VIIII. CVM QVO VIXIT ANNIS L. Undenam haec annorum diſcordia? Diuturnae viri fortaſſe abſentiae, vel potius diſſenſioni tribuendam reor, tempus ut vitae felix a miſero diſtinguatur; concordia enim, tanquam matrimonii condimentum maxime optabile, ſaepe in lapidibus commendatur, ubi ad conjugalis amoris oſtentationem pertinet tritus ille *virginiae* titulus, & *virginii*. Maritos *virginios*, ſeu *birginios* [c] Patinus perperam interpretatur juvenes, Sponius cuſtodes thalami inviolatos, Reineſius [d] eos, qui puellam duxiſſent eamque virginem. At non video, cur ratio virorum alia, alia feminarum habenda ſit, quare virginios auctoritate ſimul [e] & ratione fultus habendos reor unius uxoris viros, ſicut virginiae erant uxores unius viri, quas Tertullianus [f] primus omnium *univiras* appellavit, quarum privilegia recenſet Livius [g]. Sed jam perſequi opus eſt, quod ultimum eſt propoſitum, nempe multifariam olim ſepulcra fuiſſe abſcondita, & ipſis quoque in ſepulcris urnas.

XXVI. In-

a *Ibid. p. 186. num. 420.*
b *Commentar. de Columu. Antonin. pag. 284.*
c *Idem pag. 324. n. 25. & alibi.*
d *Claſſ. XIV. inſcr. 3.*
e *Fabrettus loco citato.*
f *De Exort. caſt. & lib. de Monegam. in fine.*
g *Lib. X. 23.*

XXVI. Infames titulos ac monumenta in locis fuisse abditis plerumque sita Propertius indicat: [a]

Dj faciant, mea ne terra locet ossa frequenti,
Qua facit assiduo tramite vulgus iter.
Post mortem tumuli sic infamantur amantum:
Me tegat arborea devia terra coma.

At hic Propertii locus, nisi certa pateat infamiae nota, non eorum omnium, qui fuerunt olim procul a frequentia conditi, famae obesse debet. Quo minus id quispiam sentiat, impedimento est illa, quae multos quondam tum reges tenuit, ut jam ostendimus loco suo, tum privatis placuit consuetudo loculos & mausolea studiosissime abscondendi, quae sui vix suspicionem movere possent, nedum oculos fallerent, si in loco celebri, viatorum, si in abdito, dominorum. Enimvero quum parabant veteres aeternam domum, mirum, quantum iis interdum fuerit aut providentiae, aut metus. Alterutri enim, vel utrique diligentiam tribuo, qua quorumdam monumenta ita non dico extructa, sed occlusa sunt, ut frustra grassante, cui nihil est usquam sanctum aut munitum satis, avaritiae impetu, etiamnum integra permanerent, nisi, quae vincit omnia, fortuna & casus eo aditum aperuisset. Aliquando praegrandi aut marmore, aut lapide Tiburtino, cujus eadem esset ac ceterorum, qui aedificium componebant, & magnitudo & forma, cum iisdemque aptissime cohaereret, ostium occludebant, quo nunquam nisi saxo, cui datus est januae locus, fortuitum reddente sonum, posse patere aditus videretur; sicut revera contigit in Caeciliae Metellae sub Paulo III., & in C. Cestii monumento

a Lib. III. Eleg. 14.

to ſub Alexandro VII. Aliis abſcondendi tumuli, ut Ficoronius autumat [a], haec ratio placuit. Poſtquam ſepulcro ſuorum cineres commendaverant, non modo de more ad latera, ſed ſuper etiam aggeſta terra, omnem obtegebant partem & culmen ipſum, ibique conſitis praeterea arboribus, quaſi collem efficiebant, vel potius ſilvulam, quales & alii alibi extiterunt, & is praeſertim tumulus, qui ad ſecundum ab urbe lapidem in via Tuſculana nunc vulgo dicitur *Monte del Grano*, ubi a paſtinatoribus hypogaeo detecto praegrandis urna, quae ad laevam in primo aditu muſei capitolini cernitur, inventa eſt, & vaſculum Alexandri apotheoſim egregie repraeſentans, quod muſei Principis Barberini lautitias auget. Ficoronius ipſis ſepulcri auctoribus hoc diligentiae tribuit. Sed virum inceſſit quandoque nimia, ut fit, credulitas. Non enim video, cur ſuſpicari haud liceat, progreſſu id temporis contigiſſe ob frequentem mutationem dominorum, quam Cicero [b], ſupra modum de filiae ſepulcro anxius, tantopere verebatur. Quae vero ſequitur, & antiquorum, dum ſepulcra ſtruerent, diligentia fuit, & ſane eximia. Saxeum quandoque perforabant montem, ejuſque intimis in viſceribus monumento condito, oſtium inde exciſo claudebant ſaxo, prout erat, impolito ac ruſtico, quare illae camerae ad haec uſque ſecula permanſere intactae, permanſiſſentque in poſterum, niſi id minus cogitantes lapicidae, aut coementarii, dum ſaxa caederent, ſonum ex rupe redditum ex improviſo audiſſent, &, qua fortuna ſineret, aperto aditu hypogaeum picturis & marmorato ornatum pleni bonae ſpei, atque admiratione attoniti of-

ſen-

a *Cic. ad Attic. XII. Ep.* 20. b *De Bulla Aurea Part.* 2.

fendissent. Id moris in Etruria, & in Latio tenuisse constat, ubi admirandum in primis reor, quod ea monumenta in topho, aut saxo excisa, utpote luci diurnae penitus inaccessa, debuerunt ad lumen lucernae, vel candelae opere tectorio picturisque ornari, quae inibi perelegantes, & bene multae inventae sunt, testante id prae ceteris Nasoniorum sepulcro, trans pontem milvium ad rupem nunc *Grotta Rossa*, olim *ad Rubras* excavato, quod anno piaculari, vel sanctiore 1675., dum via Flaminia restaurabatur, illic coementariis saxa caedentibus, repertum est, & Romam suis pene convulsam sedibus ad se se rapuit admirabundam spectandique cupidam architecturae praestantiam ac picturarum, quas [a] Petrus Bartholus in lucem edidit illustravitque. Voluerunt hac diligentia veteres suo ipsorum, ac suorum cineri consultum esse, non quod id operis aetati suae sperarent ignotum fore (nam totius familiae quum esset proprium, rem sperare certe non licuit) sed quod in posterum noxiam timerent dominorum mutationem, ac futurae invidiam posteritatis, cujus causa illud Propertii verebantur: [b]

Nec mausolei dives fortuna sepulcri
Mortis ab extrema conditione vacat,

itemque sententiam Juvenalis [c] verissimam pertimescebant:

Quandoquidem data sunt ipsis sua fata sepulcris.

At quanta quanta haec, de qua hactenus, diligentia fuerit, jam aliam accipe in primis magnam maximeque lepidam. Non abscondebant sepulcra modo, sed urnas etiam in sepulcris ipsis. Bifariam interdum secabant lapidem, eum-

a Vid. *Graev. Vol. XII.*
b *Lib. III. Eleg.* 1.
c *Sat. X. v.* 146.

eundemque rusticum, tum utramque illius partem excavabant ita, elegantem ut urnam caperet, cui cineres committebant, nunquam, ut sperabant, aut dispergendos invidis, aut avaris omnia rimantibus inveniendos. Ficoronius [a] antiquis in cimeliis, quoad vixit, & lapidibus inquirendis occupatissimus, saxa hujusce generis complura se vidisse affirmat, in uno etiam, in villa Columnensi ad viam Tiburtinam, cum pueri ossiculis, aureoque annulo, cujus in gemma erat chimerae caput, pereleganttem urnam porphyreticam invenisse, quae nunc servatur in celebri museo ditissimaque gaza Eminentissimi Cardinalis Alexandri Albani. Quantacunque vero aut diligentia fuerit in custodiendis, aut elegantia in parandis hujusmodi aedificiis, ea tamen, postquam imperii sedes a Constantino Byzantium translata est, cedere debuerunt omnia incuriae, tempori, avaritiae, curiositati. Quandiu imperium, & cum imperio superstitio stabilem habuit in urbe sedem, tandiu nefas fuit sepulcris inferre vim, non tam religionis causa, quam vetustatis, cujus vestigia, quantum licuit, populus Romanus sarta tecta esse voluit, colere propterea solitus adhuc vivente Seneca perexiguam in capitolio casam, quam fama erat sarmentis tectam primis urbis initiis inhabitasse Romulum conditorem. Ex quo autem vis ac ruina sepulcris ultima illata est, non plura, quam duo secula elapsa sunt. Etenim Leander Albertus [b], quum Italiae descriptionem Bononiae proderet, complura affirmat id temporis in Appia via fuisse reliqua mausolea; addit etiam veterum substructionum vestigia, muros, columnas & alia id genus innumera superfuisse.

CLAS-

a *Loc. cit. pag. 63.* b *Anno 1750. pag. 126.*

CLASSIS VI.

Virorum & Vxorum Monumenta.

I.

Romae in Domo Matthaejorum.
Ex Celsi Cittadini Vol. V. pag. 585.

QVI . DVM . VITA . DADAST . SEMPER . VIVEBAT . AVARVS
HEREDI . PARCENS . INVIDVS . IPSE . SIBI
HIC . ACCVMBENTEM . SCVLPI . GENIALITER . ARTE
SE . IVSSIT . DOCTA . POST . SVA . FATA . MANV
VT . SALTEM . RECVBANS . IN . MORTE . QVIESCERE . POSSET
SECVRAQVE . IACENS . ILLE . QVIETE . FRVI
FILIVS . A . DEXTRA . RESIDET . QVI . CASTRA . SECVTVS
OCCIDIT . ANTE . PATRIS . FVNERA . MAESTA . SVI
SED . QVID . DEFVNCTIS . PRODEST . GENIALIS . IMAGO
HOC . POTIVS . RITV . VIVERE . DEBVERANT
C. RVBRIVS . VRBANVS . SIBI . ET . ANTONIAE
DOMESTICAE . CONIVGI . SVAE . ET . CN. DOMITIO
VRBICO . RVERIANO . FILIO . SVO . ET . LIBERTIS
LIBERTABVSQVE . POSTERISQVE . EORVM . ET . M
ANTONIO . DAPHNO . FECIT

In hoc marmore pater in lecto recubat ollam nummorum plenam amplexus manu & brachio finiftris, aureos plures dextra ante fe fundit : affidet ad pedes filius habitu militari, & gladio accinctus, nummofque aliquot quafi decidentes excipit manu dextera. Stat juxta tripus, & fupra aliae tres ollae : tum fequuntur verfus, quos Sanctius antiquos effe non credit, fed Cittadinus ad feculum Augufti fpectare exiftimat propter apices, quos veteres longis fyllabis apponebant, de quibus praeter Ifidorum *cap.* 4. & 26., ita Quinctilianus *lib. I.* 13. *Sed totam, ut mea fert opinio, fubtilitatem in dubiis habent, ut longis fyllabis omnibus apponere apicem ineptiffimum eft, quia pluri-*

 ma

ma natura ipsa verbi, quod scribitur patent; sed interim necessarium, quum eadem littera alium intellectum, prout correpta, vel producta est, facit. Hanc vero legem Augusti aevo minime fuisse latam constat in primis ex inscriptione capitolina LARIBVS AVGVSTI, in qua sunt apices, sicut in hoc lapide, nulla id jubente necessitate. Non ideo autem hunc ego lapidem cum Cittadino aureae Augusti aetati tribuendum reor: apices enim & posteriori aevo placuisse compertum est. In basi Obelisci Augusti nuper in campo Martio effossi litterae cum apicibus observantur. Vid. *Angel. Bandini de Obelisco. Rom. apud Pallearin. 1750. in fol.* Ceterum ut ad titulum redeam, avari genium sic Ausonius exprimit.

Qui laqueum collo nectebat, repperit aurum,
Thesaurique loco deposuit laqueum.
At qui condiderat postquam non repperit aurum,
Aptavit collo, quem reperit, laqueum.

II.

Romae in insula Lycaonia, nunc S. Bartholomaei.
Ibidem pag. 588.

1. HOSPES . QVOD . DEICO . PAVLLVM . EST . ASTA . AC . PELLEGE
2. HEIC . EST . SEPVLCRVM . HEV . PVLCRVM . PVLCRAI . FEMINAI:
NOMEN . PARENTES . NOMINARONT . CLAVDIAM
SOVOM . MAREITVM . CORDE . DEILEXIT . SOVO:
GNATOS . DVOS . CREAVIT . HORVNC . ALTERVM
IN . TERRA . LINQVIT . ALIVM . SVB . TERRA . LOCAT
3. DOMVM . SERVAVIT . LANAM . FECIT . DIXI . ABEI.

1. Ex Diphtongis *ai* pro *ae*; *ei* pro *i*, & *ou* pro *u* Cittadinus hoc marmor ad Lucretii traducit & Ciceronis aevum: certe phrasis antiquitatem redolet. Antonius Augustinus, & Fleetwodus in penultimo loco hunc versum habent, qui in Cittadino desideratur:

SERMONE . LEPIDO . TVM . AVTEM . INCESSV . COMMODO.

A Paullo Pollam, sicuti ab Aulla Ollam, derivari contendunt multi cum Ant. Augustino Dialogo X. & ideo L. duplicandam sustinent, quod passim in lapidibus, & nummis, exempli causa:

sa in nummo Aemiliorum legitur: TER . PAVLLVS . Idem Augustinus legit *Suom* pro *Sovom*, & *Feminae* pro *Feminai*. Publius Nigidius XIII. 25. laudat *terrai* in genitivo, non dativo.

2. Bene *sepulcrum*, & *pulcrum* sine *h*, quia Cicero adspirationem ante consonantem non admittit. At secus in lapidibus quandoque habetur. *Class. I. inscr.* 27.

3. Ingredientibus mariti domum uxoribus dabantur claves, iisdem si nuntius remitteretur, adimebantur. *Cic. Philipp. II.* Id non impedit, quo minus daretur servis custodia domus: secus facientibus avaritia, vel inopia objiciebatur; sic Martialis:

Equiti, superbo, nobili, locupleti
Cecidit repente magna de sinu clavis.
Nunquam, Fabulle, nequior fuit clavis.

Lanificium fuisse olim proprium & illustrium matronarum Phoedrus est auctor *IV*. 4.

At alteram lanificam, frugi, & rusticam.

Ausonius *Parental. II.* morigerae uxoris *lanificas* vocat manus. Novae nuptae, ad virum pergenti, comta colus praelata, & & fusus cum stamine; ingressae mariti aedes laneis villis ornata janua, & parata, ubi consideret, lanata pellis. In Sancti Laurentii extra portam Tiburtinam extat in ingressu urna vetus, ubi seminudus prope arietem adolescentulus instrumentum praefert forfici simile, & detonsam dat lanam sponsae, quae turturem connubialis amoris symbolum sinistra gestat. Virgines ad sacerdotii munera educatae lanificio erudiebantur: Cum Romulo, & Statio convenit, ut Sabinae ab omni onere, praeter quam lanificio immunes essent; scribit Varro, lanam cum colo, & fuso Tanaquilis, & sandalia in templo Anci Martii ad sua tempora duravisse. In ruderibus templi Palladis ad Busta Gallica in Zophoro cernitur pensum lanificum in lance appositum, mulieribusque tributum. Pagana lege sancitum fertur, ne mulieres in via torquerent fusos, aut detectos gererent. Lanificii locus Romae in atrio, apud Graecos in oeco, aut prooeco. Uxores viris, matres filiis tunicas, togasque acu, lino, ac telis intexere consuevisse Svetonius in Augusto, & Plu-

tarchus narrant. Vid. *Fest.* 16. *Dempster. I. Alexander Neapol.* *IV.* 8. *Laurentii Polymath. V. Litt. L.*

III.

Romae. *Grut. pag.* 799. 8.

LESBIAE . OSSA . HIC . SITA . SVNT.

1. HOSPES . STA . ET . LACRVMA . SI . QVICQVAM . HVMANITVS . INTEST

OSSVA . DVM . CERNIS . CONSITA . MAESTA . MIHI

QVOIVS . LAVDATI . MORES . ET . FORMA . PROBATAST

ANCHIALO . QVEM . CVRA . ANXIA . DEBILITAT

LESBIA . SVM . QVAE . DVLCIS . MORES . SOLA . RELIQVI

fic ET . QVOD . VITAM . VIVENS . PARVI . IN . OFFICIIS

2. SEI . NOMEN . QVAERIS . SVM . LESBIA . SI . DVO . AMANTES

ANCHIALVS . DVLCIS . CVM . SVAVE . HOMINE . SPVRIO

SED . QVID . EGO . HOC . CERNO . MEA . SVNT . HIC . OSSVA . IN . OLLA.

CONSITA . VIVE . HOSPES . DVM . LICET . ATQVE . VALE

1. Totum hunc titulum spirare antiquitatem vides: hujus vero auctorem non Plauto, vel Terentio coaevum puto. Etenim in cenotaphiis Pisanis videre licet Augusti aevo *finis extremas*: *devicteis*: *volneribus*: *apstinere*: *perpetuom*: *defixso*: non ideo monumenta quaeque hoc modo scripta eidem seculo recte tribuas. Itaque haec, vel illa scribendi ratio minime certa est aetatis nota.

2. Ariolari si licet, trium erat ollarum series, seu tres ollae simul consitae, quarum in una erant Lesbiae cineres, relique duae fortasse Anchialum expectabant, & nescio quem alium aut re, aut nomine Spurium, aut parentibus ab hoste captis in servitute natum: nam qui ex justis quidem nuptiis, sed in servitute susceptus fuerat, & solus cum matre e postliminio redierat, Spurii olim nomine dicebatur. *Martian. l.* 25. *ff. de capt. e postlim. rev.*

IV.

Romae in S. Priscae.

Grut. p. 748. 7.

SIC . PIA . SIC . FELIX . SIC . QVOD . TIBI . VITA . BEATA

CONTIGIT . ET . CVNCTIS . AVXILIANS . BONITAS

NOS.

NOS . TAMEN . HIC . CRVCIAT . DOLOR . INTIMVS a . ET . PIA . CVRA
QVOD . TE . FESTINANS . APSTVLIT sic . ATRA . DIES
NVMINA . NVNC . INFERNA . PRECOR . PATRI . DATE . LVCOS
QVIS b . EST . PVRPVREVS . PERPETVVSQVE . DIES
HIC . CERTE . VT . MERVIT . CVNCTAST . DATA . CVRA . SEPVLCRO
TEXERVNTQVE . FAVI . DE . SICVLIS . APIBVS

a *Verd.* ANXIVS . b *Pigh. ms.* IN . QVIS .

Muratorius *p.* 1769. 7. e schedis P. Stanislai Bardetti Soc. Jesu nulla Gruteri mentione habita legit in 3. *v.* ANXIVS, in 6. QVEIS, in 7. QVOD CERTE HIC MERVIT, in ultimo EXTRAXERE, habetque omnes aequales litteras.

V.

Lugduni. *Grut. ibidem num.* 8.

. FVNCTVS . HONORATO . SENIO . PLENVSQVE . DIERVM
EVOCOR . AD . SVPEROS . PIGNORA . QVID . GEMITIS

VI.

Ex Museo Veronensi p. 173. 1.

LAELIAE CLEMENTINAE
VXORI INCOMPARABILI
1. Q. FVRIVS SECVNDVS MARI-
TVS ET SIBI VIVVS FECIT
FVNCTA IACES HIC SET VIVIS VIVESQVE SECVN
DO LELIA TVO DEBENT NEC BENEFACTA
MORI
TE TELLVS SANCTOSQVE PRECOR PRO
CONIVGE MANES VOS ITE PLACIDI
TV LEVIS OSSA TEGAS . VIXIT ANN. XXVII.

Muratorius *Vol. III. p.* 1364. 9. habet aliam linearum, ac versuum divisionem, notatque in secundo versu schedas Farnesias habere NEC TVA FACTA.

1. Secundus, Primus, Tertius, sicut major, ac minor, quod in Scipionibus, Catonibusque legimus observatum, non praenominis, aut cognominis habebant vim, sed notae erant extemporales, sive ad tempus positae. *Cic. Epist. VIII.* 9. *Balbus minor ad me venit*: nempe hunc ab eo distinguit, quem

quem ipse defenderat : forte enim uterque L. Corn. Balbus. Quod de viris, idem de feminis intellige, ac de his praecipue confer Dissertationem ultimam *Vol. I. Academ. Cortonensis*.

V I I.

Romae. *Grut. p. 690.*

D M

IVLIAE SECVNDAE FILIAE CORNELIAE TYCHES VXORIS

Effigies Juliae	*Effigies Corneliae*
ET FORMA SINGVLARI ET	ET INCOMPARABILI ERGA
MORIBVS PIISSIMIS DOCTRI	MARITVM ADFECTVS
NAQVE SVPER. LEGITIMAM	SANCTITATISQVE EXIMIAE
SEXVS SVI AETATEM PRAES	ERGA LIBEROS PIETATIS QVAE
TANTISSIMAE QVAE VIXIT	VIXIT ANN.XXXVIIII. MENS.
ANNIS XI. MENS. VIIII. D.XX	IIII.DI.VII. EX IS MECVM AN

IAM DATVS EST FINIS VITAE IAM PAVSSA MALORVM
VOBIS QVAS HABET HOC GNATAM MATREMQVE SEPVLCRVM
1. LITORE PHOCAICO PELAGI VI EXANIMATA S
ILLIC VNDE TAGVS ET NOBILE FLVMEN HIBERV E
VORSVM ORTVS VORSVM OCCASVS FLVIT ALTER ET ALTER
STAGNA SVB OCEANI TAGVS ET TYRRHENICA IBERV S
SIC ETENIM DVXERE OLIM PRIMORDIA PARCA E

Hic stantis aselli, aut alius quadrupedis statua.

ET NEVERE SVPER VOBIS VITALIA FILA
CVM PRIMVM LVCINA DARET LVCEMQ ANIMOSQVE
VT VITAE DIVERSA DIES FORET VNAQVE LETH I
2. NOBIS PORRO ALIA EST TRINO DE NVMINE FAT I
DICTA DIES LETHI QVAM PROPAGARE SVOPT E
VISVM OLLIS TACITO ARBITRIO CVM LEGE PERENN I
SISTI QVAE CVNCTOS IVBET AD VADIMONIA MORTI S

1. Matrem, & filiam vi tempestatis exanimatas prope Massiliam reor, & sepultas ad Serguntiam vulgo *città di Siguenca*. Ibi enim magis quam alibi, mutuo accedunt Tagus, & Iberus, qui inde in diversa abeuntes, primus orientem versus in oceanum, alter ad occasum in tyrrhenum fertur. Litoris Phocaici nomine non una est regio dicta. *Plinius H. N. V.* 30.

Lu-

Lucanus III. ſed hoc loco indicatam, utpote Saguntiae proximam, Maſſiliam puto, quam etſi conditam a Phoenicibus, Phocenſes tamen Cyri potentiam fugientes vel condidiſſe dicuntur, vel dirutam inſtauraſſe: *Lucanus III. v.* 301.

Phocais in dubiis auſa eſt ſervare juventus,

ibidem Maſſilienſium naves vocat *Phocaicas* carinas. *Plinius III.* 4. Maſſiliam dicit *Graecorum Phocenſium foederatam*. Vid. *Diſſert. D. Cary de numm. Smyrnaeor.* & *de Orig. Maſſilienſ.* & *reſponſio Baronis de Toms*, & *de Boze Hagaecomiti* 1744.

2. De tribus Fatis in *Vol. I. p.* 276. Parcas Graeci dixere *Nonam*, *Decimam*, *Mortam*, ut in Odyſſea:

Quando dies adveniet, quam profata morta eſt.

VIII.

Romae. *Fleetwod. Syllog. p.* 268.

D. M. SACRVM
1. TARQVITIAE . MODESTAE . QVAE . V. A. XV
2. M. VI. D. VI. MODESTVS . ET . LICINIA
PARENTES . LACENIVS . MARITVS . C. QVAM . DVLC
NAM FVIT EXIMIA SPECIE MIROQVE DECORE
MEMBRAQVE ERANT VERE PECTORE DIGNA SVO
VALE . VALE . DVLCISS

1. Gudius *p.* 295. 5. pro *Tarquitiae* legit *Tertiniae*, pro *Licinia* habet *Jaotua*, pro *Lacenius Maritus quam dulc.* ſcribit *Lucentius* MARITVS C. Q. V. *cum qua vixit* M. V. D. VII. AN. in fine pro duplicato *Vale* ponit *Bade*, ſeu vade, *Vale Dulcis*. Demum dividit inſcriptionem in decem lineas, eamque collocat Beneventi, non Romae. Muratorius *p.* 1219. 5. habet *9.* lineas, & legit TARQVINIAE MODESTAE &c. MODESTVS ET LASCIVA PAREN. ET LVCENTIVS C. Q. V. M. VI. D. VII. in pentametro

MENS INERAT VERE CORPORE DIGNA SVO.

2. Si non modo menſium, & dierum, ſed annorum quoque aequalem numerum videre cupias, adiſis Fabrettum *Inſcript. Antiq. IV.*, ubi Batonius Teleſphorus vixiſſe legitur *integer integros annos* 80., eundem nempe natalem fatalemque ſortitus diem, ſicuti Attalo, & Pompejo M. contigiſſe Plu-

Plutarchus narrat in *Camillo*. Raphaëli Sanctio pictorum principi Cardinalis Bembus quum epitaphium scriberet ; hanc esse clausulam voluit in S. Mariae ad Martyres v. 4. XXXVII. INTEGER . INTEGROS .

IX.

Astae . *Ex Gudio p.* 290. 3.

INVIDA . FLORENTEM . RAPVERVNT . FATA . IVVENTAM
NEC . LICVIT . MISERO . ME . SVPERESSE . VIRO
FLEVIT . PRAESENTEM . PATER . FLERVNTQVE . SORORES
ET . MATER . TEPIDO . CONDIDIT . OSSA . ROGO
QVAE . PRIVS . HOC . TVMVLO . DEBVIT . IPSA . LEGI

Muratorius *Vol. II. p.* 1234. e schedis Marchionis Capponii in 3. *v.* legit ET FLEVERE , *in* 4. HOC TITVLO .

X.

Romae in pavimento Eccesiae S. Chrysogoni .
Ex Donian. Inscr. Cl. XII. p. 400.

1. NON POTVIT TOTOS TER DENOS ANNOS EXTVNGVE RE
2. RE HEV QVANTVS DOLOR EST AMISSA CONIVGE KARA
3. PIVS AMOR IMMENT EST ANIMO LACRIMISQVE
INCENDITVR ARDOR NVLLA DATVR REQVIES
ERITQVE IN PECTORE VOLNVS QVAM BREBIS INNOCVIS
VITA EST SIC FATA DEDERVNT ET LIB. LIB. POS. EOR
H M. H. E. N. S

Gudius *p.* 290. 5. notat initio quatuor lineas desiderari : in 2. versu legit *Rei. Eu. Quintus* : in 3. INM pro *imment*, & PLVS pro *pius* : in 5. *eret* pro *erit* : in penultima linea EOR. H. M. D. *hoc monumentum dat* . H. M. E. H. N. S. hoc *monumentum exterus heres non sequitur* : ibidem pro *Extungue* legitur SEXTVNQVE .

1. DENOS elide ultimam syllabam more veterum , ut monuimus in Classe *II. p.* 194 in fine , & versum habes spondaicum , sed duriusculum , quia deest dactylus in quarta sede , contra exemplum Virgilii *Ecl. IV.* 49.

2. Ubi est SEXTVNQVE RE , τὸ RE suspicor initium esse , aut finem vocis *replere* pro voce integra , quam confici dolor vetuit ,

3. *Pius*

3. *Pius* vel *plus amor imment* : intemperans nimirum luctus pro versu aenigma dedit, quod ne auctor quidem ipse, opinor, solverit. Suspicabar aliquando, si Gudiana lectio genuina sit, sigla INM pro *imment* nihil ad metrum spectare, & versum utcunque haberi, si legas *plus* pro *pius*.

X I.

Ex Mus. Veron. p. 375.

ΦΡΑΖΕ ΤΙΝΟΣ ΓΟΝΕΟΣ ΣΕΟ ΤΟΥΝΟΜΑ ΚΑΙ ΠΟΣΙΝ ΑΥΤΟΝ
ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΝ ΕΙΠΕ ΓΥΝΑΙ ΚΑΙ ΠΟΛΕΩΣ ΟΘΕΝ ΕΙ
ΝΕΙΚΑΝΔΡΟΣ ΓΕΝΕΤΩΡ ΠΑΤΡΙΣ ΠΑΡΟΣ ΟΥΝΟΜΑ Δ' ΗΝ ΜΟΙ
ΣΩΚΡΑΤΕΑ ΦΘΙΜΕΝΗΝ ΠΑΡΜΕΝΙΩΝ Δ' ΕΘΕΤΟ
ΣΥΝΛΕΚΤΡΟΣ ΤΥΜΒΩΙ ΜΕ ΧΑΡΙΝ ΔΕ ΜΟΙ ΩΠΑΣΕ ΤΗΝΔΕ
ΕΥΔΟΞΟΥ ΖΩΑΣ ΜΝΗΜΑ ΚΑΙ ΕΣΣΟΜΕΝΟΙΣ
ΚΑΙ ΜΕ ΠΙΚΡΑΝ ΝΕΑΡΟΙΟ ΒΡΕΦΟΥΣ ΑΦΥΛΑΚΤΟΣ ΕΡΕΙΝΝΥΣ
ΑΙΜΟΡΓΥΟΙΟ ΝΟΣΟΥ ΤΕΡΠΝΟΝ ΕΛΥΣΕ ΒΙΟΝ
ΟΥΘ' ΥΠ' ΕΜΑΙΣ ΩΔΕΙΣΙ ΤΟ ΝΗΠΙΟΝ ΕΣ ΦΑΟΣ ΗΓΟΝ
ΑΛΛ' ΥΠΟ ΓΑΣΤΡΙ ΦΙΛΑΙ ΚΕΥΘΕΤΑΙ ΕΝ ΦΘΙΜΕΝΟΙΣ
ΤΡΙΣΣΑΣ ΕΚ ΔΕΚΑΔΑΣ ΔΕ ΠΡΟΣ ΕΞ ΕΤΕΩΝ ΧΡΟΝΟΝ ΗΛΘΟΝ
ΑΝΔΡΙ ΛΙΠΟΥΣΑ ΤΕΚΝΟΝ ΑΡΣΕΝΟΠΑΙΔΑ ΓΟΝΑΝ
ΔΙΣΣΑ ΔΕ ΠΑΤΡΙ ΛΙΠΟΥΣΑ Κ' ΙΜΕΡΤΩΙ ΣΥΝΟΜΕΥΝΩΙ
ΑΥΤΑ ΥΠΟ ΤΡΙΤΑΤΩΙ ΤΟΥΔΕ ΛΕΛΟΓΧΑ ΤΟΠΟΝ
ΑΛΛΑ ΣΥ ΠΑΜΒΑΣΙΛΕΙΑ ΘΕΑ ΠΟΛΥΩΝΥΜΕ ΚΟΥΡΑ
ΤΗΝΔΕ ΑΓ' ΕΠ' ΕΥΣΕΒΕΩΝ ΧΩΡΟΝ ΕΧΟΥΣΑ ΧΕΡΟΣ
ΤΟΙΣ ΔΕ ΠΑΡΕΡΧΟΜΕΝΟΙΣΙ ΘΕΟΣ Τ' ΕΥΧΗΝ ΤΙΝΑ ΔΟΙΗ
ΕΝ ΠΑΣΙ ΚΑΙΡΕΙΝ ΣΩΚΡΑΤΕΑΝ ΚΑΤΑ ΓΗΣ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΜΑΓΝΗΣ ΠΟΙΗΤΗΣ ΕΓΡΑΨΕΝ

Φράζε τίνος γονέος, σέο τοὔνομα καὶ πόσιν αὐτὸν,
Καὶ χρόνον εἰπὲ γύναι, καὶ πόλεως ὅθεν εἶ.
1. Νείκανδρος γενέτωρ, πατρὶς Πάρος, οὔνομα δ' ἦν μοι,
Σωκρατέα, φθιμένην Παρμενίων δ' ἔθετο.
Συνλεκτρος τύμβῳ με χάριν δέ μοι ὤπασε τήνδε,
Εὐδόξου ζωᾶς μνῆμα καὶ ἐσσομένοις.
Καί με πικρὰν νεαροῖο βρέφους ἀφύλακτος Ἐρεινὺς
Αἱμορύτοιο νόσου τερπνὸν ἔλυσε βίον.

Οὐδ' ὑπ' ἐμαῖς ὠδῖσι τὸ νήπιον ἐς φάος ἦλθεν,
Ἀλλ' ὑπὸ γαστρὶ φίλα κεῦθεται ἐν φθιμένοις.
Τριστὰς ἐκ δεκάδας δὲ πρὸς ἓξ ἐτέων χρόνον ἦλθον
Ἀνδρὶ λιποῦσα τέκνον ἀρσενόπαιδα γονάν,
Δισσὰ δὲ παῖδε λιποῦσα καὶ ἱμερτῷ πιομένῳ
Αὐτὰ ὑπὸ τριτάτῳ τοῦδε λέλογχα τόπον.
Ἀλλὰ σὺ παμβασίλεια θεὰ πολυώνυμε Κούρα
Τήνδ' ἄγ' ἐπ' εὐσεβέων χῶρον ἔχουσα χερός.
Τοῖς δὲ παρερχομένοισι Θεός τ' εὐχὴν τινα δοίη,
Ἐν πᾶσι χαίρειν Σωκρατίαν κατὰ γῆς;

Idem Maffejus sic latine vertit.

Dic mulier, quisnam genitor? quod nomen? & ipsum
Conjugem, & aetatem, quave es in urbe sata?
Nicander genitor, patria est Paros, & mihi nomen
Socratea: extinctam Parmenio tumulat
Me consors: hujus monumenti munus ab illo est,
Quod decus aeternum posteritatis erit.
Mi tenerum infantem pariturae sanguinolenti
Vis morbi dulcem hunc abstulit atra diem.
Me vero languente in lucem haud prodiit infans:
Urna infelici venter at ipse fuit.
Sex ac ter denos vixi annos: mascula proles
A me jucundo est pulcra relicta viro.
Duplex illa quidem, dilecto cara marito,
Tertia, quem cernis, mi dedit ipsa locum.
Ast tu, Persephone, vario quae nomine culta es,
Excipe, eamque piis insere, Diva, choris.
Tum Deus inspiret votum istud praetereunti,
Socratea omnino gaudeat & valeat.

Haud illepidum hoc marmor, quod jam ediderat Cl. Maffejus in *Gallic. Antiq. Epist. XV.* debetur diligentiae ac studio incomparabili, nec satis unquam laudando ipsius Marchionis Maffeji. Dimidiam partem invenerat in nobili museo Grimanorum, post tres circiter annos alteram invenit partem in vestibulo bibliothecae S. Marci. In Leichii Antho-
lo-

logiae ms. codice in postremo disticho varia est lectio, qua admissa, ita vertitur:

Juppiter exhilaret, qui dicunt praetereuntes.

1. Nicander rex Lacedaemonius apud Pausaniam celebris in *Lacon.* & *Eliac.* Parmenio vir inter Macedonas auctoritate summa, qui res magnificas cum Philippo, & Alexandro gessit. Socratea nec hujus Nicandri filia, nec Parmenionis uxor, quia alter Lacedaemon, Macedo alter fuit, tresque habuit filios in castris extinctos. Ex Maffejo dat hunc titulum Cl. Murator. *pag.* 1068. 1. sed ultimam lineam non habet legitque in 7. v. ΕΡΕΙΝΤΣ, in 12. ΑΡΣΕΝΟΠΟΙΔΑΣ ΌΝΑΡ, in 14. ΤΟΝΔΕ, in 15, ΠΑΜΒΑΣΙΛΗΑ.

XII.

Galeatae in Flaminia. *Fletwod. p.* 285.

D M

RVBRIAE • TERTVLIIAE • V. A. XX. M. III. D. III

CONIVGI • OPTIMAE • C. REFANIVS • MACRINVS

1. LIVIA ME TELLVS ALVIT GEMINAMQVE SOROREM

EGREGIO DE PATRE SATAM SANCTA GENITRICE

5. KARA FVI CASTO BENE IVNCTA PVDICA MARITO

2. INVIDA SET FATI LEX REDDIDIT IRRITA VOTA 3.

ET TANTVM MISERAE SOLATIA LIQVIT AMANTI

4. CONIVGIS IN MANIBVS LICVIT QVOD REDDERE VITAM

1. LIVIA TELLVS forum Livii, Aemiliae oppidum, in regione octava Italiae.

2. *Set* pro *sed* saepe in antiquis lapidibus.

3. Quae vota? nempe quae in nuptiis solvebantur Deabus *Cinxiis*, Dianae, Junoni, Veneri, Minervae, & aliis, q ibus sponsae comas, aut cincinnos dedicabant. Diana apud Hesychium, Suidam, Theocritum, & alios dicitur ΛΥΣΙΖΩΝΗ id est *solvizonia*, cujus cultui fanum fuit Athenis sacrum teste Apollonii Rhodii Scholiaste *ad Argonaut. l. v.* 288. Juno praeses nuptiarum altera a virgineae zonae, seu cinguli solutione dicta est Cinxia, non vero Athenis, ut visum est Jo. Bapt. Casalio *lib. de Ritu Nuptiar. cap. I.*, sed Romae cultum habuit,

buit, auctore Virgilio *Aen. IV. v.* 59. Arnobio *adv. Gent. III* Martiano Capella *de Nupt. Philolog. II.* Cinxiam quoque fuisse Venerem Tatianus *Orat. ad Graecos* refert, & apud Ezech. Spanhemium dicitur Genitrix, & Genetyllis, cui suspendi consuevisse zonas colligit ex antiquo lapide Thomasinus *de Donar. XVI.* Veneri Minervam addit Pausanias *in Corinthiacis*: Arnobius *lib. II.* & S. Augustinus *de C. D. VI.* 9. addunt Fortunam virginem, seu virginensem, aut mammosam instar Dianae Ephesinae, interprete Montfauconio *in Diar. Ital. cap. XI.* & Sponio *in Miscellan. Erud. antiq. sect. III.* Si Junonem, Venerem, Fortunam pro una fuisse existimes cum Minerva, auctores habes Vossium *de Idol. II.* 26. Seldenum *de Diis Syris syntagm. II.* 2. Dacerium *ad Horat. III. Od.* 30. Alias praeterea minorum gentium Deas nuptiarum praesides Capella enumerat *loc. cit.* nempe *Iterducam*, *Domiducam*, *Unxiam*, *Cinxiam*. Huic agmini Plutarchus *in quaest. Rom.* addit Jovem, & Suadam: Pollux I. I. Parcas: Pausanias *in Corinthiac.* Hippolytum, *in Atticis* Iphigeniam. A Deliensibus demum adjunctae sunt Opis, Loxo, Hecaerge, ut Callimachus *in Del. V.* 297. Sacrificium constabat ex farre tosto, conspersο sale, sive mola salsa, & juvencis: ita Euripides *Iphigen. in Aulid.* Aquam his sacris Athenienses petebant ex fonte Calliroë: sic Meursius *in Ceramico gemino cap. XIV.* Hostia non erat unica. Nam Antigonus nuptias simulans filii Demetrii, & Nicaeae sacrificium magnificum fecisse legitur, & panegyrim Graecorum: Alexander M. teste Aeliano *H. st. Var. VIII.* 7. quinque dies continuos celebravit nuptialia, vel sacrificavit propter nuptias, ut vertit Cuperus *Observat. III.* 13. De his ritibus consulendus prae ceteris M. Julius Schlaegerus Diss. eruditissima de Diana solvizonia edit. Hamburgi 1735.

XIII.

Romae. *Fabrett. III. p.* 188. *n.* 431. *ex ms. Peniae Rotae Audit.*

1. IVLIA . QVAE . LONGA . FVERAS . DIGNISSIMA . VITA
2. OCCIDIS . E . NOSTRO . RAPTA . PVELLA . SINV

SED . COMES . ARDENTI [a] . NVNC DEGIS . IVNCTA . CORONAE
NVNC . HELICEN . PROPIVS . CERNIS . ET . ANDROMEDEN
ME . CRVCIAT . CONIVX . MISERVMQVE [b] . ABSVMIT . AMANTEM
SEVVS . AMOR . NVLLIS . IGNIBVS . INFERIOR
NAMQVE [c] . SEV . REBVS . FVERIM [d] . DISTRICTVS . AGENDIS
SEV . DEDERIM . VACVO . LANGVIDA . MEMBRA . THORO
TV . MIHI . SEMPER . ADES . TVA . PRAESENS . SEMPER . [e] IMAGO
QVAE . MISERO . MOVEAT . FLEBILE . CORDOLIVM
IMPIA . CVR . TENEROS . O . MORS . DISIVNGIS [f] . AMANTES
QVOS . BENE . CONVENIENS . CONCILIAVIT . AMOR

a *Fleet. Aetheriae* b *Miserum me* c *Namque ego,* d *fueram* e *Imago est* f *Distinguis*

1. In mulieribus nominum ratio inconstans fuit; nam aliquae uno tantum nomine appellatae, ut nostra fortasse Julia, (si vere antiquus hic est foetus) itemque Sempronia, Terentia &c. aliquae duobus, ut Caecilia Metella, Paula Valeria &c. aliquae tribus, ut Publia Posthumia Paula, Cocceja Nice, Domitia &c. quod & apud viros in usu fuit. Vid. Georgius Graevius in *praefat. ad II. vol. Antiq. Rom.* ubi evincit, non secus ac viros, feminas Romanas praenomen simul & cognomen usurpavisse.

2. Puella apud veteres multifarie dicta est, *Sperata*, *Pacta*, *Sponsa*, *Conjugata*. Ultimo hoc sensu Julia puella dicitur; quia fortasse paulo post nuptias extincta est, vel quia admodum adolescens. Romae enim puellae aetatis adhuc tenerae dabantur nuptui: ideo Plutarchus in Numa, postquam dixit puellas Spartanas ex Lycurgi lege adultiores nubere solitas, addit, *Romae contra duodecim annos, aut minus natas conjugio copulant*. De duodennibus vid. *Gruter. p.* 751. 752. 813. 815. De decennibus *Fabrett. IV. p.*325. *VIII. p.*596. Athenis quoque peradolescentulae in matrimonium elocabantur: ideo nec quinquennio minores, nec majores decennio puellae ad sacra Brauronia admittebantur, sicuti animadvertunt Harpocration, & Hesychius, uterque in voce Δεκατεύειν. Adea sacra virgines, ut Dianae votum nuncuparent, ex tota Attica conve-

veniebant, & quidem amictae veste crocea, teste Aristophane *in Lysistrat. v. 645.* & mense Munychio, qui quasi incidit in nostrum Martium, auctore Libanio *Orat. XXXII. de Diana.*

X I V.

Romae in S. Mariae Aegyptiacae.

Murator. Thes. Ant. Vol. III. p. 1264. 11.

MEIA . FVI . FELIX . SEPTEM . CIRCVMDATA . NATIS
DVM . VIXI . ADSTABAT . TVRBA . TENELLA . MIHI
VT . MIHI . GRATA . VICEM . NATORVM . TVRBA . REFERRET
HOC . MIHI . DE . PARIO . MARMORE . STRVXIT . OPVS
MANIBVS . ATQVE . MEIS . NATI . PIA . VOTA . DEDERE
PERSOLVERE . MEIS . MANIBVS . INFERIAS
POSTQVAM . NVLLA . MEI . SVPERI . VOS . CVRA . FATIGAT
NATORVM . MEMORES . ESTE . PRECOR . SVPERI

X V.

Hispelli in S. Mariae.

Murator. e schedis Abbatis Passerini p. 1736.

D . M
RESTITVTAE
HOC CASTAE IN TVMVLO IACET PARS MAGNA PVELLAE
ORBATI DOLOR INFELIX VTRIVSQVE PARENTIS
CONIVGIS AETERNVM LACRIMOSO CRIMEN AMORE
ET CITO DESECTAE SOBOLIS MISERABILE FATVM
1. DA QVICVNQVE LEGIS FLETVS ET PARCE SEPVLCRO

1. De florum sparsionibus, & sepulcrorum violatione ac poena dictum alibi: hic tantum noto, violationis multam aliquando in sepulcris descriptam, ut in fine inscr. apud Gruter. *Si . quis . infringere . vel . aperire . ausus . fuerit .* (sepulcrum) *is . tum . inferet poenae nomine Reipub. folles mille.*

X V I.

In hortis Burghesiis ad Pincium. *Fabrett. I. p. 64. n. 1.*

ΠΟΠΙΛΙΗϹ ΤΑΦΟϹ ΟΥΤΟϹ ΑΝΗΡΔ' ΕΜΟϹ ΑΥΤΟΝ ΕΤΕΥΞΕΝ
ΩΚΕΑΝΟϹ ΠΑϹΗϹ ΕΜΠΕΡΑΜΟϹ ϹΟΦΙΗϹ
ΟΥΦΗΤΟΙ ΓΑΡ ΕΜΟΙ ΡΕΛΕΤΑΙ ΚΟΝΙϹ ΕΝΔ' ΑΧΕΡΟΝΤΙ
ΥΜΝΗϹΩ ΤΗΝ ϹΗΝΩ ΑΝΕΡ ΕΥϹΕΒΙΗΝ

ME-

ΜΕΜΝFΟ Κ' ΕΝ ΖΩΟΙϹ ΕΜΕΘΕΝ ΚΑΙ ΠΟΛΛΑΚΙ ΤΥΜΒΩΙ
CΠΕΙϹΟΝ ΑΠΟ ΒΛΕΦΑΡΩΝ ΔΑΚΡΥ ΑΠΟΙΧΟΜΕΝΗΙ
ΚΑΙ ΛΕΓΕ ΠΟΠΙΛΙΗΝ ΕΥΔΕΙΝ ΑΝΕΡ ΟΥ ΘΕΜΙΤΟΝ ΓΑΡ
ΘΝΗϹΚΕΙΝ ΤΟΙϹ ΑΓΑΘΟΥϹ ΑΛΛ' ΥΠΝΟΝ ΗΔΥΝ ΕΧΕΙΝ

Ποπιλίης τάφος οὗτος· ἀνὴρ δ' ἐμὸς αὐτὸν ἔτευξεν
'Ωκεανὸς, πάσης ἐμπείραμος σοφίης.
Οὔφητοι γὰρ ἐμοὶ πέλεται κόνις· ἐν δ' Ἀχέροντι
Ὑμνήσω τὴν σὴν ὦ ἄνερ εὐσεβίην·
Μέμνεο κ' ἐν ζώοις ἐμέθεν, καὶ πολλάκι τύμβῳ
Σπείσον ἀπὸ βλεφάρων δάκρυ ἀποιχομένῃ·
Καὶ λέγε Ποπιλίην εὕδειν ἄνερ, οὐ θεμιτὸν γὰρ
Θνήσκειν τοὺς ἀγαθοὺς, ἀλλ' ὕπνον ἡδὺν ἔχειν.

Sic ego vertebam.

Popiliae hic tumulus: mihi vir meus ille ſophia
Inclytus omnigena condidit Oceanus.
Sum levis ipſa cinis; tamen hic Acherontis ad undas
Laudabo inſignem te pietate virum.
Dum vivis, memor eſto mei, nec ſaepe jacenti
Non, rogo, libamen funde pias lacrimas.
Popiliam dormire puta; ſtata namque probis eſt
Dulcis & alta quies, at periiſſe nefas.

1. Neſcio, unde apud Fabrettum in mentem venerit, tertii verſus initium interpretari *Hujus enim cardo cinis meus*. An quod Apulejus *init. de mundo* terram appellat *cardinem*, circa quem caelum vertitur, ideo Popiliae cinis interpreti viſus eſt cardo Oceani; quia ille totus in luctu, tanquam fores in cardinibus, verteretur? nihil hujuſmodi in textu graeco.

XVII.

Fabrett. IX. pag. 612.

D. M.
Q. FABIO AVGVRINO
QVI VIX. ANN. V. M. VII. D. XI
ET CAREIAE SABINAE
CONIVGI RARISSIMAE
QVAE VIX. ANN. XXIIX. M. V. D. VII.

Q. FA-

Q. FABIVS . AVGVRINVS . DE . SE
BENEMERITIS . FECIT
PER . HAEC . SEPVLCRA . PERQVE
QVOS . COLIS . MANES
HIS . PARCE . TVMVLIS . INGREDI
PEDEM . SAEPE
SIC . NVNQVAM . DOLEAS
ATQVE . TRISTE . SVSPIRES
QVANTVM . DOLORIS . TITVLVS
ISTE . TESTATVR

Gudius *p.*272. 1. habet in quinta lin. M. II. Et refert hunc titulum ad tempora Caracallae, qua de causa, ipse noverit. Ceterum elegantissimi jambi praetereuntem orant, ne sepulcrum laedat, eundemque avere jubent, sicut loquacula & post mortem femina apud Fabrettum *III. p.* 121. *Havete*, inquit, *amici & amicae : boni Eutyche, & Oeconome, & Princeps, ago memoriae vestrae gratias* B B, hoc est *boni boni*, sive, ut Scaligero ad Grut. *p.* 284. placet, *bonis*, *bonis*, nimirum optimis, formula apud Grut. nota *p.* 935. *Amici Optimi Avete*.

XVIII.

Astigi in vico Petri Barbae. *Inscr. Don. Cl. XII. p.* 399.

L. PETRONIVS . L. F. PRIMVS
HIC . SITVS . EST
VXOR . CARA . VIRO . MONV
MENTVM . FECIT . AMANTI
OPTARAM . IN . MANIBVS . CONIV
GIS . OCCIDERE
QVEM . QVIA . FATA . NIMIS . RAPVERVNT
TEMPORE . INIQVO
OSSIBVS . OPTO . TVIS
1. SIT . PIA . TERRA . LEVIS

1. Haec precandi formula saepe est in lapidibus per compendium exarata : ita in cujusdam Lupercillae monumento in Persii Trevii *Miscell. p.* 118. P. I. S. H. S. E. S. T. T. L. *poni jussit sibi : hic situs est : sit tibi terra levis*.

XIX.

X I X.

Rosin. Antiq. Rom. III. 3.

LAEVITIAE CONIVNX PETRONIA FORMA PVDORIS
HIS MEA DISCEDENS SEDIBVS OSSA LOCO
PARCITE VOS LACRIMIS DVLCES CVM CONIVGE NATAE
VIVENTEMQVE DEO CREDITE FLERE NEFAS

X X.

In quodam castro Perusino. *Gud. p. 291.*

QVISQVIS . AMORE . VOLENS . SOLIDO . TRANQVILLVS . ET . ALTA
PACE . FRVI . MAIORA . FVGE . ET . NIMIS . ALTA . CAVETO
QVIN . ETIAM . VITARE . PAREM . LICET . OBSTREPAT . ERROR
PVBLICVS . ADMONEO . FIDVM . TIBI . IVNGE . MINORIS
PECTVS . VBI . OBSEQVIVM . PERNOX . HVMILESQ. VICISSIM
BLANDITIAE . DVLCISQ. TIMOR . RES . COGNITA . PAVCIS
ALTA . PETVNT . OMNES . VTINAM . MIHI . TALE . DEDISSEM
CONSILIVM . SED . COGIT . AMOR . PERQ. ARDVA . VINCTVM
LVCTANTEMQVE . RAPIT . VICTOR . FVIT . ILLE . DEORVM
MOLLIAQ. HERCVLEIS . APTAVIT . PENSA . LACERTIS
TV . CVI . LIBERTAS . SALVA . EST . TIBI . CONSVLE . EORVM

X X I.

In Varhel Transilvan. olim colon. Zarmiz.

Ex Gudio pag. 291.

D . M

HIC . PIETATIS . HONOS
HAEC . SVNT . PIA . DONA
MARITI . CVI . MVLTVM
DILECTA . FVI . EGO . MAR
CELLINA . PRO . MERITIS
sic CERNIS . QVE . MICHI
SOLVS . CONIVNX
AELIVS . *sic* COQVE . POST
OBITVM . MEMOR
AMORIS . DICAT

XXII.

In horto Paganorum sub Caserta.
Ald. Manut. Orthogr. pag. 311.

APOLLONIA . QVAE . VOCITABAR
LAPIDE . HOC . INCLVSA . QVIESCO
IPSO . MIHI . FLORE . IVVENTAE
RVPERVNT . FILA . SORORES
ANNOS . POST . DECEM . ET . OCTO
VETVERVNT . VISERE . LVMEN
VNVM . SORTITA . MARITVM
SERVAVI . CASTA . PVDOREM
MATER . MISERA . HOC . MONVM .
EXTRVXIT . OLYMPIAS . AMENS .
HAEC . SVNT . BENE . VIVE . VIATOR

XXIII.

Romae apud Antonium Borionium.

1. BASSA VATIS QVAE LABERI CONIVGA HOC ALTO SINV
FRVGI MATRIS QVIESCIT MORIBVS PRISCIS NVRVS
2. ANIMVS SANCTVS CVM MARITO ST ANIMA CAELO REDDITA EST
Fornice interjecto sequitur.
PARATO HOSPITIO CARA IVNGVNT CORPORA
HAEC RVRSVM NOSTRAE SED PERPETVAE NVPTIAE
3. IN SPICA ET CASIA ET BENE DORA STACTA ET AMOMO
INDE ORO GRAMENVE NOVVM VEL FLOS ORIATVR
VNDE CORONEM AMENS ARAM CARMENQ. MEVM ET ME
4. PVRPVREO VARVM VITIS DEPICTA RACEMO
QVATTVOR AMPLEXA EST VLMOS DE PALMITE DVLCI
SCENALES FRONDES DETEXVNT HINC GEMINAM VMBRAM
ARBOREAM PROCERAM ET MOLLIS VINCLA MARITAE
5. HIC CORPVS VATIS LABERI NAM SPIRITVS IVIT
ILLVC VNDE ORTVS QVAERITE FONTEM ANIMAE
6. QVOD FVERAM NON SVM SED RVRSVS ERO QVOD NON SVM
ORTVS ET OCCASVS VITAQVE MORSQVE ITID. EST.

1. Laberius celebris fuit poëta mimographus, Julio Caesari carus, quem & annulo equestri donavit, & ludis suis produ-

duxit: sed quum jussisset ire sessum, omnes equites ita se coarctarunt, ut venientem non reciperent. *Macrob. Saturn. II. Gell. II. 9. Senec. III. declamat.* 18.

2. De ethnicorum superstitione circa animarum, quae se mutuo in vivis amaverant, conjunctione in Elysiis vid. *Differt. num. XVIII.*

3. DORA idest *odora*. Confer Persium *Sat. I.* 38.

Nunc non e Manibus illis,
Nunc non e tumulo fortunataque favilla
Nascentur violae?

4. VARVM pro *varium* seu varie *depicta vitis*.

5. Tametsi ex his verbis, & quae sequuntur, hic titulus ad Christianos pertinere videatur: tamen ara floribus coronanda *v.* 8., Castores in lateribus sculpti, serpens in operculo signa sunt Ethnicorum. De animarum e caelo lapsu, & ad caelum reditu vid. *Diss. II. num.* 18.

6. Vel resurrectio, de qua Plato in Phaedone, & in Politico, vel Pythagorae metempsychosis hic indicatur, quam Pythagoras in Aegypto aut didicit, aut altius animo infixit. Aegyptios enim id dogmatis admisisse, animas post aliquot annorum millia suis corporibus restitutum iri, cum historiae pater testatur *in Euterpe*, tum copiose docet Athanasius Kircherius *in Oedipi Aegypt. Syntagm.* 13. *cap.* 2. *Vol. III.* Litterarum testimonia si deessent, rem satis indicarent sepulcra ipsa, & planities illa a maximo mumiarum numero, qui adhuc superest, dicta *mumiarum campus*, de cujus situ, natura, & usu testis oculatus prolixe scribit Bened. de Maillet *Description del' Egypte pag.* 275. *seqq.* Metempsychosis ergo, ut dicebam, in hoc versu latet, nisi mavis Stoicorum opinionem, qui statuebant corporum ad vitam reditum, unde Plinius Epicuri de grege porcus Democritum irridebat *H. N. VII.* 55. *Similis & de asservandis corporibus* (melle) *hominum est reviviscendi promissa a Democrito vanitas, qui non revixit ipse*. Vid. Clemens Alex. & Origen. apud Huetium *in Concordia Ration. & Fid. II.* 22.

XXIII.

Epidauri in Illyria. *Gud. pag.* 247.

CONNVBII . DECVS . EGREGIVM . LVX . ALMA . PARENTVM
EXIMIVMQ. BONVM . CORPORIS . ATQ. ANIMI
INVIDIA . FATI . RAPITVR . VINCENTIA . FLORENS
ET . NVNC . ANTE . PATREM . CONDITVR . HELYONEM
QVIN . POTIVS . CORPVS . NAM . MENS . AETERNA . PROFECTO
PRO . MERITIS . POTITVR . SEDIBVS . ELYSIIS

XXIV.

Arelate de muro domus exsculpsit
Cl. Maffejus in Antiq. Gall. Epist. XV. p. 70.

DEBITA CONIVGIO APELLES PIA CARMINA SCRIBIT
QVAM RAPVIT MORS INIMICA VIRO
HAEC DEBENT MEMORES POSTREMA IN MORTE REFERRE
OB REQVIEM GRATAM QVAM PIA CVRA DICAT
CONIVGIS OFFICIVM TESTATVR CARMINE PARVO
EXTREMVMQVE TIBI REFERO MVNVS
DVLCIS CASTA VIRO REVERENS PIA CARA FIDELIS
TOT DAMNA AMISSA CONIVGE IVRE FERO
TE LAPIS OBTESTOR LEVITER SVPER OSSA QVIESCAS
ET MEDIAE AETATI NE GRAVIS ESSE VELIS
SEX POMPEIVS APELLES CONIVGI INCOMP

Garrulus hic Apelles totus in conjugis laudibus occupatus, ejusdem nomen reticuit, secundum versum pede fraudavit, sextum mancum edidit corruptumque. In secundo *v.* Cl. Jacobus Tollius, qui prior edidit inscriptionem, addit MOESTO.

XXV.

Romae. *Ferrett. p.* 152.

LAOMEDON . GENVIT . RAPVIT . TIRYNTINVS HE . HEROS
MI . SOBOLES . AIAX . EX . TELAMONE . SATVS
TITIVS . FECIT

Exsculptum distichon ex statua armati viri puellam rapientis, nempe Hesionem, quae alligata scopulo, quum ceti ingluviem timebat, ab Hercule liberata fingitur, & in uxorem Thelamoni data genuisse Ajacem. *Ovid. Metam. II.*

XXVI.

XXVI.

Romae. *Ex Inscr. Donianis Gorii Cl. XII. p. 395. n. 15.*

D M

1. ANTONIAE L. F. MAVRAE

MARITAE . PIISSIMAE . DVLCISSIMAE

RARISSIMAE . TI. CLAVDIVS . SPERATVS . MARITVS

INFELICISSIMVS . V. A. XXXIII. D. XXXIX.

ITALA ME RAPVIT CRVDELI FVNERE TELLVS

DVM FOVEO ASSIDVA SEDVLITATE VIRVM

2. IN FRONTE . P. V. IN AG. P. VIII

1. Fabrettus *IV. pag. 299.* inemendatam habet hanc inscriptionem, cui locum haec Classis praebet, quia etsi maritus libertus fuerit, Antoniam tamen L. Antonii filiam licet suspicari fuisse ingenuam. De his matrimoniis sermo erit in Diss.IX.

2. Quanquam *in fronte* latitudo, *in agro* longitudo, ex unanimi eruditorum consensu, designetur, utraque tamen ab agri frontisque mensura distinguitur apud Vignolium *de Columnn. Antonin. pag.* 217. ubi haec est clausula *in agro* PEDES XIII. IN FR. PED. XI. LATVM PEDES XXI. LONGVM PEDES XII. In novo Thes. Murator. *pag.* 840. *n.* 7. M. Percennii M. F. Oufentina tribu, militis Praetoriani statuae est ita inscriptum ad latus dexterum H. M. LAT. ANTE PORT. PED. XII. A RETR. P. XV. ad laevum latus SACEL. IN . FRONTE . PEDES . VIII. IN AGR. PEDES XIS. nempe pedes XI. cum semisse.

XXVII.

Romae in hortis Mediceis. *Ferrett. p. 219.*

D . M

CLAVDIAE . LEPIDILLAE . EX . PROVINCIA . BELGICA

AMBIANAE . FECERVNT . LIBERI . EIVS . LEPIDVS . ET . TREBELLIVS

MATRI . OPTIMAE

1. HIC . MATRIS . CINERES . SOLA . SACRAVIMVS . ARA

2. QVAE . GENVIT . TELLVS . OSSA . TEGAT . TVMVLO

1. Sola ara cenotaphium exprimit, quo filiorum amor matrem honoravit, ejusque cineres in patriam transferri jussit.

2. Phrasim huic similem Gruterus habet *p. 636. Mater* Ge-

Genuit, *Mater Recepit*. Terra cum Diis Manibus conjuncta erat, ideo *Sveton. in Tib.* 77. pars, ait, Tiberium in Tyberim clamitabant, pars terram matrem, Deosque Manes orabant, mortuo sedem ullam, nisi inter impios, darent.

XXVIII.

Romae apud Martium Milesium in tabula ornata coronide, & circumquaque myrtea corolla. *Inscr. Donian. p.* 558. 24.

ΤΗΝ ΔΙΟϹ ΑΜΦΙΠΟΛΟΝ ΜΕ ΧΕΛΕΙΔΟΝΑ ΤΗΝ ΕΠΙ ΒΩΜΟΙϹ

1. ϹΠΕΝΔΕΙΝ ΑΘΑΝΑΤΟΝ ΓΡΙΙ ΤΝ ΕΠΙϹΤΑΜΕΝΑΝ

2. ΕΤΤΕΚΝΟΝ ΑϹΤΟΝΑΧΗΤΟΝ ΕΧΕΙ ΤΑΦΟϹ ΟΥΓΑΡΑ ΜΑΤΡΩϹ

ΔΗΙΜΟΝΕϹ ΗΜΕΤΕΡΗΝ ΕΒΛΕΠΟΝ ΕΥϹΕΒΙΗΝ

3. DIS MANIBVS CHELIDONIS SA

FLORIA CHELIDON I

VIXIT ANNIS LXXV

IN AGRO P. XIV. FR. P. XII.

H M H N S

Tetrastichon ita restituit Cl. Hagenbuchius *Diatr. de Gr. Thes. Murator. marm. p.* 24. *Tiguri edit.* 1747.

Τὴν Διὸς ἀμφίπολόν με Χελειδόνα, τὴν ἐπὶ βώμοις
Σπένδειν ἀθανάτων γρῆιν ἐπισταμένην,
Εὔτεκνον, ἀστονάχητον, ἔχει τάφος. Οὐ γὰρ ἀαιωεῶς
Δαίμονες ἡμετέρην ἔβλεπον εὐσεβίην.

Sic ego utcunque.

Sacra Tonantis erat quae mysta Chelidon, in aris
Libabatque Deûm & gnara litabat anus,
Post faustam hic sobolem jacet haud gemebunda. Beatos
Non pietas potuit nostra movere Deos.

1. Hagenbuchii critice emendantur Muratorius, & Leichius: hic enim *p.* 487. in *specim. notar. & emendation. ad Gr. Inscr. a cel. Muratorio edit.* in 2. versu ex ΓΡΙΙ ΤΝ facit γῆρυν, alludique existimat ad Χελιδόνος vocem, sive hirundinem, quando satis erat luxata jungere, ac reponere ΓΡΗΙΝ, sive *anum* nempe mulierem annor. LXXV.

2. Muratorius *p.* 1450. *n.* 1. & Leichius pro ΑϹΤΟΝΑΧΗΤΟΝ dant, ille ΑϹΤΟΝΑΧΤΟΝ, hic ἀστονάχθον, vertuntque alter *aetate ple-*

plenam, alter *lugentibus omnibus*. Rectius, ut ſolet, Hagenbuchius *loc. cit. pag.* 23. conſervat ἀϛονάχητος, ου, ὁ, ἡ, id eſt *non gemens, non gemebundus*, cui nimirum *tranquilla & placata omnia fluunt*, idem ac ἀϛέναϰτος, ut ϛενάζω & ϛοναχέω. In eadem linea Muratorius pro ΜΑΤΡΩC, ut in Gorii Doniano carmine, habet ΜΑΧΡΟC, ac jungens τάφος μαϰρὸς interpretatur *in hoc profundo tumulo*, itaque impoſuit Leichio Μάϰρες procudenti pro Μάϰαρες.

3. Muratorius ut in penultima lin. tituli Latini de ſuo intrudit alteram IN ante FR. Donianum; ita in primo verſu poſt SA dat lacunae indicia, nec ſub A ponit I. Porro SA & I explicari omnino debent SACERDOTIS IOVIS, id manifeſte docentibus, quae praeeunt, Graecis verbis, ubi Chelidonem fuiſſe apparet ΤΗΝ ΔΙΟC ΑΜΦΙΠΟΛΟΝ. Vid. *Hagenbuch. loco citato p.* 26.

XXIX.

Tarracinae. *Fabrett. X. p. 799. n.* 209.

IMMITIS FERRO SECVIT MEA COLLA MARITVS
DVM PROPERO STRICTI SOLVERE VINCLA PEDIS
DIRVS ET ANTE THORVM NVPER QVO NVPTA COIVI
QVO CECIDIT NOSTRAE VIRGINITATIS HONOS
NON CVLPA MERVISSE PRAESENTIA NVMINA TESTOR
SED IACEO FATI SORTE PEREMPTA MEI
DISCITE AB EXEMPLO CRISPINAE DISCITE PATRES
NE NVBAT FATVO FILIA VESTRA VIRO

XXX.

Romae. *Ferrett. p.* 72.

1. INGRATAE • VENERI • SPONDEBAM • MVNERA • SVPPLEX
EREPTA • CONIVX • VIRGINITATE • TIBI.
PERSEPHONE • VOTIS • INVIDIT • PALLIDA • NOSTRIS
ET • PRAEMATVRO • FVNERE • TE • RAPVIT
2. SVPREMVM • VERSVS • MVNVS • DONAMVS • ET • ARAM
3. ET • GRATAM • SCVLPSIT • DOCTA • PEDANA • CHELYM
ME • NVNC • TORQVET • AMOR • TIBI • TRISTIS • CVRA • RECESSIT
4. LETHAEOQVE • IACES • CONDITA • SARCOPHAGO

1. In-

1. Intellige Venerem Cinxiam, de qua supra: fortasse hic potius sermo spectat ad Venerem *Barbatam*, Romae cultam cum pectine & barba, ad quam matres confugiebant masculae prolis desiderio. Boxhornius *Quaest. Rom.* 27. Gellius *IV.* 3. & *XVII.* 21. nuptias quoque ab Ethnicis contractas docet *liberorum procreandorum causa*; & Melissus *ibid. XVIII. 6.* matronam esse dictam ait *a matris nomine non adepto jam, sed cum spe & omine mox adipiscendo*, unde & matrimonii vox. Senator Bonarrotius *Mus. Carpin. tab. XXXII. p.*418. huc traducit Crispinae Commodi uxoris numisma, in quo Concordia maritalis innixa cernitur spei (futurae prolis), quam Plutarchus *Sympos. IV. quaest.* 4. omnium rerum humanarum suavissimum quoddam veluti condimentum nuncupat.

2. Arae in sepulcris non raro, ut Gutherius putat *de Jur. Man. II.* 19., sed frequenter occurrunt *Offerendaria* ab offerendo dictae, in quibus liba offerebantur, mittebanturque inferiae Manibus, sicut indicant tria foramina in operculo urnae marmoreae capitolinae in primo conclavi.

3. *Pedana* Ferretius interpretatur Paeana, hymnum in Apollinis, aliorumque laudem. Rectius existimaverim, poetriam fuisse aliquam, quae marito versus dederit lapidi inscribendos. Revera chelym hoc loco non pro musico instrumento, sed pro versibus sumendam apparet ex marmore, ubi nulla chelys insculpta, sed in lectulo conjuges accumbentes, tum astantes ad tripodem, coronae, candelabra accensa, aviculae, & cycni. Ceterum *Pedana* originem trahit a *Peda*, quae vestigium humanum significat, unde vel docta manus, vel doctum vestigium, idest sculptura nobilis indicatur. Vid. *Lauremberg. Statig. pag.* 327.

4. Sarcophagus lapis Assius, quo corpora absumi refert Plinius *II. 96.* & *XXXVI.* 17. *intra quadragesimum diem exceptis dentibus*. Frequens illius apud Graecos usus, cumque Latini pro sepulcro usurpant: Juvenal. *Sat. X.* 171.

Quum tamen a figulis munitam intraverit urbem,
Sarcophago contentus erit.

XXXI.

XXXI.

In Montebello.

T. TRVPPICVS . T. F. PAPIRIA T. F. TERTIA
CERNIS . VT . ORBA . MEIS . HOSPES . MONVMENTA . LOCAVI
ET . TRISTIS . SENIOR . NATOS . MISERANDA . REQVIRO
EXEMPLIS . REFERENDA . MEA . EST . DESERTA . SENECTVS
VT . STERILES . VERE . POSSINT . GAVDERE . MARITAE
T. TRVPICVS T. F. FECIT

Extat apud insignem Marchionem Maffejum *Osservaz. letterar. Vol. VI. pag. ultima*. In lapide tria capita insculpta sunt, matris, ac duorum filiorum.

XXXII.

In Vaticano.

INNOCVVS APER ECCE IACES NON VIRGINIS IRA
NEC MELEAGER ATROX PERFODIT VISCERA FERRO
1. MORS TACITA OBREPSIT SVBITO FECITQ. RVINAM
2. QVAE TIBI CRESCENTI RAPVIT IVVENILE FIGVRAM
3. T. STATILIO VOL APRO MENSORI
AEDIFICIOR. VIXIT ANN. XXX. M. VIII. D. XV
T. STATILIVS VOL. PROCVLVS
4. ACCENSVS VELATVS ET ARGENTARIA
EVTYCHIA PARENTES FILIO OPTVMO ET
ORCIVIAE ANTHIDI VXORI EIVS SIBIQVE ET SVIS
LIBERTIS LIBERTABVS POSTERISQ. EORVM

Exscriptus titulus ex Opusculo Praesulis Michaëlis Mercati (*Consideraz. sopra il V. Avvertim. del Sig. Latino Latini*) qui hos versus extitisse ait in pereleganti marmore in hortulo Simplicium, insito paratoque ad commune bonum jussu S. Pii V. P. M. Anaglypha continebant mensorem cum alato Cupidine, & torvo sue ad cognomen significandum, utrinque ad latera varia artis instrumenta, & inter cetera mensuram pedis antiqui in XVI. digitos divisi, qualis est in Jul. Frontino *de Aquaeduct.* De mensoribus aedificiorum, qui fabros murarios a turpi quaestu absterrebant, vid. *Plin. Epist. ad Trajan. X.* 20. Nuper de mensoribus docte scripsit P. Paciaudius.

1. Mortis genus tam hodie horrificum, ut nunquam alias. Nec enim, credo, ullo unquam tempore repentina mors, uti aetate hac nostra, grassata est.

2. IVVENILE pro *juvenilem* more veterum: Ennii fragmenta: *Virgine nam sibi quisque domos Romanu rapit sua*

3. Michaël Mercat. legit *Volapro*, sed dividendum est *Vol. Apro*, ut intelligatur *Voltinia* tribus. In lapidibus enim semper Tribus locum tenet medium inter nomen gentilitium, & cognomen: in quo errarunt Sertorius, & Begerus; ille *Monum. Patavin. p* 77. AVRELIO IVSTINO. APIONI. VETERANO legit VETURIA tribu: hic in *Spicileg. Antiq. Part. III. num.* 2. L. CORNELIUS L. F. GALERIA CINNA interpretatur Lucium Cornelium Gallum Cinnam.

4. De accensis vid. Salmasius *Op. postumo de milit. Rom. XIV.* & *XV.* Erant pars militiae ultima, ac ne milites quidem, sed extra numerum adscripti, mortuis subrogandi. Alii, & quidem libertinae conditionis, erant consulum, & magistratuum ministerio addicti. *Cic. ad Q. Fr. I.* 1. Lipsius *Elect. I.* 23. Rosinus *Ant. Rom. VII.* 48. Accensi Velati collegium & sodalitium componebant ad sacra pertinens, qui honor nonnunquam & libertis patuit, *Velatii* dicti, sicut *Centonarii* a collegio centonariorum. *Fabrett. VI. p.* 433. *seq.*

XXXIII.

Mus. Veron. p. 63. *Tab. IV. fig.* 9.

ΠΟΛΛΑ ΠΕΡΙΓΕΝΟΥΧΑΙΡΕ
ΛΙΚΙΝΝΙΑΧΑΙΡΕΛΙΚΙΝΝΙΑΕΛΕΝΗΧΑΙΡΕ
ΛΑΙΝΕΟΣΣΤΗΛΗΜΕΠΕΡΙΞΕΧΕΙΕΚΔΕΜΕ
ΠΑΣΤΩΝΝΥΜΦΗΝΚΑΙΧΘΑΛΑΜΩΝΗΡΠΑΣΑ
ΦΝΩΣΑΙΔΑΣΠΟΛΛΑΝΛΥΓΡΑΓΟΝΕΥΣΙΛΙ
ΠΩΝΜΝΗΜΗΙΑΤΕΚΝΟΥ

Πόλλα Περιγένου χαῖρε,
Λικιννία χαῖρε, Λικιννία Ἑλένη χαῖρε.
Λαΐνεος στήλη με πέριξ ἔχει ἐκ δὲ με πασῶν
Νύμφην καὶ κθαλάμων ἥρπασ' ἄφνως Ἀΐδας.
Πόλλαν, λυγρὰ γονεῦσι λιπῶν μνημήϊα τέκνου.

Ita

Ita Cl. Maffejus distinguit Graecum, & latine vertit.

Polla Perigenis fil. *Vale*,

Licinia vale, *Licinia Helena vale*.

Marmoreus cippus me circumit, eque cubili
Sponsam, atque ex thalamo rapuit me Pluto repente
Pollam: maesta patri, & matri monumenta reliqui.

Cl. Muratorius *Vol. III. p.* 1727. *n.* 9. diverso linearum ordine, secus, ac in autographo, dat hunc lapidem, legitque in 2. versu ΑΦΝΩΓ, in 3. ΠΩΛΑΑΝ, additque in notis, juvenculae hujus nomen fuisse creditur Licinia Polla, adde, si vis, & Helena, sed ab auctore fortasse hoc additum ad venustatem significandam.

XXXIV.

Romae in atrio Basilicae S. Mariae ad fontem Olei.

1. SI QVIS . FORTE VELIT TVMVLI COGNOSCERE FATVM .
ET QVORVM MAESTVS . CONTEGAT OSSA . LAPIS
ACCIPIAT PAVCIS . NE SIT MORA . LONGIOR AEQVO .
SI TVMVLVS . TENEAT QVEM VOCAT IPSA VIA .
HIC SITVS EST ANNIS PLENVS . VITAQVE BEATVS .
2. ET LAETVS OMNI MORE RHODANTHION
NEC SIT MIRVM QVOD COMIS QVOD DVLCIS AMOENVS .
IN VITA . FVERIT . NOMINE . FLORIS ERAT .
HVNC CONIVNX TALEM NIMIO . DILEXIT . AMORE
3. INQVE . DIEM VITAE VNA . FIDE . COLVIT .
ET POSQVAM FATIS . MORIENTIA . LVMINA . SOLVIT
SVPREMVMQVE . SVIS . REDDIDIT OBSEQVIVM
4. INVITA HOC MVNVS . CONIVNX VICTORIA FECIT .
QVODQVE VIRVM VICIT AEGRA DOLORE FVIT
SED QVONIAM FATIS . NVLLI EST . OBSTARE POTESTAS .
QVIN TENEANT . CVRSVM QVEM STATVERE . SEMEL .
QVOD SOLVM LICVIT CONIVNX . FIDISSIMA FECIT .
POST ILLVM NVLLI . FAS . VIOLARE . TOROS
SERVATAMQVE DIV VITAM . HABITAMQVE . PVDICE .
POST MORTIS CASVM PERTVLIT AD TVMVLVM .
NAMQVE SIMVL POSITA EST . FATOQVE . TENETVR . EODEM .
QVODQVE MODO POTVIT MORTE SECVTA VIRVM .

HAEC . EST SANCTA FIDES . HAEC SVNT FELICIA VOTA .
AMPLEXVS VITAE I REDDERE POST OBITVM
FORTVNATI AMBO . SI QVA EST EA GLORIA MORTIS .
QVOS IVNGIT TVMVLVS . IVNXERAT VT THALAMVS .

1. Jo. Marangonius, qui hunc lapidem nactus est in via Salaria prope vineam, vulgo *della Bandiera*, edidit in *Append. post notas ad Acta S. Victorini an.* 1740. existimavit ad reipub. tempora pertinere. Commendator Victorius eodem, quo repertus fuit, anno 1739. lapidem prodidit *Diss. Glyptogr. p.* 115., ejusque antiquitatem tuetur ex ipsa scribendi ratione. Re vera litterae optime sculptae sunt: interpunctiones, seu puncta ipsa formam referunt triangularem: L parum distat ab I: tum A caret plerunque linea transversali instar lamdae Graecorum, de qua scribendi ratione vid. Maurus Terentianus *de Syllabis*: item G habet formam C more vetusto, antequam Spur. Carbilius litteram G reliquis adjecisset. Vid. *Plutarc. in Q. R.*, *Isidor. Origin. l.* 26. *Auson. de monosyll. Graec. & Lat. v.* 1134. *Raderus Fornerius l. Rer. Quotidian.* 15. *Herman. Hug. de prima scrib. orig.* 1. 4. 7. *& alii*. Contra Muratorius *Vol. III. Thes. Ant. p.* 1737. in versu 17. legit SVPREMISQVE, in 22. QVOQVE sic certe intelligendum, sed lapis habet *quodque*: in ultimo IVNXIT pro *jungit*, atque hoc monumentum traducit ad tria prima secula aerae Christianae, quibus temporibus Victoriae nomen fuisse in usu multa testantur apud Gruterum marmora. Confer *Append. ad Vaillant. Vol. III. numism. Imp. Rom. Praest. p.* 14. edit. Romae 1743. Sed conjectura nominis, ut monumenti aetas conjiciatur, mihi tanti non est, quanti cinabarum, quo complures obductae litterae cernebantur. Cinabari enim, & minii in lapidibus frequens fuit apud Christianos usus. An ergo Christianorum lapidibus hunc adscribendum putem? Quo minus id faciam, impedimento est, inscriptionis sententia tota, & vox Fati saepissime repetita, quam etsi Christiani veteres identidem usurparint, nunquam tamen hoc modo. Vid. *Fabrett. Ant. Inscr. p.* 112. *num.* 276. Commendator Victorius *Diss. Philologic. pag.* 7. *seqq.*

2. Mar-

2. Marchio Maffejus *Muf. Veron. p.* 174. a nomine Ῥόδανθος non Rhodanthion, fed Rhodanthidion incidi debuiffe notat. Mazochius *de Afcia pag.* 130. Rhodanthirion italice idem ait effe, ac *Fiör di rofa*. Martialis a nominis etymologia *IX.* 12. fic laudat Earion Domitiani puerum:

Nomen cum violis, rofifque natum,
Quo pars optima nuncupatur anni:
Nomen nobile, molle, delicatum.
Dicant Earinon tamen poetae,
Sed Graeci, quibus eft nihil negatum.

3. De profodia, & interpunctione nil mirum occurret, fi legas, quod Cicero *in Oratore* animadvertit de poetis vetuftiffimis, ac etiam aetatis fuae.

4. Illuftris prae ceteris Victoria fuit Victorini mater, tanta apud exercitum auctoritate, ut a militibus & mater caftrorum appellata, & ea fuadente Victorinus confecratus fuerit. Poft filii ac nepotis mortem, quos ipfa voluit, imperatores ab exercitu renunciari juffit. Vide *Pollion.* & *Vaillant. loc. cit.*

5. Idem Mazochius *loc. cit.* & *Comment. de titul. Amphit. p.* 153. *col.* 1. citra dubium exiftimat I pofitam pro *ei*. Nam *im* Plautus ufurpat in *fragm*: *Boni im miferantur, illum irrident mali*: *Macrob. Saturn. l.* 4. *fi nox furtum factum fit, fi im aliquis occifit, jure caefus efto*. Plautus quoque in *Mil. l.* 1. habet *ibus* pro *iis*: *ibus dinumerem ftipendium*. Olim ergo erat pronomen is, gen. is, dat. i, accuf. im, abl. i. Vid. plura *loc. cit.*

X X X V.

Romae inventus lapis extra portam Salariam.

ΔΟΙωCΙΠΠΟΜΕΔΟΝΤΑCΟΜΑΧΘωΝΑΔΕΚΑΛΥΠΙΗΙ
ΠΑΙΔΑΤΕΚΑΙΓΕΝΕΤΑΝΑΜΦωΑΠΟΦΘΙΜΕΝωC
ΠΑΙΔΑΜΕΝΕCΑΙΑΝΕCΙΟΝΤωΝΧΗΡΑΤΕΘΕΝΤΑ
ΔΕΞΙΑΔ'ΑΝΔΕΤΑΦΗΓΗΡΑΟCΙΠΠΟΜΕΔωΝ
ΑΜΦΟΤΕΡΟΙCΔΕΠΕΘΗΚΕΧΥΤΑΝΚΟΝΙΝΙΠΠΟΔΑΜΕΙΑ
ΜΑΤΗΡΠΟΙΚΙΛΙωΕΚΓΟΝωΑΜΦΟΤΕΡωΝ

CCΦ

ΟϹΦΙϹΙΤωϹΔΕΤΑΦωϹΕΝΕωϹΑΤΟΤΕΙΧΙϹΕΔʼΑΙΔΑΝ
ΠΑΠΠωΙΚΑΙΘΕΙωΙΛΟΙϹΘΟΤΑΤΑϹΧΑΡΙΤΑϹ

Δοιὼς Ἱπποµέδοντας ὁµὰ χθὼν ἀδ᾽ καλύπτη
Παῖδά τε, καὶ γερέται ἄµφω ἀποφθιµένως·
Παῖδα µὲν ἐς λαιὰν ἰόντων χῆρα τεθέντα,
Δεξιάδαν δ᾽ ἐτάφη γηραὸς Ἱππομέδων.
Ἀµφοτέροις δ᾽ ἐπέθηκε χυτὰν κόνιν Ἱπποδάμεια
Μάτηρ, ποικιλίῳ ἐκγόνω ἀµφοτέρων.
Ὁ σφίσι τώσδε τάφως ἐνιδόσατο, τέχνσι δ᾽ Αΐδαν
Πάππῳ, καὶ Θείῳ λοισθοτάτας χάριτας.

Interpretis nomen contractum litteris 1. s. Fabrettus *Antiq. Inscr. IV. n.* 216. legit, *Jacobus Sirmondus*.

Haec una geminos tellus tegit Hippomedontas,
Natum, & patrem, ambos morte obita exanimes.
Filius ingressis manus est qua laeva locatus,
Ad dextram senior conditus Hippomedon.
At terram ambobus superintulit Hippodamia.
Agnati amborum Poecilii genitrix,
Haec illis qui busta novat conditque sepulcra;
Matri, fratri, & avo dona suprema dicans.

Magis emendatam, quam Fabrettus *loc. cit.* & Muratorius *p.* 1464. habet hanc inscriptionem in suis adversariis, quorum mihi copiam benigne fecit, P. Paul. M. Paciaudius Cler. Reg. inter sacros Theatini Ordinis Oratores, & Philologos nostri temporis commendatissimos doctorum judicio omnium annumeratus, cujus gratiam mihi nuper conciliavit Marchio Pompejus Frangepanius, eximiae doctrinae vir, & singularis humanitatis. Notat vero Paciaudius, hujus tituli & Dialectum esse Doricam, & haec esse observanda: in primo versu δοιώ pro δοιὼς, ὁµὰ pro ὁµῶ, ἀδε pro ἥδε, καλύπτη pro καλύπτει: in 2. γερέται pro γερέταν, ἀποφθιµένως pro ἀποφθιµένους: In 3. χῆρα pro χεῖρα: in 4. Δεξιάδαν pro Δεξιάδην: in 5. χυτὰν pro χυτὴν: in 6. µάτηρ pro µήτηρ, ποικιλίῳ ἐκγόνω pro ποικιλίου ἐκγόνου: in 7. τώσδε τάφως pro τούσδε τάφους.

XXXVI.

XXXVI.

Catanae in Palatio Senatorum. *Murator. pag.* 1736. *n.* 7.

ΤΥΜΒΟΝ. ΟΡ.C. Π.ΡΟΔΕΙΙΑ ... ΡΙΚΛΕΙΤΗC
ΡΟΔΟΓΟΥΝΗC ΗΝ ΚΤΑΝΕΝ ΟΥΧ. ΟC.Ω
1. ΛΑΕCΙ. ΛΕΙΝΟC: ΑΝΗΡ ΚΛΑΥCΕ: ΔΕ ΚΑΙ ΤΑΡ
2. ΧΥCΕΑ ΒΙΑΝΙ. C ΗΝ ΠΑΡΑΚΟΙΤΙΝ ΚΑΙ
ΒΑΙΗΝ CΤΗΛΗ ΤΗΝΔ ΑΠΕΔCΙΚΕ ΧΑΡΙΝ
ΟΝΟΜΑ ΤΟ ΠΡΙΝ ΜΕ ΠΑC ΕΚΛΗCΕΝ
3. φ ΕΠΑΓΑΘΩ φ
4. ΝΥΝ ΔΕ ΡΟΔΟΓΟΥΝΗΙ Η ΒΑCΙΛΙΔΟC
ΤΟ ΕΠΩΝΥΜΟΝ

Leichius Lipsiensis *loc. cit. p.* 498. ita distinguit emendatque tetrastichon.

Τύμβον ὁρᾷς, παροδῖτα, ἀεικλειτῆς Ῥοδογύνης,
Ἣν κτάνεν οὐχ' ὁσίως λάεσι δεινὸς ἀνήρ.
Κλαῦσε δέ καὶ τάρχυσ' Ἀβιάνιος ἣν παράκοιτιν,
Καὶ βαιὴν στήλην τήνδ' ἀπέδωκε χάριν.

Senarios, sive jambicos trimetros distinguit Hagenbuchius:

Ὄνομα τὸ πρὶν, με πᾶς ἔκλησεν Ἐπαγαθώ·
Νῦν δὲ Ῥοδογύνη Βασιλίδος τὸ ἐπώνυμον.

Sic ego vertebam.

Nobilis ad tumulum Rhodogunae, siste viator;
Improbe quam saxis abstulit atra manus.
Justa sed uxoris dat flens Avienius, isto
Munus & in cippo dedicat exiguum.
Nominis hoc ante dabant cuncti Epagatho:
Moxque Rhodogunen Basilidis vocaverant.

1. ΛΑΕCΙ vox est praeterita, quasi monstrum, a Muratorio, & Leichio. Hagenbuchius nusquam non acute cernens *p.* 35. *cit. Diatr.* recognoscit in hac voce dativum a λᾶας, sive λᾶς *lapis*, vel *saxum*, citatque Homerum *Iliad.* Ω. *v.* 798. Post vocem λάεσι Leichius emendat δεινὸς, Muratorius conservat ΛΕΙΝΟC, vertitque latine *Linus* nomen mariti, quem facit uxoris interfectorem. Praeterea in fine hujus lin. post ΤΑΡ dat fractum marmor; sed nihil desideratur.

2. Ha-

2. Hagenbuchius *loc. cit. pag.* 36. legendum putat ΤΑΡΧΥ-ΣΕΑ ΛΙΒΑΝΙΟΣ, ita ut Libanius sit mariti nomen, non Avianius, ac versus reddi latine debeat,

Solvit at uxori flens justa Libanius, isto.

3. ΕΠΑΓΑΘΩ Leichius vertit *Exagatho*. Non illius hanc culpam arbitror, sed operarum.

4. ΡΟΔΟΓΟΥΝΗΝ ΒΑΣΙΛΙΔΟΣ ΤΟ ΕΠΩΝΥΜΟΝ Leichio est credita *Rhodaguna Basilidis filia*; sed quia quum duntaxat Epagatho dicebatur, filia tamen erat Basilidis, ideo res ita interpretanda est, ut, quae prius Epagatho vocabatur, deinde dicta fuerit *Rhodoguna*, adjecto insuper cognomento, sive signo (utrumque scilicet in lapidibus idem est) *Basilidis*. Vid. Hagenbuchius *pag.* 41. *seqq.* Sicula haec vero mulier cognomento ΒΑΣΙΛΙΣ vel ΒΑΣΙΛΙΔΟΣ an rectam Leichio *in curis secundis p.* 49. 50. *&* 90. suspicandi ansam dederit, forte eandem fuisse, ac Rhodogunen Arsacis Parthorum regis filiam, eruditi viderint. Certe Rhodogunen reginam gravissime conflictatam novimus, quem autem vitae exitum post mariti caedem sortita sit, ignoramus. Quod per vim haec mulier e vivis sublata fuerit, in eam suspicionem incidit Hagenbuchius *Epist. Epigr. pag.* 420. *seqq.* ideo fortasse reginam dici, quia ab Orco rapta sit, ut Περσεφόνη βασιλίδι adsimilaretur. De Orci rapinis *Inscr.* 33. & incidet sermo inferius.

XXXVII

Romae in aedibus Barberinis.

Fabrett. Ant. Inscr. X. pag. 733. *n.* 453.

ΜΑΡΚΕΛΛΗΣ ΤΑΦΟΣ ΕΙΜΙ ΤΙΣ ΑΥΤΗ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΛΕΞΕΙ
ΑΡΤΙΓΑΜΟΣ ΚΟΥΡΗ ΕΙΚΟΣΙΝ ΟΥΣΑΕΤΕΩΝ
ΑΥΤΗ ΓΕΝΝΗΣΑΣΑ ΚΑΙ ΚΗΔΕΥΣΑΣΑ ΕΠΕΓΡΑΨΑ
ΑΧΘΟΣ ΕΛΟΥΣΑ ΚΡΑΔΙΗΣ ΠΕΝΘΕΟΣ ΟΥΚ ΟΛΙΓΟΥ

Μαρκέλλης τάφος εἰμὶ τίς αὐτὴ γράμματα λέξει
'Αρτίγαμος κούρη εἴκοσιν οὖσα ἐτέων.
Αὐτὴ γεννήσασα καὶ κηδεύσασα ἐπέγραψα
Ἄχθος ἔχουσα κραδίης πένθεος οὐκ ὀλίγου.

Sic

Sic ego metrice.

Marcellae hic tumulus. Quaenam? lapis ipse docebit:
Anno bis decimo nupta puella recens.
Quae genui atque alui, titulum gemebunda paravi,
Angorem haud modici corde doloris habens.

Muratorius *p.* 1707. 3. hunc titulum ita interpretatur, *Marcellae sum tumulus: quicunque has litteras inspecturus es. Nuper nupta puella viginti annos* (nata) *ipsa in partu sibi sepulcrum paravit*: tum addit, *reliqua uti vitiata non attingo.*

XXXVIII.

Burdigalae. *Gruter. pag.* 811. *n.* 1.

ΛΕΨΑΝΑ ΛΟΥΚΙΛΛΗϹ ΔΙΔΥΜΑΤΟΚΟΥ ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΕ
1. ΗϹ ΜΕΜΕΡΙϹΙΟ ΒΡΕΦΗ ΖΩΟΝ ΠΑΤΡΙ ΘΑΤΕΡΟΝΑΥΤΗ

Λείψανα Λουκίλλης διδυματόκου ἐνθάδε κεῖται
Ἧς μεμέρισο βρέφη, ζῶον πατρὶ, θάτερον αὐτῇ

Sic verti: Vinetus.

Ossa gemelliferae Lucillae hic sunt sita, cujus
Secta fuit proles vivens patri, ac altera matri.

XXXIX.

In Aragonia: *Murator. p.* 1428. 1. *In anteriore facie.*

SERVAVI THALAMVM GENIO DVLCISSIME CONIVX
SERVANDVS NVNC EST PRO THALAMO TVMVLVS

In altera facie.

ORNASTI ET MANES LACRIMIS MISERABILIS VXOR
HAVD OPTARE ALIAS FAS ERAT INFERIAS

XL.

Non longe a Zugar. *Ex Mus. Veronensi pag.* 467.

DETRAHE SERTA COMIS ET AMORVM OBLITA TVORVM
TRISTIS INOPS PVLLA VESTE THALIA VENI
NON MANVS IDALIA LASCIVIAT IMPROBA VIRGA
NEC FLVAT ANTE TVOS LVCIDA PALLA PEDES
IVLIVS HAEC FECI MELLITVS QVI VOCOR OLIM
CVPITO PATRI MATRI ET IVSTA MEAE
DEPOSVI CONIVGEMQVE MEAM MIHI IVNCTA ROGATAM
VT SIT IN AETERNVM CONDITA FAMA LOCI

In alio latere arcae marmoreae.

VIXIMVS AD RATVM PIETATEM IMPLEVIMVS AMBO
PRAESTITIMVS SOBOLEM FEMINEAM DVPLICEM
VOS QVOQVE QVI LEGITIS VERSVS ET FACTA PROBATIS
DISCITE SIC VESTROS MERITO SANCIRE PARENTES
HOS VT EGO PIVS EXCOLEREM TITVLOQVE RELINQVAM
VIVOS VT EGO FACEREM FATA DEDERE MIHI
IVLIVS HOC PETO NVNC A TE DOMINATOR AVERNI
CVM MORIAR IACEANT OSSA QVIETA MIHI

Primi 4 versus nescio quid el gantius pollicebantur. In *6. v.* divisam habes I ab V in voce IVSTA; in 7. *juncta* pro *junctam* detracta *m*; in 14. elisam s in *vivos*, quod saepe alias annotavimus, sicut *vivos* pro *vivus*, aut *vivu*.

X L I.

In Agro Florentino.

Gorius Inscr. Antiq. Etruriae Part. I. pag. 444.

D . M . V . F
Q. VIBIVS . L. F. SCA
MAXIMVS . SMINTIVS
AERARIVS . SEX VIR
SIBI . ET . MEMINIAE . Q. F
MAXIMAE . VXORI . DVLCISSIM
ET . Q. VIBIO . Q. F. VERO . F. ET . L. FRATRI . SVO
HIC . LAPIS . ET . TVTAMEN . ERIT . POST . MORTE . SEPVLCR
ET . DABIT . INDICIVM . OBITOS . HIC . ESSE . SEPVLTOS
SI . TAMEN . AD . MANES . CREDIMVS . ESSE . ALIQVID
VIVERE . QVOD . PRODEST . NISI . SI . POST . MORTE . CAVEMVS
NOMEN . FAMA . VOLAT . TANTVM . CORPVSQVE . CREMATVR
AETERNAMQVE . DOMVM . PETIMVS . ET . FINE . LABORVM
1. DVM . LEGIS . HOC . DISCE . PONERE . ET . IPSE . TIBI

In Abbatia Monachorum Vallisumbr. extat hic lapis ornatus fabrilibus instrumentis, incudine, malleis, forcipibus, feris, & clave. Dat ex Gorio hunc titulum Muratorius *Vol. II. pag.* 756. sed habet omnes litteras aequales.

1. Haec conclusio favet interpretationi, quam dedimus in *I. Vol.*

I. Vol. pag. 228. ad Canuleji cippum, cujus ad angulos inscriptum erat. ET. TIBI. ET. TV.

XLII.

Tarraconae. *Murator. pag.* 1428. *n.* 3.

fractum marmor MENS IIII
MANES SI SAPERENT MISERAM ME
ADDVCERENT CONIVGEM
VIVERE TE IAM QVO ME
LVCEM IAM NOLO VIDERE
DVLCEM CARVI LVCEM CVM TE
AMISI *sic* AEGO CONIVNX HAS TIBI
FVNDO DOLENS LACRIMAS DVLCI
SSIME CONIVX *sic* LACRIME SI PRO
1. SVNT VISIS TE OSTENDE VIDERI
HAEC TIBI SOLA DOMVS SEMPER
IN PERPETVO VALE MI CARISSIME
CONIVX

1. Hinc liquet, tam vera olim, quam insana fuisse uxorum vota, de quibus in praeeunte *Diss. num. XXV.* Observatione hoc dignum, quod CONIVNX femina, vir CONIVX dicitur.

XLIII.

Inventa primo lapide ab urbe Sour.

Mus. Veron. pag. 269.

VIBIA. PHRYNE. VIXIT. TER. SENOS. ANNOS
CARA. MEIS. VIXSI. SVBITA. FATALE. RAPINA
FLORENTEM. VITA. SVSTVLIT. ATRA. DIES
HOC. TVMVLO. NVNC. SVM. CINERES. SIMVL. NAMQ. SACRATI
PER. MATREM. CARAM. SVNT. POSITIQVE. MEI
QVOS. PIVS. SAEPE. COLIT. FRATERQ. CONIVNXQ. PVELLAE
ATQVE. OBITVM. NOSTRVM. FLETIBVS. VSQVE. LVVNT
DI. MANES. ME. VNAM. RETINETE. VT. VIVERE. POSSINT
QVOS. SEMPER. COLVI. VIVA. LIBENTE. ANIMO
VT. SINT. QVI. CINERES. NOSTRIS. BENE. FLORIBV. SERTIS
SAEPE. ORNENT. DICAT. SIT. MIHI. TERRA. LEVIS

X L I V.

Romae in vinea Patrum Soc. Jesu ad S. Sabinam
Ex Montfaucon. Diar. Ital. pag. 164.

1. ΤΟΝ ΣΟΦΙΗΣ ΠΡΟΥΧΟΝΤΑ ΚΑΙ ΕΥΤΕΚΝΙΗΣ ΑΡΟΤΗΡΑ
2. ΤΟΝ ΠΑΤΕΡ' ΗΜΕΤΕΡΟΝ ΠΟΜΟΙΣΙ ΧΡΟΝΟΙΣ ΓΕΓΑΩΤΑ
3. ΤΟΝ ΤΡΙΣ ΑΡΙΣΤΕΥΣΑΝΤΑ ΣΥΝ ΕΝΤΕΙΜΟΙΣΙ ΦΙΛΟΙΣΙ
ΕΥΤΟΝΙΟΙ ΠΑΙΔΕΣ ΠΑΤΕΡ' ΕΥΤΟΝΙΟΝ ΤΕΘΝΕΩΤΑ
4. τὸ ΠΟΛΛΑΚΙΣ ΥΜΝΗΣΩΜΕΝ ΕΝ ΑΙΣΤΗΛΑΙΣΙ ΓΡΑΦΕΝΤΑ

Τὸν σοφίης προὔχοντα, καὶ εὐτεκνίης ἀροτῆρα
Τὸν πάτερ' ἡμέτερον πολλοῖσι χρόνοις γεγαῶτα,
Τὸν τρὶς ἀριστεύσαντα σὺν ἐντείμοισι φίλοισι
Εὐτονίοι παῖδες πάτερ' Εὐτονίον τεθνεῶτα
Πολλάκις ὑμνήσωμεν ταῖς στήλαισι γραφέντα.
vel Πολλάκις ὑμνήσωμεν ἐνὶ στήλαισι γραφέντα.

Sic ego reddebam versus e graecis malis latinos pessimos.
Praestantem sophiaque virum, sobolisque satorem
Egregiae, nostrum longaeva aetate parentem,
Ter meritisque gravem patriae cum laudis amicis
Eutonium Eutonii, male grata haud pignora, ademtum
Inscriptum in cippo semper celebrabimus isto.

1. Murator. *Cl. IX. pag.* 628. 2. pro ΕΥΤΕΚΝΙΗΣ dat ΕΥΓΕΚΝΙΗΣ.

2. Montfaucon. emendat in margine πρέμοισι pro ΠΟΜΟΙΣΙ, Muratorius lectionem marginalem in textum recipit. Hagenbuchius *in Epist. Epigr. pag.* 563. emendat πολλοῖσι.

3. Muratorius perperam 3. *v.* interpretatur, *qui ter victoriam* & praemium *retulit cum honorabilibus amicis*.

4. Scite Montfauconius in margine adpinxit τὸ *sic* ob ΑΙΣΤΗΛΑΙΣΙ. Hagenbuchius *pag.* 564. demit geminatum ΕΝ, & addit litteram initialem Τ, legitque ΤΑΙΣ ΣΤΗΛΑΙΣΙ. In lapide deest Σ in ταῖς, quia Σ initialis στήλαισι est littera quoque finalis ταῖς, quod in lapidibus usitatum aeque graecis, ac latinis. Vid. Maffejus *Ant. Gall. pag.* 5. Quod si pervelis retinere praepositionem ΕΝ, expunge cum Hagenbuchio primum elementum ex ΑΙΣΤΗΛΑΙΣΙ.

XLV.

XLV.

Augustae Taurinorum in Regia Academia.

Murator. p. 1415. 10.

V F

L. VALERIVS
SEVERINVS
GAVIAE . M. F. INGEN
CONIVGI SANCTAE
AC PIISSIMAE . VIXIT
ANNIS XXIIII
DIES XXIIII
CASTA . PVDICA . DECENS
SAPIENS . GENEROSA . PROBATA

XLVI.

Apud Calarim in crypta Herculis. *Murator.* 1638. *n.* 4.

In fronte.

OROO MEMORIAE ATILIAE L. F. POMPTILLAE BENEDICTAE M. S. P

In medio.

D M

ATILIAE L. F. POMPTILLAE .... MA ... M. ... IMRIE
ASSIOTILLA ... TAA .... PTINTIIS .... SANCTIS
L. ATILIVS FELIX .... ET ..... IEV
IVSTILVS .... III ..... IPSO .....

In dextro latere extat Inscr. Graeca, sed corrosa.

ΕΙΣΙ ΑΤΟΧΝΟΜ ... ΙΠΛΑΑ ... ΑΙ .. ΚΡΙΝ . Β. Α. .. Τ. ΕΙΣΕΙΕΝΤ

VRBIS ALVMNA GRAVES CASVS HVCVSQVE SECVTA.
CONIVGIS INFELIX ATILIA CVRA PHILIPPI
HIC SITA SVM MANIBVS GRATIS SACRATA MARITI
PRO CVIVS VITA VITAM PENSARE PRECANTI
INDVLSERE DII NE CESSET FAMA MEREMVR

QVOD CREDIS TEMPLVM QVOD FORTE VIATOR ADORAS.
POMPTILLAE CINERES OSSAQVE PARVA TEGIT
SARDOA TELLVRE PREMOR COMITATA MARITVM
PROQVE VIRO FAMA EST ME VOLVISSE MORI

In

In latere finistro.

HIC POMPTILLA IACET CINERI CONIVNCTA PHILIPPI
CONIVGIS HILARIS INCLVDI . . . . AD VOTVM
QVAE FECIT AD . . . MEMINE . . . . ARGVMENTVM
IVNONIS SEDES INFERNAE CERNITE CVNCTI
NVMINE MVTATO FVLGET POMPTILLA PER AEVVM

VNVM ET VIGINTI BIS IVNCTI VIXIMVS ANNOS
VNA FIDES NOBIS GAVDIA MVLTA DEDIT
ET PRIOR AD LECTVM CVM SIM POMPTILLA RECEPTA
TEMPORE TV DIXI VIVE PHILIPPE MEO
NVNC AETERNA QVIES DITISQVE SILENTIA MESTA fe
HANC STATVERE MIHI PRO PIETATE DOMVM

LANGVENTEM TRISTIS DVM FLET POMPTILLA MARITVM
VOLVIT PRO VITA CONIVGIS IPSA MORI
PROTINVS IN PLACIDAM DELABI VISA QVIETEM
OCCIDIT O CELERES IN MALA VOTA DEI
HAS AVDITE PRECES VITAM SERVARE MARITO
VT PEREAT VITA DVLCIOR ILLA MIHI

ΕΣΤΡΑΨΕΝ ΜΟΙΡΟΝ ΜΙΑΝ . . . .
ΑΙΣΙΔΙΑΕΣ ΤΥΧΑΙΣ . . . . . .
ΗΕΡΙΤΟ . . . .

X L V I I.

Ferrett. Muf. Lapid p. 305.

SEMICAPRI . QVICVNQVE . SVBIS . SACRARIA . FAVNI
HAEC . LEGE . ROMANA . VERBA . NOTATA . MANV
HERSILVS . HIC . IACEO . MECVM . MARCILLA . QVIESCIT
HAEC . SOROR . HAEC . GENITRIX . HAEC . MIHI SPONSA . FVIT
VERA . NEGAS . FRONTEM. TRAHIS . AC . AENIGMATA . SPHINGIS
CREDIS . SVNT . PYTHIO . VERA . MAGIS . TRIPODE
ME . PATER . E. NATA . GENVIT . MIHI . IVNGITVR . ILLA
SIC . MIHI . SPONSA . PARENS . SIC . FVIT . ILLA . SOROR
BENE . PRECARE . QVI . LEGIS

Ferrettius aenigmaticum hunc lapidem extitiſſe ſcribit in aedi-

aedibus Nobb. de Valle; in marmoris superiore parte jacebat puer dextra rosaceum sertum, sinistra pixidem tenens. Addit antiquitus fuisse positum in via ad templum Fauni a Simplicio Pont. Max. dicatum S. Stephano, & pene collapsum a Nicolao V. P. M. restauratum. Initium 3. Distich. alibi est FICTA. PVTAS.

X L V I I I.

Extra portam S. Pancratii trans tiberim in coemeterio Calepodii. *Murator. p.* 1397.

POΥ

POΥΦΕΙΝΟΥ ΤΑΦΟΣ ΟΥΤΟΣ ΟΝ ΑΣΤΕΡΙΟΝ ΠΟΤΕ ΚΑΗΖΟΝ
ΟΣ ΠΡΟΛΙΠΩΝ ΡΩΜΗΣ ΔΑΠΕΔΟΝ ΝΕΙΛΟΥ ΠΟΛΙΝ ΕΛΘΩΝ
ΚΑΙ ΠΡΟΚΟΠΑΙΣ ΛΑΜΨΑΣ ΠΟΛΛΟΙΣ ΔΕ ΠΟΛΛΑ ΠΑΡΑΣΧΩΝ
ΜΗΔΕΝΑ ΛΥΠΗΣΑΣ ΑΛΛ' ΕΙΣ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟΝ ΑΘΡΗΣΑΣ
ΜΟΙΡΩΝ ΟΥΚ ΕΦΥΓΕΝ ΤΡΙΣΣΟΝ ΜΙΤΟΝ ΑΛΛΑ ΝΕΚΡΩΘΕΙΣ
ΤΗΝ ΨΥΧΗΝ ΑΠΕΔΩΚΕΝ ΕΣ ΑΕΡΑ ΣΩΜΑ ΔΕ ΠΡΟΣ ΓΗΝ
ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΕΥΣΕΒΕΙΗΣ ΕΣΧΕΝ ΚΡΙΣΙΝ ΕΝ ΦΘΙΜΕΝΟΙΣΙΝ
ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ ΕΙΔΕ ΤΟ ΦΩΣ ΝΕΚΡΟΣ ΩΝ ΚΑΙ ΠΟΝΤΟΝ ΕΠΛΕΥΣΕΝ
ΚΑΙ ΧΩΡΗΣ ΙΔΙΗΣ ΕΠΕΒΗ ΣΥΝ ΠΑΙΣΙ ΔΕ ΚΕΙΤΑΙ
ΩΝ ΟΥΚ ΕΙΔΕ ΤΕΛΟΣ ΘΑΝΑΤΟΥ ΠΡΩΤΟΣ ΓΑΡ ΕΘΝΗΣΚΕ
Η ΔΕ ΤΕΚΝΩΝ ΔΙΣΣΩΝ ΜΗΤΗΡ ΣΕΜΝΗ ΔΕ ΦΙΛΑΝΔΡΟΣ
ΚΑΙ ΠΕΛΑΓΟΣ ΔΙΕΠΛΕΙΣΕ ΚΑΙ ΗΓΑΓΕ ΣΩΜΑ ΒΥΘΟΙΣΙΝ
ΚΑΙ ΚΑΜΑΤΟΥΣ ΥΠΕΜΕΙΝΕ ΚΑΙ ΕΝ ΘΡΗΝΟΙΣ ΔΙΕΜΕΙΝΕ
ΚΑΙ ΤΥΜΒΩ ΚΑΤΕΘΗΚΕ ΚΑΙ ΑΙΩΣΙΝ ΠΑΡΕΔΩΚΕ
ΔΑΜΟΣΤΡΑΤΕΙΑΣ ΤΑΥΤΑ ΤΗΣ ΦΙΛΑΝΔΡΙΑΣ

POΥφείνυ

Ῥυφείνυ τάφος ὗτος ὃν Ἀςέριον ποτε κλῇζον,
Ὃς προλιπὼν Ῥώμης δάπεδον Νείλυ πόλιν ἐλθὼν,
Καὶ προκοπαῖς λάμψας πολλοῖς δὲ πολλὰ παράσχων
Μηδένα λυπήσας ἀλλ' εἰς τὸ δίκαιον ἀθρήσας:
Μοιρῶν ὐκ ἔφυγεν τρισσὸν μῖτον ἀλλὰ νεκρωθεὶς
Τὴν ψυχὴν ἀπέδωκεν ἐς ἀέρα, σῶμα δὲ πρὸς γῆν.
Ἀλλὰ καὶ εὐσέβεινς ἔσχεν κρίσιν ἐν φθιμένοισιν,
Καὶ πάλιν εἶδε τὸ φῶς νεκρὸς ὢν, καὶ πόντον ἔπλευσεν,
Καὶ χώρης ἰδίης ἐπέβη σὺν παισὶ δὲ κεῖται
Ὧν ὐκ εἶδε τέλος θανάτυ, πρῶτος γὰρ ἔθνησκε:

'Η δ'.

Ἡ δὲ τέκνων δισσῶν μήτηρ σεμνὴ δὲ φίλανδρος,
Καὶ πέλαγος διέπλευσε καὶ ἤγαγε σῶμα βυθοῖσιν,
Καὶ καμάτους ὑπέμεινε καὶ ἐν θρήνοις διέμεινε,
Καὶ τύμβῳ κατέθηκε καὶ αἰῶσιν παρέδωκε:
Δαμοστρατείας ταῦτα τῆς φιλανδρίας.

Sic ego musis plus quam iratis.

Ruffini.

Olim qui Asterius, Ruffini est hocce sepulcrum,
Qui Roma abscedens Nili secessit in urbem;
Progressu & splendens, multis dans multa, molestus
Non fuit usquam aliis, observantissimus aequi:
Parcarum sed fila trium haud crudelia fugit,
Ac cinerem terris, animam caeloque locavit.
Ast & apud manes nactus pietatis honores,
Mortuus in vitam rediit, pontumque remensus
In patriam venit: natorum fata, quibuscum
Nunc jacet, haud vidit, lucem prior ipse perosus.
Casta parens natosque duos adamansque maritum
Aequora trajecit, duxit corpusque per undas,
Sustinuit curas, in luctu fida remansit,
Composuit tumuloque, aeterno & tradidit aevo:
Damostrateae prodit haec amor viri.

Cl. Muratorius in *v.* 5. ΜΟΙΡΩΝ ΤΡΙΣΣΩΝ vertit *Parcarum duarum* pro *trium*. Versum autem postremum ita reddit apposita lacuna,

. . . . . . *Ista fui erga virum amoris.*

Atqui sanum est nomen ΔΑΜΟΣΤΡΑΤΕΙΑΣ, & quatuordecim hexametros excipit tandem jambicus trimeter, cujus versionem damus ex Hagenbuchio *Epist. Epigr. ad Nob. Blaurerum p.39.*

XLIX.

In Transylvania. *Fleetwod p.* 285.

HIC · PIETATIS · HONOS · HAEC · SVNT · PIA · DONA · MARITI
CVI · MVLTVM · DILECTA · FVI · EGO · MARCELLINA
PRO · MERITIS · CERNISQVE · MIHI · SOLVS · CONIVX · AELIVS
COQVE · POST · OBITVM · MEMOR · AMORIS · DICAT

L.

L.

Romae in S. Mariae in Aventino. *Gruter. p.* 752. 3.

M. AEMILIVS . M. F. IANVARIVS
CATILIAE . MARCIANAE . COIVGI
INCOMPARABILI . DVLCISSIMAE
PIIENTISSIMAE . CASTISSIMAE
QVAE . VIX. AN. XXXII. MENS. VI
DIEB. V. ET . CVM . QVA . VIXIT . ANNIS
XIII. CVM . MAGNA . DVLCITVDINE

SOMNO . AETERNALI . SACRVM
FECER. ET . FIL. M. AEMILIVS
AGATHEMER . ET . M. AEMILIVS
MARCIANVS . ET . AEMILIA . INGENVA
QVAE . ET . MARCIANAE . MATRI
PIIENTISSIMAE . DVLCISSIMAE
SANCTISSIMAE
ΟΥΧΙ. ΤΕΚΟΥΣΑ. ΟΥΔΕΙΣ. ΑΘΑΝΑΤΟΣ
SOMNO . AETERNALI . SACRVM
FECERVNT . LIBERTIS . LIBERTABVSQ
POSTERISQ. EORVM
INVIDE . QVID . GAVDES . ILLA . HIC . MIHI
MORTVA . VIVET
ILLA . MEIS . OCVLIS . AVREA . SEMPER . ERIT

ET . Q. L. MVCI . EVTACTI . ET . IVLIANI . LIB. LIBER
TABVSQ. POSTERISQ. EORVM

L I.

Philadelphiae. *Spon. Itiner. T. III. pag.* 149.

ΞΑΝΘΙΠΠΗΝ ΑΚΤΛΑ ΜΝΗΜΗΝ ΒΙΟΤΟΥ ΠΑΡΕΔΩΚΕΝ
ΒΩΜΩ ΤΕΙΜΗΣΑΣ ΣΕΜΝΟΤΑ ΤΗΝ ΑΛΟΧΟΝ
ΠΑΡΘΕΝΟΝ ΗΣ ΑΠΕΛΥΣΕ ΜΙΤΡΗΝ ΗΣ ΩΡΙΟΝ ΑΝΘΟΣ
ΕΣΧΕΝ ΕΝ ΗΜΙΤΕΛΕΙ ΠΑΥΣΑΜΕΝΟΝ ΘΑΛΑΜΩΙ
ΤΡΕΙΣ ΓΑΡ ΕΠ ΕΙΚΟΣΙΟΥΣ ΤΕΛΕΩΣΕ ΒΙΩΝ ΕΝΙΑΥΤΟΥΣ
ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΟΥΣ ΔΕ ΘΑΝΗΝ ΤΟΥΤΟ ΛΙΠΟΥΣΑ ΦΑΟΣ

Ξαντίππην Ἄκυλα μνήμη βιότε παρέδωκεν
Βωμῷ τίμητας σεμνοτάτην ἄλοχον
Παρθένον, ἧς ἀπέλυσε μίτρην, ἧς ὥριον ἄνθος
Ἔσχεν ἐν ἡμέρῳ τέλει παυσάμενον θάλαμον.
Τρεῖς γάρ ἐπ' εἴκοσι, ἐς τελέωσε βίως ἐνιαυτὲς,
Καὶ μετά τως δὲ θάνεν τῦτο λιπῦσα φαός.

Sic ego vertebam.

Mnemosino vitae Xantippen tradidit, ara
Improlem decorans & venerandam Aquila.
Virginiam, cujus mitram dissolvit, & una
Maturum in placido florem habuit thalamo.
Tres & viginti vitae compleverat annos,
Deinde vale huic luci dixit, & interiit.

L I I.

Romae ad viam Appiam. *Gruter. p. 769. 4.*

Θ K

ΜΝΗΜΑ ΡΕΤΗϹ ΜΟΙΡΗϹ ΤΟ ΤΕΛΟϹ ΦΙΛΟΥΝΟΜΑ ΧΡΗϹΤΗ
ϹωΦΡΟϹΥΝΗϹ ΙΕΡΑϹ ΗΤΙϹ ΜΕΓΑΝ ΕϹΧΕΝ ΕΠΑΙΝΟΝ
ΕΝΘΑΔΕ ΝΥΝ ΚΑΤΑ ΓΗϹ ϹωΜΑΓΕΠΑΥϹΕ ΠΟΝωΝ
ΤΗΝ ϹΥΝΕΤΟΝ ΨΥΧΗΝ ΜΑΚΑΡωΝΕΙϹ ΑΕΡΑ ΔΟΥϹΑ
ΠΡΟϹΘΕΝ ΜΕΝ ΘΝΗΤΗΝ ΝΥΝΔΕ ΘΕωΝ ΜΕΤΟΧΟϹ
Α. Ι. ΜΝΗϹΤΟϹ ΑΠΑϹΙ ΦΙΛΟΙϹΙ ΤΕ ΚΑΙ ΤΕΚΕΕϹϹΙ
ΤΟΝ ΔΕ ΤΑΦΟΝ ϹΟΦΙΗϹ ΕΝΕΚΕΝ ΚΥΔΥΗ ΠΑΡΑΚΟΙΤΙ
ΤΕΥΞΕ ΦΡΑϹΑϹ ϹΥΝΟΜΕΝΟϹ ΑΛΕΧΑΝΔΡΟΙΟ ΠΟΛΕΙΤΗϹ
ΑΓΕΝΤΙ ΕΥΨΥΧΙ ΚΑΜΕ ΜΕΝΕΙΤΟ ΘΑΝΕΙΝ

Μνῆμ' ἀρετῆς μοίρης τὸ τέλος φιλένομα Χρηστὴ
Σωφροσύνης ἱερᾶς ἥτις μέγαν ἔσχεν ἔπαινον,
Ἐνθάδε νῦν κατὰ γῆς σῶμ' ἀγεπαύσε πόνων.
Τὴν συνετὸν ψυχὴν μακάρων εἰς ἀέρα δῦσα:
Πρόσθεν μὲν θνητὴ, νῦν δὲ Θεῶν μέτοχος,
Αἰ μνησθεῖσα πᾶσι φίλοισί τε, καὶ τεκέεσσι,
Τὸν δὲ τάφον σοφίης ἕνεκεν κυδνῇ παρακοίτι.
Τεῦξ' ἔρεξας συνόμενος Ἀλεξάνδροιο πολείτης
Ἀγέντι εὔψυχι καρὶς μένει τὸ θανεῖν.

Benedictus Hegius latine reddidit.

Diis Manibus.

Hoc decus, haec fati virtus, & amabile nomen,
Dote pudicitiae celebrata laboribus actis
Vitae, Chresta jacet condita nunc tumulo.
Ut sapientem animam in nitidum tulit aethera divum,
Quae mortalis erat, templa beata colit.
Haec gnatis cunctisque memor testatus amicis
Ob sophiam clarae ut statuit monumenta maritae
Civis Alexandri conjux maestissimus inquit,
Magnanima Agenti, & me cito fata ferent.

Murator. *Thes. pag.* 1323. 1. ex Ligorio dat hunc titulum, in 3. *v.* legit CωMA ΝΕΠΑΤCΕΓΟ, habet nempe pro pentametro exametrum: in 8. *v.* dat ΦΡΑCCΤ ΝΟΜΕΤΝΟC ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΛΕΙΤΗC & in ultimo ΚΑΜΕ pro χαρὶς, vertitque:

Fabricavit . . . Nomeunus Alexandrinus Civis
. . . . Generos . . . Et Me Moriturum Expectat.

LIII.

Sorboni prope Saffinam. *Fleetwod. p.* 285.

D. M.

MARCIANAE . C. F. VERAE . T. CAESIVS . LYSIMACHVS . CONIVGI
SANCTISSIMAE . ET . SIBI . VIVOS . POSVIT
VER . TIBI . CONTRIBVAT . SVA . MVNERA . FLOREA . GRATA
ET . TIBI . GRATA . COMIS . NVTET . AESTIVA . VOLVPTAS
REDDAT . ET . AVTVMNVS . BACCHI . TIBI . MVNERA . SEMPER
AC . LEVE . HYBERNI . TEMPVS . TELLVRE . DICETVR

LIV.

Romae in S. Angelo ad Montem Jordani. *Gruter. p.* 766. 7.

HIC . SITA . QVAE . VIXIT . DVO . DE . TRIGINTA . PER . ANNOS
V N A N I M I . C A L P V R N I A N O . S O C I A T A . M A R I T O
NOMINA . MATVRA . TVDER . EST . MIHI . NOTA . PROPAGO
AVFIDIVS . GENITOR . GENVIT . ME . PLANIA . MATER
QVADRAGINTA . DVOS . MECVM . FERO . FLEBILIS . ANNOS
RAPTA . MEIS . FATIS . SVPERI . SIC . NAMQVE . IVBEBANT
IMA . PENETRALI . LVCINAE . SACRA . PETENTI

L V.

Parmae. E schedis Cyriaci apud Philippum Stosch.
Murator. pag. 1770. 1.

MACROBIVS SIBI ET THEODOSIAE
CONIVGI OPT. V. F

ILLE EGO QVI VARIOS CASVS VARIOSQVE LABORES
SVSTINVI VT MVLTAS CONCILIAREM OPES
AMISI MORIENS RERVM QVAECVNQVE PARAVI
ET SATIS AD MANES SVFFICIT VRNA MIHI
AT IVSTA CONIVX MERITOS TESTATVR HONORES
AETERNVM RETINENS CONSOCIATA TORVM
NOS AETATE PARES DVLCIS DVM VITA MANEBAT
VNVS AMOR IVNXIT NVNC PREMIT VNA QVIES
DISCITE QVI LEGITIS FACTIS ADQVIRERE FAMAM
VT PROBAT HIC TVMVLVS NON PERIT ESSE BONOS

Idem Murator. *pag.* 1370. 12. e schedis Ramberti habet hunc titulum, ubi deest quartum distichon, & in primo *v.* legit *casus* MVLTOS.

L V I.

In Plebe de Sacco. *Murator. pag.* 1349. 4.

ΣΗΜΑ ΤΟΙΟ ΓΛΥΚΕΡΗ ΤΕΛΕΣΙΛΛΑΣ ΕΝΘΑΔΕ ΘΗΚΕ
ΤΕΥΞΕΝΙΔΑΣ ΑΛΟΧῼ ΛΑΧΕΝ Η ΟΙ ΠΑΝΤΟΤΕ ΠΛΗΡΗΣ
ΠΙΣΤΕΟΣ ΕΥΝΟΙΗΣ ΑΡΕΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΤΕ ΜΕΝΟΙΤΟ
ΟΦΡΑ ΚΑΙ ΕΣΣΟΜ_ΝΟΙΣΙ ΤΕΟΝ ΚΛΕΟΣ ΑΦΘΙΤΟΝ ΑΙΕΝ

Σῆμα τοῖο Γλυκερῇ Τελεσίλλας ἐνθάδε θῆκε
Τευξενίδας, ἀλόχῳ λάχεν ἡ οἱ πάντοτε πλήρης
Πίστεος εὐνοίης ἀρετῆς ἀγάπησε, μένοιτο
Ὄφρα καὶ ἐσσομένοισι τέον κλέος ἄφθιτον αἰέν.

Sic ego latinitate donabani.

Hoc, Glycera o conjux tibi dat Telesilla, sepulcrum
Teuxenides, plenam semper sibi nactus amoris,
Virtutis, fideique, tua hinc ut gloria seros
Aeternum maneat penes incorrupta nepotes.

SYNOPSIS.

V*As Etruscum ostendit parentes pro filiis aegrotantibus sortes duxisse, & cepisse auguria.* II. *Scriptorum auctoritatibus, & Anaglyphis officia parentum elucent, liberis extremum spiritum exhalantibus, & vix emortuis praestita, ac totius familiae squalor.* III. *De liberorum veste funebri. De coronis donaticis. Quales coronae cupreae? De cadaveris productione, & custodia. Funeris hora varia.* IV. *Ad faces, & cereos non acerba tantum, sed quaecunque funera elata sunt. Senecae, & Servio data lux. Infantes non semper caruere tumulo. Gemini infantes in via Claudia conditi novo ritu. Tibia acerbi funeris semper comes. Quid tibiae significent in C. Cestii monumento?* V. *Praetextae honores postumi. Parentum pietas in ossilegio.* VI. *Emblemata, vocum blandimenta, crepundia puerilibus in sepulcris.* VII. *Puerorum Bulla data rogo, & loculis. An in Bullis omnibus amuleta abscondita? Bulla triumphalis repudiata. Bulla quando puerili nomine insignita? quando deposita, & Diis dicata? Rejicitur Bullae forma instar cordis.* VIII. *Pro liberis jam adultis habita oratio funebris: quandoque etiam vulgata carmina. Laudata in filiorum obitu paterna virtus. Parentum, & filiorum commisti cineres; secus privignorum, ac novercarum.* IX. *Augustorum liberi quomodo post interitum honorati? Ciceronis gloria singularis. Justitium publicum stante republica nullius in morte latum; sub Augusto primum in Marcelli obitu institutum.* X. *Habiti honores Augustae proli procul ab Urbe extinctae. Drusi, Caji,*

Caji, Lucii transvectio cinerum perhonorifica. De imperatorio funere emendatus Gutherius. Justitii forma ex Pisanis tabulis. XI. *In luctu publico interdum balnea, semper templa Deorum clausa, frequenter etiam lapidata.* XII. *Inferiarum diversa genera. Epulae inferiales aliae mortuis, aliae vivis datae.* XIII. *Victimae in inferiis nigrae. Explicata in sacris formula* macte esto. *Adolere, ac cremare Gutherius distinguit perperam. Data Diis inferis sacrificia erant holocausta.* XIV. *Libaminum varia genera numerantur. Vasculorum in libationibus mira varietas. Vergendi, ac fundendi discrimen tollitur. An Diis superis dextera, inferis laeva manu semper libatum fuerit? Curiosa libaminum supellex consideratur.* XV. *Platonica animarum expiatio triplex. Vis aquarum cathartica multifariam ostenditur.* XVI. *Ventorum agitatio, & Oscilla inter expiationes ab Ethnicis numerata. Lustralis flammarum vis.* XVII. *Formulae olim in fundendis libationibus, adolendisque victimis usitatae conjiciuntur. Orationis vim catharticam ostendit Plato.* XVIII. *Impetrandae immortalitatis subsidia tria. Ambrosiae suppleta vis.* XIX. *Contra Gyraldum, Kirchmannum, Gutherium evincitur, atro die parentare non fuisse nefas.* XX. *Data mortuis divinitas deridetur. Templa, & & sepulcra eodem in gradu, & cultu posita. Graecorum, Latinorumque discrimen in mortuis honorandis.* XXI. *Sacrae erant ac religiosae additae sepulcris arae. Nihil discriminis inter altare, & aram. Cur geminae in sepulcris arae? Vestes Deorum propriae datae mortuis.* XXII. *Quae superstitionum feralium origo? Quandiu communiter adscriptae mortuorum animae Diis Manibus? Notata populi in Principes adulatio, & Augustorum levitas.*

DIS-

DISSERTATIO VII.

De Acerbo Funere.

DOCTISSIMO ATQVE INCOMPARABILI

SCIPIONI MAFFEJO

IN tanta famae celebritate, quanta ubicunque litterae in pretio sunt doctrinam illustrat tuam, si cui forte mirum videbitur, a me hanc tibi, magne in primis vir, Maffei Clarissime, lucubrationem dari, is quidem potius, cur nomini tuo haud inscripserim totum id Operis, mirari debet. Nec sane, si hoc fecissem, nemo unus omnium merito id a me factum arbitraretur. Siquidem docta perinde ac elegans, quam Museo Veronensi praeire jubes, Praefatio tua, satis per se ipsa probaret causam hujus sive officii, sive consilii mei. Ibi enim tum alia egregia, quae ab antiquitatis amatoribus suscipi cum laude possint, ex vetustis monumentis adornanda proponis Opera, tum hanc etiam, quae tuis Voluminibus multum debet, Anthologiam & proponis & laudas. Haec porro ipsa, sicuti hoc excitata judicio tuo, quum oculos vitabunda omnium in adversariis adhuc lateret meis, lucem timere desiit, ita ab omni, opinor, vacaret audaciae nota, si te, Maffei doctissime, quem sui quasi auctorem habuit probatoremque, eundem sibi patro-

tronum ſimul & auſpicem polliceretur. Jure id quidem, dum quovis ex alio fonte, quam, unde ortus eſt, tenuis hic rivulus profluxiſſet. Quum vero res nuſquam per ſe illaudabilis, niſi eadem ſatis fuerit laudabiliter pertractata, multum amittat pretii, ideo officio abſtinui, ne id aeque eſſet, ſi acciperes, tibi ipſi, ac mihi, ſi facerem, non honeſtum. Cur ergo interea haec Diſſertatio tibi potiſſimum inſcripta eſt? Statui nimirum, quoniam mihi per tenuitatem meam, quod oportebat, id minus licet, ſaltem, ſi ſatis nequeo, utcunque poſſum, videri gratus. Provideo equidem, quod vigiliis laboribuſque tuis litteraria reſpublica, qua late patet, univerſa ſe gratiſſimam profiteatur, nonnullos fore, qui & de te, uti par eſt, alte ſentientes, & nihil, ut probe decet, quod non excellens non amplum ſit, ſatis te dignum rati, perexiguum improbent hoc pignus meum. Sed tanta tua eſt in omnes humanitas, facilitaſque tanta, mei vero in te obſequii ea cum aequitas, tum etiam magnitudo, ut ego, qui tibi nec de facie notus ſum, non ſolum ne mihi te ſubiratum habeam, nequaquam verear, ſed etiam ſperem, quod offero, facile in bonam partem acceptum iri. Aut enim ſol, dum ſui ſpectaculum admirabile ubique facit, vecordis admirationem hominis indignabundus refugit, aut tu, qui quantus quantus totus ſapientia es, me unum reſpuis, qui ſoles neminem. Verum ita de me ſi ſtatuas, quod ne ſubtimeo quidem, nil penſi habeo, ſive, ut inquiunt, ſuſque deque. Nam id officii non eo ſpectat, ut oppido per ſe ſit gratum judicio tuo, ſed ego ut gratus videar quoquo modo. Gaudeo autem, jam pridem tibi non eſſe integrum, quo minus & te mirer, quod facio, & te pro-

ſe-

ſequar ſtudiis omnibus, quod praeſtabo, dum vivam, & me tibi praedicem, quod profiteor, deditum addictumque, palam ac libere prohibere. Quid enim, obſecro, quod nemo jam ſibi ſentiat non fas eſſe, mihi per te non liceat? Illa vero, quocunque antiquitatis pervaſit amor ac litterarum, illa omnium eſt una vox, in hoc uberrimo ſuaviſſimoque ſtudiorum genere ſummum aetatis noſtrae te eſſe columen, atque in ſignis, in nummis, in anaglyphis, in picturis, in titulis, in monumentis omnibus, ſive ea metallis, ſive marmoribus, aut papyro, aut vitro, aut membranis, aut gemmis expreſſa ſint, nullum Etruſcae, nullum Barbaricae etiam, nedum Graecae, nedum Latinae, aut Italicae antiquitatis penetrale tam eſſe impervium, omnia cujus adyta, receſſus omnes beata ingenii alacritate non exploraveris, nullum dicendi, ſcribendive genus tam eſſe abſurdum, aut contractum, aut novum, quod tu, ſi abditum, non aperueris, ſi obſcurum, non explicaveris, ſi abnormiter interpretatum, diſcuſſa vetuſtatis caligine, emendatiſque erroribus, admirabili quadam luce planeque aurea ſupra omnium expectationem non feliciter illuſtraveris. Commune hoc eſt judicium de ingenio tuo. An de Operibus ſecus? Imo etiam amplius. Me vero hic pudet, eorum praeſtantiae ac varietati non poſſe dicendi genus afferre par. Quanquam non eſt hoc loco, cur tenuitatem conquerar ingenii mei. Video quippe, niſi tempus, & locus detur, id eſſe rei, cui futurus impar & diſertiſſimus ſit, & omnium maxime indiſertus. Quis enim, aut de quo ſatis? De Veronenſi ſive Hiſtoria, ſive Theatro? quae ibi diſtincte, ornate, graviter explicantur, rerum copiam, nobilitatem, ordinem brevi-

ter laudandum aggredi intemperantis est: de Litterariis Observationibus? quarum ubertas, dignitas, eruditio, splendor talis ac tantus est, quem consequi brevi verborum ambitu nemo possit: de Epistolis? de Dissertationibus? de Carminibus? variisque Operibus vel cum litteris, vel cum toto antiquitatis studio conjunctissimis? ita sunt omnia docte, subtiliter, enucleate, ingeniose, nitide absoluta, ut de laude qui cogitet, eum tacere praestet, quam in hunc affectum venire. Quid? si magna itinera magnaeque impensae eodem, quo cetera, pertinentes commemorentur? At egregie abs te scripta & gesta omnia, quae immortaliter celebrabuntur, fac cedant tempori, unum est, quod per se ipsum, etsi cetera intercidant, te nulli secundum praedicet, & cum paucissimis comparandum. Beneficentiae apud philosophos est duplex ratio: altera copiarum, virtutis altera: illius, dum modus adsit, est certa simul, & magna laus; sed hujus, ut ait Cicero, multo & major, & certior. Ubi autem, quod fieri perraro cernimus, in unum utraque coalescat, tum nescio quid singulare, & plus quam nobile existat necesse est. Hujusmodi vero beneficentiam, Maffei amplissime, omnis in te posteritas, & ipsa aeternitas intuebitur. Museum Veronense impendio studioque maximo abs te collectum, neque collectum modo, sed in aedificio etiam per te condito, eodemque elegantissimo, libere ut pateat omnibus, collocatum, neque id duntaxat, sed docto etiam Volumine accuratissime explicatum, illud illud augustum erit, & quo nullum certius, tui nominis monumentum, ac liberalitatis perpetua laus, qua nulla commendatior hominum memoriae sempiternae. Honores quidem, quos gratissi-

tissima tibi Patria decernendos curaverat, excelso animo recusasti: sed quemadmodum tanti ego facio recusationem istam, ut cum laude non comparem, ita quotquot aut isthic Musei ipsius aedes, & marmora in iis disposita contemplabuntur, aut alibi Volumen tuum in promtu habebunt, omnes te ad unum consensu unanimi praedicabunt. Itaque beneficentiae tuae certa erunt praemia, certa laus, donec homines, si modo homines. Mecum haec reputans, nescio quomodo ad te libere accedo, nec quale tuorum (& tui quidem sunt omnes, quicunque sapiunt) de me judicium futurum sit, subvereri in mentem venit. Novi enim eundem esse humanitatis spiritum, ac litterarum. Ordo praeterea meus, cui solemne est tradere juventuti optimas disciplinas, delicias nimirum tuas, vix documenta in se tui cuiquam invidet veri amoris. Ne multis utar, more hominum facio, quibus, quod jucundissimum est, in ore, in oculis esse solet. Scholarum Piarum illustre decus & ornamentum eximie foves, & palam praedicas, & amice complecteris, P. Eduardum Corsinum, cujus ego benevolentia sic plane glorior, ut ille tua. Perge, obsecro, quod ultro facis, illum impense amare, & me tibi id muneris offerente, ex eorum cogita te esse numero, quibus divinitus datum est, ut immortaliter & sibi luceant, & vivant omnibus.

I. Antonini Pii lenitas commendatur, quod quum Marcus philosophus, ipsius filius adoptivus, mortuum educatorem defleret suum, verba haec protulerit commiserationis plena: *permittite* [a] *illi, ut homo sit: neque enim vel philosophia, vel imperium tollit affectus*. Ideo, quos

T 2 nunc

a *Capitolinus in vita*.

nunc aggredior, me pii affectus, & parentum erga liberos suprema officia sperare jubent, ut, quibus veterum in cognitione rerum videtur esse salubre quidpiam ac frugiferum, eos in primis juvet, patriae pietatis documenta illustribus ex monumentis prodita intueri. Rerum si quaeras ordinem, hic adhibendus est. Postquam liberis aut morientibus, aut recens mortuis, quae parentum cura, qui dolor esset, in aperto fuerit, eo stylum vertam, primo ut infantibus, tum praetextatis, deinde adultis, praecipue imperatorum filiis in urbe, in municipiis, in coloniis, quae justa fierent, compertum faciam; postremo loco de divinis honoribus generatim atque universe loquar. Jam cursim liberos graviter aegrotantes, & parentes eorum de salute supra modum anxios videamus. Ac primum de auguriis pauca. P. Sammaca Monachus Benedictinus natione Siculus, inter antiquos lapides, quos an. 1748. in patriam ab urbe misit, vas Etruscum adeptus est, in quo aegrotus fasciis involutus in sede jacet illis simillima, quas italice dicimus *Canapè*: mulier, & vir prope adstant; illa tripodem contemplatur, hic caelum suspicit; parens fortasse uterque de filii incolumitate solicitus, altera in tripode sortes ducit, alter auguria de caelo capit. Rem si temere interpretor, jam locum habeat Graecus in hanc sententiam versus: [a]

Bene qui conjiciet, vatem hunc perhibeto optimum.

At hariolorum vatumque grex insanissimus, quum in Etruria magis, quam alibi, mendacia obtruderet, vix sane dubito, quin supradicto in vase auguria designentur pro aegrotante capta, qui jacet fasciis involutus. Certe sortium

a *Cic. de Divinat. II. 12.*

tium oraculis nihil frequentius apud veteres in rebus dubiis. Tabellas, aut tesseras certis inscriptas verbis, populneas, ut plurimum, aut abiegnas [a], aut ex coctili laterculo [b] in arcam [c] oleaginam conjectas agitabat educebatque puer. Hoc autem loco quum neque puer, neque arca appareat, liquet rem esse transactam talis, non [d] in sitellam, quae nulla hic adest, sed in tripodem conjectis, ut sors numeris indicaretur, qui ritus privatim usitatissimus in adversis erat, ut Propertius [e] indicat. Ea porro oracula si essent prospera, tum *sortes tollere dicebant* Tibullo auctore: [f]

Illa sacras pueri sortes ter sustulit: illi
Rettulit e triviis omnia certa puer,

quod & confirmat antiquus lapis [g]: SACRO SVSCEPTO SORTIBVS SVBLATIS C. GALLIO ATTICVS MEDIOLANENS. Illud interea, quod alibi non saepe inveneris, videtur notatu dignum, sortes hic simul duci, & auguria capi. Sed jam res de aegrotis esto, quibus Hippocrates medicinam negat.

II. Liberis extremum spiritum exhalantibus parentum erat, praecipue materni amoris curare, membris ut decenter compositis e vita migrarent, suprema inter oscula fugientem animam ore excipere, frigidum corpus fovere sinu, oculos claudere; hinc consolationis auctor ad Liviam:

At miseranda parens suprema neque oscula fixit,
Frigida nec fovit membra tremente sinu.

Non

a *Plaut. in Casin. II. 6.*
b *Pausanias lib. IV.*
c *Cic. de Divinat. II. 41.*
d *Pausan. ibid.*
e *Lib. IV. Eleg. 9.*
f *Lib I. Eleg. 3.*
g *Grut. CXXXII. 6.*

Non animam apposito fugientem excepit hiatu,
Nec traxit caesas per tua membra comas.

Ulysses quoque in Iliade interficiens nescio quem, *ah miser*, ait, *non quidem tibi pater, & honoranda mater oculos claudet mortuo*; & Polynices apud Euripidem morti proximus, *jam claude*, inquit, *mater*, *oculos mihi*, *manu tua*: Cicero in Verrem actione X. praedicat hunc quoque ritum, quem tacite indicat urna Musei Guarnacii [a], ubi parentes juvenis adstant lectulo, mulier in primis, morientis fortasse mater, suppedaneo sinistrum imponens pedem ad filium accedit, ultimis ut officiis perfungatur. Agi autem de morte ostendit sculptor, a quo & equus de more paratus est, futurus [b] ad campos Elysios vector, & insculpta, quae in metam desinit nucemque pineam, columella, unde futura [c] in Elysiis tranquillitas significatur. Vix conclamatum erat, patrius dolor, ac maternus potissimum nullis parebat legibus [d].

Et quisquam leges audet tibi dicere flendi?
Et quisquam lacrimas temperet ore tuas?

Indices materni luctus, notae sunt illae phrases, *cum lacrimis ponere* [e], *cum lacrimis & opobalsamo condere* [f], & aliæ hujusmodi, quarum princeps est illa Quintiae Paulinae, quae filio [g] *tumulum lacrimis plenum dedit*. Nec sane mirum, feminas in filiorum funeribus nullum lacrimis modum imposuisse, quum ille Pericles, qui animo semper infracto fuerat, amisso Paralo filio, magnitudine doloris victus ejulatus ediderit nunquam desinentes.

Quid

a *Mus. Etr. Vol. III Tab. XIX. num. 1.*
b *Vid praesertim Annibal Oliverius ad. Marm. Pisaur. in notis p. 30.*
c *Gor. loc. cit. Diss. III. p. 174.*
d *Consol. ad Liviam.*
e *Grut 637. 1.*
f *Idem p. 692. 10.*
g *Eod. Thes. p. 700. 13.*

Quid ? quod dolor inusitatus Deas etiam perculit, e grege illo impurissimo non vulgares [a]. Frustra igitur est lege cautum, *mulieres* [b] *ne lessum funeris ergo habento*, quum eae longe abessent a philosophorum constantia, qui apud Ciceronem [c], *si puer parvus occidit, aequo animo ferendum putant; si vero in cunis ne querendum quidem*. Matres inter gemitus tepens adhuc cadaver in genua [d] sublevabant, vel quia iis inesse [e] vitalitatem crederent, vel quia essent misericordiae [f] sedes; hinc supplicum erat, tanquam aras, genua tangere [g] & adorare. Porro ut uxores [h] in virorum, viri [i] in uxorum morte, sic in filiorum matres lacerabant vehementius pectus, ruptosque crines nunc supra pectus ponebant mortui, nunc trahebant [k] per membra, alias dissolvebant [l] tantum, alias [m] foedabant pulvere, alias ipsae capillis passis [n] huc illuc temere ferebantur. Mos quoque in sacris litteris notus est sive tondendi crines exemplo Jobi, sive pulvere deturpandi exemplo Jeremiae [o]: is tamen ritus ab omni superstitione vacuus Judaeis fuit; nam cinere ac pulvere, quo saepe aspersi dicuntur viri sanctissimi, intimam animi demissionem significabant, ideo Abrahamus se pulverem ac cinerem [p] nuncupabat. Ethnici longe secus, quibus comarum dedicatio quam superstitiosa, quamque solemnis esset, si de Graecis potissimum sermo sit, docet Orestes apud Euripidem, apud So-

a *Ovidius in morte Tibulli, Plautus in Truculento.*
b *Cic. de leg. II 64.*
c *Tusculan. Quaest. 1.*
d *Seneca Consol. ad Helv.*
e *Plinius H. N. XI. 45.*
f *Diss. I pag. 57.*
g *Plinius ut supra.*
h *Petronius in Satira.*
i *Virgil Aenead. XII.*
k *Albinovan. loco cit.*
l *Catullus in Argon.*
m *Virgil. ibid Ovid. VIII. Metam.*
n *Virgilius ut supra.*
o *Cap. 6. & 1. Reg. 2.*
p *Geneseos 18. 27.*

Sophoclem Ajacis filius, matrona Ephesina apud Petronium, apud Platonem in Phoedro Socrates, qui Phaedonis contrectans crines, *cras*, inquit, *forsitan hanc pulcram comam resecabis*, mortui nimirum pectori, aut tumulo imponendam, unde Maximus Tyrius [a] comam esse ajebat ultimum, quod jam defuncto donari posset. Sic in Iliade Achilles negat, lavacro se daturum operam, priusquam Patrocli rogo capillum, pignus amicitiae ultimum, imposuerit: sic Neoptolemum Achillis filium Dictys Cretensis [b] tradit, postquam mortem patris vindicatam novit, initium lugendi fecisse, & cum Poenice, & Myrmidonum exercitu crines sepulcro deposuisse, ibi etiam pernoctasse. Comas igitur, quas in filiorum obitu parentes solvere, aut tondere consueverant, easdem post funus tumulo consecrabant, nec parentes tantum, sed amici [c], sed fratres [d], sororesque in primis [e], non eae vulgares modo, sed principes etiam feminae, propterea Didonis audito interitu [f]

Unguibus ora soror foedans, & pectora pugnis
Per medios ruit, & morientem nomine clamat.

Ac demortua sorore sua crines Agathias [g] fingit musas, Themin, Venerem totondisse.

III. Postquam primus doloris impetus deferbuerat, liberos abluendi ungendique officio matres interfuisse, satis illi apud Albinovanum ejulatus docent:

Te ne meae poterunt ungere, nate, manus [h].

Earundem erat sibi ac suis vestes funebres apparare, quare

a *Orat. VII.*
b *Lib. de Bello Trojano.*
c *Statius Thebaid. VII.*
d *Albinovanus ut supra.*
e *Ovid. Metam. 3. Tibull. lib. II. Eleg. 3.*
f *Aenead. IV. in fine.*
g *Anthologiae lib. III.*
h *Vid. plura apud Kirchman. & Guther.*

re apud Homerum [a] Penelope heroes hortatur, ut nuptias differant, donec ipsa pollinctum perficiat linteum Laerti heroi, & in Iliade dicitur [b] vestimenta in aedibus jacere facta manibus mulierum. Hunc & alios maternae pietatis ritus Euryali mater aperit, ubi exclamat dolore perdita [c]:

nec te tua funera mater
Produxi, pressive oculos, aut vulnera lavi
Veste tegens, tibi quam noctes festina diesque
Urgebam, & tela curas solabar aniles.

Sunt ergo filiorum cadavera maternis manibus aut amicta, aut involuta. Nam si visu deformia essent, vestibus involvebantur, ut Scipionem Africanum elatum narrat Paterculus [d], atque ex cadaverum deformitate *larvata* funera [e] dicta sunt. Pollinctus & compositus adolescens coronabatur. Floreas quidem coronas mortuis imponere cuique [f] licuit, non ita donaticas [g] sive longas ex sacris certaminibus relatas, aut bellica virtute partas. Coronas ex auro memorant Cicero [h], Livius [i], Valerius Maximus [k], ex cupro Romae in sepulcris inventas esse testantur Flaminius Vacca, & Passerius: atque hic observat, [l] in loculis repertas esse mortuorum aut capitibus impositas, aut constrictas digitis, instructasque nodis in gyrum dispositis, quia fortasse floribus frondibusve in victoria & in funere vestiebantur. Veteres Christianos ab hac consuetudine minime abhorruisse conje-

V cturam

a *Odyss. III.*
b *Lib XXII.*
c *Virg. Aen. IX. 486.*
d *Lib II.*
e *Philipp. Camer. I. Medit. Histor. 96. Kirchman. II. 10.*
f *Vid Diss VI num. XIII.*
g *Diss. IV. pag 196.*
h *Oratio pro Flacco.*
i *Lib. VII. & XXIV.*
k *Lib. III. 2*
l *In Acherontico cap. VIII.*

ctturam Baronius praebet, ubi ad seculum IV. cupream coronam Christi monogrammate insignem profert. Tandem mortuus scenae parabatur, a consanguineis, aut a parentibus producendus, quod sibi non licuisse Euryali mater vehementissime querebatur. Jacentis in vestibulo domus senex adstabat custos, vulgo dictus *capularis*, & a Plauto [a] *capuli decus*, qui & pompam funeris sequebatur [b]:

Pectora nunc foedans pugnis, nunc unguibus ora.

Is vero custos in pauperum funeribus ex libitinariorum, in nobilium ex ipsorum familia seligebatur, ideo Pallantis custodiae Acestes praefuit, quo cum lugebant [c]:

Circum omnes famulumque manus, Trojanaque turba,
Et maestae Iliades crinem de more solutae.

Hoc autem modo non omnes contendo liberos productos esse, sed eos tantum, quorum causa solemni ritu funus indicebatur, & hoc non aetatum fuit omnium, sicut nec omnium elatio eodem tempore facta est. Antiquissimo quidem aevo cujuslibet pompa funeris noctu [d] aut vespere celebrabatur, unde *vesperones*, ac *vespillones* mortuorum bajuli dicti sunt, quae consuetudo etsi postea desiit in funeribus indictivis, mansit tamen in vulgaribus, & acerbis pro puerili aetate, quae intra tyrocinii diem, non adhuc sumta virili toga immaturo interitu extinguebatur. Cur juvenes, qui immaturam, ut videbatur, mortem obierant, albescente caelo, nondum exorto sole efferrentur, causam fuisse ajunt, quod nefas opinarentur tanti mali testem esse solem: propterea hujusmodi elationes *Diei*

Ra-

a *In Asin V* 2.
b *Virg Aen. XI. v.* 86.
c *Ibid. v.* 34.
d *Servius X. Aen.* Vid. *Muretus lib. XIII.* 2.

Raptum [a] nuncupaverunt exemplo Homeri de Orione ita ſcribentis [b] :

Aurorae digitis roſeis eſt raptus Orion.

Ex hoc ritu Nero atrociſſimi excuſationem quaeſivit ſceleris. Nam qua nocte [c] fratrem Britannicum veneno ſuſtulit, eadem cremari juſſit, id laudans a majoribus inſtitutum, ut oculis ſubtraherentur acerba funera, neque pompa laudationibus detineretur. Elationis diurnae ſi horam quaeras, ex Kirchmanno accipies, matutinam fuiſſe, & primo mane. Nam Syllae funus ubi Plutarchus tradit nona demum hora elatum eſſe, rei cauſam [d] affert, quod ab aurora ille dies nubilus extitiſſet, pluviaeque expectarentur. Julianus imperator diurnam elationem abrogare tentavit, & nocturnam priſco more reducere, cujus impium decretum extat in Codice Theodoſiano.

IV. Communiter acerba funera, ut auctor eſt Seneca, non uno in loco [e] ad faces & cereos efferebantur, atque hac de cauſa Virgilius, interprete Servio, Pallantis corpus [f] deſcribit exceptum facibus, quarum quia & in nuptiis [g] uſus erat, Propertius cecinit [h] :

Viximus inſignes inter utramque facem.

Sed enimvero Servius, & Seneca interprete indigere videntur. Quod enim uterque de facibus ſentit, parvi ſane momenti eſt, quum in omnium funeribus faces & funales, unde funeris nomen, papyris & cera circumdati [i] adhiberentur. De cereis autem Senecae Svetonius ob-

a *Euſtathius in Odyſſ. V.*
b *Odyſſ. V v. 121.*
c *Tacitus Annal XIII.*
d *In vita Syllae.*
e *De Tranquillit I 2. & de Brevit. Vitae cap. ultim. Epiſt. 122.*
f *Aenead. XI.*
g *Ovid Epiſt. Cydippe ad Acontium. Apulejus Florid. IX.*
h *Lib. IV. Eleg. ult.*
i *Iſidorus XI. 2.*

obſtat [a] in Julii funere. Tubam quoque cum candelis conjungit Perſius [b]: atqui tuba in grandiorum funeribus habebat locum [c], ergo & candelae, itemque cerei, quos inter & candelas hoc tantum diſcrimen erat, quod cerei ſemper ex pura cera compoſiti, & mole grandiores eſſent, ut etiamnum in Italia cerei nomen docet; contra candelae tenuiores erant, & plures candelabro, cui nomen [d] ab iis inditum, figerentur, & aeque ex cera, atque ex ſevo fierent, unde dixit Cato [e] candelas ſevare. Si ergo faces, ſi cerei, ſi candelae cunctis in funeribus ſolemnes erant, quid Senecae reſpondendum? quid Servio? Hunc ego reor non tam ad faces reſpexiſſe, quam ad tempus nocturnum, quod ſi poſtea deſiit in indictivo funere, in acerbo obſervatum eſt, quare Virgilius [f]:

de more vetuſto
Funereas rapuere faces; lucet via longo
Ordine flammarum, & late diſcriminat agros.

Seneca vero dum pueros ad cereos efferri jubet, hoc ita intelligit, ut cereis tantum ac facibus honorarentur, non magno funebri apparatu. Edentuli vero infantes, de quibus nunc pauca ſubeunt, non carebant apparatu ſolum, ſed rogo etiam, ac tumulo: rogo quidem, quia crematio poſt dentem genitum [g] inſtituta, hinc Juvenalis ait [h]: *terra clauditur infans & minor igne rogi*: tumulo autem, quia cadaveris magnitudo non erat tanta, ut locus tumeſceret, ac propterea Rutilius Geminus [i] de Aſtianacte dixit: *melius ſuggrundarium quaereres, quam ſepulcrum.* Sem-

a *Cap.* 84. Vid. *Card. Noriſ. ad Cenot. Piſan. Diſs. III* 6.
b *Satira III. v.* 103.
c *Propertius II. Eleg.* 7.
d *Varro IV. de L. L.*
e *De Re Ruſt. II. cap. ult.*
f *Aenead. XI. v.* 142.
g *Tacitus Annal. XIII.*
h *Satira XV. v.* 139.
i *Laurentii Polymath. II.* 3.

Semper ne vero hic ritus valuit ? Dubito , nec ſine cauſa . Res enim ſuccurrit inſolita planeque nova . Paucis abhinc annis ſepulcrum patuit in via Claudia , in quo prope urnam , ubi ſplendide amicta latebat mulier , infantes , illius fortaſſe pignora , jacebant duo , ſed ſtrati ambo in pavimento nudo , & nuſquam injecta humo , nobiliſſimis ſplendentibuſque nitentes veſtibus , qui matris inſtar vix tacti ſunt , illico in pulverem reſoluti ſui deſiderium reliquerunt . Quid ſibi velit hic ſepeliendi ritus , ſi a me quaeris , haereo . Sed quoniam manca erat parens , orbata nempe manu brachioque dextero , hinc videtur lux aliqua oboriri . Illam equidem morbo , aut vulnere ſic mutilatam reor , non deſunt vero , qui ſuſpicentur [a] Veſtalem fuiſſe , collegio expulſam , at obruta jam republica , ſupplicii foeditatem , qua nulla erat gravior [b] , cum brachii diminutione immutaſſe . Veſtali de inceſta ſi ſuſpicari licet , non erit fortaſſe haec conjectura inanis . Veſtalis prolem jubebat lex in profluentem [c] projici : at quemadmodum in matrem , privilegio intercedente , mitior eſt lex adhibita , ita ejus filii , ut aliqua ſupplicii ſpecies ſervaretur , ſunt hac ratione ſepulcro traditi . Somniantem arguis ? Rogo , meliora ut doceas , te vigilantem Oedipum . Dubitaverit forte quiſpiam , eos infantes tum legitimo e matrimonio genitos , tum ita conditos , quia ſub ortum una cum matre enecti nondum luſtricum attigiſſent diem , imo non adhuc humo ſublevati de more [d] paterna manu . At tanti non eſt hic ritus , ut nodum ſolvat . Nec enim ſplendide indutus , ſed nudus

a *Ficoronius lib. cui tit.* la Bolla d'Oro . *Part. II. pag* 59.

b *Dionyſ. Halicarnaſſ. II.*

c *Dionyſius ibid.*

d *Ovid. Triſt. I. 3. Macrob Saturn. I. 12.*

dus in nudam humum abjiciebatur vix natus infans. Quod si postea vestiri debuit, fasciis opus erat, aut ligamento quodam, quale inter monumenta Middletoniana cernimus ad tab. II. ubi ex aere imaguncula muliebris porcellum dextera (victimam [a] solemnem Cereri) infantulum sinistra gestat fortasse mox [b] lustrandum. Quid ergo de infantium cadaveribus humi jacentibus sentiendum sit, audire ab aliis malo, quam divinare. Ubi autem dixi, hanc aetatulam caruisse tumulo, non regulam sine ulla exceptione statutam volui. Nonnullis enim infantulis vix quadragesimo exacto die tumulos cum titulis erectos cernimus, Juvenali vero, dum infantes *rogo minores* dicit, ne opponas Statium haec scribentem de Melioris liberto Glaucia [c]:

Plebs cuncta, nefas, & praevia flerunt
Agmina, Flaminio quae limite Milvius agger
Transvehit, immeritus flammis dum tristibus infans
Traditur.

Nam Martialis quoque hunc Glauciam memorat, imo ut Melioris gratiam aucupetur, assentatorie simul ac frigide, putideque laudat, non infantem vero, sed puerum vocat, & qui jam [d]

Bis senis modo messibus peractis
Vix unum puer applicabat annum.

Idem Statius [e] infantium ac puerorum funeri, tanquam quid proprium ac peculiare, tibias tribuere visus est, ubi cecinit:

Tibia cui teneros suetum deducere manes.

At

a *Horat. Epod. II. 1. Fulvius Ursin. in Famil. Vibia.*
b *Antiquit. Middletonian. Diss II.*
c *Dionys. ibid. ut supra.*
d *Lib. VI. Epigr. 21. 22.*
e *Thebaid. VI.*

At Lactantius, sive Lutatius Placidius, cujus hic addo verba, tibias ad omnia juniorum funera spectavisse ostendit: *Jubebat religio*, inquit, *ut majoribus mortuis tuba; minoribus tibia caneretur*, quo & illa Propertii pertinent [a]:

Ah, mea tum quales caneret tibi, Cynthia, cantus
Tibia, funesta tristior illa tuba?

Nec putes velim, haec dum Propertius scribebat, Augusti aevo omnibus funeribus adfuisse tibias, propterea quod una feminarum, quae in C. Cestii pyramide [b] pictae sunt, manibus haec instrumenta tenet. Siquidem frequens Romanis erat & varius tibiarum usus, auctore Ovidio [c]:

Cantabat fanis, cantabat tibia ludis,
Cantabat maestis tibia funeribus,

non quidem omnibus, sed acerbis dumtaxat. Prudenter ideo Octavius Falconerius picturis, quas in Cestii monumento vidit, explicavitque, dignitatem ipsius Cestii semptemviralem ad posteros propagatam existimat, non indicatum funus, ut Bellorius [d] credidit errore ductus perinde ac ii, quibus nobile illud mausoleum ad omnes epulones pertinuisse visum est, cujus rei nullum ibi vestigium extat, ne umbra quidem.

V. Infantibus praetextatos addo. Tenera haec aetas acerbo atque immaturo ademta interitu, ut parentes mirabiliter excruciabat, ita ab iisdem miserabiliter lugebatur, si minus publice, saltem privatim. Liberos enim non plures menses publice fuit lugeri fas, quam quot annos vixissent, ad decem usque, pueros vero trimo minores

a *Lib. II Eleg. 7.*
b *Vid. Octavius Falconer. Diss. de C. Cestii Pyramide.*
c *Fastor. VI.*
d *Introductio ad Picturas sepulcri Nasonior.*

res lugeri omnino nefas. Legem huic, quam Numa tulit, aliqua ex parte similem in Thera, una ex Cycladibus observatam ferunt, in qua [a] pueri citra septennium, aut viri ultra quinquagesimum annum indefleti fuerunt, quod illi vix primum vitae limen attigissent, hi satis diu vixissent. Funebrem laudationem, quae nulla publice est habita pro praetextatis, supplevere nonnulli scriptis & suis ipsorum, & amicorum. Ex hoc illum numero fuisse apparet, quem Horatius hortatur, ut versibus ad fletum provocantibus imponat modum [b]:

Tu semper urges flebilibus modis
Mysten ademtum: nec tibi vespero
Surgente decedunt amores,
Nec rapidum fugiente solem.

Hic vero utcunque si miserandus fuit, is certe Regulus orator, de quo sic Plinius, irridendus erat. *Placuit ei lugere filium* [c]; *luget, ut nemo: placuit statuas ejus & imagines quamplurimas facere: hoc omnibus officinis agit; illum coloribus, illum cera, illum aere, illum argento, illum auro, ebore, marmore effingit. Ipse vero & nuper adhibito ingenti auditorio librum de vita ejus recitavit: tum eundem librum in exemplaria transcriptum mille per totam Italiam, provinciasque dimisit. Scripsit publice, ut a decurionibus eligeretur vocalissimus aliquis ex ipsis, qui legeret eum populo.* Idem Regulus, quum ejus non dolor quidem, sed ostentatio doloris esset, ejusdem in filii funere mannulos [d] multos & junctos & solutos, vel currum nempe trahentes, aut vehiculo insuetos, canes quoque majores

a *Alexander Neap. Gen. D.*
q *Lib. II. Od. 9.*
c *Lib. IV. epist. 7.*
d *Idem ibid. epist. 2.*

res, minoresque, luscinias, psittacos, merulas, quas habebat puer, omnes circa rogum trucidari jussit. De canibus nota, simile quidpiam Aegyptiis placuisse, qui, humano cadavere more gentis condito, quasi comitem addebant catulum, quorum unus dentibus eximie renidentibus inventus in Aegypto est a Joanne [a] Wessingo. Apud Homerum quoque [b] gemini catelli imponuntur pyrae, & Achilles ad Patrocli funus praeter quatuor equos, & duodecim lectissimos Trojanos juvenes, quos ipsemet ceperat, duos etiam canes jugulatos in flammam jecit. Ceterum, quae pueri in vivis carissima habuerant, ea parentes in rogum conjicere consuevisse, ex iis, quae de aliorum funeribus dicta sunt, facile quisque colliget, tum mox probabitur ex crepundiis, quae in eorum loculis saepenumero inveniuntur, neque Ethnicorum minus, quam Christianorum, ut fidem prae ceteris diserte facit Boldettus *de Coemeteriis*. Interea ab rogo ne discedamus, combusto filii cadavere mater officio funerae fungebatur, ac nudis pedibus, passisque crinibus, & luctu perdita inter gemitus ossa & cineres colligebat, fovebatque sinu, quare Tibullus [c]:

non hic tibi mater,
Quae legat in maestos ossa perusta sinus.

Patres etiam testatur Seneca [d] hoc officio functos, a quo & sorores, & fratres non abhorruisse Dio [e], & Ovidius docent: alter enim Caligulam ossa matris, & fratrum manu sua legisse scribit, & Romam delata in Augusti mausoleo reposuisse: alter vero ait [f]:

X Ter-

a *Thomasinus de Donar. Vet. III.*
b *Iliad. XXIII.*
c *Lib. I. Eleg. 3.*
d *De Consolat. ad Helv.*
e *Dio libro IV*
f *Ovidius Fastor. III.*

Terque vale, dixit, cineres ter ad ora relatos
Pressit, & est illis visa subesse soror.

Tum cineres postquam exterserant, & ossa supremis osculis delibaverant, quam pretiosis urnis, quam variis, quam elegantibus commendarent, res est non verbis persequenda, sed lustranda oculis in potentum villis ac museis, ubi passim lautitiae hujusmodi varietate, materia, opere spectatissimae adservantur. Anaglypha, verborum blandimenta, crepundia sepulcris addita quamvis ea quoque sunt; quae sub oculos ponere, & commode explicare vix quisquam possit: de his tamen generatim haec habe pauca.

VI. Cur Ethnici vita functos imaginibus, cantu, comitatu, ludis, exequiis, lamentis, laudationibus, sepulcrorum etiam insanis molibus, aliorumque celebritate honorum prosequerentur, eam docet Cicero [a] haud postremam fuisse causam, inanem certe, sed pro erroribus, qui mentes hominum occupabant, plus nimio abnormibus probatissimam, quod mortuos nimirum, ut omnibus vitae commodis privatos, ita quicquid iis decoris amici, heredes, consanguinei, clientesque afferrent, eosdem id sentire arbitrabantur. Et aeque haec de viris, ac de pueris opinio erat. Hinc tot ludicra anaglypha in sepulcris. Quae sane, ceteros ut auctores valere jubeam, vel unus abunde satis ostendere Fabrettus [b] potest, qui ad P. Severani marmor tres pueros describit, quorum primus adducit porcum, secundus dextera papilionem, sinistra corollam tenet, tertius dextera aviculam, sinistra botrum: ad Demetrii lapidem ostendit puerulum gestantem sini-

a *Tusculan. Quaest. I.*

b *Ant. Inscr. V. p. 382. & seqq.*

ſiniſtra pateram, lignum dextera impellentem, cujus extremitati adhaeret rota: alibi Silenum memorat cum aſello pueris circumludentibus, alibi ſerta, lepuſculos, aves, equos, vindemias, venationes, decurſiones circenſes, duobus hinc inde Geniis agitantibus currus, quos columbae trahunt. Chriſtianorum pietas quanquam ab hiſce ludicris non abhorruit, ea tamen certis fidei characteribus conſecravit. Ex innumeris, quibus muſea nitent, hujus generis monumentis, hoc unum dabit ex adverſariis ſuis P.Paulus M.Paciaudius Cl. R. tam diligens antiquitatis cuſtos, quam interpres ejuſdem ſagax, ſive ea profana ſit, ſive ſacra. Habet is ergo hunc titulum circulo inſcriptum AVRELIVS. FILTATVS. FECIT. FILIAE. DVLCISSIMAE. AC ICILI. AEQVIRATI. Initio tituli eſt ſacroſanctum Chriſti monogramma: ad unum latus tres Genii, quorum duo ſuſtentant diſcum, tertius facem inverſam: ad alterum S. Daniel manibus expanſis orat, ad cujus pedes leo. Inter cetera vero anaglypha Fabrettus affirmat, [a] nihil ſe frequentius inveniſſe, quam Elyſiorum loca, quae alii [b] in inſulis circa mare Athlanticum, alii [c] ultra oceanum collocabant, exprimebantque perſaepe in gemmis [d]. Facit prae ceteris ad rem noſtram Borioni [e] cameus ille, in quo tres Genii in concha navigant ad Elyſios: eorum alter rectus velum regit, alter jacens urnulam cinerum manu geſtat, & quidem pueri: nam tertius tibias inflat, puerorum, juniorumque comites ad ſepulcrum. Concha alludit fortaſſe ad Venerem,

 de

a *Ibid. pag. 382. 383.*
b *Nat. Com. Mith. III 19.*
c *Homer. Odyſſ. V.*
d *Gorlaei Dactyl. Auguſtin. Gemm. Bonarrot ad Vitr. Gorii Columbar. & Muſ. Florent.*
e *Rodulphin. Venut. in Collectan. Tab. XL.*

de qua Tibullus [a]:

Et faveas concha, Cypria, vecta tua,

& quam sibi propitiam optat ad Elysios ducem [b]:

Ipsa Venus campos ducet in Elysios.

Quid cum mortuis Veneri? quia & Lucifer, & Vesper est, solis comes orientis & occidentis, qui saepe expressus in sepulcris tanquam ortus, & mortis symbolum. De verborum blandimentis, quibus nihil frequentius in puerorum titulis, non dicam multa, quum res per se pateat in carminibus, quae sequentem ornant hujus Anthologiae Classem. Parentum caritas, neque ethnicorum minus, quam Christianorum, in puerorum inscriptionibus saepe his blanditiis usa [d] DVLCIS ANIMA item ANIMA MEEIA seu mellita, & aliis vocum illecebris, inter quas illa palmaris est, quod pueriles urnae non semel DOMINI titulo [e] decorentur, quae nuncupatio fuit quoque inter conjuges usitata [f]; itemque a liberis etiam parentes honoris gratia nuncupari dominos consuevisse fidem facit epigraphe statuae apposita, quam Romulus [g] erexit DOMINO PATRI M. Val. Maxentio. Jam vero quum moris esset, ut supra dixi, mortuorum corpora cum rebus una, quas in vivis dilexerant, sepeliri, icciрco in puerorum puellarumque loculis crepundia saepe inventa sunt, nempe lusoriae tesserae, tintinnabula [h], fibulae, acus, specula, praesertim bullae, de quibus infra, & annuli variis distincti gemmis & cameis. Inter crepundia numera suculas, catellos, mures ex auro, vel argento, itemque ensiculos, securiculas,

a *Lib. III Eleg.* 3.
b *Lib. I. Eleg.* 3.
c *Cic. de Nat. Deor. II.* 20.
d *Fabrett p.* 575. *& seqq.*
e *Idem pag.* 582.
f *Sveton. Claud.* 39. *Index Gruter. pag. XIV.*
g *Vignolius adColumn. Antonin. p.* 315.
h Vid *Boldet. de Coemeter. & Ficoronius loc. cit.*

culas, ſiculas aureas, vel argenteas, variaſque effigies aut Gorgonis, aut animalium inſculptas laminis nunc eburneis, nunc aureis, nunc argenteis, & alia hujuſmodi, quaſi delectationem eſſent pueris non mediocrem allatura. Quoad diverſas animantium formas Epicteta quaedam Spartana nobilis teſtamento ſuo, quo nihil uſquam vetuſtius reperiri poſſe exiſtimat Cl. Marchio Maffejus [a], Phoenicem tradit maritum ſuum demortuo filio Crateſilocho muſeum dedicaviſſe (ita ſepulcrum nominat) ubi praeter muſarum ſimulacra, & ſtatuas tum filii, tum ſui ipſius, penicillo exhiberi voluit varias animantium formas, eo fortaſſe modo elaboratas, quo intexta [b] aulaea, quae Comicus [c] appellat *tapetia belluata*. De ſepulcralibus puerorum ſolatiis dictum eſt. Deinceps, ut ſpopondi, de praecipuo pueritiae inſigni, quod & ſaepe cum cineribus una eſt conditum, de Bulla dicatur.

VII. Quanquam copioſe Ficoronius [d] ſcripſerit de Bulla Aurea: nonnulla hic tamen fortaſſe occurrent, quae ille aut minus recte interpretatus eſt, aut plane omiſit. Bullas, patriciorum [e] primo, deinde proprias etiam equeſtris ordinis, cujus liberos Cicero [f] *bullatos* nominat, & Juvenalis [g], bullas, inquam, ut cetera, & rogo, & loculis olim injectas, Svetonius tradit in funere Julii Caeſaris, & ſepulcralibus ex anaglyphis demonſtratur. Celebratiſſima quippe urna, quae vulgo audit ſepulcrum Bacchi, nunc in via Nomentana, olim in Hadriani mole, praeter Bacchum puerum, juvenem, ac ſenem,

a *Muſ Veron. p XV. & ſeqq.*
b *Ibid pag. XVII.*
c *Plautus in Pſeud.*
d *Romae edit. Ann. 1732.*
e *Macrob. Saturnal. I 6.*
f *In Verrin. I Plin. XXXIII 1.*
g *Sat. XIV.* Vid *Plutarch. Problem. 101. Feſt. lib. II. in fine.*

nem cum Bacchante in operculo XII. ostentat pueros; quorum singulis, dum vindemiam ludibundi exercent, ornamento est *nobile pectoris aurum*, uti Statius bullam in silvis vocat, unde exsculpere licet, in Caesarea domo hoc insigne magni fuisse habitum, sicut in Tiberio Svetonius testis est, & museum capitolinum, ubi cum Agrippina cernitur bullatus Nero. In villa Panfilia ad viam Aureliam cernitur hoc insigne in urna sepulcrali, ubi conditus fuit jam Romano, ut sculptura docet, ad occasum vergente imperio, juvenis praetextatus, idemque, credo, a poetarum studiis non alienus. Etenim cum Apolline, Hercule Musagete, Musa Clio, & aliis figuris, omnibus personatis, insculptus est juvenis praetexta, laurea, bulla insignis, dextera librum tenens, a quo non longe abest templum, forsan musarum, si vere adolescens poeta fuit, cujus nomen & cetera, mutilato marmore, desiderantur; tantum constat, filium extitisse Fl. Valeriani, qui ejus funus fecisse queritur, & formula in juvenum titulis admodum usitata, vehementer dolet VIDISSE TANTVM SCELVS. Quum ergo Bulla, *ornamentum pueritiae*, ut ait Cicero [a], *indicium atque insigne fortunae*, sepulcralibus in lapidibus insculpta sit, id argumento est, easdem olim cum praetextatis haud semel flammis fuisse traditas, aut sepultas. Quarto ab Urbe milliario in via Praenestina casu mausoleum patuit, ibique in urna pereleganti ex lapide onyce pueriles inter cineres bulla aurea reperta est, jure magni curiosis habita, quod aureum ex ea pendebat, sed perexiguum, idolum Pantheum, iis simillimum, de quibus a nobis alias dictum est [b], Serapi-

a *In Verr. I. 58.*

b *Diss. I. pag. 27.*

rapidis, Isidis, Deae Copiae, Aesculapii, & Fortunae symbolis exornatam, unde liquet, amuleta, quae in vivis ad avertendum fascinum gestabantur, post mortem quoque fuisse adhibita, ne magicis essent evocationibus obnoxii manes. Externum hoc amuletum suspicandi occasionem praebere dixeris, illud fuisse ingenuis in more positum, ut amuleta, vel Caesarum imagunculae [a] ad procurandam felicitatem in bullis intus includerentur. Aucta in urbe superstitione suspicari id sane licet, non definire. Nam bullae origo, de qua nihil certi proditum est, sive Romulo [b], sive Tarquinio Prisco [c], sive Etruscis [d] tribuatur, primis temporibus nullam habuit superstitionem. Nec praeterea exterius quicquam amuleto simile in bullis, quae superstites in statuis sunt, eminere cernimus, neque interius quidpiam Causeus memorat in bulla musei Chisiani [e] triginta & amplius philippeis aestimata. Huic praeter pondus raritas pretium auget, quia pueri nomen inscriptum habet CATVLVS. Causeus [f], Baudelotius [g], Montfauconius [h] non puerilem hanc bullam putant, sed triumphalem, & a Q. Lutatio Catulo, C. Marii collega, in triumpho Cimbrico usurpatam. Quid ita? quia grandis & ponderosa nimis. An unciae pondus, quo illa est minor, commode a puero gestari nequit? Ne id quidem senserint, qui in rosa vivunt. Quid? quod triumphales bullae certo, cui innitantur, auctore carent? Scriptores enim ex veteribus si demas duos, Macrobium scilicet, ac Plutarchum, silentium invenies ubique

a *Diss. II. pag.* 176.
b *Plutarch. in vit. Romuli.*
c *Plinius H. N. XXXI.* 1.
d *Juvenalis Sat. V* 165.
e *Mus. Rom. de Lucern. Tab. VI.*
f *Ibidem pag.* 103.
g *Hist. Acad. Paris. Inscript Vol. III. pag.* 230.
h *Antiq Vol. III. part. I. lib. II.* 10.

que altiſſimum [a] de triumphantium bulla. Adde hac in re illud ſcriptorum par momenti ac ponderis habere nihil. Macrobius [b] quippe tantum de aetate loquitur ante Tarquinium Priſcum, ſed ſententiam nec ut ſuam, nec ut certam profert, tantum ex multis proponit unam, quam poſtea rejicit. Plutarchus autem [c] non triumphanti, ſed ſeni cuidam ridiculo per jocum in triumpho bullam eſſe traditam narrat, ut res ab hoſte pueriliter geſta indicaretur, unde proverbium ortum [d] *dic, ſenior Bulla digniſſime*. Contra Livius ubi numerat [e] ornamenta triumphalia Maſſaniſſae data, nihil de bulla: item nihil nummi, columnae, ſtatuae, ac monumenta, in quibus triumphantium ornatus extat. Pierius Valerianus [f] quum triumphatorem bulla inſignem exhibet, ingenio ipſe ſuo [g], non hiſtoriae indulſit, nec vetus aliquod monumentum ſequutus eſt. Itaque in bulla Chiſiana Catulus deſignat puerum, non virum triumpho illuſtrem. Nominis inſcriptionem in bulla, eruditorum [h] opinio eſt, aut penes cujuſque arbitrium fuiſſe, aut tunc eſſe additam, quando haec crepundia Diis [i], praeſertim Laribus dedicabantur [k]. Statum hujuſce dedicationis diem Salianus [l] tradit XVII. Martii. Falſo. Data eſt enim quolibet anni tempore [m] toga pura. Ovidius autem, quo Salianus auctore innititur, id tantum docet XVII. Martii, quum liberalia dicata Baccho peragebantur, majore ut frequentia cele-

a *Conyers Middleton. Antiq. Erud. Tab. III.*
b *Saturn. lib. I. 6.*
c *In vit. Romuli.*
d *Juvenal. Sat. XIII. 33.*
e *Lib. XXX. 15.*
f *Hieroglyph. de Bulla pag 301.*
g *Antiq. Middleton. pag. 45.*
h *Ficoron. & Middleton ibid.*
i *Propert IV. Eleg. 1.*
k *Perſius Satira V.*
l *Ad An. Mundi 4049.*
m *Cic. ad Attic. IX. Ep. antepenult & ultima. Dio LV. Spartian. de Sever. Septim. 16.*

celebrarentur, tum praetextatis licuisse sumere togam liberam [a]:

Ergo, ut tironum celebrare frequentia possit,
Visa dies dandae non aliena togae.

De aetatis anno, quo bulla Diis, deposita custode purpura, dicaretur, non satis gravissimos inter Scriptores convenit. Keplerus [b], & Octavius Ferrarius [c] pugnant pro exacto aetatis anno XIV., Sigonius [d] pro XVI. ineunte: Gruchius [e], Scaliger [f], Salmasius [g], Manutius [h], & alii contendunt pro XVII. jam inchoato. At Eminentissimus Norisius [i], quanquam non dissimulat, togae tempus Augustos nunc maturasse, nunc prorogasse, tamen ordine chronologico evincit, adolescentes adhuc stante republica, & sub primis Caesaribus, expleto XV., & inito XVI. virilem togam induisse, ac bullam Laribus dedicasse. Cujus dedicationis an index titulus adderetur, in dubio est, nisi si Svetonium BajisTiberii bullam cum chlamyde & fibula, quod a veritate non abhorret, novisse ex nomine, aut ex epigraphe arbitrere. Certe feminae, quae a pueris id decoris, ut jam alibi observavimus [k], mutuatae sunt, quum bullas non certo tempore, sed quandocunque, & voti causa dicabant non quidem Laribus, at quibuslibet Diis Deabusve, titulum interdum addere consueverunt, fidem faciente lapide, quem falso Thomasinus [l] interpretatur de pueritiae insigni, quum ibi Sabbatis Claudiae domus liberta Junoni Placidae bul-

Y lam

a *Fastor. III.*
b *Cap 10 de An Natali Christi D.*
c *De Re Vest II. 1.*
d *De Judic Rom III 19.*
e *De Comitiis II 4.*
f *In Euseb. ad num. 1964.*
g *Commentar ad vit. Commodi.*
h *Epist. de Toga.*
i *Diss II ad Cenot Pisan.*
k *Diss. I. p. 24. Diss. VI. num. 14.*
l *De Donar. Vet. XI.*

lam dicarit suam. Perperam quoque idem auctor ad puerorum crepundia traduxit bullam auream, quae prope Nemausum inventa est, ex aurea catenula collo marmoreae Veneris alligata, quam mulieris omnino, non pueri donarium fuisse existimo. Etenim non pridem ad templum Fortunae Praenestinae cubiculum detectum est, ubi inter votiva sigillaria pene innumerabilia, mulierum apparuit turba plurima cum bulla de collo pendula. Hanc enim & puellas accepisse Plautus significat [a],

Et Bulla aurea est, pater quam dedit mihi natali die.

Sed si eorum, qui equo meruissent, filii bullas habebant aureas, ceteri scorteas [b], quid jam de feminis sentiendum? Rationem arbitror habendam esse non generis, sed divitiarum, & religionis. Quam gerebant feminae, pro cujusque opibus majoris erat, aut minoris pretii, ac sicut divites non tam ex auro, quam ex chrystallo, ex amethystis, ex zaphyris composita cum amuletis haec ornamenta habebant, qualia Ficoronius [c] in urnis cinerariis nactus est, sic pauperes egentesque ex quacunque vulgari materia comparabant nedum ex loro, cujusmodi semper extiterunt libertinorum bullae, quarum nonnullas ex monumentis Perusinis [d] Dempsterus prodidit, Etruscae simul, & Romanae antiquitatis lumen. Sive ex auro, sive ex corio puerilia haec crepundia quali forma essent, multis latuit Scriptoribus magni nominis. Fontejo [e], Martino [f], Commentatoribus Persii ad usum Delphini, Camillo

a *Rudent. IV. 4. v. 127.*
b *Ascon III. Verrin. Juvenal. Sat. V. Plin l. c.*
c *Ibid. ut supra.*
d *Vol. I. Tab. 45. pag. 305.* Vid. *Ficoron. pag. 23.*
e *Commentar. de Gente Caesia.*
f *Martinus Martin. in Dictionar. Etymolog.*

millo Silvestrio ad Juvenalem [a], Casalio [b], Jacopono [c], Aringho [d], Calepino & aliis, qui bullam instar cordis efformatam putaverunt, ut eam inspiciens puer tum demum se hominem crederet, si corde praestaret, Macrobius egregie imposuit, cujus haec sunt verba [e]: *nonnulli credunt ingenuis pueris attributum, ut cordis figuram in bulla ante pectus adnecterent*. At reclamant huic opinioni quotquot supersunt bullae in villis Burghesia, & Justiniana, in viridario Columnensi, in domo Barberina, in museo Albano, & Capitolino, ubi hoc insigne instar globi rotundum est, quale & in XII. videtur pueris, qui in urna jam citata ex Hadriani mole vindemiam agunt, & quale cernitur in nummis Liciniae gentis cum epigraphe: M. LEPIDVS A. XV. H. O. C. S. nempe *Anno* XV., vel *annorum* XV. *hostem occidit*, *civem servavit*, cujus operis indicem Valerius [f] memorat in capitolio statuam bullatam, & incinctam praetexta S. C. positam. Ac praeter Dempsterum, Sponium [g], Bonarrotium [h] rem ob oculos ponunt Causeus, & Ficoronius. Nam quas proferunt, bullas aperte patet duabus constare laminis concavis, quae simul conjunctae corpus efficiunt sphaericum, cui pro conamento virgula item aurea, sed vacua adhaerebat, qua funiculus seu catenula ducebatur, ut collo suspenderetur. Unde ergo supradictus irrepsit error? Suspicatur aliquis [i] a vetere Ecclesiae ritu. Primis seculis, ut amuleta detestarentur, gerebant Christiani de collo pendulam figuram cordis non ex auro, non ex gemmis, sed ex

 cera

a *Sat. V. ad v. 165.*
b *De Vet Christian rit. pag. 265.*
c *De prisc. Caes. gen. c. 16.*
d *Rom. subterr. VI. 50. p. 690. & seqq.*
e *Ibid. ut supra.*
f *Val. Max. III. 1.*
g *Miscell. Sect. IX. p. 299.*
h *Mus. Carpin. XI. p. 235.*
i *Vid. Ficoron. ibid. pag. 14. Aringh. loc. cit.*

cera Paschali, quae dicitur *Agnus Dei*. Talis apud Casalium [a] cernitur in effigie non pueri, ut ipse credidit, praetextati cum bulla aurea, sed Christianae puellae, cujus ex collo pendet Agnus Dei perveniens usque ad umbilicum, secus ac bulla *nobile pectoris aurum* nuncupata. Jam vero quum Macrobius floruerit IV. Ecclesiae seculo jam exeunte, ejus hinc opinionem fluxisse Ficoronius putat. Sed vereor, ne suspicionem ipse suam refellere videatur. Siquidem in prima Tabula perexiguam, in qua Zenonis quinarius inclusus erat, producit bullam, cujus forma quum aeque ac primis seculis rotunda sit, atque sphaerica, multo magis sub Honorio, & Theodosio juniore, quorum aevo Macrobius floruit, eadem esse debuit, quare causam non video, cur Macrobius de bullae forma, quae qualis esset, intuebatur, sacras Christianorum ceras consuleret, quae praesertim nec singulae cordis instar efformabantur, neque ullo cum his crepundiis affinitatis vinculo continebantur. Unde vero illa Macrobium suspicio incesserit, audire ab aliis malo, quam curiosius inquirere: quanquam inquisitione non arbitror opus esse; nam ille se palam indicat, & suspicionem fatetur suam ex ea, quae id temporis quorundam erat, opinione duxisse, & ideo ait, *nonnulli credunt*, quia fortasse in nobili hoc pueritiae insigni sicut quoad magnitudinem & materiam, ita quoad figuram mutatio, quae in praesens latet, interdum aliqua facta est. Bulla aurea, quandiu duraverit, nisi qui omnia antiquitatis adyta rimatus sit, rem is definiet, praeterea nemo. Incerta ejus sicut origo, ita abolitio est. Illa quidem, in qua Zenonis quinarius

a *Loco supra citato*:

narius inventus fuit, & perexigua & argentea eſt, unde licet cum Ficoronio arguere, eo tempore jam bullam auream deſiiſſe. Benigne Lector, ſi identidem nonnulla a nobis, quae nec propoſita ſunt hoc loco, nec neceſſaria, commemorantur, veterum me morem gerere ſcias velim, qui in pompa funebri aliquos etiam, qui minime luctum ſaperent, admiſerunt ritus, non funeſta, quocunque oculi inciderent, non atrata, non ſqualida eſſe omnia voluerunt. Jam vero ſic res agetur, ut praetextam excipiat virilis toga.

VIII. Quae nunc ſe offerunt, parentum extrema officia in liberos jam adultos, nihil habebant amplius, quam quae ſupra relata ſunt, & quod, ſi filius in republica claruiſſet, a patre publice laudabatur [a], ſicut a filio pater, niſi neceſſitas id officii viro aut proximo [b], aut ſapientiſſimo delegaret [c]. Hae orationes, de quibus jam in I. Volumine [d] dictum eſt, non habitae tantum publice, ſed & nonnunquam vulgatae ſunt, in tablinis praeterea, tanquam familiae ornamenta, diligenter ſervatae, ut ſi quis ejuſdem generis occidiſſet, uſui [e] eſſent, & memoriam rerum domeſticarum cuſtodirent, illuſtrarentque nobilitatem. Carminibus etiam a conſanguineis ſuorum mortem defletam eſſe, ne de poetis loquar, exemplo eſt Tiberius, vere Crocodilus [f], qui aemulo imperii extincto, nimirum Lucio Maſſiliae immature [g] ſublato, carmen lyricum publicavit, cui titulum dedit [h]: *Conqueſtio de Lucii Caeſaris morte*. Sed ad parentes. Celebris in hiſtoria eſt Fa-

a *Plutarch. in Fabii vita. Liv. lib. II. Dion. Halic. lib. X. de fil. Appii.*
b *Polyb. VI. Cic. II. de Leg.*
c *Appian. lib. I. de fun. Syllae.*
d *Diſſ. III pag. 215.*
e *Cic. in Bruto. Plin II. ep. 1.*
f Vid. *Card. Noriſ. ad Cenotaph. Piſan. Diſſ. II. 15.*
g *Florus lib. IV. c. ult.*
h *Suet. Aug. 70.*

Fabius Maximus, qui in funere filii tametsi summo dolore affectus, tamen orationem non infracta voce, magnoque spiritu ad populum de ejus laudibus recitavit. Huic similis in filiorum obitu paterna virtus cum saepe alibi, tum praecipue in consolatione pro Tulliola multis exemplis undique cumulatis copiosissime commendatur. Q. Maximus filium consularem, L. Paulus duos paucis diebus amissos, M. Cato praetorem designatum, non luxerunt. Quid M. Bibulus? postquam toto consulatu domi delituerat, quo die de obitu duorum filiorum certior fuit, in senatum venit, & munus consulare obivit. Hic quoque dat locum Seneca [a] Asinio Pollioni, qui Augusto, cui carissimus erat, familiariter querenti, quod in obitu Caji pleno convivio coenasset, rescripsit: *eo die coenavi, quo Herium filium amisi. Quis exigeret majorem ab amico dolorem, quam a patre?* Eodem in numero historia collocat Anaxagoram, Xenophontem, & M. Antoninum philosophum, qui decreto inhibuit, ne Romani ultra quinque dies lugerent sublatum sibi filium, summae spei adolescentem. Neque hac constantia minor habenda est patria in filios pietas ab hoste caesos. Testis esto prae ceteris, quos numerare haud vacat, Priamus ille rex, quem Homerus narrat, nullis apud Achillem precibus, nulli capitis periculo, nulli pretio [b] pepercisse, Hectorem ut redimeret, ac sepeliret, Mercurio etiam ad pietatis officium invocato [c]:

Quin & Atridas, duce te, superbos
Ilio dives Priamus relicto,
Thessalos ignes & iniqua Trojae
Castra fefellit.

Gra-

a *In Prooem. Controv. IV.* b *Iliad. ultimo.* c *Horat. Lib. I. Ode 9.*

Gratum & parentibus in primis erat, una cum liberorum cineribus recondi suos, illi si probi extiterant, contra, si improbi. Hujus argumenti celebre in Augusto exemplum est, qui [a] Julias filiam, & neptem, utramque in historia infamem, sui consortium sepulcri consequi testamento vetuit. At Mezentii, licet tyranni immanissimi, haec apud Aeneam oratio est [b].

Unum hoc, per si qua est victis venia hostibus, oro,
Corpus humo patiare tegi: scio acerba meorum
Circumstare odia: hunc, oro, defende furorem,
Et me consortem nati concede sepulcro.

Si marmorum auctoritatem cupis, hoc unum sit instar omnium, ubi & *Quintilius* & *Quinctilius* legitur, ut frustra Turnebus [c] primam scribendi rationem, Fabrettus alteram mordicus tueatur ad eundem hunc lapidem:

DJS MANIBVS	DJS . MANIBVS
A. QVINTILIO	A. QVINCTILIO
AMPLIATO	DIOPHANTO
VIXIT . ANNIS . XVIII	PATRI . QVI . ROGAVIT
MENSIBVS XI	VT . PARITER
DIEBVS VIII	OSSA . EIVS
RELICTIS . PARENTIBVS	QVESCERENT *sic*
SVIS	
INFELICISSIMIS	

Verum non opus est verbis, ubi res ipsa loquitur. Cineraria enim inventa sunt intrinsecus in duos distincta loculos sive cellulas, ut ibi eorum cineres, qui viventes affinitatis vinculo conjuncti fuerant, etiam quietis propinqui-

a *Suet. Aug. 65 Dio 56.*
b *Virg. Aenead. XI. 902.*
c *Adversar. XXX. 28.*

quitate perfrui viderentur, quare deinceps & usus placuit sepulcri bisomi, trisomi, quadrisomi, nimirum arculae, quae apta esset duobus, vel tribus, aut quatuor etiam corporibus continendis. Alibi pervetus hoc institutum. De Salaminis insulae dominio lis celeberrima olim extitit Athenienses inter, & Megarenses: hi suam vindicabant, quod terni quaternique, secus ac Athenis, in uno loculo consepulti jacerent mortui. Et quanquam Plutarchus [a], & Aelianus [b] ferant, litem a Solone Atheniensibus adjudicatam, quod cadaverum facies essent Attico more ad occasum versae: Laertius tamen, qui sententiae suae Scholiasten Thucididis [c] adstipulatorem laudat, Athenienses ad orientem tradit, Megarenses consuevisse ad occasum more patrio sepeliri. Ceterum ut dulce fuit parentibus cum filiorum, & filiis cum parentum cineribus sepeliri, ita privignis cum novercarum ossibus commisceri odiosum erat, & si aliter quandoque contigit, veluti res vix credibilis notata est. En tibi, tanquam corollarium, utrumque exemplum [d]

D M

PLIONICI . PRIVIGNI . ET . DYSCHERIAE . NOVERCAE . CINERES HEIC . CONDITI . PRISTINI . ODII . MEMORES . VNA . RENVVNT *sic* COMISCERI

Accipe huic quoque marmor omnino oppositum [e]:

PHILAENTIVS . PRIVIGNVS . ET . DVSERIS . NOVERCA . IN VITA . VIX . CREDIBILE

VNANIMES

MORTVI . HAC . EADEM . VRNA . CONCORDES . REQVIESCVNT

Gra-

a *In vita Solonis*.
b *Var. Histor. V.* 14. *VII.* 19.
c *Libro primo*.
d *Fabrett. III pag* 201.
e *Fabrett. ibid. p.* 202.

Gradum a privatorum facio, ut propositum erat, ad Augustorum liberos, aut propinquos.

IX. Honores postumi Caesarum liberis & consanguineis, gliscente quotidie magis adulatione, publice habiti nec certum novere finem, nec modum conservaverunt: itaque ne id profiteri videar, quod non possim implere, ipsa duntaxat imperii exordia, unde reliquorum, quae consequuta sunt, sumatur regula, contemplabor. Ac primo, quod minus distincte alibi, enucleatius agam, deinde cetera. Nulla temporum, seu reipublicae, sive Caesarum, ratione habita, dixi in Dissertatione III. Numero VI. in publico funere post feretrum magistratus mutata veste, versisque fascibus incessisse. Recte, si de Caesarum dominatu, secus, si de republica res agatur. Ab Aegyptiis, qui primi [a] Liberum, sive Osirim a fratre Typhone occisum, mutata veste luxerunt, gentibus hic mos est traditus. Et Romae quidem privatis placuit in suorum funeribus, in calamitate publica universis: ideo Ninnius [b] tribunus plebis, quum Ciceroni a Clodio dies indicta esset, cives *ut vestem, tanquam in publica calamitate, mutarent, hortatus est*; quod Tullius & saepe alias honori sibi amplissimo [c] deputavit, & in Sestiana in primis: *quid enim, ait, quisquam potest ex omni memoria sumere exemplum illustrius, quam pro uno cive & bonos omnes privato consensu, & universum senatum publico consilio mutasse vestem?* Et jure sibi ac verissime, quicquid contra Gutherius [d] sentiat, ita Cicero gratulatur. Conjecto in carcerem Manlio [e] magna pars plebis: censoribus indicta die

Z a Ra-

a *Serv. XI. Aenead.*
b *Dio XXXVIII.*
c *Orat. pro Planc. & post red. ad Senatum.*
d *De Jur. Man III. 29.*
e *Flor. Epitome 105.*

a [a] Rabirio tribuno plebis, principes civitatis mutarunt vestem, sed nullo publico consilio, sicut Ciceronis gratia, id factum legimus, ne post Cannensem quidem offensionem; tum quippe si luctus s. c. triginta diebus [b] finitus est, non est indictus. At quod Tullio ob invidiam Clodianam, post mortem nemini concessum est. Nam Syllae exequiis, quas omnium celeberrimas [c] describit Appianus, interfuit *senatus universus, & magistratus cum suis insignibus*; non laticlavia ille, non hi praetextas deposuere. Roma in funere justitium publicum, pullatum populum, senatum in veste equestri, & magistratus sine insignibus primum vidit Augusto, non ut putabat Gutherius [d], vita functo, sed regnante, nec quum matrem amisit Atiam, cui datus honor [e] publicae sepulturae, praeterea nihil (senatus enim nondum uni didicerat inservire) sed ejus nepote ex Octavia sorore Marcello extincto; itaque Albinovanus:

Vidimus erepta maerentem stirpe sororis:
Luctus, ut in Druso, publicus ille fuit.

Justitii luctusque formam in Drusi funere sic idem poëta ob oculos ponit:

Urbs gemit, & vultum miserabilis induit unum:
Gentibus adversis forma sit illa precor.
Incerti claduntque domos, strepitantque per urbem,
Hic illic pavidi clamque palamque dolent.
Jura silent, mutaeque jacent sine vindice leges,
Adspicitur toto purpura nulla foro.

Antequam Druso, ut dicebamus, est Marcello hic datus ho-

a *Dio lib XL.*
b *Liv. Dec. III. lib. II 30.*
c *Lib. I. B. C pag. 417.*
d *Ibidem ut supra.*
e *Dio. XLVII. ad A. V. C. 711.*

honor A. V. 731., deinde Octaviae [a], tum Agrippae [b], itemque Lucio, & Cajo Caesaribus, in quorum memoriam Augustus, ubi A. V. C. 752. naumachiam exhibuerat, silvam perpetuo virentium arborum plantari jussit in tabulis Ancyranis nuncupatam [c] NEMVS CAESARVM; iisdemque Cajo, & Lucio ingentis molis basilicam dedicavit [d], quam Sextus Rufus [e] collocat in circo maximo post templum Castoris, Pyrrhus Ligorius [f], ubi nunc aedes S. Mariae Aegyptiacae fuisse arguit ex titulis ibi inventis, utrique Caesari inscriptis. Livia quoque, postquam florentes privignos dolo [g] subvertit, misericordiam erga mortuos publice ostentavit, iis dicata porticu, quam Svetonius [h] cum basilica Augusto tribuit, sed Dio [i] contra, *porticus*, inquit, *Liviae in honorem Caji & Lucii Caesarum aedificata, tum dedicata fuit*. Si Augustus in suos post mortem tot honores ab senatu populoque [k]. Romano decretos vidit, tot etiam ipse decrevit, quid postea reliqui imperatores? quum nullos jam fines neque adulatio noverat, neque impotentia. Ille enim is imperator fuit, qui & [l] Domini titulum, utpote Dei synonymum privatim ac publice repudiaverit, & aliquanto patientius [m] mortem, quam dedecora suorum tulerit. Iccirco Tiberius aegre ferens ob Germanici mortem tandiu luctum continuari, quum edicto modum dolori imponeret, *referendum* callide dixit *jam* [n] *animum ad firmitudinem, ut quon-*

 dam

a *Svet. Aug. 6. Dio LIV in fine.*
b *Lib. LV ad A. V. 747.*
c *Grut. pag CCXXXII*
d *Ovid. II de Ponto Eleg. 3. Grut. ibid.*
e *Lib. de Regionib. Urbis.*
f *Panvin. de Urb Roma p. 203.*
g *Tacit. IV prope finem.*
h *In vita C. 29.*
i *Lib. LVI ad A. V. 765.*
k *Noris. ad cenotaph. Pisan. Diss. II. 15.*
l *Svet. 53.*
m *Svet. Aug. 65.*
n *Tacit. III. Annal.*

dam divus Julius amissa unica filia, ut divus Augustus ereptis nepotibus, abstruserint tristitiam.

X. Caesarum augusta proles si procul ab aula obiret, ubicunque id accideret, nullus dubito, quin ibi indicto statim justitio luctuque publico, cadaver pompa, qua posset, maxima efferretur, in pyram pro regionis opibus omnis generis munera a cunctis ordinibus funderentur, ibique cenotaphio extructo, quacunque transirent cineres, dum in urbem transvehebantur, plurimis ubique honoribus exciperentur. Sic primo omnium Druso [a] evenit, felicissimo ac fortissimo juveni, quem Augustus [b] *coheredem semper filiis instituerat*, quem defunctum pro concione laudavit, etiam Deos precatus, *similes ei duos Caesares* Cajum & Lucium *facerent*. Nec minus deinde honorati sunt hi juventutis Principes *ambo fato breves*, ut ait Florus [c], quippe qui aetate florentes *duodeviginti mensium spatio* [d], vel (quod idem esse perbelle probat Cardinalis Norisius [e]) intra triennium [f], non biennium, uti emendat Casaubonus, extincti sunt, Lucius Massiliae inglorius, Cajus in Lycia bellicosissimis devictis gentibus, & consulatu ultra FINIS EXTREMAS [g] imperii Romani feliciter peracto. Fratris utriusque ossa & cineres *a tribunis* [h] *militum, ac singularum civitatum decurionibus Romam translati sunt, & hastae, quas aureas ab equitibus, quum virilem togam sumerent, acceperant, in curia suspensae*. Errat ergo Bellonius [i], qui reclamante tum historia, tum inscriptione in mausoleo Augusti [k]:

OSSA

a *Diss. IV. pag. 307.*
b *Svet. Claud. 1.*
c *Lib. IV cap. ult.*
d *Svet. Aug. 65.*
e *Diss. II. 17. ad Cenotaph. Pis.*
f *Svet. Tib. 15.*
g *Vid. ejus tit. ad Cenotaph. Pisanum.*
h *Dio in fragm. Lib. LV.*
i *Noris. loc. cit. in fine Diss. II.*
k *Grut. pag. CCXXXV.*

OSSA
C. CAESARIS
AVGVSTI . F
PRINCIPIS . IVVENTVTIS

Cajum putat apud Emedanos in Lycia ſepultum, ubi ejus cenotaphium duntaxat cum elogio fuit, ſicut antea Druſo in Germania, & poſtea Germanico Antiochiae, ubi crematus, ſepulcrum, vel potius cenotaphium [a] (nam Agrippina uxor ejus cineres in urbem detulit) & tribunal, quo in loco vitam finierat, extructum fuit. Ab ea autem lege, qua vetitum, ne qui cum imperio militari erat, intra [b] pomoeria veniret, immunes fuiſſe mortuos, contra Gutherium [c] clamant Appianus, qui Rutilii [d], tum Hirtii & Panſae conſulum [e], itemque Dio [f], & Tacitus [g], qui Druſi pompam funebrem in foro exponunt, adeoque id obtigiſſe ceteris etiam ducibus cum imperio in acie caeſis dubitari haud ſinit Cardinalis Noriſius [h], Princeps nunquam ſine honoris praefatione nominandus. In Italia ut municipia, ut coloniae ſe ad urbis luctum accommodarent, locupletiſſimo ſunt teſtimonii loco Piſanae tabulae, quibus inde pretium accedit maximum, quod quum ex aliis lapidibus vix unum aut alterum ritum funebrem ediſcamus, in cenotaphio Piſano tota fere materia proponitur, dum ſummi honores primum Lucio Caeſari, coloniae Opſequentis patrono, deinde Cajo decreti nitidiſſime explicantur. Porro juſtitii formam in Cajano lapide ſic deſcriptam accipe. *Quando eo caſu in colonia neque IIvir*

a *Tacit. in fine lib II.*
b *Liv. lib. XXXI. Seneca V. de Benefic.*
c *De Jur. Man. I 5.*
d *De B. C. I. pag. 376.*
e *Ibidem III pag. 574.*
f *Initio lib. IV.*
g *Lib. III.*
h *Diſſ III. 2. in fine.*

IIvir, neque praefecti erant, neque quisquam jure dicundo praeerat (propter contentiones candidatorum) *inter se se consenserunt, pro magnitudine tantae ac tam inprovisae* sic *calamitatis, oportere ex ea die, qua ejus decesus* sic *nuntiatus esset usqui* sic *ad eam diem, qua ossa relata atque condita, justaque ejus Manibus perfecta essent, cunctos* VESTE MVTATA, TEMPLISQVE Deorum immortalium BALINEISQVE *publicis* & TABERNIS *omnibus* CLAVSIS, CONVICTIBVS *se se* APSTINERE sic, *matronas, quae in colonia nostra sunt,* SVBLVGERE, *diemque eum, quo C. Caesar obit, qui dies est* A. D. VIIII. K. *Martias, pro* [a] ALLIENSI *lugubrem memoriae prodi notarique in praesentia omnium jussu ac voluntate, caverique, nequod sacrificium publicum, neve quae supplicationes, nive sponsalia, nive convivia publica postea in eum diem, eove die, qui dies erit* A. D. VIIII. K. *Mart. fiant, concipiantur, indicanturve, nive qui ludi scaenici, circiensesve eo die fiant, spectenturve* &c. Decretum praeterea apparet, uti *arcus celeberrimo coloniae loco constituatur ornatus* sic *spoleis devictarum, aut in fidem receptarum ab eo gentium, super eum statua pedestris ipsius triumphali ornatu, circaque eam duae equestres inauratae* sic *Cai* & *Luci* sic *Caesarum statuae ponantur.*

XI. In justitio publico tabernas, adhuc stante republica, frequenter clausas legimus [b], non item balnea. Quanquam & hac deinceps non tam publice, quam privatim, nunc adulatio, ut sub Caligula [c], nunc dolor, ut Constantino mortuo [d], occludi jussit. Duae traduntur causae hujusce ritus. Homines exterius sordidatos haud

a *Vid. Liv. lib. VI. & Varro de L. L. V.*
b *Livius lib. III. IX. XXIII.*
c *Suet. Calig. 24.*
d *Euseb. IV. 69.*

haud decere opinio erat [a], interiorem in balineis munditiem procurare: in lavacris praeterea usus erat familiarissimus unguentorum, quae in luctu penitus cessavisse vel sacra historia docet, ubi Esther [b] deposita veste regia, quum apta fletibus indumenta suscepisset, *pro unguentis variis cinere, & stercore implevit caput*. David autem in morbo filii ex Bersabee accepti nunquam neque unctus, nec lautus legitur. Cur vero id temporis templa quoque Deorum clauderentur, causa in promtu est. Quid enim paterent fana, quo squalidis & obsoletis vestibus omnis erat aditus interclusus? Ideo Horatius [c] ait: *ille repotia, natales, aliosque dierum festos albatus celebret*. Cardinalis Norisius [d] plures ad hanc rem ex Plauto [e], ex Cicerone [f], ex Ovidio [g] auctoritates congerit; sed non aliunde, quam ex Albinovani ad Liviam consolatione, clarius argumentum:

Jura silent, mutaeque jacent sine vindice leges,
Adspicitur toto purpura nulla foro.
Dique latent templis, neque iniqua ad funera vultus
Praebent, nec poscunt thura ferenda rogo.
Obscuros delubra tenent; pudet ora colentum
Adspicere, invidiae, quam meruere, metu.
Atque aliquis de plebe pius pro paupere nato
Sustulerat timidas sidera ad alta manus,
Jamque precaturus, quid ego jam credulus, inquit,
Suscipiam in nullos irrita vota Deos?

Li-

a *Noris. Diss. III. 2.*
b *Cap. XIV. & Regum II. 14.*
c *Sat. lib. II. 2.*
d *Ibidem ut supra.*
e *In Rudente Act. I.*
f *Pilipp. XII. XIV.*
g *V. Trist. Eleg. 5.*

Livia non illos pro Druso Livia movit :
Nos erimus magno maxima cura Jovi ?
Dixit , & iratus vota insuscepta reliquit ,
Duravitque animum , destituitque preces .

Itaque dum civium squalor sordesque lugubres civitatem , incumbente justitio , funestabant , procul a templis aberant & pulvinaribus , ne Deos ipsos aut in maestitiae partem , aut in invidiae notam , adducere viderentur , ac multo magis , quod jam nihil ab iis , quos & principibus aut iratos aut inutiles videbant esse , se posse consequi arbitrabantur . Pacatis praeterea affectibus , vultuque & animo ad religionem composito candidatos hostiatosque ad templa accedere oportebat . Haec vero nusquam magis desideres, quam in luctu, quo perdurante [a] sacrificia fieri non licuit , imo ne ludos quidem , nisi funebres,celebrari,aut nuncupari vota pro salute imperatorum, quare & Tiberius , instante Megalensium [b] spectaculo , decrevit justitium exui , & hoc indui , mortuo Aelio Caesare , Hadrianus [c] non sivit votorum causa , quae tertio nonas Januarias [d] nuncupabantur . Non mirum igitur , si nullus in luctu ad Deos accessus erat , quum sacra aeque privata , ac publica desererentur . Sed templa non modo occludere, verum etiam lapidare, Deosque conviciis lacessere nunc adulatio , nunc dolor suasit . *Quo* Germanicus pater [e] *defunctus est die , lapidata sunt templa , subversae Deûm arae , Lares a quibusdam familiares in publicum abjecti* . Neque ille secus , qui *ut* [f] *fratrem germanum esse*

a *Livius XXII 30.*
b *Tacit. lib. III*
c *Spartian. Hadrian. 23.*
d *Bellorius in Diatriba de Numme Anton Pii . e Svet. Calig. V.*
f *Tacit. Ann. II. Val. Max. IV. 5.*

esse cognovit, multum ac diu convicio Deos ob donum impiae victoriae insectatus, prope castra transtulit, & pretiosa veste opertum rogo imposuit. Et quanquam magnis etiam viris haec levitas a poetis tributa sit, ut apud Silium Scipioni [a]:

pietas irata sinistris
Caelicolis furit, atque odit solatia luctus:

propria tamen in primis parentum fuit in filiorum acerbo funere, unde Statius [b]:

alio tibi, perfide, pacto,
Juppiter, hunc crinem voti reus ante dicaram,
Si pariter virides nati libare dedisses
Ad tua templa genas, sed non ratus ore sacerdos,
Damnataeque preces: ferat haec, quę dignior, umbra est.

Quintilianus ita deplorat filiorum acerbam mortem: *quis enim* [c] *bonus parens ignoscat, si studere amplius possum? ac non oderit hanc animi mei firmitatem, si quis in me est alius usus vocis, quam ut incusem Deos superstes omnium meorum?* Mulierum intolerantia qualis esset, unus instar omnium Virgilius explicat [d]:

Quum complexa sui corpus miserabile nati,
Atque Deos, atque astra vocat crudelia mater.

Scite hanc dementiam Seneca, & Plinius rident: alter ubi ait, *nullam* [e] *mihi injuriam facitis, sicut ne Diis quidem hi, qui aras evertunt*: alter ubi de Regulo, quem ab his deliramentis, utpote omnium maxime delirantem, abhorruisse non arbitror, ita scribit: *convenitur* [f] *ad eum mira celebritate. Cuncti detestantur, oderunt, & quasi probent,*

 quasi

a *Lib. XIII.*
b *Thebaidos VI.*
c *In prooemio lib. VI.*
d *Eclog. VI.*
e *De vita beata. 26.*
f *Epist. lib. IV. 2.*

quasi diligant, cursant, frequentant: utque breviter, quod sentio, enunciem, in Regulo demerendo Regulum imitantur.

XII. Quandoquidem sermonis decursu Augustorum proles, & privatorum una secum conjuncta est, placet paululum in utriusque inferiis immorari, sed ita quidem, ut quicquid de iis sigillatim dicetur, rem quoque ipsam generatim atque communiter complectatur. Diversi generis inferias nominat Julius Pollux [a]: tertias, quae tertio a morte die Lari vervecibus fiebant: nonas seu novendiales a Diis Novensilibus appellatas, quos Decius [b] se pro exercitu devovens medios ponit inter Lares, & Indigetes, ac Plautus in Cistellaria *medioxumos* nominat: denicales, post nonum diem institutas, quum cineres condebantur: tricesimas, quae omnibus justis peractis pacem dare putabantur: annuas sive anniversarias, quae certis anni temporibus celebrabantur. De postremo genere sermo habendus, & erit argumenti divisio tripartita. Primo epulas: secundo victimas: tertio libamina persequemur. Nihil est inferiarum dapibus cum coena funebri, quae duplex erat: altera publice, aut privatim amicis & consanguineis [c], altera in ea rogi parte, quae culina [d] dicebatur, Diis Manibus parari solita; & illa epulum, haec dicta exequium [e], cujus epulas ductor funeris praegustabat, auctore Servio ad illud Virgilii [f] *libavitque dapes*, quas famelici infamesque homunculi ac mulierculae saepe rapere consueverunt de busto ac flamma [g]:

Uxor

a *Lib. VIII. 14. Gutber. de Jur. Man. II 11*
b *Livius VIII. Rhodigin. XVII.*
c *Diss. VI. pag. 85. seqq.*
d *Festus in v.* Culinae.
e *Idem in v.* silicernium.
f *Aeneadum V.*
g *Catullus in Rufam.*

Uxor Meneni saepe quam in sepulcretis
Vidistis ipso rapere de rogo coenam,
Quum devolutum ex igne prosequens panem
A semiraso tunderetur ustore.

Adde Terentianum illud [a]:

E flamma petere te cibum posse arbitror.

Spectat ad inferias Silicernium, sive, ut Tertullianus [b] inquit, *coena Daemoniorum*. Silicernii quot syllabae sunt, tot esse interpretationes Kirchmannus ait. Praecipuas habe, Festus deducit vocem a Silice & Cerno, quod is jam silicem cerneret, cujus nomine dabatur coena, & hinc *Silicernii* dicti incurvi senes. In Glossario accipitur quasi *seleucernium* i. e. *sine lucerna*, quod hujus nullus esset usus in silicernio, vel quod, ut inquit Scaliger, *lucernae in sepulcris non accendebantur*. Alii a silere & cernere deduxerunt, quod eam coenam qui dabant, & umbrae [c] silentes cernerent, non gustarent, utpote ignibus [d] absumendam. Kirchmannus cum Servio a silice & coena silicernium, quasi super silicem paratam coenulam interpretatur. Denique Janus Guillelmus definit convivium funebre, senibus dari solitum, qui, tanquam mox morituri, postremum [e] sibi invicem dicebant *vale*. *Antiquo more*, inquit Varro, *silicernium confecimus, idest convivium, in quo pransi discedentes dicimus aliis alii Vale*. At quinam cibi ferales? Faba, Apium, Lactuca [f], Ova, Panis, Lens, Sal, Libum, Pulticula [g]; Plutarchus [h] addit omnis generis legumina, & Arnobius [i] inter farcimina silicernium

 refert,

a *In Eunucho III 2.*
b *De spectaculis & de Resurrectione.*
c *Donat in Adelph Terent.*
d *Plutarchus in Caus.*
e *Athenaeus Deipnosoph.*
f *Plutarchus in Problemat.*
g *C. c. de leg II. Ovid. Fast. II. 16.*
h *In Problemat.*
i *Lib. VI. Contr. Gent.*

refert, cujus tenuitatem Ovidius his verbis explicat [a]:

Parva petunt Manes, pietas pro divite grata est
Munere: non avidos Styx habet ima Deos.

At si parvo contenti erant Manes, non ita reor amicos & consanguineos, qui ad inferias annuas conveniebant. His lautas epulas minimeque vulgares fuisse appositas, ambigi dubitarique haud sinit frequens in lapidibus adparatori i, tabernae, culinae mentio, tum instrumenta coquinaria, ciborumque reliquiae [b] in sepulcris inventae, & annui praesertim reditus, statis ut temporibus filiorum Manibus justa fierent, a parentibus instituti. Nec sane pater ille Spartanus, cujus monumentum esse diximus antiquissimum, de pulticula fuit, ac de faba solicitus, cum demortuo filio Cratesilocho museum aedificavit, decedensque conjugem jussit tria millia drachmarum erogare, quarum proventu quotannis affines & cognati eo se congregarent ad inferias celebrandas. In latinis lapidibus non cognati, non affines modo, sed & decuriones, & tribules, & totus interdum populus ad annuas epulas invitatur. De hoc ritu sic Tertullianus [c]: *defunctis parentant impensissimo officio, pro moribus eorum, pro temporibus esculentorum*. Ecclesiae Patres non tam epulas rident, quae mortuorum propriae in foveam conjectae, ut Lucianus in Charonte refert, dabantur flammis, quam quae ad vivos spectabant, solitos in parentalibus luxuriosissime convivari. Veteres Christiani, nondum omni superstitione penitus extirpata, ab hoc intemperantiae genere non abhorruerunt. Siquidem & diem sacrum Cathedrae S. Pe-

a *Fastor II. 16.*
b *Diss. LI. num* 17. 18.
c *De Resurrect. Carn. I. & de testimon. anim.* 4.

S. Petri [a] *diem epularum* nuncupabant, & pultem, panem, vinum ad sepulcra [b] Martyrum deferebant, & (verba sunt S. Augustini ita ingluviem superstitum apud suorum cineres insectantis) *luxuriosissime* [c] *super mortuos bibebant, & epulas cadaveribus exhibentes super sepulcra se ipsos sepeliebant*. Ethnicos, dum sepulcra epulis celebrabant, atratos interfuisse praeter cenotaphium Pisanum, Xiphilini historia [d] indicare videtur, ubi Domitianum narrat terrorem insaniae suae, quam postmodum liberalitas sequuta est, primoribus & equitibus, & senatoribus intulisse, in hunc modum convivio dato. Eos de nocte jussit absque comitibus in aedes nigerrimas introduci, ubi erant atra laquearia, parietes, pavimentum, atra quoque vascula, atrae dapes, quin etiam pueros, qui famulabantur, tanquam larvas & spectra horrifica, nudos & atramento oblitos esse voluit, dum interea convivae in sedibus nudis ac squalidis considentes columnam unusquisque habebat positam juxta sese, in qua suum ipsius nomen inscriptum erat, & de qua pendebat, ut assolet in monumentis, lychnuchus parvus. Haec referens citatus auctor, *fiunt*, inquit, *omnia, quae in exequiis mortuorum fieri solent: nam res atrae appositae fuerunt*: at Xiphilini errata hic latent duo. Primo enim non *in exequiis*, sed in parentalibus debuit dicere: exequiae quippe praesente cadavere [e] celebrantur: deinde Domitianum in eo apparatu plus impotentiae suae, quam libris ritualibus tribuisse arbitror. In parentalibus enim atra fuisse omnia nemo non inficias ibit, nisi si quis in potentum mausoleis laquearia & pa-

a *Guill. Durand. Rational VII 8.*
b *S. Aug loc cit. & Confess. VI. 11.*
c *De Mor. Eccl. Cath. 24.*
d *In Domitiani vita.*
e *Cic pro Cluent & pro Quinct & Terent. Phor. V. 8. 37.*

& parietes colorum picturarumque varietate magnifice ornatos, pavimenta vero ex elegantibus pretiosisque marmoribus elaborata, ibique persaepe vascula ex achate, ex vitro, ex onyche, aliaque materia, & quidem versicolore fuisse inventa omnino ignoret. Non ergo atris duntaxat rebus in parentalibus erat locus. Jam vero potentiores sive majoribus suis, sive heroibus parentarent, sicut Alexander [a] ducibus Trojae caesis, Hadrianus, & Severus [b] Pompejo, Caligula [c] viris omnibus virtute illustribus, sicubi eorum sepulcra inveniret, ii quidem epulis ac libaminibus solemnes addebant victimas exemplo Aeneae, [d] cujus pietatem, sive Platonis [e] legem, in Latium inductam Numa ad posteros propagavit, publice parentalibus institutis [f],

Annua ne tacitus munera praetereas:
Quae Numa cognatis solemnia dedicat umbris,
Ut gradus aut mortis postulat, aut generis.

XIII. Victimae, quarum indicia sunt in sepulcris bubula capita saepe insculpta, in inferiis furvi ac nigri coloris immolabantur sive juvenci [g] essent, sive [h] juvencae, aut vaccae steriles [i], aut pecudes [k], aut verveces, ut in sacrificio fratrum Arvalium [l] SVMMANO . PATRI . VERB. ATROS. II. *verbeces atros duos*. Nigri coloris causam Arnobius [m] hanc tradit, *quia nigra nigris conveniunt, & tristia tristibus grata sunt*. Atque ut Diis superis mactandae hostiae non solum erant candidae, sed etiam candidis

a *Plutarch. in vit.*
b *Xiphilin. in vit.*
c *Suet. Calig. 3.*
d *Virg Aen V.*
e *Ausonius in Parental.*
f *Plato de Leg. IV.*
g *Homer. Odyss. 14. Virg Aen. V. 96.*
h *Virg Aen VI*
i *Euripides in Hecuba.*
k *Virg Georg. IV. Statius IV. Theb.*
l *Gruter. pag. 121.*
m *Contr. Gent. VII.*

dis infulis [a] coronatae, ita e contrario Diis inferis & nigri velleris dabantur victoriae, ornataeque nigris vittis, aut caeruleis, vel caerulis, ut in cenotaphio Pisano: BOSQVE. ET. OVIS. ATRI. INFVLIS. CAERVLIS. INFVLATI. Nam veteres caeruleum a nigro non distinguebant, ideo Albinovanus [b] mortem vocat caeruleam, & Valerius Flaccus inferorum sedibus eundem colorem tribuit [c]:

Cimmerium domus, & superis incognita tellus.
Caeruleo tenebrosa situ, quo flammea nunquam
Sol juga, sidereos nec mittit Juppiter annos.

Atrae praeterea victimae terra effossa in scrobe immolabantur, cujus quidem scrobis ac foveae mensuram, et si variam pro victimae magnitudine fuisse existimo, eam tamen ab Homero didicisse non piget [d]:

Sacra simul ducunt Perimedes, Eurylochusque.
Ast ipse eripui vagina protinus ensem:
Effodi foveam, quae descendebat in ulnam,
Inferias in quam cunctis effudimus umbris.

Silius quoque ferrum Scipioni tradit, Diti dum sacra facit, vate praedocente [e]:

Inducit juvenem, ferroque cavare refossam
Ocyus urget humum.

Contra apud Horatium Canidia maga cum Sagana socia, nullo ferro admisso, unguibus terram scalpit [f]:

scalpere terram
Unguibus, & pullam divellere mordicus agnam
Coeperunt, cruor in fossam confusus, ut inde
Manes elicerent animas responsa daturas.

Plu-

a *Euseb. Caesar. Praep. Evang. IV. 4.*
b *Eleg in morte Drusi.*
c *Argonaut. III.*
d *Odyss XI.*
e *Lib. XIII.*
f *Lib. I. Sat. 8.*

Plures si essent victimae, multas quoque foveas factas esse Ovidius tradit, ubi Medeae ferale sacrificium describit [a]:

Haud procul egesta scrobibus tellure duabus,
Sacra facit, cultrosque in guttura velleris atri
Conjicit, & patulas perfundit sanguine fossas.

Ex cenotaphio Pisano constat, eodem, ubi mactatae fuerant, loco victimas adoleri, Manium ut honor mactus esset, sive auctior fieret, atque adolesceret, consuevisse. Nam sicut Nonius Marcellus *adolere* ait verbum esse proprium *sacra facientium, quod significat votis & supplicationibus Numen auctius facere*: ita Servius ad illa verba [b], *flammis adolere penates*, addit, *adolere proprie est augere*. In sacris frequens erat illa formula *macte esto*, sicut sacrificans apud Catonem [c] precatur Martem in agro lustrando: *Mars pater, ejusdem rei ergo macte hisce suovetaurilibus lactentibus immolandis esto.* Arnobius [d] more suo perbelle irridet hoc precandi genus: *quid est aliud* (mactus esto) *quam dicere, tantum esto mactus, quantum volo: tantum amplificatus, quantum jubeo; tantum honoris assumito, quantum habere decerno, & verborum circumscriptione definio*. Gutherius, ubi [e] adolere interpretatur non idem esse ac cremare, sed igne puro, thure, & precibus Deos ad altaria placare, jure ab Eminentissimo Norisio castigatur, qui [f] adolere & cremare idem prorsus esse ostendit, appellatque Ovidium [g], Priscianum [h], Valerium Flaccum [i], nec non Arnobium [k] ita Deos insultantem:

a *Metam. VII. v. 243.*
b *Aenead. I. v. 708.*
c *De Re Rustica cap. 141.*
d *Ibidem ut supra.*
e *De Vet. Jur. Pontif. III. 6.*
f *Loc. cit. cap. V.*
g *Fast. I & III.*
h *Lib. IX*
i *Argonaut. III.*
k *Loco citato.*

tem: *neque prius iras atque animos ponunt, nisi sibi adoleri paratas conspexerint taenias, offasque penitas*, hoc est cum particula visceris caudam pecoris [a] amputatam. In sacris litteris eadem quoque adolendi significatio est, ac cremandi, ut in Levitico [b]: *adolebitque ea super altare sacerdos in alimoniam ignis & suavissimi odoris*. Hostia dum caedebatur, fari nefas erat; sed inter caesa & porrecta [c], quum nempe aris exta dabantur inibi adolenda, sive cremanda, tum fari licebat, ac solemnem precandi formulam pronuntiare; sed dum exta, vel tota victima comburebatur, erat fari nefas. Dixi vel exta, vel totam hostiam: nam quae fiebant Diis inferis sacrificia, erant holocausta, in quibus tota victima comburebatur, quare Seneca, Diis inferis dum sacra fiunt, ait [d]: *irrigat sanguis focos, solidasque pecudes urit*, itemque Virgilius [e]:

Tum stygio regi nocturnas inchoat aras,
Et solida imponit taurorum viscera flammis:

ubi Servius: *ergo*, inquit, *solida viscera holocaustum signant*, sive victimam prius excoriatam [f] deinde combustam, quin ulla ejus pars, ut in aliis sacrificiis [g], esset reliqua, sacerdotibus comedenda, propterea quod *de his, quae libantur* [h] *inferis, quisquis ederit, aut biberit, funestatur*. Interim vero dum flammis traditae ardebant victimae, varii generis libamina fundebantur, ideo Virgilius [i] vix descripto holocausto, statim addit:

Pingue superque oleum fundens ardentibus extis.

 XIV. Erant

a *Cic. Epist. Famil. IX 22. ad Paetum.*
b *Cap. III. v. 16 & VI. v. 12.*
c *Macrob. Saturn. I. 16.*
d *In Oedipo Act 3.*
e *Aen. VI. v. 252*
f *Homer. Iliad. 23.*
g *Dionys. Halicarnass VII in fine.*
h *Donat in Adelph. & Gyrald. Syntagm XVII.*
i *Ibid. v. 254.*

XIV. Libaminum genera erant varia, nulla vero necessitas, nulla lex, omnia simul jubebat in parentalibus fundi, sed plura, vel pauciora fundere cuique licuit; itaque in nonnullis funeribus Virgilius nullam mellis, nullam olei Silius, ac Statius mentionem faciunt. Lactis aspersione nihil frequentius in parentalibus [a]:

Inferimus tepido spumantia cymbia lacte.

Vinum initio Romani in exequiis repudiarunt, ex Numae regis Postumia lege, [b] *vino rogum ne aspergito*: sed deinceps usitatius nihil [c]:

Hic duo rite mero libans carchesia Baccho.

Mellis a Kirchmanno [d] praeteriti Sophocles in Electra fontes memorat ad sepulcrum fusos, ut nihil de Silio dicam, apud quem Plutoni, & Proserpinae Scipio & Vates una simul [e]

Fundunt mella super, Bacchique, & lactis honorem.

Cerda [f] ex Nicephoro mel ideo oblatum tradit, quia dulce contra amaritudinem mortis; lac quia album contra nigredinem tenebrarum: Servius [g] lacte & sanguine ait placatos Manes, quia lacte nutritur corpus, & anima sine sanguine nequit cum corpore contineri; Lucianus vero persuasum gentibus fuisse putat, umbras ab inferis reduces circa nidorem volitando coenare, utcunque liceat, & bibere e favis mulsum. In fundendis libaminibus poetae nunc cymbia [h], nunc pocula [i], nunc carchesia [k] memorant, de quibus Macrobius [l] legendus est: sed in

a *Virg. Aen. III. 66. Ovid. Met. VII. Silius Ital. XVI. Statius Theb. IV. & VI. & Silv. V.*
b *Plin. H. N. XIV. 12.*
c *Virg. Aen. V. 76. & alibi.*
d *Lib. IV. 2. de Fun. Rom.*
e *Lib. XIII. Homer. loc. cit.*
f *Ad Virg. Aen. III. 66.* g *Ibid.*
h *Virgil. ibid. Nemesian. Eclog. 1.*
i *Silius XVI.*
k *Virg. Aen. V. Ovid. Met. VII. v. 243.*
l *Saturn. V. 21.*

in cenotaphio Pisano in Lucii Caesaris parentalibus, major ut liberalitas commendetur, urnae lactis, mellis, olei decernuntur, & apud Euripidem, ut pompae nobilitas elucescat, Achillis filius aureo poculo libationes fundit emortuo patri, sicut alias crateres [a], alias paterae [b] inverguntur, & hae propterea non raro in sepulcris insculptae apparent, aut ibi absconditae inveniuntur. Neque huc non spectant vascula vel fictilia, vel vitrea angusti oris, itemque patinae, & pocilla saepe in sepulcris obvia, quorum certe usus erat aut vergendis liquoribus, aut fundendis. Absque religione promiscue usurpo utrumque verbum. Quanquam enim Gyraldus [c], Gutherius [d], Cerda [e], Farnabius [f] inter haec verba id discriminis recognoscant, quod liquores, si funderentur, Diis superis supina manu libabantur, si vergerentur, conversa ad laevam patera inverterentur, quo ritu Diis inferis libamina mittebantur: ipse tamen poetarum princeps [g], & alii, quod clarissimus jam pridem Criticus observavit [h], aeque inversas, ac fusas in inferiis libationes memorant, ita ut id parum verisimile sit, quod ad Senecam [i] Farnabius notat, Diis superis libatum dextera, inferis manu laeva. Nam in Lucii inferiis quum Pisani jusserint, lactis, mellis, olei urnas fundi, id quidem solius laevae ministerio commode fieri nullo modo potuit. Jam in inferiis, & exequiis thuris usus, qui erat plurimus [k], an & perpetuus esset, atque communis omnium, Arnobius in dubium revocat, ubi nigros in inferiis colores ridet: *si grata*, inquit,

a *Virg. Aen. V. 224.*
b *Stat Theb. VI.*
c *Syntagm XVII.*
d *De Vet. Jur Pont. IV. 8.*
e *Ad Virgil. Aen. VI. v. 244.*
f *Ad Virgil. ibid.*
g *Virg. loc cit. 76 ac 2?5. & VI. 254.*
h *Cardin Noris. l c. cit. in fine.*
i *In Oedipo Act 3.*
k *Plin. H. N. XIV. 12.*

quit, [a] *numinibus inferis ea, quae sunt nigra, furvique aestimatis coloris .... inficite thura, si dantur, salsas fruges, atque universa libamina lactis, olei, sanguinis: hic ut ponat purpureum colorem, illa ut ne sint lucida, fuliginem infundite cum favillis*. Quod de thure Arnobius, idem de unguentis, praecipue exoticis ac peregrinis dictum volo, cujusmodi libationes etsi communes esse vel parsimonia haud sineret, vel paupertas, erant frequentes tamen, odoraria ut instrumenta in sepulcris docent. Ampullas unguentarias in cinerariis & mausoleis conditas Homerus ipse [b], & Athenaeus [c] testantur. Ejusdem in Etruria moris locupletissimus est auctor Gorius in suo museo Etrusco. In Latio monumentum seligo ex multis unum. Ad secundum lapidem in via Claudia [d], super urnae operculum ex marmore pario, circum dispositis patinis, pocillis, phialis 24. opere eleganti, ex terra coctili, & colore rubro, exceptis quatuor, quorum color cinereus erat, in medio eminebat instrumentum ex metallo, tanquam batillum, pondo librarum quatuor, unciarum octo; manubrium palmare erat, & totius instrumenti longitudo ad palmum cum semisse protendebatur. Batillum in fronte habebat incurvum pedem, & quinque hinc inde globulos, unde, ne ignis urnam laederet, sustinebatur, & unguentorum, quae fuerant ad suffimentum posita, reliquiae adhuc cum carbonibus in superficie extabant. Itaque vel si omnes taceant litterati lapides, jam plane liquet, multa in inferiis odoramenta fusa, neque in aliorum minus, quam in filiorum, quod nempe horum gratia parentes esse prodigi,

a *Lib. VII. contr. Gent.*
b *Iliad. XXIV.*
c *Deiphonosoph. XV.* 11.
d *Ficoronius de Bulla Aurea part.* 2. *pag.* 58.

gi, quam liberales mallent, praesertim matres. Earum in numero eminent Fusca, & Prima: illa C. [a] Laelio, haec Phileminia amissa [b] pretiosos odores & opobalsama non profudere modo, verum etiam testata posteris reliquerunt, nequicquam reclamantibus XII. tabulis, ubi interdicta [c] sumtuosa aspersio. Cujus nomine unguenta potius exotica, quam cum Ant. Augustino lac, flores, vinum interpretanda esse admonere videtur ipsa vox *sumtuosa aspersio*. Jam vero quum a veteribus unguenta saepe coronis addita diserte tradant Cicero [d], Horatius [e], Plautus [f] quumque coronae essent in parentalibus familiares, has quoque in inferiis, veluti in conviviis, Paschalio auctore [g], unguentis aspersas esse affirmare non audeo, suspicari non vereor, sive quorundam in defunctos largitatem considerem, sive ipsas mortuorum imagines, id quod saepe in sepulcrorum operculis videre licet, more convivantium accumbentes. Tot libationum generibus adde lacrimas. Saepe has ad tumulum renovatas, non vero ibi lacrimatoriis in vasis conditas, est quidem id multo notius, quam noctuae Athenis. Foramina vero in urnarum operculis, qui tantum pro lacrimis excipiendis esse facta existimant, eos hoc argumento Fabrettus [h] refellit, quod interdum iis foraminibus obliqui canaliculi responderent, pertingerentque ad cineres, sinuoso tractu, adeoque vix credibile sit, potuisse lacrimas ante quam arescerent, ad imum ferri: itaque tum aqua arferia, de qua Festus [i], tum ceteri liquores una cum lacrimis per

ea

a *Grut. pag.* 692. 10.
b *Idem pag.* 1122. 12.
c *Cic de Leg. II.*
d *Quaest. Tusc. V.*
e *Od. III.* 14.
f *In Asinar. & Pseud.*
g *De Coronis II.* 3.
h *Ant. Inscr. pag.* 140.
i *Ad V.* Arferial.

ea foramina mittebantur. Urnis aeneus quandoque annulus [a] apponebatur, quo facile, ut Diis Manibus libaretur, operculum tolli posset in iis sacris, quibus ethnici suos praeesse Castores censuerunt, & hac de causa eorum ova inter ornamenta sepulcralia saepissime collocarunt. Quae hactenus annotavimus, eorum veluti compendium Ovidius praebet, & ridiculam hanc rituum feralium originem ab Aenea deducit [b]:

Tegula porrectis satis est velata coronis,
Et sparsae fruges parvaque mica salis.
Inque mero mollita Ceres, violaeque solutae,
Haec habeat media testa relicta via.
Nec majora veto: sed & his placabilis umbra est:
Adde preces, positis & sua verba focis.
Hunc morem Aeneas pietatis idoneus auctor
Attulit in terras, juste Latine, tuas.
Ille patris genio solemnia dona ferebat;
Hinc populi ritus edidicere pios.

Horum rituum origini addere si causam velis, duplicem, nisi fallor, veteribus propositam esse invenies, nimirum ut expiatio mortuis, ac divinitas impetraretur. Utramque paucis dabo.

XV. Socrates apud Platonem [c] praedicat, se haud mortem moleste ferre, sed bono animo esse, quia sperat mortuis aliquid superesse, & multo melius bonis fore, quam malis, expiationemque diversam quidem, sed certam manere utrosque. Si Platonicos consulamus, quemadmodum [d] tria erant corpora, quibus anima conjunge-ba-

a *Scip. Maffejus Notit. litt. Vol. V. pag. 224.*
b *Fastorum II.*
c *Lib XXIX., vel de Anima.*
d *Plato Dial. X. de Leg.*

batur, crassiori huic & terreno addicta ad breve tempus, aereo multa per secula, caelesti per omnia: ita tria erant elementa, aqua, aer, ignis, quibus veteres expiandi facultatem, seu vim catharticam concessere, qua & polluta corpora, & ipsa mortalium scelera purgarentur. Atque ut primum de aqua, iidem Platonici in ea collocant vim expiandi maximam, imo vel unicam. Ajunt enim [a], quicunque in vita quoddam medium tenuere, eos ad Acherontem profectos, inde vehiculis, quae ibi parata erant, ad Acherusiam ferri, ibique purgari, donec pro meritis praemia consequantur. Novit hanc doctrinam Silius Italicus [b]: ait enim:

Hortatur vicina palus, ubi signat Averni
Squalentem introitum stagnans Acherusius humor,
Noscere venturos agitat mens protinus annos.

Contra qui ob scelerum foeditatem insanabiles videbantur, in tartarum mergi, nunquam inde egressuros: qui autem scelera utcunque sanabilia admiserant, illos quidem in tartarum trudi, sed per annum inibi commoratos a fluvio rejici, & homicidas per Cocytum, parentum violatores per Pyriphlegetontem ad Acherusiam vehi, ubi, si veniam ab iis, quos laeserant, impetrassent, admittebantur, sin minus, iterum delati in tartarum, nunquam, nisi venia impetrata, exitum inde liberum obtinebant. Platonicis haec arrident. Quorum doctrina, vel huic affinis ethnicorum mentes pervagata id effecit, ut summa in expiationibus haberetur aquarum vis. Aquae autem in feralibus avernales, quae haberi non poterant, simulaban-

tur,

a *Idem lib. XXIV. seu de Anima.* b *Lib. XIII. v. 397.*

tur. Itaque poetarum Plato, Virgilius noster in Didonis apparatu ait: [a]

Sparserat & latices simulatos fontis Averni.

Nimirum quia veros haurire nequiit latices avernales, eos, utcumque potuit, simulavit, sicut in sacris Isidis, unde unde hausta esset aqua, ex Nilo tamen [b] eruta dicebatur. Ac veteres in inferiis, dum certis ritibus utebantur, quoddam pro mortuis expiationis genus habuisse propositum, ex iis, quae mox proferentur, existimo haud improbabile visum iri. Qui in vivis sese expiabant, nunc aqua pura [c], nunc vivo flumine [d], nunc vivo rore [e], alias aqua marina [f], vel sale mixta [g] suum ipsi corpus adspergere, aut manus abluere consueverant, plerumque praeter aquam verbenas etiam, myrtique folia, tum laurus, & oleae ramusculos adhibebant, ut ait Virgilius [h]:

ter socios pura circumluit unda
Spargens rore levi, & ramo felicis olivae,
Lustravitque viros.

Imo vero expiatoriae ut aquae major in lustrationibus vis cathartica inesse posset, oblongae fortasse fistulae, sive infundibula adhibebantur, ubi cum sale inclusis herbis frondibusque lustralibus, aqua superne infundebatur, ut inde permeans variis illis lustrandi viribus augeretur, ac propterea acrior facta, quum deinde ex infimo infundibuli orificio, & ex lateralibus etiam rimulis in subjectum craterem incideret, atque ad eum pertingeret, qui ad solemnes expiationis ritus accesserat, tum in purgandis abluen-

a *Aeneadum IV v. 512.*
b *Servius Aenead. II. v. 116.*
c *Virg. Aenead. VI. 719.*
d *Liv. lib. I.*
e *Ovid. Fast. IV.*
f *Homer Odyss. II.*
g *Theocrit Idyll XXIV.*
h *Virgil. loc. cit. 230.*

luendisque maculis perpolleret. De his fistulis aut infundibulis scriptores sive Graeci, sive Latini omnino tacent. At in nobilium mensis, ut aromata immista vino in craterem sine sorde transmitterentur, coli fuisse usum aurei, vel argentei, praeter Julium Pollucem [a], Athenaeum [b], Pomponium [c], testatur spectatissimum totius Asiae monumentum, celeberrima inscriptio Sigea, ubi [d] craterem, hypocraterium, & colum datum legimus Prytaneo. An vero sicuti sacco linteo [e] plebejae mensae, colo nobiles utebantur, ita in sacris infundibula, sive fistulae in usu essent, scriptorum nemo pro certo tradit. Sed tametsi monumenta depereant omnia vetustatis, quod tamen ea instrumenta, nec minus fortasse in Graecia, quam in Latio, solemnibus in lustrationibus legitima haberentur, testimonio esse videtur eximius ille antiquitatis foetus, nempe ad Apollinis tripodem lustratio Herculis perbelle expressa in Farnesiano marmore nobilissimo, quod jampridem Tollii [f], Reinesii [g], Sponii [h], Gorii [i], Muratorii opera [k] vulgatum fuerat, sed passim hiulcum, luxatum, mutilum, depravatum, nuper autem P. Eduardus Corsinus emendatum prodidit illustratumque doctissima Dissertatione, cui titulus est *Quies & Expiatio Herculis*. Breviter his expositis investigandum restat, an expiatoriis hisce ritibus aliqua cum inferiis analogia intercedere videretur. Excepta eorum secta, qui animum aut una cum

Cc cor-

a *Lib. X. cap.* 24.
b *Lib. XI cap.* 8.
c *L. in argento D. de auro & argent. legat.*
d *Edmundus Chishull. Antiq. Asiat. Londini* 1728
e *Martial. in Apophor.* 104.
f *In not. ad Palaephatum.*
g *Class. IV num* 11. 12.
h *Miscell. Erud. Ant. Sect. II Artic. X. pag.* 47.
i *Inscr. Donian. Cl. I. num.* 98. *pag.* 32.
k *Thesaur. pag.* 60.

corpore interire, aut terrenis solutum vinculis statim ad suam originem remeare opinabantur, ii profecto, qui ante quam anima immortalitatis praemia consequeretur, certas apud inferos expiationes cum Platonicis admittebant, illi, inquam, sicut mortuis divinitatem, ut mox patebit, certis quibusdam ritibus ab se se impetrari posse arbitrabantur, ita & somniarent necesse est, expiationem quoque ipsam, quae defunctos manebat, suppleri posse, eandemque per oscitantiam ab se negligi nefas esse, quippe qui de statu mortuorum minime certi, maximeque anxii, ut de eo Manes sciscitarentur, soliciti in psycomantium veniebant [a]. Itaque aut aqua arferia, aut latices avernales, aut salsae fruges, aut mica salis, tum malvae flosculi [b], ac myrti [c], apii [d], oleastri [e] frondes, variaeque lustrales herbae, ac ramusculi [f] oblati ad tumulos in libationibus hoc tacite indicare videntur, quod ethnicis persuasum esset, mortuorum gratia, si quid adhuc sceleris haberent reliquum, expiationes non esse irritas neque inanes. Quid? si ea etiam, quae de fistulis & infundibulis modo diximus, ab inferiis non alienissima existimemus? Obliquos enim canaliculos, qui ex perforatis urnarum operculis ad cadaver, imo ad os illius deferebantur, suspicabar aliquando, non mysterio vacasse, sed in iis lustrales herbas cum sale inclusas, ut inde aqua & alii liquores permeantes majoribus purgandi viribus essent praediti. Difficile est, fateor, laudatis veterum testimoniis id confirmare, sed conjecturam fortasse non esse abnormem id vel maxime ostendit, quod multi ritus peraeque in vi-

vo-

a *Cic. I. Tusculan. Quaest. 48.*
b *Lucian. in Cataplo.*
c *Euripides in Electra.*
d *Plin. H. N. XXI. 1.*
e *Theophrast. lib. V. I.*
f *Artemidor. IV. 49.*

vorum erant, ac in mortuorum expiationibus usitati. Ne multis utar, sane taurobolium & criobolium sicut pro suorum incolumitate, ita [a] pro mortuorum expiatione ab amicis, aut consanguineis susceptum esse, sepulcralibus ex anaglyphis erudimur.

XVI. Aere quoque & ventorum agitatione apud inferos purgari scelera Virgilius dixit, ubi de animarum diverso statu sermonem faciens inter cetera hoc ad rem: *aliae* [b] *panduntur inanes suspensae ad ventos*. Quam expiationis speciem nemo est, qui inter ferales ritus non facile recognoscat. Oscilla enim, quibus, teste [c] Macrobio, pro se, ac suis Diti patri, ac Saturno piacula faciebant, in sepulcris quoque saepenumero tum fictilia, tum aenea inventa sunt, itemque personae ac larvae, tanquam imagines vitae humanae, variarumque aetatum simulacra Diis Manibus consecrata, quae in hypogeo de cardinibus & clavis pendula, aut ab omni prorsus superstitione vacabant, quod vix credibile est, aut Virgilianae, quod plane patet, expiationis imago erant, nempe oscillationis, quae primum fertur in honorem Erigones [d] ab Atheniensibus instituta. Tertium in mortuorum expiationibus Virgilius [e] dat locum igni. Cujus elementi cum sulphure conjuncti, brevitati ut inserviam, Juvenalis [f] mentionem facit, & ita Ovidius [g];

Terque senem flamma, ter aqua, ter sulphure lustrat.

Aut enim aqua igne calefacta, aut igneus torris aquae immersus adhibebatur, ideo Euripides, ubi Herculis lustratio-

Cc 2

a Vid *Vol. I. pag.* 87.
b *Aenead. VI. v.* 742.
c *Saturn I.* 7. 11.
d *Hygin. in Arctophyl.* vid. *Vol. I. pag.* 305.
e *Ibidem ut supra.*
f *Sat II v.* 157.
g *Metam. VII.* 261.

tionem describit, usurpatam ait aquam titione ignito tepefactam [a]:

Quum autem torrem manu dextera laturus esset
Filius Alcmenae, ut intingeret in aquam lustralem.

Sed ad rem. Quanto ignis usui esset in sacris Manium, satis liquet. Positi nimirum foci, combustae dapes, & holocausta, quo tandem, nisi ad vim ignis catharticam respicere debuerunt? Huc praesertim appello ritum, ni fallor, unum maxime omnium accommodatum, cujus nulla prorsus alibi testificatio occurrit, nisi in cenotaphio Pisano, ubi decretum legitur, ut in annuis Lucii Caesaris parentalibus duumviri cincti Gabino ritu STRVEM LIGNORVM SVCCENDANT, cujus magnitudo ex eodem decreto facile innotescit. Etenim latum est, ut locus, ubi & ara marmorea erat, & illa strues, quoquo versus pateret pedes LX., robustis praeterea stipitibus sepiretur. Ea vero lignorum strues quotannis succendi solita ritum in justis annuis [b] usitatum, sed nobis antehac plane incognitum designat, quem hactenus nulla veterum monumenta temporum prodidere. Age jam, cum feralibus hisce flammis una simul propone tibi lustrales aquas, & ad aerem suspensa oscilla, tum cetera, quae vel antea sunt a nobis commemorata, vel ideo praeterita, quia aeque volentibus, ac nolentibus nota sunt, jam plane vides apud veteres, quum inferiae Manibus mitterentur, quasi demortuis prodesse possent, tria illa elementa valuisse plurimum, in quibus Virgilius omnem mortuorum lustrationem in inferiis collocavit, animarum diverso statu ita descripto [c]:

aliae

a *In Hercule Furente*. b *Ad Cenot. Pis. Diss. III. 7.* c *Aenead. VI. 742.*

aliae panduntur inanes
Suspensae ad ventos; aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.

Ac revera antiquos in justis & parentalibus credidisse, quas paratas sontibus apud inferos judicabant, expiationes ab se certis ritibus suppleri posse, esset id quidem, reor, exploratissimum, si oblivio haud formulis invidisset, quas in fundendis libationibus, adolendisque victimis usurpabant.

XVII. At licet desint eae formulae, minime tamen aliae illis affines desiderantur. Exempli causa dabit hanc unam ex multis Cato [a]: *Mars pater, ejusdem rei ergo macte hisce suovetaurilibus lactentibus immolandis esto*; quam paucis immutatis Card. Norisius [b] ad Lucii inferias transtulit: *Dii Manes, vos precor quaesoque, uti sitis volentes propitii Lucio Caesari: ejus rei gratia hoc bove, & hac ove immolandis macti estote.* Quî vero Dii inferi se se propitios magis, ac vere Manes praestare poterant, quam si gratas haberent, quas pro suis superstites agebant lustrationes, nec diu poenas a mortuis sumerent? Eas vero quam & horrificas & acerbas existimarent, multiplex indicat teterrimusque dirarum vultus in sepulcralibus anaglyphis, ubi furiae lampades, taedas, faces, contos, hastas, secures, malleos, gladios, & alia caedis instrumenta ostentant, de quibus optime Bonarrotius [c] in Opere Dempsteriano. Quippini igitur, impuniti ut essent mortui, lustrationibus, quas temporum coecitas admittebat, veteres in inferiis uterentur, Deosque orarent, ut quam citif-

a *De Re Rust.* 141.
b *Ibidem cap. V.*
c *Tab. LXXXVI.* vid. & *Mus. Etrusc.*

citissime expiarent suos, admitterentque in piorum beata loca, ubi animae idoneae fierent impetrandae Divinitati? Dixi animas: nam ut illae meliores efficerentur, praeter expiationes in Cocyto, in Tartaro, in Pyriphlegetonte, quae ad animam pariter, corpusque aereum pertinebant, nescio quid amplius animae duntaxat proprium Platonici excogitarunt. Etenim princeps eorum Plato [a] multitudinem arguit interpretantem ἅδης, quasi ἀειδὴς, idest *triste tenebrosumque*, atque hoc nomen Plutoni dantem; deinde hunc Deum ut doceat non esse horrificum, nomen ἅδης ab eo trahit, quod est ἀειδέναι, hoc est *nosse omnia pulcra*: tum vero ait, neminem, ut ad inferos defunctus abiit, illinc reverti velle, quia suavissimis Plutonis orationibus irretitus tenetur, & multo semper melior efficitur. Orationis vis num corpori prodesse potuit? nihil profecto minus. Ergo animae tantum propitia fuit: ideo philosophus, *est*, inquit, *Deus is sophista procul dubio disertissimus, & ingentia confert his, qui penes ipsum habitant, beneficia, qui usque adeo divitiis affatim abundat, ut summa nobis bona suppeditet, unde & Pluto est nuncupatus*. Haec erat ratio, cur Socrates [b] affirmaret, quum se moriendo migraturum putaret primum ad Deos alios sapientes & bonos, deinde ad homines defunctos his, qui hic sunt, meliores, ideo non moleste se ferre mortem. Plato [c] inter odorata nemora, & prata floribus nitentia, qualia Virgilius [d] fingit, philosophorum scholas aperit, poetarumque choros, & musicorum cantus. Inter avernalem Deorum gregem, quem Socrates & sapientem, & bo-

a *In Cratylo, vel de Recta Nomin. Rat.*

b *Plato in Phaedone.*

c *In Axiocho de contemn. morte.*

d *Aenead. VI. 656. 665. 673.*

num nuncupat, locum in primis habebat Isis, quae suis sacris [a] initiato, quum ad inferos demearit, propitiam se fore spondet in Acherontis tenebris interlucentem. Haec quum ita sint, jam conclusio videtur hinc necessario consequi, cur antiqui Diis Manibus inferias mitterent, aut nullam causam, aut eam praecipuam, imo solam fuisse, quod etsi inevitabilis haberetur, non omnino tamen ineluctabilem vim esse Manium communis opinio ferret, sed certis ritibus propitiam fieri placabilemque, atque ita prorsus, ut quaedam libamina, tanquam legitimas lustrationum species acciperet, quarum ope, quae mortuis agendae in inferis expiationes erant, superstitum pietate suppleri possent, ac non mediocriter temperari. En causa, en ratio, cur tam solemnia apud Ethnicos parentalia. Quae de hujusmodi lustrationibus hactenus dicta sunt, antiquae superstitioni si parum congrua videantur, in partes traham, tanquam maximi, ut decet, futura ponderis, quae Jo: Baptista Passerius [b], vir Etruscae ac Latinae antiquitatis consultissimus, de divinis honoribus cogitavit. Nam si superstites ea spes tenebat, ab se posse mortuis impetrari divinitatem, multo magis expiationem, qua utcunque exposita, jam divinitatis impetratio in medium venit. Haec si breviter attingetur, omnino hinc fiet, ut explicatio alterius alteri non parum prosit. Siquidem utraque conjuncta est & cohaeret.

XVII. Immortalitatis, ad quam nati sumus, & Divinitatis, ad cujus imaginem conditi, usque adeo semper avidi & appetentes, qua late patet terrarum orbis, mortalium animi extiterunt, ut quanquam, velut ait Apostolus

a Vid. *Vol. I. pag.* 50.

b *In Acherontico VI. & VII.*

lus a veritate auditum averterent, & ad fabulas converterentur, hoc est ad interitum ruerent & sempiternam poenam sua voluntate susceptam, dulce tamen immortalitatis praemium, & sanctum Divinitatis nomen tum dari a Diis, tum ab hominibus impetrari arbitrabantur. Divina haec dona impertiri a summis Diis nectaris, atque ambrosiae munere, opinio erat. Nam id genus latices vix anima attigisset, divinitatem consequi putabatur. A multis, quae facile ex Graecis, Latinisque scriptoribus afferri possent, auctoritatibus abstinebo: Ovidii duntaxat testimonio innitar, qui utramque nostri instituti partem egregie tractat, Aeneae ostendens expiationem primo, deinde divinitatem ambrosiae munere, & assensu Deorum unanimi, ope Veneris impertitam, quae [a]

junctis invecta columbis
Litus adit Laurens: ubi tectus arundine serpit
In freta flumineis vicina Numicius undis:
Hunc jubet Aeneae quaecunque obnoxia morti
Abluere, & tacito deferre sub aequora cursu:
Corniger exequitur Veneris mandata, suisque
Quicquid in Aenea fuerat mortale repurgat
Et respersit aquis: pars optima restitit illi.
Lustratum genitrix divino corpus odore
Unxit, & ambrosia dulci cum nectare mista
Contigit os, fecitque Deum, quem turba Quirini
Nuncupat indigetem, temploque arisque recepit.

En tibi laudatae fluviales aquae, & marinae, utpote lustrationibus pernecessariae: en quicquid mortale fuerat, expiatum, corpus nempe aereum, non terrenum. Etenim

a *Metam. XIV. 602.*

nim eadem Venus paulo superius orabat Jovem, ne Aeneas sic vita functus, ut olim vivus, stygios adiret lacus [a]

satis est inamabile regnum
Aspexisse semel, stygias semel isse per undas.

Expiatione igitur quicquid Aeneas mortale habebat exuisse dicitur, nec sane aliud, quam aereum corpus, & cunctas animi perturbationes mortalium proprias, quas Platonici [b] aeque in anima admittebant, dum terreno hoc corpore, ac dum aereo continebatur, propterea quod utrobique servabat pristinam sentiendi vim, sive fontem originemque sensuum reliquorum, in quibus est perturbationum sedes. Platonicus Virgilius quid sibi vult, inquit Marsilius Ficinius [c], ubi Didoni haec tribuit [d]?

Vixi, & quem dederat cursum fortuna, peregi:
Et nunc magna mei sub terras ibit imago.

Duabus de causis animam, ex Marsilii sententia, vocat magnam, tum quia prima erat, ut dixi, sentiendi origo, tum quia a terreno carcere liberata aerei ministerio corporis utebatur, cujus erat, ut primum huic terrestri adhaerebat, quodammodo angustum fieri, dum discedebat, in amplitudinem sibi congruam explicari. Huc respexit poeta Virgilii cultor, & aemulator [e], nec non Ovidius, ubi amico in adversis fido semper se fore gratum ac beneficii memorem pollicetur [f]:

Spiritus & vacuas prius hic tenuandus in auras
Ibit, & in tepido deseret ossa rogo.

Quum vero illud corpus, quantumvis tenue, per se

Dd adhuc

a *Ovid ibidem.*
b *Plato Dial. X. de Leg.*
c *Praefat. ad cit. Dialog. Plat.*
d *Aeneadum IV. 659.*
e *Sil. Ital. lib. X.*
f *Trist. I. Eleg. 4.*

adhuc obſcurum eſſet imperfectumque, umbra nominabatur, quod paſſim poetae inculcant [a]:

Omnibus umbra locis adero; dabis, improbe, poenas.

Itaque luſtratio & umbram hanc, & ipſam animam expiabat, quo facto pars hominis reſtabat optima, Divinitatis capax, ſi aſſenſus Deorum, ſi ambroſiae munus, ſi quarumdam invocatio accederet Poteſtatum, quas nominari Arnobio auctore [b], religio vetuit. Tria haec, dum paullisper attendas, in parentalibus indicata tam clare invenies, ut nihil ſupra. Aſſenſus ut Deorum certarumque Poteſtatum impetraretur, ſtatae preces non deerant, & quaſi abſque dubio impetratus deſignabatur in vaſculis, quorum nuſquam, niſi in inferiis, uſus erat. Ad ea, quae nos alibi [c] annotavimus, addas velim in Romanis ſepulcris inventa vaſcula, Serapidis, ſeu Jovis ſtygii caput pectore tenus referentia, unde in ſimpuli morem humor effundebatur, perinde quaſi ex ipſo Deorum ſinu ſuffragium Divinitatis prodire quodammodo videretur. Ita rem Paſſerius [d] interpretatur, & Arnobii [e] auctoritate id moris tradit, ab Etruſcis minime petendum eſſe, utpote Piſone, & Gabinio Coſs. Romae admiſſum. Ambroſia, quae idem latine ſonat ac *immortalitas*, itemque nectaris caeleſtes latices, quanquam in terris, ubi invenirentur, non eſſet locus, erant tamen certa libamina, quae cum illis Deorum dapibus, liquoribuſque haberent analogiam quamdam, ideoque eorum vicem ſupplere commode poſſent. Haec erant praecipue vinum, lac, mel. Paſſim enim vini, & mellis, velut nectaris commen-

a *Virg ibid. v. 386.*
b *Lib II Contr. Gent.*
c *Vol. I. pag. 235.*
d *Loc. cit. cap. IX.*
e *Ibidem ut ſupra.*

mendatio est apud poetas, quorum sic princeps, ubi apum solertiam laudat [a]:

aliae purissima mella
Stipant, & liquido distendunt nectare cellas.

Idem nectaris nomine appellat vinum [b]:

Vina novum fundam calathis Ariusia nectar.

Quum vero a Graecis nectar & ambrosia, velut synonyma, promiscue [c] sint usurpata, ideo vini, mellis, lactis liquoribus credebatur indita nectaris simul & ambrosiae vis. Servius praeterea [d] docet, pro Deorum unguentis ambrosiam persaepe adhibitam, id quod sine interprete ipse Virgilius diserte tradit [e]:

Ambrosiaeque comae divinum vertice odorem
Spiravere.

Neque apud Homerum alia de causa, quam ut gererent ambrosiae vices, mater ad Achillem, [f] Venus ad Hectorem odores unguenti suavissimos attulerunt. Ambrosia quippe quum Deorum unguentum esset, alterum pro altera usurpabant. In promtu igitur & finem, & causam habes, cur vinum, lac, mel, opobalsama, unguenta, oleum tanto studio in funeribus, & parentalibus profusa sint, cur foramina in urnarum operculis praeparata, cur vasa unguentaria vel cum cadaveribus combusta, vel in sepulcris condita, nec sine piaculo inde ablata. Videlicet eo tendebant omnia, divinitatem ut impetrarent mortuis. Et quod de libationibus, id quoque de certis victimis dictum volo. Etenim fata decem annis differri, placari Deos inferos, animas divinas fieri certorum animalium

 san-

a *Georg. IV* 163. & *Aen. I.* 437.
b *Ecloga V. v.* 71.
c *Athenaeus lib. I.*
d *Ad Aenead XII.* 419.
e *Aeneadum I.* 403.
f *Odyss. XXIV. v.* 57.

sanguine creditum est, ut toties jam citatus Arnobius tradit [a]. Tanta veterum solicitudo, quantam hactenus explicavimus, de divinitate mortuis impetranda, vix credibile id esse admonet, quod multis placuit, per dies nempe, quos antiquitas *Atros* dixit, parentare fuisse nefas. Itaque de hoc ritu pauca.

XIX. Parentalia noctu esse celebrata aeque apud omnes constat, itaque Virgilius aras in inferiis erectas *nocturnas* vocat [b]:

Tum stygio regi nocturnas inchoat aras.

Cerda [c] praeterea addit post noctem mediam parentatum, & eam appellat vatem, quae ita Scipionem monet apud Silium Italicum [d]:

Vade age, & a medio quum se nox humida cursu
Flexerit, ad fauces vicini castus Averni
Duc praedicta sacris duro placamina Diti.

Cardinalis Norisius [e] haec sacra ad eandem producit horam, ad quam Lemuria Ovidius, nempe ad mediam noctem Idibus Maji [f]:

Nox ubi jam media est, somnosque silentia praebent,
Et canis, & variae conticuistis aves,
Ille memor veteris ritus, timidusque Deorum
Surgit, habent gemini vincula nulla pedes.

Hic tu tacitus quid hoc, inquis, ad rem? meo quidem judicio non parum. Quod enim nocte plerumque intempesta Diis inferis sacra fierent, una ex multis haec erat ratio, cur Gyraldo [g], Kirchmanno [h], Gutherio & aliis non

a *Lib. supra citato.*
b *Aenead. VI. 252.*
c *Ibidem num. 21.*
d *Sil. Ital. X. v. 412.*
e *Loc. cit. Diss. III. 6.*
f *Fastorum V.*
g *Syntagm. XVII.*
h *De Fun. Rom. I.*

non acquiescerem cum Macrobio [a] negantibus, *oportere atro die parentare*. Nam si alto ubique silentio facto, & atra nocte, atrisque vestibus atra Numina rogabantur, cur non etiam atro die? quum Deorum superum templa clausa, elinguis curia, mutum forum, uno verbo, atra erant omnia. Servius [b] est auctor, Romae primis temporibus cuncta per noctem elata funera, cujus ritus Donatus hanc causam addit, nempe [c] *propter sacrorum celebrationem diurnam*. Atqui atro die nulla Diis superis fiebant sacra: cur non ergo id temporis, praesertim noctu, parentalia celebrarentur? Huc accedit, omnes justitii dies Romae fuisse atros, justitium autem luctumque publicum ex Livio [d], Tacito [e], Svetonio [f] edifcimus non semel diu perduravisse; vix ergo, ac ne vix quidem verisimile existimaverim, quum plurimi id temporis interierint, eis propinquos & affines non parentasse. Exemplo sit pius Aeneas, qui die paternae mortis anniversario ita loquitur [g]:

Jamque dies, ni fallor, adest, quem semper acerbum,
Semper honoratum (sic Dii voluistis) habebo.

Dicit *acerbum* diem, seu mavis atrum, funestum, lugubrem: at nullo deinceps tempore non singulariter *honoratum*, ob parentalia, quae quotannis in posterum ad Anchisae Manes celebrare statuerat. Conjecturae vim addit plurimam cenotaphium Pisanum, ubi res, frustra obstantibus commendatis auctoribus, luce clarius definitur. Dies enim, qui illuxit ultimus Cajo Caesari, Pisis in per-

a *Saturn. I. 16.*
b *Aeneadum XI.*
c *In Andr Terent.*
d *Lib. XXII.*
e *Hist II. & III. Ann.*
f *In vit. Calig. 6.*
g *Aenead. V. v. 49.*

perpetuum pro ALLIENSI acceptus est, tam nempe ater, tam infaustus, quam qui Romae ob copias a Senonibus ad Alliam [a] caesas: & tamen decretum legitur, uti EO DIE QVODANNIS *sic* PVBLICE MANIBVS EIVS PER MAGISTRATVS ... PARENTETVR. Peracute ad rem doctus Criticus [b] *haec*, inquit, *non interprete indigent*, *sed lectore*. At enim apud Macrobium Fabii Maximi Serviliani pontificis sententia est, *non oportere atro die parentare*. Ita quidem. Sed *non oportere* norunt grammatici non aeque pensitandum, ac *nefas esse*, & qui secus cum Kirchmanno sentiat, ad Ciceronem [c] provocatur, cujus haec sunt verba: *est aliquid*, *quod non oporteat*, *etiamsi licet*, *quicquid vero non licet*, *etiam non oportet*. Atque hinc facile argumentabere, aut Salvianum in ea opinione fuisse, quam Romani non probavere, aut, quum dixit *non oportere atro die parentare*, significare id voluisse, satius fore, si quis ab inferiis abstinens atro die, eas in alium diem differret. Quid ita? *quia tunc quoque* (verba Macrobii [d] sunt) *Janum Jovemque praefari necesse est*, *quos nominari atro die non oportet*, hoc est eorum majestati non convenit, quamvis liceat, nec nefas sit. Constat igitur, parentalibus fuisse locum quocunque die. Cur porro Janum in justis funebribus praefarentur, Ovidius [e], aperit, cur Jovem, Macrobius [f]: *existimarunt*, inquit, *antiqui*, *animas a Jove dari*, *& rursus post mortem eidem reddi*. Nimirum animas opinio erat cum caelesti vehiculo, sive corpore de caelo delapsas esse, & mortalis vitae spatium emensas eodem, unde venerant, remeare nunquam caelesti non indutas cor-

a *Livius lib. I.*
b *Card. Noris. loc. cit.*
c *Orat. pro Corn. Balbo.*
d *Apud Macrob. loc. cit.*
e *F storum I*
f *Saturnal. I. 10.*

corpore, quod ex Platonis ſententia cuncta per ſecula retinebant. Videlicet hic ille eſt fons, unde profluxit error, qui primis temporibus apud multos in Eccleſia tenuit, quum ignoraverint ſive animas, ſive Angelos comprehendere ab omni concretione liberos ac ſegregatos. Age nunc ea videamus, quae pars ſunt extrema Diſſertationis.

XX. Ex libationibus alias, ut expiatio, alias, ut divinitas impetraretur, eſſe a veteribus inſtitutas, ſi quicquam aliud, id argumento eſt, quod mortuorum animas non alio nomine, quam Deorum Manium & nuncuparent, & colerent. Quanquam enim quaſi de expiatione ac divinitate incerti utriuſque cauſa Deos inferos fatigarent, quia tamen utramque minime diffidebant aut impetratam jam, aut impetratum iri, ideo, ne quis error obreperet, communiter ſuorum animas Diis Manibus adſcribebant. Novi, & Appulejum de Deo Socratis, & Plotinum [a] inter Lares, Lemures ſive larvas, ac Manes diſcrimen ponere: novi, ethnicos ab Arnobio irrideri [b], qui Manes colerent, quum re ipſa, qui tandem, aut quales eſſent, penitus ignorarent, ipſo Varrone totius antiquitatis oraculo ea de re dubitante: novi denique viſum aliis, diſtingui animas a Diis Manibus oportere, in quam ſententiam Lucanus [c] cecinit: *Manes animamque potentem officiis averte meis*. At vulgo animas pro Diis Manibus eſſe habitas, & cultu privato ac publico honoratas, ex innumeris auctorum teſtimoniis aperte conſtat, quin huic opinioni poetae obſint, modo huc, modo illuc deferri ſoliti more ſuo:

a *S. Auguſt. de C. D. IX. 11.*
b *Adverſ. Gen. lib. IV.*
c *Lib VIII Tibull. III. Eleg. 2. Horat. Satira VIII.*

ſuo: ita Silius exempli cauſa nunc a Manibus diſtinguit mortuorum animas [a]

Ergo excire parat Manes, animaſque ſuorum:

nunc palam fatetur eſſe unum & idem [b]:

Dii longae noctis, quorum jam numina nobis
Mors inſtans majora facit, precor, inquit, adeſte,
Et placidi victos ardore admittite Manes.

Feſtum [c], & Plinium [d] ultro praetereo, quum extet lex XII. tab. *Deorum* [e] *Manium jura ſacra ſunto: hos letho datos Divos habento*, ac praeſertim ſolemnis illa formula *Dis*, vel *Diis Manibus*, qua formula, quum ethnici invictis Chriſtianorum rationibus refutati Deos eſſe negarent Manes, Prudentius contra Symmachum utebatur [f]:

Eſſe Deos Manes cur inficiaris haberi?
Ipſa patrum monumenta probant DIS MANIBVS: *illic*
Cuſtodit cineres, denſiſque Salaria buſtis.

Sed ſive Manium, ſive alio quovis nomine uterentur, ſuos certe mortuos adſcribebant Diis, unde Penates, Viales [g], Indigetes [h] antiquitas nominavit, & ille L. Minucius Anthimius, & Scribonia Feliciſſima A. Minucio Anthimiano memoriam, tanquam Deo Domeſtico [i] poſuerunt: ΘΕΩ ΙΔΙΩ ΕΠΙΧΟΩ. Praeclarus eſt locus Clementis Alexandrini, ubi de templis agens *multa*, inquit, *ex his templa, quae tholis ſint aureis & ſublimibus elata faſtigiis, auctorum conſcriptionibus comprobatur contegere cineres atque oſſa, & functorum eſſe corporum ſepulturas.* Tum pergit variis, quod propoſuit, exemplis apertiſſime compro-

a *Lib. XIII.*
b *Lib VIII. v. 141.*
c *In voce Manuos.*
d *Lib. II 55. XI 37.*
e *Cicero II. de leg.*
f *Lib. I*
g *Serv. Aenead III.*
h *Ibidem Aenead XII.*
i *Lib. Antiq. Sacr. & Civil. Rom.*

probare, mortuos pro Diis immortalibus esse habitos. *Nec vero*, inquit Cicero [a], *tam denicales, quae a nece appellatae sunt, quia neci dentur mortui, quam ceterorum Caelestium quieti dies, feriae nominarentur, nisi majores eos, qui ex hac vita migrassent, in Deorum numero esse voluissent*. Tertullianus hanc insaniam persequens, *quid*, ait, *omnino [b] facitis ad honorandos Deos, quod non etiam vestris mortuis conferatis?* Idem auctor & saepe alibi eodem gradu templa, & sepulcra collocat, & fideles laudat, quod non minus templa, quam monumenta despuerent, quorum utraque erant unum, ideoque scite admonent eruditi, templum pro sepulcro posuisse Virgilium ubi cecinit [c]:

fuit in tectis de marmore templum
Conjugis antiqui, miro quod honore colebat
Velleribus niveis, & festa fronde revinctum.

Quod subobscure poeta, luculente de Hadriano Spartianus dixit: *templum ei pro sepulcro apud Puteolos Antoninus constituit*. Aegyptii loculos ornatos instructosque non in sepulcris modo, sed domi etiam [d] in conclavibus ad eum usum consecratis, ordine quemque suo erectos collocabant, tum ut honores praestarent mortuis, tum familiae ut splendori consulerent, longam majorum seriem posteris relinquendo. Eusebius [e] ubi ethnicorum in Christianos immanitatem arguit, quibus & vivis lucem, & terram mortuis denegabant, causam hujus addit crudelitatis, *ne, ut eorum ferebat opinio, Deos esse reputantes divina veneratione prosequerentur*. Iccirco in reliquiarum

Ee col-

a *Ibidem ut supra*. Vid. & *de N. D. II.* & *in Somn. Scip.*
b *Apolog. 13. de Spectac. 13.*
c *Aeneadum IV. 457.*
d *Herodot. II. 66. Cic. Tusc. quaest. 145.*
e *Lib. VIII 6.*, & *Lib. II. Praepar. Evang. 8.*

collectione ut primum os occurrisset, & a filiis parentes; & filii a parentibus Dii pronunciabantur [a], quod poeta Aeneae pietati adscribit [b]:

Ex quo relliquias divinique ossa parentis
Condidimus terra, maestasque sacravimus aras.

Graeci quamvis mortuorum animas, praesertim heroum divinitate donarent, iisque sacrificia offerrent, hoc tamen discrimen esse voluerunt, quod [c] sacrificare Diis dicebant θύειν, heroibus ἐναγίζειν. Secus Latini. Cum Diis enim mortuos aequabant suos, soliti funera, ut Plutarchus ex Varrone [d] colligit., iisdem plane ritibus, ac Deorum sacrificia celebrare. Nam parentum funera velatis capitibus efferebant, quo nimirum ritu Deos adorare & invocare consueverant: funebres quoque ludos, tanquam divinitatis argumentum, solemni ritu celebrabant: demum super sepulcra festivis vocibus mentis obsequium depromere, ac se ad tumulos, veluti ad Deorum aras, circumagere consueverant. Notavi hunc ritum alibi, sed cum generatim de Gallorum conversionibus ad laevam [e] dixi, excipere debui Celtas, quos Athenaeus [f] tradit Deos venerando converti in dexteram maluisse. Quid plura? nonne ad tumulos & cenotaphia, tanquam in ipsis Deorum templis, dicabant aras?

XXI. Et eae quidem singulae atque universae, nedum Divorum, aut Heroum, quod Gutherio [g] perperam in mentem venit, sacrae erant ac religiosae, Tacito [h], Sve-

a *Plutarch. in Caus.*
b *Virg. Aenead. V.* 47.
c *Riccius Diss. Homeric. XLIII.*
d *In Rom. quaest.* 10. *&* 14.
e *Vol. I pag.* 53.
f *Lib. IV.* 13.
g *De Jur. Man II.* 19.
h *Ann. III. Hist. II.*

Svetonio [a], Capitolino [b], antiquisque lapidibus [c] edocentibus, ad eas aras adoleri victimas, & sacrificia fieri, & supplicari, tanquam ad Deorum altaria consuevisse. Jure igitur antiquitatis interpretes aram promiscue nominant basim, urnam, aut cippum funebrem, neque ubi legunt H. A. H. S. aliam tradunt explicationem, quam *hanc aram* sive sepulcrum *heres non sequitur* vel *sequetur*, secundum illud H. M. H. N. S. Etenim illa Aspasia, cujus titulum ipse Gutherius affert, quid sibi vivens, quid viro, quid filio suo Arae nomine, nisi sepulcrum fieri testamento jussit? Aram scilicet ad sui cultum posuisse absurdum est? ergo sepulcrum. Servius ad citatum Virgilii locum *maestasque sacravimus aras*, & ad mox sequentem *depasta altaria liquit* [d] sic addit: MAESTAS ARAS *ad hominem pertinet, id est Diis Manibus consecratas: quod paulo post dicit* ALTARIA LIQVIT, *vult esse divinitatis post apotheosin*: quasi Virgilius moneat, altaria Divis duntaxat solemni ritu consecratis & Diis superis dedicata, Manibus aras tantum. Profecto in sepulcris hactenus nusquam inveni altare, sed semper aram, quod vero inter utraque discrimen esset, audire malo, quam divinare; ac parum est, id me fugere, ne novit quidem Marchio Jo: Petrus Locatellius, cum vir doctissimus, tum vero optimus, qui Dissertatione coram Pontifice nuper habita, eaque argumentis ex profana divinaque historia depromtis nitidissime absoluta, inter altare & aram nihil esse discriminis prolixe ostendit. Quod si arbitrere, cuncta altaria dici potuisse aras, non cunctis aris altarium nomen conve-

Ee 2 nisse,

a *In Vitellio.*
b *In M. Aurelio 3.*
c *Grut. pag. 565. 647. & alibi.*
d *Ibidem. v. 93.*

nisse, tibi Virgilius obstat, qui ibidem [a] utramque vocem promiscue usurpat; imo ubi justa commemorat ab Andromache Hectori persoluta, ad rem maxime accommodatum hoc habet carmen [b]:

Et geminas causam lacrimis sacraverat aras.

Bene *geminas*, quia altera Superis, altera Inferis dicata est, ut jam discrimen tollatur inter altare, & aram. Siquidem in eam sententiam interpretes [c] eunt, moris olim fuisse, ut arae Heroibus erigerentur binae, non quod Andromache, ut Gutherio [d] placet, Hectorem simul, & Astianactem ara duplici honorasset, sed quod altera Diis inferis, altera superis extructa esset, ut se utrique propitios praeberent mortuo, quae ratio ex Statio [e] colligitur in Archemori exequiis plus quam regiis [f]:

Jamque pari cumulo geminas, hanc tristibus umbris,
Ast illam superis, aequus labor excitat aras.

Nec vero Diis duntaxat sive superis, sive inferis, sed ipsis etiam mortuis excitabantur arae, ut contra [g] Gutherium ipsae inscriptiones clamant. Cippi sepulcrales propterea audiebant arae, quia eorum figura in summo nihil ab arulis differebat, quarum bene multae, ut libationes fluerent in amphoram cinerariam, terebratae erant [h] a summo ad imum. Ac profecto nemini mirum est, id honoris defunctis datum, quibus, nec tam viris principibus, de quibus multa [i] dicta sunt, quam infimae conditionis hominibus, vestes Deorum propriae affigebantur, quod ad

a *Versu* 48. & 54.
b *Ibidem v.* 305.
c *Turneb. XVII.6. Cerda comment. III. Aenead. ad loc. cit.*
d *Loco citato.*
e Vid. *Card. Noris. Diss. III. 4. loc. cit.*
f *Thebaid. V v.* 118.
g *Ibidem ut antea.*
h *Fabrett. II. Ant. Inscr.*
i *Vol. I. pag* 160. & *seqq.*

ad picturas vitreas immortalis ille senator Bonarrotius observavit. Huic superstitioni congrua tum sepulcrorum erat, tum urnarum forma. Illa enim saepe ad templi speciem [a] extruebantur; cineraria quoque, divinitas ut impertita mortuis indicaretur, nunc rotunda, nunc quadrata parvi instar templi inveniuntur, & ipsa urnarum opercula in utroque latere fastigium referunt, seu trianguli formam, immortalitatis insigne, quod in monumentis Etruscis quam saepissime Gorius animadvertit [b].

XXII. Jam vero ut finem faciam, & dissertatio, unde exordium habuit, inibi terminetur, animadverto, tot & tanta hujusce superstitionis monstra non aliunde exorta, quam ab immoderata parentum in liberos indulgentia & caritate. Acerbo enim luctu dolens pater [c] immature sibi abrepti filii imaginem fecit, & illum tanquam Deum colere coepit, constituitque inter servos suos sacra & sacrificia: deinde lapsu temporis iniqua consuetudine quotidie magis convalescente, multo latius hic error patere coepit, instar legis quoad omnem sexum, aetatem, ordinem, conditionem diligentissime custodiri. De aliis hujusce cultus rationibus, variisque causis refer animum sis ad eruditissimam dissertationem Cl. Canonici Checchozzii in II. Volumine Academiae Cortonensis. Quod autem parentes de filiorum divinitate non dubitarent, ii fatentur, quibus solemne fuit per liberorum Manes, tanquam per Genios, jusjurandum concipere, quo nihil sanctius apud veteres, utpote *affirmatio religiosa* [d] *Diis immortalibus interpositis tum judicibus*, *tum testibus*: hinc Fabius Quintilianus, quum

a *Vol I pag. 223. & seqq.*
b *Mus Etr. Vol. II. Diss. III. & Vol. I. Tab. 191. & seqq. & part. I. Inscr. Antiquae Etruriae.*
c *Sapientiae IV.*
d *Cic. II. de leg. & III. Offic.*

quum de liberorum interitu querebatur, quos sibi ereptos, ut jam homines esse desierant, fingebat Deos, *juro*, ajebat [a], *per mea mala*, *per infelicem conscientiam*, *per illos Manes*, *numina doloris mei*. Nec minor filios parentum gratia superstitio incesserat, Propertio teste [b]:

Ossa tibi juro per matris & ossa parentis,
Si fallo, cinis heu sit mihi uterque gravis.

Ceterum quandiu in Urbe superstitio certis veluti finibus contenta fuit, quicunque obirent, aut nullius nominis essent, aut in gradu dignitatis altissimo collocati, promiscue adscriptae sunt omnium animae Diis Manibus: sed postquam in principes adulatio erupit, tum denique post Augustum, cujus in nepotibus honorandis vetera instituta servata sunt, omnes Augustorum conjuges liberique, nedum ipsi imperatores, paucis exceptis, decreto civitatis publico absolute, sine ullo additamento, sunt Dii habiti & appellati [c]. Neronis ex Poppoea filiae [d] quadrimestri senatus honorem Divae, aedem, pulvinar, & sacerdotem decrevit: Domitiani infans in patris, [e] matrisque [f] nummis argenteis globo insidet septem Arcti sideribus, immortalitatis symbolo, coronatus: M.Antoninus septennem filium quum amisisset, eidem statuas decerni jussit [g], imaginemque auream in circensibus per pompam ferri, ejusque nomen inseri carmini Saliari. Sed nolo in hac re multus videri, ne, quod Plinius [h] de Regulo supra commemorato, id de me, Lector benevole, jure usurpes, *non haec de pueris esse scripta*, *sed a puero*.

CLAS-

a *Lib. VI. Inst.* 1.
b *Lib. II Eleg.* 19.
c. *Vid. Diss. II.*
d *Tacit. Ann. X.*
e *Baldin. ad Vaillant. p.* 104.
f *Ibid pag.* 111.
g *Capitolin in M. Antonin.*
h *Epist. IV.* 7.

CLASSIS VII.

Ingenuorum Iuvenum & Infantium Monumenta.

I.

Romae prope Basilicam S. Pauli. *Reinesius Cl. III. pag. 33c.*

Εκτον επ᾽ εικοΣΤΩΙ ΠΛησας Ετος ΑΒΓΑΡΟΣ ενθα
ΤΑΡΧΥΘΗ ΜΟΙΡΩΝ ΩΣ ΕΠΕΚΛΩΣΕ ΜΙΤΟΣ
Ω ΦΘΟΝΟΣ ΩΣ ΑΔΙΚΟΣ ΤΙΣ ΑΠΕΣΒΕΣΕΝ ΑΡΧΟΜΕΝΟΝ ΦΩΣ
ΛΥΠΗΣΑΣ ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΚΑΙ ΦΙΛΙΟΥΣ ΕΤΑΡΟΥΣ
ΤΥΜΒΟΝ Δ᾽ ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΣ ΕΩΙ ΘΕΤΟ ΤΟΥΤΟΝ ΑΔΕΛΦΩΙ
ΟΙΣΙΝ ΟΠΡΙΝ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΑΒΓΑΡΟΣ ΗΝ ΓΕΝΕΤΗΣ

Ἕκτον ἐπ᾽ εἰκοστῷ πλήσας ἔτος Ἄβγαρος ἔνθα,
Ταρχύθη μοιρῶν ὡς ἐπέκλωσε μίτος.
Ὦ φθόνος ὡς ἄδικος τὶς ἀπέσβεσεν ἀρχόμενον φῶς
Λύπησας τὸ γένος καὶ φιλίους ἑτάρους.
Τύμβον δ᾽ Ἀντωνεῖνος ἑῷ θέτο τοῦτον ἀδελφῷ,
Οἷσιν ὅπριν Βασιλεὺς Ἄβγαρος ἦν γενέτης.

Ex Graeco Sirmundus *lib. II. ep.* 8.

Qui sex bisque decem compleverat Abgarus annos,
Parcarum duro est hic situs imperio.
Primaevam extinxit lucem cui livor iniquus
Maerore adficiens & genus & socios.
Germano hunc tumulum fratri dedit Antoninus,
Abgarus olim Rex queis fuerat genitor.

Abgarus Osrhoenorum, seu Ruhae rex ad Severum imperatorem in Armeniam confugit, eique se dedidit, traditis liberis obsidibus. Herodian. *III.* 27. Uni ex his mortuo erectus lapis. Caracalla deinde eundem Abgarum in vincula conjecit, & Osrhoënem in Mesopotamia, cujus metropolis erat Edessa, Rege destitutam cepit. Vid. *Cardinal. Noris. Diss. II.* 3. *de Epoch.*

Epoch. Syromacedonum. Osrhoënorum Regulos seu Dynastas omnes *Abgari* nomen gessisse testantur Dio *lib. XL.* Herodian. *loc. cit.* Capitolin. *in vit. Antonin. Pii 9. & Annal. Ecc. sub Tib. Aug.*: tum haec inscriptio in museo Emi Cardinalis Alexandri Albani, modo in Capitolio in secundo conclavi. *Murator. Vol. II. p. 665.* D. M. ABGAR. PRAHATES. FILIVS. REX PRINCIPIS. OSRHENORV. HODDA. CONIVGI. BENEMERENTI. FEC.

I I.

Albae. *Reinesius Cl. XII. p. 683. n. 104.*

ΑΝΘΟϹ ΕΓΩ ΓΕΝΟΜΗΝ ΥΙΟϹ ΕΡΜΟΓΕΝΟΥϹ ΤΕ ΚΑΙ ΦΥΡΜΗϹ
Ο ΑΝΘΗϹΑϹΤΕ ΚΑΚΩϹ ΕΤΕϹΙΝ ΔΥϹΙΝ ΟΥΚ ΟΛΟΚΛΗΡΩϹ
ΦΩΤΟϹ ΑΦΑΡΠΑϹΘΕΙϹ ΠΡΟΜΟΙΡΟΝ ΒΡΕΦΟϹ ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΜΑΙ
  ΚΑΙ ΟΥΚ ΟΙΔΑ ΚΑΛΩϹ ΗΤΕ ΚΑΚΩϹ ΕΘΑΝΟΝ
ΑΠΛΗΡΩΤ' ΑΙΔΑ ΤΙ ΜΕ ΝΗΠΙΟΝ ΗΡΠΑϹΕϹ ΟΥΤΩϹ
  ϹΠΕΥϹΑϹ ΤΟΥ ΖΗΝ ΜΕ ϹΤΕΡΕϹΑΙ

Ἄνθος ἐγὼ γενόμην υἱὸς Ἑρμογένους τε καὶ Φύρμης,
Ὁ ἀνθήσασε κακῶς ἔτεσιν δύσιν οὐκ ὁλόκληρος
Φωτὸς ἀφαρπασθεὶς προμοίριον βρέφος ἐνθάδε κεῖμαι,
  Καὶ οὐκ οἶδα καλῶς ἤτε κακῶς ἔθανον.
Ἀπληρότ' αἴδα τι μὲ νήπιον ἥρπασες οὕτως,
  Σπεύσας τοῦ ζῆν μὲ στερέσαι.

Ibidem latine reddita.

Anthus eram Hermogenis, & Firmae filius olim,
Sed male florebam, nec binis integer annis
Ante diem raptus jaceo miserabilis infans,
  An bene defunctus nescius; anne male.
Orce vorax, matris qui me sic abripis ulnis,
  Festinaque adeo morte perire facis!

I I I.

In agro Atinate ad arcem Malcocchiajo. *Murator. Vol. II. pag. 1199.*

SI NON FATORVM CONSTANTIA IVRA FVISSENT
  MATER IN HOC TVMVLO DEBVIT ANTE LEGI
QVAE ROGAT VT DICAS MOTVS FATALIBVS ANNIS
  TERRA SIT HAEC FETALO NON ONEROSA PRECOR

I V.

I V.

In Pavimento Ecclesiae S. Pauli . *Fabrett. III. p.* 188.

.... TI . ANTONIO . RVFINO . QVI VIXIT . ANN. XII
M ... ANTONIAE RVFINILLE . QVAE .
VIX. AN... M. II. D. XIII. H. VI. FILIS DVLCISSIMIS
TI. ANTONIVS . VICTOR . PATER . ET ANTONIA ..
RVFINA.MATER.FECERVNT.ET.SIBI.SVIS.LIB. LIBER
TABVSQVE . POSTERISQVE EORVM
QVISQVIS.ES.HVC.OCVLOS.PAVLVM . CONVERTE . VIATOR . ET . LEGE. QVOD
NOMEN . HIC . TITVLVS . TENEAT . ANTONI . FRATRES . VIVORVM . PLAGA
PARENTVM.PERFVNCTI.FATO.HIC.TENVERE.LOCVM . AMBO . PER.INVIDIAM
CRVDELI . FVNERE . RAPTI . RVFINVS . PRIOR . ET . RVFINILLA . DEHINC

Inemendatam habet Gruterus *p. MCXX.* 8. Muratorius *p.* 1132. 8. legit tantum TI *Antonio &c.*, in 2. ET *Antoniae &c.* in 3. AN XV. *&c.* FILIIS . in 4. nihil desiderat, versus exhibet sex lineis comprehensos.

V.

Narbonae . *Grut. p.* 718. 3.

Nil prosunt gemitus : lacrimis corrumpere ocellos
Desine NEC DVRO IAM DOLEAS OBITV
NEC TIBI NEC NOBIS AETERNVM VIVERE IVSSIT
QVOD PVERI OCCIDIMVS FATA QVERENDA PVTAS
DVM SIS IN VITA DOLOR EST AMITTERE VITAM
DVM SEMEL OCCIDIMVS OMNIA DESPICIAS
ORBEM SVB LEGEM SI HABEAS QVVM VIVIS AD ORCVM
QVID VALET HIC NVLLA EST DIVITIS AMBITIO

Cl. Murator. *Nov. Thes. Vol. III. p.* 1770. ex Donio legit in 2. *v.* VIVERE ... SIT in quinto NVM VIVIS AD ORCHVM : sub inscr. M. H. N. S. *monumentum heres non sequitur* . Nisi nomen extitit in superiore, quae deest, lapidis parte, nulla fit mentio nominis, cujus despectus non raro in hujusmodi monumentis : seligo e multis duo apud *Fabrett. Ant. Inscr. I.* 21. AMICA AMICO CARISSIMO . B. M. F item NE TANGITO . O . MORTALIS . REVERERE . MANES . DEOS .

V I.

Romae.

D M

ME MISERVM FRATERNVS AMOR PERSOLVERE COGIT
1. HAS PVER EXEQVIAS HAS PVER INFERIAS
BELLE PVER FORMOSE PVER PVER VNICE DICO
QVID PVER IMO INFANS QVID PVER IMO CINIS
VIXDVM NATVS ERAS LACHESIS TVA FILA RECIDIT
SIC LVX QVAE FVERAT PRIMA SVPREMA FVIT
NAM QVASI MOMENTO SVB EODEM TEMPORIS AD TE
TORVA IVVENTA VENIT TORVA SENECTA VENIT
MATER ABORTIVVM QVVM TE PRODVXIT IN AVRAS
PARTVRIIT PVERVM PARTVRIITQVE SENEM
MORS ET ABORTIVVM QVAE TE PRODVXIT IN AVRAS
2. SVSTVLIT ET PVERVM SVSTVLIT ATQVE SENEM
AT PVTO NON RAPVIT TE MORS SED FILIA MAGNI
CARA IOVIS STYGIO NVPTA PVELLA IOVI
HAEC RAPVIT PAVCOS VT QVVM TV ADOLEVERIS ANNOS
INTER DELITIAS TE BEET ILLA SVAS
CRESCE PVER TV CRESCE INFANS INFANTVLE CRESCE
CRESCE PVER CRESCAS BELLVLE CRESCE PVER
NEC DESIDERIVM BELLAE REMORARE PVELLAE
CRESCE PVELLE CITO BELLA PVELLA ROGAT
CRESCE CITO INTEREA MANIBVS DABO LILIA PLENIS
MISCEBOQVE TVIS BALSAMA IN OSSICVLIS
TV MODO NON FRATRIS DONVM ASPERNABERE NARDVM
SVSCIPE CVM NARDO SVSCIPE ET HAS LACRIMAS
SVSCIPE ET HOS GEMITVS FRATRIS CAPE ET ALBA LIGVSTRA
ALBE PVER SIMILANT ALBA LIGVSTRA TIBI
TV PIA VERBA REFER NVNC IVSTA ET IVSTA SACERDOS
EIA AGE CONDENTVR VSTAQVE BVSTAQVE HVMO

Muratorius *Classe XX. p.* 1514. legit in 4. *versu* ARIDVS *imo cinis*; in 8. CVRVA *senecta*; in 9. CVM pro *quum*; in 11. AVLAS pro *auras*; in 13. AST pro *at*; in 16. DELICIAS, in 25. LACRYMAS.

1. Te-

1. Tenerae aetatulae, ac vixdum natae proli quandoque inferias Romae datas apparet, quas Graeci nullas solvebant, *Plutarch. consol. ad uxor.* soliti quoque non noctu efferre pueros, sed primo diluculo *Homer. in Odyss.* Hoc si epigramma conferas cum Jo. Joviani Pontani naeniis, aut earum hanc partem esse aliquam suspicabere, aut eas hinc aliquid mutuatas esse. Jure dolendum, ait Muratorius, nomen poetae excidisse.

2. De rapinis Orci, Proserpinae, Plutonis saepe alibi.

VII.

Extra portam Salariam in vinea Equitis Quintii, *vel* Dequinque exscripsi.

1. DI MANES. MANES SITIS IAMMORTE MISELLIS
PRAEPROPERA SENIBVS SERODATVMRAPITIS.
HICETENIM PVEREST VMBRIDESANGVINE CRETVS
INVIDAQVEM TENERVMPARCATENAX RAPVIT.
2. QVOMATRIMVLTOSSCRIBSIT *sic* MVLTOSQVOQ. PATRI
INGRATIS ANNOS. VOTA SATIS MISERA.
3. NAM SOLOS. SEPTEMPROLESO.. OS DVXERIT ORBES
SEPTVAGINTAFORENT. NIMISEROSCVPERET.
4. QVIPROVINETISFVNDIS TERRAQ. MARIQ.
HOC SOLVMPROLI. HOCPEPERERESOLVM
IVLIANO FILIO
L. VMBRIVS SATVRNINVS

Dj Manes, Manes sitis. Jam morte misellis
Praepropera senibus sero datum rapitis.
Hic etenim puer est Umbrj de sanguine cretus,
Invida quem tenerum Parca tenax rapuit;
Quo matri multos scripsit, multos quoque patri
Ingratis annos. Vota satis misera.
Nam solos septem proles o vos duxerit orbes
Septuaginta forent, ni miseros cuperet,
Qui pro vinetis, fundis terraque marique
Hoc solum proli, hoc peperere solum.

1. De Djs, sive Diis Manibus ethnici tam varie sentiunt, tamque diversi abeunt, quam qui spirant mendacia magnis

ſollibus. Hoc loco non idem ſunt, ac animae mortuorum, ut Apulejus *de Deo Socr.*, ſed potius, ut *Iſidor. VIII. cap. ult.*, ſunt Dii inferi, dicti Manes ab antiquo *manus*, ſive bonus, ut ſenſus ſit Dii boni eſtote boni, quaſi ad imitationem Terentii *in Andr. II. 2. Dj boni! boni quid porto?*

2. Quo nato pignore, Parca ſcripſit, aut ſcripſiſſe viſa eſt multos annos parentibus, ut prae gaudio ſperabant: ſed vota miſera!

3. Poſt PROLES inter duas o o fracta eſt cum lapide una littera, quae reliqua ex particula videtur fuiſſe v., ita ut inſculptum putemus *o vos*, in hanc ſententiam *proles duxerit*, *ſeu duxit vos ſolos ſeptem orbes*, *nimirum annos*: hi forent ſeptuaginta, niſi diro intercedente fato miſeros ille parentes cuperet amiſiſſetque.

4. Vineta, & fundos terra *marique* non aliter, arbitror, explicaveris, quam ſi exiſtimes L. Umbrium Saturninum habuiſſe praedia, quod de ordine equeſtri Cicero indicat *Orat. pro Leg. Manil.* in provinciis tranſmarinis, vel huc traducas illud Horatii *III. Od. 1.*

Contracta piſces aequora ſentiunt
Jactis in altum molibus, huc frequens
Caementa demittit redemtor,
Cum famulis dominuſque terrae - Faſtidioſus.

V I I I.

Ex Muſ. Veron. p. 318. 3.

ΨΥΧΡΟΝΤΔΩΡΔΟΙΗϹΟΙ
ΑΝΑΞΕΝΕΡΩΝΑΙΔΩΝΕΥϹ
ΩΜΕΛΑΝΗΒΗϹΓΑΡϹΟΙ
ΑΠΩΛΕΤΟΦΙΛΤΑΤΟΝΘΟϹ

Ita diſtinguit Cl. Maffejus.

Ψυχ' ρὸν ὕδωρ δοίν σοι ἄναξ ἐνέρων Ἀϊδωνεὺς
Ὦ Μέλαν, ἥβης γάρ σοι ἀπώλετο φίλτατον ἄνθος.

Idem ſic vertit.

Frigdulam jam porgat aquam tibi Pluto Erebi rex,
O Niger, aetatis poſtquam flos eſt tibi raptus.

IX.

I X.

Smyrnae. *Inscr. Don. Cl. IV. n. 60.*

ΑΔ ΗΡΑΚΛΕΙΔΗΝ ΚΑΤΕΧΕΙ ΚΟΝΙΣ ΟΜΒΡΙΜΟΣ ΑΙΔΑΣ
ΕΙΡΥΣΕΝ ΑΗΘΕΩΝ ΕΛΙΚΟΣ [a] ΕΞΑΓΕΛΑΣ
ΑΡΤΙ ΓΑΡ ΕΥΜΟΧΘΟΥ ΕΠΙ [b] ΓΥΜΝΑΔΑΣ ΑΓΝΟΝ ΕΦΗΒΟΥ
ΣΧΗΜΑ ΛΑΧΩΝ ΕΡΑΤΑΝ ΩΛΕΣΕΝ ΑΛΙΚΙΑΝ
ΑΡΤΙ Δ᾽ ΑΡΙΘΜΟΝ ΕΤΩΝ ΕΞ ΚΑΙ ΔΕΚΑ [c] ΤΕΡΠΟΣ ΑΜΕΙΒΩΝ
ΖΜΕΡΤΟΜΑΡΑΙ ΣΤΥΓΕΡΟΝ ΜΑΤΡΙ ΛΕΛΟΙΠΕ ΓΟΟΝ

a *Murator.* ΕΞ ΑΓΕΛΑΣ. b ΓΥΜΝΑΣΙΑΣ. c ΤΕΡΟΣ.

Ἀδ᾽ Ἡρακλείδην κατέχει κόνις· ὄμβριμος ἄϊδας
Εἴρυσεν ἀηθέων ἥλικος ἐξ ἀγέλας,
Ἄρτι γὰρ εὐμόχθου ἐπὶ γυμνάδας ἁγνὸν ἐφήβου,
Σχῆμα λαχὼν ἐρατὰν ὤλεσεν ἁλικίαν.
Ἄρτι δ᾽ ἀριθμὸν ἐτῶν ἓξ καὶ δέκα τέρπος ἀμείβων
Ζμερτομάραι στυγερὸν ματρὶ λέλοιπε γόον.

Ita vertit Cl. Ant. M. Salvinius.

Hic Heraclidem retinet cinis: hunc gravis orcus
Aequali juvenum de grege proripuit.
Gymnados heu! durae quum luderet inter ephebos,
Nuper jucundam perdidit ille animam.
Sexque decemque annis exactis, liquit amoenus
Zertomarae matri terribiles lacrimas.

In hoc lapide figura stabat cum serpente circa columnam. Pro varia rerum conjunctione varia est serpentis significatio, puta longaevae aetatis, prudentiae, foecunditatis, nonnunquam etiam divinitatis, itaque Aeneas apud Virgilium V. viso serpente ad patris sepulcrum,

Hoc magis incoeptos genitori instaurat honores.

Serpentes in sacris litteris *Genes.* 3. *Exod.* 7. *Numer.* 21. *Apocal.* 9. 12. 13. 16. adeo celebres, minime ab ethnicis intellecti, vix dici potest, quot, quamque abnormes ad superstitiones, mendacii suadente auctore, traducti sint. Vid. *Tacit. Annal. XI. Ovid. IV. Metam. Macrob. I. 20. Saturn.* & *Joann. Fabric. de Cacozelia Gentil.* Confer Diss. Cl. Doctoris Lamii *in Vol. II. Diss. Cortonens.* de Cista Mystica, & inscript. in

in Diariis Palearinis, quae incipit SANCTIS.DRACONIBVS. Quod ad hunc locum ſpectat, ſerpentem ſalutis ac beatitatis, columnam aeternitatis ſymbolum reor auctoritate marmorum nummorumque. De columna perpetuitatis typo vid. *Diſſ. IV. p.* 323. *ſeq.* confer Spanhemium *de nummo Smirnaeo*, in quo Veſta aeternitatis praeſes columnae innixa eſt, unde Horatius *I. Od.* 35. imperii ſtabilitatem explicat *ſtantis columnae* nomine. Porro ubi aut Serapis in ſerpentem deſinens Iſidi copulatur, aut Dea Veſta eſcam in patera ſerpenti praebet, ibi ſalutis praeſidem deſignari perſpicuum eſt, draconeſque templorum cuſtodes habitos, hortorumque Heſperidum, quos minime ab Elyſiis diſtinguit Strabo. Itaque ſerpens, ſicut alibi arbori *Fabrett. III. p.* 161. & *al.* ita hoc loco columnae involutus ſalutis haberi typus ac beatitatis debet, & ſane ejuſmodi, quam columna ſpondeat perpetuam fore.

X.

Sponius Pop. Attic. Art. IV.

ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΝΔΕ ΠΑΘΕΙΝΟΣ ΕΝ ΕΦΗΒΟΙΣΙ ΠΑΛΑΙΣΤΡΑ

1. ΤΕΤΞΑΣ ΚΟΣΜΗΤΟΥ ΘΗΚΑΤΟ ΝΥΜΦΟΔΟΤΟΥ

Εἰκόνα τήνδε Ποθεῖνος ἐν Ἐφηβοῖσι παλαίςρα

Τεύξας Κοσμήτου Θήκατο Νυμφοδότου.

Sic ego metrice.

Pothinus referens in Ephebis dona paleſtrae

Icona Coſmetae Nymphodoti hanc poſuit.

1. P. Eduardus Corſinus inter inſcript. Atticas noviſſime editas ex Cl. Maffei Schedis hanc habet *num. XI. pag.* 57.

ΘΑΛΗΝ ΔΩΣΙΘΕΥ ΠΑΜΒΩΤΑΔΗΝ

ΤΟΝ ΚΟΣΜΗΤΗΝ Θ ΕΦΗΒΟΣ

ΔΡΥΑΝΤΙΑΝΟΣ ΚΑΛΛΙΑΣΧΡΟΥ

ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΣ

P. Corſinus in 2. linea interpretatur Θ vel Θανόντα, ut Coſmeta, aut Ephebus (incertum quippe ad utrum ſpectet) indicetur jam vita functus; vel notam conjicit numeralem eſſe, quae Thaletem ſignificet *novies*, aut *nonum* Coſmetae munus obtinuiſſe; vel demum, quod veriſimilius eſt, Θ compendium

eſſe

esse existimat Θήκατο dicavit, nempe *Dryantianus Callaeschri* filius *Marathonius Ephebus Thaletem Dosithei* filium *Pambotadem Cosmetam*, hoc est ejus statuam *dedicavit*, cui statuae hic titulus subjectus erat.

X I.

Romae in domo Pavitiorum. *Mus. Veron. p.* 358.

AN. I. M. V. D. X
DIS . MANIBVS
PRIMILLA . F. SVO
ISMARO . HOC . TIBI
DAT . TVMVLVM . PIETA
TIS . NOMINE MATER
ET PROPERAT INTRO SOLVE
re justa. Vale.

X I I.

Romae e schedis Vaticanis. *Fabrett. pag.* 233. *n.* 612.

In prima columna.

MEMORIAE . M. LVCCEI . M. F. NEPOTIS
S. ONVSSIANVS . SE . . . .
QVVM PRAEMATVRA RAPTVM MIHI MORTE NEPOTEM
FLEREM PARCARVM PVTRIA FILA QVERENS
ET GEMEREM TRISTI DAMNATAM SORTE IVVENTAM
VERSARETQVE NOVVS VISCERA TOTA DOLOR
ME DESOLATVM ME DESERTVM AC SPOLIATVM
CLAMANTEM LARGIS SAXA MOVENS LACRIMIS
EXACTA PROPE NOCTE SVOS CVM LVCIFER IGNES
SPARGERET ET VOLVCRI ROSCIDVS IRET EQVO
VIDI SIDEREO RADIANTEM LVMINE FORMAM
AETHERE DELABI NON FVIT ILLA QVIES
SED VERVS IVVENI COLOR ET SONVS ET STATVS IPSI
I. MAIOR ERAT NOTA CORPORIS EFFIGIE
ARDENTES OCVLORVM ORBES *sic* VMEROSQVE NITENTES
OSTENDENS ROSEO REDDIDIT ORE SONOS
ADFINIS MEMORANDE QVID O ME AD SIDERA CAELI
ABLATVM QVERERIS DESINE FLERE DEVM

In

In secunda columna.

NE PIETAS IGNARA SVPERNA SEDE RECEPTVM
LVGEAT ET LAEDAT LVMINA TRISTITIA
NON EGO TARTAREAS PENETRABO TRISTIS AD VMBRAS
NON ACHERONTEIS TRANSVEHAR VMBRA VADIS
NON EGO CAERVLEAM REMO PVLSABO CARINAM
NEC TE TERRIBILEM FRONTE TIMEBO CHARON
NEC MINOS MIHI IVRA DABIT GRANDAEVVS ET ATRIS
NON ERRABO LOCIS NEC COHIBEBOR AQVIS
SVRGE REFER MATRI NE ME NOCTESQVE DIESQVE
DEFLEAT VT MOERENS ATTICA MATER ITYN
2. NAM ME SANCTA VENVS SEDES NON NOSSE SILENTVM
IVSSIT ET IN CAELI LVCIDA TEMPLA TVLIT
ERIGOR ET GELIDOS HORROR PERFVDERAT ARTVS
SPIRABAT SVAVI TINCTVS ODORE LOCVS
[a] DIC NEPOS SEV TV TVRBA STIPATVS AMORVM
LAETVS ADONEIS LVSIBVS INSERERIS

In tertia columna.

4. SEV GREGE PIERIDVM GAVDES *divisque Camoenis*
OMNIS CAELICOLVM TE *chorus insequitur*
SI LIBEAT THYRSVM GRAVIDIS *onerare corymbis*
ET VELARE COMAM PALMITE LI*ber eris*
PASCERE SI CRINEM ET LAVRO REDIMITVS *ovanti*
ARCVM CVM PHARETRA SVMERE P*hoebus eris*
INDVERIS TERETIS *sie* MANICAS PHRY*giamque* TYARAM
NON VNVS CYBELE PECTORE VIVAT A*tys*
SI SPVMANTIS EQVI LIBEAT QVATERE ORA L*upatis*
CYLLARI FORMOSI MEMBRA VEHES EQ*uitis*
SED QVICVMQVE DEVS QVICVMQVE VOC*aberis heros*
[b] SIC SOROR ET MATER SIC PVER INCOL*umis*
HAEC DONA VNGVENTIS ET SVNT POTIORA [c] *corollis*
QVAE NON TEMPVS EDAX NON RAPIT [d] *ira jovis*

a *Alib.* DIVE b *Fleetwod.* SIT c METALLIS d VNDA MARIS

1. *Major imago* dicitur, quia territis augustiores videntur effigies, vel quia defunctus in Deos relatus creditur, quorum

rum imagines triplo ordinariis majores, heroum duplo existimabantur. *Virg. II. Aenead.*

ipsius umbra Creusae

Visa mihi ante oculos, & nota major imago.

2. Complures ethnici principium, ac finem humanae vitae tribuerunt Veneri, quam dixere Genitricem simul, ac Libitinam. Vid. *Natal. Comit. mythologia IV.* 13. Ideo Canachus ille Sicyonius Veneris ex ebore auroque elaboratae capiti orbem caelestem imposuit, manuum alteri papaver, alteri malum punicum. *Eratosthenes lib. III. Pausan. II. in Corinth.* Idem Pausanias *in Attic. I.* Venerem ait apud Athenienses tanquam unam Parcarum extitisse; additque Plutarchus *in quaest. Rom.* Delphis imagunculam fuisse Veneris sepulcralis, Epitymbiae nomine, ad quam eorum evocabant Manes, quibus libabant.

3. Ad fabulam Adonidis, & instituta mense Julio in ejus recordationem festa respicit Ezechiel Propheta, ubi ait: *ecce ibi mulieres sedebant plangentes Adonidem.*

4. Sic Terentius *in Eunuc. unum etiam hoc vos oro, ut me in gregem vestrum recipiatis.* Anceps animi aliquandiu fui, num elogii gratia hunc adolescentem cum litteratis recenserem in V. Class., sed tota haec laudatio perelegans quidem, nimis tamen hyperbolica est, ideo inter Homericas numeranda, edita scilicet ad motus animi excitandos, non ad fidem faciendam, cujusmodi orationum auctoritas vel nullius prorsus, vel parvi momenti est, unde Cicero *II. de Finibus* Torquatum monet his verbis: *lege laudationes, non eorum, qui ab Homero Iliad. I. laudati: lege nostrorum hominum, lege vestrae familiae.* Ne vero existimes, litterarum laudem tenerae aetati a me invideri, confer Cl. V. *inscr. LXI. LXII. LXIX.* confer *Gruter. p.* 323. 2. ubi L. Valerius L. F. Pudens dicitur an. XIII. in certamine Jovis Capitolini claritate ingenii coronatus inter poetas Latinos omnibus sententiis judicum. Ausonius *in Profess. Burdigal. num.* 5. Atticum Tironem Delphicum his effert laudibus:

Tu pene ab ipsis incunabulis
Dei poeta nobilis
Sertum coronae praeferens olympiae
Puer celebrasti Jovem .

Adde prae ceteris Boetium Eugenii filium , sequenti elogio a patre donatum , cui locus esse debuit in V. , vel potius in X. classe Christ. , sed hic admitti impune jubet doctrina , & aetas .

X I I I.

Romae in sacrario S. Angeli in Burgo , *vulgo* DEL CORRIDORE .
Fabrett. III. p. 191.

✠ SEPVLCHRVM . EVGENII NOT. CVM SVIS .
✠ IMPIA MORS RAPIENS TENERIS TE NATE SVB ANNIS
INVIDIT MERITIS CRISCERE MAGNA TVIS
TE EORALE DECVS PRIMO CVM CARMINE CEPTO
DOCTORVM DOCTOR . VIDIT . ET OBSTVPVIT
VICISTI PRISCOS LONGEVA *sic* . ETATE PARENTES
ANNIS PARVE QVIDEM . SED GRAVITATE SENEX
NON LVXVS TIBI CVRA FVIT NON GRATIA PONPAE
DOCTILOQVM CVPIDVS . CARMINIS ARDOR ERAS
TV MERITIS ORNATE TVIS MONVMENTA RELINQVIS
QVAE RECOLENS SEMPER . SIT SINE FINE DOLOR
MORTE TVA GENETRIX *sic* OPTAVIT SVMERE MORTE
SE QVOQVE FELICEM . SI POTERITVR *sic* AIT
TERDENOS PRIMVM QVAM LVNA RESVMERET IGNES
CONIVNCXIT MEMBRIS . MEMBRA SEPVLTA TVIS
NVNC COMMVNE NOBIS CVSTOS TV SERVA SEPVLCRVM
QVE NOS HAEC TECVM MOX TEGET ORNA SIMVL
✠ DEP EST BOETIVS . CL. P. OCT. KAL. NOBR. INDICT. XI. IMP.
DOM. N. IVSTINO . PP. AVG. ANN. XII. ET . TIBERIO . CONST. CAER.
ANN. III. DEP. EST IN PAC. ARGENTEA MAT. SS. XIII. KAL. DECEMB.
QVI.SS.BOETIVS.VIXITANN. XI. M.VIIII. D.XXIII.ET MAT. EIVS VIXIT ANN. XXX.I. M. II. D. XII.

Additae sunt ad latera intra lineas figurae ovalis inscriptiones duae , quas ultro omittimus . Carminum orthographia , & interpunctio fideliter exsculpta est : si barbaries inest aliqua, tribue tempori , ac dole simul, bono poetae laudatorem de-

defuisse parem, sicuti C. Clodio Paulino poetae Foroliviensi, cujus epitaphium vulneribus deformatum dat Sigismundus Marchesius *Hist. Foroliv. p.* 30. & Murator. *Vol. II. Nov. Thes. pag.* 946. 5.

X I V.

Gorius ex Guarnacciano Museo in Donian. Inscr. Classe X. n. 45.

ΜΕΝΕΚΡΑΤΗΣ . ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ :
ΤΙΟΣ . ΕΤΩΝ . Δ . ΜΗΝΩΝ . Δ . ΤΑΤΙΑ :
ΒΑΤΚΤΛΙ . . . . ΔΟΣ . ΔΩΡΗΣΑ : ΜΕΝΗΣ . ΤΟΠΟΝ
ΑΠΟΛΛΩΝΙΩ . ΑΤΤΑΛΟΤ ΤΩ : ΠΑΤΡΙ ΑΥΤΟΥ
ΑΡΤΙ ΜΕ ΓΕΧΟΜΕΙΝΟΝ . ΖΩ : ΑΣ . ΒΡΕΦΣ
ΗΡΠΑΣΕ ΔΑΙΜΩΝ .
ΟΥΚΟΙΔΕΤΕ . ΑΓΑΘΩΝ ΑΙΤΙΟΝ ΕΙ : ΤΕ ΚΑΚΩΝ
ΑΠΛΗΡΩΤΑΙ ΛΑΤΙΜΕΝΗΠΙΟΝ : ΗΡΠΑΣΑΣ ΕΚΘΡΟΙΣ
ΤΙΣΠΕΥΔΕΙΣ . ΟΥΣΟΙ ΠΑΝΤΕΣ : ΟΦΕΙΛΟΜΕΘΑ

Scite emendat doctissimus Hagenbuchius
in Epist. Epigraph. *pag.* 393.

Μενεκράτης Ἀπολλωνίου
Υἱὸς ἐτῶν δ' μηνῶν δ' τατία
Βλύκυλι . . . . δος δώρησα μνήμης τόπον
Ἀπολλωνίῳ Ἀττάλου τῷ πατρὶ αὐτοῦ.

1. Ἀρτί με γευόμενον ζωῆς βρέφος ἥρπασε Δαίμων·
Οὐκ οἶδ' εἴτ' ἀγαθῶν αἴτιον, εἴτε κακῶν.
Ἀπλήρωτ' Ἀΐδη, τί με νήπιον ἥρπασας, ἔκφρον;
2. Τί σπεύδεις; οὐ σοὶ πάντες ὀφειλόμεθα.

Totum tetrastichon trifariam Hagenbuchius vertit.

Gustantem vitae primordia me Deus aufert.
Sim ne ego causa boni, nescio, sim ne mali.
Quid rapis infantem mors insatiabilis, excors?
Omnes debemur nos tibi. Siste gradum.

Aliter.

Me fatum rapuit tangentem a limine vitam.
Nescio, quae fecit, sint ne bona, sint ne mala.
Cur aufers me, stulte & inexsaturabilis Orce?
Non tibi (ne propera) debitus omnis homo est?

 Ali-

Aliter.

Vivere vix coepi: tenerum cito me rapit Orcus.
Nescio natus adhuc albus an ater ego.
Cur amens rapis, Orce vorax, puerum cito? cuncti
Non tibi debemur? Tardior esse potes.

Alterum distichon sic Salvinii Musae reddidere apud Gorium:

Me infantem extemplo rapis insatiabilis Orce?
Quid properas? tibi non omnes debita turba sumus?
dele τὸ *omnes*. Idem aliter.
Pluto inexplete, ah quid me infantem rapuisti?
An tibi non omnes debita turba sumus?

1. Pueri ac puellae immatura morte absumti passim dicuntur rapti a Plutone, Orco, morte, Diis, de quo vid. Gorius in *Inscr. Etr. T. I. p.* 419. *T. II. p.* 139. *T. III. p.* 94. & 104. Mortis celeritatem veteres divinum munus ducebant, & lucrum maximum, itaque scitum est illud comicum:

Nam quem tuetur atque diligit Deus,
Juvenis supremum mortis intrat limitem.

2. *Plutoni*, sive morti *deberi omnia* phrasis poetarum jam trita est: exempli causa sic Claudianus de raptu Proserp. *I. v.*61.

Prima fero Lachesis clamabat talia regi
Incultas dispersa comas: o maxime noctis
Arbiter, umbrarumque potens, cui nostra laborant
Stamina, qui finem cunctis, & semina praebes,
Nascendique vices alterna morte rependis:
Qui vitam lethumque regis. Nam quicquid ubique
Gignit materies, hoc te donante creatur,
Debeturque tibi, certisque ambagibus aevi
Rursus corporeos animae mittuntur in artus.

In citata epistola tam copiose, tam graviter Hagenbuchius hunc lapidem, sicut ceteros, illustravit, ut haec merito audierit a Gorio suo: *Epist. Respons. ibid. p.* 428. *Quam multa, quam egregia, quam insignia adnotasti? Ne mireris, si te . . . Criticorum nostri temporis principem appello, & praedico meum EVERGETEM.* Ceterum in Inscr. ubi sunt duo puncta, est fractus lapis.

XV.

X V.

Mutinae in Estensi Ducali Palatio.

Ex Donian. Inscr. Cl. X. p. 353.

VALERIA . NOVELLA . MATER

HYPPARCVS . ALVMNVS

BIS . BINOS . VIXIT . DVM . COMPLEVERAT . ANNOS
ET . NIMIVM . *fato* . CITIVS . DEPVLSVS . IN . ANTRO . ST
NEC . LICVIT . LVMEN . FATO . SVPERARE . PARENTES
VENIT . INIQVA . DIES . ET . ACERBAE . TERMINVS . HORAE
VT . TITVLVM . MISERI . LACHRIMIS . IMPLERET . ACERBIS
VIVITE . FELICES . SVPERI . QVORVM . FORTVNA . BEATA . ST

1\. VALERIA . NOVELLA . MATER . HAVE . ET . TV
FRATER . HYPPARCHI
ZEIEMA
PLENVM . ET . IN . ANVM

Muratorius *Vol. III. pag.* 1282. 2. exscripsit hunc titulum magis ad fidem marmoris, legitque VIX. pro *vixit*, & in fine ZETEMA PLENVM ET INANVM barbarice pro *inane*.

1\. De acclamationibus vid. *Fabrett. II. n.* 72. *&* 239. *Bonarrot. in vasa coemeter.* Ζήτημα idem graecis est, ac quaestio. Quid porro sibi velit *quaestio plena & inanis*, divinatoribus cum Muratorio dissolvendum relinquo, nisi fortassis adagium sit in Sophistarum artem, quorum de numero Hypparchus esset, solitus quaestiones facere verborum *plenas*, re vero *inanes*. Primus, & sextus versus claudicant, alter inopiae causa, abundantiae alter.

X V. I.

Fabrett. pag. 262.

D M

PARVVLVS HIC SITVS EST VIXIT TRIS VSQVE PER ANNOS
INQVE NOVEM MENSES INVALIDOSQVE DIES
NOMINE GRISOLOGVS AMABILIS VSQVE ERAT INFANS
FLEBILIS ET MISERE RAPTVS AD INFERIAS
1\. SATVRNINVS FILIO VELIA LALEMA
2\. DELECATO SVO POSVIT

1\. An

1. An *Lalemae* vox inter puerilis balbutiei nota vocabula referenda sit, dubito. Certe nutricum blandimenta quaedam veluti somnifera erant *Lalla*, vel *Lallus*, nutricum Deus, *Turneb. Advers. XVIII.* 14. unde Persius *lallare* dixit, sicut a *pappa pappare Sat. III. v.* 17.

similis regum pueris pappare minutum
Poscis, & iratus mammae lallare recusas?

Audiendus etiam Cl. Salvinius *in vers. Italic. pag.* 25.

. . . . e a figli di Regi simile
Chiedi la pappa, e 'l masticato, e niuna
Nanna ricusi colla mamma irato?

2. Sicut nutritor a Juvenali *Sat. VI. v.* 632. *papas* a *pappa* dicitur, ita a *lalla* nutrix *Lalema* audiret, *delecatus* hoc loco, seu *delicatus* quasi alumnus videretur. De hoc pueritiae blandimento in contraria abeunt Andreas Dacerius *in not. ad Pomp. Fest.*, & Marcellus Donatus *ad Svet. Vespas.* 3. ille turpitudini tribuit, hic contrà, cujus opinioni magis favet haec nostra, quam inscriptio Virginis Vestalis, qua perinde is utitur, ac si vacuae ab omni suspicione Vestales essent: titulus autem hujusmodi est: D. M. TEIAE EVPHROSINES RVFFINAE V. V. DELICATAE. Frustra vero Dausquejus in *Orthogr. Vol. I. p.* 44. emendat DEDICATAE quia Diis sacrae: contra *Grut. p.* 311. 6. *Oliver. comment. ad marmora Pisaur. CXI. p.* 164.

XVII.

Ex Mus. Veron. LXV.

ΒΑΣΙΛΕΙΔΗΣ ΕΤΩΝ ΚΓ
ΗΡΩΣ ΧΑΙΡΕ
ΠΥΝΘΑΝΕΑΙΤΙΣΕΦΥΝΞΕΝΕΤΙΣΔΕΓΕΝΗΘΗΝ
. . ΠΑΡΟΔΕΙΤΑΜΑΘΕΣΤΑΣΟΛΙΓΟΝΠΡΟΤΑΦΩΜ
ΓΕΝΝΑΜΕΝΓΛΑΥΚΟΣΜΕΠΑΤΗΡΤΙΚΤΕΙΔΕΜΕΜΗΤΗΡ
ΧΡΥΣΟΓΟΝΗΚΑΙΜΕΤΑΥΣΜΟΡΟΣΟΥΚΟΝΑΤΟ
ΤΗΛΟΘΙΓΑΡΠΑΤΡΗΣΒΕΙΘΥΝΙΔΟΣΩΛΕΣΑΘΥΜΟΝ
ΝΑΥΤΙΛΙΗΛΥΓΡΗΝΗΙΤΕΜΗΠΙΣΥΝΟΣ
ΚΕΙΜΑΙΔΕΝΣΧΕΡΙΗΠΑΡΑΘΕΙΝΑΛΟΣΗΝΕΜΟΕΣΣΑΝ
ΥΣΤΑΤΑΛΥΓΡΟΝΕΜΟΙΔΕΡΚΟΜΕΝΟΣΠΕΛΑΓΟΣ

Ba-

Βασιλείδης ἐτῶν ΚΓ Ἥρως χαῖρε.
Πυνθάνεαι τίς ἔφυν ξένε, τίς δ' ἐγενήθην;
Ὦ παροδῖτα μάθε σὰς ὀλίγον περὶ τάφων.
Γεινὰ μὲν Γλαῦκός με πάτηρ, τίκτε δέ με μήτηρ
Χρυσογόνη, καὶ μάλ' δύσμορος, οὐκ ὄνατο.
Τηλόθι γὰρ πάτρης Βιθυνίδος ὤλεσα θυμὸν,
Ναυτιλίῃ λυγρῇ νηί τ' ἐμῇ πίσυνος.
Κεῖμαι δ' ἐν Σχερίῃ παρὰ θῖν' ἁλὸς ἠνεμόεσσαν
Ὕστατα λυγρὸν ἐμοὶ δερκομένος κέλαγος.

Basilides annorum XXII. Heros Vale.
Quis fuerim, quaeris, quibus & natalibus, hospes?
Ut discas, paulo siste gradum ad tumulum.
Chrysogone peperit, genuit me Glaucus, at illis
Nullum equidem potui reddere promeritum.
Nam procul a patria perii Bithynidos ora,
Navicula temere fretus, & arte mea.
Nunc Scheriae jaceo ventoso in litore, tandem
Exitiale mihi respiciens pelagus.

Sic latine vertit Marchio Maffejus multo felicius, quam P. Montfauconius in Diario Italico. Latina, & Graeca in Novo Thesauro valde corrupta habentur.

X V I I I.

Ex Mus. Veron. LXIV.

ΦΛΩΡΟϹΚΑΙΚΙΛΙΟΥϹΤΑΚΤΗϹΘΑΜΑΔΕΥΡΥΠΟΚΕΙΤΑΙ
ΕΞΑΛΛΟΥΤΥΜΒΟΥΔΕΥΤΕΡΑΚΛΑΙΟΜΕΝΟϹ
ΕΞΕΤΕΩΝΩΡΗϹΟΛΙΓΟΝΔΕΜΑϹΑΛΛΑΤΕΛΗΟΝ
ΘΡΕΠΤΗΡϹΙΝΛΕΙΠΩΝΗΛΙΚΙΗϹΕΛΕΟΝ
. . . . ΔΟΥΚΑΚΑΛΑΥΤΟΝΕΧΩΝΤΑΦΟΝΟΥΔΕΓΑΡΕΝΘΑ
ΦΕΙϹΑΝΤΟΠΡΟΤΕΡΩΝΜΝΗϹΑΜΕΝΟΙΔΑΚΡΥΩΝ
ΔΕΙΛΑΙΟΙΤΡΟΦΕΩΝΚΕΙΝΑΙΧΕΡΕϹΑΙϹΥΝΕΛΕΞΑΝ
ΤΗΝΟΛΙΓΗΝϹΠΟΔΙΗΝΟΥΚΟΛΙΓΗϹΟΔΥΝΗϹ

Φλῶρος Καικιλίου Στάκτης θ' ἅμα δεῦρ' ὑπόκειται
Ἐξ ἄλλου τύμβου δεύτερα κλαιομένος·
Ἐξ ἐτέων ὥρης, ὀλίγον δέμας, ἀλλὰ τελήον
Θρεπτῆρσιν λείπων ἡλικίης ἔλεον.

Δοῦ-

Δεύτερα δ' οὐκ ἄκλαυτον ἔχων τάφον, οὐδὲ γὰρ ἔνθα
Φείσατο πρότερον μνησαμένοισι δακρύων.
Δείλαιοι τοκέων κεναὶ χέρες, αἳ συνέλεξαν
Τὴν ἀλίγην σποδιὴν ἐκ ὀλίγης ὀδύνης.

Ita vertit Maffejus, & paulo aliter Salvinius apud Gorium *Inscr. Ant. Etr. Part. I. p. 464.*

Florus Caecilii, & Stactes jacet heic, tumulo actus
Ex alio, atque novas promeritus lacrimas.
Natus sex annos, exilia membra, sed apta;
Aetatis florem flevit uterque parens.
Nec caruit lacrimis iterati cura sepulcri,
Luctus nam memores anterioris erant.
Vix legere altores potuerunt urna ab inani
Exiguum cinerem, at non dolor exiguus.

In eodem lapide.

CN. CALPVRNIVS
HELENVS
V. A. XXIIII

XIX.

Romae in domo Martii Columnae ad SS. Apostolorum.
Gorius in Don. Inscr. Cl. X. p. 354. n. 2.

D M
LABERIAE . ALEXAN
DRIAE . QVAE . VIX. AN. X.
M. V. D. VII. ET SILVANO
Q. V. AN. VI M. V. D. XIII
HOC . IN . SARCOPHAGO
GENITRIX . DVO . CORPORA
NATOS . CONDIDIT . INFELIX
SEMPER SVBITVRA DOLORE
QVOS . SVPERAT . VIVET . VITAMQ.
MISERRIMA . DVCET . CONIVGE
PRAEREPTO . GENITOR . QVIBVS
IPSE MISELLIS *& sibi*
Condiderat vivens commune sepulcrum.

Gu-

Gudius *p.* 239. 5. hunc ſarcophagum extitiſſe ait in domo principis Chiſii, & pertinere exiſtimat ad aevum Caracallae, aut circa. Sine ulla Gudii mentione extat hic titulus in Inſcr. Donian. *Cl. X.* & apud Murator. *p.* 1181. 4. a quo ponitur in domo Martii Columnae ad SS. Apoſtolorum.

XX.

Arimini. *Fabrett. III. p.* 238. *n.*636.
Ex Clementini Commentariis.

FVNERE NON AEQVO PVER IMMATVRVS OBIVI
MARMOREISQVE MEIS HIC IACEO TVMVLIS
NON POTVI PARVVS PVERILEM IMPLERE IVVENTAM
NEC VESTIRE MEAM FLORE NOVO FACIEM
NEC SENIOR CAPITI NIVEOS MVTARE CAPILLOS
AT FATO VICTVS SORTE PVERPERII
1. HEV CRVDELE NEFAS QVAE ME GENERAVERAT HORA
HAEC EADEM VITAE TERMINVS HORA FVIT
NON EGO QVOD PERII DOLEO SED PARVVLVS INFANS
QVOD CVM PLVS SAPEREM SPEM MERVI DVBIAM
SI VITA INCOLVMIS POTVISSET VINCERE FATA
CREVISSET GENERIS GLORIA MAGNA MEI
FORTVNA INVISA EST SPES EST FRVSTRATA IACENTEM
MORS CVNCTA ERIPVIT DIRA QVIES HOMINVM

1. Vid. *inſcr. VIII. & not. Cl. VI.* unde ediſces, eundem ſaepe natalem ſimul & fatalem fuiſſe diem, horam rariſſime.

XXI.

In oppido Fabrica in Faliſcis. *Grut. p.*669.

HIC AQVILAE CINERES MISERABILIS VRNA SEPVLTOS
CONTEGIT ET FATIS EXPROPERATA NIMIS
OCCIDIT INFELIX COEPTO MODO FLORE IVVENTAE
QVAM FINIT ANNVS SEPTIMVS ET DECIMVS
FORMOSVS FRVGI DOCTVS PIVS A PATRE MOESTO
ACCEPIT TVMVLOS QVOS DARE DEBVERAT

Muratorius *p.* 1134. ponit hunc lapidem in regno Neapolitano in menſa cujuſdam Eremitae; & *v.* 3. legit CEPTO pro *coepto*.

In ſecunda columna.

NE PIETAS IGNARA SVPERNA SEDE RECEPTVM
LVGEAT ET LAEDAT LVMINA TRISTITIA
NON EGO TARTAREAS PENETRABO TRISTIS AD VMBRAS
NON ACHERONTEIS TRANSVEHAR VMBRA VADIS
NON EGO CAERVLEAM REMO PVLSABO CARINAM
NEC TE TERRIBILEM FRONTE TIMEBO CHARON
NEC MINOS MIHI IVRA DABIT GRANDAEVVS ET ATRIS
NON ERRABO LOCIS NEC COHIBEBOR AQVIS
SVRGE REFER MATRI NE ME NOCTESQVE DIESQVE
DEFLEAT VT MOERENS ATTICA MATER ITYN
2. NAM ME SANCTA VENVS SEDES NON NOSSE SILENTVM
IVSSIT ET IN CAELI LVCIDA TEMPLA TVLIT
ERIGOR ET GELIDOS HORROR PERFVDERAT ARTVS
SPIRABAT SVAVI TINCTVS ODORE LOCVS
[a] DIC NEPOS SEV TV TVRBA STIPATVS AMORVM
LAETVS ADONEIS LVSIBVS INSERERIS

In tertia columna.

4. SEV GREGE PIERIDVM GAVDES *diviſque Camoenis*
OMNIS CAELICOLVM TE *chorus inſequitur*
SI LIBEAT THYRSVM GRAVIDIS *onerare corymbis*
ET VELARE COMAM PALMITE L*iber eris*
PASCERE SI CRINEM ET LAVRO REDIMITVS *ovanti*
ARCVM CVM PHARETRA SVMERE P*hoebus eris*
INDVERIS TERETIS *ſiv* MANICAS PHRY*giamque* TYARAM
NON VNVS CYBELE PECTORE VIVAT A*tys*.
SI SPVMANTIS EQVI LIBEAT QVATERE ORA L*upatis*
CYLLARI FORMOSI MEMBRA VEHES EQ*uitis*
SED QVICVMQVE DEVS QVICVMQVE VOC*aberis heros*
[b] SIC SOROR ET MATER SIC PVER INCOL*umis*
HAEC DONA VNGVENTIS ET SVNT POTIORA [c] *corollis*
QVAE NON TEMPVS EDAX NON RAPIT [d] *ira jovis*

a *Alib.* DIVE b *Fleetwod.* SIT c METALLIS d VNDA MARIS

1. *Major imago* dicitur, quia territis auguſtiores videntur effigies, vel quia defunctus in Deos relatus creditur, quorum

rum imagines triplo ordinariis majores, heroum duplo existimabantur. *Virg. II. Aenead.*

ipsius umbra Creusae

Visa mihi ante oculos, & nota major imago.

2. Complures ethnici principium, ac finem humanae vitae tribuerunt Veneri, quam dixere Genitricem simul, ac Libitinam. Vid. *Natal. Comit. mythologia IV.* 13. Ideo Canachus ille Sicyonius Veneris ex ebore auroque elaboratae capiti orbem caelestem imposuit, manuum alteri papaver, alteri malum punicum. *Eratosthenes lib. III. Pausan. II. in Corinth.* Idem Pausanias *in Attic. I.* Venerem ait apud Athenienses tanquam unam Parcarum extitisse; additque Plutarchus *in quaest. Rom.* Delphis imagunculam fuisse Veneris sepulcralis, Epitymbiae nomine, ad quam eorum evocabant Manes, quibus libabant.

3. Ad fabulam Adonidis, & instituta mense Julio in ejus recordationem festa respicit Ezechiel Propheta, ubi ait: *ecce ibi mulieres sedebant plangentes Adonidem.*

4. Sic Terentius *in Eunuc. unum etiam hoc vos oro, ut me in gregem vestrum recipiatis.* Anceps animi aliquandiu fui, num elogii gratia hunc adolescentem cum litteratis recenserem in V. Class., sed tota haec laudatio perelegans quidem, nimis tamen hyperbolica est, ideo inter Homericas numeranda, edita scilicet ad motus animi excitandos, non ad fidem faciendam, cujusmodi orationum auctoritas vel nullius prorsus, vel parvi momenti est, unde Cicero *II. de Finibus* Torquatum monet his verbis: *lege laudationes, non eorum, qui ab Homero Iliad. I. laudati: lege nostrorum hominum, lege vestrae familiae.* Ne vero existimes, litterarum laudem tenerae aetati a me invideri, confer Cl. V. *inscr. LXI. LXII. LXIX.* confer *Gruter. p.* 323. 2. ubi L. Valerius L. F. Pudens dicitur an. XIII. in certamine Jovis Capitolini claritate ingenii coronatus inter poetas Latinos omnibus sententiis judicum. Ausonius *in Profess. Burdigal. num.* 5. Atticum Tironem Delphicum his effert laudibus:

Tu pene ab ipsis incunabulis
Dei poeta nobilis
Sertum coronae praeferens olympiae
Puer celebrasti Jovem .

Adde prae ceteris Boetium Eugenii filium , sequenti elogio a patre donatum , cui locus esse debuit in V. , vel potius in X. classe Christ. , sed hic admitti impune jubet doctrina , & aetas .

XIII.

Romae in sacrario S. Angeli in Burgo , *vulgo* DEL CORRIDORE .
Fabrett. III. p. 191.

✠ SEPVLCHRVM . EVGENII NOT. CVM SVIS .
✠ IMPIA MORS RAPIENS TENERIS TE NATE SVB ANNIS
INVIDIT MERITIS CRISCERE MAGNA TVIS
TE EORALE DECVS PRIMO CVM CARMINE CEPTO
DOCTORVM DOCTOR . VIDIT . ET OBSTVPVIT
VICISTI PRISCOS LONGEVA *sic* . ETATE PARENTES
ANNIS PARVE QVIDEM . SED GRAVITATE SENEX
NON LVXVS TIBI CVRA FVIT NON GRATIA PONPAE
DOCTILOQVM CVPIDVS . CARMINIS ARDOR ERAS
TV MERITIS ORNATE TVIS MONVMENTA RELINQVIS
QVAE RECOLENS SEMPER . SIT SINE FINE DOLOR
MORTE TVA GENETRIX *sic* OPTAVIT SVMERE MORTE
SE QVOQVE FELICEM . SI POTERITVR *sic* AIT
TERDENOS PRIMVM QVAM LVNA RESVMERET IGNES
CONIVNCXIT MEMBRIS . MEMBRA SEPVLTA TVIS
NVNC COMMVNE NOBIS CVSTOS TV SERVA SEPVLCRVM
QVE NOS HAEC TECVM MOX TEGET ORNA SIMVL
✠ DEP EST BOETIVS . CL. P. OCT. KAL. NOBR. INDICT. XI. IMP.
DOM. N. IVSTINO . PP. AVG. ANN. XII. ET . TIBERIO . CONST. CAER.
ANN. III. DEP. EST IN PAC. ARGENTEA MAT. SS. XIII. KAL. DECEMB.
QVI. SS. BOETIVS. VIXIT ANN. XI. M. VIIII. D. XXIII. ET MAT. EIVS VIXIT ANN. XXX. I. M. II. D. XII.

Additae sunt ad latera intra lineas figurae ovalis inscriptiones duae , quas ultro omittimus . Carminum orthographia , & interpunctio fideliter exsculpta est : si barbaries inest aliqua, tribue tempori , ac dole simul, bono poetae laudatorem de-

desuisse parem, sicuti C. Clodio Paulino poetae Foroliviensi, cujus epitaphium vulneribus deformatum dat Sigismundus Marchesius *Hist. Foroliv. p.* 30. & Murator. *Vol. II. Nov. Thes. pag.* 946. 5.

XIV.

*Gorius ex Guarnacciano Museo in Donian. Inscr. Classe X. n.*45.

ΜΕΝΕΚΡΑΤΗΣ . ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ :
ΤΙΟΣ . ΕΤΩΝ . Δ . ΜΗΝΩΝ . Δ . ΤΑΤΙΑ :
ΒΑΥΚΥΛΙ . . . . ΔΟΣ . ΔΩΡΗΣΑ : ΜΕΝΗΣ . ΤΟΠΟΝ
ΑΠΟΛΛΩΝΙΩ . ΑΤΤΑΛΟΥ ΤΩ : ΠΑΤΡΙ ΑΥΤΟΥ
ΑΡΤΙ ΜΕ ΓΕΧΟΜΕΙΝΟΝ . ΖΩ : ΑΣ . ΒΡΕΦΣ
ΗΡΠΑΣΕ ΔΑΙΜΩΝ .
ΟΥΚΟΙΔΕΤΕ . ΑΥΑΘΩΝ ΑΙΤΙΟΝ ΕΙ : ΤΕ ΚΑΚΩΝ
ΑΠΛΗΡΩΤΑΙ ΛΑΤΙΜΕΝΗΠΙΟΝ : ΗΡΠΑΣΑΣ ΕΚΘΡΟΙΣ
ΤΙΣΠΕΤΔΕΙΣ . ΟΥΣΟΙ ΠΑΝΤΕΣ : ΟΦΕΙΛΟΜΕΘΑ

Scite emendat doctissimus Hagenbuchius
in Epist. Epigraph. *pag.* 393.

Μενεκράτης Ἀπολλωνίυ
Υἱὸς ἔτων δ' μήνων δ' τατία
Βλύκυλι . . . . δος δωρησα μδῆνς τόπον
Ἀπολλωνίῳ Ἀτταλῦ τῷ πατρὶ αὐτῦ.
1. Ἀρτί με γευόμενον ζωᾶς βρέφος ἥρπασε Δαίμων :
Οὐκ οἶδ' εἴτ' ἀγαθῶν αἴτιον, εἴτε κακῶν.
Ἀπλήρωτ' Ἀΐδα, τί με νήπιον ἥρπασας, ἔκφρον;
2. Τί σπεύδεις; ἔ σοι πάντες ὀφειλόμεθα.

Totum tetrastichon trifariam Hagenbuchius vertit.
Gustantem vitae primordia me Deus aufert.
Sim ne ego causa boni, nescio, sim ne mali.
Quid rapis infantem mors insatiabilis, excors?
Omnes debemur nos tibi. Siste gradum.

Aliter.

Me fatum rapuit tangentem a limine vitam.
Nescio, quae fecit, sint ne bona, sint ne mala.
Cur aufers me, stulte & inexsaturabilis Orce?
Non tibi (ne propera) debitus omnis homo est?

 Ali-

Aliter .

Vivere vix coepi : tenerum cito me rapit Orcus .
Nescio natus adhuc albus an ater ego .
Cur amens rapis , Orce vorax , puerum cito ? cuncti
Non tibi debemur ? Tardior esse potes .

Alterum distichon sic Salvinii Musae reddidere apud Gorium :

Me infantem extemplo rapis insatiabilis Orce ?
Quid properas ? tibi non omnes debita turba sumus ?
dele τὸ *omnes* . Idem aliter .
Pluto inexplete , ah quid me infantem rapuisti ?
An tibi non omnes debita turba sumus ?

1. Pueri ac puellae immatura morte absumti passim dicuntur rapti a Plutone , Orco , morte , Diis , de quo vid. Gorius in *Inscr. Etr. T. I. p.* 419. *T. II. p.* 139. *T. III. p.* 94. *&* 104. Mortis celeritatem veteres divinum munus ducebant , & lucrum maximum , itaque scitum est illud comicum :

Nam quem tuetur atque diligit Deus ,
Juvenis supremum mortis intrat limitem .

2. *Plutoni* , sive morti *deberi omnia* phrasis poetarum jam trita est : exempli causa sic Claudianus de raptu Proserp. *I. v.* 61.

Prima fero Lachesis clamabat talia regi
Incultas dispersa comas : o maxime noctis
Arbiter , umbrarumque potens , cui nostra laborant
Stamina ; qui finem cunctis , & semina praebes ,
Nascendique vices alterna morte rependis :
Qui vitam lethumque regis . Nam quicquid ubique
Gignit materies , hoc te donante creatur ,
Debeturque tibi , certisque ambagibus aevi
Rursus corporeos animae mittuntur in artus .

In citata epistola tam copiose , tam graviter Hagenbuchius hunc lapidem , sicut ceteros , illustravit , ut haec merito audierit a Gorio suo : *Epist. Respons. ibid. p.* 428. *Quam multa , quam egregia , quam insignia adnotasti ? Ne mireris , si te . . . Criticorum nostri temporis principem appello , & praedico meum EVERGETEM* . Ceterum in Inscr. ubi sunt duo puncta , est fractus lapis . X V.

X V.

Mutinae in Estensi Ducali Palatio.

Ex Donian. Inscr. Cl. X. p. 353.

VALERIA . NOVELLA . MATER
HYPPARCVS . ALVMNVS
BIS . BINOS . VIXIT . DVM . COMPLEVERAT . ANNOS
ET . NIMIVM . *fato* . CITIVS . DEPVLSVS . IN . ANTRO . ST
NEC . LICVIT . LVMEN . FATO . SVPERARE . PARENTES
VENIT . INIQVA . DIES . ET . ACERBAE . TERMINVS . HORAE
VT . TITVLVM . MISERI . LACHRIMIS . IMPLERET . ACERBIS
VIVITE . FELICES . SVPERI . QVORVM . FORTVNA . BEATA . ST
1. VALERIA . NOVELLA . MATER . HAVE . ET . TV
FRATER . HYPPARCHI
ZEIEMA
PLENVM . ET . IN . ANVM

Muratorius *Vol. III. pag.* 1282. 2. exscripsit hunc titulum magis ad fidem marmoris, legitque VIX. pro *vixit*, & in fine ZETEMA PLENVM ET INANVM barbarice pro *inane*.

1. De acclamationibus vid. *Fabrett. II. n.* 72. *&* 239. *Bonarrot. in vasa coemeter.* Ζήτημα idem graecis est, ac quaestio. Quid porro sibi velit *quaestio plena & inanis*, divinatoribus cum Muratorio dissolvendum relinquo, nisi fortassis adagium sit in Sophistarum artem, quorum de numero Hypparchus esset, solitus quaestiones facere verborum *plenas*, re vero *inanes*. Primus, & sextus versus claudicant, alter inopiae causa, abundantiae alter.

X V I.

Fabrett. pag. 262.

D M
PARVVLVS HIC SITVS EST VIXIT TRIS VSQVE PER ANNOS
INQVE NOVEM MENSES INVALIDOSQVE DIES
NOMINE CRISOLOGVS AMABILIS VSQVE ERAT INFANS
FLEBILIS ET MISERE RAPTVS AD INFERIAS
1. SATVRNINVS FILIO VELIA LALEMA
2. DELECATO SVO POSVIT

1. An

1. An *Lalemae* vox inter puerilis balbutiei nota vocabula referenda sit, dubito. Certe nutricum blandimenta quaedam veluti somnifera erant *Lalla*, vel *Lallus*, nutricum Deus, *Turneb. Adverʃ. XVIII.* 14. unde Persius *lallare* dixit, sicut a *pappa pappare Sat. III. v.* 17.

similis regum pueris pappare minutum
Poscis, & iratus mammae lallare recusas?

Audiendus etiam Cl. Salvinius *in verʃ. Italic. pag.* 25.

. . . . e a figli di Regi simile
Chiedi la pappa, e 'l masticato, e niuna
Nanna ricusi colla mamma irato?

2. Si ut nutritor a Juvenali *Sat. VI. v.* 632. *papas* a *pappa* dicitur, ita a *lalla* nutrix *Lalema* audiret, *delecatus* hoc loco, seu *delicatus* quasi alumnus videretur. De hoc pueritiae blandimento in contraria abeunt Andreas Dacerius *in not. ad Pomp. Fest.*, & Marcellus Donatus *ad Svet. Vespaʃ.* 3. ille turpitudini tribuit, hic contra, cujus opinioni magis favet haec nostra, quam inscriptio Virginis Vestalis, qua perinde is utitur, ac si vacuae ab omni suspicione Vestales essent: titulus autem hujusmodi est: D. M. TEIAE EVPHROSINES RVFFINAE V. V. DELICATAE. Frustra vero Dausquejus in *Orthogr. Vol. I. p.* 44. emendat DEDICATAE quia Diis sacrae: contra *Grut. p.* 311. 6. *Oliver. comment. ad marmora Pisaur. CXI. p.* 164.

XVII.

Ex Muʃ. Veron. LXV.

ΒΑΣΙΛΕΙΔΗΣ ΕΤΩΝ ΚΓ
ΗΡΩΣ ΧΑΙΡΕ
ΠΥΝΘΑΝΕΑΙΤΙΣΕΦΥΝΞΕΝΕΤΙΣΔΕΓΕΝΗΘΗΝ
. . ΠΑΡΟΔΕΙΤΑΜΑΘΕΣΤΑΣΟΛΙΓΟΝΠΡΟΤΑΦΩΜ
ΓΕΝΝΑΜΕΝΓΑΛΥΚΟΣΜΕΠΑΤΗΡΤΙΚΤΕΙΔΕΜΕΜΗΤΗΡ
ΧΡΥΣΟΓΟΝΗΚΑΙΜΕΥΔΥΣΜΟΡΟΣΟΥΚΟΝΑΤΟ
ΤΗΛΟΘΙΓΑΡΠΑΤΡΗΣΒΕΙΘΥΝΙΔΟΣΩΛΕΣΑΘΥΜΟΝ
ΝΑΥΤΙΛΙΗΛΥΓΡΗΝΗΙΤΕΜΗΠΙΣΥΝΟΣ
ΚΕΙΜΑΙΔΕΝΣΧΕΡΙΗΠΑΡΑΘΕΙΝΑΛΟΣΗΝΕΜΟΕΣΣΑΝ
ΥΣΤΑΤΑΛΥΓΡΟΝΕΜΟΙΔΕΡΚΟΜΕΝΟΣΠΕΛΑΓΟΣ

Ba-

Βασιλείδης ἐτῶν ΚΓ Ἥρως χαῖρε.
Πυνθάνεαι τίς ἔφυν ξένε, τίς δ᾽ ἐγενόμην;
Ὦ παροδεῦτα μάθε στὰς ὀλίγον περὶ τάφον.
Γεννᾷ μὲν Γλαῦκός με πάτηρ, τίκτει δέ με μήτηρ
Χρυσογόνη, καὶ μὲν δύσμορος, οὐκ ὄνατο.
Τηλόθι γὰρ πάτρης Βιθυνίδος ὤλεσα θυμὸν,
Ναυτιλίῃ λυγρῇ νηΐ τ᾽ ἐμῇ πίσυνος.
Κεῖμαι δ᾽ ἐν Σχερίῃ παρὰ θῖν᾽ ἁλὸς ἠνεμόεσσαν
Ὕστατα λυγρὸν ἐμοὶ δερκόμενος πέλαγος.

Basilides annorum XXII. Heros Vale.
Quis fuerim, quaeris, quibus & natalibus, hospes?
Ut discas, paulo siste gradum ad tumulum.
Chrysogone peperit, genuit me Glaucus, at illis
Nullum equidem potui reddere promeritum.
Nam procul a patria perii Bithynidos ora,
Navicula temere fretus, & arte mea.
Nunc Scheriae jaceo ventoso in litore, tandem
Exitiale mihi respiciens pelagus.

Sic latine vertit Marchio Maffejus multo felicius, quam P. Montfauconius in Diario Italico. Latina, & Graeca in Novo Thesauro valde corrupta habentur.

XVIII.

Ex Mus. Veron. LXIV.

ΦΛΩΡΟϹΚΑΙΚΙΛΙΟΥϹΤΑΚΤΗϹΘΑΜΑΔΕΥΡΥΠΟΚΕΙΤΑΙ
ΕΞΑΛΛΟΥΤΥΜΒΟΥΔΕΥΤΕΡΑΚΛΑΙΟΜΕΝΟϹ
ΕΞΕΤΕΩΝΩΡΗϹΟΛΙΓΟΝΔΕΜΑϹΑΛΛΑΤΕΛΗΟΝ
ΘΡΕΠΤΗΡϹΙΝΛΕΙΠΩΝΗΛΙΚΙΗϹΕΛΕΟΝ
. . . . ΔΟΥΚΑΚΛΑΥΤΟΝΕΧΩΝΤΑΦΟΝΟΥΔΕΓΑΡΕΝΘΑ
ΦΕΙϹΑΝΤΟΠΡΟΤΕΡΩΝΜΝΗϹΑΜΕΝΟΙΔΑΚΡΥΩΝ
ΔΕΙΛΑΙΟΙΤΡΟΦΕΩΝΚΕΙΝΑΙΧΕΡΕϹΑΙϹΥΝΕΛΕΞΑΝ
ΤΗΝΟΛΙΓΗΝϹΠΟΔΙΗΝΟΥΚΟΛΙΓΗϹΟΔΥΝΗϹ

Φλῶρος Καικιλίου Στάκτης θ᾽ ἅμα δεῦρ᾽ ὑπόκειται
Ἐξ ἄλλου τύμβου δεύτερα κλαιόμενος.
Ἐξ ἐτέων ὥρης, ὀλίγον δέμας, ἀλλὰ τελήον
Θρεπτήρσιν λείπων ἡλικίης ἔλεον.

Δεύτερον δ' οὐκ ἄκλαυτον ἔχων τάφον, οὐδὲ γὰρ ἔνθα
Φείσαντο πρότερον μνησαμένοι δακρύων.
Δείλαιοι τροφέων κεναὶ χέρες, αἳ συνέλεξαν
Τὴν ἀλίγην σποδιὴν οὐκ ὀλίγης ὀδύνης.

Ita vertit Maffejus, & paulo aliter Salvinius apud Gorium *Inscr. Ant. Etr. Part. I. p. 464.*

Florus Caecilii, & Stactes jacet heic, tumulo actus
Ex alio, atque novas promeritus lacrimas.
Natus sex annos, exilia membra, sed apta;
Aetatis florem flevit uterque parens.
Nec caruit lacrimis iterati cura sepulcri,
Luctus nam memores anterioris erant.
Vix legere altores potuerunt urna ab inani
Exiguum cinerem, at non dolor exiguus.

In eodem lapide.

CN. CALPVRNIVS
HELENVS
V. A. XXIIII

XIX.

Romae in domo Martii Columnae ad SS. Apostolorum. *Gorius in Don. Inscr. Cl. X. p. 354. n. 2.*

D M
LABERIAE . ALEXAN
DRIAE . QVAE . VIX. AN. X.
M. V. D. VII. ET SILVANO
Q. V. AN. VI M. V. D. XIII
HOC . IN . SARCOPHAGO
GENITRIX . DVO . CORPORA
NATOS . CONDIDIT . INFELIX
SEMPER SVBITVRA DOLORE
QVOS . SVPERAT . VIVET . VITAMQ.
MISERRIMA . DVCET . CONIVGE
PRAEREPTO . GENITOR . QVIBVS
IPSE MISELLIS *& sibi*
Condiderat vivens commune sepulcrum.

Gu-

Gudius *p.* 239. 5. hunc sarcophagum extitisse ait in domo principis Chisii, & pertinere existimat ad aevum Caracallae, aut circa. Sine ulla Gudii mentione extat hic titulus in Inscr. Donian. *Cl. X.* & apud Murator. *p.* 1181. 4. a quo ponitur in domo Martii Columnae ad SS. Apostolorum.

X X.

Arimini. *Fabrett. III. p.* 238. *n.*636.
Ex Clementini Commentariis.

FVNERE NON AEQVO PVER IMMATVRVS OBIVI
MARMOREISQVE MEIS HIC IACEO TVMVLIS
NON POTVI PARVVS PVERILEM IMPLERE IVVENTAM
NEC VESTIRE MEAM FLORE NOVO FACIEM
NEC SENIOR CAPITI NIVEOS MVTARE CAPILLOS
AT FATO VICTVS SORTE PVERPERII
1. HEV CRVDELE NEFAS QVAE ME GENERAVERAT HORA
HAEC EADEM VITAE TERMINVS HORA FVIT
NON EGO QVOD PERII DOLEO SED PARVVLVS INFANS
QVOD CVM PLVS SAPEREM SPEM MERVI DVBIAM
SI VITA INCOLVMIS POTVISSET VINCERE FATA
CREVISSET GENERIS GLORIA MAGNA MEI
FORTVNA INVISA EST SPES EST FRVSTRATA IACENTEM
MORS CVNCTA ERIPVIT DIRA QVIES HOMINVM

1. Vid. *inscr. VIII. & not. Cl. VI.* unde edisces, eundem saepe natalem simul & fatalem fuisse diem, horam rarissime.

X X I.

In oppido Fabrica in Faliscis. *Grut. p.* 669.

HIC AQVILAE CINERES MISERABILIS VRNA SEPVLTOS
CONTEGIT ET FATIS EXPROPERATA NIMIS
OCCIDIT INFELIX COEPTO MODO FLORE IVVENTAE
QVAM FINIT ANNVS SEPTIMVS ET DECIMVS
FORMOSVS FRVGI DOCTVS PIVS A PATRE MOESTO
ACCEPIT TVMVLOS QVOS DARE DEBVERAT

Muratorius *p.* 1134. ponit hunc lapidem in regno Neapolitano in mensa cujusdam Eremitae; & *v.* 3. legit CEPTO pro *coepto*.

XXII.

Utrariae in Baetica. *Murator. Vol. I. p. ult.*

PYLADES ANNI NOVATI PATRIS H. S. F
SVBDVCTVM PRIMAE PYLADEN HAEC ARA IVVENTAE
INDICAT EXEMLVM NON LEVE AMICITIAE
1. NAMQVE SODALITII SACRAVIT TVRBA FVTVRVM
NOMINIS INDICIVM NEC MINVS OFFICII
DICITE QVI LEGITIS SVBITO DE MORE SEPVLTO
PRO MERITIS PYLADES SIT TIBI TERRA LEVIS

De quo ſodalitio hic ſermo ſit, latet; id certum eſt, ſodalitates Romae primum inſtitutas a Numa, qui ſuos unicuique conventus, & religiones praeſcripſit, & illud aſſequutus eſt, *ut omnibus cum omnibus conveniret*. Plutarch. *in Num.* Fabrettus *Ant. Inſcr. p.* 43. contra Reineſium probat *ex Cic. de ſeneƐ.* haſce ſodalitates fuiſſe ſacras. Poſtquam Caeſarum potentia invaluit, ſodalitates inviſas habuit, quarum nulla vel univerſitatis, vel collegii, vel arcae communis jus habuit, ſine Principum privilegio: iccirco in lapidibus haud raro id legitur Q. E. S. C. C. L. *quibus ex ſenatus conſulto coire licet*. Vid. *Plin. Epiſt. X.* 93. 94. *Cujac. Obſerv. VII.* 30. *Heinecc. Diſſ. de Colleg. & Corp. Opif. I.*

XXIII.

Gruter. p. 1126.

NVNC PATER ET MATER NATO FECERE SEPVLCRVM
ſic OSAQVE FVNESTIS FLVCTIBVS ADLVERVNT
SED QVONIAM MVLTI TALEM SENSERE DOLOREM
NEC QVISQVAM LETI VINCERE VIM POTVIT
DESINITE EXTINCTVM DVLCES ME FLERE PARENTES
DESINITE ET FATI TRISTIA IVRA QVERI

XXIV.

Grut. p. 677. 8.

HIC . PVER . OCTAVO . FRAVDATVS . CLAVDITVR . ANNO
IMPIA . QVEM . FATO . SACRA . RVINA . PREMIT
NOMEN . ERAT . CLEMENS . MINIME . LAEDENDVS . ET . ANNIS
SPES . ERAT . IN . PVERO . NVNC . CINIS . ET . GEMITVS

XXV.

X X V.

Romae. *Grut. p. 658. 10.*

D M

MVSICA . CVM . CANTV . RESONARES . CARMINA . MIRE
ADTASJe . PARVE . PVER . DVLCI . CELEBRATVS . AMORE
MORTE . GRAVI . RAPTVS . TETRA . DEFVNGERIS . ORA
IMMERITVS . DECIMO . PRAEGRESSVS . NOBILIS . ANNO
SET . TE . NOSTER . AMOR . MEMORI . PIETATE . REFORMAT
AT . QVANTVS . TE . TERRA . TEGAT . MISERABILIS . IMA
SIC . DOLOR . IN . PARVO . CRESCIT . REFERENTE . SEPVLCRO
Q. BVSCVS . CRESCENS . ET . MINDIA . FORTV
1. NATA . ALVMNA . BENEMERENTI . FECER
FILIO . MARTIALIS

1. Lipsius *Epist. VIII. Cent. I. ad Belg.* alumnos censet inter servilia, aut vilissima certe capita numerandos, utpote feris avibusque expositos a parentibus, & praetereuntium pietate enutritos educatosque. Vid. *Plin. Epist. 71. lib. X. ad Trajan. & ipsius Trajan. respons.* At alumnos, nisi servile nomen retineant, vel in altore patronum agnoscant suum, inter liberos colloco, Fabretto auspice & vade *Ant. Inscr. V. p. 351. seq.* quum praesertim alumni gens ab educatore, nutricique distinguitur, ut puer hic noster, quem Crescens, & Fortunata alumnum vocant, Martialis filium.

X X V I.

Fabrett. IV. p. 284. n. 188. ex sched. Barberinis.

CINVRA . MATER . SIBI . ET
FILIIS
HOC . EPIOS . TVMVLO . CINIR . EST . CVM . PATRE . SEPVLTVS
1. ANTE . SVOS . ANNOS . QVOS . TEGIT . ATRA . CINIS
2. HIS . TVMVLVM . PARVVM . MATER . CVM . CARMINE . FECIT
INGENIO . QVORVM . TERRAM . OPTATE . LEVEM

Cinis fem. gen. alias occurrit *Cl. IV. inscr. XII.* Catullus *carm. 68 v. 90.*

Troja virum ac virtutum omnium acerba cinis.

2. Huic praevius ibidem titulus soluta oratione *n. 187.*

 ita

ita concluditur - OPTAMVS . CVNCTI . SIT . TIBI . TERRA . LEVIS Ejusdem conclusionis per simplices notas S. T. T. L. usum creberrimum Vid. *Fabr. p.* 285. *seq.*

XXVII.

Gudius p. 231.

Q. CAECILIO
Q. F. PAL. OPTATO
VIXIT AN. II. ME. VI
Q. CAECILIVS . Q. ET . Ↄ. L.
1. HERMES SEVR
ET LICINIA REPENTINA
2. PARENTES PIISSIMI POSVER. ET
Q. CAECILIVS . Q. F. PAL
PAELINVS PATER
HIC . IACET . OPTATVS . PIETATIS . NOBILIS INFAS *sic*
CVI . PRECOR . VT . CINERES . SINT . LILIA . SINTQVE . ROSAE
TERRAQ. QVAE . MATER . NVNC . EST . TIBI . SIT . LEVIS . ORO
NAMQ. GRAVIS . NVLLI . VITA . FVIT . PVERI
ERGO . QVOD . MISERI . POSSVNT . PRAESTARE . PARENTES
NVNC . TVMVLVM . NATO . CONSTITVERE . SVO

1. SEVR . Sexvir Augustalis, de quo munere *Cl. III. p.* 276.

2. Q. Caecilius Palatina tribu parentes vocat Q. Caec. Hermetem, & Liciniam Repentinam: qui ergo & ejus pater dicitur Q. Caec. Paelinus? Similis huic lapis extat apud *Fabrett. p.* 121. quem aenigmatis loco eruditioribus dissolvendum proponit:

D. M
L. CALPVRNII . HYPNI
VIX. ANN. V. M. VI. D. XIII.
HYPNVS . ET . PRIMA
ET . M. CASTIVS . FAVSTVS
PARENT. FIL. DVLCISSIMO
FECERVNT

Ob matrum secundas nuptias Optatum, & Hypnum suspicor se filios vocare pariter, & privignos.

XXVIII.

XXVIII.

Romae *Joann. Vignolius de Col. Antonini Pii p.* 223.

D . M

C. ACILI . EROTIS . ET

ACILIAE . ROMANAE

QVAMVIS . INSCRIPTVM . FERALI . CARMINE . SAXSVM *sit*

SAEPE . LEGAS . NOSTRO . NIL . PVTO . FLEBILIVS

SISTE . GRADVM . PARVAMQVE . MORAM . CONCEDE . VIAT*or*

ASPICIES . QVANTAS . LIQVERIMVS . LACRIMAS

VNA . FORTE . DIE . DVPLICI . NOS . PONDERE . MATER

EDIDIT . HEV . SIMILES . HEV . MALE . DISSIMILES

*in*VIDA . BIS . DENOS . LACHESIS . CONCESSERAT . ANNOS

NONDVM . ALIO . PLENO . QVOD . DEDERAT . RAPVIT

*no*MINE . ACILIANVS . QVO . NOMINE . NVNC . SOROR . OR*ba* . EST

VIVAT . ET . A FATIS . SIT . PROCVL . VSQVE . MEIS

. . . . ADHVC . MISERO . QVOD . ERIT . MIS . . . . .

Reliqua desiderantur.

Cl. Muratorius *p.* 1622. dat ex Vignolio hunc titulum, sed quae supplevit Cl. Vignolius, dat litteris majusculis, tanquam sic in lapide exarata.

XXIX.

Romae. *Grut. p.* 670. 2.

Q. ARICINIVS . Q. F. BASSVS

VIXIT . ANN. XXV

DEBVIT . HOC . PATRIS . ~~NATVS . DVO . CORPORA~~ . HVMARE

CORPORA . SEMIANIMES . CORPVS . INANE . COLVNT

QVI . QVIA . NON . POSSVNT . DONIS . AEQVARE . MERENTEM

RESPONDERE . QVEVNT . BASSE . TVIS . MERITIS

V. C. CVRTIVS . C. L. ANTIO

CHVS . PATER

DEBVIT . HOC . NATVS . NOBIS . PRAESTARE . DVOBVS

VT . CINERES . PATRIOS . DEDERET . INFERIIS

SED . QVONIAM . DIRAE . GENVERVNT . FATA . VOLVCRES

TE . BASSE . EREPTVM . FLEVIMVS . ANTE . ROGVM

V. ARICINIA . NAIS . MATER

X X X.

Nemausi. *Ant. Gall. Scip. Maff. Epist. XI.*

D M

C. VIBI LICINIANI

V. ANN. XVI. M. VI

C. VIBIVS

AGATHOPVS ET

LICINIA NOMAS

FIL. OPTIMO PIISSIM

ΑΝΘΕΑΠΟΛΛΑΓΕΝΟΙΤΟΝΕΟΔΜΗΤΩΕΠΙΤΥΜΒΩ

ΜΗΒΑΤΟϹΑΥΧΜΗΡΗΜΗΚΑΚΟΝΑΙΓΙΠΥΡΟΝ

ΑΛΛΙΑΚΑΙϹΑΜΨΟΥΧΑΚΑΙΥΔΑΤΙΝΗΝΑΡΚΙϹϹΟϹ

ΟΥΕΙΒΙΕΚΑΙΠΕΡΙϹΟΥΠΑΝΤΑΓΕΝΟΙΤΟΡΟΔΑ

Ἄνθεα πολλὰ γένοιτο νεοδμήτῳ ἐπὶ τύμβῳ,
Μὴ βάτος ἀυχμηρὴ μὴ κακὸν αἰγίπυρον,
Ἀλλ᾽ ἴα, καὶ σάμψυχα, καὶ ὑδάτινη ναρκίσσος,
Οὐίβιε, καὶ περὶ σοῦ πάντα γένοιτο ῥόδα.

Latine vertit idem Maffejus.

Plurimus hunc tumulum flos induat, inque recentem
Haud rubi horrentes, aegipyrusque mala,
Sed properent violaeque, & amaracus, & narcissus,
Vibi, atque omnis humus te prope jam rosa sit.

X X X I.

Fabrett. X. p. 732. n. 452.

M. IVNIO . M. F. PAL. RVFO

SOTERICHVS . PEDAGOG. FECIT

1.HAE . SVNT . PARVAE . TVAE . MEAEQ. SEDES
HAEC.CERTA.EST DOMVS.HAEC.COLENDA.NOBIS
HAEC . EST . QVEM . MIHI . SVSCITAVI . VIVVS

In fascia, quae inter figuras marmori insculptas exporrigitur.

SIQVA TAMEN PIETAS GELIDOS MOVET *anxia manes*
RVMPE MORAS *spes haec* SOLA EST MIHI GRATIA *vitae*

1. Ad scalas in domo Emi Cardinalis Carpinei existebat hic titulus, quem Gruterus mutilum, Sponius depravatum habet. *Miscell. p. 229.* emendatum Fabrettus tradit: lacunas imple-

implevit Joannes Vincentius Gravina. In marmore Paedagogus sedens volumen porrigit stanti puero. Retro puerum fasciculus est Voluminum, nempe *magno comites in fasce libelli*, ut ait Juvenalis.

XXXII.

Romae in Museo Kircheriano.

In anteriore parte.

ΠΡωΘΗΒΗΝ ΕΤΙ ΚΟΥΡΟΝ ΕΤΙ ΧΝΟΑΟΝΤΟC ΙΟΥΛΟΥ
ΔΕΥΟΜΕΝΟΝ ΦΘΟΝΕΡΗ ΜΟΙΡΑ ΚΑΘΕΙΛΕ ΒΙΟΥ
ΠΟΛΛΑ CΟΦΗC ΧΕΡΟC ΕΡΓΑ ΛΕΛΙΠΟΤΑ ΒΑCΚΑΝΕ ΔΑΙΜΟΝ
ΟΙΑC ΟΥΚ ΟCΙωC ΕΛΠΙΔΑC ΕΞΕΤΑΜΕC
ΑΛΛΑ CΥ ΓΑΙΑ ΠΕΛΟΙC ΑΓΑΘΗ ΚΟΥΦΗ Τ' ΑΚΥΛΕΙΝω
ΚΑΙ ΔΕ ΠΑΡΑ ΠΛΕΥΡΑC ΑΝΘΕΑ ΛΑΡΑ ΦΥΟΙC
ΟCCΑ ΚΑΤ' ΑΡΑΒΙΟΥCΤΕ ΦΕΡΕΙC ΟCΑ ΤΕCΤΙ ΚΑΤ' ΙΝΔΟΥC
ωC ΑΝ ΑΠ' ΕΥΟΔΜΟΥ ΧΡωΤΟC ΙΟΥCΑ ΔΡΟωC
ΑΓΓΕΛΛΗ ΤΟΝ ΠΑΙΔΑ ΘΕΟΙC ΦΙΛΟΝ ΕΝΔΟΘΙ ΚΕΙCΘΑΙ
ΛΟΙΒΗC ΚΑΙ ΘΥΕωΝ ΑΞΙΟΝ ΟΥΧΙ ΓΟωΝ
ΕΙΚΟCΕ ΤΗ ΤΟΝ ΠΑΙΔΑ ΘΟ ΗΚΑΤΕΝ ΗΡΑΤΟ ΜΟΙΡΑ
ΚΑCΤΙΝΕΝ ΕΥCΕΒΕωΝ ΗΝ ΔΙΑ CωΦΡΟCΥΝΗΝ

Πρωθήβην ἔτι κῦρον, ἔτι χνοάοντος ἰούλου
Δευόμενον, φθονερὴ μοῖρα καθεῖλε βίου,
Πολλὰ σοφῆς χερὸς ἔργα λελοιπότα. Βάσκανε Δαῖμον,
Οἵας οὐκ ὁσίως ἐλπίδας ἐξέταμες.
Ἀλλὰ σὺ γαῖα πέλοις ἀγαθή, κούφη τ' Ἀκυλείνῳ,
Καὶ δὲ παρὰ πλευραῖς ἄνθεα λαρὰ φύοις.
Ὅσσα κατ' Ἀραβίηστε φέρεις, ὅσα τ' ἐστὶ κατ' Ἰνδούς.
Ὡς ἂν ἀπ' εὐόδμου χρωτὸς ἴουσα δρόσος.
Ἀγγέλλη τὸν παῖδα Θεοῖς φίλον ἔνδοθι κεῖσθαι
Λοιβῆς καὶ θυέων ἄξιον, οὐχὶ γόων.
Εἰκοσέτη τὸν παῖδα θεὸν κατενήρατο μοῖρα,
Κἄστιν ἐν εὐσεβέων ἦν διὰ σωφροσύνην.

Sic vertit Torquatus Barbolanius ex Comitibus *di Montauto in Diss. Cl. Bajulivi Gregorii Rhedii Vol. II. Academ. Corton.*

Impubem rapuit puerum mors invida, longo
Aevo qui vitam ducere dignus erat.

Do-

Doctae multa manus superant opera, improbe Daemon,
O tua spes quales abscidit invidia!
Tu vero sis terra levis, bona sis Aquilino,
Ac suavi exornes veris honore latus.
Floribus emissis, quot Arabs miratur & Indus;
Ros ut odorato e corpore prosiliens
Intus Djs carum condi, libamine dignum
Et sacris puerum, non gemitu, moneat:
Viginti puerum annorum cita Parca peremit,
1. *Coetibus & virtus asserit alma piis.*

1. De animae ad Deos, sive ad originem reditu *Diss. II. num. XVIII.* & saepe in notis ad inscr. nunc tantum ex Virgilio mutuabor haec pauca *Georg. IV. v.* 221.

Deum namque ire per omnes
Terrasque tractusque maris, caelumque profundum:
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemque sibi tenues nascentem arcessere vitas,
Scilicet huc reddi deinde ac resoluta referri
Omnia, nec morti esse locum, sed viva volare
Sideris in numerum, atque alto succedere caelo.

Ideo Genii in viris, Junones in feminis animae dictae sunt, habitaeque Dii Adhaerentes, de quibus confer P. Ansaldum, & Rhedium.

XXXIII.

Grut. p. 680. 8.

FLORENTEM . SPECIEM . RAPVERE . NOVISSIMA . FATA
FORMA . RVDI . PVERVM . PRISCVM . AGNOMINE . QVONDAM
QVEM . GENITOR . CIVES . CVNCTI . FLEVERE . PROPINQVI
L. DESTINIVS EPIGONVS . PATER . INFEL
FILIO . DVLCISSIMO . INNOCENTISSIMO

XXXIV.

Romae. *Fleetwod. p.* 330.

QVOD . VIXI . FLOS . EST . SERVAT . LAPIS . HIC . MIHI . NOMEN
NOLO . DEOS . MANES . FLOS . SATIS . EST . TITVLO

XXXV.

XXXV.

Lugduni *Sponius Miscellan. Erudit. Antiq. Sect. V. pag.* 173.

MVRRAE ET VERECVNDO MVRRANI FILIIS fic

QVI LEGIS HAS PVERI MORIBVNDAS PERLEGE VOCES
MVRRA PATRIS PRIMVM REFERENS E NOMINE PATREM
BIS MIHI SEPTENOS AETAS OSTENDERAT ANNOS
CVM SVBITAE *mortis* PRO FALLAX CAVSA FVISTI
NAM TEMERE EMISSVS NON AD MEA FVNERA CLAVVS
. . . . PRIMVM PERCVLSI VOLNERE MANES
. . . . POSVISTIS FVNERE NATI
. . . . . VOCARVNT

ET LACHRYMAM FATIS DA GEMITVMQVE MEIS
AMBORVM EFFICIEM MATRE FAVENTE TVLI
CERTAQVE IAM NOSTRI FAMA PVDORIS ERAT
LVSVS ET AEQVALIS NON INIMICA MANVS
HAESIT ET IN TENERO VERTICE DELITVIT
PARCITE IAM LVCTV SOLLICITARE MEOS
TRIMVS ET IN DECIMO MENSE SEPVLTE IACES
IMMVNES NOSTRIS OSSIBVS VRNA SAT EST

XXXVI.

In vinea Caesarina olim Bosii. *Fabrett. V. p.* 418. *n.* 473.

Q. VIX XX. *viri jacentis imago* ANN. XX.

1\. HIC . SITVS . ILLE . EGO . MERVLATOR . PVBLIVS . IPSE
QVOD . VOCITATVS . ERAM . BAEBIVS . COGNOMINE . PATRIS
ROMA . MIHI . PATRIA . NOMEN . MEV . PRIMVS . IN . AEVOM
HOS . VERSVS . FRATERQVE . SOROR . TVMVLOQVE . DICARVNT
QVI . PIETATE . SVA . MERITO . LAVDEM . POSVERE
P. BAEBIVS . P. F. PAL. MYRTILVS
ET . POMPONIA . SPICA . VNICO
FRATRI . DIGNISSIMO . ET . PIO
FECERVNT

1\. Muratorius e schedis Ptolomeis, nulla Fabretti mentione habita, dat hanc inscr. *p.*1442. habetque in 1. *v.* EGO SVM. in 3. MEVM. in 4. DICARVNT.

XXXVII.

Tarraconae. *Ferrett.* 307.

D . M

CAMILLVS . AQVILEIVS . SE . VIVO . SCRIBI . IVSSIT . SIC
NON . FVI . DEINDE . FVI . MODO . NON . SVM
ASPICE . QVAM . SVBITO . MARCET . QVOD . FLORVIT . ANTE
ASPICE . QVAM . SVBITO . QVOD . STETIT . ANTE . CADIT
NASCENTES . MORIMVR . FINISQVE . AB . ORIGINE . PENDET
ILLA . EADEM . VITAM . QVAE . INCHOAT . HORA . RAPIT

XXXVIII.

Romae in porticu S. Mariae Trans Tiberim.
Murator. Vol. III. p. 739. 10. *ex Donio*.

M. ANNAEVS . M. F. ESQ
1. LONGINVS . MACCVS . VIXIT
2. DVLCISSIME . CVM . SVIS . AD . SVPREMVM . DIEM
C. GAVIVS . PRIMIGENIVS . VIX. ANN. VII
DESINE . IAM . MATER . LACRIMIS . RENOVARE
QVERELLAS . NAMQVE . DOLOR . TALIS . NON . TIBI . CONTIGIT . VNI

1. Cl. Gorius *Inscr. Antiq. Etrur. Part. II. pag.* 177. habet ad laevam omnes lineas aequales, & quintam ac sextam litteris minoribus exaratas; notatque ex vetere lingua Osca idem fortasse fuisse *Maccus*, ac itala *Pulcinella*. Revera eruditi interpretantur *maccum* quasi fatuum, unde Apulejus in Apol. *macci prorsus, & buccones videbuntur*. Maccus seu *pulcinella*, ejusdem judicio Gorii, repraesentatur aerea icuncula, quam in suis cimeliis reposuit Alexander Gregorius Marchio Capponius, *ann.* 1727. in Esquiliis reperta, cujus oculi, & sannae in utroque labrosi oris angulo ex argento sunt: nasus aduncus & prominens: gibbus in pectore, & in dorso: socci in pedibus conspiciuntur. Sannae vetustate detritae globulis similes videntur, sed revera sannae, vel dentes sunt ex argento. Nunc extat icuncula in Museo Collegii Romani. Longinus hic noster confirmat, quod extat apud Grut. *p.* 331. 7., ludiones histrionesque interdum civitate donatos & in tribu Esquilina censos.

2. Go-

2. Gorius & Cl. P. Lupus legunt SVPREMAM. In 5. linea P. Lupus MATRI. in 6. Lucas Antonius Gentilis QVERELAS & COMPETIT.

XXXIX.

In Caſtello S. Viti in Praeneſtina Dioeceſi.

Ex Epitom. Graec. Paleograph. P. Gregorii Placentini Hieromonachi S. Baſil. M. c. IV. p. 27.

Θ K

ΠΑΤΡΙΔΟϹ ΕΚΖΜΥΡΝΗϹ ΒΡΟ
ΤΟΙΜ ΕΥΘΑΛΕΑΚΑΛΕΕϹΚΟΝ
ΕΙΝΕΚ ΕΜΗϹ ΩΡΗϹ ΚΑΙ ΜΕΓΕ
ΘΟΥϹ ΕΡΑΤΟΥ.
ΑΛΛΑΜΕ ΜΟΙΡΟΛΟΗΠΡΙΝ ΙΟΥΛ
ΟΙϹ ΠΛΗϹΑΙ ΠΑΡΕΙΑϹΗΡΠΑϹΕ
ΠΑΡΦΙΛΙΩΝ ΟΥϹ ΤΡΟΦΕΑϹΕΚΑ
ΛΟΥΝ.

Idem P. Greg. Plac. vulgaribus typis exprimit.

Πατρίδος ἐκ Ζμύρνης βροτοὶ μ' Εὐθαλέα καλέεσκον
Εἵνεκ' ἐμῆς ὥρης, καὶ μεγέθους ἐρατοῦ.
Ἀλλά με μοῖρ' ὀλοὴ πρὶν ἰούλοις πλῆσαι παρειὰς
Ἥρπασε παρ' φιλίων, οὓς τροφέας ἐκάλουν.

Sic ego vertebam metrice.

Diis Manibus.

Smyrna mihi patria eſt: Beneflorens nomen ob illam,
Quae fuit in pulcro corpore amabilitas.
Ante ſed heu! veniat nova quam lanugo, ab amicis
Vis rapit atra, quibus dulcis alumnus eram.

Ex characterum forma citatus Auctor Cl. ad *III.* vel *IV.* ſeculum pertinere poſſe arbitratur hoc epigramma, in quo praeter nonnulla licenter uſurpata Z ponitur pro Σ in Smyrna, urbe a Tantalo condita, ab Amazonibus amplificata, *Plin. H. N. V. 29.*, quae num patria Homeri extiterit, conſulendi ſunt Allatius, Dacerius, Spanhemius, F. Urſinus, & alii. Vid. *Diſſ. V. p. 365. ſeq.*

XL.

Mevaniae e schedis Barberinis. *Fabrett. III. p.* 189. *num.* 438.

B M
T. AELIVS . HOSPES
HIC . SITVS . EST
1. MEVAN . NATVS
VIXIT . ANN. XII. D. III
SINE . CRIMINE . VITAE
FLORENTES . ANNOS
SVBITO . NOX . APSTVLIT *sic*
ATRA . VIVITE . FELICES
MONEO . MORS . OMNIBVS
INSTAT
T. AELIVS . PRIMITIVV
FILIO . PIENTISSIMO

Hic situs est Mevan. natus sine crimine vitae.

1. MEVAN. pro Mevaniae ratione metri, res insolita, sed minime admiranda pro temporum, ac versificatorum licentia, quam tradit Cicero, confirmant lapides, fuisse maximam.

XLI.

Extabat apud Franciscum Ficoronium. *Ex Mus. Veron. p.* 295.

D M
FILIVS . HIC . SITVS . EST
IVLI . BASSI . BASSIANVS
ANNOS . QVI . VIX. X
1. ET . XIIII SOLES
QVEM . QVONIAM
2. MANES . VT . ALVMNVM
DI . RAPVERVNT
NE . CALCARE . VELIS
NEC . GRABIS *sic* . ESSE
LOCO

1. Non minus rara haec dierum notatio, quam alia horarum apud Fabrettum *cap. VIII. p.* 582. ubi puer mortuus enuntiatur *hora noctis X.* GRABIS saepe in lapid. B pro V.

2. Ac-

2. Accursius, qui *alumni* nomine altorem designari contendit, jure arguitur a Jos. Castalione *in calce var. lect.* cui favet inscr. haec ipsa, & aliae plures *Grut. pag. 658. Fabrett. p. 351. Martian. Capell. sub init. l. IX. & Apulejus Metam. lib. VI.* habent *alumnatus* pro educatus. *Adolescens meis manibus alumnatus*.

XLII.

In S. Poli supra Tibur. *Fabrett. X. p. 702. n. 235.*

HEV CRVDELE NIMIS FATVM DVA *sic* FVNERA MAERENS
PLANGO VIR ET GENITOR FLEBILE MERSA DEO
1. SAT FVERAT PORTMNEV CVMBA *sic* VEXISSE MARITAM
ABREPTAMQVE MIHI SEDE IACERE TVA
ADIECIT CHLOTO ITERATVM RVMPERE FILVM
VT NATVM RAPERET TRISTIS VT ANTE MIHI
ME DECVIT MORTI PRIVS OCCVBVISSE SVPREMAE
TVQVE MIHI TALES NATE DARE OBSEQVIAS *sic*
AD TV NE PROPERA SIMILI QVI SORTE TENERIS
DVNC *sic* ANNOS TITVLO NOMINA VT IPSE LEGAS
ILLA BIS VNDENOS VIXIT NATVS QVOQVE SENOS
2. NOMEN HVIC PRORVS EST HVIC QVIDEM ATHENAIDIS
QVAS EGO QVAS GENITOR PRO TE DABO NATE QVERELLAS *sic*
RAPTVM QVEM STYGIO DETINET VNDA LACV
QVAM BENE BIS SENOS FLOREBAS NATE PER ANNOS
CREDEBANTQVE DEIS VOTA PLACERE MEA
STAMINA RVPERVNT SVBITO TVA CANDIDA PARCAE
ABSTVLERVNTQVE SIMVL VOTA PRECESQVE MIHI
CVM TE NATE FLEO PLANTVS *sic* DABIT ATTICA AEDO
ET COMES LACRIMIS VENIET PRO CONIVGE SIREN
SEMPER VT ALCIONA FLEBIT TE VOCE SVPREMA
ET TRISTIS MECVM RESONABIT CARMEN ET ECHO
OEBALIVSQVE DABIT MECVM TIBI MVRMVRA CYCNVS

1. V pro Y frequenter in lapid., MARITAM pro *uxorem* vid. *Fabr. p. 299.* ubi *uxor* dicitur & pro viro.

2. Omnia fideliter exscripta sunt. Athenaidis, & Prori nomina servitutem subolent; tota vero inscriptio seculum & poe-

& poetam verbosum potius, quam disertum.

XLIII.

Romae. *Fletwod. Syllog. p.* 268.

D · M

NOMINE QVO GENITOR MIHI DICITVR HOC EGO VIXI
TELEPHVS EST GENITOR TELEPHVS IPSE FVI
AVGVSTINA PARENS QVARTO ME FLEBILIS ANNO
TER DECIMOQVE DIE PERDIDIT ORBA SATVM
NON IGITVR LECTOR LACRIMAS DECEPIT VTROSQVE
1. MAXIMA MENDACIS FAMA MATHEMATICI
TELEPHI DVLCITI

1. De Astrologorum, aut *Mathematicorum*, ut ii olim appellabantur, Genethliacis, seu potius somniis ita *Hist. VII.* Tacitus: *Genus hominum petentibus, sperantibus fallax, quod in civitate nostra vetabitur semper, & semper retinebitur*.

XLIV.

Fabrett. Ill. p. 189. *n.* 437. *inter. Marm. Oxoniensia*.

QVINTVM ANNVM ET DECIMVM
NARCISSVS FLORE IVVENTAE
HOC IACET ABREPTVS
CONDITVS IN TVMVLO
QVISQVIS ADES LECTOR
FATVM MISERABILE CERNIS
PARCAE NAM IMPVBEM QVEM
RAPVERE MIHI
MAERET CARA SOROR
QVAE FRATREM. LVGET
ADEMPTVM
MATER HABET NATVM
FLORVM LVX CANDIDA
TORQVET
1. HIC SEPTIMVM DECIMVM
FRVMENTVM PVBLICVM
ACCEPIT
SEXTVM DECIMVM

1. Fa-

1. Fabrettus in notis *pag.* 234. *perturbata*, inquit, *& confusa remanet frumenti publici distributio ob contrarietatem inter istos duos numeros epigramma claudentes. Ut ut res se habeat, eam puto ad Trajani institutionem referendam, de qua Plin. in Panegyr. num.* 223., *& ibi Lipsius, & nos ad Col. Trajan. II. p.* 36. Hactenus Cl. interpres, qui existimat iis numeris diem designari, & ostium horrei, seu publici aedificii, unde frumentum accipiebatur.

X L V.

Romae ad theatrum Marcelli. *Smetius pag.* 130. 19.	Emendatiorem dat ex Ligorio Muratorius *p.* 1704. *n.* 7.
1. ΘΕΟΙC ΧΘΟΝΙΟΙC	1. ΘΕΟΙC ΚΘΟΝΙΟΙC
2. ΝΤΝ ΒΑCΙΛΙΟC	2. ΝΤΝ ΔΑCΙΛΙΟΙC
ΕΓω ΒΡΕΦΟC	ΕΓΩ ΒΡΕΦΟC
ΑΙΛΙΝΟΝ ωΔΕ	ΑΙΛΙΝΟΝ ΩΔΕ
ΜΑΚΡΕΙΝΟC	ΜΑΚΡΕΙΝΟC
ΠΑΤΡΟC ΜΑ	ΠΑΤΡΟC ΜΑ
ΚΡΕΙΝΟΥ	ΚΡΕΙΝΟΥ
ΓΛωΚΕΡΑC	ΓΛΥΚΕΡΑC
ΜΗΤΡΟC ΜΗΤΕ	ΜΗΤΡΟC ΜΗΤΕ'
ΚΟΥCΗC ΟΚΤω	ΚΟΥCΗC Φ ΟΚΤΩ
ΤΗ ΠΛΗCΑC ΠΡΟC ΜΗ	ΕΤΗ ΠΛΗCΑC ΠΡΟC ΤΟΥ
ΤΟΙC ΝΗΝΑC Β. ΜΥ. Α	ΤΟΙC ΜΗΝΑ ΕΒΙΩ. Α

Distinguit in versus emendatque Cl. Hagenbuchius.

Θεοῖς καταχθονίοις.

Νῦν Βασίλιος ἐγὼ βρέφος αἴλινον ὧδε Μακρεῖνος,
Πατρὸς Μακρείνου, Γλυκερᾶς μητρός με τεκούσης.
Ὀκτὼ ἔτη πλήσας, πρὸς τούτοις μῆνα βίωσα. Aut μῆν' ἐβίωσα.
Aut Ὀκτὼ πλήσας πρὸς τεσσάρσ' ἐνιαυτοῖς μῆνας.

Sic ego metro serviebam.

Djs Manibus.

Cum luctu Basilius ego nunc hicce Macrinus,
Macrino genitus, Glycera & de matre puellus.
Octo vix annos, & mensem viximus unum.

1. In hanc inscr. multa commentatur Jo. Gaspar Hagenbu-

buchius *Diatriba Tiguri edit.* 1744. *de Graec. Thes. Nov. Murator. marmoribus quibusd. metricis*, itemque Jo. Henricus Leichius Lipsiensis *specimen notar. & emendation. ad Graec. Inscr. a cel. Muratorio ed.* Sed in hoc ille nonnulla arguit. Tute utrumque confer. In fronte sive χθονίοις cum Smetio, & Grutero, sive κθονίοις cum Ligorio, & Muratorio legas, idem prorsus esse Hagenbuchius evincit auctoritate H. Stephani *Thes. Ling. Graec. T. IV. p.* 520., Sponii *Misc. p.* 322. Scaligeri *in animadversionibus Eusebianis, & indice Gruteriano*, ac Montfauconii *Paleogr. Gr. II.* 4. In voce καταχθονίοις num Ligorius, qui prior lapidem vidit, magis ad fidem marmoris exsculpserit Κ, an Smetius Χ, divinatione opus est: certe hic dat rectius priora saxi, ille posteriora.

2. Cl. Muratorius ΝΥΝ ΒΑCΙΛΙΟΙC perperam intrusa ultima vocali Ι, & interpretatus *Nunc Regibus* (meis) & opinatus pueri parentes una cum filio sepultos esse, tum *Glyceria matre* pro *Glyceriae matris* vertens, desperatisque duabus voculis ΜΗ ΤΕΚΟΥCΗC, ac *supervixi* pro *vixi* legendum ratus, erroris ab Hagenbuchio graecae linguae Professore commendatissimo jure arguitur emendaturque. Ceterum ne laus negetur cuique debita, hujus correctio lapidis, quam Muratorius dedit, tradita jampridem erat in Gruteri Addendis, sive illa Gruterus ipse, uti Holthenus putat, sive Scaliger elaboraverit, ut P. Burmanno placet.

X L V I.

Ex Mus. Veron. p. 63.

ΠΛΕΙΣΤΗΝΔΗ
ΘΝΗΤΩΝΑΡΕΤΗΝ
ΠΑΤΡΙΜΗΤΡΙΓΕΔΕΙ
ΞΑΣΕΙΘΗΡΑΚΛΕΙ
ΔΕΣΟΦΙΛΩΝΟΣ
ΔΗΛΙΟΣΩΔΕ

Πλείστην δὴ θνητῶν ἀρετὴν πατρὶ, μητρί τε δείξας,
Κεῖθ' Ἡρακλείδης ὁ Φίλωνος Δήλιος ὧδε.

Sic

Sic vertit Cl. Maffejus.

Qui multa moriens patribus virtute probavit
Se se Heraclides Philonis Delius heic est.

XLVII.

Ex Muſ. Veronenſi pag. 162. 1.

D M
PHOSTILIO P F POB
1. CAMPANO VENATORI,
PHOSTILIVS TERTINVS DE
CVRIO VERON ET ABIDIA
MAXIMAPARENTES FIL
PIISSIM ET SIBI QVI VIXT *ſic*
ANN XXVDXXV SINE CR
IMINE VITAE FLORENTES
ANNOS MORS IPSA ERI
PVIT VIVITE FELICES
MONEO MORS OMNIB
INSTAT EXEMPLVM
A NOBIS DISCITE QVI
LEGITIS

1. Venator ſive ſit cognomen alterum, ſive profeſſionem declaret, quadrant figurae inſculptae lateribus, hinc venator haſta aprum in fronte feriens, inde juvenis canem ducens.

XLVIII.

Grut. pag. 685. 3.

D · M
PATER · ET · MATER · TITVLVM
POSVERVNT · FVNERI · ACERBO · GN
GARGONIO · CN. F. PAVLLINO · VIX
ANN. IX. M. VIII
TE · LAPIS · OBTESTOR · LEVIS · VT · SVPER
OSSA · QVIESCAS · NE · TENERAE
AETATI · GRAVIS · ESSE · VIDEARIS
TV · QVI · VIA · FLAMINIA · TRANSIS
RESTA · AC · RELEGE

XLIX.

Romae . *Ferrett. p.* 206.

CAIVS . TVTILIVS . RVFINVS . NOMINOR . ILLE
ANNOS . QVI . VITAE . LINQVO . NOVEM . ATQVE . DECEM
HEV . SCELVS . HEV . CRVDELE . NEFAS . FACINVSQVE . TREMENDVM
CVM . FATIARI *sic* . VIDES . QVAM . MISER . EST . GENITOR
QVI . ME . CONSPEXIT . MORIBVNDVM . QVI . MEA . CLAVSIT
LVMINA . DIVERSIS . AETATIS . VICIBVS
QVOS . NON . ILLE . PRIVS . QVA . NON . EGO . VOCE . ROGAVI
INFELIX . SVPEROS . NEC . VALVERE . PRECES
SED . VIS . MAIOR . AGIT . MORTIS . IAM . IAMQ. PARENS . AVT
MECVM . SEMPER . ERIS . AVT . DOLOR . VNA . OBIET
HOC SEPVLCRVM T. FL. EVTICHIANVS M. M. RVFINI
ALVMNI SVI FEC. L.
M. M. *maestae memoriae*

L.

Ex Mus. Veron. pag. 62.

Μ Α
ΕΥΤΥΧΟϹ
ΑϹΚΛΑΠΩΝΟϹΑΙΞΩΝΕΥϹ
ΠΟΤΑΜΙΛΛΑΛΟΥΚΙΟΥΑΖΗΝ . . .
ΔΝΕΙΩΠΕΠΟΛΛΩΝ . . . .

Priores duo, & tres postremi versus evanuerunt, supersunt hi.

ΑΛΛΑΕΙΜΑΤΗΝΟΥΠΑΝΤΑΒΟΥΛΕΥΗϹΦΩϹ
ΕΤΑΤΕΙϹΑΚΟΥΕΚΑΙΛΟΓΟΙϹΠΕΙΡΑΝΜΑϹΩΝ
ΖΗΘΟΙΤΟΝΕΠΙΛΟΙΠΟΝΕΝΒΙΩΧΡΟΝΟΝΚΑΛΩϹ
ΕΙΔΩϹΟΤΙΚΑΤΩΠΛΟΥΤΕΩϹΤΑϹΩΜΑΤΑ
ΠΛΟΥΤΟΥΓΕΜΟΥϹΙΜΗΔΕΝΟϹΧΡΗΖΟΝΙΑΟΛΩϹ

. . . .

Μάρκος Αὐρήλιος Εὔτυχος Ἀσκλαπωνος Αἰξωνεὺς.
Ποτάμιλλα Λυκίυ Ἀζηνίεια.

. . . .

Ἀλλὰ εἰ μάτην ἐ πάντα βυλεύῃ, σαφῶς
Ἐτά τ' εἰσάκυε, καὶ λόγοις πεῖραν μάσων.
Ζῆθι τὸν ἐπίλοιπον ἐν βίῳ χρόνον καλῶς

Εἰδὼς

Εἰδὼς ὅτι κάτω Πλυτέως τὰ στόματα
Πλύτυ γέμυσι, μηδενὸς χρήζοντα ὅλως

. . . .

M. Aurelius Eutychus Aslaponis Filius Aexonensis.
Potamilla Lucii filia Azeniensis.

. . . .

At mente ni praepostera uti gaudeas,
Quae vera sunt audi, & fidem verbis habe.
Vitam optimam vivas hilaris in posterum
Sciens in inferis nihili esse indigum
Quemcumque Diis servum, at esse divitem

. . . .

L I.

Romae. *Gorius Donian. Inscr. p.* 148.

ΤΕΡΜΑ ΒΙΟΤ. ΤΕΛΕΣΑΣ
ΠΡΙΣ ΤΑΙΕΙΟΣ ΕΝΘΑΔΕΚΕΙ
ΜΑΙ ΑΣΚΗΣΑΣ.... ΕΙΔΟΣ ΤΠΟ
ΚΡΙΣΕΩΣ ΩΚΤΟ ΚΑΙ ΔΕΚ. Ε
ΤΗ ΖΗΣΑΣ. ΒΙΟΝ. ΑΣΚΛΗΠΙΟΔΩ
ΡΟΣ. ΓΗΣ ΩΝ ΠΡΟΣΘΕ ΓΟ
ΝΟΣ ΜΗΤΕΡΑ ΓΑΙΑΝ ΕΧΩ

Τέρμα βίυ τελέσας τριθαίειος ἐνθάδε κεῖμαι
Ἀσκήσας κυμικῆς εἶδος ὑποκρίσεως.
Ὠκτὼ, καὶ δέκ᾽ ἔτη ζήσας βίον Ἀσκληπιοδώρος,
Γῆς ὢν πρόσθε γόνος, μητέρα γαῖαν ἔχω.

Ita vertit Cl. Salvinius.

Confecta vitae meta puer hic situs....
Exercens speciem comicae hyprocriseos.
Octo atque decem vixi Ann. Asclepiodorus:
Te ante satus terra, terra parens, teneo.

L I I.

Romae. *Ferrett. p.* 180. *Fleetwod. p.* 300.

D M

VERVEX. ET. PVERI. PVER. VNVS. SPONSA. MARITVS
CVLTELLO. LYMPHA. FVNE. DOLORE. CADIT

Ferretrius ita hoc epigramma interpretatur. Pueris cum ariete colludentibus, eorum unus capri insolentia laesus eum vulnerat: puer arietis dominus ob ejus mortem se fluvio tradit: mater laqueo: pater maerore interit. In hunc fere modum Virgilius lusisse fertur:

Sus, juvenis, serpens casum venere sub unum:
Sus jacet ex ictu: serpens pede: & ille veneno.

Aliter.

Anguis, aper, juvenis pereunt vi, vulnere, morsu:
Hic fremit, ille gemit, sibilat hic moriens.

Aliter.

Sus, serpens, juvenis pariter periere vicissim:
Dente perit juvenis, serpens pede, porcus ab ictu.

L I I I.

Fabrett. VI. p. 425.

Θ K

ΜΗ ΠΩ ΓΕΤΣΑΜΕΝΟΣ ΗΒΗΣ
ΩΛΙΣΘΟΝ ΕΣ ΑΔΟΤ. ΔΑΚΡΥΑ
ΚΑΙ ΣΤΟΝΑΧΑΣ ΛΕΙΨΑΣ ΑΙΩΝΙ ΓΟ
ΝΕΤΣΙΝ. ΔΤΣΜΟΡΟΣ ΟΤΔΕΝ ΟΗΣΑ
ΒΡΟΤΩΝ ΨΑΤΣΑΙ ΒΙΟΤΟΙΟ. ΕΠΤΑ
ΜΟΝΟΤΣ ΛΙΚΑΒΑΝΔΑΣ ΔΙΩ
ΚΑΙ ΜΗΝΑΣ ΕΖΗΣΑ. ΩΝΤΡΕΙΣ
ΕΞΕΤΕΛΟΤΝ ΔΙΟΝΤΣΩ ΟΡΓΙΑ ΒΑ
ΖΩΝ. ΗΡΟΦΙΛΟΝ ΔΕ ΚΑΛΟΤΝ ΜΕ
ΠΑΤΗΡ ΚΑΙ ΠΟΤΝΙΑ ΜΗΤΗΡ. Ε
ΓΝΩΣΩ ΠΑΡΟΔΕΙΤΑ ΤΙΣ ΗΜΗΝ
ΟΤΚ ΕΓΕΝΗΘΕΝ

Μὴ πῶ γευσάμενος Ἥβης ὤλισθον ἐς ἅδου
Δάκρυα, καὶ στόναχας λείψας αἰῶνι γονεῦσιν.
Δύσμορος οὐδὲν ὅσα βροτῶν ψαῦσαι βιότοιο·
Ἑπτὰ μόνους λυκαβάντας δύω, καὶ μῆνας ἔζησα;
Οὓς τρεῖς ἐξετέλουν Διονύσῳ ὄργια βάζων,
Ἡρόφιλον δὲ καλοῦν με πατὴρ, καὶ πότνια μήτηρ;
Ἐγνώσω παροδεῖτα τίς ἦμην, οὐκ ἐγενήθην.

La-

Latine vertit Cl. Abbas Nicolaus Nicasius.

Diis Manibus.

Puberis haud dum aevi compos demittor ad orcum
Aeternas patri lacrimas gemitusque relinquens
Infelix, nec nosse datum mihi munera vitae:
Septem tantum annos gemino cum mense peregi,
Orgia me Bacchi tres detinuere colentem,
Me Herophilum veneranda parens genitorque vocabant.
Qui fuerim nosti, genitum ne dixeris, hospes.

1. In lapide Fabrettus refert, ad angulum sinistrum superne tintinnabulum extitisse, cujus in bacchanalibus usus erat: in angulo dextro gramen septem internodiis praeditum, sacrorum symbolum, aetatisque demortui typus: deorsum erat crinibus solutis caput, & hordacea corona dissoluta immaturae mortis indicium.

2. Primo haec sacra feminis, nusquam viris patuisse, testatur Livius *XXXIX.* 13. deinde Paulam Miniam Campanam omnia immutasse, primamque suos filios initiasse Minium, & Herennium. Plura ibidem Livius de his sacris, quae an. V. C. 568. a Postumio sublata, postea recruduerunt. *Tertull. Apolog. VI. S. August. de C. D. VI. 9.* Vid. *Matthaeus Aegypt. in S. C. de Bacchanal.*

L I V.

Romae. *Spon. Miscell. Erud Antiq. pag. 376.*
Fabrett. IV. p. 287. n. 214.

ΚΙΡΙΛΛΟϹ ΤΟ ΔΕ ϹΗΜΑ ΦΙΛω ΠΟΙΗϹΑΤΟ ΠΑΙΔΙ
ΚΛΕΟΦΟΡω ΤΡΙΕΤΕΙΟΝ ΑΦΕΙΛΑΤΟ ΜΟΙΡΑ ΚΡΑΤΕΡΗ
ΠΡΙΝ ΓΛΥΚΕΡΟΥ ΒΙΟΤΟΙΟ ΕϹ ΗΛΙΚΙΗϹ ΠΕΛΟϹ ΕΛΘΕΙΝ
ΑΛΛ' ΕΙΓΕΝ ΦΘΙΜΕΝΟΙϹ ΤΙϹ ΑΙϹΘ ϹϹ ΤΕΚΝΟΝ ΕϹΤΙΝ
ΚΟΥΦΟΝ ΕΧΟΙϹ ΓΑΙΗϹ ΒΑΡΟϹ ΕΥϹΕΒΙΗϹ ΕΝΙ ΧωΡωΙ

Κιρίλλος τόδε σῆμα φίλῳ ποιήσατο παιδὶ
Κλεοφόρῳ τριέτειον ἀφείλατο μοῖρα κραταιὴ,
Πρὶν γλυκέρου βιοτοῖο ἐς ἡλικίης τέλος ἐλθεῖν:
Ἀλλ' εἴγ' ἐν φθιμένοισι τις αἴσθησις τέκνον ἐστιν,
Κοῦφον ἔχοις γαίης βάρος εὐσεβίης ἐνὶ χωρῷ.

La-

Latine vertit Emmanuel Martinius apud Fabrett. *IV.* *p.* 287. *n.* 214.

Haec nato dulci posuit monumenta Cyrillus,
Cleophoro, rapuit quem mors violenta triennem,
Ante quam dulcis tetigisset limina vitae:
Praedita sed nati si nunc est sensibus umbra,
Sit tibi terra levis sancta in regione piorum.

Fabrettus in primo *v.* pro ΦΙΛω habet ΦΙΛΩΙ, in 2. ΚΛΕΟΦΟΡΩΙ, & ΚΡΑΤΑΙΗ, in 3. ΤΕΛΟϹ, in 4. ΦΘΙΜΕΝΟΙϹΙ.

L V.

Aquilae in Suburbano. *Murat. e schedis suis p* 1476. 5.

D. LAELIVS . D. F. PAL. MARSILIVS
D. LAELIO . MERCATORI . FRAT.
D. LAELIVS . MERCATOR . PATER
LAELIA . NEBRIS . MATER . FILIO
QVOD . TV . DEBVERAS . FRATER . POST . TEMPORA . NO . . .
MAIORVM . VT . FACERES . MORTE . SVPREMA . MI . . .
FECI . EGO . CVM . MISERIS . MISEROS . QVOS . DEN . . .
INVIDA . QVOD . PIETAS . LEGE . SINISTRA . TVLIT

L V I.

Tibure ex P. Kircherio. *Murator. p.* 1129. 9.

HIC SITVS AMPHION
EREPTVS PRIMA IVVENTA
NONDVM TERDENOS
NVMERABAT TEMPORIS ANNOS
HEVS IMMATVRA MORS
PROPERATA SIBI
C. MARCIVS PAVLVS C
NATO PIENTISSIMO

L V I I.

Ferrett. pag. 49.

HOSPES DISCE NOVVM MORTIS GENVS IMPROBA FELES
DVM TRAHITVR DIGITVM MORDET ET INTEREO

Non absimile infortunium est apud Martial. *III.* 19.

L V I I I.

Romae. *Apud Ficoronium lib.* delle Maschere *p.* 22.

persona D *persona* M *persona*

TI. CLAVDIVS . ESQVILINA . AVG. TIBERINVS

HIC . SITVS . EST . FECIT . TAMPIA . HYGIA . MATER . FILIO . PIENTISSIMO

TV . QVICVMQVE . MEI . VEHERIS . PROPE . LIMINA . BVSTI

SVPPRIME . FESTINVM . QVAESO . VIATOR . ITER

PERLEGE . SIGNVM . QVAM . DOLEAS . PRO . FVNERE . ACERVO

INVENIES . TITVLO . NOMINA . FIXA . MEO . ROMA . MIHI . PATRIA . EST . MEDIA

DE . PLEBE . PARENTES . VITA . FVIT . NVLLIS . TVNC . VIOLATA . MALIS

GRATVS . ERAM . POPVLO . QVONDAM . NOTVSQVE . FAVORE . NVNC . SVM . DEFLETI . PARVA

FAVILLA . ROGI . QVIS . BONA . NON . HILARI . VIDIT . CONVIVIA . VOLTV

ADQVE . MEOS . MECVM . PERVIGILARE . IOCOS . QVONDAM . EGO . PIERIO . VATVM

MONIMENTA . CANORE . DOCTVS . CYGNEIS . ENVMERARE . MODIS

DOCTVS . MAEONIO . SPIRANTIA . CARMINA . VERSV . DICERE.CAESAREO.CARMINA.NOTA.FORO

NVNC . AMOR . ET . NOMEN . SVPEREST . DE.CORPORE . TOTO. QVOD.SPARGIT.LACRIMIS

MAESTVS . VTERQVE . PARENS . SERTA . MIHI . FLORESQVE . NOVOS.MEA . GAVDIA . PONVNT

FVSVS.IN.ELYSIA.SIC.EGO.VALLE.MOROR.QVOD.MEAT.IN.STELLIS DEIT.HIN.QVOD.PEGASVS.ARES

TOT . MEA . NATALES . FATA . DEDERE . MIHI

Habet hunc titulum Muratorius *pag.* 655. 1. legitque in 2. *v.* FESTIVVM, & in penultimo DEDIT . HINC. Hunc vero Tiberium Claudium Esquilina tribu Augusti Tiberinum inter *liber-*

libertos recenset: sed forte libertinus fuit, quia Romae *media plebe* natus, & tribui adscriptus. Vixit sub Tiberio Claudio, solitus poetarum veterum ac praecipue Homeri carmina ad potentum convivia canere. Personae tres in fronte sculptae persuadent personatum incessisse. Egregia de personis monumenta edidit Franciscus Ficoronius.

L I X.

Romae. *Ex Corp. Illustr. Poetar. Vol. I. pag.* 93.

DISPAR DAMNA LEGE PARCARVM ET STAMINA DISPAR
HAEC RIDENDA MIHI EST HIC LACRVMANDVS ERIT
HAEC NAMQVE EMERITOS BIS QVADRAGINTA PER ANNOS
VIXIT AT HIC TERTIO CONSVLE NATVS OBIT
CVR MODO TAM PRAECEPS ITERVM TAM SERA FVISTI
FVNERIS AMBORVM DIC REA PERSEPHONE
VIX LVCEM VIDISSE SATIS QVI VIVERE POSSET
VIVERE QVAE NOLLET VIX POTVISSE MORI

L X.

Romae. *Gudius p.* 245. 8.

1. TRAX . PVER . ASTRICTA . GLACIE . DVM . LVDERET . EBRO
FRIGORE . CONCRETAS . PONDERE . RVPIT . AQVAS
DVMQVE . STIMAE . PARTES . RAPIDO . TRAHERENTVR . AB . AMNE
ABSCIDIT . TENERVM . LVBRICA . TESTA . CAPVT
2. ORBA . QVOD . INVENTVM . MATER . DVM . CONDERET . VRNA
HOC . FLAMMIS . PEPERI . CETERA . DIXIT . AQVIS

1. Si poeticum hunc esse lusum putare malis, quam antiquum lapidem, per me licet, quum aliquis tribuat C. Germanico Caesari. Vid. *Catalect. Jos. Scaligeri p.* 105.

2. Paulus I. C. *l. quum in diversis D. de relig.* ait, si in diversis locis sepultus quis sit, illum esse religiosum, ubi caput humatum est. Vid. *Diss. IV. n. XVII.* Quare haec mater minus infelix, quam ille pater, cujus est epigr. Baptist. Spagnoli.

Fert lupus infantem prensa cervice: pater se
Proripiens nati pendula crura tenet:
Dum rapit inde fames, pietasque ardentior istinc,
Heu! tulit haec truncum corpus, at illa caput.

SY-

SYNOPSIS.

Choragii etymologia. Queruli cantus ad tibiam Lydiam. Qualis impensa in pompa virginum funebri? Spectatorum dolor. Virginiae Virginii F. exequiae singulares. Florum sparsio publica cui concessa? II. Puellarum fucata facies in exequiis. De Larvatis funeribus. De comarum ornatu, & vestium splendore. III. Emblema virginum cippis insculpi solitum. Crepundia varii generis: saepe etiam magni pretii sepulcris tradita. Crepundiis interdum addita philacteria. Aegyptiis placuere pro philacteriis icunculae figulinae, quandoque aureae, aut ex alia materia; nunquam gemmae caelatae. Hic luxus frustra legibus interdictus. IV. Quaestio de mercedula Charonti data. Cur ab hac immunes fuerint Hermionenses? Variae illius nummuli appellationes: materia varia, varius locus, ubi reponebatur. Causa hujus ritus inquiritur. V. Quantus esset in filiarum interitu parentum dolor, conjicitur ex viris doctissimis Cicerone, & Fundano. An Tulliolae Cicero aedificare voluerit verum fanum? Eruditorum perpenditur diversa mens. Non de fano, sed de sepulcro fani nomine laborabat Cicero, ut populi imperitia abuteretur ad filiam consecrandam. VI. Lacrimarum vis in choragio. Civilis ne lacrimandi ritus, an sacer fuerit? Vasa lacrimatoria de sepulcris, ac funeribus omnino explosa. Lacrimarum de vase in vas transmutatio, & earundem nundinae refelluntur. VII. Praeficae servili e genere, a praefatione nuncupatae, vel praefiscine. Cur etiam dictae Reputatrices,

ac Threnodae? Unde in proverbiis Carica musa? Quandiu praeficarum ejulatus in usu fuerit? Praeficarum gesticulatio, cantus, praefatio ad Manes, merces, vestis. VIII. *De Lamentatoribus. Apud Christianos praeficis substitutae Psaltriae.* IX. *Quam diversae poetarum, praeficarumque naeniae? In his repetita interjectio Heu, aut Vae. Genus naeniarum triplex.*

DIS-

DISSERTATIO VIII.

De Choragii Pompa.

DVVMVIRIS DOCTISSIMIS

ROMVALDO STERLICHIO ET GASPARI TORRES.

CVm multa prudenter a veteribus & cogitata & facta ſunt, tum illud, niſi me fallunt omnia, ſemper in laude habebitur, quod ſcite admodum conſueverint, quorum amicitiam litterae doctrinaeque muniverant; eorum imagines una ſimul ſive gemmis, ſive marmoribus commendare. Pervetus haec conſuetudo, ut tandiu ubique probabitur, quandiu virtus, ſic cauſa mihi perquam idonea viſa eſt, cur te, Romualde Sterlichi, te Gaſpar Torres, ſi hac mea in inſcriptione conjunctos pariter eſſe volui, nemo me exiſtimet optaviſſe, quod in proverbio eſt, eadem fidelia duos parietes dealbare. Vos quippe ejuſmodi par amicitiae eſtis, cui jure id quod facio ſit apprime accommodatum. Etenim familiae veſtrae affinitatis vinculo conjunctiſſimae ſunt, mores autem, virtutes, litterae, excellens potiſſimum philoſophiae amor veſtros animos ad aequalitatem prope fraternam agglutinavit. Atque haec tanto in vobis certior, quanto eſt ardentior in generoſo pectore ſapientiae amor. De te, Sterlichi, qui quantus quantus, totus ad nobiliſſima ſtudia & factus & natus

es, ita si parce dixero, ut mentis excelsitas, intelligentiae vis, eruditionis sive graecae, sive latinae praeclara decora per me omnia omittantur, haec per se praedicat Bibliothecae splendor, quae delectu abs te maximo comparata sic tibi quotidie servit, ut, quod benignitatis est genus optimum, cunctis quoque pateat amicis tuis, seu doctis omnibus, quibus semper Theate floruit, civitas, si quae alia, & vetustate nobilis, & liberalissimis disciplinis. Quam vero assidua sunt studia tua? quanta in iis opera? quis ardor animi? qui vix magna in tenuitate optabilis, nedum rarissimus in isto gradu. Avitae familiae opes, quae copiosae oppido lautaeque sunt, ne quicquam, ut saepe usuvenit, litteris obesse possint, tu more veterum, quod his praesertim temporibus permirum est, non cibo quotidie bis uti integro, sed interdiu, si oportuerit, quid levius gustans, praeter coenam ad victum addere nihil soles. Istuc vivendi genus, bona cum venia dixerim, secum ipsi dum reputant, qui te intime norunt, minus interdum cum ceterarum rerum excellentem perfectamque sapientiam demirantur, tum in metaphysice, ac universa philosophia progressus tantos, quantos nimirum cupis, cupis autem quam plurimos, & egregie magnanimos. Itaque talem te praebes virum, qualem avide optabat, quemque si nactus esset, illuc Cicero, quo tua te virtus jam pridem rapuit, adduxisset, ubi non seclusa aliqua aquula teneatur, sed unde universum flumen erumpat. O te, Sterlichi, undique perbeatum! cujus doctrina pereximia est, eloquentia autem doctrinae par. Orationem ego tuam quum nuper legerem, non me legere, sed ita affici ac tam suaviter, quam qui maxime,

xime, plane ſenſi. Voluptas haec vero mea ſi nihil ad laudem tuam, facit ad eam hoc ſine plurimum, quod mea de te ſententia communis eſt plane omnium, qui tu s aut colloquiis, aut epiſtolis delectantur, clariſſimorum hominum, ac magni in primis viri, Doctoris Lamii, cujus hoc eſt animi, hoc etiam ingenii proprium, ut quaecunque latent in auguſtiſſimis ſapientiae adytis, ea aut nemo alius, aut ipſe teneat unus omnia. Sed quid opus eſt plura? Fac laudibus invideat omnibus oblivio tuis: Academiae Florentinae graviſſimum de te judicium tanti eſt, ut ingenii tui futura ſit immortalis non modo laus, ſed etiam admiratio. Etenim, quam honoris gratia nomino, Academia cum multis de cauſis in aeterna famae celebritate ubique lucet, tum ea praeſertim, quia viris duntaxat omnem ultra telorum jactum ſua ipſorum gloria conſtitutis ad ſe aditum patere ſinit: illa tamen non ita pridem, quum candidati eſſent plures, iidemque ſumma litteratura, ſummo ingenio & prudentia praediti, qui albo adſcribi cuperent, te illa potiſſimum, ſalva ceterorum fama, te unum duxit Academicorum ſuffragiis omnibus adſcribendum. Si probato placere viro eſt magna laus, quid dicam Academiae, quae Florentiae ocellus eſt, Etruriae ſplendor, Italiae columen, litterariae reipublicae ornamentum, & decus incomparabile? Jam ergo cetera, quae ultro ſe mihi offerunt, non me dicere neceſſe eſt, quum tu praecipue non in honore verborum, ſed in re ipſa, atque in virtute colloces veram laudem. Ac de te etiam, Torres optime, hoc dictum volo. Novi enim, quam per ſe grata eſt tibi virtus, tam parum umbra te duci illius, ac generoſarum volucrum ritu ſemper

alte

alte ſpectantem, quicquid infra poſitum eſt, id minus te dignum ducere, quicquid ſecus, id ſtudiis, id nervis omnibus comparare, quamobrem ubi a negotiis vacas aut publicis, aut privatis, ſolus te ſapientiae oblectat amor, & mirum, quantum. Quanquam quid dico oblectat? Ab ipſa quoque adoleſcentia in te fuit haec nota mens. Nec porro vereor, ne forte putes, quae tua ingenuitas eſt, a me auribus hoc dari tuis. Teſtes id enim vetant, quorum fides, prudentia, gravitas in meo Ordine probatiſſima ſemper fuit, P. Ildephonſus Tarditius, cui Rhetorices, P. Callixtus Amorettus, cui Geometriae ſimul atque Philoſophiae, Pater Ignatius Ferrius, cui Theologiae primos veluti flores, unde fructus ſuaviſſimi nunc exiſtunt, acceptos refers. Quos vero illi, dum ultro currenti faces ingenio addebant, celeres animi motus ad inventionem acutos, ad ornatum ſplendidos, ad copiam uberes, ad memoriam firmos ſummopere commendabant, ſi quis me interroget, taceo, illud tantum commemoro, unde arguere, qualis futurus eſſes, jam tum licuit hac luce clarius. Juventutis plerumque id moris eſt, altioribus quum diſciplinis vacare coepit, inferiores ſi minus deſpectui, exiguo certe, humiles quaſi ancillulas, in pretio habere. Tu abiiſti in alia omnia. Tantum in te valuit doctrinae ſtudium, ut una ſimul hiſtoricos volutares, a poetis non abhorreres, oratores aemularere, geometris intereſſes, cum philoſophis diſputares, theologos aut accenderes, aut praeires. Hinc filio tuo, qui patriis itineribus ad gloriam pergit, fama tui nominis vires auget in Collegio Nazareno, cujus in praeſens neſcio, ornamento ne magis, an incremento exi-

eximie profis. Hinc rerum pulcherrimarum eruditio multiplex, cujus gratia, quibuſcum agis, ſive ſapientes ſint, ſive ſapere probe incipiant, utrique, ab ore dum pendent tuo, in caelo ſunt, alii nempe inuſitata cum voluptate, tum ſtupore complentur, alii quibuſdam veluti facibus ad alta quaelibet inflammantur. Romae dum verſarere, te ſaepe alias, & ſemel adii, quum mecum aderant nobiliſſimi adoleſcentes, Petrus Ubaldinius, & Petrus Paſolinius, litterarum uterque amator navus & impiger: poſt brevem de philoſophia diſputationem abs te diſceſſimus; illi doctrinam mirari tuam, ad caelum te efferre laudibus: ſed Ubaldinius, ut fervidus ingenio eſt, & totus ex auro Platonis optimo, hem, inquit, ſapere quam dulce eſt! peream, niſi veſtigiis inſiſtam tuis, niſi te, Torres doctiſſime, aemulabor. Videlicet tantus eſt ſplendor in laude vera, ut luciſiſſimi inſtar ſideris omnium ad ſe oculos animoſque convertat. Itaque virtus tua, quocunque ventum ſit, quam doctis grata, quam etiam probata fuerit, ſi perſequi velim pluribus, vereor equidem, ne, dum officii negligens eſſe nolo, fiam modeſtiae tuae per imprudentiam reus. Jam ideo ſilentio utar, ſed ita tamen, ut, ſi cetera, quae ſunt innumera, miſſa facio, judicium de te illius, cujus ex ſcriptis, ex ore unius ipſam ſua dare oracula ſapientiam ſcimus, omittere nullo modo poſſim. Benedictus XIV. P. M. quum de doctrina, de ingenio tuo praeclara ſentiret omnia, non tuis majoribus, quorum ſunt domi, ſunt in Eccleſia imagines immortales, ſed tibi honorem, tibi, inquam, uni delatum voluit, ubi id minus te cogitantem, abſentem etiam, judicio ac voluntate ſua Conſervatorem Urbis publi-

publice renuntiavit. Nunc a litteris ad amicitiam redeo, ac te, Torres clarissime, teque, Sterlichi optime, duumviri doctrinae gloria commendatissimi, enixe oro, ut quoniam utriusque in me humanitas eximia est, ne hanc grati animi tesseram repudietis. Recordaminor, quanto in pretio fuerit, ne multis utar, Socrate insignis, & Alcibiade amethystus, quamque gratus in capitolio sit herma biceps Epicuri, & Metrodori, nec vobis communem meam hanc inscriptionem vestri nominis indignam ducite, sed re ipsa, quod probe facitis, illud Sallustii, superbiam esse ingenitum nobilitati malum, ita refellite, sicut per vos jam pridem illud Paterculi obsolevit, in perfecto difficilis mora est.

I. Ab acerbo liberorum funere, cui multa cum iis, quae nunc aggredimur, communia sunt, ad Choragium venio, sive exequias virginum [a], ita nimirum dictas a Κόρη, quae puella est [b], vel a choro [c] potius, qui cantus est proprie coaevorum [d], qualis in pompa virginum funebri habebatur, quas, utpote fatis properantibus, ut ait Seneca [e], immature ereptas, chorus virginum sequebatur, quod alicubi quoque in praesentia tenet, & solemne olim fuisse Apulejus his verbis indicat [f]: *& cantatrices aviculae in ipso momento Choragii funeris praepeti celeritate alienam sepulturam antevortunt*.. Querulos hosce cantus ad tibiam haberi solitos idem Apulejus testatur [g]: *jam feralium*, inquit, *nuptiarum miserrimae virgini choragium struitur, & sonus tibiae zygiae mutatur in* que-

a *Fulgentius de Prisc. Serm.*
b *Turnebus VI. Adv.* 10.
c *Guther. de Jur. Man.I.* 28.
d *Servius I. Georgic.*
e *Ad Martiam* 17.
f *Metamorph.* 11.
g *De Psyche Nupt.* 10. *Met.*

querulum lydiae modum, cantusque laetus hymenaei lugubri finitur ululatu. Zygos enim graece jugum significat, translate nuptias, ac Junonem Oriens Zygiam, Lucinam Occidens appellabat [a]. Hujus in aerarium Romae jussu Servii Tullii, nascente aliquo, certi nummi deferebantur [b], sicut sumente quopiam virilem togam in Juventutis, moriente in Veneris Libitinae, ideo Svetonius [c] pestilentia unius autumni triginta funerum millia in rationem Libitinae venisse tradit. Qualis esset virginum pompa funebris ex eo conjicimus, quod Plinio auctore parentes [d] quicquid in vestes, margaritas, gemmas fuerant earum in nuptiis erogaturi, nonnunquam in thura, in flores, unguenta, opobalsama, & alia hujusmodi in ipso funere impendebant. Quacunque pompa transiret, vix spectatores a gemitu ac lacrimis temperabant [e]:

Naturae imperio gemimus, quum funus adultae
Virginis occurrit.

Orbitates enim, atque has in primis antiquitas [f] inter maxima fortunae vulnera numerabat. Hac de causa & virgines & mulieres, ubi choragium streperet, interdum aut lacrimas fundere, aut flores in lectum jacere consuevisse ex Dionysio discimus, qui de funere Virginii filiae haec narrat: *ex aedibus exiliebant & mulieres & virgines casum illum lugentes, atque aliae flores & coronas in lectum jaciebant*. Sed latius nolim, quam par est, traducas hoc Virginiae decus. Illi enim honor, qui injuriae foeditatem compensaret, publice datus, calamitatis ratione habita, non feralium rituum, quibus acerba funera

 effer-

a *Idem Metam. 6.*
b *Dionysius Halic. VI.*
c *In Nerone 93.*
d *Epist. V. 16.*
e *Juvenalis Sat. XV.*
f *Cicero V. Tusculan.*

efferri juſſa nondum exorto ſole, atque id temporis flores publice ſparſos eſſe quum vix credibile ſit, hinc docemur, Virginii filiam vel jam ut deſponſam [a], vel privilegii gratia interdiu elatam eſſe, ſicut poſtea Marcellus Auguſti ex Octavia nepos, cui & florum honorem, dum efferretur, a populo fuiſſe habitum tacite, niſi fallor, Virgilius aſſerit [b]:

Manibus date lilia plenis
Purpureos ſpargam flores, animamque nepotis
His ſaltem accumulem donis, & fungar inani
Munere.

Quanquam demens ſim, qui tempus imperii comparem cum reipublicae ſeveritate, qua obtinente florum quidem a populo Romano honorem Scipio tantum [c] habuit, Serapio cognominatus, in tribunatu admodum gratus, dignuſque Africanorum familia, cujus in bonis inventa eſt funeris ne impenſa quidem.

II. Ad pompae ſpeciem illud in puellarum funeribus non raro uſitatum, Moreſtellii judicio [d] fuit, quod fuco earum facies oblineretur, ſi alias formoſum ſui ſpectaculum populo praebere non poſſent. Ex eorum funere, qui veneno objerant, eruditi hunc ritum arguunt. Nam Dio tradit, Britannici corpus gypſo oblitum a Nerone, ne livor e veneno appareret: ſed pluviam repente coortam gypſum eluiſſe. Atque ad mortui ſpeciem, quoad ejus fieri poſſet, integram oſtentandam, in more poſitum quandoque fuit, ut auro dentes vincirentur, cujus inſtituti XII. tabulae fidem faciunt, ubi ea lex: [e] ne aurum adderetur:

at

a *Livius lib. III.* 20.
b *Aeneadum VI.*
c *Plinius H. N. XXI.* 3.
d *De Pompa Feral. II.* 10.
e *Cic. de Leg. II.* 60.

at quoi auro dentes vincti essent, statim cum illo sepelire & urere se (sine) *fraude esto*. Eadem de causa lecticis interdum tectis, si foeditas esset tanta, quam obtegere non liceret, elata cadavera Kirchmannus putat, auctoritate Dionis motus, qui refert Sext. Condianum, ut se condemnatum iri pro certo novit, equum conscendisse, ex eoque delapsum mortem simulavisse, & pro ejus cadavere arietem elatum esse. Idem Kirchmannus, si facies esset aut aedium ruina, aut alio casu detrita turpiter ac mutilata, larvarum usum in funeribus colligit ex vetere epitaphio mariti & conjugis, prima nuptiarum nocte dirutis inopinato aedibus oppressorum [a]:

CARI PARENTES NEC LVCTV NEC LACHRIMIS
MISERA AC LARVATA NOSTRA DEFLEATIS
FVNERA &C.

Ceterum quum feminarum feralis pompa velut quaedam triumphi species [b] haberetur, quumque viri etiam gravissimi, ut eundem hunc, qui restabat actus, pulcre conficerent, morte jam ingruente, malas petito speculo emendarent [c], dubitari vix posse arbitror, quin si res, si tempus, si mortis conditio sineret, matrum novissima ea cura esset, ut filiarum formae, non gypso, aut larva consultum vellent, sed potius fuco. De quo quam olim anxie feminae laboraverint, ut Martialem omittam Pollae [d], Taidi [e], Sabellae aliisque acriter illudenti, testes sunt Plinius [f], Tacitus [g], Juvenalis [h], Xiphilinus [i], Ovidius: atque hic in primis, ubi diversas hujusmodi

Mm 2 medi-

a *Thes. Grut. pag.* 712.
b *Propert lib. IV. Eleg. ult.*
b *Sveton. Aug.* 99.
c *Lib. III Epig.* 32.
e *Lib. VI. Epigr.* 65.
f *H. N. XI.* 41. *XIII* 1. *XXVIII.* 12.
g *Annal. XIII. de Poppaea.*
h *Sat. VI v.* 461. *& seqq.*
i *In Neronis vita.*

medicaminum species enumerat, inter quas palmarem hanc esse vides, utpote omnium maxime ridiculosam [a]:

Ordea, quae Libyci ratibus misere coloni:
Exue de palea tegminibusque suis.
Par ervi mensura, decem madefiat ab ovis:
Sed cumulent libras ordea nuda duas.
Haec ubi ventosas fuerint siccata per auras,
Lenta jube scabra frangat asella mola.
Et quae prima cadent vivaci cornua cervo
Contere: in haec solida sexta face assis eat.
Namque ubi pulvereae fuerint confusa farinae:
Protinus in mundis omnia cerne cavis.
Adjice Narcissi bis sex sine cortice bulbos:
Strenua quos puro marmore dextra terat.
Sextantemque trahat gummi cum semine Tusco:
Huic novies tanto plus tibi mellis eat.
Quaecunque afficiet tali medicamine vultum,
Fulgebit speculo laevior illa suo.

At enim quid fucus ad puellas, efferri solitas prima luce? Acute satis. Sed dic, sodes, si acerbo funeri cum fuco nihil, quid cum crinium ornatu? quid cum vestium splendore? Atqui de neutro ambigi ipsi lapides vetant. Primum pauca de crinibus, tum de veste. Feminarum cadavera si integra sepelirentur, est in exemplis, earum comas reticulo collectas esse, eodemque pereleganti. Anno 1731. ad [b] secundum lapidem in via Claudia praegrandis urna inventa est, quam usque ad operculum implebat totam cadaver feminae splendidissime amictum. Mirifice quippe tum vestes nitebant undique, tum pulvillus

a *Fragm. de medic. fac.* 53.   b Vid. *Ficoron. de Bull. Aur. part. II. p.* 58.

villus. Sed dum ſibi foſſores plaudunt, vix tacta in pulverem abiere omnia, excepto reticulo, quod rubros colligebat crines, eratque intextum ex filis aureis, ponderis unciarum ſeptem, tantique habitum, ut cum quibuſdam vaſculis opere non vulgari, libationum cauſa in urnae operculo extantibus, ab Eminentiſſimo Cardinali Annibale Albano dono datum fuerit ampliſſimo Comiti de Wackebartz tunc Poloniae Regis oratorem extraordinarium in urbe agenti. Crinium ornatui non impar fuit veſtium ſplendor. Antonius Franciſcus Gorius doctrina interpres, & virtute ſacerdos optimus monumentum producit [a] pervetus, ubi feralis lectulus, in quo agens animam puella jacet: ad eam ſiniſtro pede lectuli ſuppedaneo impoſito accedit mater, oculos ut claudat, caput pallio obvoluta: adfert pater ſupremum munus, tribus bullis ornatum torquem. Eodem typo diſtincta eſt urna Volaterris eruta, nunc Florentiae inter lautitias muſei Antinoriani. Ille autem torques, quia & Dearum erat in Etruria [b] ornatus, an pro futurae divinitatis ſymbolo habendus ſit, eruditi viderint, id certe muneris erat puellae feralis ſplendor, prudenterque Gorius [c] explicationem rejecit, quam in primi Voluminis praefatione ediderat, in funebri [d] hoc typo Achillem interpretatus ſub virginis habitu latitantem in Lycomedis aula. Sicut torquibus, ita armillis, inauribus, ceteriſque blanditiis, & ſplendidis pro conditione veſtibus exornatas vel rogo imponi, vel ſepeliri virgines conſueviſſe, tum ex iis, quae modo de pueris dicta ſunt, argui commode poteſt, tum ex lautitiis,

a *Muſ. Etr. Tab. 133. num. 2.*
b *Vol. I pag. 38.*
c *Ibid. Vol. III Diſſ. III. pag. 174.*
d *In cit. Muſ. pag. 28.*

tiis, quae generatim in feminarum loculis, nec minus virginum, quam matronarum inventae sunt, de quibus etsi jam alibi prolixe diximus, videtur hic tamen locus, ut aliqua recenseantur.

III. Ludicra id genus investigantibus adeunda primum emblemata viderentur, quae vel ritus insculpsit, vel amor patrius in puellarum cippis. Sed hujusmodi in ornamentis eadem puerorum, de quibus supra [a], est ratio habita, ac puellarum, nisi quod harum in monumentis Potterus [b] animadvertit, aqualiculum in manu virginis insculpi solitum, ad designandas aquae libationes, quae Diis earum Manibus mittebantur. Nihil porro earundem in loculis familiarius, quam multiplici ex materia, & saepe ex auro acus, discriminalia, inaures, annuli, fibulae, digitalia, specula, & alia illi aetatulae convenientia. Placuit in primis hic mos Etruriae, cujus illustrator Gorius in suo Museo [c] vasculum ad rem producit, in quo cum speculo stanneo, & fragmento armillae aereae inaures aurei reperti sunt miro opere absoluti. Apud antiquam Falarim in sepulcro pervetere ac magnifico, cujus meminit Bonarrotius [d], & quod idem Gorius suspicatur [e] ad gentem Memmiam pertinere, anno 1507. inter cetera visu digna est inventa protoma muliebris ex alabastro, dextera tenentis pateram inauratam, ibique super mensam diversa mundi muliebris ornamenta, speculum, pretiosi lapilli, inaures ex auro, discerniculum, monilia, aheneum vas cum annulis, & folia pene innumera ex argento. Inter cetera crepundia tam ab Ethnicis,

a *Diss. VII num.*
b *Archeolog IV 7.*
c *Vol. III. Cl. III. Tab. 33.*
d *Append. ad Opus Dempster §. 44.*
e *Mus. Etr. Vol. II. Diss. II. p. 79.*

nicis, quam a veteribus Christianis [a] in utriusque sexus puerilibus monumentis imagunculae quaedam, quarum usus & in praesentia tenet, nunc eburneae, nunc osseae recondebantur, brachiis, clunibus, cruribusque in omnem partem mobilibus, quae cum trunco filum ferreum subtilissimum conjungebat. Inventa quoque iis in loculis fictilia vascula [b], vulgo *Dindaruoli*, undique occlusa, excepto uno & perexiguo foramine, quo utuntur pueri strenas a parentibus excepturi. Praeter haec lusoria interdum cum cineribus philacteria fuisse abdita ex iis, quae diximus, quum de bulla aurea, compertum est. Kircherius [c] tradit, non extrinsecus modo sepulcris idola affigere ad tutelam, sed ea etiam intrinsecus una cum fasciis consuere placuisse Aegyptiis, ut ejusmodi philacteria, ne qua cadaveri injuria fieret, prohiberent. Qui Aegyptiorum regiones lustrarunt, eos ad hunc usum scribunt icunculas figulinas, ut plurimum usurpasse, nonnunquam aureas, aut ex alia materia; sed gemmas caelatas philacteriorum loco cadaveribus adjecisse in id usque temporis observavit nemo; quare Carolus Schlaegerus [d] gemmam Isiacam in mumiae ventriculo inventam, non ad tutelam putat fuisse repositam, sed ad indicandum artis genus, qua demortuus victum quaesierat, nempe sculpturam, in Aegypto antiquissimam testimonio Aristophanis, [e] Diodori [f], Aeliani [g]. Vestes pretiosissimas recondi in loculis consuevisse est multo certius, quam probatione opus sit.

At-

a *Canonic. Boldett. II 15. Marangon. de reb prof. ad Eccles. usum. 75.*

b *Ibidem Boldett & Marangon.*

c *Oedip. Aegypt. Volum. III. Syntagm. XIII. 5.*

d *Comment de Nummo Hadr. Plumb. & Gemma Isaica. Helmestad. 1742.*

e *Ad Pluti. v. 926.*

f *Bibl. Histor lib. I.*

g *Hist. Var. XIII. 34.*

Atque id moris ad Christianos etiam promanasse multae leges affirmant in Codice Justiniani, una quoque ex Codice Visigothorum, quam Pithaeus [a] publicavit, ubi hic luxus in funeribus est saepissime interdictus. At frustra quidem, si illustres feminae, praesertim ex domo Caesarum, interirent. Exemplo est arca Mariae Stiliconis filiae, quae Honorio imperatori conjux destinata fuerat. In Sancti Petri Vaticana Basilica [b] ad eam speciem, quam Julius II. P. M. proposuerat, aedificanda, marmorea inventa est urna A. D. 1544., ubi cadaveris, exceptis dentibus, nil erat reliquum. Ex veste & panno, quo fuerat velatum caput, combustis quadraginta librae auri purissimi expressae sunt. Intus argentea erat capsula, & multa vasa ex crystallo, & achate, aurei praeterea annuli quadraginta variis gemmis nitentes, in iis smaragdus caput habens incisum viri, fortasse Honorii. Adde intertextam gemmis bullam, hisce distinctam litteris MARIA NOSTRA FLORENTISSIMA: adde laminulam auream graece hoc sensu inscriptam *Michael*, *Gabriel*, *Raphael*, *Uriel*. Prae ceteris eminebat nodus smaragdorum, variarumque gemmarum, ac ornamentum ex puro auro ita inscriptum ex uno latere DOMINO NOSTRO HONORIO, ex alio DOMINA NOSTRA MARIA. Sorex demum ex celidonia, patera ex crystallo, conchilia multa, multiplex gemmarum numerus, unde jam nemo in dubium revocet, quin acerbo in funere, ut dicebam, tantum ferme olim ab Ethnicis impenderetur, quantum esset ipsas in nuptias erogatum. Persuasum facile id habebit quicunque de divitiis victimisque olim solemnibus in pompa funebri apud Graecos, Romanos,

a *Lib. II. Tit. II.*   b *Lucius Faun. Antiq. Urb. Rom. V. 10. & alibi.*

nos, Gallos, Germanos, Scythas; & populos fere omnes, concorditer id affirmantibus Ezechiele [a] Propheta, Homero [b], Luciano [c], Plinio [d], Julio Caesare [e], Herodoto [f], Tacito [g], Plauto [h], Phaedro [i], Strabone [k], Curtio [l], Pomponio Mela [m], aliisque compluribus, quos & nos alias testati sumus, & abunde Chifletius in Childerici Anastasi [n] enumeravit. Ad risum me hic vero provocat Petrus Diaconus [o], qui singulares hasce litteras in conditoriis I.M.I.ST.B.ABSC. ita interpretatur: *in monumento isto sunt bona abscondita*: item IN.M.I.ST.D.AVGI. *in monumento isto sunt divitiae Augusti*: tum IN.HC.MM.S.P.S. *in hoc monumento sunt pecuniae sacrae*: demum IN.HC.MM.S.P.SN.FN. *in hoc monumento sunt pecuniae sine fine*. An erant veteres ita stupidi, ut, quas a furum injuria tutas esse cupiebant opes, earum vellent indicem esse titulum? Quoniam vero nonnullos, quibus aegre acquieverim, opinio tenet, thesauros cum mortuis conditos occasionem dedisse obolo, vel trienti cadaveribus indito, rem paucis inquiram.

IV. Ritus, ad quem digredior, tam longe lateque patuit, ut populorum ferme omnium communis fuerit, si Hermionenses excipias ad sinum Argolicum sitos, qui nullum cadaveribus nummulum, seu mercedulam Charonti pro naulo dandam, adjecerunt testimonio Callima-

 chi-

a *Cap. 32. conf. Joh. Dougbteii analecta sacra pag. 471. seq.*
b *Vid. Everh. Feithius antiquit. Homericar lib. I. cap. 14.*
c *De luctu Vol. II.*
d *Lib. IV Epistolarum. 2.*
e *De bello Gallico. VI. 19.*
f *In Melpomene cap. 7.*
g *De Moribus Germanor. cap. 27.*
h *In Pseudolo Act. I. Sc. 4. v. 11.*
i *Lib. I Fab. 27.*
k *Geograph. XI.*
l *Lib. X. cap. 13.*
m *De situ Orbis III 2.*
n *Cap. 3. Conf. Bartholinus. Antiquit. Danic. II. 10.*
o *Tractat. de litt. Rom. not.*

chi [a], & Strabonis [b], quia illic esse Ditis ostium fama erat, sive terrae hiatum altissimum, qua animae recta ad inferos pervenirent, vel, ut Suidas [c] perhibet, quia illos ab eo tributo liberos fecisset Ceres facta ibi certior de filiae raptu. Ubi in usu fuit sepulcralis hic nummulus, varias appellationes sortitus est. Lucianus [d], & Aristophanes [e] vocant vecturae praemium, Propertius aeris nomine [f] designat, Juvenalis modo naulum [g], modo trientem [h], Graeci plerumque obolum [i] dictum volunt: veteris Galliae habitatores appellarunt *isporon*, vel *istillu*, quas voculas in duabus icunculis observatas interpretatus est Montfauconius [k]. Errant igitur Natalis Comes [l], & Antonius Bannerius [m], quorum alter ab Atheniensium imperatoribus, ne multitudini aequarentur, Charontem tradit triobolum accepisse, alter tres nummos aureos. Aristophanes quidem [n] duorum obolorum mentionem facit, sed Tib. Hemsterhuis [o], & Ludolph. Kusterus [p] tacite alludi putant ad consuetam Athenis mercedem judicum, non Charontis. Lucianus [q] autem ubi duas memorat a Psyche stipes Charonti datas, alteram ait in accessu, alteram in reditu persolutam. Jam locus, ubi id numisma reponebatur, fuit varius. Plerumque ori fuisse inditum docent citati auctores; populos, quibus cadave-

rum

a *Fragm. CX. Casaubonus in not. ad Strabonis Geogr. VIII.*

b *Ibidem Casaubon. in lectionib. Teocrit. IV.*

c *In. v. πορθμεῖον.*

d *In Dialogis mortuor.*

e *In Ranis. v. 272.*

f *Lib III. Eleg. XI. v. 7.*

g *Satira VII. v. 97.*

h *Sat. I I. v. 265.*

i *Antholog. Graec. II. 5. & Auctor. cit.*

k *Antiquitè Explic. Tom. I. part. II. pag. 191.*

l *Mithologiae III 4.*

m *Explication Historiq. de Fables T. I. pag. 264.*

n *In Ranis v. 139.*

o *In not. ad Luciani colloq. selecta. pag. 16.*

p *In not. ad Ranar. v. 140.*

q *In Dialog. mort. Apul. Metam, VI.*

rum combustio placuit, una cum cineribus nauli pretium abscondisse, infinita testimoniorum copia Chifletius [a], Goldastus [b], Kippingius [c], & alii bene multi indubitate comprobant. Aliquando cadaveris manui dexterae apponebatur Charontis merces, sicuti fidem facit apud Golzium [d] nummus aereus Nisaeae, in cujus area altera est littera M, & vox ΟΒΟΛΟΣ, in medio extat spica, Cereris symbolum, cui cognomento Μαλοφόρυ littera M indicato dedicatum erat templum [e] juxta portum Megarensium: in altera pagina est homo pene nudus, cymbae insistens, & dextera nummum porrigens, adscripto nomine ΝΙΣΑΙΩΝ. Nonnunquam etiam vile hoc tributum sandapilae affigebatur, sicut in Aegypto factitari solitum ostendit mumia, de qua diserte scripsit Schlaegerus [f], ubi nummum plumbeum cusum Hadriani imperatoris anno XVIII. eruditissime explicavit, insimulavitque erroris Jac. Martinum [g] existimantem, Aegyptios mortuorum faucibus auri frustulum, sive folium injecisse, quod semel hactenus inventum est in mumiae ore, quam Uratislavienses asservant, & de qua consulendus est Andr. Gryphius [h]. Sed jam, quod proposui, hujusce ritus origo quaerenda est. Bannierius [i], & Paulus Lucas [k], & alii hunc morem cum Diodoro Siculo [l] ex Aegypto derivant, ubi nauta Charontis nomine per nilum, & acherusiae lacum ad cryptas deportabat, accipiebatque obolum pro labo-

a *Description Vesontion. part. I. 6.*
b *In not ad Columbani Abbat carmin.*
c *Ant. Rom. IV. 6. §. 5.*
d *Graec. & Asiae Min. Numism. T. XIII 10*
e *Pausanias in Atticis. 44.*
f *Comment. de Numo Hadriani Plumb. & Gemma Isiaca Helmestad. 1742*
g *La religion des Gaulois Liv. v. 7.*
h *Libell de Mumia Uratislaviensi.*
i *Loco supra citato.*
k *Itinerar Oriental. V.*
l *Bibl. hist. II.*

laboris praemio, unde Charontis inferni fabula. Sunt vero hae merae nugae. Quid enim, obsecro, de Aegyptiis dicas? quibus is ritus in usu fuit, quanquam nautam, unde cadaverosi portitoris exorta est fabula, non ignorarent. Is ergo ritus ad Charontem nihil, quum ante institutus sit, quam Ethnicorum theologia tot ineptiis scateret. Itaque haec superstitio altius petenda est. Rem acu se tetigisse existimant, qui ad statum animae, de quo alii aliter, post hominis obitum confugientes ita argumentantur. Quamvis corpus intereat, animam tamen esse immortalem plerisque veterum persuasum fuit, iidem vero quum multa quidem, sed male scirent, in eam dementiam inciderunt, ut apud inferos iisdem rebus animae opus esse, quibus corpus commode alitur, somniarent, adeoque, ne quicquam ipsi animae, tranquille ut degeret, deesse sinerent, vestes, gemmas, annulos, aurum, argentum, suppellectilem omnis generis, servos etiam, coquos, & arma vel flammis traderent, vel una cum cadaveribus sepelirent, frustra id nunc decemviris [a], nunc imperatoribus [b] severissime interdicentibus. At quod legum auctoritas impedire non potuit, ipsa vel necessitas, vel ratio sustulit. Nefas scilicet visum est, quae viventibus fructum afferre possent, ea cum mortuis sepeliri; itaque heredes ne nocerent vivis, neve deessent mortuis, ad id officii uno tantum obolo, aut minuto numismate usi sunt. Parsimoniae hic amor, aut avaritiae multo latius patere coepit, quam divitiarum. Porro [c] Schlaegerus causam hanc esse existimat, cur demortuis nummulus adde-

a Vid. *Cunr. Rittershusii dodecadeltos. pag 33.*

b *Lib. III. § 6. D. ad leg. Juliam de peculatu.*

c *Diss. de Num. Hadriani Plumb.*

deretur. At vero, quid minus credibile, quam quod non dico heredes, sed parentes, sed liberi, sed amici, quum suos vita functos nullius rei non indigere arbitrarentur, eorum inopiae unius subsidio nummuli consultum esse voluerint? Adde, quod & qui divitias tumulis committere consueverant, minime a ceremonia, qua de nunc agimus, abstinebant. Non ergo hic ritus ab heredum parsimonia derivandus. Unde nam igitur? Mea quidem sententia altius petendus est. Et quoniam Cicero [a] *nescio quomodo*, inquit, *nihil tam absurde dici potest, quod non dicatur ab aliquo philosophorum*, ideo causam hujusce ritus philosophiae potius tribuendam puto, quam heredum aut parsimoniae, aut providentiae. Philosophi quum viderent, mortalium mores, ingenium, indolem tam esse variam, quam corpora, ora, incessum, habitum, hac de causa naturam hominis cum metallorum varietate comparaverunt, quosque ingenio tardos, & ad vitium pronos, cum plumbo, cum ferro, aut aere, quos natura mites, & beata quadam mediocritate praeditos, cum argento, quos natos ad summa omnia cognovissent, eos cum auro adaequandos rati locum dedere tritis dicendi formulis, puta ingenium ferreum, argentea aetas, vir ex auro Platonis. Iidem vero philosophi quum pariter intelligerent, ubi extremus advenit dies, metallorum varietatem adimi, morte scilicet omne discrimen tolli, & vita functos, quicunque antea fuerint, non aliud praeterea esse, nisi pulverem, umbram, nihil, voluerunt id vili numismate designari. Quadrare hoc dixeris cum statua Nabuchodonosoris. Erat illa ex auro, argento, aere, ferro, ac testa: vix

a *De Divinatione II.*

vix eam vero percussit lapis de monte abscissus, *tunc* [a] *contrita sunt pariter ferrum, testa, aes, argentum & aurum, & redacta quasi in favillam aestivae areae, quae rapta sunt vento*. Hac opinione admissa, facile poetis fuit cadaverosum fingere & bene barbatum senem, cui pro naulo tenuis mercedula solveretur. Haec hactenus, nunc ad Choragium redeo.

V. Parentum dolor in filiarum interitu quantus esset, ne diu lateque pervager, palam faciunt exempla duo, quae per se plurimum valere debent, Fundani scilicet, ac Ciceronis. De illo enim Plinius, *est quidem*, ait [b], *eruditus & sapiens, ut qui se ab ineunte aetate altioribus studiis artibusque dediderit: sed nunc omnia, quae audiit, quaerit; saepe, quae dixit, aspernatur; expulsisque virtutibus aliis, pietatis est totus*. Cicero post mortem Tulliolae vitam silentio solitudinique mandavit [c]; *in hac solitudine*, inquit, *careo omnium colloquio, quumque mane me in silvam abstrusi densam & asperam, non exeo inde ante vesperum*. Alibi fatetur omnem consolationem imparem esse dolori suo, quanquam nihil de maerore minuendo [d] scriptum ab ullo esset, quod non ipse perlegisset. Alibi se se ait daturum operam, ut, quantum iis temporibus [e] tam eruditis fieri poterit, ab omnium ingeniis Tulliola consecretur, & omni genere monumentorum & graecorum & latinorum. Demum de aedificio cogitat Fani nomine dedicando. Num porro ei propositum fuerit, ut verum fanum Tulliolae consecraret, eamque ad Deos extolleret, dubitatur. Affirmant id ex una parte duo viri doctrina spectatissi-

a *Daniel. II. 35.*
b *Epist lib. V. 16*
c *Epist. ad Attic. XII. 16.*
d *Ibidem Epist. 15.*
e *Epist. 18.*

tiſſimi, interpres [a] nimirum Ciceronis epiſtolarum, & vitae ſcriptor [b]: negat ex alia elegantiſſimi ac peracuti ingenii Aldus [c] Manutius. Huic ſane favent, quae Tullius ſcripſit *de Natura Deorum* III., ubi palam pernegat, immortales, ſive Deos, eſſe ullos, qui aliquando homines fuerint: illis vero adſtipulantur, quae idem II. de Legibus edidit, ubi homines inter Deos referendi conſuetudinem non refutare videtur, quod hinc & ad virtutem incitamenta depromantur, & animorum immortalitas evincatur. In fragmento etiam, quod Lactantius protulit, conſolationis, haec ſunt ejus verba: *ſi Cadmi, aut Amphitryonis progenies, aut Tyndari in caelum tollenda fama fuit, hujus* (Tulliolae) *idem honos certe dicendus eſt*. Jam templi honor quum facile omnium, qui darentur mortuis, maximus haberetur, ideo ut Tulliolae memoriam aeternaret, populari hac ſuperſtitione uti voluit, & fanum ei dedicare, de quo conſulit Atticum in toto fere libro epiſtolarum XII., licet id operis ob civilia bella, quae ſequuta ſunt, perficere non potuerit. En momenta, quibus diverſa auctorum opinio innititur de fano Tulliolae erigendo. In qua quaeſtione, ſi licet, placet paululum immorari. Certe non debuit Cicero ignorare, conſecratum in urbe neminem eſſe erecto templo, niſi pontificum collegio adhibito, neque hoc fuiſſe unquam adhibitum, niſi ad eos conſecrandos, quos ſenatus populuſque adſcribi Deorum numero voluiſſet. Hoc ſi Tullium haud praeteriit, cur ergo toties ſuo cum Attico de fano agit? Ineſt hic quidem nodus, ſed non Gordianus. Solicitus pa-

a *Mongault. Not. I. ad Att. XII. 18.* c *In Ep. ad Att. XII. 19.*
b *Conyers Middleton. Vol. III.*

pater de filiae monumento ait, *nollem* [a] *illud alio nomine, nisi Fani, appellari*. Quotus jam quisque non hinc intelligit, hoc fuisse propositum Ciceroni, non ut verum fanum Tulliolae consecraret, sed ut ejus sepulcrum fani appellatione distingueret, quod etsi revera fanum non esset, in honore tamen, saltem ipsius gratia nominis, haberetur. Multo deinde apertius mentem voluntatemque declarat suam. *Sepulcri*, inquit [b], *similitudinem effugere non tam propter poenam legis studeo, quam ut maxime assequar apotheosin*. Gorius [c], ubi inscriptionem Etruscam, sepulcro Perusino appositam interpretatur, eadem hac Ciceronis auctoritate utitur, ut sepulcra comprobet ab Etruscis & Latinis olim fuisse communiter fani nomine appellata. Sed Ciceronis hoc loco est alia mens: rem quippe indicat singularem, ac vulgo minime usitatam. Nam synonyma si fuissent sepulcra & fana, jam, sepulcri similitudinem ut effugeret, nullius erat consilii, sepulcrum velle fano simile extruere, ac fani nomine nuncupare. Aliud igitur sepulcrum erat ac fanum, sive formam inspicias, seu nomen ipsum. Nec vero id putes, me inficias ire, quod & tonsores norunt, complura veterum mausolea, si minus nomine, certe splendore, specie, amplitudine templorum aemula extitisse, imo ut saepe alias, iterum id affirmo. Poena enim fuerat constituta, qua unusquisque quo plus insumsisset [d] in monumentum, quam quod lege concederetur, dare tantundem populo tenebatur. Hinc viri nobiles, eam ut poenam vitarent, seu legem potius deluderent, sepulcra templis [e] simillima

a *Loc. cit. ep.* 35.
b *Loc. cit. ep.* 36.
c *Mus. Etr. Vol. III. Diss. II. cap.* 4.
d *Cic. ibid. ep.* 35.
e *Fabrett. Ant. Inscr. III.*

ma aedificabant. Et id genus sepulcri est, quod Ciceroni in mentem venerat, non verum fanum. Etenim de supradicta poena, qua se alioquin fatetur non magnopere commoveri, non semel Atticum [a] consulit, de senatu, de populo, de collegio pontificum ne verbum quidem. Non ergo fanum, sed sepulcrum fano simile meditabatur. Ultro equidem fateor, in epistolis XVIII. XIX. XX. XXV. XXXV. & alibi expresse de fano scribere, ac XLII. *majore religione, quam quisquam fuit ullius voti, obstrictum* se putare: sed ubi agit de monumenti loco, ait se vereri, ne, si fanum in villa faceret, propter futuras dominorum mutationes, rursus villa ex fano fieret. At inanis hujusmodi fuisset timor, si verum fanum extruere potuisset; nam quae semel ritu solemni ac legitimo consecrata fuerant, semper fuisse pro sacris habita, satis fuse docuimus in Diss. I. De duobus praeterea maximopere anxius erat, de loci celebritate, ac de monumenti magnificentia; ideo saepe Atticum urget de hortis trans tiberim in loco celebri coemendis [b], ac de columnis e marmore Chio non solum ad elegantiam, sed etiam ad firmitatem: illae enim columnae & distinctae erant [c] maculis versicoloribus, & reliquis firmiores. Volebat quippe ad magnificentiam, qua passim nobiles utebantur, & sepulcri firmitatem, & loci ipsius celebritatem addere, neque his contentus monumentum ipsum Fani nomine appellare, ut illud non re ipsa sacrum, sed *quasi consecratum*, ut ipse ajebat [d], *remanere* posset. Itaque hoc propositum habuit, ut ad filiam quadam veluti apotheosi donandam populi imperitia

 abute-

a *Ibidem epist. XXXIII.*
b *Ibid. ep. XIX. XXII.*
c *Plin. H. N. XXXVI. 6.*
d *Loc. cit. ep. XIX.*

abuteretur, non quia verum ei fanum dedicare contenderet, quod, utpote juris pontificii peritissimus, salvis legibus se facere nullo modo posse intelligebat, sed quia, si sepulcrum fani nomine extrueret, hinc sperabat, ut populus id monumenti decursu temporis verum fanum, & filiam crederet veram Deam. Quando nam Acca Larentia Dearum numero adscripta est? Nunquam sane, quanquam ego Minutii auctoritatem sequutus alibi [a] id affirmaverim. Neque enim Romae Diis parentabatur. Atqui nihil scribit Cato publice Larentiae datum praeter sepulcri magnificentiam, & parentationis honorem. Illa tamen, postquam ab Anco & in Velabro sculpta est, & solemni ibidem sacrificio honorata, quo *Diis Manibus ejus* vel per Flaminem, ut ait Macrobius [b], vel per Pontifices, ut affirmat Cicero [c], quotannis sacrificabatur, illa, inquam, paulatim id honoris assequuta est, ut Dearum in numero haberetur ab universo populo, & teste quidem Minutio Felice [d], quem non video, cur ab aliquo [e] erroris insimuletur, quum non suam ille sententiam ferat, sed populi de more suo dementiam arguat. Interea vero si rerum imperiti, quum Larentiae aram & sacrificium cernerent, eandem vocabant Deam, nihil facilius erat, quam quod sepulcrum fano simile, & fani nomine nuncupatum videntes, cum monumentum ducerent verum fanum, tum Tulliolam veram Deam, atque ita, quanquam non vero fano aedificato, quod non licebat, tamen fuisset Cicero voti compos, quoad filiae apotheosin, de qua summopere laborabat.

VI. Si

a *Vol. I. pag.* 150.
b *Saturnal. I.* 10.
c *Epist. ad M. Brutum*. 19.
d *Contr. Gent. in Octavio*.
e *Card. Noris. ad Cenot. Pisan. Diss. III.* 5.

VI. Si Cicero, & Fundanus de extremis filiarum honoribus adeo ſoliciti extiterunt, quid parentes & delicatulos & ſui impotentes feciſſe credimus? quibus nihil erat antiquius, quam quod vetat Chryſippus, ad recentes quaſi tumores animi remedium [a] adhibere. Quomodo dolori cederent, aut quibus ritibus uterentur, indiſerte quidem, copioſe tamen & hoc ipſo in loco probatum reor, & ubi de liberorum funere dictum eſt, cui multa cum Choragio communia ſunt. De puellarum extremis honoribus quid venire in ſcenam poſſit, nil reſtat amplius. Occurrit ſane, qui ſummus erat, maternus dolor, ſed & hunc ſuperior diſſertatio plane exhauſit, niſi exiſtimes in his funeribus nullum lugendi finem feciſſe matres, quibus accommodari poſſet hyperbolica illa Corippi amplificatio:

Funduntur lacrimae ritu nivis, imbre madebant
Cunctorum veſtes, proprioque in fonte natabant
Manantes oculi, vultuſque ſinuſque rigabant.

Illa autem phraſis, cum promiſcue in aliis quandoque obvia, tum puerilibus in titulis familiariſſima, nempe *cum lacrimis poſuit*, vel *poſuere*, aut *lacrimas poſuit* &c., an ad vaſcula & ampullas ſpectet, quae lacrimales ſive lacrimatoriae audiunt, multorum opinio eſt, ſpecioſa quidem, fortaſſe etiam probabilis, ſed non probata, utpote veterum teſtimoniis deſtituta prorſus ac nuda. At vero ſi antiquitas haſce ineptias admiſiſſet, non litterati tacerent lapides, non anaglypha, non picturae, non ipſa hiſtoria, non demum in primis naeniae poetarum. Auctoritatem, quae nulla ſuppetit, ſupplere poteſt ne ratio quidem.

 La-

a *Cic. Tuſculan. IV. 29.*

Lacrimarum ritus vel civilis tantum, vel facer erat: si primum, eorum, credo, quotquot in exequiis non odere lacrimas, communis omnium extitisset; si secundum, Aegyptus illam, quaecunque esset, superstitionem noscet, ac nusquam non modo barbari [a], sed viri docti lacrimas in funeribus esse vetitas voluissent. Platonis tamen est illa lex [b] in urbis praefectorum funere, *indumenta omnia alba*; *luctus ploratusque nullus*, ejusdemque sententia est, *fleri mortuum jubere, aut vetare absurdum est: plangere vero, & voces ac lamenta extra aedes mittere, vetandum*. Quid? quod circa hunc ritum, pro varia philosophiae secta, saepe etiam in una eademque urbe variatum fuit? Exemplo est Roma, ubi laudi non paucis datum, quod voluerint esse suorum [c] obitus illacrimabiles, & ubi ex sepulcris, quae pene innumera aperta sunt, multa erant vacua sive ampullis, sive titulis lacrimarum testibus. In Aegypto lacrimae quam diuturnae in funeribus quam solemnes essent, affirmant sacrae litterae de Patriarcha Jacob, quem cum Josepho *flevit Aegyptus septuaginta diebus* [d], & exportato trans Jordanem cadavere in campum Arad, iterum ibi exequias celebravit in septem dies, ac tanta plane lacrimarum vi, ut terrae incolis obstupefactis vocatum sit nomen loci illius *Planctus Aegypti*. Illa autem regio, quanquam & magistra errorum, in luctuque pertinax, nec tamen superstitionem, si quae lacrimis inerat, nec luctus indices ampullas novit. Is ergo ritus non facer erat, sed civilis tantum. Imo nullus omnino. Etenim phialae, quae in museis extant, non illae ansa-

a *Diss. IV. pag.* 289. 290.
b *Leg. XII.*
c *Val. Max. II. 6.*
d *Genes.* 50.

ansatae quidem, sed quarum forma est oblongior, collum ventre angustius, os patulum & incurvum, si ad stillatim colligendas lacrimas extructae fuissent, in aliqua sane, quarum multae in lapidibus sunt adhuc reliquae, pompae funebris descriptione, cum tristi luctuque pleno liberorum choro, servorumque grege, aliqua identidem appareret aut ancilla, aut libera, quae phialam arreptam strictamque manu teneret altera, & sub oculis positam implere lacrimis, veluti per stillicidium, cunctanter manantibus videretur. Spectaculum id genus nusquam: nusquam poetae, dum lacrimas aut veras explicant, aut falsas rident, nusquam liberum dolore perditum, aut captatorem gemitibus implentem omnia, intus plaudentem sibi, lacrimali cum phiala descripserunt, eademque perlucida, seu mavis *diaphana*, ut sui vim doloris alter cognosceret, ostentaret alter. Vascula igitur, de quibus sermo, non lacrimarum instrumenta erant, sed libationum. Namque hujus fere generis ac formae vasculum apud Boissardum [a] in quodam Priapi sacrificio videre licet, quo sacerdos liquorem fundit. Doctissimus Passerius in Achorontico [b], lacrimatorias ut ampullas omnino neget, Bartholi [c] utitur lucerna vetere, in qua arae sepulcrali Genii hinc inde adstant, altera manu e cornu potorio libamina effundentes, altera vas aquae lustralis instar parvae situlae sustinentes, cui simillimum est vas lustrale, quod inter sacra Camillus tenet. Praeclarissimus P. Jo: Franciscus Baldinus [d], ubi de sepulcralibus quibusdam vasculis pro eruditione, qua plurimum valet, acute disserit,

a *Vol V.* 1 *part.* 2. Vid. *Antiq Middleton pag* 95.

b *Mus. Etrusc. Vol. III. cap. VIII.*

c *Tab. XIII. & XIV.*

d *Academ. Corton. Vol. II.*

ſerit, ab iis, qui lacrimales tuentur phialas, tam longe diſtat, eorum ut opinionem merum eſſe vulgi commentum putet. Sed rem auctoritatibus non agi oportet. Jam ipſa vaſcula conſulamus. Secus ac nos qui ſentiunt, eas ampullas nunquam fictiles, ut Leibnitius putabat, ſed vitreas fuiſſe exiſtimant [a], aut ex materia perlucida, ut quiſque lacrimas videret ſuas,

Quandoquidem lacrimae lacrimis ſatiantur ab ipſis.

Quid jam reſpondeant Ficoronio? qui vaſcula & quidem vitrea [b] nactus eſt, in quibus liquoris aliquid videbatur, non certe lacrimarum, quibus nihil areſcit citius. Quid Gorio? qui rei teſtis oculatiſſimus [c] ait, *liquores interdum in vaſculis his ſepulcralibus compertos eſſe*, unguenta ſcilicet mitti ſolita in favillas parentantium lacrimis madefactas [d]:

Miſſa bibunt molles lacrimis unguenta favillae.

Non addo de unguentis plura, quam quae in antecedenti diſſertatione, quum de libationibus, congeſta ſunt. Atque illa vaſcula ſeu fictilia, ſeu vitrea, aut quacunque tandem ex materia eſſent, quod ſaepe in Chriſtianorum coemeteriis Aringhus [e], Boldettus [f], Marangonius [g], aliique invenerint, nonnulli argumentum hinc palmare ſe hauſiſſe exiſtimant ad pernegandum, eorum uſum ad recondendas lacrimas ſpectaviſſe, qui certe ritus nuſquam in Eccleſia [h] tenuit. Nam S. Cyprianus [i] fratres mortuos deſiderari, non plangi jubebat, ne occaſio gentilibus

a *Baruffaldus de Praefica.*
b Bolla d'Oro *pag. 66.*
c *Monum. libert. Liv. Aug. p 49.*
d *Ovid. Faſt. III. 571. Propert. III. 15.*
e *Rom. Subterr. vol. I. pag. 502.*
f *De Coemet cap 34.*
g *Opere cit. cap. 71.*
h *Bonannius Muſ. Kircker. pag. 115.*
i *De Mortalitate.*

bus praeberetur, ut noſtros merito reprehenderent, quod quos vivere apud Deum dicebant, ut extinctos, ut perditos complorarent. Ac S. Hieronymus in Paulae funere *non ululatus*, inquit, *non planctus, ut inter ſeculi homines fieri ſolent, ſed pſalmorum linguis diverſis examina concrepabant*. Si nullus erat in morte luctus, an reconderentur in ſepulcro lacrimae? multo minus. At enim vero ſi nunquam lacrime, ne unguenta quidem reponebantur, ſed ſanguis Martyrum, de quo ritu ſuus alibi erit locus. Petita igitur a coemeteriis ratio, judicio quidem meo, nihil ad rem. Quis enim dixerit, Chriſtiani phialas, ut ſanguinem conſervarent, non ut lacrimas, adhibebant, ergo Ethnici, ut unguenta? Quod lacrimales ampullas jubet omnino rejici, ſilentium eſt conſentiens auctorum omnium, quin Petronius quicquam nobis obeſſe poſſit, quum matronae Epheſinae virum in hypogaeo cuſtodienti ancillulam aſſediſſe tradit, eidemque lacrimas commodaſſe. *Aſſidebat*, ait, *aegrae fideliſſima ancilla, ſimulque lacrimas commodabat lugenti, & quoties defecerat in monumento lumen renovabat*. Ubinam, obſecro, arbitrere (Baruffaldi [a] ſententia eſt) niſi in vaſis lacrimas commodari? Equidem, per tanti doctrinam viri ſi res integra mihi eſſet, τὸ *commodabat* exiſtimarem aliter interpretandum, quod nempe ancillula, ceſſante domina, lacrimas inſtaurabat, ut perpetuus in hypogaeo, ſicut lumen, ſic luctus eſſet, ſingultus ululatuſque alternante nunc domina, nunc ancilla. At enim *lacrimas commodabat lugenti*. Fateor, ſed lugere & lacrimari non idem eſſe, matronae docent, quae Brutum, ut parentem, annum [b] luxerunt. Sed

[a] *Graev. & Gronov. ſuppl. Vol. III. p. 774.* [b] *Livius lib. II.*

Sed esto: tota in lacrimis fuerit maesta conjux: nae Juvenalis iterum exclamaret [a]:

Mirandum est, unde ille oculis suffecerit humor.

Suffecerit tamen: imo & ancilla vere lacrimas commodaverit, quanquam iis ultro lugenti dominae non opus erat: unius autem exemplo ad communem omnium regulam decernendam aegre equidem cum Baruffaldo utar, multoque id sinam aegrius persuaderi, olim tenuisse morem de vase in vas fundendi elutriandique lacrimas, quas ancillae dominis commodabant, ut dolori exsaturando suppetias ferrent. Quod autem Leibnitius autumat, servatas olim lacrimas in ampullis, ut in funeribus venderentur, credat Judaeus apella: hoc quidem sensit ex eruditis nemo, quum incredibile prorsus sit, publicas lacrimarum nundinas extitisse, quae in exequiis, aut parentalibus vix obortae statim supra cadaver, aut cineres fundebantur. Quaestio jam oritur inter eos, qui pro phialis lacrimalibus certant, an praeficarum lacrimae ampullis traditae in sepulcro reconderentur? Affirmat in *luctu mortuali* Lansonus, negant ceteri ad unum omnes. Etenim praeficae, ut statuae indicant, vacuis manibus in pompa funebri procedebant, & libere sinebant lacrimas per genas fluere perque sinus. Quoniam ad id rei ventum est, ultro se mihi obtrudunt, quibus & in Choragio fuisse locum mox Aesopi apologus demonstrabit, praeficae, lamentatores, naeniaeque lugubres, de quibus abunde alii, copiosissime Baruffaldus in tractatu de praeficis disertissimo, cujus hic trado epitomen crasso filo.

VII. Praeficae servili e genere vel a praefatione sic dictae

a *Satira X, v. 32.*

dictae sunt, quam in naeniis habebant, vel a praefiscine, qua voce veteres amoliebantur fascinum, utebanturque [a] praeficae initio laudationis, vel demum a praeficiendo nomen sortitae sunt, quod nimirum praeirent reliquos ejulatu. *Reputatrices* quoque ac *Threnodae* appellabantur, quia illis canentibus spectatores defuncti merita reputabant, & quia threnorum, sive naeniarum callebant artem, unde in sacris litteris legimus [b]: *vocabunt ad planctum qui sciunt plangere*, quod idem est, Theodoreto interprete, ac *qui sciunt lamentationem*. Romae olim, auctore Servio, si captivus deesset sanguis [c], aut gladiatorius, quo Diis satisfieret, cum horrifico ejulatu, & genarum laceratione cadavera efferebantur. Quod ubi vetitum est ea lege *mulieres genas ne radunto*, tum e Caria in urbem praeficae deductae sunt. Hinc in Manutii adagiis *Carica musa*. Earum ejulatus usque ad Imperatorem Justinianum tenuisse legitur. Stato elationis die ad demortui fores praefica praesto erat, ibique nacta mulierum adstantium turbam, potiores defuncti virtutes & egregie gesta a familiaribus edocebatur: tum humi prostrata & quibusdam insidens pellibus cantum lamentabilem exordiebatur a voce *heu*, ut Baruffaldus conjicit ex epigraphe Fl. Quartillae praeficae, & ex Plauto [d]:

Heu mihi! nequeo quin fleam.

Perraram prodit inscriptionem inter Donianas Gorius [e], ubi feminae mentio fit, cujus officium ac munus erat *supra lamenta*:

 TI-

a *Muretus Var. Lect. IX.*
b *Oseae cap. V.*
c *Aeneadum III. & XII.*
d *Mil. Act. IV. 5. 12.*
e *Cl. X. pag. 385.*

TIPHVSATIA SVPRA LAMENTA
SIBI . ET
EGNATIAE EROTINI MATRI

Hieronymus Baruffaldus, multae lectionis vir, hunc si lapidem adspexisset, nunquam libere affirmasset [a], de praeficis facere antiqua marmora ne verbum quidem. Atqui ex hoc lapide constat, Tiphusatiae fuisse proprium femineos ejulatus & naenias moderari. Videlicet choragi ritu lamentis praeerat, & capillos nunc scindens, nunc conspergens pulvere deformabat genas, plangebatque pectus, & amare cum ancillis flebat, ac multo quidem vehementius, quam qui vere dolerent [b]:

Ut qui conducti plorant in funere, dicunt
Et faciunt prope plura dolentibus ex animo..

Festivus ad rem est Aesopi apologus: *dives duas habens filias, altera mortua praeficas conduxit: quum vero altera dixisset, ut nos miserae ipsae, ad quas luctus pertinet, lamentari nescimus! hae vero non necessariae sic vehementer plangunt: mater ait, ne mirere, filia, si hae ita lamentantur: nam nummorum gratia id agunt*. Hoc flendi ordine, aliis feminis & ancillis laudem ac fletum alternantibus, praeficae ululatus tandiu perdurabat, quandiu cadaver igne consumtum esset. Collectis cineribus praefabatur Manes, ter invocato demortui nomine, paucis animam cum adstante populo alloquebatur. Quod ne perperam faceret, verba ex tabula recitabat. Ita apud Dempsterum [c], & Gorium [d] funeri adstat Praefica, quae ad tibias & cytharam aliquid ex tabella profert adstantibus

a *De Praefic. cap. V.*
b *Horat. in Art. Poet.*
c *Tabula IX.*
d *Mus. Etr. Vol I. tab. 172.*

bus de more [a] cum lituo auguribus, nisi propter anaglyphi exilitatem non lituos putes, sed aut tibias, aut funales rogo supponendos. Praeficae ad mortuum alloquutio, seu praefatio conjunctam adorationem habuit, ac perbrevem precationem, quod animam in suam originem rediisse crederent, atque hac de causa inter Deos venerabantur Manes, quare Tibullus [b]:

Praefatae ante meos Manes, animamque rogatae.

Virgilius quoque fortasse huc spectabat, quum cecinit [c]:

Sic o sic positum affati discedite corpus.

Alia est hujus ritus interpretatio apud Epiphanium in Anchoratu, cujus haec sunt: *non enim sepelimus animas in monumentis, sed corpora, quae ubi posita sunt, accedunt, & inclamant nomina proferentes mortuorum, dicentesque resurge, comede & laetare.* Conditis demum cineribus alta voce *Ilicet* pronunciabat, quibus peractis, facie protinus immutata domum defuncti ingressa laute epulabatur, parata ad novos luctus [d]:

Uberibus semper lacrimis semperque paratis
In statione sua vult expectantibus illam
Quo jubeat manare modo.

Mercedem porro fuisse exiguam Donatus [e] edocet. Antiquos enim in omnium operariorum mercede parcos ostendit bajulus ille apud Plautum, non satis sibi esse conquerens, ut medicum solvat, qui caput sibi fuste disruptum sanet [f]:

Nummo sum conductus: plus jam medico mercede opus est.

Quod spectat ad praeficarum vestem, eae quidem, si lapides

a *Stat. Thebaid. VI.* 85.
b *Lib. III Eleg* 2.
c *Aeneadum II.* 644.
d *Juvenal Sat. VI* 272.
e *Ad Terent. Andr. A II.* 5. 2.
f *In Aulular. A. III. Sc* 5.

pides consulantur, ad funera procedebant semivelato capite, cucullo ab occipite pendente, comisque effusis, ut Baruffaldus animadvertit ad suam Quartillam. Reliquum vestis in lapidibus non apparet, sed ex Pompejo apud veterem Scholiastem Juvenalis constat, feminas funus curantes praetextam pallam adhibuisse, quam saepe laceratam prae dolore legimus [a]:

ut primos edere planctus
Cassandra inciperet, scissaque Polyxena palla.

Vetulae statua in museo capitolino lucem afferre aliquam huic loco posset, si vere Praeficam, quod nonnulli existimant, repraesentaret.

VIII. Ex illo Horatii, *ut qui conducti plorant in funere*, functos & olim viros praeficarum munere, perperam Menochius infert [b]. Nam quotquot Horatium interpretes illustrarunt, omnes hunc locum adscribunt feminis, excepto Porphyrione, qui eruditionis gratia de Threnodis loquitur, quorum munus non erat lugere & ejulare, sed threnos duntaxat canere, sive lamentationes. Nec videtur excusandus Kirchmannus, qui, Horatium ut probet de feminis loqui, masculinum genus in femininum vertit, legitque, *ut quae conducta plorant in funere*. Legitimus enim Horatii textus est supradictus, ubi generice loquitur perinde ac si dicat, quicunque illi sint, qui conducti plorant; quae loquendi ratio aeque ad viros pertinet, atque ad feminas, quarum proprius apud veteres erat in funeribus luctus: illae quippe

Ut flerent, oculos erudiere suos.

Sa-

a *Juvenal. Sat. X. 261.*

b *Stuore P. II. 60.*

Sacrae litterae [a], ac S. Hieronymus [b] utriusque sexus mentionem faciunt, nempe lamentatrices simul, ac lamentatores memorant; sed id non prohibet, quo minus lacrimarum nundinas in pompa funebri praecipue feminis tribuamus. Nam propheta Amos de cantoribus tantum ac threnodis agit, Hieronymus autem unius explicat provinciae morem, & de praeficis facit altum silentium, quarum partes erant fundere cum threnis lacrimas, quas semper habent in excubiis feminae [c],

Quoque volunt plorant tempore, quoque modo.

Porro lamentatores, vulgo *Piagnoni* non moris esse veteris, sed Christianorum temporum tum multae regiones [d], ubi in praesentiarum adhuc id instituti viget, tum SS. Patrum sanctiones docent eam insaniam interdicentes auctore Apostolo: *nolumus autem* [e] *vos ignorare de dormientibus, ut non contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent*. Apud Christianos quoque praeficis psaltriae sunt substitutae, non quae argutando aures animosque obtunderent, ut apud Nonium [f]:

Superaboque omnes argutando praeficas,

sed quae canerent hymnos, ut Corippus meminit in exequiis Justiniani Imperatoris [g]:

Omnis in exequias sexus convenit & aetas:
Quis memorare potest tantae miracula pompae?
Hinc Levitarum venerabilis ordo canentum,
Virgineus tonat inde chorus: vox aethera pulsat.

IX. Praeficas naenia sequitur, sive lugubre carmen. Ab

a *Paralip.* 2. *Amos V.*
b *In Proph. Amos V.* 36.
c *Ovidius de Arte III.*
d *Baruffald. cap.* 13.
e *I Thessalon.* 4. 12.
f *Plaut apud Non. in Frivol.*
g *Lib. III.*

Ab insula, ubi natus Simonides, Horatius naeniam dixit *Caeam*, cujus ille auctor fertur; sed poetarum inter praeficarumque naenias tantum interfuit, quantum inter omnes musarum gratias, & carmen ludicrum inconditumque, unde comicis dicteriis accessit illud [a]:

Haec non sunt nugae: non enim mortualia.

Siquidem mulierculae frivolo sibi compacto carmine eandem cantilenam in omni funere usurpabant, tantummodo novum aliquid ad rem praesentem frigidissimis argutiis infarciebant, ejulantesque dictitabant quicquid in buccam veniret, more quorundam, in quos ita invehitur A. Gellius [b]: *vos philosophi mera estis, ut M. Cato ait, mortuaria glossaria: namque colligitis lexidia res tetras, & inanes & frivolas, tanquam mulierum voces praeficarum.* Fungerus [c] scribit non semper ad praeficas spectasse naenias, sed in iis tantum funeribus, in quibus propinquae mulieres desiderarentur, quae *Funerae* dicebantur, quaeque vero dolore affectae veriora de mortui laudibus praedicabant. At saepe id quidem, non semper admissum reor. Nam praeficarum, ac reliqui gregis mimici, de quo superius [d], eadem erat ratio. In flebilibus cantilenis iterum atque iterum interjectio adhibebatur *Heu*, aut *Vae*, saepe in luctu obvia, passim rei exempla praebentibus sacris litteris, nedum poetis, atque, quod caput est, ipsius Quartillae praeficae inscriptione [e]:

HEV
FL. QVARTILL.
PRAEFICA
V. ANN. LXI.

In

a *Plautus in Asin. IV.* 1.
b *Noct. Att. XVIII.* 7.
c *Lex. Philolog. ad. v. Naenia.*
d *Diss. III. pag.* 206.
e *Baruffald cap. I.*

In ſacris litteris habetur nunc *heu*, nunc *vae*: exempli cauſa, qui Prophetam a leone occiſum [a] ſepelivit, *Planxit cum heu! heu! mi frater*: de Joachim vero legitur [b]: *Non plangent eum: vae frater . . . . . . non increpabunt ei, vae domine! vae inclyte!* Intercalari *heu heu* magnus etiam Petrarcha uſus eſt in illo epigrammate, quod notavit cenſoria ſeveritas Alexandri Taſſoni:

Ohimè il bel viſo! ohimè il ſoave ſguardo!
Ohimè il leggiadro portamento altero!
Ohimè il parlar, ch' ogn' aſpro ingegno e fero
Faceva umile, & ogn' uom vil gagliardo!
Et ohimè 'l dolce riſo &c.

Demortui laudem, quae ad rogum habebatur, proprie naeniam vocat Scaliger [c], quae ad tumulum, epitaphium, quae in exequiis, epicedium. Iterum diſtinguit Gutherius naeniam [d], & triplicem fuiſſe exiſtimat, primam nempe a mortui aedibus uſque ad roſtra; ſecundam a roſtris ad rogum; tertiam ad tumulum. Prima defuncti laudes amplificabat; ſecunda preces concipiebat, invocabatque Deam Naeniam; tertia ſupremae precationis formulam continebat, & reſpondente populo a praefica fundebatur, donec conſumto cadavere diceretur *Ilicet*. Tantus ad naeniam tibicinum erat numerus, ut ex XII. Tabulis ad decem redacti ſint, quo poſtea numero iterum abrogato tam magna rurſus & cornicinum, & omnis generis aeneatorum turba in nobilium funeribus perſonare coepit, ut auctore Seneca vel ipſe mortuus ab aeterno ſomno excitari poſſe videretur. Tibicines prope lectum, tubae longius.

a *I Reg. III.* 13 Vid. *Pintian. Iſagog. P. I digr.* 3. *ſect.* 7.
b *Jeremiae* 22. *v.* 18. & 34. *v.* 5.
c *Lib I Poetic.*
d *De Jur. Man. L* 22.

gius procedebant, ne ſuis clamoribus plangorem naeniae ſepelirent, ſeu carmen ludicrum abſorberent, cujus non ſuavitas quidem, quae nulla erat, ſed dicacitas, qua virtutibus permiſta vitia perſtringebantur [a], pergrata populo in primis erat: nam detrectatio & livor pronis auribus accipiuntur. Haec de Naeniis, de tibicinum, cornicinumque ſtrepitu ſatis ſunto. Octava nunc Claſſis ſubit, ubi quae monumenta litterarum ſunt lapidibus tradita, & in aeternam memoriam ſancta atque ſacrata ſunt, ea multo magis, quam ritus funebres, luculenter produnt noviſſimos in filias affectus patrios, qui ſi interdum leviſſimi & plus quam muliebres videbuntur, tempori id dandum eſt, quum viri haud deerant illuſtris nominis, qui muraenas in piſcina mortuas [b], tanquam filias, lugerent, ac ideo minime mirum ſit, ſi filias ipſas pauculos vix annos natas, & cum lacrimis ſepelirent, & aris, ſigniſque earundem ſepulcra ornarent, quemadmodum Vettiae Marcellinae conſultum eſſe parentes dolore perditi voluerunt [c]: D. M. S.

PIETATI . ET . MEMORIAE
VETTIAE . MARCELLINAE
FILIAE . SVAE
VIXIT . ANN. VI. M. II. D. XII.
SEPVLCRVM . ARAM . SIGNVM
MARMOREV *sic*. FECERVNT
M. VETTIVS . TROPHINVS
PATER . ET . VETTIA . IANVARIA
MATER . ET . SIBI . ET . SVIS
ET . POSTERIS . EORVM.

CLAS-

a *Sveton. Jul. & Veſpaſ.* b *Macrob. Sat. III. 15.* c *Grut. 714.*

CLASSIS VIII.

Puellarum Monumenta.

I.

Spoleti. *Grut. p. 908. 1.*

ARTIBVS INGENVIS CVRA PERDOCTA SVARVM
SORTITA EGREGIVM CORPORIS OMNE DECVS
1. NONDVM BIS SEPTEM PLENIS PRAEREPTA SVB ANNIS
2. HAC CORALE CASTA CONDITA SEDE IACET
3. LVDITE FELICES PATITVR DVM VITA PVELLAE
SAEPE ET FORMOSAS FATA SINISTRA FERVNT

Muratorius *p. 1664. 13.* in 1. *v.* SVORVM, in 4. HIC, in ultimo FORMOSAE, tum subjungit *an potius* scribendum FORMOSAS? debet addere cum Grutero, quem non nominat.

1. Pueri ac puellae passim *raptae* aut *praereptae* in lapidibus dicuntur. En tibi brevitas, & elegantia cum affectu certans: *Fabrett. III. 39.* AVE . LVCI . PRAEREPTE . MATRI.

2. *Corale* puellae nomen fortasse a corde, nempe pueritiae blandimentum, quasi parentum corculum.

3. Concluditur epigramma, ut saepe alibi, festiva acclamatione. Multa de his notatu digna Philippus Bonarrotius *in Vasa Vitrea Coemeter.*

II.

Hispali. *Fabrett. Ant. Inscr. III. p. 146. n. 174. e Schedis Barber.*

NOME . VISIT sic . ANNO . ET . MENSIBVS . VIII. DIEBVS . XII
1. H. S. E. S. T. T. L.
2. NOME . FVIT . NOMEN . HAESIT . NASCENTI . CVSVCCIA
VTRAQVE . HOC . TITVLO . NOMINA . SIGNIFICO
3. VIXI . PAROM . DVLCISQVE . FVI . DVM . VIXI . PARENTI
HOC . TITVLO . TEGEOR . DEBITA . PERSOLVI
QVIQ. LEGIS . TITVLVM . SENTIS . QVAM . VIXERIM . PAROM
HOC . PETO . NVNC . DICAS . SIT . TIBI . TERRA . LEVIS

1. Trita formula: *hic sita est: sit tibi terra levis*, quae hoc loco id habet observatione dignum, quod eadem & initium est, & conclusio tituli.

2. De *Cossutiis* consule eundem *Fabrett. p.* 159. *n.* 276.

3. In vocibus *nomen*, *nascenti*, *utraque*, *vixi*, *parom* & *vixerim* vides, quam incerta apud veteres prosodia.

III.

Romae. *Fabrett. ibid. n.* 433.

MVSA . ET
MEGISTE . ET
ONESIMVS
DOMNAE . DVLCISSIMAE
F
VIXIT . ANNO . VNO . MENS. XI. DIEB. XX.
NATA . SET . IN . LACRIMAS . SOLVM . DOLOR . OMNIBVS . INFANS
HIC . SITA . SVM . VIXI . TEMPVS . INANE . MEIS
ANNVS . ERAT . NATAE . PRIMVS . MOX . DEINDE . SECVNDI
1. LIMINIBVS . RAPVIT . ME . SIBI . PERSEPHONE

Muratorius *p.* 1771. 2. e schedis P. Stanislai Bardetti Soc. Jesu legit in primo *v.* SED & INSTAT pro *infans*: in 2. VITAE pro *natae*.

1. *Limen* pro fine hic ponitur, nova prorsus, quod ego viderim, atque inusitata usurpatione. Conclusio hujus tituli lucem, ni fallor, aliquam sequenti affert marmori. Interea huc facit illud *Ovid. Heroid. epist. XXI. v.* 46.

Persephone nostras pulsat acerba fores.

IV.

Murator. pag. 1767.

VOLVMNIAE ISIACAE
1. OSSA SVB HAC LAPIDVM FELICIA MOLE QVIESCVNT
2. SACRA ANIMAM INNVPTAE VIRGINIS AVLA TENET

1. Haec *lapidum moles*, ubi *felicia quiescunt ossa*, effectus, opinor, lapidationis fuit, non infamis quidem, sed religiosae. Sepulcri lapidatio, si conjunctam haberet execrationem, infamis erat, quod ex Propertio discimus *Eleg. IV.* 5.

Quis-

Quisquis amas, ſcabris hoc buſtum caedito ſaxis,
Miſtaque cum verbis adjice verba mala.

Ita Euripides in Electra: *inſultat ſepulcro, ſaxiſque pulſat lapideum monumentum patris*: nec ſecus Virgilius in Baliſta latrone:

Monte ſub hoc lapidum tegitur Baliſta ſepultus.

At ſi lapidatio execratione & contumelia vacaret, perhonorifica habebatur, utpote ſepulturae genus, Petronio auctore, cujus haec ſunt verba; *praeteriens aliquis tralatitia humanitate lapidabit*, i. e. lapidem ad humationem jaciet, quod qui non faceret, impius habebatur. Vid. *Guther. de Jur. Man. I.* 10. Lapidatio id genus fuit, qua Horatiorum ſoror humata eſt. Nam in eum locum, ubi a fratre confoſſa fuerat, Dionyſius *III.* projectam refert, quam praetereuntes terra & lapidibus obruerunt. Et eos non ſine quodam ordine congeſtos reor, quum Livius *I.* 10. tradat *Horatiae ſepulcrum, quo loco corruerat iſta, conſtructum eſſe ſaxo quadrato*. Hujuſmodi humationem Hebraeis quoque notam fuiſſe, Abſalonis hiſtoria oſtendit *Reg. II.* 18.

2. Muratorius *Theſ. Antiq. p.* 1767. virginem hanc *Iſiacam* ſacerdotem Iſidis interpretatur: ſed *aulae* nomine vel olla, vel caelum intelligatur, utrobique nodum invenit. Si de olla ſive oſſuaria, ſive cineraria ſermo ſit, animam ibi habere ſedem, vix veterum ſuperſtitio admittit. Si caelum indicet aulae nomen, inuſitata haec plane ſignificatio eſt. An Volumniam, ſicut infantem in praecedenti titulo, a Proſerpina raptam dixeris, quaſi locum in ejus aula formoſae virgines invenirent? Inſcriptionibus, quae ſequuntur, haec ſuſpicio augetur.

V.

Romae in via Nomentana. *Aringhus Rom. Subterran. IV.* 20.

1. ΝΥΜΦΑΙ ΚΡΥΜΝΑΙΑΙ ΜΕ ΣΥΝΗΡΠΑΣΑΝ ΕΚ ΒΙΟΙΟΙΟ
2. ΚΑΙ ΤΑΧΑ ΠΟΥ ΤΙΜΗΣ ΕΙΝΕΚΑ ΤΟΥΤ' ΕΠΑΘΟΝ
3. ΝΗΠΙΗ ΟΥΔΕ ΔΥΟΙΝ ΕΤΕΟΙΝ ΤΕΛΟΣ ΕΞΑΝΥΣΑΣΑ
4. ΦΙΛΗΣΙΝ ΤΗΝ ΚΑΗΣΙΝ ΑΥΣΟΝΙΣ ΓΕΝΟΣ

Νύμφαι κρηναῖαι με συνήρπασαν ἐκ βιότοιο,
Καὶ τάχα τοῦ τιμῆς εἵνεκα τοῦτ᾽ ἔπαθον.
Νηπίη οὐδὲ δυοῖν ἐτέοιν τελὸς ἐξανύσασα,
Φιλησίν τὴν κλῆσιν, Αὐσόνις γένος.

Aringhus ſic vertit.

E vita Nymphae fontanae, me rapuerunt,
Forte mihi e tali gloria morte venit.
Parvula, quippe alter mihi nondum effluxerat annus,
Romana genere, ſed Phileſia nomine.

1. Fabrettus huic titulo, quem ut ineditum dedit *p.* 192. *n.* 448., jam vulgatum a Reineſio, praeponit *Dis Manibus*, quod in Aringho deſideratur, qui primus epigramma exſcripſit e pariete, cui inſertum erat, in villa nobilis olim cujuſdam Gonir.

2. Puellula fonti immerſa dat locum fabulae, Nympharum amori fuiſſe obnoxiam. Graeci *Nymphas* vocarunt aquas, Latini vero aquarum Deas, ſed ita tamen, ut Graecorum uſu nunquam penitus repudiato, aeque Nympharum templa *Plin. H. N. XXXV.* 12., ac fontes & lavacra *Capitolin. in Gordian.* Nymphea dicerent. Graeca certe ſignificatio in Eccleſiaſtica hiſtoria retenta eſt, ubi diverſa loca, nonnulla etiam ſacra, nuncupantur *ad Nymphas*. *Bibliothec. in Zach. Papa*; *Cencius Camerar. de Cenſibus*; *Aringhus loc. cit.*

3. Animula gratulabunda tacite id ſperare videtur, quod in ſequenti titulo clarius indicatur, eleganti nimirum ſpecie, quaſi Nympharum adſcribendas choro, a Nymphis puellas rapi. Heraclidis Pontici in *V. Odiſſ.* ſententia eſt, forma praeſtantes virgines, atque aetate florentes a Diis rapi amoris gratia, & ſideribus inſeri.

4. Reineſium, & Fabrettum jure Hagenbucbius *Epiſt. Epigr. pag.* 405. improbat, alterum, quia de pentametro verſu ſolicitus, ſic legendum putat, *Commentar. p.* 856.

Φῆλιξ τὴν κλῆσιν, Αὐσονιάς τε γένος,

alterum, quia dat ΑΤΣΟΝΙ ΔΕ ΓΕΝΟΣ, corrupto quintae regionis jambo. Vera eſt Aringhi lectio; ultimus enim verſus ſena-

narius est, quem adstricte magis ita Hagenbuchius reddit *loc. cit.*

Philesia fui nomine, & gente Ausonis. vel
Philesiae cui nomen, & genus Italum.

Uno in titulo diversa metra veteribus placuisse, nostrum hoc Opus ob oculos haud semel ponit.

V I.

Romae in domo Marchionis Alexandri Capponii.

Murator. p. 1502.

ΟΥΧ ΟΣΙΩΣ ΗΡΠΑΞΕΣ ΥΠΟ ΚΟΙΡΑΝΕ ΠΛΟΥΤΕΥ
ΠΕΝΤΑΕΤΗ ΝΥΦΗΝ ΠΑΣΙΝ ΑΓΑΛΛΟΜΕΝΗΝ
ΟΙΑ ΙΑΡ ΑΡΧΟΜΕΝΟΝ ΡΟΔΟΝ ΕΥΠΝΟΟΝ ΕΙΑΡΟΣ
ΩΡΗ.
ΕΞΕΤΕΜΕΣ ΡΕΙΖΗΣ ΠΡΙΝ ΧΡΟΝΟΝ ΕΚΤΕΛΕΣΗ
ΑΛΛΑΓ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΑΙ ΦΙΛΤΑΤΟ ΜΗΚΕΤ ΟΔΥΡ
ΜΟΥΣ
ΕΙΜΕΡΤΗ ΚΟΥΡΗ ΣΠΕΝΔΕΤΕ ΜΥΡΟΜΕΝΟΙ
ΕΙΧΕΝ ΓΑΡ ΧΑΡΙΝ ΕΙΧΕΝ ΕΦΗ ΕΥΧΡΟΟΙΣ ΠΡΟΣΩ
ΠΟΙΣ
ΑΙΘΕΡΟΣ ΩΣ ΤΕ ΜΕΝΕΙΝ ΑΘΑΝΑΤΟΙΣΙ ΔΟΜΟΙΣ
ΤΟΙΣ ΠΑΡΟΣ ΟΥΝ ΜΥΘΟΙΣ ΠΙΣΙ ΕΥΣΑΤΕ ΠΑΙΔΑ
ΓΑΡ ΕΣΘΛΗΝ.
ΗΡΠΑΕ ΑΝΩ ΣΤΕΡΠΑΙΗΝΝΑΔΕΣ ΟΥ ΘΑΝΑΤΟΣ
ΤΙΝΕΙΑ ΥΓΕΤΑ ΤΗ ΙΔΙΑ
ΘΡΕΠΤΗ ΦΙΛΤΑΤΗΙ
ΜΝΗΜΗΣ ΧΑΡΙΝ

Minus digne exscriptum, latineque versum, emendatiorem dat hunc titulum Hagenbuchius, addita versione metrica.

Epist. Epigr. ad Gorium p. 403.

1. Οὐχ ὁσίως ἥρπαζες ὑπ' ὕχθην, κοίρανε Πλούτευ.
Πενταέτη Νύμφην, πᾶσιν ἀγαλλομένην.
2. Οἷα γὰρ ἀρχόμενον ῥόδον εὔπνοον ἔαρος ὥρη
Ἔξεταμες ῥείζης, πρὶν χρόνον ἐκτελέσῃ.
3. Ἄλλαγ' Ἀλεξάνδρα, καὶ Φίλτατε, μήκετ' ὀδυρμοῖς
Εἱμέρτῃ κούρῃ σπένδετε μυρόμενοι.

Εἶχεν γὰρ χάριν, εἶχεν, ἔφη, δυχέρεσι προσώποις
Αἴθερος, ὥστε μένειν ἀθανατοῖσι δόμοις.
Τοῖς πάρος ἦν μύθοις πιςεύσατε. Παῖδα γὰρ ἐσθλὴν
Ἥρπασαν, ὡς τέρπνην, νάϊδες ἢ θάνατος.

4. Τυνεία Ὑγεία τῇ ἰδίᾳ
Θρέπτῃ, Φιλτάτῃ,
Μνήμης χάριν.

A te non bene, rex Pluto, ſub litora rapta eſt
Quinquennis virgo, cui decor omnis erat.
Coepit oriri, ceu ſuavis roſa tempore verno:
Hanc eradicas, perdis & ante diem.
Ne libetis, Alexandra, & Philtate, fletus
Natae praeſtanti, voce dolente nimis.
Nam geminat, placuit, placuit pulcherrima Nymphis.
Sedibus aeternis digna locata manet.
Fabellas veteres jam credite: namque venuſtam
Najades, non mors, hanc rapuere ſibi.
Tyneja Hygia Alumnae ſuae
Phyltatae, fecit
Memoriae cauſa.

1. Prima tituli pars accuſationem continet, confutationem altera: nam de raptu puellae accuſatus Pluto eam feſtive dicit non ab ſe, ſed ob formae praeſtantiam a Nymphis raptam. In Plutonis ſaevitiem extat epigramma in Anthol. *III. c.9.n.2.* quod Obſopoeus ita latinum reddit:

Quinquennem Pluto rapuit me ſaevus acerbo
Curarum expertem funere Callimachum:
Parce tamen lacrimis, modico ſi tempore vixi:
Et modicae vitae nec mala multa tuli.

2. Immature extincti quam ſaepe cum floribus comparentur, Triſtanus copioſe docet *Hiſtor. Vol. I. p.* 350. 351, ſacris & profanis teſtimoniis in rem adductis: inter poetica quodnam Virgiliano illuſtrius? *Aenead. IX.*

Volvitur Euryalus letho, pulcroſque per artus
It cruor, inque humeros cervix collapſa recumbit,

Par-

Purpureus veluti cum flos succisus aratro
Languescit moriens, lassove papavera collo
Demisere caput, pluvia dum forte gravantur.

3. ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΑΙ ΦΙΛΤΑΤΕ pessime Muratorius *p.* 1511. *n.* 11. vertit *o Alexander & dilectissime (ejus vir)*, quum judice Hagenbuchio *loc. cit. p.* 406. vocativi sint parentum puellae, cui mater fuit *Alexandra*, & pater *Philtatus*. Gruterus *p.* 36. 11. dat C. PETTI. C. F. PAL*atina tribu* PHILTATI.

4. Errat iterum Muratorius, qui lineas ante postremam duas ita vertendas putat: *Tynejae Ygetae*, vel *Tineja Eugetae Alumnae Suae Dilectissimae*. Cui non arrideat in nominandi casu *Tyneja Ygeja*? nimirum nutrix, quae *alumnae suae Philtatae* monumentum fecit, liberalitate non ingenuis, non patriciis modo, sed imperatoriis etiam cineribus perjucunda. *Sveton. in Neron.* 57. *& Domit.* 17. Puellulae porro nomen fuit a Patre Philtato: paterni enim nominis ex masculino in femininum genus inflexio est in lapidibus passim obvia.

VII.

Romae in villa Caesarina. *Fabrett. V. p.* 377. *n.* 29.

1. VMBRARVM . SECVRA . QVIES . ANIMAEQ. PIORVM
LAVDATAE . COLITIS . QVAE . LOCA . SANCTA . EREBI
SEDES . INSONTEM . MAGNILLAM . DVCITE . VESTRAS
PER . NEMORA . ET . CAMPOS . PROTINVS . ELYSIOS
RAPTA . EST . OCTAVO . FATIS . INSTANTIBVS . ANNO
CARPEBAT . VITAE . TEMPORA . DVM . TENERAE
FORMOSA . ET . SENSV . MIRABILIS . ET . SVPER . ANNOS
DOCTA . DECENS . DVLCIS . GRATAQVE . BLANDITIIS
PERPETVO . TALIS . GEMITV . LACRIMISQ. COLENDA
INFELIX . AEVO . TAM . CITO . QVAE . CARVIT
2. AN . FELIX . AEGRAE . POTIVS . SVBDVCTA . SENECTAE
SIC . HECVBA . FLEVIT . PENTESILEA . MINVS

1. Scite Fabrettus ait, nullum cum musis commercium illi esse, si cui non placeat hoc epigramma vel ipso Catullo dignum. Muratorius e schedis Ptolomeis dat eandem inscr. *Vol. III. p.* 1705. 6. nulla Fabretti mentione habita.

2. Ci-

2. Cicero *I. Tusc. quaest.* ut puerorum interitum aequo animo ferendum putet, ait vitam longam non nisi longiorem fletum dicendam esse, & Callimachi auctoritate utitur, dicentis *saepius lacrimasse Priamum, quam Troilum*. Videlicet, ut Juvenalis inquit, *Sat. X. v.* 243.

Haec data poena diu viventibus, ut renovata
Semper clade domus multis in luctibus, inque
Perpetuo maerore, & nigra veste senescant.

Huc facit imprecatio sepulcralis QVISQVIS . HOC . SVSTVLERIT . AVT . IVSSERIT . VLTIMVS . SVORVM . MORIATVR insculpta pectori icunculae muliebris, quam affert Sponius *Sect. I. Art. IV. Miscell.* existimatque Termini effigiem. Falso. Sepulcrale omnino monumentum esse Fabrettus evincit *I. p.* 4. *inscr.* 19. auctoritate Oiselii *tab.* 41.

VIII.

In oppido Arcignano agri Vicentini.

Muratorius ex Marzario pag. 1744. 6.

In sinistro latere.

HEVS TV QVI TRANSIS SECVRA MENTE VIATOR
SISTE GRADVM HOC TVMVLO VERBA NOTATA LEGE
ANTILLA HIC IACEO NONDVM TRIETERIDE PLENA
1. BIS MIHI CVM VITA CARIOR OMNIS ERAT

Deest integrum Distichon.

FOECVNDVM NOVIES ROMAE NATAM OBRVIT ALTAE
POST DVO ME NATOS ARCIANENSE SOLVM
SERGIA MI NOMEN FVERAT VOLVMNIVS INQVAM
CONIVX FATA CVIVS FAVSTA FVERE PARVM

In dextro.

Lucius INGENTI RO*mana* STIRPE VOLVMNVS
QVO CERNE INGENTEM FATA TVLERE MEA

Ferretius *in Mus. Lapidar. p.* 105. habet tantum primum tetrastichon, cujus in fronte inscripsit Antillae Puellulae. Sed elogium hoc est puellae simul ac matris Sergiae, & patris L. Volumnii, qui causa metri Volumnus dicitur.

IX.

I X.

Romae in domo Bartholomaei a Valle. *Fleetwod. p.* 236.

D · M

C. CLODIAE . FILIAE . DVLCISSIMAE

DECIPIMVR . VOTIS . ET . TEMPORE . FALLIMVR . ET . MORS

DERIDET . CVRAS . ANXIA . VOTA . NIHIL .

Murat. *p.* 1193. 8. habet in fronte DIS MANIBVS in 2. lin. PAVLINAE VALERIAE FILIOLAE in 3. DVLCISSIMAE PARENTES MOESTISSIMI, in fine VITA pro *Vota*. Vid. *Gruter. pag.* 712. 4.

X.

Romae. *Grut. pag.* 697. 7.

NINNIA CRONIS

VIX. AN. III. M. X. DIES . XXV.

QVOD DECVIT NATAM PATRI PRAESTARE SEPVLTO

HOC CONTRA NATAE PRAESTITIT IPSE PATER

X I.

Romae. *Grut. pag.* 718. 1.

VERIVS HVNC TVMVLVM MATRI TV NATA DICASSES

QVEM MATER MISERAE NVNC TIBI NATA FACIT

BIS SENOS COMPLETAM ANNOS TE FILIA MATRI

ERIPVIT MISERAE MORTIS INIQVA DIES

OBTESTOR MANES MERITAE SANCTAEQVE PATRONAE

COMPRECOR VT LENI TERRA TEGAT TVMVLO

X I I.

Gruter. p. 1148. 17.

1. HAVE . SEPTIMA . SIT . TIBI

TERRA . LEVIS . QVISQ*uis*

HVIC . TVMVLO . POSVIT

ARDENTE *sic* . LVCERNAM

ILLIVS . CINERES . AVREA

TERRA . TEGAT

1. Syllabarum quantitas non observata, versusque inchoati, sed, quasi dolore ac luctu carmina abrumpente, minime ad finem perducti saepe occurrunt. ARDENTE pro *Ardentem* subintellige elisam *m* more saepe apud veteres usitato.

XIII.

Sutrii. *Ex Donian. Inscr. Cl. X. p.* 357.

D . M

SALVSIAE L. F. MERVLAE ANN. XIV. D. V

PROH . DOLOR . ET . LACRYMAE . MERVLA

MATER . INFELICISSIMA . SIBI . IPSA . ET . SVIS

V. . F

XIV.

Saxoferrati. *Ibidem p.* 372.

HIC MAXIMA IACET NVNC . . .
. . . . . . FVNERE ACERBO RAPTA PA
TRI ET MATRI RAPTAQVE SORORI
DVO ET QVATERNOS VITAE COMPLEVERAT
ANNOS HAEC IACET IN TENEBRAS *sic*
QVAE VIXIT ANNIS VI. MENSIBVS IIII
1. DIES VII. ORA SECVNDA HVNC TITV
LVM POSVERVNT PARENTES CARISSIMI

1. Horarum enumeratio quandoque legitur in ultima etiam exactaque aetate, sed frequentius in infantia atque adolescentia, cujus non horae modo notatae sunt, sed interdum & semisses, & scrupuli. Vid. *Fabrett. Ant. Inscr. II. pag.* 96. ubi varias horarum divisiones ex Graecis, ac Latinis colligit, & servata inter mensuram ponderis, ac temporis analogia, horam dividit in scrupulos xxiv. At horae primae, vel secundae, ut in hoc titulo, singularis est annotatio.

XV.

Ex Museo Veronensi p. 61. 5.

ΣΗΜΑΜΕΝΕΝΣΤΗΛΗΓΛΥΠΤΗΘΕΣΑΝΗΝΙΚΕΠΩΜΕΝ
ΑΕΛΙΟΥΓΛΥΚΕΡΗΝΑΕΙΠΟΝΕΠΕΣΧΑΤΙΗΝ
ΡΗΝΕΙΗΣΔΕΜΕΔΕΚΤΟΜΥΧΟΣΚΑΙΑΛΑΜΠΕΤΟΝΟΥΔΑΣ
ΑΙΔΕΩΜΑΡ . . . . ΥΠΟΣΚΟΤΙΗΝ
ΠΑΤΡΟΣΜΕΝΔΗΜΟΣΘΕΝΕΟΣΕΤΕΩΝΔΥΟΚΕΙΚΟΣΙΜΟΥΣΑΝ
ΙΣΤΕΔΕΜΕΤΗΙΤΑΙΗΝΗΜΑΤΟΣΟΛΛΥΜΕΝΗΝ
ΩΜΗΤΡΟΣΤΥΓΕΡΗΣΚΑΙΑΔΕΛΦΕΟΥΕΙΝΕΚΕΜΕΙΟ
ΝΟΥΣΟΣΑΚΩΛΥΤΩΙΜΟΡΣΙΜΟΛΕΙΛΕΥΥΧΗ

Ita

Ita distinguit, & latine vertit Cl. Marchio Maffejus.

Σῆμα μὲν ἐν στήλῃ γλυπτῇ θέσαν, ἦνὶ κ᾽ ἔπω μὲν
'Αελίου Γλυκερῆνα, εἶπον 'Επεσχατίην.
Ῥηνείης δέ με δέκτο μυχὸς, καὶ ἀλάμπετον οὖδας
Αἰδέω . . . . ὑποσκοτίην.
Πατρὸς μὲν Δημοσθένεος ἐτέων δύο κ᾽ εἴκοσι μ᾽ οὖσαν
Ἴσε δέ με ζιταίην νήματος ὀλλυμένην.
Ὦ μῆτερ, σύγγρης καὶ ἀδελφεῦ εἵνεκ᾽ ἐμεῖο,
Νοῦσος ἀκωλύτῳ μόρσιμον εἷλε τύχῃ.

In cippo nomen sculpserunt : en Glycerena
Aelj dicta fui, dicta & Epeschatia :
Me Rhenea suo, vix cognita terra, recessu
Excepit, Ditis dum feror ad tenebras.
Viginti atque duos quum agerem annos, tertia patrem
Orbavit, Parca fila secante, dies.
O qui me amissa, mater, fraterque doletis,
Morbus me, & fatum, & sors domina abripuit.

X V I.

Extabat Romae prope S. Bibianam in Exquiliis. *ibidem*.

ΚΛΑΤϹΑΤΕΠΑΛΤΕϹΕΜΟΝ . . . . ΕΡΟ . . . .
ΡΟΝΟΙΠΡΙΟΝΤΕϹϹΤΑΝΤΕϹΕΜΗϹ . . . . .
ΡΟΝΠΡΟϹΘΕΛΤΓΡΗϹϹΠΟΔΙΗϹ
ΚΑΑΤϹΑΤΕΤΗΝΔΤϹΤΗΝΟΝΕΦΗΜΕΓΑΠΕΝ . . .
ΕΧΟΤϹΙΝΝΧΚΤΙΚΑΙΗΕΛΙΩΔΤϹΤΟΚΕΕϹΤΟΚΕ . . .
ΗϹΖΤΓΟΝΟΤΚΕΙΔΟΝΤΟΓΑΜΗΛΙΟΝΟΤΔΤΜΕ
ΝΑΙΟΝΗϹΕ . . . ΟΙΝΟΧΑΡΗϹΠΡΟϹΘΕΜΕΝΩΝ
ΘΑΛΑΜΩΝ

Ita distinguit, emendatque Maffejus.

Κλαύσατε πάντες ἐμὸν συγερὸν μόρον οἱ παριόντες
Στάντες ἐμῆς μικρὸν πρόσθε λυγρῆς ἀποδίης.
Κλαύσατε τὴν δύστηνον ἐφ᾽ ᾗ μέγα πένθος ἔχουσιν
Νυκτὶ καὶ ἠελίῳ δυστοκέες τοκέες.
Ἧς ζυγὴν οὐκ εἴδοντο γαμήλιον οὐδ᾽ ὑμέναιον
Ἧς ἔταν Οἰνοχάρης προσθεμένων θάλαμων.

Idem latine reddit.

Interitum plorate meum, qui inceditis, omnes
Pauxillum stantes ante meos cineres.
Plorate heu miseram, miseri quam flere parentes
Maerore ingenti nocte dieque solent.
Cujus amici optatos haud videre hymenaeos,
Nec sponte oblatos Oenocarae thalamos.

In Inscriptionibus Ant. Etruriae *parte I. pag.* 463. numerus linearum est idem, sed varius ordo: verba etiam illic discreta sunt: Graeca demum non fideliter exscripta, & ita latine reddita a Cl. Ant. M. Salvinio.

Flete viatores, nostrum deflebile fatum,
Adstantes paulum funereo cineri.
Me miseram deflete: super quam plurima lugent
Nocte dieque simul maestus uterque parens.
Non videre jugale jugum, neque concinuit quis
Vir vinosus hymen ante manens thalamos.

XVII.

Ibidem pag. 258. 2.

HLC SVM BASSA SITA PIA FILIA
VLRGO RVDICA. EXCEDENS
CVNCTAS INGENIO AEQVALES
CVM MIHI BIS QVINOS ANNOS MEA
FATA DEDISSENT VNDECVMVM ME
NON LICVIT PERDVCERE ANNVM
CVMQVE PATER MATERQVE DEOS PRO ME
I. ADVLARENT AT SAEVOS PLVTO RAPVIT
ME AD INFERA TEMPLA
sic OPSIDE ME PARCAE FINEM FECISSE VIDENTVR
CVM ANTE ALIOS VERNAS TRES RAPVERE MIHI
SIQVIS FORTE MEA GAVDET DE MORTE INIQVA
HVIC SIT INIQVA CERES PERFICIATQVE FAME
CAECINIAE. S. F. BASSAE

Muratorius *p.* 1645. 6. ex Ficoronio legit in 1. lin. FI... in 2. EXCEDEN. in 3. AEQVALIS; in 12. SI. QVIS, in postrema SEX. F.

1. Vo-

1. Vota, quibus parentes praesertim matres Deos fatigabant, erant plurima. Gravidae adhuc in Lucinae delubrum quotidie conveniebant, ibique ex Platonis lege *lib. VI. de leg.* tertiam horae partem commorabantur. Pausanias *in Corinthiac.* addit, summa cum religione, tum hostiis, tum odoribus ac donis quam plurimis Lucinam quotidie fuisse cultam, quin tamen signum ulli, nisi iis, quae rem divinam facerent, conspicere fas esset. Partu jam vero instante, ter Deae numen invocatum dicit Horatius *III. Od.* 22.

Montium custos nemorumque virgo,
Quae laborantes utero puellas
Ter vocata audis.

Imo quandoque septies imploratam Lucinae opem testatur Nonnus *in Dionysiac. lib. I.*

Septies Ilithyan suo vocans partui.

Ilithyan, sive Lucinam, aut Dianam, quas idem numen fuisse diximus, Carolus Schlaegerus *in Diss. de Diana Solvizonia pag.* 65. *seqq.* non distinguit a monstro illo Judaeorum Lilith, de quo est mentio apud Isaiam. Porro illam quoque in montibus, ut Dianam, habitare fabulabantur, & adeo infantibus noxiam fingebant, ut, vix mulier partum enixa erat, illico in conclavis parietibus hinc inde inscriberent, & hodiedum etiam alicubi inscribant, *Adam*, *&* *Chava*: *apage te Lilith*, additis trium Angelorum, salutis praesidium, nominibus *Senoi*, *Sansenoi*, *Sammangeloph*. Quod de Lilith Judaei, id de Ilithya sive Diana Pausanias *in Messenic.* Homerus *Iliad. XXI. v.*463. Nonnus *in Dionysiac. lib. XXXV. v.* 65. Si porro infantem sospes puerpera edidisset, tum moris erat, zonas, sive cingula, neque haec tantum, sed vestimenta omnia Dianae, vel Junonis aris suspendere. Sic Callimachus *Hymn. in Jovem v.* 77. & Jo. Meursius *in Syntagm. de puerperio cap.* 6. Zonae, seu cesti elegantiae impense feminas studuisse, praeter sexcenta testimonia, vel inde ediscimus, quod Graecis εὔζωνος γυνή, seu pulcre zonata tantundem erat, ac *formosissima mulier*. Hinc proverbio locus de forma egregia apud Libanium

in

in enarrationibus de pulcritudine, κεστὸν ἔχει τῆς Ἀφροδίτης, *cestum Veneris habet*. Dictum id voluit, ut pateret, non quid exigui puerperas dedisse Dianae, quum ei cestos venustatis indices & delicias consecrabant. Filiae autem adolescere ut semel coeperant, tum pro iis Veneri cognomento Junoni, Jovi, Suadae, Gratiis, Dianae a matribus litatum legimus in Etymologico *ad Vocab.* Γαμήλια, apud Plutarchum *Quaest. Rom.* Persium *Sat. II. v.* 70. & saepe alibi.

X V I I I.

In Oppido Fabrica. *Ex Joanne Matthaeo Toscano.*

QVOD DVLCIS NATI QVOD CARA PIGNORA PRAESTANT
CONTINET HIC TVMVLVS MEMBRA QVI PARVA RETENTAT
DOLOREM SINE FINE DEDIT FELICITAS ISTO
CLAVDITVR INFELIX FALSO COGNOMINE DICTA
NAM CVI PRIMA DIES IN LVCEM PROTVLIT ANNOS
QVATVOR ET MALE CVM QVINTVM SVMERET ORTVM
ABSTVLIT ATRA DIES ET FVNERE MERSIT ACERBO
HAEC MATER ET GENITOR CONSCRIBVNT CARMINA BVSTO
QVO LEGENTI SIMVL REDEAT SVB CORDE FIGVRA
ET SICCATO SAEPE MADESCANT LVMINA FLETV
SIC MEDICATVR AMOR NEC CVRANT CARMINA MANES

X I X.

Apud Humagum Istriae. *Ex Gudio p.* 249.

FELIX . HAEC . VISA . EST . NASCENDI . LEGE . PVELLA
QVOI . NON . EST . MISEROS . TVM . SORTITA[a] . LARES
SED . LEGEM . FATIS . PARCAE . DIXERE . CRVENTAM
1. PRIMVS . NATALIS . CONDAT . VT . OSSA . SVA
2. COGNOMEN . PATER . HVIC . FVERAT . NATALE . DATVRVS
SVSTVLIT[b] . ATRA . DIES . VNA . CVM . CORPORE . NOMEN

a Murat. *p.* 1234. I. TVM .... TITA. b *Ibid.* ABSTVLIT.

1. *Primus natalis* dicitur, ut ipse nativitatis dies intelligatur, distinguaturque a ceteris natalitiis diebus, qui quotannis celebrabantur pulte, fritillo, mero, libis, floribus, sine animali hostia, quia id temporis sanguinem effudisse mali portenti erat.

2. Ma-

2. Maribus nono, feminis octavo die, nonnunquam septimo nomen infantibus Romae imponebatur. Quam hujus instituti causam Plutarchus affert *in quaest. Rom.*, Boxhornius tanquam ineptam rejicit. De diebus Lustricis ac Nominalibus, eorumque ritibus multa Casaubonus ad *Persii Sat. II.*, ubi inter cetera illud auctoritate S. Joannis Chrysostomi notat, nonnullos, qui se Christianos dictitabant, infanti nomen impositurós, plura lumina accendere consuevisse, iisque nomen imponere cuique suum, & ejus, quod aliis extinctis supervixisset, nomen puero indidisse. Quid? Quod apud Troglodytas patrii moris fuit, ut arietis, aut ovis, vel cujuscunque pecoris, non hominum nomina infantibus apponerent, quod bruta, quorum ope victitabant, suos genitores existimarent. Non minus abnormiter in hac re Atlantes Africae populi, a quibus infantes nullo nomine appellabantur, sed brutorum instar anonymi erant. *Alex. Neap. Gen. Dier. II. 24.*

X X.

Extat in museo Capitolino. *Ex Museo Veron. p. 309. 6.*

VIXIT . AN. X. . . .
IVCVNDA . SVEIS
GRATISSIMA . AMICIS
OMNIBVS . OFFICIOSA
FVIT

X X I.

In Museo Schoepstiano.

Ex Epist. Epigr. Hagenbuchii p. 257.

ΣΩΦΡΟΝΑΚΡΗΣΚΕΝΤΕΙΝΑΝΕΧΩΝΤΑΦΟΣΕΝΘΑΔΕΚΕΥΘΩ
ΤΗΝΠΑΣΗΣΑΡΕΤΗΣΚΥΔΟΣΕΝΕΝΚΑΜΕΝΗΝ
ΗΤΙΣΕΝΙΖΩΟΙΣΙΝΟΚΩΣΑΝΕΤΕΛΛΕΝΕΩΟΣ
ΝΥΝΔΥΝΕΙΔΥΠΟΓΗΝΕΣΠΕΡΟΣΕΝΦΘΙΜΕΝΟΙΣ

Ita distinguit Hagenbuchius.

Σώφρονα Κρησκεντεῖναν ἔχων τάφος ἐνθάδε κεύθω,
Τὴν πάσης ἀρετῆς κῦδος ἐνεγκαμένην.
Ἥτις ἐνὶ ζωοῖσιν ὅκως ἀντέλλεν ἑῶος,
Νῦν δύνει δ' ὑπὸ γῆν ἕσπερος ἐν φθιμένοις.

Idem

Idem latine vertit.

Hic Crescentinam tumulus recondo modestam;
Omnis virtutis quae tulit omne decus.
Non magis in vivis illuxit Lucifer, ac nunc
Occidit infernis Hesperus ipsa locis.

Ad hoc marmor eleganter incisum & optime conservatum, Romae an. 1727. repertum, devectumque trans Alpes Argentoratum, has notas addit eruditissimus Jo. Gasp. Hagenbuchius, posterius nimirum epitaphii hujus distichon expressum esse ex Graeco Platonis in Asterem, quod alteri adjunctum est in *Antholog. III. 6. epigr.* 2. at sejunctum in Laertio *lib. III. Segm.* 29.

Ἀστὴρ πρὶν μὲν ἔλαμπες ἐνὶ ζωοῖσιν ἑῷος,
Νῦν δὲ θανὼν λάμπεις ἕσπερος ἐν φθιμένοις.

ubi Menagius Apuleji versionem affert:

Lucifer ante meus rutilans mortalibus Aster,
Hesperus a fato Manibus ecce nites.

Ausonius sic reddit *epigr.* 144.

Stella prius superis fulgebas Lucifer: & nunc
Extinctus cassis lumine Vesper eris,

sed nulla Platonis mentione habita, ideo notatus a Salmasio (ad Spartiani Hadrianum 20.), qui contendit, omnia Ausonii epigrammata vel ex Graecis de verbo ad verbum expressa, vel de latinis veteribus adumbrata esse; quem Salmasii locum Almeloveenius in syllabo plagiariorum miratur fugisse Tollium, cum Ausonium illustraret. Hactenus in resp. ad Epist. Bouhierii Hagenbuchius, ubi, quam nos alibi indicavimus, opinionem non improbat Reinesii, aliorumque existimantium, quosdam veterum poetarum versus saepe in lapidibus legi.

XXII.

Romae. *Murator. p.* 1235. *ex Ligorio.*

RAPTA . SINV . MATRIS . IACET . HIC . MISERABILIS . INFANS
ANTE . NOVEM . PLENOS . LVNAE . QVAM . VIVERET . ORBES
HANC . PATER . ET . MATER . MAESTI . FLEVERE . IACENTEM
PARVAQVE . MARMOREO . CLAVSERVNT . OSSA . SEPVLCRO

XXIII.

XXVIII.

Grut. p. 703. & Gorius Part. II. Ant. Etr. p. 119.

ΟΥΚ . ΕΘΑΝΕϹ . ΠΡΩΤΗ . ΜΕΤΕΒΗϹ
ΔΕϹ . ΑΜΙΝΟΝΑ . ΧΩΡΟΝ
ΚΑΙ . ΝΑΙΕΙϹ . ΜΑΚΑΡΩΝ . ΝΗϹΟΥϹ
ΘΑΛΙΗ . ΕΝΙ . ΠΟΛΛΗ
ΕΝΘΑ . ΚΑΤΗΛΥϹΙΩΝ . ΠΕΔΙΩΝ
ϹΚΙΡΤΩϹΑ . ΓΕΓΗΘΑϹ
ΑΝΘΕϹΙΝ . ΕΝ . ΜΑΛΑΚΟΙϹΙ . ΚΑΚΩΝ
ΕΚΤΟϹΘΕΝ . ΑΠΑΝΘΩΝ
ΟΥ . ΧΕΙΜΩΝ ΛΥΚΕΙϹ . ΟΥ . ΚΑΥΜΑ
ΟΥ . ΝΟϹΟϹ . ΕΝΟΧΛΕΙ
ΟΥ . ΠΙΝΗϹ . ΟΥ . ΔΙΨΟϹ . ΕΧΕΙϹ
ΑΛΛΟΥΔΕ . ΠΟΘΕΙΝΟϹ
ΑΝΘΡΩΠΩΝ . ΕΤΙ . ϹΟΙ , ΒΙΟΤΟϹ
ΖΟΕΙϹ . ΓΑΡ . ΑΜΕΜΠΤΩϹ
ΑΥΓΑΙϹ . ΕΝ . ΚΑΘΑΡΑΙϹ . ΕΝ . ΟΛΥΜ
ΠΟΥ . ΠΛΗϹΙΟΝ . ΟΝΤΟϹ
Π. ΑΙΛ. ΑΒΑϹΚΑΝΤΟϹ . ΑΙΛΙΑ
ΠΡΩΤΗ . ΘΥΓΑΤΡΙ . ΕΖΗϹΕΝ . ΕΤΗ
Ζ̄ . ΜΗΝΑϹ . ΙᾹ . ΗΜΕΡΑϹ . ΚΖ̄

Οὐκ ἔθανες Πρώτη· μετέβης δ᾽ ἐς ἀμίνονα χῶρον,
Καὶ ναίεις μακάρων νήσους θαλίῃ ἔνι πολλῇ.
Ἔνθα κατ᾽ Ἠλυσίων πεδίων σκιρτῶσα γέγηθας
Ἄνθεσιν ἐν μαλακοῖσι· κακῶν ἔκτοσθεν ἁπάντων.
Οὐ χειμών λυκεῖς, οὐ καῦμα, οὐ νόσος ἐνοχλεῖ,
Οὐ πίνης, οὐ δίψος ἔχεις· ἀλλ᾽ οὐδὲ ποθεινὸς
Ἀνθρώπων ἔτι· σοὶ βίοτος ζόεις γὰρ ἀμέμπτως,
Αὐγαῖς ἐν καθαραῖς ἐν Ὀλύμπου πλησίον ὄντος.
Π. Αἰλ. Ἀβάσκαντος Αἰλίᾳ Πρώτῃ θυγατρί.
Ἔζησεν ἔτη ζ. μῆνας ια. ἡμέρας κζ.

Sic latine vertit Cl. Salvinius *ibid. p.* 120.

Mortua non es, Prima: at loca in meliora migrasti,
Teque beatorum dapibus tenet insula festis.
Elysia exultans passim per plana vagaris

 Mol-

Mollibus in pratis, cura & procul exulat omnis.
Non te laedit hyems, aestus, non denique morbus,
Non sitis, atque fames cepit, vitaeque prioris
Te desiderium tenet; inculpabile namque
Aevum agitas felix, nitidaque in sede refulges,
Proxima qua sedes clarum contingit olympum.
P. Aelius Abascantus Aliae Protae Filiae
Vixit Annos VII. Menses XI. Dies XXVII.

Dat Muratorius, sed mancam hanc inscr. effossam Romae an. 1590. nunc Tornaci in Biblioth. publ. Cathedralis Tornacensis. *Habes hic*, ait Muratorius, *elegantem Paradisi descriptionem*. *Hunc beatitudinis locum Ethnici quoque agnoverunt*, sed alii aliter. Nam 5. versus nullum admittit in Elysiis aestum: at in Museo Veronensi *cap. II. Tab. I. num. V.* sarcophagus est Ulpiae Marcellinae, cui ancillula cum flabello adstat, quasi eodem, quo in vivis, apud dominam ministerio fungens. De flabellis pennatis, papyraceis, sericis, gramineis, eorumque antiquitate nuper multa ex scriptoribus, gemmis, vasculis, anaglyptis collegit doctissimus P. Paulus M. Paciaudius in commentario singulari *de Umbellae Gestatione cap. VII.*

XXIX.

Florentiae apud Principem Corsinium.
Ex Gorio. Murator. Vol. II. pag. 1205. 10.

ΟΝ ΟΤΕ ΜΟΥΝΟΝ ΤΓΕΙΝΟΝ
ΑΔΕΛΦΕΟΝ ΟΙ ΜΕ ΤΕΚΟΝΤΕϹ
ΠΕΝΘΕΟΝ ΗΝΙΚ ΕΓω
ΠΕΝΤΑΕΤΗΖΟΜΕΝΗ
ΠΑΡΘΕΝΟϹ ΕΝ ΓΟΝΕϹϹΙΝ
ΕΘΗΛΕΟΝ Η ΑΓΑΠΗΤΗ
ΗΑΥΘΑ ΤΗΝ ΦΡΙΚΤΗΝ
ΕΙϹ ΑΙΔΑΟ ΠΟΛΙΝ
ΟΙ ΕΜΕ ΓΗΝΑΤΙ . . . Η ΜΗΤΕΡ
ΕΝΟΥϹ Ο . . . . . ΑΡΙΤωΝΟϹ
ΠΟΛΛΑΚΙ ΒωωΜΕΝΟΥ
ΧΑΙΡΕ ΠΡΟΚΛΑ ΘΥΓΑΤΕΡ

Ὃν

Ὀν ὅτε μοῦνον Ὑγεῖνον ἀδελφέον οἵ με τέκοντες,
Πένθεον ἡνίκ᾽ ἐγὼ πενταετηχόμεθυη.
Παρθένος ἐν γόνεασιν ἐθηλέον ἡ ἀγαπητὴ,
Ἤλυθα τὴν φρικτὴν εἰς ἀΐδαο πόλιν.
Οἵ ἐμὲ γήνατο . . . . ἡ μήτηρ βένυς ὁ . . . Ἀριτωνις
Πολλάκι βοωμένη χαῖρε Πρόκλα θυγάτερ.

Ita latine reddit Cl. Salvinius.

Tempus erat, quando fratrem luxere parentes
Hyginum ſolum, nunc ego virgo duos,
Ac tres nata annos florebam patribus alma,
Et veni horribilem Ditis ad uſque domum.
Et quae me genuit mater genere . . . . Aritonis
Clamantis ſaepe; o filia Procla vale.

XXX.

In platea Montisbelli Agri Ariminenſis. *Murator. p.* 1756. 1.

T. TRVPPICVS T. F. PAPIRIA T. F. TERTIA

Duae natorum effigies.

CERNIS VT ORBA MEIS HOSPES MONVMENTA LOCAVI
ET TRISTIS SENIOR NATOS MISERANDA REQVIRO
EXEMPLIS REFERENDA MEA EST DESERTA SENECTVS
VT STERILES VERE POSSINT GAVDERE MARITAE

Matris icon.

T. TRVPPICVS T. F. F.

Habet hanc inſcr., ſed corruptam Fabrettus *p.* 652.

XXXI.

In via latina effoſſum Ann. 1739. *Murator. p.* 1768. 11.

INVIDA . SORS . FATI . RAPVISTI . VTILEM
SANCTAM . PVELLAM . BIS . QVINOS . ANNOS
NEC . PATRIS . AC . MATRIS . ES . MISERATA . PRECES
ACCEPTA . ET . CARA . SVEIS . MORTVA . HIC . SITA . SVM
CINIS . SVM . CINIS . TERRA . EST . TERRA . DEA . EST
ERGO . EGO . MORTVVA *ſic* . NON . SVM

Puellae nomen cum Cl. Muratorio ſuſpicor fuiſſe *Utilis*. En tibi ſorites, qua puella ſe quaſi Deam jactitat, minimeque mortuam: ſum ego *cinis*, ait, cinis *terra* eſt, & rurſus terra

 eſt

est *Dea*, ergo &c. Captiosam hanc argumentationis speciem Cicero *II. de Divin.* 4. appellat *acervalem*, Persius *Sat. ult.* in fine *acervum* nuncupat Stoicorum proprium: Salvinius *in vers. Italic. pag.* 61. interpretatur *Mucchio*.

XXXII.

In Parthenone S. Ambrosii. *Fabrett. V. p.* 418. *n.* 372.

D M

CVRTIA . HIC . SITA . EST . FABIAE . NATA . FABIAEQVE
CEREALIS . EGREGIAE . GENTIS
NOMEN . CVRTIORVM . FABIORVM . COMPOSITVM
TVMVLO . SEMPER . SVB . TARTARA . VIBVNT

In I. v. suspicor FABIOQVE vel FABIO.

XXXIII.

E schedis Peniae. *Fabr. X. p.* 699. *n.* 208.

SALASIAE . L. F. MERVLAE
ANN. XIII . D. V. PROH . DOLOR
ET . LACHRYMAE . MERVLA
MATER . INFELICISSIMA
SIBI . ET . SVIS . O. V. F.
NASCENTES MORIMVR . FINISQVE AB ORIGINE PENDET

XXXIV.

Romae in S. Pudentianae. *Ald. Manut. Orthogr. p.* 464.

1. NATERIA TALETE VIX. AN. XXVII.
TV PATER ET MATER LACRVMIS RETINETE DOLOREM
2. NAM FATO RAPTAM NON POTES ERIPERE

1. Murat. *p.* 1129. 3. legit ALTERA *Talete*, & LACRYMIS.
2. Ita Virg. *Desine Fata Deum flecti sperare precando*.

XXXV.

E sched. Vaticanis Lilii. *Fabrett. II. p.* 64. *n.* 2.

D . M . S

SVM . CASTAE . CINERVM . LAPIS . PVELLAE
CVSTOS . ME . RELEGENS . PIVS . VIATOR
HVIVS . COGNITA . SI . TIBI . FVISSET
VIRTVS . LACHRYMVLIS . TVIS . RIGARES
EVODIAE . CYPARAE . ANN. VI

XXXVI.

XXXVI.

Gudius p. 217.

D. M

AELIAE . P. F. SABINAE . DVLCISSIM.
AELIVS . TROPHIMVS . ET . LONGINIA
SABINA . PARENTES . FECERVNT
QVISQVIS . ADES . CELERI . GRESSV PRECOR
1. ITO . VIATOR . ITO . PROCVL . ET . LINQVE . NEFAS
TIBI . DICO . VIATOR . PARCE . OCVLIS . NEC NOSTRA
VELIS [a] . COGNOSCERE . FATA . SANGVINEA
PALLA . QVAE . TEXIT . PRODIGA CLOTHO . ET
PAVIT . RVPISSE . SVAS . QVOQVE . FILA . SORORES

a *Fabrett.* VELLIS.

In sinistro latere.

LVCTIFICA . PROPERANTE . MANV . IAM
SISTE . VIATOR . NE . TIBI . SIM . PENITVS . QVAE
RENTI . CAVSA . DOLORIS . SEDE . SVB . HAC
PARVA . TITVLO . PARVOQVE . TENETVR
PARVA . *anima* . DOLOR . IMMENSVS . CRV
DELEQVE . FVNVS (*patera hic erat*) ORBATVSQVE
PARENS . GEMINVS . SPES . DVRA . TRIENNI
DIRAQVE . SORS . LETI . PLACET . HOC . FORTV
NA . SEPVLCHRVM

Quicquid ad laevam legitur in Fabretto deesse vides *c. III. pag* 238. *num.* 635.

1. NEFAS non ad *crimen* cum Reinesio *inscr.* 632. sed ad infelicitatem referri oportet. Apud Lucil. *Sat. III. nefas* pro *infelix* dicitur. Ita ubi Drusus obiit, castra dicta sunt *scelerata Svet. Claud. I.* & Drusi exequiae *facinus* dicuntur *in Consol. ad Liviam.*

Funera ducuntur Romana per oppida Drusi,
Heu facinus! per quae victor iturus erat.

Hoc sensu consanguinei mortuorum, in primis matres se in lapidibus INFELICISSIMAS vocant, nec infelices modo, sed CRVDELES, IMPIAS, SCELERATAS. *Fabrett. III. p.* 236. *& seqq.* Neque

que ab hac doloris intolerantia vacui prorsus fuerunt primi Christifideles: exempli causa vid. *inscr.* 3. *Class. X.*

XXXVII.

Romae. *Grut. pag.* 895. 10.

VMMIDIAE . MANES . TVMVLVS . TEGIT
ISTE . SIMVLQVE . PRIMIGENI . VERNAE
QVOS . TVLIT . VNA . DIES . NAM . CAPITOLINAE
COMPRESSI . EXAMINE . TVRBAE
SVPREMVM . FATI . COMPETIERE
DIEM
VMMIDIAE . C. F. ET . P. VMMIDIO . PRIMIGENIO
VIX. AN. XIII. P. VMMIDIVS . ANOPTES . FECIT

XXXVIII.

Romae sub Capitolio. *Grut. p.* 665. 8.

D Θ K M
EIKOCINEΞ . ΛΥΚΑΒΑCΙΝΕΤω
ZHCACA . CABEINA
KAI . MHCIN . TETPACIN . EITEN
ΔΕΚΑΤΟΝ . ΠΑΛΙΝ . HMAP
THΔE . COPω . KEIMAI . ΘΥΓΑΤΡΟC . META
HME . ΔIωΞEN
ΔIΞAMENH . CTOPΓHN . ΦIΛOMHTOPA
ΔOΓMACI . MOIPωN
HIC . IACET . EXANIMIS . TVMVLIS . AELIA
SABINA
CVM . SVA . NATA . SIMVL . FETV . QVEM
PROCREAT . IPSA
O . FORTVNA . FIDEM . QVANTAM
MVTASTI . MALIGNE
QVEM . GENVIT . GENETRIX . SECVM
TENET . IN LARE . DITIS

Εἰκόσιν ἓξ λυκάβασιν ἐγὼ ζήσασα Σαβεῖνα,
Καὶ μῆσιν τέτρασιν, εἶτεν δέκατον πάλιν ἦμαρ,
Τῇδε σόρῳ κεῖμαι· θυγατρὸς μεθ' ἣ μ' ἐδίωξεν
Διξαμένη στοργὴν φιλομήτορα δόγμασι μοιρῶν.

Sic

Sic ego vertebam.

Vixi ego viginti quae sex annisque Sabina,
Mensibus & quatuor, rursus bis quinque diebus,
Cum nata hic jaceo, nostri quae gloria, amore
In matrem ingenito fuerat, dum fata sinebant.

XXXIX.

Romae apud Maffejos. *Grut. pag.* 915. 5.

DIS . MANIBVS
IVLIAE . HELPIDIS
OSSA . PIIA . CINERESQVE
SAGRI . HIC . ECCE . QVIESCVNT

XL.

Romae. *Grut. pag.* 909. 14.

D M
HOC . ANNVLLINAE . MEI
MEMORANTVR . CARMINE
MANES . PARVOLA . QVAE . VIX
DENOS . . . . MENSES . SED . MEA
DIVINA . NON . EST . ITVRA . SVB
VMBRAS . COELESTIS
1. ANIMA . MVNDVS . ME . SVMPSIT
ET . ASTRA . CORPVS . HABET
TELLVS . ET . SAXVM . NOMINE
INANE

1. Haec plane cum iis congruunt, quae saepe alias animadvertimus, & quae Socrates apud Platonem in *Axiocho*, seu *lib. XXXVI. Transis itaque non in mortem, Axioche, sed in immortalitatem; non in amissionem bonorum, sed in synceriorem eorum perceptionem, neque ad voluptates mortali confusas corpori, sed ab omnibus prorsus molestiis purgatas. Illuc enim ex hoc solutus carcere proficisceris, ubi requieta laetaque omnia, & nulla fatiscentia senecta, tranquillamque illic perages vitam ab omnibus liberam incommodis, serena placidam quiete, rerum contemplans naturam, atque philosophiae non ad turbam, neque in speciem, sed ad puram germanamque deditus veritatem.*

XLI.

XLI.

Genevae. *Grut. pag.* 713. 4.

D M S

VETVRIAE . C. F. BELLAE

HEV . POSITAE , GNATAE . TRISTES . POSVERE . PARENTES

C. VETVRIVS . Q. F. C. N. OVF*entina*

IVLIANA . Ↄ. F. SCAPT*ia tribu*

LIBE. MER

XLII.

Romae in S. Erasmo. *Grut. p.* 654. 5.

D . M

IMMATVRA . QVIES . QVOS . ABSTVLIT . HIC . SITI . SVNT . TRES

MATER . CVM . PARVIS . PIGNORIBVS . GEMINIS

POLLIA . SATVRNINA . PARENS . TRIGINTA . PER . ANNOS

1. VIXIT . ET . ENITVIT . DOCTA . SONARE . MELE

OCTO . PVER . TITIVS . PROLES . CITO . RAPTA . PHILIPPVS [a]

ET . FRATRI . TENERO . KARIOR . VNA . SOROR

AELIA . SATVRNINA . OBIT . VNO . INSVPER . ANNO

2. NEC . SALTVS . VITAM . PROTVLIT . AVT . CHOREAE

a In quinto versu alibi legitur PHILVMNVS pro *Philippus*.

1. *Mele* a melos in plurali usurpatum est a Lucretio *II.*

Ac musea mele, per chordas organici quae
Mobilibus digitis expergefacta figurant.

Ac iterum eodem libro v. 504.

Et cygnea mele, Phoebeaque daedala chordis
Carmina consimili ratione oppressa silerent.

2. Aeque matrem ac filiam fecisse histrionicam dixeris; sed nobilitas nominis dubitandi ansam praebet ex earum numero extitisse, quibus succensebat Horatius *III. Od. 6.*

Foecunda culpae secula nuptias
Primum inquinavere, & genus, & domos.
Hoc fonte derivata clades
In patriam populumque fluxit.
Motus doceri gaudet Jonicos
Matura virgo, & fingitur artibus jam nunc.

SY-

SYNOPSIS.

Stoica sepulcri contemtio improbata: laudata Romanorum in servos pietas. Libertorum superba monumenta. Aconiae gentis origo, opes, sepulcrum. Praetorianarum cohortium varius numerus; ubi castrum, & sepulcrum? Libertorum cippi singulares in vinea Quintia. Redemtores ab Aerario: Viatores ad Aerarium. Sepulcri vendendi, vel alienandi ratio singularis. II. Libertorum societas in parando conditorio. Columbaria & ollae sorte distributae. Explicatae formulae sine sorte, & extra sortem. Orcus Peregrinus. III. Liberti, servique a dominis in sepulcri communionem admissi. Damnata quorundam crudelitas in servitutem. Ex columbariis turba servorum incredibilis comprobata. Ollae singulares, & perpetuae. Reinesius, ac Fletwodus emendati. Unde titulorum barbaries? Soloecismorum diversae species in Urbe persamiliares aevo etiam Ciceronis aureo. V. Claudii, Antonini, Hadriani, & generatim nimia imperatorum in libertos indulgentia arguitur. Ficoronius de Urbis pomeriis emendatur. VI. Liberti, ut novi cives, nomen a patrono desumebant. Raro ab hac lege descitum. Adoptati quomodo darent libertis nomen? Alia, ac virorum, erat feminarum ratio. Vestalium liberti nomen a Vestali maxima mutuabantur. Libertorum, Libertarumque designandi ratio semper est L vel LIB, nunquam LI. Patronorum praenomina, vel cognomina sequi solet L, vel LIB: raro secus. Ubi patroni praenomen, ac nomen adest, interdum nihil addi solet, praeter liberti cognomen. VII. Cum

genitivis patronorum si desint sigla L vel LIB. semper intelligendus servus. Fabretti, & Muratorii error. Cur in lapidibus illa formula sive servo, sive liberto meo? *Negatur servis fuisse libertos. Nomina inflexa in ANVS non semper in libertis prioris patroni memoriam denotant.* VIII. *Servorum diversa nomina pro varietate locorum. De Puticulis, & Culignis. Sponii notatus lapsus de ustrino publico.* IX. *Vernarum conditio. Ursati, & Reinesii erratum. Vernis data ministeria selecta. Variae Dispensatorum species numerantur. De paedagogis, & cura veterum in liberis educandis. De servis ordinariis, & vicariis.* X. *Servorum, libertorumque officia cognominibus non semper postponi solita. Artium, officiorumque genera in potentiorum domibus innumera. Inter familiae titulos lectissimi erant gradus Immunis, Decurionis, Honorati, & Magistratus, seu Magisterii.*

DIS-

DISSERTATIO IX.

De Libertorum Servorumque Sepultura.

EQVITI ORNATISSIMO

HIERONYMO STACCOLO.

SI de benevolentia, quam quiſque habeat erga nos, prudenter Cicero primum illud eſſe in officio docet, ut ei plurimum debeamus, a quo plurimum diligamur, jure me tibi in primis, Eques optime ac ornatiſſime, tam plane gratum, quam qui maxime, tum videri, tum eſſe oportet. Ac tanto magis, quanto eſt ſuavior ille fons, unde in me tua profecta ſunt non dico officia, ſed merita. Vita ſunt cariores optimi cuique liberi, quales tui, quorum in caritate ſunt omnes tibi repoſitae voluptates. Cauſa quae ſit, jam vides, cur me tibi devinctior vix alter debeat, aut eſſe poſſit. Ea quippe, quam praeceptor ille honeſtatis graviſſimus dicebat Plato, primam haberi & maximam oportere, vehementiſſime te cura urgente, ut filii nimirum tui liberaliter inſtituerentur, non prae ceteris modo, quae ubique lucent, Collegium Nazarenum delegiſti, verum etiam, quod ad me ſpectat, hujus tuae voluntatis ea conditio fuit, ut fidei, diligentiae, curae praecipue meae committerentur.

Mihi scilicet illa bona, quae, aut nihil in rebus dulce, nihil suave est, aut sola omnium jucundissima sunt, tecum esse communia voluisti. De litteris, de moribus, de studiis loquor, quibus si excellant liberi, dici vix potest, ne fingi quidem, quanta hinc parentibus delectatio. Quos enim fructus adulta jam aetate non ferat animus, cui nihil a primis annis jucundius fuerit, quam vera virtus? Ac tibi ex his fructibus jam esse gaudeo in manu alios, alios in spe haud dubia. Crescentinus, qui studiorum cursum multa cum laude emensus jam ad te rediit, quam sedulo majora inquirat, quam avide meliora urgeat, ab obedientia vero, quae in istius fervore aetatis si salva sit, salva sunt omnia, quam diligenter studeat nusquam deflectere, tu testis es, non suasor. Quid Eques Hierosolymitanus F. Franciscus, ille amor ac deliciae tuae? Ceteris ut de laudibus conticescam, ea plane modestia est, quam anxie requirit apud Platonem Socrates, commendatque summopere in quodam Attico juvene, quem ait ad honestatis, ad virtutis, ad litterarum studia non aliter venire solitum, atque oleum soleat sine strepitu defluere tranquille ac placide. Talis est, mihi crede, omnino hic tuus. Quum igitur, ut dicebam, id mecum boni communicaveris, quo nihil homini melius, nihil homine dignius, neminem fore puto, qui observantiam improbet hanc in te meam. An, quod solvendo non sim, officii negligens esse debeam? Quanquam equidem non istuc appuli, tibi ut gratus essem, sed mihi ut te beneficum invenirem. Huic Dissertationi si per te liceat nomine insignitam prodire tuo, erit id novi in me promeriti & beneficii loco. Tuam quippe sive patriam, sive gentem, sive, quod caput est,

te

te ipsum spectem, perhonorifice mecum egeris, nisi istam tui nominis inscriptionem latere jubeas. Ipsum Urbini nomen quantum amplitudinis habet, quantum auctoritatis? Quae civitas tametsi tum dominatu olim celebris, tum vetustate cum antiquissimis Romanorum municipiis comparanda, civium autem nobilitate, prudentia, moribus, humanitate summis quibusque urbibus sit plane par, multis longe superior, si Pontifex vere O. M., si Cardinales, si Praesules istic ad gloriam geniti educatique considerentur: solo tamen splendore pulcherrimarum artium & ingeniorum divina vi in tanta nominis celebritate ubique fulget, ut nullae unquam litterae vel tam ingratae, vel tam immemores futurae sint, quae non illius laudes immortalitatis memoria prosequantur. Quid vero dicam de gente tua? cujus in sinu, ut perantiqua & maxime generosa nobilitatis decora missa faciam, semper litterae sedem stabilem nactae sunt. Quoniam porro me longius pervagari nec tempus, nec locus sinit, duo tantum lumina admirabor, Seraphinum scilicet, ac pignus ejus dignissimum Augustinum suorum Principum apud Sedem Apostolicam Oratores. Hic vero & soluta oratione, & poeseos laudibus quantum valuerit, non me profecto dicere oportet, quum ab Innocentio VIII. P. M. epistolarum suarum scriptor [a] delectus fuerit, & inter poetas sui temporis praestantissimos [b] commendetur. Seraphinus autem qui vir, Deus immortalis! cujus doctrinam omnes illorum

a *Ciampinius pag XIII. Philipp. Bonamicus de Cl. Pontific. epist. Scriptorib pag 103. & 212.*

b *Federic. Ubaldinius in vit. Angeli Colotii pag 56. Campanus epist. lib. VI. pag. 49 56. & IX pag. 79 Jacobus Cardin Ticinensis epist. 212. Marius Crescimben. Vol. I. pag. 31.*

lorum temporum [a] historici perhonorifice praedicant; Albertus autem [b] tam singulariter, ut nihil supra. Ubi de Urbino loquitur, in clarissimorum hominum tanta copia, quantam istic semper floruisse constat, ab se satis existimat nobilissimae civitatis gloriam in suo lumine collocatam, si duos tantum cives commemoret, Seraphinum nempe, cujus inter Advocatos Consistoriales nunquam deficiet laus, & Sancium Raphaelem ubique gentium immortalem. Nec imagines iis similes non plures enitent domi tuae. An ideo minus tu laude dignus, quia fortes creantur fortibus? Imo hac de causa optimo cuique te simillimum judico. Editus illo sanguine, cujus egregia vis ad magna, ad ampla quaelibet omnes inde genitos rapit, nihil antiquius habuisti, quam ut accepta a majoribus gloriosa decora, possessionemque honoris tot seculis incorruptam non conservares modo, verum etiam augeres, & nobilitatis ornantia ceteros praeclara insignia tuis ipse virtutibus exornares, quod & excellenter antea praestitisti, & ita quotidie praestas, ut nemo magis. Nam si de virtutibus his lenioribus sermo sit, comitate, modestia, temperantia, facilitate, eas in te non dicam neminem desiderare, sed non admodum laudare, colere, admirari: si dotes animi spectem, in quibus id situm est, quicquid philosophi honestum, quicquid decorum nuncupant, earum in te non simulacrum aliquod, sed ipsa res, eademque perfecta cernitur, summis, infimis, mediocribus perjucunda. Quis autem doctrinae amor? quis litterarum? is nimirum, qui patriam, qui majores, qui inge-

a *Cartarius in Syllabo Advocat. Consistor. pag. 44 Fl. Blondus in Italia Illustrat. in Piceno pag 335. F. Cassimirus a Roma pag 78. XI. XII.*

b *In Descript. Italiae pag. 263.*

ingenium decet tuum. Eſt ergo ejuſmodi iſta nominis inſcriptio tui, quae dignitatem afferat ſcriptis meis, non tuis in me meritis gratiam referat; ſed quoniam, ut ante dixi, propoſitum hoc mihi fuit, ut abs te acciperem novum munus, non ut veteribus gratus eſſem, ideo id ſpectes pervelim, non quod genus offeram obſervantiae, ſed quo animo. Animus quippe is eſt, unde rebus accedit pretium, unde levia etiam munuſcula illuſtrantur.

I. Valeat rigida illa vox auditu dictuque aſpera Stoicorum parum intereſſe dicentium, ſuper terram, an infra quis putreſcat; urnam qui non habeat, eum caelo contegi; ſentienti onus eſſe terram, non ſentienti ſupervacaneam [a]; undique ad inferos tantundem eſſe viae, ac denique ipſum tempus pulcherrimam cineri ſepulturam daturum pretioſiſſimis rebus, nempe ſole [b] & imbribus, abſumto corpore. Haec admittat, haec probet, qui omnem in ſuos amorem ac ipſam exuit humanitatem. Jus ſepulcri ſanctiſſimum ſemper duxit optima quaeque reſpublica, Romana in primis, ubi ſuperbi cognomen Tarquinio fuit, quod [c] ſocerum gener ſepultura prohibuiſſet, Romulum *periiſſe* dictitans *inſepultum*. At Romae cinerum ſuprema quies non affinitati modo, ſed & ſervitio cuique infimo data eſt. Etenim vel abjectiſſimae conditionis ſervulos, ne, quod nefas erat, inhumatos videret [d] ſol, ſepelire dominus tenebatur. Egregie quidem. Nihil enim magis e natura eſt, quam tolli fortunae diſcrimen in morte. Hinc ſepulcri locus jure ſacer habebatur [e] & religio-

a *Cic. Tuſc. I Seneca de Tranquill. XIV. & Ep. 92.*

b *Laert in vita Diog. & Anaxag.*

c *Liv. I. 19.*

d *L. ſi filius fam. 31 §. qui ſerv. D. de relig. & ſumt fun.*

e *Val. Max. V. 1.*

giosus, sive ad ingenuum pertineret, sive ad servile genus. De hoc nunc agendum, sed ita, ut de libertis primum, deinde de servis. Illi quidem aut impendio ipsi suo, aut multi societate inita sibi suisque sepulturae locum parabant, aut a dominis in sepulcri communionem admittebantur. Quum libertos dico suis sibi opibus monumenta comparavisse, non tantum de vulgaribus loquor, sed de marmoreis & ornatissimis, quae non sine stomacho prudentum oculis occurrebant; propterea Varro in Augusti tonsorem, cujus sepulcrum pretiosi operis in via Salaria extitisse Cornutus asserit, indignabundus scripsit [a]:

Marmoreo tumulo Licinus jacet: at Cato nullo:
Pompejus parvo. Credimus esse Deos?

In via Flaminia Paris pantomimus, & Glaucia superbissime jacuerunt, nacti insuper, a quo laudarentur, putidum adulatorem [b], multo sane digniorem Naugerii flammis, quam Plinii elogio [c], aut Aelii Veri aestimatione, a quo suus est Virgilius [d] insulse ac temere appellatus. Sed de sepulcris libertorum propriis, quae vetustis in titulis passim videre licet, tacere praestat, quam notissima obtrudere. Unum haud taedebit observavisse detectum nuper in via Salaria. Cum villa Naria, litteratis lapidibus, qui anno 1736. inventi sunt, foecundissima continentem habet villam, non amplam, sed nitidissimam Eques Quintius, vel Dequinque, Patricius Romanus. Ejus jussu dum tellus illic ad usum vineae effodiebatur, columbarium apparuit haud ignobile, olim spectans, ut indicant inscriptiones, ad gentem Aconiam, circa Hadriani tempora

a *Lib Gyrald. Hist. de Poet.*
b *Martial. VI. 28. & XI. 14.*
c *Epist. III. 21.*
d *Spartian. in vita.*

pora tenuem adhuc, at ſub Conſtantiis auctam opibus, & praefecturis, ac conſulatibus illuſtratam, cujus originem ex civitate Laude petendam eſſe lapis hic aperit Q. Aconii Meſſoris ex Tribu Pupinia, militis Praetoriani, qui ſtipendia meruit, indice 7 [a] in ſeptima Centuria, cohortis XI, ſub Centurione C. Calpurnio Tacito.

Q. ACONIVS Q. F. PVP. MESSOR LAVDE MIL. COH. XI. PR
7 C. CALPVRNI TACITI STIPEND. XIIX. VIX. ANN. XL.
TEST. FIERI IVSSIT H. S. E.

Obſervare juvat duo. Primo Q. Aconium praetorianum, cujus inſcriptio an. 1736. in villa Naria effoſſa eſt, cum ſuis commilitonibus, quam in ſepulcro gentilitio, maluiſſe condi; deinde ſepulcra praetorianorum, quorum caſtrum ab hac vicinia non procul aberat, partem utriuſque praedictae villae occupaviſſe. Nam in altera jam pridem, nuper in altera nonnulli eorum tituli reperti ſunt, in quibus quum cohortes non ſuperent XII, forma praeterea characteris perbella ſit, non ſine cauſa cum Cl. Rodulphino Venuto [b] ſuſpicari licet, ad tempora pertinere, quae ab Auguſto uſque ad Vitellium percurrerunt: is enim confuſo militiae ordine [c] ſexdecim praetorias inſtituit, aucto deinceps ſub Gordiano [d] earum numero uſque ad XXXIII. Sed ad libertos. In demolitione columbarii gentis Aconiae, ſub ejus fundamentis integra nonnulla corpora reperta ſunt, magnis tantum imbricibus obtecta, in quorum uno legebatur figulina Fl. Poſidii in via Nomentana, cujus porta ab his officinis audiit *Figulenſis*, & conſulatus

Vv

a Vid *Probus*, *Aldus*, *Goltius*, *Sertorius Urſatus in not.* *Ann.* 1750.
b Vid. *Ephem. Typogr. Paleorini.*
c *Tacit. Hiſt. II.* 93.
d *Goltzius pag.* 100.

tus patuit Petini, & Apri An. Vr. 876. Chr. 123. VII. imperii Hadriani:

FLAVII . PHOEBI . EX. FIG. FL. POSIDII
VIAE . NOM. P. ET. APRO
COS

Ubi illa jacebant corpora, areae longitudo erat palmorum 22., latitudo 20., erantque ad angulos quatuor termini, sive cippi, duo majores ad viam spectabant, minores ad campum: in illis sic legebatur:

I.

. . . . . I. Θ
P. TVRPILIVS
A. L. PHRONIMVS
REDEMPTOR. AB. AER.
IN. FRONTE. PED. XVIII.
IN. AGR. PED. XX.

II.

P. TVRPILIVS. A. L.
NIGER. RED. AB. AER
TVRPILIA. A. L. PITASIAS
IN. FRONTE. P. XVIII.
IN AGRO. P. XX.

In utroque cippo minore sic erat inscriptum:

IN. FRONTE. P. XVIII.
IN AGRO. P. XX.

Singulis cippis singula erant & magna foramina, ubi fortasse tigilli, aut repagula ferrea, sive lignea infixa & mutuo connexa haerebant, ut area sepulcralis ab his libertis comparata distingueretur. In media area praeter integra cadavera quinque erant ollae cinerariae cum marmoreo oper-

operculo perforato, marmor praeterea foraminibus plenum pro libationibus, ac prope aderat capri caput, sacrificii funebris argumentum. Redemtores pro exactoribus ac publicanis usurpant Cicero, Labeo, Ulpianus: sed REDEMPTORES AB AERario vox est in lapidibus nova, quae forte indicat hosce Turpiliae gentis libertos ad servos publicos transiisse, qui tributa exigebant in aerarium transferenda. De his servis mentio fit Romae in marmore, quod extat in domo Capponia, ubi cernitur crumena plena, in cujus centro legitur [a]: VIATOR AD AERARIVM. Ex hoc monumento colligi interea potest, non fuisse nefas, sepulcra vendere, vel alio quocunque modo alienare, dum eorum, qui ibi jacebant, Manes non turbarentur; itaque super hosce Turpiliae gentis libertos familia Aconia, nulla ex parte eorum cineribus violatis, columbarium sibi exiguum sane, ut dicebam, sed non ignobile aedificavit. Juvat demum ad vocem REDEMPTOR animadvertere, quam tradit Lambinus in praefatione ad Horatium, non vere antiquam & inculpatam scribendi regulam habendam esse, eas nimirum voces, quae in praeteritis carent P, carere etiam in supinis, & in nominibus derivatis.

II. Liberti societatem inter se aliquando inibant in sepulcro parando. Id ostendit Licinius Alexa apud Fabrettum [b], qui monumento sociorum expensis extruendo praefuit, sociorumque triclinium ex sua pecunia tectorio opere perpolivit; & ideo ex amicorum aere collato imago ei facta fuit. Persaepe communia haec sepulcra domi-

 norum

a *Confer Murator. Thesaur. Cl. VI. pag. DVII. n. 7.*

b *Ant. Inscr. VI. pag. 449.*

norum indulgentia concedebantur : sed quorumcunque, seu dominorum scilicet, aut sociorum impendio fierent, certus cuique ollarum numerus decernebatur: in qua ollarum distributione, nulla officiorum ratione habita, columbaria cuique sorte assignabantur, quod acer ille antiquitatis investigator, doctissimus Praesul [a] Blanchinius cum vitae suae discrimine observavit. Constat id etiam ex inscriptione supradicti Licinii, cui primo omnium ab sociis sex ollae, quascunque vellet, sine sorte concessae sunt. Sortis vox admonet, has dicendi formulas *sine sorte*, *& extra sortem* differre plurimum. Sepulcra extra sortem Lasius [b] interpretatur cippos, vel militi promiscue in agris datos nec missa sorte, nec ulla pedum mensura adhibita, vel in locis abditis concessos iis, qui obierant cum infamiae nota. Altera hujus sententiae pars Platonis auctoritate innititur [c], qui de iis agens, qui se ipsos vita & sorte fatorum privaverant, sepulturam iis solitariam tribuit, ubi alius nemo condatur: deinde sepeliri eosdem jubet in iis locis, quae de duodecim regionis partibus ultima, deserta, inominata sunt, ut neque pila, neque inscripto nomine sepulcra distinguantur. Guichardus hoc loquendi genus ab agrorum designatione desumit, quae fiebat illis, qui in colonias deducebantur. Auctores enim divisionum singulis agri partem adsignabant, ubi sepulcra familiae essent: qui autem extra partem domui suae concessam sepultus esset, & positus in fundo alieno, is *extra sortem* jacere dicebatur. Favet huic opinioni M. Bruti epistola ad Ciceronem [d], ubi *aequaliter*, inquit,

aut

a *De sepulcr. Dom. Aug. p.* 17.
b *Comment. III.* 18.
c *De Leg. IX.*
d *Cic. Ep. Fam. XI.* 20.

aut sorte agros legionibus assignari puto oportere. Gutherius [a] autem postquam Ovidii [b] auctoritate probavit, sortem pro genere, & cum Cicerone [c], ac Varrone [d] pro patrimonio usurpari, concludit demum *extra sortem* idem esse ac *extra sacra, & gentem, & familiare sepulcrum*. Lasii, & Guichardi opinioni Gutherianam anteponendam reor, quod haec formula extra sortem neque in militaribus tantum cippis, neque in coloniis duntaxat, sed & alibi videatur, uti Romae in mulieris titulo, quam ob infamiae notam [e] PARENTES INFELICISSIMI TACITO NOMINE EXTRA SORTEM POSVERE. Quod si sors nunc pro gente, nunc pro patrimonio apud veteres sumebatur, nec apud Latinos tantum, sed etiam Hebraeos, ut illud Davidicum comprobat, *sorte divisit eis terram in funiculo distributionis*, jam *sine sorte* apparet idem esse ac sine patrimonio, & *extra sortem* sepeliri non esse aliud, quam alieno in monumento condi. Itaque sepulcra extra sortem non ad infames tantum spectabant, verum ad eos etiam, qui peregre mortui extra majorum monumentum sepeliebantur, aut qui honoris, & amicitiae causa alieno mausoleo aut columbario tradebantur, quod per *orcum peregrinum* Pitischus designari putat [f] hanc interpretans clausulam Neapoli inventam: ORCO PEREGRINO.

III. Libertos a dominis in sepulcri communionem admitti consuevisse ipsa sepulcrorum divisio docet, quorum pars vel dimidia, vel tertia, vel alia quantulacunque saepe liberto [h] alicui, aut libertis [i] concedebatur.

Ac

a *De Jur. Man. II. 25.*
b *Fastorum VI.*
c *In Verrem VIII.*
d *De L. L. V.*
e Vid. *Guther. loc. cit.*
f *Lexic. in v. Orcus.*
g *Psalm. 77.*
h *Grut 614. 11.*
i *Idem 562. 14.*

Ac praesertim ea consuetudo patet ex trita & passim obvia illa formula LIBERTIS LIBERTABVSQ. POSTERISQ. EORVM; quam quidem formulam etsi nonnulli Jurisconsulti inutilem atque inanem existimaverint, nisi quum liberti heredes patrono extiterint [a]; hujuscemodi tamen legis severitatem minime fuisse admissam prudenter eruditi ex eo [b] argumentantur, quod interdum certi liberti, aut libertae nominatim a sepulcri communione excluderentur. Quanquam enim nonnullorum in servile genus crudelitas tanta esset, ut omne murmur virga compescerent, & ne fortuita quidem sine verberibus ferrent; tussim [c], sternutamentum, singultum magno malo tribuerent: plerique tamen hoc genus hominum nonnisi ex causa, & tum etiam leniter castigabant, a sepulcri communione certe non prohibebant, *hoc sibi poscente* (utar Fabretti verbis) *societate generis, & insita Romanis humanitate*. Itaque in mausoleis praeter columbaria fornicata & elegantia, alia persaepe inerant angusta, rustica, singularia, parata scilicet libertorum mancipiorumque cineribus componendis. Neque Caesares ab hoc officio abhorruisse argumento sunt sepulcra libertorum servorumque domus Augustae, unde non hyperbolicam fuisse constat, sed veritati maxime consentaneam illam scriptorum formulam, nempe *ministrum populum*, *longum ordinem*, *gregem*, *agmen*, *cohortem*, *legionem servorum*. Nam in columbariis duo tantum sepulcra implentibus VI. millia loculorum numerata sunt, integra nimirum [d] ministra legio. Quid si addideris tum sepulcra ad arcum Drusi, olim prope portam Cape-

a *Ulpian. in l. vel quae 6. de relig. & sumtu.*

b *Fabrett. Ant. Inscr. pag.* 148.

c *Macrob. Saturn. I.* 11.

d *Blanchin. in Columb. Liv. p. V.*

Capenam, nunc intra portas, tum monumenta familiaria alibi constituta? Augustus enim familiam pene immensam habuit urbanam, & rusticam in Latio, & extra Latium in villis ac praediis maritimisque regionibus occupatam. Prudenter igitur apud Senecam senatus consideravit, quantum periculum [a] immineret, si servos a civibus cultus distingueret, & mancipia liberos numerare coepissent. Res enim eo devenerat, ut non tam matronae, quam puellae principes praeter paedagogos haberent proprium aulicum famulitium, quod Blanchinius colligit ex inscriptione Jucundi, Agrippinae dispensatoris. Romani quippe quo plures alebant servos, eo potentiores habebantur [b]:

Protinus ad censum, de moribus ultima fiet
Quaestio, quot pascit servos?

Magna haec probe sunt, sed multo majora, quae narrant Plinius, Seneca, Athenaeus. Ille enim [c] refert, C. Caecilium C. L. Isidorum, quamvis multa amisisset civili bello inter Caesarem, & Pompejum, tamen reliquisse servorum quatuor millia centum XVI. Hic autem est auctor [d], Demetrio Pompeji liberto tot plane servos, quot imperatori milites paruisse. Athenaeus [e] demum inter libertos alium servorum X. millia, alium XX. millia, alium adhuc plura aluisse affirmat. Ex tanta servorum turba opportune arguteque Hagenbuchius [f] admonet, quoties idem aut servi nomen, aut liberti cognomen (nam servitutis nomen post manumissionem cognomen erat) in diversis saxis occurrit, non semper decerni eundem hominem

a *De Clem.* 24.
b *Juvenal. Sat. III.* 140.
c *Plin. H. N. XXXIII.* 10.
d *Seneca de Tranq. Anim.* 8.
e *Lib. VI. pag* 272.
f *Epist. Epigr. pag.* 158.

nem oportere; *quia eadem nomina* (ita citatus Auctor) *saepissime fuerunt communia pluribus diversarum domuum*, *sed & earundem diversis temporibus*, *forte & earundem eodem tempore diversis modis*. Anachronismi facessent plurimi, haec si regula teneatur.

IV. Clementia herilis nunc ollas, nunc columbaria, nunc simul utraque libertis ac famulis concedebat. Loculi ad ollas cinerarias asservandas a similitudine latibuli, in quo columbae nidificant, dicti sunt a veteribus *columbaria*, sive *ollaria*, vel *aedificia*, in quorum singulis plerumque duae ollae, nonnunquam quatuor continebantur, quod Fabrettus [a] nusquam se vidisse ait, nisi in libertorum domus Juliae conditorio, ac postea perspectum est in sepulcro servorum libertorumque domus Augustae, ad cujus ordinem ornatumque, & titulos multum accessit lucis ab eruditione Blanchinii, Salvinii, Gorii. Singulares quoque ollae in aedificiis reponebantur, singulae nempe in peculiari loculamento, eodemque pariete. Quibus adnotatis facilis est explicatio quorundam lapidum, ubi ollae simul, & columbaria nominantur. Esto instar omnium illud marmor [b] MYRONIS OLL. IIII. COLVMB. III. unde indicatur, in duobus loculis singulares fuisse ollas, in tertio duas. Ollae vero *perpetuae* in veterum monumentis quid sibi velint, per se ipsa edocet latine loquendi ratio, ac proprietas, quae perpetuum adhibet pro continuo nec interrupto, atque hoc sensu Cicero [c], Caesar [d], Virgilius [e], & alii dixere *perpetuas vias*, *perpetuas munitiones*, *perpetuas mensas*, *saltus perpetuis montibus inter se* *jun-*

a *Ant. Inscr. I. p.* 10.
b *Ibidem pag.* 9.
c *VI. Verr.*
d *Lib. III B C.*
e *Aen. V.* 176.

junctos, & alia id genus. Fabrettus ad rem lapides addit duos, in quorum altero extat COL. VIII. OLLAE. XVI. LINEA. PERPETVA, in altero LINEA. PERPETVA. OLL. XVI. Reinesius [a] perperam hanc phrasim interpretatus ait idem esse, ac ollas, quas loco moveri nefas esset, quasi alio transferri solerent, nisi expresse caveretur, quod nusquam cernitur, uti libertos nominatim a sepulcro exclusos legimus, sicut illum Adimetum, cui C. Vius *restem & clavum reliquit, unde sibi collum alligaret*. Nulla vero cautione opus erat, ne alio loculi transferrentur, utpote ipso cum aedificio extructi, antequam monumentum in sepulcrum converteretur. Siquidem juris periti monumentum appellant locum, ubi nullum cadaver jacet, sed hoc illato sepulcrum nuncupant. Singulae porro ollae singulos habebant titulos: quandoque duabus ollis unicus lapis duplici cum titulo respondebat. Cur vero ii tituli, quanquam aureo Augusti seculo inscripti, interdum tamen obscuritatem exhibeant & barbariem plus quam abnormem, hanc esse causam duxit Aguilius Fletvvodus [c], quod nempe veteres sententiarum de gravitate soliciti verborum nitorem & elegantiam parvi penderent. At quis homuncio, cui tantillum salis & ingenii sit, sententiae gravitatem quaerat, verba sententiam exprimentia omnino spernat? Jure quidem clamaret ille:

Quid juvat obscuris involvere scripta latebris?
Ne pateant animi sensa, tacere potes.

Dixerit olim Lucullus de suis historiis graece scriptis, se, quo illa probaret [d] *Romani hominis esse, ideo barbara* quaedam

Xx

a *Claß VII. n. 21.*
b Vid *leg. monumenta. 42. D. de Relig. & sumt. fun.*
c *In praefat. syllog.*
d *Cic. ad Att. I. 16.*

dam & σόλοικα, nempe ſoloecismum olentia diſperſiſſe: at illum arguit Cicero, qui commentarium conſulatus ſui graece compoſitum quum ad Atticum miſit, *ſi quid erit*, inquit, *quod homini Attico minus graecum eruditumque videatur*, *non dicam quod tibi Lucullus*, *ſed id me imprudente erit & invito*. Tutior ergo Fabretti opinio eſt, qui in lapidibus ſoloeciſmos non incuriae tribuit, ſed fabrili imperitiae aut ſervili, & ubi grammaticam videt deſiderari, ibi nunc *fabrile mendum* recognoſcit, nunc *ſervile ſoloecon*. Cur aliquae interdum litterae in lapidibus aut omittantur, aut perperam tranſponantur, eandem hanc eſſe cauſam, affirmat Gorius in ſepulcro Senenſi, quod in epiſtolis Roncalienſibus celeberrimus Paſſerius ad gentem Cuelniam traducit, ipſe vero Gorius ad gentem Cilniam, unde ortus eſt Mecoenas [a] ille litterarum patrocinio immortalis, quem Aretini civem eſſe contendunt ſuum. Quanquam vero ad rem propoſitam lectu prae ceteris dignus eſt Celſus Cittadinus [b], qui lapidum, ſcriptorumque auctoritate evincit, vulgarem linguam, ſeu loquendi barbariem non modo ſervile coenum, ac fabrorum officinas, ſed totam urbem [c] vel aureo Ciceronis aevo contaminaſſe. Caecilius apud Iſidorum centum ſoloeciſmorum ſpecies enumerat aetati ſuae perfamiliares. Quintilianus queritur, tota ſaepe theatra, & omnem circi turbam exclamaſſe barbare. Cicero apud Varronem fatetur, quid *naſſiſternium*, quid *ſcutiſcus*, quid *viperxs*, aut *lexum facere*, & alia hujuſmodi ſibi velint, ſe penitus ignorare. Quis jam igitur non intelligat, quicquid erroris ſcateat in

a *Inſcr. Ant. Etr part. II. Diſſ. III. Equitis Guazzeſii Vol. II. Acad. Corton.*

b *Tract. de Vulg. ling. orig.*

c *Cic. in Bruto.*

antiquis lapidibus, id crimen esse necessitatis, non voluntatis? Satis de columbariis, de ollis & singularibus, & perpetuis, earumque titulis, seu novissimis benevolentiae indiciis, quibus domini utebantur in libertos ac servos. Sed nonnullorum Caesarum in his officiis nulli fuere fines, moderatio nulla. Seligam aliquot exempli causa e libertorum grege.

VI. Primus in scenam prodeat ille furcifer (de Pallante loquor) sceleribus in historia infamis, cui praeter alios honores Scipio Cornelius gratias publice agendas censuit, quia regibus Arcadiae ortus, vetustissimam nobilitatem usui publico postponeret, seque inter ministros principis haberi fineret. Illius hoc monumentum extitit in via Tiburtina, de quo sic Plinius [a] ad amicum: *ridebis*, inquit, *deinde indignaberis, si legeris: quod nisi legeris, non credes*, utpote ita inscriptum: HVIC . SENATVS . OB . FIDEM . PIETATEMQVE . ERGA . PATRONOS . ORNAMENTA . PRAETORIA . DECREVIT . ET . SESTERTIVM . QVINQVAGIES (idest philippeorum centena & viginti quinque millia) CVIVS HONORE . CONTENTVS . FVIT. Auctor est Tacitus [b], id honoris concessum huic liberto, quia Claudio suasor fuit, ut s. c. decerneretur, ne liberae cum servis connubio jungerentur, quanquam illud decretum licentia temporum mox elanguit [c], ac demum penitus a Justiniano [d] sublatum est, quem Cujacius [e] reprehendit, quasi viam laxasset *ad impudicas conjunctiones servorum, & ingenuarum mulierum*. Quod Plinius impurissimi hujus liberti sepulcrum statuit inter primum lapidem via Tiburtina,

 ideo

a *Epist VII. 29.*
b *Ann. XII. 52.*
c *Suet. Vespas. XI. Lips. in not. ad Tacit.*
d *Leg. unic. Cod lib. VII. Tit. XXIV.*
e *Observ. lib. XXI. 16.*

ideo quidam Scriptor, quem arguit Ficoronius [a], sepulcri locum fuisse existimat post Ecclesiam S. Laurentii in vinea Columnensi, ubi vas porphyreticum effossum est, jam supra [b] commemoratum. Ita Ficoronius argumentatur. Viarum exordia aetate Plinii aut adhuc a foro Romano & a columna milliaria desumebantur, aut a portis ipsis; alterutrum affirmetur, Plinii auctoritas, qui testis extitit oculatus, omnino ruat necesse est. Prima enim si opinio arrideat, tunc Pallantis sepulcrum intra quartum lapidem extitisset, si altera, intra secundum. Nam in vicinia S. Mariae Majoris multa sepulcra inventa sunt, adeoque porta non esse potuit, ubi extant in praesens maenia imperatoris Aureliani. Hactenus Ficoronius. At ejus dilemma, bona cum pace dixerim, parvi aut nihili videtur esse considerantibus, Tiberium Claudium consulatu IV., qui in Cl. Vignolio, & recentioribus incidit in An. Urb. 774. Chr. 21. non 48., ut autumat Goltzius, auctis imperii finibus pomerium amplificasse, ejus terminis constitutis de more veterum: nam Varro [c] ait, *cippi pomerii stant circa Romam*. Ex Tiberii cippis unus est erutus in villa Naria extra portam salariam, sic inscriptus:

TI. CLAVDIVS DRVSI. F. CAESAR AVG. GERMANICVS PONT. MAX. TRIB. POT. IIII. CENSOR. PP. AVCTIS. POPVLI. ROMANI. FINIBVS. POMERIVM. AMPLIAℲIT. TERMINAℲITQVE.

F. inversa pro V. tunc erat in usu. Pomerii latitudo perexigua non fuit, quum non liceret in eo spatio vel extra, vel intra urbem nec arbores [d] serere, nec aedificia extruere. Pomerii autem terminum a Ti. Claudio constitutum

etsi

a *Opusc. de Bull. Aur. p. 54. part. II.*
b *Diss. VI. num. XX.*
c *Lib. IV. L. L.*
d *Livius II. 44. Gell. XIII. 14.*

etsi non contendam extitisse in villa Naria, ubi inventus cippus, tamen non inde procul fuisse cum eruditis reor, quare hinc justa de causa suspicio oritur, portam Salariam & moenia, quae nunc extant, non esse a fundamentis ab Aureliano condita, sed quae Tiberius extruxerat, restaurata. Eadem si ratio valeat de porta Tiburtina, jam probe constat, aetate Plinii viarum exordia non a foro, ut Ficoronius putat, sed a portis desumi consuevisse, & Pallantis sepulcrum ab Ecclesia S. Laurentii non abfuisse plurimum, quum a Plinio intra primum lapidem collocetur. Pallanti adjungo Festum. Antoninus [a] ad Achillis tumulum, ut ejus Manibus sacra faceret, aliquem optabat Patroclum, & Festi, liberti omnium carissimi, tum vita functi cadaver efferri jussit, mactatisque omnis generis animalibus, ipse subjecit ignem, phialamque manu tenens ventos precatus est, quumque raro capillo esset, deridiculo fuit omnibus, quod capillos, quos habebat, totondit. Sordide Antoninus. Quid Hadrianus? Antinoum, cujus incertum apud scriptores [b] est mortis genus, & muliebriter [c] flevit, & urbem, ubi ille interiit, restitutam jussit ab eo denominari, ansamque graecae adulationi praebuit eum publice consecrandi. Quin etiam orta id temporis nova stella, hujus Ganymedis animam in ea Graeculi collocarunt, cui templa ubique [d] condita, decreti ludi [e], statuti prophetae ac sacerdotes [f]: demum apud Amisenos, Ancyranos, Byzantinos, Adrianothuritas, Chalcedonios, Corinthios, Julienses, Bithynicos, Nico-

a *Herodian. lib. V.*

b *Xiphil. in Hadrian. S. Epiphan. in Anchor. Aurel Victor.*

c *Spartian. in vita.*

d *Spanhem de Usu, & Praest Num. Diss. VII.*

e *Spartian. 14.*

f *Spanhem. loc. cit. Nicas. de Nummo Pantheo.*

Nicomedienses, Thianos, Tarsenses, Smyrnaeos cultus est Antinous sub omnium fere Deorum simulacro, & Bacchi praesertim, sicut in Collectaneis [a] Romanae antiquitatis Rodulphinus Venutus argumentatur ex ejus statua Tiburtina, cui florea corona inest taeniis inserta, quae optime Baccho [b] convenit, tenetque pendulas una manu taeniolas, forsan thyrsi lemniscos. Pudet alia ad rem propositam exempla tradere. Satis est nota vecordia Principum, apud quos grex ille infamissimus supra fidem gratiosus erat, in primis cubicularii, qui maximis quibusque [c] muneribus praeficiebantur, quod non profana modo historia [d] praedicat, sed sacrarum etiam [e] oracula litterarum. Nec enim defuit imperator, qui servis, aut libertis, ut quisque turpitudine reliquos anteibat [f], procurationes traderet provinciarum; adeo ut non vehementer mirandum sit, si Cleandrum, hominem ex ea nota sceleratissimum, divitiae & luxus extulerint ad imperii spem licet exitu, ut decuit, infelici, *quasi*, verba sunt Herodiani, *in uno illo velut ambitiosius ostentaret natura*, *ut sic dixerim*, *humana*, *posse ex infimo loco ad supremum fastigium evehi hominem*; *atque evectum dein rursum deturbari*, *quamlibet exiguo atque insperato fortunae momento*. De libertorum superbia satis: eorum de nominibus nunc pauca subeunt.

VI. Hanc eruditionis partem, quae litteratis lapidibus intelligendis quam maxime necessaria semper est habita, laudabiliter sane, etsi non aeque feliciter, explicarunt Pignorius, Ursatus, Reinesius, Fabrettus, alii-

a *Loc. cit. XIX.* 30.
b *Paschal. de Coron. IV.*
c *Pignor. pag.* 232.
d *Tacit. Hist. XII.*
e *Act. Apostol. XII.*
f *Herodian. lib. V.*

aliique, ac novissime Gorius, & Bouhierius; sed omnium acutissime maximeque ad rem Hagenbuchius. Quemadmodum novi cives (excipe socios & foederatos, qui pristina nomina retinebant) mutuabantur ab eo nomen, cujus patrocinio civitatem impetravissent; eodem plane modo liberti servili nomine in cognomen verso nomen ac praenomen a patronis accipiebant. Permissu patroni quandoque ab hac lege descitum est, sed raro. Sic Cicero [a] ex duobus Attici servis Euthychide, & Dionysio, alterum ait T. Caecilium, alterum M. Pomponium nuncupatum. Quum vero aliquis ex una in aliam gentem transibat, libertis nomen dabat adoptantis, conservato praenomine patris naturalis; itaque Livia Augusta postquam in Juliam gentem ex Livia transiit, libertos appellavit Julios, servato Marci patris praenomine, quam consuetudinem ex oblivione Fabretti sagacitas vindicavit [b]. Anno reparatae salutis 1748. Cl. P. Xaverius Panel Societatis Jesu custos musei Regis Catholici Dissertationem Latinam & Hispaniensem edidit de Numismate Coloniae Tarraconensis, in qua Liviam ad gentem Juliam fecisse transitum perfracte negat; sed contraria opinio tam alte defixa haeret doctorum mentibus, ut vix rear evelli posse. Interea vero praedicta lex minime impedimento fuit, quin adoptati interdum libertos donarent suos & nomine & praenomine adoptantis. Mulierum liberti non semper ab ipsis, quarum indulgentiae manumissionem debebant, sed frequenter ex earum patre, si ingenuae essent, ex patrono, si libertae, nominabantur. Quem virgines vestales libertate donassent, is nomen a virgine vestali maxima desu-

a *Ad Att. IV. 14.* b *Ant. Inscr. VI.*

desumebat, quare Vibidium quendam Fabretti [a] suspicio est ab ea Vibidia nomen mutuatum esse, quam narrat Tacitus, ob summam Vestalium [b] in deprecando auctoritatem, a Messalina adhibitam ad Claudium [c] deliniendum. Pro gentilitio nomine quandoque liberti occurrunt ab aliquo vel oppido, vel collegio, cui servitutem servierant, nuncupati, sicuti exempli causa Sallustius *Reatinus* [d], & Fabricius *Centonius* [e], ille a civitate dictus, hic a collegio Fabrum Centonariorum, cui collegio Annibal Oliverius conjicit, non eos tantum fuisse adscriptos, qui stragula quaeque crassiora [g] conficiebant, sed alios etiam artifices, puta Lanarios, & Vestiarios. Illud porro est notatione dignum, quum liberti duobus diversi sexus cognominibus insigniti nonnunquam idem praeseferunt gentilitium nomen masculino genere usurpatum, ut CLAVDII TROPHIME ET ABASCATVS PARENTES FECERVNT, cui similia exempla sunt in veteribus monumentis non semel obvia. Libertorum, libertarumque communis est illa notandi ratio L, vel LIB, nusquam LI, quicquid secus sentiat Chimentellius [h]. Si duo, vel tria praenomina subsequatur L, aut LIB puta P. P. P. vel C. C. C. aut Ɔ. Ɔ. Ɔ., designat libertos trium Publiorum, aut Cajorum, Cajarumve. Ex illo nuptiali ritu, quo nova nupta domum viri ingressa ei dicebat, *ubi tu Cajus ego Caja, hoc est, ubi tu arbiter ac dominus, ibi ego arbitra aeque ac domina* [i], ex illo, inquam, ritu si omnes matres familias *Cajae* nuncupa-

a *Ibidem pag.* 435.
b *Cic. pro Font. Svet. Jul.* 1. *Tib.* 2. *Vitell.* 16. *Tacit Hist. III.*
c *Tacit. Annal. XI.* 32.
d *Fabrettus pag.* 435.
e *Idem pag.* 434.
f *Not. ad Inscr. Pisanr XLIV. p.* 140.
g *Petron in Satira.* Vid *Fontaninus II. Antiq. Hort V n.* 3.
h *Ad Inscr. C. Titii* 35.
i *Plutarch. in Q. R.* 30.

cupabantur, nolim id existimes vim praenominis habuisse; alias enim mulierum liberti omnes Caji nuncuparentur, non Publii, non Auli, aut alio quovis praenomine secundum regulam modo traditam. Sigla L, vel LIB. nunc patronorum praenomina, nunc patronorum, patronarumque cognomina sequi solent, ac liberti cognomen praecedere, licet aliquando, sed more minus usitato, liberti ipsius cognomini postposita inveniantur, ut apud Hagenbuchium [a] ex Grutero [b] V. F. ANTONIA. L. L. (vel potius L. F.) CONCESSA. *L.* ANTONIO. VICTORI LIB*erto*. Neque omittendum, quum patroni praenomen & nomen adest, tum interdum inscribi nihil, praeter liberti cognomen, huic antepositis, vel postpositis siglis L., ita in duobus lapidibus Narbonensibus videre licet: alter enim habet [c], VIVIT. L. CORNELIVS. L. EVGENIE. Θ. quod Maffejus, & Hagenbuchius interpretantur, *vivit Lucius Cornelius Libertae* (non Luciae) *Eugeniae* Θανούσῃ, id est, *defunctae*, scilicet fecit: alter est ejusmodi [d] L. APONIVS PHARASTES. SIBI ET EXORATAE LIBERTAE VIVVS FECIT. Auctores utriusque lapidis plenius incidere potuissent, sicut in primo CORNELIAE L. L. EVGENIAE, ita in secundo APONIAE EXORATAE; sed gens cum praenomine utrobique deest, quia ex ipsius patroni nomine ac praenomine nemo non plane utrumque novit.

VII. An cum genitivis patronorum aeque sigla L, vel LIB, ac vox *servus* omitti soleat, & subintelligi oporteat, inter eruditos est quaestio acerrima: Bouhierius contra Fabrettum cum Reinesio affirmat; negat omnino

Y y Hagen-

a *Epist. Epigr. pag.* 147.
b *Pag.* 960. 7.
c *Grut. p.* 867. 6.
d *Idem p.* 906. 12.

Hagenbuchius, omnesque [a] hoc in argumentum intendit nervos, & magno eruditionis apparatu Fabretti causam tuetur, & tam feliciter, quam qui maxime: multorum quippe congestu lapidum, & rationum momento evincit hac luce clarius, si ellipsis vocis *servus* persaepe occurrit, nunquam *liberti* vocem omitti, ac subintelligi oportere, quae ubi deest, ibi servitutem indicari, non libertatem. Errat igitur Gorius [b], quanquam de antiqua re optime meritus, ubi contra Fabrettum adeo acriter contendit *Eumolpum Caesaris* fuisse libertum, ut haec scribat: *liberti a patronis manumissi eosdem postea loco patrum colebant: id ut testificarentur, sua nomina cum genitivis patronorum jungere solebant*. Fabrettus [c] vero dum jure pro servo pugnat, Hagenbuchii castigationem non fugit, quod *Claudiam Pallantem*, vel potius *Palladem* (nam Pallas, quum Pallantis inflectitur, nomen est masculinum [d], quum Palladis, est muliebre [e]) Eumolpi filiam perperam sustinet servam fuisse, non libertam Claudiae gentis, ut nomen indicat [f] per se ipsum. Cur tantus vir minime id rei perspexerit, causa in promtu est. Fabretti enim nota est suspicio de ancillis gentilitio herorum nomine dici solitis. Falso. Muratorius interea dum totus est hac in suspicione evertenda, ipse quoque tota, ut dicitur, errat via. Nam quum in lapidibus saepe mulieres gentili nomine & cognomine occurrant matrimonio cum viris junctae, qui nullum habent gentis Ro-

a *Epist. Epigr. ad Bouhier. respons. a pag. 157 usque ad fin.*

b *Inscr. Ant. Etr. Vol. I pag. 331. & p. 343.*

c *Inscr. Ant. pag. 711.*

d *Rein. XI. pag. 646. Spon. pag. 222. Murator. 552.*

e *Grut. 522. 9. 896. 1. 973. 6.*

f *Hagenbuch. pag. 202.*

Romanae nomen, sed servili tantum nomine distinguuntur, hoc ei opinionem indidit omnigena, qua praestabat, eruditione indignam. Age jam videamus, quî Fabrettus, & Muratorius in contraria abjerint: & nimis quidem uterque. Ille enim mulieres patroni nomine insignitas, ut Claudiam Palladem, non liberas, non libertas, sed ancillas fuisse autumat: hic feminis dum libertatem tradit, earundem quoque viros contendit aut libertos, aut liberos extitisse, nixus scilicet supradicto Claudiano decreto, cujus vim ad breve tempus tenuisse constat. Paupertatis pudor, quem apud feminam esse pessimum dixit Cato [a], ingenuis mulieribus suasor fuit, ut postquam pudere, quod non oportuit, coepissent, quod oportuit, non eas puderet, adeoque cum servis Caesarum matrimonio conjungerentur, quae contubernia minus inhonesta existimabant, quam si privati cujuspiam servo adhaesissent; propterea veteribus in monumentis frequentissima sunt primi generis connubia, secus alterius. His matrimoniis alius etiam, & minus quidem, quam superior, indecorus accessit stimulus. In maximis quibusque domibus, praesertim in aula Caesarum, multos ex servis jam factos liberos constantissima eruditorum opinio est in servitute apud patronos, lectissimis ut muneribus fungerentur, fideliter permansisse, & liberti quum essent re, haberi & esse servos officio ac nomine maluisse. Facit ad rem mirifice Aesopi fabula [b]: *accidit, ut servorum nonnulli servitute licet liberati servilia obeant munera*. Notissima huc quoque pertinet illa formula, SIVE SERVAE SIVE LIBERTAE itemque SIVE SERVO

 SIVE

a *Livius Dec. IV. lib. IV.* 1. b *Fab.* 242.

Sive liberto meo; de ancilla nempe mancipioque fit ſermo, jam libertate donatis, ſed adhuc in ſervitute permanentibus ſponte ſua. En ergo ratio, cur ingenuae mulieres matrimonia cum ſervis Caeſarum frequentiſſime inirent, propterea indignae, quae ancillarum numero adſcribantur. Interea vero quoniam de iis agitur, qui, quum re ipſa liberti eſſent, officio ſervi malebant eſſe, ne quis erret, admonendum videtur, eos non eſſe ſervos, qui ſaepe in lapidibus libertos habent. Sunt ſane ſervorum vicarii, ſicut libertorum liberti frequenter obvii; at quis veris ſervis cum Fabretto [a] libertos tribuat? An, quam ipſi libertatem non habebant, eam aliis traderent? quum re & opere, nedum nomine, ſervi eſſent, auctoritate patroni fierent? Tales equidem nec fuiſſe arbitror [b], nec eſſe potuiſſe. Jam vero & illud obſervandum, quod ſi liberti a priore patrocinio [c] ad aliud tranſirent, erat in more poſitum, quod prioris patroni memoriam retinerent nomine derivativo; ſic enim exempli cauſa videmus Phoebum *Othonianum*, Epictetum *Acteanum*, quam plane legem conſtat in adoptionibus uſitatam, quare *Aemilianus* in gente Cornelia, & Fabia occurrit; *Valerianus* in Quinctia; in Julia *Octavianus*. Libertis autem a gentilitio patroni nomine non deſciſcere licuiſſe, non auſim certo affirmare, quum patroni legata interdum iis relinquerent hac conditione, ut de ſuo nomine [d] non exirent. Igitur ubicunque nomina in anvs inflexa videris, nolim inde ſtatim cum Fabretto arguas certam patrocinii mutationem. Extant quippe libertorum exempla, qui

a *Pag. 7. n. 30. & p. 302.*
b *Hagenbuch. loc. cit. pag. 161. & 164.*
c *Fabrett. pag. 210. n 336.*
d *Heinecc. III. Tit. III. 1.*

qui duobus cognominibus usi sunt, quae in servitute erant nomina, quorum alterum in ANUS terminatum aeque in servitute, ac post manumissionem retentum fuit, ut duo servilia nomina in cognomina mutata sint: ita nondum manumissus *Cladus Caesaris* ENTELLIANUS dictus fuerat [a], & libertate accepta dictus fuit *M. Ulpius Aug. Lib. Cladus Entellianus*, cujus generis exempla in antiquis marmoribus [b] complura occurrunt. Itaque tum Carolus Patinus errat, qui ad inscriptionem Aureliae Tryphaenae id solemne manumissis fuisse ait, ut *Aeliani* ab Aelio dicerentur, ab Aemilio *Aemiliani* &c., tum supradicta Fabretti regula nihil certi habet, imo incertissima est. Nam si haec epitheta in ANUS a priore patrono desumantur, illud jam sequitur, eundem servum potuisse a duobus dominis diversisque temporibus manumitti. Sic T. Flavius Aug. libertus Sedatus Antonianus ante ab Antonio manumissus fuisset, quam Augusti libertus esset factus. Hoc si absurdum est, admittatur oportet, interdum mancipiis duo nomina extitisse, quorum alterum in ANUS desineret, cujus consuetudinis interpretationes & conjecturas habemus varias, de quibus erudite Hagenbuchius in suis Helveticis ad inscriptionem Vilariensem DONATO . CAESARIS . AUG. SALVIANO . EXACTORI . TRIBUTORUM . IN . HELVETIA . COMMUNIS . VICARIUS. Hoc de libertis, nunc de servis.

VIII. Servi apud veteres pro variatione locorum, ubi in vinculis erant, diversa nomina sortiti sunt: siquidem Atheniensium *Davi*, & *Getae*, Paphlagonum *Tybii*, Lacedaemoniorum *Helotae*, Argivorum *Gymnetae*, Thessalorum *Penestae*, Syracusanorum *Eustatoni*, Miriandinorum *Dori-*

a *Fabrett. pag.* 318. b *Hagenbuch. ibidem pag.* 192. 193.

Doriphori, Sicyonorum *Corynephori*, atque ut aliter alibi[a] sic Romae, licet suo singuli nomine distincti essent, generatim tamen *Lucipores*, *Marcipores*[a], *Publipores*, id est Lucii, Marci, Publii pueri dicti sunt, & littera V. mutata in I. familiae ac familiarum nomine comprehensi, quod probat Festus, & Praetextatus apud Macrobium inquiens: *majores*[b] *nostri omnem dominis invidiam, omnem servis contumeliam detrahentes, dominum patremfamilias, servos familiares appellaverunt*. Hac de causa, quod ultimum mortalibus solatium est reliquum, iisdem domini non negabant. Ab heris enim, si opes sinerent, aut sepulcri locum habebant, aut in sepulcri communionem admittebantur, eorumque Diis Manibus dabantur inferiae, quas Varro collocat post Accalia[c] Accae Larentiae. Servi igitur, qua vivi caruerant, mortui libertatem quodammodo recuperabant, quo fortasse respicit servus ille Plautinus[d]:

verum nos homunculi
Salillum animae, quam quum extemplo amisimus,
Aeque mendicus, atque ille opulentissimus
Censetur censu ad Acherontem mortuus.

Mancipiorum, sicut & pauperum sepultura erant *Puticuli* seu *Puticulae*, & *Culinae*. De puticulis Festus in hoc verbo, & Horatius[e]:

Huc prius angustis ejecta cadavera cellis
Conservus vili portanda locabat in arca:
Hoc miserae plebi stabat commune sepulcrum.

Rem quoque ita declarat Varro[f], & paulo aliter Festus:

a *Sigon. de Nom. Rom. pag.* 1418.
b *Saturn I* 11.
c *De L. L. lib. V.*
d *In Trinumm II.* 4.
e *Serm I.* 8.
f *De L. L. IV.*

ſtus: *extra oppida a puteis puticulae, quod ibi in puteos obruebantur homines*; *niſi potius, ut Aelius ſcribit, puticuli, quod putiſcebant ibi cadavera projecta*. Opus huic ſimile, ſed multo, quam olim in Exquiliis, magnificentius ac tutius paucis ab hinc annis aedificari in Vaticano juſſit Benedictus XIV. Pontifex Maximus. Recondendis pauperum cadaveribus plures extant, quam centum putei in quincuncem diſpoſiti, muris undique circumſepti: eſt in aditu porticus pro aedificii genere ſatis elegans: ex adverſo ſacellum, ubi quotidie res ſacra fit pro Animabus, quarum inibi jacent corpora, expiandis. Dico id aedificii multo, quam olim in Exquiliis, magnificentius ac tutius: illic enim, urbis regione per ſe amoeniſſima, propter puticulos incuſtoditos vix ad tempus commode ſpatiari licuit, nedum habitare; quare poſtquam is locus, aut illius aliquot jugera Mecoenati ab Auguſto conceſſa ſunt, ſic Horatius ibidem:

Nunc licet Exquiliis habitare ſalubribus, atque
Aggere in aprico ſpatiari, quo modo triſtes
Albis informem ſpectabant oſſibus agrum.

Exquiliis in hortos converſis alia loca ſuburbana ſepulturae pauperis plebeculae, & mancipiorum deſtinavit Auguſtus, nempe *Culinas*, ſeu *Culignas*, de quibus ita Agentinus Urbicus [a] ad Frontinum: *in ſuburbanis loca publica inopum deſtinata funeribus, quae loca Culinas appellant*. Camillus Silveſtrius [b] ad Juvenalem puticulos, & culinas idem fuiſſe, ac *ſeſtertium* cum Acrone exiſtimat; ſed minus recte. Nam Plutarchus in Galba damnatos a Caeſaribus illic dicit occidi ſolitos, nec prope urbem id loci

a *De controv. agr. I.*

b *Sat. IV. not. 109.*

loci erat, sed aliquot milliaribus inde distasse videtur, & a distantia [a] nomen habuisse. Gutherius [b] puticulos & culinas putat, non proprie sepulcrum fuisse, sed bustum, locum scilicet secundum Festum, ubi combustus est aliquis & sepultus, & cujus ossa ac cineres non lecti sunt, ut tumulo conderentur. Gutherio Sponius [c] adversatur, & ustrini in via Appia inventi formam & ambitum dum describit, locum ait fuisse muro circumdatum, *in quo corpora defunctorum, praecipue pauperum, comburebantur.* At cur *praecipue pauperum*? imo divitum ac nobilium, quorum sepulcris abundavit Appia, ubi nemo unquam scripsit pauperum ustrinam, aut sepulcra publica extitisse, quae fuerunt Exquilini puticuli, ita interprete Acrone nuncupati *a puteis fossis ad sepelienda cadavera pauperum*, quae, ut liquet ex ante dictis, inibi putiscebant. Non ergo inopum combusta corpora mortuorum? Negat hoc Martialis [d]:

Quatuor inscripti portabant vile cadaver,
Accipit infelix qualia mille rogus.

Negat hoc item Plautus in Cassina:

Cl. *Face, Carine, me certiorem, quid meus vir me velit?*

Car. *Ille aedepol videre ardentem te extra portam Maeciam,* hoc est Meviam, seu Exquilinam. Quam vero id raro accideret, Muranus ille servulus palam facit, qui gloriatur, sumtum & impensam se praestitisse ad conjugis comburendum cadaver, & cineres colligendos, id testatus in lapide sepulcrali [e]: MVRANVS . SABINAE . CONIVGI . QVI . SVMTVM . ET . IMPENSAM . PRAESTIT . AD . CINER.

Ita-

a *Tiraquell ad Alex. Neap. Gen. Diss III. 6.*
b *De Jur. Man. II. 24.*
c *Sect. IX. pag. 290.*
d *Epigr. VIII. 75*
e *Murat. Nov. Thes. Vol. III. p. 1590. 12.*

Itaque sive inopum, sive mancipiorum corpora etsi persaepe integra puteis commissa sunt, interdum tamen comburebantur; ita vero, ut, ubi flammis combusta fuerant, ibidem ut plurimum sine lectione cinerum terra illico obruerentur, adeoque puticuli & culinae potius essent busta, quam vera sepulcra. Ustrinum autem, ad quintum ab urbe lapidem, & ad dexteram Appiae, neque publicum, neque pauperum beneficio fuisse extructum, multis de causis Fabrettus [a] argumentatur, a quo Sponiana ichonographia & descriptio arguitur, emendaturque.

IX. Jam supra dixi, a dominis haud semel servos in sepulcri communionem admissos esse; nunc addo, herilem indulgentiam nonnullos eorum honore tumuli cum suis filiis aequavisse, praecipue vernas, utpote servitio honestiore addictos, nec de catasta emtos, sed in domo domini sui natos, quorum appellationem deducit Festus a *vere* (foeturae tempore naturali) *& nato ex ancilla civis Romani*. Ursatus igitur, ubi Reinesii lapsum merito arguit pro *dispensatore verna* confingentis *dispuerneam mulierem*, ipse quoque in errorem incidit, definiens vernas *a libertis, vel servis parentibus natos*, quia nimirum quandoque libertos viderat in lapidibus dici vernas. Sed quis ex libertis genitos inter mancipia adscribat? Cur autem libertos, quorum aliquot Fabrettus [b] prodit, inscriptos *vernas* inveniamus, ratio haec esse potest, quod *verna* in marmoribus nomen proprium offeratur, nec raro id quidem, ideo saepe in libertis [c] solet non appellationis, sed cognominis habere vim, sicuti e multis aperte

Zz pro-

a *Ant. Inscr. III pag. 23c. & seqq.*
b *Pag. 296. n. 267. & seqq.*
c Vid. *Hagenbuch pagg. 168. 169.*

probat M. Ulpius Aug. L. *Verna* [a]. Nec modo Verna, sed & *Vicarius*, & *Patronus* cognomen interdum est proprium, non vero appellativum, ut ex *C. Fabricio Vicario*, & *Ti. Claudio Aug. L. Patrono* contra Fabrettum Hagenbuchius [b] pulchre monet. Ceterum vernae, quanto sibi honori ducerent ex heri laribus natos esse, id plane docent, ubi est vernae vocula frequentissime obvia, litterati lapides, ex quorum numero hunc unum veluti palmarem trado [c] *Olympus Domini Domitiani Aug.* SERVUS VERNA, & is ROMAE NATUS. Causa originis adeo sibi placebant, ut & Deum haberent proprium, cui nihil esset cum reliquo servorum grege. A priscis Latinis servorum servarumque Dii Deaeque *Anculi* & *Anculae* [d] dictae sunt. Servae in tutela erant Junonis Feroniae, cujus in templo libertos raso capite pileum accipere consuevisse auctor est Servius [e]. Deae Feroniae fuit templum Tarracinae [f] celebre, ejusque aeream imagunculam palliolo ancillarum more amictam producit Gorius in suo museo [g]. At vernulae, utpote se indignos rati, qui cum reliquo servorum furfure commiscerentur, Deum habebant Vernanum, ejusque diem festum celebrabant XVII. Kal. Nov. Blanchinius in Anastasio [h] edidit tabulam apud Antium erutam, ubi *Lisimachus aedituus Vernani* nominatur, de quo P. Vulpius Soc. Jesu, vir in litteraria republica satis notus, consulendus est in Opusculo, cujus titulus *Tabula Antiatina*, quae diu extitit in museo Albano, nunc in Capitolino. Officia praeterea vernis committi solita, nedum herilis

a *Reines. IX. pag.* 571.
b *Ibidem*.
c *Fabrett. pag* 65. *n*. 9.
d *Gorius Mus. Etr. Vol. I. ad Tab.* 98. *num*. 9.
e *Aeneadum VIII.* 564.
f *Livius XX.* 1.
g *Ibidem*.
h *Vol. II. in Appendice pag.* 222.

herilis domus, unde ortum habuerant, iis ſpiritus addere conſuevere. Vernas enim antiqui ſervos eſſe lectiſſimos voluerunt, in primis vero, alia ut munera omittam, diſpenſatores, & paedagogos. Scite quidem a miniſteriis minoribus ad diſpenſatoris officium quaſi gradatim adſcenſum fuiſſe Fabrettus [a] arguit ex lapide, quem ante Gruterus [b] dederat: ſed ubi id muneris nonniſi ſervis dari ſolitum tradit [c], merito caſtigatur ab eruditis [d], quorum judicio conſtat, non ſervilis modo, & libertinae conditionis homines [e], ſed & ingenuos, civeſque Romanos in aula Caeſarum hoc officio functos. Certe publicus diſpenſator fuit ille, cujus eſt lapis apud Muratorium 910. 7. & iterum 2015. 8. C. MEMMIO. C. F. GALeria tribu LVPERCO DISP. ANNONAE AVG. &c. Ordinarius autem indicatur in monumento Aegyptio, a nobis edito in I. Volumine p. 198. ubi dicitur VAL. EPIFANIVS. Vir Patricius MAGiſter PRIVATarum rationum AEGypti ET LIByae D. N. M. Q. EIVS, nempe imperatoris Conſtantini. Magna enim res, magna utilitas iis erat propoſita, ſive *Ordinarii* eſſent, qui rationes Caeſarum privatas, ſive *Publici*, qui varia patrimonia, aut munera publica reſpiciebant, exempli cauſa diſpenſator *Capitolii*, diſp. *Caſtrorum* [f], cui affinis diſp. *Fiſci Caſtrenſis*, quod Muratorius [g] perperam vocat *munus antea ignotum*; diſp. *Rat. cop. exped. Fel. II. & III. Germa* [h]; diſp. *provinciae Lugdunenſis* [i]; diſp. *ludi magni* [k], ac XX. HERED., quam vige-

a *Grut. pag. 691. n. 126.*
b *Pag. 44. 3.*
c *Pag. 295. n. 149.*
d *Murator p. 883. 6.*
e *Hagenbuch. p. 161.*
f *Fabrett p. 293.*
g *Pag. 883. 6.*
h *Grut. 596. 10.*
i *Fabrett. ibidem.*
k *Ibidem n. XXI.*

vicesimam hereditatum A. V. 759. [a] instituit Augustus in subsidium aerarii militaris. Sub nomine *Procuratoris*, *Promagistri*, & *Tabularii* Scaliger indicavit titulos hujus vicesimae; qua multo antiquior erat *vicesima libertatum* A. V. 398. [b] instituta, quae habet [c] in lapidibus *Vilicos*, *Arcarios*, & *Publicanos*, ejus autem proventus erat *aurum vicesimarium* [d], *quod in sanctiore aerario ad ultimos casus servabatur*. *De vicesima quinta venalium mancipiorum*, maxime pro vigilum cohortibus [e] instituta, non tacent antiqui lapides [f]. Dispensatores porro etsi quandoque e liberis, ut dicebam, saepe e libertis, saepissime tamen e servis deligebantur, praecipue vernis, e quibus & desumtos plerumque arbitror paedagogos. *Magni enim interest*, inquit Cicero [g], *quos quisque audiat quotidie domi, quibuscum loquatur a pueritia, quemadmodum patres*, PAEDAGOGI, *matres etiam loquantur*. Ideo summa veteribus cura erat, ne assuesceret infans ei sermoni, qui dediscendus [h] deinde esset; ac dediscendus certe fuisset, si delectum novissent nullum ingenuorum paedagogia. De negligentia vetat in primis dubitari Augustus, qui nepotes & litteras, & natare, aliaque rudimenta [i] per se plerumque docuit, ac Verrium Flaccum, celeberrimum ea tempestate grammaticum, cunctis cum auditoribus, quos ille aegre dimittebat, duos tantum pueros instructurus, in aulam transire voluit pretio annuo philippeorum bis mille & quingentorum. Grammatici profecto eximia laus, magna merces. At sequiore aetate Eumenius item gram-

a *Dio lib. LV Lips. de Magn. Rom. II. 4.*
b *Livius VII* 16.
c *Grut. p.* 463 591. 890.
d *Livius XXXVIII.* 10.
e *Tacitus Ann. XIII.* 31.
f *Fabrett pag.* 36.
g *In Bruto n.* 210.
h *Quinctilian. lib I.*
i *Suet. Aug* 64.

grammaticus scutatorum quindecim millia in annuum stipendium a Principe accepit, ausus propterea dicere [a]: *quid mihi cum ullis opibus aut Midae regis, aut Craesi, aut ipsius, qui auro dicitur fluxisse, Pactoli?* Tanta si veterum liberalitas fuit, bonos ut grammaticos sui haberent liberi, nullus dubito, quin iidem curarent parentes optimi, bonos ac disertos ut paedagogos pueris destinarent. Et tales quidem vix alios, quam vernas, esse potuisse quisque facile intelligit. Postremo de vernis hoc unum addo. Muratorius [b] ad lapidem, in quo *Daphnus Caesaris Nostri Servus Dispensator Fisci Castrensis* titulum ponit *Vernis suis* hanc notam apposuit: *Atqui Liberorum tantummodo, aut Libertorum fuit habere Servos*. Itaque contendit Daphnum invito domino manumittere. Sed nihil obstat, quo minus tam liberi, & liberti, quam servi ipsi suos haberent servos, hoc quidem discrimine, quod liberis & libertis *ordinarii* parebant, servis autem *vicarii*. Reinesius ubi libertis vicarios tradit, merito a Fabretto vapulat [c], sed interea [d] arguitur Fabrettus ipse, qui asciam pedibus illidens suis libertum patrono suo, eidemque liberto vicarium dedit, quum *vicarius* non ibi appellativum sit, sed cognomen. Nam sicut liberis, sic libertis servi erant proprie dicti, sive ordinarii; servis autem vicarii, seu *peculiares*, quod in mancipiorum peculio essent, ac proinde nihil Muratorio mirum videri debuit, si Daphnus Caesaris servus titulum poneret *vernis suis*, hoc est vicariis, seu peculiaribus. Vicariorum vicarios Gruterus [e] prodit, unde constat, non minus in *ordi-*

a *Idem de illustr. Gram* 17.
b *Pag.* 883. 6. vid. *Hagenbuchius pag.* 166. *& seqq.*
c *Pag.* 302.
d *Hagenbuch. loc. cit. pag.* 167.
e *Pag.* 579.

ordinarii, quam in *vicarii* ipsius peculio servos extitisse. Itaque ut in ordinariorum titulis etsi servi nomen non exprimatur, servilis tamen conditio ex illa, quam supra diximus, obliquo casu dominum designandi formula facile conjicitur, ita in vicariorum lapidibus haec quoque lex est servanda, si nulla vicarii nec expressa, nec per compendium commemoratio fiat. Exemplum habe ex Fabretto p. 303. DIS . MANIBVS . CLAVDIA . . . . . RINE . VIXIT . ANN. XXXII. MENSIBVS . III. CLAVDIA . EGLECTE . FILIA . PIENTISSIMA . ET . ONESIMVS . PRIMI . CAESARIS . CONIVGI . BENEMERENTI . *Onesimus Primi Caesaris*, id est Onesimus Primi *vicarius*, Primus Caesaris *ordinarius*, ut nempe appareat, quod dicebamus, Primo Caesaris servo ordinario vicarium fuisse Onesimum.

X. Officia & artes in servorum, libertorumque titulis quanquam cognominibus postponi plerumque soleant, quandoque tamen & praeposita fuisse nonnullis exemplis patet. Artium officiorumque genera quot & quam varia in potentiorum domibus, praesertim in aula Caesarum exercerentur, quanquam magna ex parte Pignorii studium ac diligentia declaraverit, rem tamen alibi nec majore cum voluptate, nec clarius cernimus, quam in litteratis lapidibus, ubi Romanam oculis videre licet superbiam ne dicam, an levitatem, nescio, nisi si forte Latinam majestatem sapiant Julia *auriculae ornatrix*, Aponia *a tutulo ornatrix*, serva *a sandalio*, itemque libertorum alii *a veste regia*, alii *a veste magna*, alii *a matutina*, & cetera hujus generis ministeria plurima, quorum varietate omissa, quosdam duntaxat libertorum, servorumque gradus, atque honores commemorabimus. *Immunis*, *Decurionis*, *Hono-*

Honorati, ac *Magistratus*, seu potius *Magisterii* mentio in cippis sepulcralibus, non semper ingenuos, multo minus nobiles ibi latere cineres designat. *Immunes* quidem in exercitu dicebantur milites imperatoris privilegio a bellicis oneribus vacui; in provinciis a vectigalibus pensitandis liberi; quare quum Livia cuidam Gallo civitatem Romanam ab Augusto peteret, is civitatem negavit, immunitatem obtulit, affirmans *se facilius passurum* [a] *fisco detrahi aliquid, quam civitatis Romanae vulgari honorem*. Ad hunc plane modum liberti ac servi, qui ab officiis vacabant, dicebantur, Immunes, quos italice dicimus *Giubilati*. *Decuriones* in coloniis, & municipiis censum habebant centum millium, & ut Romae iis, qui magistratus & triumphos non meruerant, aliquando ornamenta consularia, praetoria, triumphalia dabantur, ita in municipiorum coloniarumque lapidibus [b] saepe fit mentio ornamentorum duumviralium, aedilitiorum, quatuorviralium, decurionalium. Collegium vero decurionum saepe, ut senatus Romanus, dicitur ordo *Amplissimus* [c], *Splendidissimus* [d], *Sanctissimus* [e]. At ab hoc collegio seu ordine distabant quam longissime Decuriones vulgo *Decani*, qui distinguebantur ab artibus, & officiis: puta Decuriones *Aurificum*, *Atriensium* &c. Decuriae vero non decem modo, sed plures continebant servos, sicut decuriae equitum duobus & triginta [f] equitibus componebantur. Decurionum erat suffragium ferre totius decuriae nomine, ideo Calamo Claudii vel liberto, vel servo EX. D. D. D.

a *Svet. Aug.* 40.
b *Spon. Miscell. Erud. Ant & Heinec. Ant Rom. Append. I. V.* § 132.
c *Cic. pro Caelio. Grut. p* 421. 7.
d *Idem pag.* 275. 2.
e *Grut. pag.* 393. 5.
f *Vegetius*. *II.* 14.

D. D. S. D. D.[a] *ex decreto decurionum ſarcophagus datus*, vel *donatus*. Tanti hoc munus habebatur, ut magiſtratus, ſeu magiſterii nomine diceretur. Documento eſt ille ſepulcreti Liviani lapis [b] CORNELIVS. CHIVS. QVI. IN MAGISTERIO. DECESSIT. Quod de ſervis, idem de ancillarum decuriis intelligendum monet illa Pontia, cujus eſt titulus [c]: PONTIAE. TYRANNIDI. DECVRIONI. Praeibant decurionibus *Honorati*, qui maximum magiſtratum geſſerant, quem in provinciis Ulpianus [d] tradit fuiſſe Duumviratum, aliquando & ab Auguſtis ſuſceptum [e], cujus inſignia erant bacilli [f], aut [g] faſces. Duumviratus muneri inter libertos *Curatoris* officium reſpondebat: quippe non uno in loco Curatores primum & ſecundum [h] videre licet. Qui hoc munere functus erat, dicebatur in poſterum Honoratus, velut ille Actius Auguſti [i] *a regionibus urbanis Immunis & Honoratus*. Hujus honoris rara in lapidibus mentio, perfrequens decurionum ob artium varietatem: in uno enim [k] monumento Liviae inter triginta ſupra quadringentos titulos ſe ſe offerunt plura, quam centum diverſa genera officiorum & artium. Haec qui legerit cum Terentio repetet [l]:

Nullum eſt jam dictum, quod non ſit dictum prius.

At nunquam ego id uſurpabo, quod Donatus ad eum verſum dixiſſe fertur: *pereant, qui ante nos noſtra dixerunt*, imo & florentes cupio & ſalvos eſſe.

CLAS-

a *Blanchin. in ſepulcr. liber. & ſervor. dom. Aug. pag. 9.*
b *Idem pag 75. Murator. pag 947 8.*
c *Blanchin. loc. cit pag. 43.*
d *L. 1. ff. de albo ſcrib Chimentellius de Honore Biſellii.*
e *Spartian. in Hadr. Grut. p. 421.*
f *Lipſius Elect. I 23.*
g *Cic. Agrar. II. Plin. N. N. VII. 43.*
h *Blanchin. loc cit. p. 23.*
i *Fabrett. Ant Inſcr p. 449.*
k *Idem ibid. pag 72.*
l *Prolog. in Eunucho. v. 41.*

CLASSIS IX.

Libertorum Libertarumque Monumenta.

I.

Romae in domo Caesia.

Ex Celsi Cittadini Vol. V. pag. 584.

1. QVI · COLITIS · CYBELEN · ET · QVI · PHRYGA · PLANGITIS · ATTIN
DVM · VACAT · ET · TACITA · DYNDIMA · NOCTE · SILENT

2. FLETE · MEOS · CINERES · NON · EST · ALIENVS · IN · ILLIS
HECTOR · ET · HOC · TVMVLO · MYGDONIS · VMBRA · TEGOR
ILLE · EGO · QVI · MAGNI · PARVVS · COGNOMINIS · HERES
CORPORE · IN · EXIGVO · RES · NVMEROSA · FVI
FLECTERE · DOCTVS · EQVOS · NITIDA · CERTARE · PALESTRA
FERRE · IOCOS · ASTV · FALLERE · NOSSE · FIDEM
AT · TIBI · DENT · SVPERI · QVANTVM · DOMITILLA · MERERIS
QVAE · FACIS · EXIGVA · NE · IACEAMVS · HVMO

1. Cybelis ſacerdotes invocat; aut quia in Phrygia natus, unde advectum Romam Cybelis ſimulacrum, aut quia ſervus illius templo addictus. De Cybelis ſacerdotibus, & Archigallo ita Prudentius:

Cultrum in lacertos exerit fanaticus,
Sectisque matrem brachiis placat Deam.

Apud Minuc. Felicem ſic Octavius: *quid? qui ſanguine ſuo libat, & vulneribus ſupplicat, non profanus melius eſſet, quam ſic religioſus?* Vid. *Diſſert. Cl. Dom. Georgii de Archigallo in marmore Muſ. Capitolini.*

2. Scaliger forſan IVLIIS pro *in illis*. Hoc epigr. Barthius Martiali tribuit *in Adverſ. V.* 13. Cittadinus lapidem inventum ait in via Appia.

II.

Romae in domo Delphiniorum . *Celsi Cittad. ibid.*

LIBERTA . ET . CONIVX . PETRONIA . CARA . PATRONO
THALLVSA . HOC . TVMVLO . CONDITA . LVCE . CARET
QVAE . BIS . VICENOS . COMPLERAT . LVCIBVS . ANNOS
EREPTA . EST . SVBITO . CONIVGIS . E . GREMIO
HANC . SIC . ADSIDVE . DEFLET . PETRONIVS . VT . IAM
DEFICIANT . OCVLOS . LVMINA . CARA . SVOS
DESINE . PER . TERRAS . INFERNAS . TENDERE . AD . ARCES
FATA . ANIMAM . DEDERANT . FATA . EADEMQVE . NEGANT

III.

Fabrett. V. p. 421. n. 388.

AVRELIVS . L. L.
HERMIA
LANIVS . DE . COLLE
VIMINALE
HAEC . QVAE . ME . FAATO
PRAECESSIT . CORPORE . CASTO
CONIVNXS . VNA . MEO
PRAEDITA . AMANS . ANIMO
FIDO . FIDA . VIRO . VEIXSIT
STVDIO . PARILI . QVM
NVLLA . INAVARITIES
CESSIT . AB . OFFICIO

AVRELIA . L. L.

* AVRELIA . L. L.
PHILEMATIO
VIVA . PHILEMATIVM . SVM
AVRELIA . NOMINITATA
CASTA . PVDENS . VOLGEI
NESCIA . FEIDA . VIRO
VIR . CONLEIBERTVS . FVIT
EIDEM . QVO . CAREO
EHEV
REE . FVIT . EE . VERO . PLVS
SVPERAQVE . PARENS
SEPTEM . ME . NAATAM
ANNORVM . GREMIO
IPSE . RECEPIT . XXXX
ANNOS . NATA . NECIS . POTIOR
ILLE . MEO . OFFICIO
ADSIDVO . FLOREBAT . AD . O

* *In media tabula erant insculptae imagines sibi mutuo blandientium* . Vid. *Murator. p.* 1522.

Celsus Cittadinus *loc. cit.* & Gruterus *pag.* 1046. 6. inemendatum habent hunc lapidem , quem Fabrettus ex tabula autographa exscripsit in horto ad Arenulam : Wowerius , ex quo Gruterus hausit , cippum tradit fuisse inscriptum ab utroque

que latere: falſo: extabant omnia unica facie comprehenſa in lapide Tiburtino, paululum trunco ad imam partem. Hoc epitaphium puritate veteris ſermonis nobile effoſſum eſt in via Nomentana an. 1593. Antiquitatem orthographia indicare videtur. Nam uſus geminandi vocales perduravit uſque ad Accium, teſte Quintil. *l.* 8. Alatrii in vetuſtiſſimo monumento legitur L. BETILIENVS L. F. VAARRVS, & ibidem SEEDES, cujuſmodi exempla videſis in muſeo Capitolino. Saepe veteres geminabant vocales longas: ita Varro, *quidam*, ait, *reprehendunt; quod* PLVIT *&* LVIT *dicamus in praeterito & praeſenti tempore: falluntur: nam eſt, ac putant, aliter, quod in praeterito* V *dicimus longum* PLVVIT, LVVIT, in praeſenti breve. Cl. Muratorius non Cittadino, non Grutero, non Fabretto nominatis dat hunc lapidem e ſchedis Ptolomeis, legitque in principio *Aurelius l. l.* FILERMIA ENNIVS, in fine pro *Aurelia* VREILA; itemque FATO pro *faato*, & QEE pro *Ree*.

III.

Romae. *Gruterus p.* 609. 4.

1. CALPVRNIA ATHIS FECIT
DEXTERA . FAMA . MIHI . FVIT . ET . FORTVNA . PATRONA
MAGNIFICI . CONIVNX . CAESARIS . ILLA . DEI
QVA . BENE . TVTVS . ERAM . CARVS . NEC . VILIS . AMICIS
QVIS . ETIAM . MIHI . PLVRIMA . CVRA . FVIT
ATHIS . CAVSA . MEAE . VITAE . QVAE . CARA . SEPVLCRO
CONDIDIT . OSSA . SVO . NOMINOR . IKADIVM

1. Cittadinus legit ANTHIS. Reineſius ATTHIS.

IV.

Romae. *Grut. p.* 670. 8.

VNA IVVENILES DOMVS HOS PRODVXIT ALVMNOS
LIBERTATIS OPVS CONTVLIT VNA DIES
NAVFRAGA MORS PARITER RAPVIT QVOS IVNXERAT ANTE
ET DVPLICES LVCTVS SIC PERINIQVA DEDIT

Hic lapis, qui & habetur in Appian. & Amant. *inſcr. vet.* 215., extabat in muro pervetere apud Pantheon, inſculptae ibi erant miro artificio duae juvenum imagines cum his verſibus.

2. Incertum, quae Pollentia crudelitatis arguatur: Alteram enim in Balearide majore sitam memorat Ptolomaeus *II. 6.* alteram lanis celebrem in Liguria Plinius *VIII.* 48. tertiam Holstenius in Annot. *ad pag.* 742. *lin.* 19. in Piceno collocat non ad ostium ignoti fluminis cum Cluverio, sed ad laevam Flusoris fluminis e regione urbis Salviae, ubi nunc *Monte Milone*. Quid? si Deam Nemesin esse putem Pollentiam? cujus cultum in Latio perveterem ostendit Gorius in Mus. Etr.

3. Insepultos, ac morte violenta extinctos occursare viris, nec ante ad inferos redigi, quam justa percepissent, opinio ethnicorum fuit; itaque Plauti Tranio in *Mostellar.* seni ut suaderet domino umbris vexari domum, lepide fingebat, necatum hospitem dixisse sibi:

Me in Acherontem recipere Orcus noluit,
Quia praemature vita careo, per fidem
Deceptus sum, hospes hic me necavit, isque me
Defodit insepultum.

Vid. *Virg. Aenead. IV. Plin. VII. Svet. Calig.* 59. *Tertullian. de Anima* 56. Gutherius vero *de Jur. Man. II.* 16. ad *inscr. Grut. p.* 786. 5., ubi ait sepultorum umbras, qui morte obiissent sua, frustra fuisse optatas, & Furiam Spem inane hoc desiderium habuisse in somnis sui videndi viri, dupliciter errat. Primo enim Furiae virum abstulerat violenta mors, quum habeat lapis N. MANV. MALA. DISPARATI. SVMVS, adeoque illius desiderium minime *inane* erat. Deinde (nisi quis τὸ SAEVA in 5. versu, & τὸ CRVDELIA ad homicidium traducas, quod non suspicor, est enim epitheton mortis tritum in juventute) eorum etiam, qui nec insepulti, nec necati fuerant, extra inferos vagari animas superstitio admisit, unde hic noster a domini latere nusquam se discessurum spondet. Hoc quippe est veritatis, errorisque discrimen maximum, quod illa ubique est eadem, contra is tam sui dissimilis, tamque multiplex, ut nullibi stabilem in sententia dicenda pedem figere quis tuto possit.

VI.

VI.

E sched. Bellonii, & Lollii. *Murator. Vol. II. p. 956. 1.*

QVID SIBI VOLT QVAERIS TELLVS CONGESTA VIATOR
1. OSSIBVS HIC VXOR MISCVIT OSSA MEIS
NOBILIS EVFROSINE FACILIS FORMOSA PVELLA
DOCTA OPVLENTA PIA CASTA PVDICA PROBA
FORTVNAM MIRERE MEAM VERVM EXITVS HIC EST
OMNIVM MECVM VNO COMPOSVI TVMVLO
I NVNC ET QVICQVID VOTIS MELIORIBVS OPTA
ABSVMIT TECVM SINGVLA SARCOPHAGVS
HERMORODORO PARAGINIO EVFROSINAE PARAGINIAE
2. HERMORODORVS PRAETORI NOMENCVLATOR
POS
H. M. H. N. S

Reinesius *Class. XVIII. n.* 22., & Fabrettus *III. p.* 200. *n.* 490. habent in fronte D. M. ad latus dexterum extra inscr. post vocem *Puella* additur *Eufrosine*, & in fine ad idem latus PARAGINIO PRAETORIS NOMENCVLATOR. in fine HERMODORO PARAGMIO ET EVFRONIAE PARAGMIAE LIB. CARISSIMIS HERMORODORVS &c.

1. De conjugum, amicorumque commistis ossibus in antecedenti Diss. num. XIII. Curiosa est conclusio apud Gruter. *p.* 909. lapidis, in quo C. Avoratius ait VXOREM EXPECTO MEAM. Vid. *Fabrett. loc. cit.*

2. Praetorianis nomenclatoribus adde privatos, quorum ministeria erant praesertim duo, extra domum Candidatis in prensationibus, domi in salutationibus inservire. De suo in urbem reditu Cicero ad Att. *IV.* 1. *ad urbem*, inquit, *ita veni, ut nemo ullius ordinis nomenclatori notus fuerit, qui obviam non venerit*. Idem Cic. pro Muraena de nomenclatoribus lepide cum Catone. Ex Aristotelis monito *II. Rhetor.* habuerunt hoc ministerium veteres, ne viderentur parum de iis laborare, quorum nomina non tenerent. Apud Homerum Agamemnon fratri hoc officium praecipit. Hac de causa laudantur Cyrus, & Themistocles; ille quia militum, hic quod civium nomina in promptu habuerit.

VII.

V I I.

Romae . *Grut. p. 607. 4.*

1. ATIMETVS PAMPHILI

TI. CAESARIS . AVG. L. L.

ANTEROTIANVS . SIBI . ET

CLAVDIAE . HOMONOEAE

CONLIBERTAE . ET

CONTVBERNALI

SI . PENSARE . ANIMAS . SINERENT . CRVDELIA . FATA

ET . POSSET . REDIMI . MORTE . ALIENA . SALVS

QVANTVLACVNQVE . MEAE . DEBENTVR . TEMPORA . VITAE

2. PENSAREM . PRO . TE . HOMONOEA . LIBENS

AT . NVNC . QVOD . POSSVM . FVGIAM . LVCEMQVE . DEOSQVE

VT . TE . MATVRA . PER . STIGA . MORTE . SEQVAR

PARCE . TVAM . CONIVNX . FLETV . QVASSARE . IVVENTAM

FATAQVE . MAERENDO . SOLLICITARE . MEA

NIL . PROSVNT . LACRIMAE . NEC . POSSVNT . FATA . MOVERI

VIXIMVS . HIC . OMNIS . EXITVS . VNVS . HABET

PARCE . ITA . NON . VNQVAM . SIMILEM . EXPERIARE . DOLOREM

ET . FAVEANT . VOTIS . NVMINA . CVNCTA . TVIS

QVODQVE . MIHI . ERIPVIT . MORS . IMMATVRA . IVVENTAE

ID . TIBI . VICTVRO . PROROGET . VLTERIVS

In sinistro ejusdem urnae quadratae latere .

TV . QVI . SECVRA . PROCEDIS . MENTE . PARVMPER

SISTE . GRADVM . QVAESO . VERBAQVE . PAVCA . LEGE

ILLA . EGO . QVAE . CLARIS . FVERAM . PRAELATA . PVELLIS

HOC . HOMONOEA . BREVI . CONDITA . SVM . TVMVLO

CVI . FORMAM . PAPHIE . CHARITES . TRIBVERE . DECOREM

QVAM . PALLAS . CVNCTIS . ARTIBVS . ERVDIIT

NONDVM . BIS . DENOS . AETAS . MEA . VIDERAT . ANNOS

INIECERE . MANVS . INVIDA . FATA . MIHI

NEC . PRO . ME . QVEROR . HOC . MORTE . EST . MIHI . TRISTIOR . IPSA

MOEROR . ATIMETI . CONIVGIS . ILLE . MEI

SIT . TIBI . TERRA . LEVIS . MVLIER . DIGNISSIMA . VITA

QVAQVE . TVIS . OLIM . PERFRVEARE . BONIS

1. Ati-

1. Atimetus libertus Pamphili liberti Tib. Caesaris. De nominibus in ANVS inflexis instar hujus nostri Anterotiani, satis in Diss. num. VII. In servili genere *contubernium* pro connubio, & *contubernalis* pro conjuge usitatissimum in lapidibus, sed servorum libertorumve. Contubernium quippe pro conjugio inter libera capita non facile cum Fabretto admiserim *Ant. Inscr. IV. p.* 314. 315. Exempla enim, quibus utitur, non ingenuae conditionis sunt, ut illud e schedis Barberinis: DIS. MANIBVS. L. SERVILIVS. ONESIM*us*. FECIT. CONTVBERN*ali*. SVAE. RVNTIAE. CALLITYC*he*. Porro Onesimi, & Callityches nomina sunt in servis nota.

2. In dextro latere dialogus est viri & conjugis; in sinistro garrulae adhuc post mortem feminae, & viatoris. Quartus *v.* confirmat, quod ait Cicero in Oratore, prosodiae regulas diu fuisse instabiles. Diphtongos divisas, uti hoc loco in Homonoea, saepe alias vidimus.

VIII.

Mutinae. *Ex Ludovici Verdiani Hist. Mutin. Vol. II.* habet *Murator. Vol. I. p.* 539. 1.

SALLVSTIAE
APHRODITAE
CONSIDIVS L. F.
CONIVGI BENE
MERENTI CVM QVA
VIXIT ANNIS XXVII
MENSIBVS VIII. DIEBVS VI
QVOD VIVA MERVI MORIENS QVOD ET IPSA ROGAVI
CONIVGIS HOC MOESTI REDDIDIT ECCE FIDES
SIT LICET INFERNAE MORTIS TRISTISSIMVS HORROR
ME TAMEN ILLIVS CREDO IACERE TORIS
Conjugii memor umbra mei dum testor amores,
TE PIE POSSESSOR SIVE COLONE PRECOR
NE PATIARE MEIS TVMVLIS INCRESCERE SILVAS
SIC TIBI DONA CERES LARGA DET ET BROMIVS

IX.

I X.

Clusiii. *Ex Donio Murator. p. 1406. 8.*

D . M

SVETRIVS . HERMES . HIC . SITVS

EST . CVI . TERTIA . CONIVNX

ARAM . CONSTITVIT . DIGNO

MERITOQVE . MARITO

CVM . QVO . CONCORDEM . VI

TAM . MVLTOSQVE . PER . ANNOS

VIXIT . ET . *heu* TENERO . CASV . SVBTRACTA

MARITO . EST

DE . CVIVS . FAMA . MVLTI . CVM

LAVDE . LOCVNTVR *se*

QVOD . FVERIT . CVLTOR . DOMINI

RERVMQVE . ET . AMATOR . TV . QVI

Cetera desiderantur, fortasse tituli conclusio erat trita illa cantilena TV QVI *transis, dic, sit tibi terra levis.*

X.

Romae prae foribus Nob. Molariae ad Pontem Cestium. *Fabrett. III. p. 190. n. 440.*

Grata . VIRO . POSVIT . CONIVNX . MEMORA . LISA . .

DIGNA . PIO . NATO . QVI . CITO . RAPTVS . ABIT

MVNERA . QVAE . DECVIT . NATVM . PATRI . MATRIQVE

PARARE

IN . *cog*NATORVM . SERIE . MA*estas epulas, & dat*

PIA . VOTA . MIHI . TITVLIS . TRISTISSIMA . *conjux*

QVE . SVBOLES . OLIM . SERVAVIT . TEMPORE LONGO

A. FABIO . DAPHNO

FABIA . PYRALLIS

CONIVGI . CARISSIMO

POSVIT

DI . TALESQVE . DABVNT . EPVLAS . MERITIS

PRO . TALIBVS . ILLI . ET . NATVM . PATRI

MATRIS . PIETATE . PROBABVNT

Priores septem versus tympano arae inscriptos omisit Reinesius Cl. *XIV. p.* 195. quem Muratorius *Vol. III. p.* 1341. 10. accusat ne Fabretto quidem commemorato, quasi ipse primus lapidem ex Ligorio ediderit, & deformiorem, quam Fabrettus.

X I.

Romae in vinea Card. Rod. Carpensis. *Grut. pag.* 939.

D . M
FABIAE . PYRALLIDI . OPTIMAE
ET . SANCTAE . PATRONAE
DE . SE . BENEMERIT
ARTEMISIVS . LIBERTVS
CVNCTORVM . HAEC . SVBOLI . SEDEM
POST . MORTE . RELIQVIT . ANTE
TAMEN . NATO . CONIVGE . ET ANTE . SVO
NONDVM . SECVRA . DVM . FLET . MAES
TISSIMA . MENTE . OCCIDIT . ET
TRISTES . DECEPIT . MAESTA . FOVENDO
SET *sic*. NOS . SOLLICITI . MEMORESQVE
PARENTIS . AMORE . MATREM
CVM . NATO . CONIVGE . CVMQVE . SVO
SECVROS . COLIMVS . MEMORES . DE
NOMINE . NOSTRO . ET . FACIET
SVBOLES . MVLTOS . MEMORATA . PER . ANNOS
SACRA . DEIS . PATRIBVSQVE . SVIS
MEMORESQ. PRIORVM . ET . MEMO
RES . NOSTRI . NOSTRORVMQ. ALTA
PROPAGO . AETERNO . SERVENT
SEMPER . MEMORABILE . NOMEN
QVISQVIS . ES . AVT . OLIM . NOSTRA . DE
STIRPE . FVTVRVS . SIS . MEMOR
ANTIQVI . NOMINIS . ET . TITVLI . IN
QVORVM . TITVLO . HIC . DATVR . ESSE
LOCVS . ET . DOMVS . AETERNAE
TV . TVEARE . FOCOS

XII.

XII.

Ex Muſ. Veron. p. 314.

ΣΕΜΝΗΝΠΗΝΕΛΟΠΗΝΟΠΑΛΑΙΒΙΟΣΕΣΧΕΔΕΚΑΙΝΥΝ
ΣΕΜΝΗΝΦΗΛΙΚΙΤΑΝΟΥΤΑΧΑΜΙΟΤΕΡΗΝ
ΒΟΥΛΟΜΕΝΗΣΔΕΘΑΝΕΙΝΑΝΔΡΟΣΠΟΤΕΡΗΝΣΦΕΤΕΡΟΙΟ
ΕΚΛΥΕΣΩΔΑΙΜΩΝΠΟΛΛΑΚΙΣΕΥΧΟΜΕΝΗΣ
ΤΟΙΓΑΡΤΟΙΚΑΙΕΜΕΙΟΔΙΚΑΙΟΤΕΡΗΝΟΠΑΚΟΥΣΟΝΕΥΧΟΜΕ
ΝΟΥΠΛΟΥΤΩΝ
ΑΙΕΙΣΑΙΔΑΟΠΕΡΗΣΩΕΥΡΕΙΝΤΗΝΙΔΙΑΝΦΗΛΙΚΙΤΑΝΠΑΡΑΣΟΙ
ΚΛΑΥΔΙΟΣΙΗΤΗΡΑΓΑΘΕΙΝΟΣΤΗΝΔΕΑΝΕΘΗΚΕΝ
ΕΙΚΟΝΑΦΗΛΙΚΙΤΑΣΜΑΡΤΥΡΑΣΩΦΟΣΥΝΗΣ

Haec inſcriptio quinque lineis in Capitolio extat abſque ulla lacuna. Quae deficiunt in ſexto & ſeptimo verſu, Cl. Maffejus ita ſupplet.

Σεμνὴν Πηνελόπην ὁ πάλαι βίος ἴσχε δὲ, καὶ νῦν
Σεμνὴν Φηλίκιταν οὐ τάχα μειοτέρην.
Βουλομένης δὲ θανεῖν ἀνδρὸς προτέρην σφετέροιο
Ἔκλυες ὦ Δαίμων πολλάκις εὐχομένης.
Τοιγάρτοι καὶ ἐμεῖο δικαιοτέρην ὄπ' ἄκουσον
Εὐχομένου πλούτων πολλάκις, οὐ προθανεῖν,
Ἀλλ' ὅπου ἂν θανέω, καὶ εἰς ἀΐδαο περήσω.
Εὑρεῖν τὴν ἰδίαν Φηλίκιταν παρὰ σοί.
Κλαύδιος ἰητὴρ Ἀγαθεινὸς τήνδ' ἀνέθηκεν
Εἰκόνα Φηλίκιτας μάρτυρα σωφροσύνης.

Ita vertit idem Maffejus.

Penelopen antiqua aetas celebravit honeſtam,
Haud minor hac noſtra Felicitas reſonat.
Linquere cum vitam cuperet carum ante maritum,
Audiit orantem ſaepe, deditque Deus.
Ergo meam quoque Pluto audi, quae juſtior illa
Prex eſt, dum non, ut praemoriar, rogito,
At cum decedam, ſedeſque inviſam Acherontis,
Te prope ut aſpiciam conjugis ora meae.
Claudius hanc medicus poſuit maerens Agathinus,
Teſtem virtutis conjugis effigiem.

 XIII.

X I I I.

Extat in Museo Capitolino. *Ibid. pag. 315.*

Θ K

ΕΝΘΑΔΕΚΕΙΜΕΑΝΑΥΔΟΝΑ

ΠΝΟΥΝΞΕΝΟΝΕΝΘΑΔΕΚΕΙ . . .

ΠΑΙΔΙΟΝΕΚΠΡΟΛΙΠΩΝΓΛΥΚΕ . . .

ΦΑΟϹ ΑΕΛΙΟΙΟ ΖΗϹΑϹΜΕΝ . . .

ΤΑϹΕΓΩ . . . . ΑΙΔΥΟΜΗ . . .

. . ΔΟΜΑΔΑϹ ΔΙϹϹΑϹΜΟ . . .

. . . . ΟϹ ΕϹΧΟΝ ΕΚΡΟΛΙΠΩ . . .

. . ΑΤΡΑΝ ϹΙΝΩΠΗΝ ΤΩΔΠΟΚΕΙ

. . ΟΝΟΥΝΟΜΑΤΟΥΜΟΝ ΚΟΡΝΟΥΤΙΩΝ

ΚΑΤΑΚΕΙΜΕΛΙΠΩΝ ΠΕΝΘΟϹ ΓΟΝΕΟΙ

ϹΙΤΑΜΑΔΕΝΗΠΙΑΧΟΥΔΑΚΡΥΑ ΠΛΗ . .

ΑΧΕΡΟΝΤΙΔΑ ΛΙΜΝΗΝ ΔΙΟΔΟΡ . . .

ΤΩ ΙΔΙΩ . . . .

Cl. Marchio Maffejus sic lacunis consultum voluit.

Ἐνθάδε κεῖμαι ἄναυδον, ἄπνυν ξένον, ἐνθάδε κεῖμαι
Παιδίον ἐκπρολιπὼν γλυκερὸν φάος ἀελίοιο.
Ζήσας μὲν λυκάβαντας ἐγὼ δύο μῆνας
Ἑβδομάδας δισσὰς, μόνον ὥρας ἤματος ἔχον,
Ἐκπρολιπὼν πάτραν Σινώπην τῷδε πρόκειμαι
Τύμβῳ, ἐπὶ στήλης κεχαραγμένον οὔνομα τὠμὸν
Κορνυτίων κατάκειμαι λιπὼν πένθος γονεοῖσι
Ταμὰ δὲ νηπιάχου δάκρυα πλῆσ' ἀχεροντίδα λίμνην

Διόδωρ . . . . τῷ ἰδίῳ υἱῷ

Sic vertit laudatus Maffejus.

Hic jaceo exanimis, sine voce hic heu jaceo, hospes,
Amissa solis praedulci luce, puellus;
Annos exegi vivens duo, adhuc duo menses,
Hebdomadas binas, aliquas vix insuper horas.
Deserui Sinopen patriam; projectus in istum
Sum tumulum, in parvo hoc insculpto nomine cippo,
Cornutius, luctu his qui me genuere relicto,
Infantis lacrimis Acherontia stagna replevi.

XIV.

XIV.

Romae. *Ex Thes. Grut.* 992. 3.

RVSTICELLA M. L. CYTHERIS

DEBITVM . REDDIDIT . X. K. SEPT MALVGINENS . ET . BLAESO . CoS

QVANDOCVMQVE . LEVIS . TELLVS . MEA . CONTEGET . OSSA

1. INCISVM . ET . DVRO . NOMINE . ERIT . LAPIDE

2. QVOD . SI . FORTE . TIBI . FVERIT . FATORVM . CVRA . MEORVM

NE . GRAVE . SIT . TVMVLVM . VISERE . SAEPE . MEVM

ET . QVICVMQVE . TVIS . VMOR . LABETVR . OCELLIS

PROTINVS . INDE . MEOS . DEFLVAT . IN . CINERES

3. QVID . LACRVMIS . OPVS . EST . RVSTICELLI . CARISSIME

CONIVNX . EXTINCTOS . CINERES . SOLLICITARE . MEOS

VNA . DOMVS . CVNCTIS . NEV . FVGIENDA . VIRIS

VT . QVAE . VOLVI . TEMPORE . TEMPVS . HABET

NONDVM . BIS . VICENOS . ANNOS . COMPLEVERAT . ANNVS

SVPREMVM . PARCAE . SORTE . DEDERE . MIHI

1. March. Maffejus sic emendat. NOMEN ERIT LAPIDE

2. Idem. SIQVA TIBI FVERIT FATORVM CVRA MEORVM

3. Si dicas *Cariſſime Ruſticelli*, ſculptorem emendabis.

XV.

Trebiae. *Ex Franciſco Aligerio in Antiq. Valentin.*

DEFVNCTA CHELIDONAE POMPONIA EST HIC SITA

AETATIS QVINTO DECVMO ANNO INFELIX ABICIT

QVAE DVLCEM VITAM ET LVCEM REDDERE MORTE MEA

LVBET NEC LICITVMST MESERA SICCINE TACES

NEC LACRVMIS MEIS REFERS LACRVMVLAM METV

AN CESSAS CONIVX VERVM ME MORS ACERBA SATIS

SIT QVOD ET IMMATVRA ABSTVLIT COMPLEXV TVO

NEC TE MACERA DVLCISSIMA AVTEM ET SVAVISSIMA

VXOR TVI POMPONI MEMOR AETERNVM VALE

Franciſcus Aligerius Dantis tertii Filius hoc epigramma, verſibus comicis ſeptenariis, ultimo ſemper jambo pede, Romae extitiſſe, & ſe vidiſſe ſcribit, cujus ope ſupplevit fragmentum corroſi marmoris in xyſto olim viri nobilis Benedicti Va-

Valenti, Clementis VII. deinde Pauli III. PP. MM., tribuni aerarii, nunc Comitis Jacobi, & Cl. Praesulis Philippi Valenti. De hujus monumenti antiquitate dubitaverit fortasse aliquis. At equidem non video, quid deroget Aligerio fidem. Poterat enim quispiam, antequam casus, aut ignavia marmoris integritati officeret, titulum in sua adversaria retulisse, & haec cum Aligerio, antiquae rei studiosissimo, communicasse. Porro fragmentum marmoris, quod etiamnum extat, non in urbe Valentia, ut Cl. Maffejus falso opinatus est, sed Trebiae in domo Valentina sic habet.

DONAE POMPONIA ES
DECVMO ANNO INFOE
VITAM ET LVCEM REDI
NEC LICITVMST MESERA . S
frag *mentum*
MEIS REFERS . . . CRVMVLAM
VERVM ME MORS ACERBA . S
IMMATVRA ABSTVLIT
DVLCISSIMA AVTEM ET SVAVIS

Dialogus est viri superstitis cum uxore defuncta; ac si interrogationem addideris post verba *taces*, *lacrumulam*, *conjux*, captu facillima sunt, quae antecedunt, quaeque sequuntur, omnia. Viri alloquium quiescit in voce *conjux*; conjugis in *macera*; tum Pomponius uxorem de more aeternum valere jubet. De E pro I in *mesera*, itemque V pro I nihil dico: norunt haec, qui vetustos aut lapides, aut poetas a primo limine salutarunt. Quia vox Chelidon saepe est obvia in servitute, visa est hujus lapidis haec Classis propria.

XVI.

Romae. *Ex Ficoronio Muratorius p. 1676. 9.*

DIVA PRECOR TELLVS ALVO
COMPLECTERE SANCTA OSSVA
QVORVM IN HOC NOMINA
SVNT LAPIDE FL. OPHELIONIS
FL. BEBRYCIS.

XVII.

XVII.

Reinef. Claff. XVI. num. 65.

C. PVBLICIVS . C. L. AM . . . .

1. V. RVSTIA . C. L. . . . .

C. CLAVDIVS . FAVSTVS . VI VIR

TEMPORE . SVPREMO . FAVSTE

EST . TIBI . CVRA . VIDENDI

SI . PERLEGISTI . VENIAS . LICET

ET REQVIESCAS

ANNVIS AN REFVOIS FRVSTRA

HAEC DOMVS HAEC REQVIES

OMNIBVS VNA MANET

HVC VENIENDVM INQVAM

1. Reinef. v. interpretatur *Vibiae*. Scaliger in indice notarum in viris explicat v. *vivum*, in feminis *praenomen*. At ubi v. non eft ejufdem magnitudinis, ac litterae nominum, vel ubi eft appofita loco minus proprio, femper vitae indicium eft, ficuti mortis Θ initium θανάτος, ut in fequenti. Vid. *Fabrett. cap. I. p. 39. num. 170.*

XVIII.

Tumifii. *Infcr. Donian. p. 354.*

1. Θ. C. FIDICVLANIVS . C. L. AEDACVS

Θ. C. FIDICVLANIVS . C. F. ARN. RVFVS

V. FIDICVLANIA . C. L. HIPPOLITE

FATALEM . HANC . SEDEM . HIPPOLITE . DEDIT . OB . PIETATEM

IN . COMMVNE . SIBI . ET . GNATO . COLLIBERTOQVE

1. Murat. *p. 1582. n. 11.* habet in 3. *lin.* HIPPOLITHAE, & in hexametro AEDEM pro *fedem*.

XIX.

E fchedis Barberinis. *Fabrett. V. p. 417. n. 369.*

MVRRIA HOC TITVLO PATRONVM PIETATIS HONORAT

QVICQVID ID EST GRATVM MANIBVS OFFICIVM

NON IVSSA TAMEN NEC VOCE ROGATA

HIC ALIIS OBIIT VIVIT LIBERTAE SVAE SVAVIS PATRON

XX.

XX.

Romae. *Grut.* 660. 1.

D M

XANTIPPES · SIVE · IAIAE

C. CASSIVS · LVCILIANVS

ALVMNAE · DVLCISSIMAE

SEV · MORTIS · MISERET · SEV · TE · VITAE · PERLIOR

1. NOMEN · XANTIPPE · IAIA · EAEDEM · LVDICRO

QVOD · EXSPRIMENS · DOLORE · FVGIT · ANIMA · CORPORE

HIC · CONQVIESCIT · CVNIS · TERRAE · MOLLIBVS

QVAM · TRINO · ANNORVM · FILO · PROTERENTIA

NOVEM · POST · MENSVM · FATA · CONFICIVNT · MALA

LVES · IGNITA [a] · TORRET · NOCTES · ET · DIES

VENVSTA · AMOENA · INEPTIENS [b] · ET · GARRVLA

QVAM · SI · QVA PIETAS · INSITAST · CAELESTIBVS

VIVENTI · INGENIO · SOLI · ET · LVCI · REDDITE

ALTORIS · MEMOREM · QVEM · PARENTES · DIXERANT

2. CVM · PRIMVM · NATVST · LVCILIANVM

CASSIVM

a *Ald. & Verd. Sched.* VLTRA QV . . . ES. b *Verd.* INTE . . RVLA.

1. Fabrettus *Ant. Inscr. III. p.* 148. *Iajae* cognomen Xantippe additum opinatur, quod esset supra aetatem amoena & garrula. Gruteri *inscr. IV. pag.* 1122. instituti veteris fuisse ostendit, ut sodales peculiare nomen amico imponerent.

2. Lucilianus hic noster ita dictus, vix ortus est, Fabretti opinionem omnino evertit, de qua antecedens Diss. num. VI.

XXI.

Romae. *Murator. p.* 1295. 8.

MEMMIA M. L. ANNA

AC · VELVTI · FORMOSA · ROSA · CVM · TEMPORE · PRODIT

ARESCIT · CERTO · TEMPORE · DEINDE · SVO

SIC · TV · COEPISTI · PRIMO · FORMOSA · ANNA · VIDERI

TEMPORE · SED · SVBITO · DESINIS · ESSE · MEA

HOC · STABILIS · TVVS · HEV · QVO · POSSVM · MVNERE · PARVO

PROSEQVAR · ATQVE · OPTO · SIT · TIBI · TERRA · LEVIS

XXII.

XXIII.

Romae. *Gudius in indic. Praenom. & Nom. p.* 101.

DIIS · MANIBVS
CLAVDIAE · PISTES
PRIMVS · CONIVGI
OPTVMAE · SANCTAE
ET · PIAE · BENEMERITAE
NON · AEQVOS · PARCAE · STATVISTIS · STAMINA · VITAE
TAM · BENE · COMPOSITOS · POTVISTIS · SEDE · TENERE
AMISSA · EST · CONIVNX · CVR · EGO · ET · IPSE · MOROR
SI · FELIX · ESSEM · PISTE · MEA · VIVERE · DEBVIT
TRISTIA · CONTIGERVNT · QVI · AMISSA · CONIVGE · VIVO
NIL · EST · TAM · MISERVM · QVAM · TOTAM · PERDERE · VITAM
NEC · VITAE · NASCI · DVRA · PEREGISTIS · CRVDELIA · PENSA · SORORES
RVPTAQVE · DEFICIVNT · IN · PRIMO · MVNERE · FVSI
O · NIMIS · INIVSTAE · TER · DENOS · DARE · MVNVS · IN · ANNOS
DECEPTVS · GRAVIVS · FATVM · SIC · PRESSIT · EGESTAS
DVM · VITAM · TVLERO · PRIMVS · PISTES · LVGEO · CONIVGIVM
TI. FL. CALLITYCHIANVS
MARITVS
CVM · QVA · VIXIT
SINE · QVERELLA *sic*
ANNIS · XIIII
DIEBVS · XVI

Habet hanc infcr. Fabrett. *V. p.* 419. *n.* 379. fed imperf.

XXIV.

Romae. *Orthogr. Ald. Manut. p.* 406.

C. VIBIVS C. L. C. VIBIVS C. L. FELIX VIBIA Ɔ L. LATINA F. P.
HELENVS FELIX VIXIT
RABIRIVS P. L.
HILARVS
QVAE TIBI CVNQVE MEI POTVERVNT PIGNORA AMORIS
NATA DARI POPVLO SVNT LACRVMANTE DATA
ET VOLVI MAIORA NIMIS SED CVRA MEORVM
FIDA MEI PROHIBET ME CINEREM ESSE ROGI

X X V.

Romae in S. Simpliciani. *Grut. p. 656. 2.* & *Murat. p. 621. 2.*

Q · VIRI · SEVERINI
ATTIA · SEVERINA · Q · VIRIVS
O · NESAS *sic* · PARENTES
1. RAPTVS · EGO · SVPERIS · PATRIBVS
QVE · ABLATVS · INIQVE · CVM · FRVI
DEBVERAM · AETATE · FLORIDA · LVCE
HIS · REQVIESCO · LOCIS · VITAM · CVI · FATA
NEGARVNT · PRAECIPITEM · MEMET
SVPERI · MERSERE · SVB · AVLAS · AC · TVMV
LO · CLVSERE · GRAVI · VSVS · ET · ARSQVE
MIHI · FVERAT · STVDIOSO · CORDE
REPERTA · MAXIMA · QVADRIPEDVM
CVRA · STVDIA · QVOQVE · PLVRA · FV
ERVNT · INGENIO · SEMPER · PLENVS
PROBITATE · BEATVS · VT · QVANDOQVE
SIMVL · PARTIBVS · FINITO · LVMINE
VITAE · MANIBVS · HIS · QVIETI
PARITER · SOCIAVIMVR · VNA
QVISQVE · LEGIS · DOLEAS · DEVITES · TALIA · FATA
QVI · VIXIT · ANN · XXVII · MEN · X · D · XV
ATTIO EPICTETO LIBERT

1. *Nesas* pro nefas, vox frequenter obvia in puerorum, & adolescentum titulis sepulcralibus. *Patribus* pro parentibus non inusitatum in lapidibus. Apud Murator. *p.* 1184. *Varusius Acceptius & Totia Lalla Patres* filio sepulcrum *& Sibi Vivi Fecerunt*. Dixi Varusius, non *Carisius*, ut in Muratorio, usus emendatione Hagenbuchii *Epist. Epig. p. 206. seq.*

X X V I.

Romae. *Murat. p. 621. 2.*

1. FLORVS · EGO · HIC · IACEO
2. BIGARIVS · INFANS · QVI · CITO
DVM · CVPIO · CVRRVS · CITO · DECIDO · AD · VMBRAS
IANVARIVS · ALVMNO · DVLCISSIMO

1. Mu-

1. Muratorius *Vol. II. p. 621.* exhibet anaglypha, in quibus equestris figura huic bigario praeit lauream coronam gestans.

2. Rari ad senectutem pervenere agitatores; ideo Xiphilinus in Anton. Caracalla mentionem faciens cujusdam Europis 82. coronis celebris addit, hoc nemini contigisse.

XXVII.

Ferrett. p. 87.

D. M.

EVTICHETI . AVRIG. AN. XXII. FL. RVFINVS

ET . SEMP. DIOFANES . SERVO . B. M. F

HOC . RVDIS . AVRIGAE . REQVIESCVNT . OSSA . SEPVLCRO

NEC . TAMEN . IGNARI . FLECTERE . LORA . MANV

1. IAM . QVI . QVADRIIVGOS . AVDEREM . SCANDERE . CVRRVS

ET . TAMEN . A . BIIVGIS . NON . REMOVERER . EQVIS

2. INVIDERE . MEIS . ANNIS . CRVDELIA . FATA

FATA . QVIBVS . NEQVEAS . OPPOSVISSE . MANVS

NEC . MIHI . CONCESSA . EST . MORITVRO . GLORIA . CIRCI

DONARET . LACRVMAS . NE . PIA . TVRBA . MIHI

VSSERE . ARDENTES . INTVS . MEA . VISCERA . MORBI

VINCERE . QVOS . MEDICAE . NON . POTVERE . MANVS

SPARGE . PRECOR . FLORES . SVPRA . MEA . BVSTA . VIATOR

3. FAVISTI . VIVO . FORSITAN . IPSE . MIHI

1. Erant quadrigae dicatae soli, qui per quatuor anni tempora vertitur: bigae lunae, quia & nocte videtur & die: trigae Diis inferis, quia per tres aetates, aut tres Parcas ad se rapiunt homines: sejugae Jovi, utpote Deorum maximo; simplices Castori; desultores Lucifero, & Hespero.

2. Hoc fere modo Martialis *X. 53.*

Ille ego sum Scorpus clamosi gloria circi,
Plausus, Roma tui, deliciaeque breves.
Invida quem Lachesis rapuit trieteride nona,
Dum numerat palmas, credidit esse senem.

3. Victores laudati in circo, palmarumque numerus, & equorum nomina saepe signata in lapidibus. Claruit prae ce-

teris Aelius Calpurnianus, bigarius, trigarius, quadrigarius in factionibus Veneta, Russata, & Prasina, in quibus habuit palmas innumerabiles. Vid. *Thes. Murat. pag. 623. num.* 3. Cl. Eques Odamus jaspidem annularem possidebat, in quo incisus erat auriga nomine STESVS, qui dirigebat duodecim equos. Insignibus familiae aurigae distincti erant. *Virg. Aen. VIII.*

Atque levem clypeum sublatis cornibus Io
Auro insignibat jam setis obsita, jam bos
Argumentum ingens.

XXVIII.

Murator. p. 621. 1.

1. O . VTINAM . VIVO . POTVISSEM
PRAEMIA . MORVM . REDDERE . NVNC
LACRIMAS . ACCIPE . PRO . MERITIS . NAM
SEMPER . FATEOR . TACITA . TE . MENTE . PROBAVI
DETEXIT . SENSVS . VLTIMA . FLAMMA . MEOS
TV . COLVMEN . RERVM . SEMPER . TV . CVRA
MEARVM . NVNC . ERIS . ET . LVCTVS . TV
QVOQVE . CAVSA . MEI . OSSIBVS . INFVNDAM
2. QVAE . NVNCQVAM *sic* . VINA . BIBISTI
DIS . MANIBVS
ONESIMI . ANICETVS . CARISSIMO . FECIT . DOMINO

1. Tam in superiore, quam in hoc sepulcro insculptae sunt bigae, indicium artis, quam demortuus profitebatur. Anicetum Onesimi non libertum, sed mancipium fuisse constat ex praevia Diss. num. VI.

2. Victus ratio, si minus eadem, non erat oppido diversa aurigarum, ac athletarum, de quibus nonnihil dixi ante inscr. XV. Cl. III. Quam perdite deperiret hos ludos populus terrarum princeps, palam facit Horatius *Ode I.* & Juvenalis *Sat. X.* 80. Hinc dominorum in agitatores indignus amor. Svetonius Caligulam narrat agitatori Cythico praeter equile marmoreum, praesepe eburneum, purpurea tegumenta, ac monile gemmis ornatum, domum etiam, & familiam & supellectilem tradidisse, concluditque, *consulatum quoque traditur destinasse*.

XXIX.

XXIX.

Romae in Coenobio SS. Jo. & Pauli, in sarcophago marmoreo ad usum fontis in officinam culinariam translato.

Ex Mus. Veron. pag. 312. 2.

HIC . DORMIT . LVCAS
AGATHENSIS . GENTIS . ALVMNVS
FVNCTVS . IN . HAC . AVLA
CARDINIS . OFFICIO
IVSTITIAE . FONS . MVN
DITIB . VAS . LEX . PIETATIS
LVX *fidei at dominis* DE
VIA . SPES . MISERIS
VT . VOLVIT . DEVS . HVNC
MVNDI . FINIRE . LABORES
SVSTVLIT . IPSE . ANIMAM
ET . REDDIDIT . OSSA . MICHI *sic*

XXX.

Ex Mus. Veron. pag. 316. 3.

ΔΑΙΜΟϹΙΝ ΕΥϹΕΒΕϹΙΝ ΓΑΙΟΥ
ΙΟΥΛΙΟΥ ΚΑΡΑΚΟΥΤΤΙΟΥ
ΠΟΙΗϹΕΝ ΚΑϹΙΑΤΩ ΤΕΙΜΙΩ
ΚΑΙΑΞΙΟ ΑΝΔΡΙ
ΠΑϹΙΦΙΛΟϹ ΘΝΗΤΟΙϹΕΙϹΤΑ
ΘΑΝΑΤΟΥϹΔΕΙϹΙΔΑΙΜΩΝ
ΚΟΙΜΑΤΑΙ ΚΑΡΑΚΟΥΤΤΙϹ
ΕΧΩΝ ΜΝΗΜΗΝ ΔΙΑΠΑΝΤΟϹ
ΤΕΡΨΑϹ ϹΥΝΚΛΗΤΟΝ ΜΑΤΡΩ
ΝΑϹ ΚΑΙ ΓΑϹΙΛΗΑϹ
ΕΥΦΡΑΝΘΕΙϹ ΕΦΟϹΟΝ ΜΟΙΡΑΙ ΧΡΟ
ΝΟΝ ΩΡΙϹΑΝ ΑΥΤΩ
ΕΥϹΕΒΙΗϹ ΕΝΕΚΕΝ ΔΟΞΑϹΘΕΙϹ
ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΛΗΘΗΝ

Δαίμοσιν εὐσεβέσιν Γαΐȣ Ἰȣλίȣ Καρακȣττίȣ
Ποίησεν Κάσια τῷ τιμίῳ καὶ ἀξίῳ ἀνδρί.
Πᾶσι φίλος θνητοῖς, εἰς τ' ἀθανάτȣς δεισιδαίμων,

Κοι-

Κοιμᾶται Καρακούττις ἔχων μνήμην διαπαντὸς
Τέρψας σύγκλητον, ματρώνας καὶ Βασιλῆας,
Εὐφρανθεὶς ἐφ' ὅσον μοῖραι χρόνον ὤρισαν αὐτῷ,
Εὐσεβίης ἕνεκεν δοξασθεὶς καὶ μετὰ λήθην.

Sic vertit idem Cl. Maffejus.

Piis Manibus Caji Julii Caracuttii
Cassia fecit honorando dignoque marito.
Omnibus accepto magno erga numina cultu,
Perpetuo dormit Caracuttis in hocce sepulcro.
Reges oblectans, matronasque, atque senatum,
Postquam hilare vixit, dum fata, Deique sinebant.
Obtinet ob pietatem etiam post funera laudes.

XXXI.

Romae. *Murat. pag. 650. 2.*

ΚΗΡΥΞ ΚΑΙ ΤΑΦΟϹ ΕΙΜΙ
ΒΡΟΤΟΥ ΠΑΡΟϹ ΑΡΧΕΧΟΡΟΙΟ
ΕΥΤΥΧΟΥϹ ΑΙΑΖΩΝ ΚΗΡΑ
ΜΙΝΥΝΘΑ ΔΙΟΝ
ΟϹ ΘΝΗΤΟΙϹ ΨΥΧΗΝ ΠΕΙ
ϹΑϹ ΕΠΙ ϹωΜΑϹΙΝ ΕΛΘΕΙΝ
ΤΗΝ ΑΥΤΟΥ ΜΕΛΕϹϹ ΟΥΚ ΑΝ
ΕΠΕΙϹΕ ΜΕΝΕΙΝ

Κήρυξ καὶ τάφος εἰμὶ βροτοῦ παρὸς ἀρχεχοροῖο,
Εὐτύχους αἰάζων κῆρα μινύνθα δῖον.
Ὅς θνητοῖς ψυχὴν πάσας ἐπὶ σώμασιν ἐλθεῖν
Τὴν αὐτοῦ μέλεος, οὐκ ἂν ἔπεισε μένειν.

Latine reddidit Benedictus Egius Spoletinus.

Sum praeco excelsi Felicis & urna choragi,
Cui vitam exiguam fata dedisse queror.
Qui potuit revocare animas in corpora cantu
Mellifluo, tenuit non tamen ipse suam.

Euticheś est nomen, Felicem reddit Egius. ΑΡΧΕΧΟΡΟϹ, seu *choragus*, italice *mastro di cappella*. Svet. in Aug. 70.
Quum primum istorum conduxit mensa choragum.

XXXII.

XXXII.

Extabat in mensa marmorea in quodam praedio prope S. Felicis. *Gorius Inscr. Ant. Etr. Part. I. p.* 453.

ΤΗΝ ΤΡΙΒΟΝΠΑΓΑΤΕΚΑΑΑΗΤωC ΤΟΔΕ CHMANOHCHC
ΜΗ ΔΕΟΜΑΙ ΓΕΛΑC''C ΕΙ.ΚΥΝΟC ΕCΤΙ ΤΑΦΟC
ΕΤΑΤCOHH XEIFCCAE KONIN CTNEOHT ANAKTOC
OC MOT KAI CIHAH TONAC EXAPAΞE NOΓON

Antiquarii incuria corruptam restituit, latineque reddidit Cl. Salvinius *ibid. p.* 454.

Τὸν τρίβ' ν δ' ἀδάκρυτος · ἀλύπως τοῦτο σῆμα νοήσης
Μὴ, δέομαι, γελάσης · εἰ κυνός ἐστι τάφος.
Ἐκλαύσθην · χεῦε δὲ κόνιν συνθέμενος ἄνακτος
Ὅς μοι καὶ στήλη τόνδ' ἐχάραξε λόγον.

Tu sine maestitia monumentum hoc cerne, viator,
Ne, quaeso, ride, si canis est tumulus.
Sum desleta: cinis domino compostus ab ipso,
Qui nostro & cippo talia verba dedit.

XXXIII.

Ex Pithei Catalectis p. 604.

1. LEGE AEVITERNA TRADITVS LETO PVER
BIS OCTO IN ANNIS HOCCE SVB TVMVLO IACET
QVEM CVNCTA FLEVIT TVRBA MVLTO PLVS HERVS
SPECIE OBNITENTEM MORIBVS CVM VINCERET
HIC PHOCAENSIVM CIVIS IN PATRIO SOLO
HVNC ITALORVM DITIS INTRA TERMINOS
2. NOMEN TENEBIT ISIDIS NATI PVER

1. Reines. *Cl. XVII. n.* 142. dat OBTINENTEM, PHOCENSIVM, INTALORV. Murator. *p.* 1070. 2. legit item PHOCENSIVM, & pro *Isidis* nati dat SDISNATI, addit extare lapidem Fani. Sed Reinesius e sched. Langermanni collocat Urbini, ubi nunc deest non incuria civium, quos antiquitatis & litterarum amantissimos novi. Etenim tum, qui supersunt, litteratos lapides diligentissime tuentur, tum eorum, qui desiderantur, jacturam dolent, nonnullorum etiam anaglypha graphice delineata in adversariis servant. Mecum prae ceteris unum communicavit

cavit Eques Hieronymus Staccolus vir ornatissimus. Urna est sepulcralis fastigio distincta, divinitatis symbolo, ut nostra Diss. VII. n. XVIII. Utrinque ad latera extant Satyri, quorum in fronte nitet rosa, pendent e cornibus hinc inde taeniae ac sertum rosis variisque fructibus intertextum: sub serto geminae columbae pascunt, geminae superne volant, quales Virgilius duces ad Elysios Aeneae dedit: *Aen. VI. v. 199.*

Pascentes illae tantum prodire volando,
Quantum acie possent oculi servare sequentem.

Marmori insculpta inscriptio perbrevis optimis litteris exarata

DIIS MANIBVS
SACRVM
C. VXORI BENE MERENT

2. Gisbertus Cuperus in suo Harpocrate, edito Trajecti ad Rhenum 1681. *p.* 124. laudat hac de epigraphe Graevii litteras ad se datas existimantis, per *Isidis filium* intelligi hoc loco Harpocratem oportere: hunc autem puerum ita nuncupatum, utpote forma & castimonia praestantissimum, quales a Ptolomaeo vocantur *Harpocratici*. Quum porro teste Apulejo, & Tzetze ad Licophronem, nec non Eusebio *Praep III.* 11. Isis habeatur eadem ac Proserpina, hinc suspicio oritur, quam alii confirmant lapides Cl. VII. & VIII., hunc puerum specie & castimonia praestabilem ab ea raptum, apud inferos adoptandum, & legitimum quasi filium studiosissime adamandum.

XXXIV.

Romae in museo Kircheriano. *Murat. p.* 1414. 9.

NOMEN QVI RETINENS MAGNVS ALEXANDER
PALLADOS INVENTVM MEDICINALEMQVE LABOREM
QVOT FECI STVDIO PROXIMVS IPSE MEO
TESTOR NVNC SVPEROS NON HOC MERVISSE VIDEBAR
IN VOLNVS GENERIS QVOT SVBITO OCCIDIMVS
I NVNC ET DVBIAS FATORVM NEGLEGE CLADES
CONIVX QVOD POTVIT TVMVLVM MIHI REDDIDIT VNI
VALERIA VRSILLA

XXXV.

XXXV.

Inventus extra portam Salariam in villa Naria. *Ficoron. p.* 133.

OCTAVIA . L. ET . Ɔ L. ARBVSCVLA
V. A. XXIII. ET MENSES X
TVCCIA . Ɔ L. MATER . EIVS
TERMIVS *sic* . EST . VITAE . NOSTRAE .
TERTIVS . ET . VINCESIMVS *sic*
AMNVS *sic* . CVM . ME . FLORENTEM
MEI . COMBVSSERE . PARENTES
VIX . EGO . DVM . LICVIT .
SVPERIS . ACCEPTIOR . VNA
QVOI . NEMO . POTVIT . VERBIS .
MALEDICERE . ACERBO
CRVDELE . PATER . FVNVS . NATI
VIDISSE . VIDERIS
ET . PIA . COMPLEXV . MATER
SPOLIATA . SENESCENS
ATTV *sic* . DVLCIS . SOROR . EXTINCTO
ME . SOLARE . PARENTES
CRVDELIS . PLVTON . NIMIO
SAEVITER . RAPINAE
PARCE . PRECOR . NOSTRAM . IAM
LACERARE . DOMVM
I. TE . LAPSIS *sic* . OBTESTOR . LEVITER
SVPER . OSSA . RESIDAS
NE . NOSTRO . DOLEAT . CONDITVS
OFFICIO
DESINEIAM *sic* . FRVSTRA . MATER .
MATER . MEA . DESINE . FLETV . TE
MISERAM . TOTOS . EXAGITARE
DIES
NAMQVE . DOLOR . TALIS . NON .
NVNC . TIBI . CONTIGIT . VNI
HAEC . EADEM . ET . MAGNIS .
REGIBVS . ACCIDERVNT

Muratorius *Vol. III. p.* 1550. 4. in 3. lin. VRBANA *mater.* in 4. TERMINVS. in 5. VICENSIMVS. in 6. ANNVS. in 16. AT. TV. in 22. LAPIS. in 26. DESINE. IAM.

1. Gruterus *p.* 984. 6. & idem Muratorius *p.* 1584. 3. *in Castello* El Rio *in via Garciae* Perez dant lap. in quo hoc est distichon, & subscriptum

GRAECA . SER. HIC . SITA EST .
VALE . IACCVS VIR DD

XXXVI.

Gorius. *Inscr. Ant. Etr. Parte II. p.* 43.

ΣΤΑΣ ΞΕΝΕ ΤΑΝΔ ΑΘΡΗΣΟΝ ΕΠΙΣΤΑΜΑΙ ΚΛΕΟΠΑΤΡΑΝ
ΑΝ ΦΘΟΝΟΣ ΕΙΣ ΑΙΔΑΝ ΟΤ ΧΡΟΝΟΣ ΗΓΑΓΕΤΟ
ΜΟΡΦΑΣ Α ΠΡΩΤΕΙΟΝ ΕΧΕΙΝ ΔΩΡΗΣΑΤΟ ΚΤΠΡΙΣ
ΕΡΓΑ Δ ΑΘΑΝΑΙΑ ΤΕΡΠΝΑ ΣΑΟΦΡΟΣΤΝΑΣ
ΜΟΤΣΑ ΔΕ ΚΑΙ ΣΟΦΙΑΝ ΚΑΙ ΠΑΚΤΙΔΑ ΤΑΝ ΦΙΛΕΡΑΣΤΟΝ
ΣΤΜΦΩΝΙΑΝ ΕΡΑΤΟΙΣ ΜΕΙΞΑΜΕΝΑ ΜΕΛΕΣΙΝ
ΚΑΙ ΓΝΟΤΣ ΩΣ ΘΑΝΑΤΟΙΟ ΟΤΔΕΝ ΓΛΤΚΕΡΩΤΕΡΟΝ ΑΤΤΑΣ
ΖΗΘΙ ΚΑΛΟΝ ΤΕΙΝΑΣ ΟΤΡΙΟΝ ΕΤΦΡΟΣΙΝΑΝ
ΕΙ ΚΑΙ ΣΟΤ ΚΕΤΘΕΙ ΚΑΛΛΟΣ ΝΕΟΝ Ω ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ
ΤΤΜΒΟΣ ΚΑΙ ΦΡΟΤΔΟΝ ΣΩΜΑ ΛΕΛΟΓΧΕ ΚΟΝΙΣ
ΑΛΛ ΑΡΕΤΑ ΒΙΟΤΑΣ ΑΙΕΝ ΖΩΟΙΣΙ ΜΕΤΕΣΤΙ
ΨΤΧΑΣ ΜΑΝΤΟΤΣ ΕΧΚΛΕΑ ΣΩΦΡΟΣΤΝΗΝ

Nonnulla emendat Cl. Gorius.

Στᾶς ξένε τάνδ' ἄθρησον ὅτι στάλλα Κλεοπάτραν,
'Αν φθόνιος εἰς Ἀΐδαν ὁ χρόνος ἠγάγετο.
Μορφᾶς ἃ πρωτεῖον ἔχειν δωρήσατο Κύπρις,
Ἔργα δ' Ἀθηναία τέρπνα σαοφροσύνας.
Μοῦσα δὲ καὶ σοφίαν, καὶ πακτίδα τὰν φιλέραστον
Συμφωνίαν ἐρατοῖς μεισάμενα μέλεσιν.
Καὶ γνοὺς ὡς βιοτοῖο οὐδὲν γλυκερώτερον αὐθὶς
Ζῆθι, καλὸν τείνας οὔριον εὐφροσύνην.
Εἰ καὶ σοῦ κεῦθει κάλλος νέον ὦ Κλεόπατρα
Τύμβος. καὶ φρουδὸν σῶμα λελόγχε κόνις,
Ἀλλ' ἀρετὰ βιότας αἰὲν ζωοῖσι μέτεστι,
Ψυχᾶς μανύως εὔκλεα σωφροσύνην.

Ita

Ita vertit Cl. Antonius Maria Salvinius.

Stans hospes cippo Cleopatram conspice in isto,
Orco illam haud tempus, parca maligna tulit.
Huic primos formae Cypris donavit honores,
Atque opera huic Pallas grata pudicitiae.
1. *Musa dedit sophiam, & laetis concentibus aureae*
Permiscens una fila canora lyrae.
Noscens & vitae nil luce suavius ipsa
Tu vive, & da vela omnia laetitiis,
Si tumulo hoc tegitur juvenilis gratia formae,
Cleopatra, atque est corpus inane cinis.

1. Hoc tertium distichon jubebat fortasse Cleopatram habere locum in V. Classe, cui adserenda erat & illa poetria, cujus est hoc elogium apud Mazochium *pag.* 89. VITVRIA VRSI ALI AVG. CAESAR . NEPTIS . QVAE . DE . PVDICITIA VERSVS CONDIDIT . VIX. AN. XL. M. X. D. IIII.

XXXVII.

Extabat apud Franciscum Ficoronium.

Ex Mus. Veron. p. 295. 2.

D . M . S

MAXIMVS . HIC . RECVBO
DVLCISSIMVS . INFANS . BIMVLVS
IN . TERTIVM . ESCENDENS . SIT
MIHI . TERRA . LEVIS . DVLCIS
ERAM . MATRI . CARIOR
VSQVE . PATRI . FECERVNT
L. PETRONIVS . AMPLIATVS
ET . MASONIA . BRISEIS
FILIO DVLCISSIMO

XXXVIII.

Grut. p. 975.

CN. FLAVIVS . CN. L. SOSIA
CN. FLAVIVS . C. L. APOLLONIVS
SEIQVA RENASCENTES OPTANT CERTAMINA LAVDIS
EX NOSTRA ASPICIANT FACTA PRIORA FIDE

XXXIX.

Grut. pag. 637. 5.

1\. L. VALERIVS . ZABDAE MERCATORIS VENALICI

L. ARIES

SEV . STVPOR . HVIC . STVDIO . EST . SIVE . EST . INSANIA . NOMEN
OMNIS . AB . HAC . CVRA . CVRA . LEVATA . MEA . EST
MONVMENTVM . . . . ABSOLVI . . . . . ET . IMPENSA . MEA . AMICA
TELLVS . VT . DET . HOSPITIVM . OSSIBVS . QVOD . OMNES
ROGANT . SED . FELICES . IMPETRANT . NAM . QVID
EGREGIVM . QVIDVE . CVPIENDVM . EST . MAGIS . QVAM
VBEI . LVCEM . LIBERTATIS . ACCEPERIS . LASSAE . SENECTAE
SPIRITVM . IBI . DEPONERE . QVOD . INNOCENTIS . SIGNVM
EST . MAXIMVM

Zabdam quendam Palmyrenorum ducem in bello contra Aegyptios Vopiſcus memorat. Sed hic noſter ſervili e genere. *Venalitii* ſunt venditores: vid. *Cic. Orat. pro Cornel.* 2. *&* *Sueton. de Cl. Rhetorib.* Gloſſarium habet *Venalitiarius* σωματέμποϱος.

XL.

Romae. *Spon. Miſcell. Erud. Ant. Sect. VI. p.* 219.

QVICVNQVE ES PVERO LACRIMAS EFFVNDE VIATOR
BIS TVLIT HIC SENOS PRIMAEVI GERMINIS ANNOS
DELICIVMQVE FVIT DOMINI SPES GRATA PARENTVM
QVOS MALE DESERVIT LONGO POST FATA DOLORI
1\. NOVERAT HIC DOCTA FABRICARE MONILIA DEXTRA
ET MOLLE IN VARIAS AVRVM DISPONERE GEMMAS
NOMEN ERAT PVERO PAGVS AT NVNC FVNVS ACERBVM
ET CINIS IN TVMVLIS IACET ET SINE NOMINE CORPVS
QVI VIXIT AN. XII
MEN. VIIII. DIEBVS XIII. HOR. VIII

1\. Monilis nomine intellige matronarum ornamenta omnia, quae dono dantur. Vid. *Iſidor. Origin. XIX.* 31. Multa de monilibus Diſſ. Glyptographica Cl. Commendatoris Victorii. De variis ſervorum artibus confer Pignorium: interea audi *Cic. pro Sext. Roſcio Amer. Familiam vero quantam, & quam varias*

rias cum artificiis habeat, quid ego dicam? mitto hasce artes vulgares, coquos, pistores, lecticarios: animi, & aurium causa tot habet homines, ut quotidiano cantu vocum, & nervorum, & tibiarum, tota vicinitas personet. Multo laudabilior Pomponius Atticus, qui *usus est familia, si utilitate judicandum est, optima, si forma vix mediocri. Namque in ea erant pueri litteratissimi, anagnostae optimi, & plurimi librarii, ut ne pedissequus quidem esset, qui non utrumque horum pulcre facere posset.*

XLI.

Ex Donian. Inscr. Cl. X. p. 371.

DIS MANIBVS SACRVM

M. GELLIVS . MAXIMVS . PHOEBO . LIB. OPTVM.

HIC SITVS EST QVONDAM GELLI PARS MAXIMA PHOEBVS

ADFECTVS OMNES POSSIDET IPSE LAPIS

VIX CONSVMMAVIT SEPTEM QVINQVENNIA LVSTRI

OSCVLA FERVENTEM NEC TENVERE ANIMAM

QVOD SI MVTARI POTVISSENT FILA SORORVM

GAVDERET CONDI MAXIMVS HOC TVMVLO

Ferretius & Donius & ex Donio Muratorius scribunt extitisse hunc lapidem in agro Tusculano: Cittadinus Romae in S. Luciae in Orphaea. Murator. *p.* 1538. ante versus habet 3. lineas, legitque LIB OPTIMO. in 5. *v.* FATA pro *fila*. Grut. dat CAELIVS pro *Maximus*.

XLII.

E Schedis Barberinis. *Fabrett. IV.* 284. *n.* 185.

VIPSANIA M. L. PHILVSA

VIXIT . ANN. XX

1. TE . LAPIS . OPTESTOR *sic* . LEVITER SVPER OSSA

RESIDAS . NE . NOSTRO . DOLEAS . CONDITA . OFFICIO

M. VIPSANIVS . SP. F. LATINVS . VIXIT ANN. L.

FILIVS . FACERE . QVOD . DEBVERAT . PATRI . MORS . INIQVA

INTERCESSIT . FILIO . FECIT . PATER

1. Idem hoc distichon, tantum posita B pro P in voce *obtestor*, & in pentametro CONDITVS pro *condita*, jam ad inscriptio-

nem

nem XXXV. dixi esse alibi repetitum. Iidem quippe versus in diversis lapidibus inveniuntur. Ne multis utar, confer in hac Cl. inscr. XXXV. & XLIV.

XLIII.

Romae in SS. Cosmae & Damiani.
Ex Donio Murator. p. 1640. 11.

L. AVIANVS . DD
HI . SANCTE . COLVERE . DEOS . VIXERE *probati*
POST . OBITVM . ELYSIOS . VT . POSSENT *visere campos* .
DD. *decreto decurionum*, ut adnotat. inscript. XXXV.

XLIV.

Romae apud Ficoronium. *Murat. p. 1589. 9.*
In latere anteriore.

IVLIA' C' L' APHE
2. VIRGVNCVLA' ANNORVM' XI' DEDVCTA IA . . .
C' IVLIVM' APOLLONIDAM' PIA' ET' SANCT . . .
SVO' ET PARENTIBVS VIXIT' ANNOS' XV
EREPTAM' VIRO' ET' MATRI' MATER' ME' TERRA' *Recepit*
CVM' AD MORTEM' MATRIS' DE' GREMIO' RAPIOR
OMNIBVS' CARA' FVI VIVE' CARISSVMA' MATRI
ADVERSIS' QVAE' ME' SVSTVLIT' OMINIBVS
DESINE' IAM' FRVSTRA' MATER' MEA' DESINE' TE' MISERAM' TOTOS' E . . .
TV' QVI' ADSTITISTI' MEI' MONVMENTI *causa*
AMBVLA' ET' TE' ESSE' HOMINEM' FAC *memineris*

In opposito latere.

D M
C. IVNIO . CLIRT . . .
ET . IVNIAE . EVTYC . .
Q. IVNIVS . LVP . . .
PATRONVS . B. M. F. ET . SIBI . ET SVIS
LIBERTABVSQVE . POSTERISQ. EORVM

2. Hic animadverte, inquit Cl. Muratorius, *antiquitatem commatum, seu virgularum, quibus nunc utimur*. Prosodia claudicat in 2. hexametro eliditur de more s in *omnibus*: 3. hexametrum dolor fraudavit pede, tempus nocuit pentametro,

tro, cui hanc ego medelam addo ex titulo XXXV.

TE MISERAM TOTOS *exagitare dies*.

X L V. *Grut. pag.* 332.

HIC . SVM . PESTEIVS . VITAE
MODO . FINE . PERACTO
CONDITVS . HISTRIACAE . NOBILIS
ARTIS . HONOS
TER . SENOS . ANNOS
ASCLEPIODORVS . AD . AEQVAM
MATREM . HABEO . TERRAM
QVA . PRIVS . ORTVS . ERAM

X L V I.

Romae. *Grut. pag.* 655. 2.

ΕΥΦΡΑΝΘΕΙΣ ΕΥΝΕΧΩΣ ΓΕΛΑΣΑΣ ΠΑΙΞΑΣΤΕ ΤΡΥΦΗΣΑΣ
ΚΑΙ ΦΥΧΗΝ ΙΛΑΡΩ ΠΑΝΤΩΝ ΤΕΨΑΣ ΕΝ ΑΟΙΔΑΙΣ
ΟΥΔΕΝΑ ΛΥΠΗΣΑΣ ΟΥ ΛΟΙΔΟΡΑ ΡΗΜΑΤΑ ΠΕΜΨΑΣ
ΑΛΛΑ ΦΙΛΟΣ ΜΟΥΣΩΝ ΒΡΟΜΙΟΥ ΠΑΙΗΣΤΕ ΒΙΩΣΑΣ
ΕΞ ΑΣΙΗΣ ΕΛΘΩΝ ΙΤΑΛΗ ΧΘΟΝΙ ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΜΑΙ
ΕΝ ΦΘΕΙΜΕΝΟΙΣ ΝΕΟΣ ΩΝ ΤΟΥΝΟΜΑ ΜΗΝΟΦΙΛΟΣ

Εὐφρανθεὶς συνεχῶς γελάσας, παιξάσε τρυφήσας,
Καὶ ψυχὴν ἱλαρῷ πάντων τέρψας ἐν ἀοιδαῖς:
Οὐδένα λυπήσας, οὐ λοίδορα ῥήματα πέμψας
Ἀλλὰ φίλος μουσῶν, Βρομίου, Παίησε βιώσας.
Ἐξ Ἀσίης ἐλθὼν, Ἰτάλῃ χθονὶ ἐνθάδε κεῖμαι
Ἐν φθιμένοις νέος ὢν τοὔνομα μηνόφιλος.

Latine vertit Benedictus Aegius.

Assiduo lusu vitam per gaudia duxi,
Eque aliorum animis exemi carmine curas;
Non re, non verbis in quenquam injurius unquam:
Sed carus musis, Baccho, Venerique: profectus
Ex Asia, Ausonia hic jaceo tumulatus arena,
Praeda recens Ditis nomine Menophilus.

Aliter idem.

Laetus ego in lusu vixi, luxuque perenni,
Cunctorumque animos jucundo carmine mulsi,

Nul-

Nulli tristis eram, nulli convicia dixi:
Sed musis carus, Bromio, Paphiaeque: profectus
Ex Asia, Ausoniae jaceo hic tellure sepultus,
Et juvenis perii nomine Menophilus.

1. De servis musicis extat Ciceronianus ille lusus ad Atticum *IV.* 15. nullam ubi dixit esse spem praedae, *nisi*, ait, *ex mancipiis, ex quibus nullos puto te litteris, aut musicis eruditos expectare.*

XLVII.

Romae. *p.* 654. 5.

HOC IACET IN TVMVLO SECVRA GLYCONIS HONESTO
DVLCIS NOMINE ERAT ANIMA QVOQVE DVLCIOR VSQVE [a]
QVE [b] SIC NVCQVAM SE TETRICOS EGIT [c] SIBI LVCIS HONORES
SET MAGI SE LASCIVOS SVABIS BACCHOQ. MADERE
SIMPLICITATE LOQVI CANTVS MOLLESQVE CHOREAS [d]
LVSIBVS IPSA SVIS GENERABAT SAEPE ET AMORES
DVLCE SIBI NATISQVE SVIS QVOS PVBE RELIQVIT
CASTOREA FRATRES [e] SVB IMAGINE QVOS GENERAVIT
DIGNA QVIDEM [g] FRVI PERPETVA DE LVCE BENIGNA
SET CELERAT QVO NOS FATA BENIGNA [h] VOCANT
P. MATTIVS. CHARITON CONIVGI B. M. F.

a Boiss. *ipsa*. b idem *Quae*. c idem *erit*. d Boiss. & Ligor *coronas*. e Boiss. *fratris*. f idem *quid emerui*. g idem *celerant*. h *severa*.

XLVIII.

Fani Fortunae e schedis Barberinis. *Fabr. II. p.* 80. *n.* 96.

1. M. ANNIDIVS. M. L. PONTICVS. SIBI. ET. SABINI
DOCTA. LYRA. GRATA. ET. GESTV. FORMOSA. PVELLA
HIC. IACET. AETERNA. SABIS. HVMATA. DOMV
CVIVS. FATALES. PENSARE. OPTAVERAT. ANNOS
PONTICVS. HVIC. CONIVX. VLTIMA. DONA. DEDIT
HVNC. TITVLVM. SOCIOS. MANES. COMMVNE. SEPVLCRVM

fractus deinde lapis.

1. Cl. Muratorius *Vol. III. pag.* 1792. 6. e schedis Jacobi Valerii, & Farnesii emendatiorem prodit huac lapidem. In fron-

fronte habet v. 1 item AENILIVS pro *Annidius*, qui alibi est ANNIOLIVS: SABINAE pro *Sabinii* ante versus habet tres lineas: in secundo v. legit DOMO, in quarto OPTAVERIT HORIS, in ultimo *Sepulcrum* sine aspiratione. Ferretius dat mutilum hunc lapidem *p.* 350.

X L I X.

Romae. *Grut. p.* 330. 1.

LAVDATVS . POPVLO . SOLITVS . MANDATA . REFERRE

1. ADLECTVS . SCENAE . PARASITVS . APOLLINIS . IDEM

MVLTARVM . IN . MIMIS . SALTANTIBVS . VTILIS . AVCTOR

1. Sicuti hoc in fragmento, quod ultra pontem Milvium effossum est, *Adlectos* vides, ita ibidem Gruterus dat *Adlectores*. Parasiti non modo Apollinis, sed etiam Herculis nominantur apud Athenaeum *VI.* Vid. *Casaubonus in hunc Athen. loc.*

L.

Romae apud Cl. Praesulem Franciscum Blanchinium.
Gorius in Inscr. Ant. Etr. Part. II. pag. 174.

ΙCΤΟΡΙΑC ΔΕΙCΑC
ΚΑΙ ΧΕΙΡCΙΝ ΑΠΑΝΤΑ
ΛΑΛΗCΑC ΕΝΠΕΙΡΟC ΒΡΟΜΟΙΟΙΟ
CΟΦhC ΙΕΡhCΓΕ ΧΟΡΕΙΑC CΥΝΠΑCΧΩΝ
ΧΕΙΝΟΙC ΠΕΡ... ΚΕΙΝΕΙΤΟ ΠΡΟCΩΠΟΙC
ΚΟCΜhCΑC ΠΑCΑΝ ΘΥΜΕΛhΝ ΔΙΔΑΧΑΙC
ΠΟΛΥΔΕΞΟΙC ΟΥΤΟC ΟΠΑΙΔΙΑC
ΘΑΛΕΡhC ΕΝΚΩΜΙΑ ΛΙΨΑC
ΚΕΙΤΕ ΔΕ ΤhΡΑ ΒΕΒΑΡhΝΟC
ΟΥΚ ΕΘΑΝΑΝ ΓΑΡ ΖΩC hC
ΕΥΧΟΡΟΙC ΤΕΧΝhC
ΑΡΕΤΑΙCΙ ΜΑΘhΤΩΝ

Nonnulla emendat & supplet Gorius.

Ἱστορίας δείξας καὶ χερσὶν ἅπαντα λαλήσας,
Ἔμπειρος Βρομίου σοφῆς, ἱερῆς τε χορείας,
Συμπάσχων χεινοῖς περὶ μὲν κεινεῖτο προσώποις:
Κοσμήσας πᾶσαν θυμέλην διδαχαῖς πολυδέξαις:
Οὗτος ὁ παιδείας θαλερῆς ἐγκώμια λείψας

Κεῖται δαὶ γήρᾳ βεβαρημένος οὐκ ἔθανεν : τάς
Ζώσης δ' ὀρχηστοῦ τέχνης ἀρεταῖσι μαθηταῖς.

Ita vertit C. Salvinius.

Historias monstrans manibus, & cuncta loquutus,
Expertus doctam Bacchi, sacramque choream,
Illustrans omnem doctrina divite scenam:
Affectus vanis personis edere motus.
Iste magisterii linquens encomia laeti
Hic situs est senio gravis. Haud mors funere mersit:
Discipulorum etenim virtute ars ludicra vivit.

Habes hic descriptum Pantomimum anonymum. Cl. Muratorius *Nov. Thes. Vol. II. p.* 638. 6. nullibi habet h pro H; in 7. lin. legit ΠΟΛΥΔΟΞΟΙΟ. De feminis pantomimis vid. *Gruter. p.* 330. 2. Plinius *Epist. VII.* 24. Benedictus Averanius *Diss. XVI. in Antholog.*

L I.

Placentiae in museo S. Augustini. *Murator. p.* 2063.

SABIDIA 7. *Septimi* L FVSCA V. A. XIIX

TV . QVI . TENDES *sic*. ITER . PROPERATIM . SISTE . PARVMPER . SI . GRAVE . NON
ANIMOST . FATAQVE . ACERBA . LEGE . TER . SENOS . AETAS . MEA . CVM
PROCESSIT . IN . ANNOS . ET . ME . SPECIE . FLORENTEM . MEI . VIDERE . SODALES
FRATREM . FLENTEM . EX . PARTE . ALTERA . DOLERE . MATER . NOLI
FACIVNDVM . HOC . FVIT . PROPERAVIT . AETAS . VOLVIT . HOC . FATVS *sic*. MEVS
PREVENERE . DIEM . MEAE *sic*. CRVDELIA . FATA . ET . RAPTAM . IN . FERNAE *sic*
MEI . POSVERE . RATEM . HOC . LECTO . ELOGIO . IVENES *sic*. MISERETE . IACENTIS
ET . DIC . DISCEDENS . SIT . TIBI . TERRA . LEVIS

L. FAENIVS . MALCIO . P
FAENIA . L. 7. L. HILARA. [a]ΛA. P. SABIDIVS. FORTVN. F

a Videtur N fractum.

L I I.

Romae. *Ferrett. p.* 111.

D M

SERVILIA . IRENE . REVERENS . PIA . CASTA . PVDICA
BIS . QVINOS . DENOS . ET . SEX . PROVECTA . PER . ANNOS
SIT . TIBI . TERRA . LEVIS . CINERES . QVOQVE . FLORE . TEGANTVR

CHRYSES . B. M.

L I I I.

LIII.

Romae. *Grut. p. 674. 3.*

D M

FLAVIAE DIONISIADIS

HIC . IACET . EXIGVIS [a] . DIONISIA . FLEBILIS . ANNIS

EXTREMVM . TENVI . QVAE . PEDE . RVPIT . ITER

CVIVS . IN . OCTAVA . LASCIVIA . SVRGERE . MESSE

CEPERAT . ET . DVLCES . FINGERE . NEQVITIAS

QVOD . SI . LONGA . TVAE [b] . MANSISSENT . TEMPORA . VITAE

DOCTIOR . IN . TERRIS . NVLLA . PVELLA . FORET

VIX. ANN. VII. MENS. XI. DIEB. XV. HOR. VII

ANTIA [c] . TIBVLLA . VERNAE . SVAE

DVLCISS. FECIT

a. Cittad. *exuviis*. b idem *suae*. c idem fecit *Annia Isias*.

LIV.

D M

LASCIVAE IVCVNDAE VERNAE

Q. SVSPICII ABASCANTI

QVAE . NON . DVM . SEPTEM . VITAE . COMPLEVERAT . ANNOS

QVAE . CARVIT . LVCE . ET . TENEBRIS . SE . MISCVIT . ATRIS

LASCIVIA . NIMIVM . FATIS . CRVDELIBVS . ORTA . EST

LIQVIT . ET . ORBATOS . MISEROS . FIDOSQVE . PARENTES

VBERIBVS . DRESSIS . NVTRICEM . LIQVIT . AMANTEM

CONIVX . NVTRICIS . INFELIX . ILLE . RELICTVS

MAERET . ET . AD . CINERES . PLANGIT . SVA . PECTORA . PALMIS

NEC . SATIS . EREPTAM . LVCE . SIBI . . . . . .

LV.

Fleetwod. p. 275.

SOMNO . AETERNALI . SACRVM . FECERVNT

LIBERTIS . LIBERTAE. Q. P. Q. EORVM

INVIDE . QVID . GAVDES . ILLA . HIC . MIHI . MORTVA . VIVET

ILLA . MEIS . OCVLIS . AVREA . SEMPER . ERIT

ET Q. Q. MVCI EVTACTI ET IVLIANI

L. L. Q. P. Q. E.

L V I.

É Schedis Barberinis. *Fabrett. p. 69. n. 34.*

D M

Flaviae NICOPOLI . FECIT . T. AELIVS . AVG. LIB. STEPHANVS . CONIVGI
*Opti*MAE . ET . SIBI . ET . SVIS . LIBERTABVSQ. POSTERISQ.
Qui hoc . MONVMENTVM . VENDERE . AVT . ALIENIGENARE . VOLVERIT . DABIT . AERARIO . POPVLI . ROMANI
. . . . POST . ME . EXTERVM . CORPVS . INTVLERIT . AVT . IS . QVI . EMERIT
IN . F. P. X. IN . AG. P. XII

*Si fatum nostr*AE . PATIENS . VIS.SCIRE . VIATOR	FLAVIA . NICOPOLIS . NOMEN . DVLCE . TVVM
*Conjugis & ma*TRIS . TITVLIS . QVID . NOSTER.ARATOR	ET . TVMVLO . SPARGAM . SAEPE . MEAS . LACRIMAS
*Scripserit ut disc*AS . PAVLVM . CONSISTE . DOCEBO	O.MIHI.SI.SVPERI . VELLENT . PRAESTARE . ROGANTI
*Quam miser heu li*QVI.QVONDAM.CARISSIMA.CONIVX	VEL.ROSEO . VEL . PVRPVREO . VIOLAEQ. NITORE
Illa mihi fuerat FLAVIA . NICOPOLIS	VT.AVE . PRAETERIENS . GRESSV . TARDANTE. VIATOR
*Quae insidet nunc cu*RA . MIHI . CVM.VITA.MANEBIT	VIDERIT.HOS.FLORES.TITVLVM.LEGAT.ET.SIBI.DICAT
Atque aderit jam nulla QVIES . NISI . MORTIS.IMAGO	HOC . FLOS . EST . CORPVS . FLAVIAE . NICOPOLIS
. . . . . A . PVERI . DEI	VT.TVO.DE . TVMVLO . FLOS.EGO . CERNERE . NOVVM
. . . . . DIRE . ITERABO	CRESCERE.VEL.VIRIDI.RAMO.VEL.FLORE. AMARANTI

Gruterus *pag.* 1155. *n.* 9. Reinesius *Cl. XVII. n.* 176. habent hoc marmor, sed informe magis, & mire confusum. Inter Donianas inscr. *pag.* 92. interpunctio cum hac non congruit; at annus significatur, quo venit in lucem, nempe 1591. Mens. Maji. Lacunas ego utcunque supplevi, sicut alibi, ubi auctorem non laudo.

LVII.

LVII.

Romae. *Ex Donian. Inscr. Cl. X. p. 361.*

SPERATVS . VIX. MEN. VIIII
FLET . DOMVS . ET . CARI . LVGVNT *sic* . SINE . FINE . PARENTES
ABREPTVM . FATIS . CONTEGOR . HOC . TVMVLO
QVIS . NON . EXEMPLI . DOLEATVR . MORTIS . ACERBAE
SI . ME . VIDISSES . AVT . SI . MEA . FVNERA . NOSSES
FVDISSES . LACRIMAS . HOSPES . IN . OSSA . MEA
1. SPERATVS . ATTALVS . POLITICE . MATER

1. Apud Murat. *p.* 1748. *n.* 1. in fine deest MATER

LVIII.

E schedis Barberinis. *Fabrett. III. p.* 189. *n.* 436.

CLODIA . Ɔ. L.
ELEGANS
VIX. ANN. XXX
HIC . CLODIA . CARA
CVNCTIS . IVSTISQVE . PIIS
QVE . EST . SITA . ET . SVBITO
TEMPORE . RAPTA . ABIIT
QVEM . FLET . AMISSAM
AETERNO . TEMPORE
CONIVNX

LIX.

Fabrett. pag. 8.

ZETHVS . T. VINI
1. ATRIENS . V. A. XX
OSSA SVB HOC TVMVLO PIA SVNT SED ACERBA PARENTI
AMPHIO MI FRATER HOC *sic* TITVLVM POSVIT
PARCITE FATA MEIS VALEANT FRATRESQVE SORORES
SIT TAMEN IN VESTRO PECTORE CVRA MEI

1. Cicero in Paradoxis lautiores e servis Atrienses, & Topiarios agnoscit, quod & docet Plautus *in Asin.* Servius *Aenead. IX.* Reinesius *Class. XI. inscr.* 39. Istorum praerogativam Gaspar Sagittarius ex eo colligit, quod imaginum curam haberent, quorum in numero est apud *Blanchin. Mon. Liv. Aug. pag.* 28. *inscr.* 32.

SYNE-

SYNEROS TI. CAESARIS
AD . IMAGINES

Vid. Titi Popme de *oper. servor. pag.* 35. Attriensium de grege erant & Tabularii a tablino dicti, quo honore claruit Theodorus ille Augusti lib. qui & *Honoratus* fuit. *Blanchin. inscr.* 33. Iis codices & monumenta rerum in magistratu gestarum committebantur, cujus custodiae dignitatem ex Antinoo, lectissimo illo Hadriani delicio Pignorius arguit *pag.* 221.

L X.

Emeritae. *Fleetwod. p.* 315.

M. HELVIVS . M. L. MARSYA . AN. LX. MALLIA
1. M. L. GALLA . VXOR. ANN. XXXXI. H. S. S. S. V. T. L
TV . QVI . CARPIS . ITER . GRESSV . PROPERANTE . VIATOR
SISTE . GRADVM . QVAESO . QVOD . PETO . PARVA . MORA . EST
ORO . VT . PRAETERIENS
DICAS . S. T. T. L

1. *Hic siti sunt: sit vobis terra levis.*

L X I.

Fletwod. p. 316.

DIS . MAN
POPILIA FELIACLA PIA SANCTA CARA SVIS
ET MENOPHILO CONIVGI COLLIB. SVO V. A. XIX
NVNC . EGO . NVNC . TITVLVM . TIBI . STATVO . CARISSIMA . CONIVX
LVCTVOSVMQVE . MIHI . QVI . SCIO . QVID . FVERIS
POSTREMVM . OFFICIVM . QVONIAM . TIBI . REDDERE . COGOR
ET . MERITO . HOC . FIERI . TESTIS . ET . IPSE . LOQVOR
NVNC . VOS . CONTESTOR . MANES . QVIBVS . OSSA . RELINQVO
TELLVS . HVIC . TVMVLO . NE . GRAVIS . ESSE . VELIS

L X I I.

Reines. Class. XIV. n. 105. *Fabr, II. p.* 64. *n.* 3.

D. M.
INIICE . SI PIETAS . VSQVAM . EST . SVSPIRIA . ET . IMPLE
MECVM . HOSPES . LACRIMIS . MARMORIS . HOC . VACVVM
NAM . FORMAE . EXEMPLVM . PERIIT . CVM . OBIIT . MEA . LYDA
QVAM . PERIRE . HOMINES . VEL . PERIERE . DII

LXIII.

LXIII.

Neapoli. *Fabrett. III. p. 190. n. 441.*

1. VERNA . PVER . PVER . O . MI . VERNA . QVIS . AH . QVIS . AB . AVRA
TE . IN . TENEBRAS . RAPVIT . PERDITVS . VT . MORERER
NI . TECVM . ASSIDVE . LOQVERER . NI . SAEPE . IOCANDO
FALLERER . HINC . DVM . TE . CONTINVO . ASPICIO
2. SEMPER . ERO . TECVM . ET . SI . ME . SOPOR . OCCVPET . VMBRAM
TE.VMBRA . PETAM . ERGO . VNQVAM . NE.METVE . ABS . TE.ABEAM

Post primum distichon incavatus erat in medio lapis ad excipiendas libationes.

1. De vernis Diss. num. VIII. tantum addo, maximi olim habitum hoc servorum genus, ideo legimus in Attici familia fuisse neminem, nisi *domi natum domique factum*.

2. Plato *in Phaedone* improborum animas vocat *umbras*, quod non purae decesserant: contra Virgilius piorum animas ita nuncupat. *Aen. II.*

Infelix simulacrum, atque ipsius umbra Creusae.

De umbris igitur idem ferme sentiendum, ac de Manibus, qui, si boni erant, domorum urbiumque Lares appellabantur, si secus, larvae ac lemures audiebant. *Martian. Capell. II. de Philolog.* S.August de *C.D.IX.* 11. Quanquam Apulejus de *Deo Socr.* Lemures collocet inter bonos, aliter Varro *de Vit. Pop. Rom.* Persius *Sat. I.* & Horat. *II. epist.* 11. ubi cum sagis conjungit Lemures:

Somnia, terrores magicos, miracula, sagas,
Nocturnos Lemures, portentaque Thessala rides?

LXIV.

Mus. Veron. p. 170. 1.

1. IVCVNDVS LIVIAE DRVSI CAESARIS
F. GRYPHI ET VITALIS
IN QVARTVM SVRGENS COMPRENSVS DEPRIMOR ANNVM
CVM POSSEM MATRI DVLCIS ET ESSE PATRI
2. ERIPVIT ME SAGA MANVS CRVDELIS VBIQVE
CVM MANET IN TERRIS ET NOCET ARTE SVA
VOS VESTROS NATOS CONCVSTODITE PARENTES
NE DOLOR IN TOTO PECTORE FIXVS EAT

Ju-

Jucundum genuere Gryphus, & Vitalis servi Liviae minoris, quae uxor Drusi Caesaris fuit, Tiberii ex Agrippina. Fabrettus *I. p. 59.* emendat Sponium, qui in *Miscell. p. 142.* hanc Drusi Liviam cum Livia Augusti confundit, refragrantibus *Dione* 43. *Svet. Aug. 62.* & *Tiber.* 3. Vitalis nomen in feminis *Grut. p.* 1039.

2. Sagae vox pro adjectivo hic usurpata, apud auctores nomen est substantivum. *Tibull. II. 2.*

Pollicita est magico saga ministerio.

L X V.

Sulmone. *Fabrett. II. p. 191.*

SCOPENI . VIX. ANN. XI. VETTIA

NATALIS . VETTIA . PRIMA . P.

FATO . CRVDELI . SIQVA . EST . EREPTA . PVELLA

CERTE . EGO . QVAE . DOMINAE . CARA . PVELLA . FVI

QVAE . ME . OMNES . ARTES . DOCVIT . DOCTISSIMA . CVM

ESSEM . RAPTA . SCOPE . NVNC . TEGOR . HOC . TVMVLO

L X V I.

Tusculi. *Fabrett. I. p. 44. n. 251.*

RHANIDI . SVLPICIAE . L.

1. DELICIO

NATA . BREVI . SPATIO . PARTV . SVBIECTA . NEC . ANTE

TESTATVR . DVSTO . TRISTIA . FATA . RHANOS

NAMQVE . BIS . OCTONOS . NONDVM . COMPLEVERAT . ANNOS

ET . RAPTA . EST . VITAE . RAPTA . PVERPERIO

PRAENTIS fit . TVMVLVS . DVO . FVNERA . CORPORE . IN . VNO

EXEQVIAS . GEMINAS . NVNC . CINIS . VNVS . HABET

In latere sinistro. SVLPICIA . TRIONIS . L.

RHANIS

1. Tenerae haec aetatis blanditia in utroque sexu solemnis ac frequens est, illa rarior, imo rarissima, qua puer ibidem *Delicia* nuncupatur. Alia id genus blandimenta sunt *loc. cit.* *Margarition* dictus infantulus, italice *una perluccia*; triennis puer *Issalus* & *Delicium*; puella *Issula*, qua illecebra Martialis utitur in catella *I. epigr. 109.* *Issa est deliciae catella Publi.*

LXVII.

LXVII.

1. Comi in aede S. Laurentii.

D M

ANNIAE

AGATHONICES

VITA . BREVIS . LONGO . MELIOR . MORTA
LIBVS . AEVO . NAM . PARVO . SPATIO
FLORVIT . HAEC . ANIMA . BIS . DENOS
PERFVNCTA . ANNOS . SINE . CRIMINE
MORVM . VITA . BEATA . FVIT . SPIRI
TVS . HIC . NITVIT . AT . PATRVM . MISE
RANDA . AETAS . ANIMA . CRVCIATVR
POENA . QVE . DE . LONGO . TEMPORE . LON
GA . DATA . EST . DE . SENIO . LVCTVS . SENI
VM . FLETV . RENOVATVR . VTRAQVE
RES . MORTIS . DVRIOR . EXITIO . DAT . TA
MEN . HAEC . PATRONAE . PIETAS . SOLA
CIA . FIDAE . IVCERA QVOT . TERRAE
DEDICAT . HIC . TVMVLVS

1. Hic titulus extat in MS. Benedicti Zobii Comensis collectaneis vet. monum., quae Comi, & in ejus agro reperta sunt.

LXVIII.

Romae in Museo Emi Card. Alexandri Albani.

Murat. Vol. III. p. 1383.

DIS . MANIBVS . PIIS . S.
C.. OCTAVIVS . MEMOR.
OCTAVIAE NEBRIDI CONIVGI LIBERTAEQ.
CONDITA NEBRIS HABES TITVLVM QVEM
SOLA MERERIS OCTAVI MEMORIS
CONIVX QVAE VERA FVISTI ELYSIOS
PRECOR VT POSSIS INVADERE CAMPOS
MATRONAMQVE COLAS DITIS *placidam*
QVE PRECERIS DET SEDES VT *amica*
pias MERITOSQVE *recessus*
Ac sinat umbrarum DEVS VT *loca sancta frequentes*

Vignol. de Column. Anton. *p.* 282. legit Q. OCTAVIVS in secunda linea; in nona QVI PRECE BIS DET &c. Lacunas ego implebam iratis musis.

L X I X.

Romae. *Inscr. Don. Cl. XII. p.* 398.

C. IVLIVS. C. L. ANTIOCHVS
VERATIA. C. L. ELEVTHERIS
SBIC. FLOREM. AETATIS. TENVIT
VERATIA. CASTE
NVLLA VT PERCIPERET GAVDIA
DEDECORIS
CONIVGE NAMQVE VNO VIXIT
CONTENTA. PROBATO
CETERA DIGNA BONIS
FEMINA FACTA TVLIT
VERATIA C. L. SALVIA.

L X X.

Romae. *Ficoronii* Maschere Sceniche *p.* 226.

D. M. SVCCESSI. PRIGENIA. SOR
FECIT. FRATRI. BENEMERENTI
ET PIISSIMO ПER. VII. ANNIS
EGO
LAMENTALE. PEREGI. NVNC
RAPI
OR. TENEBRIS. ET. TEGIT
OSSA LAP
DESINE SOROR. ME IAM. FLERE
SEPVLCRO. HOC. ETENIM
MVLTIS
REGIBVS ORA TVLIT

Inventus hic lapis magnis litteris incisus, initio antiquae viae Praenestinae, in sepulcr. libert. & familiae L. Arruntii, consulis sub Tiberio Augusto. Murator. *p.* 1499. *n.* 10. ex Ficoronio dat in 1. lin. PRIMIGENIA, in 3. ITER, in 5. IAM FATALE pro *Lamentale*. Cur Ficoronius aliter misit, aliter edidit hunc

hunc titulum? Suspicor in exscribendo primo usum oculis alienis, deinde suis.

LXXI.

Romae. *Gudius p.* 225.

1. L. VETTIVS. NYMPHIVS
AVRIFEX V. A. XVII.
ET. TE. TERRA. PRECOR. LEVITER
SVPER. OSSA. RESIDAS
SENTIAT. VT. PIETAS. PRAEMIA
QVAE. MERVIT
ET. QVICVMQVE. SVIS. SINCERE
PRAESTAT. HONOREM
FELICEM. CVRSVM. PERFERAT
AD. SVPEROS.

1. Eadem est inscr. in Sponii *Miscell. Antiq. Erud. Sect. VI. p.* 219. sed differt in viri nomine.

LXXII.

Romae in hortis Justinianeis. *Fabr. II. p.* 88. *n.* 164.
nunc in Collegio PP. Soc. Jesu.

SIC. TIBI. CONTINGAT. FELICITER. IRE. VIATOR
IMMATVRA. MEO. PERLEGE. FATA. LOCO
ZELOTOS. IACEO. VIXI. DVM. FATA. SINEBANT
SI. TAMEN. HAEC. VITA. EST. TAM. CITO. POSSE. MORI
BIS. MIHI. SEPTENIS. FINIS. DATVR. VLTIMVS. ANNIS
1. NOMINI. ME. RAPVIT. MORS. INIMICA. MEO

1. Muratorius ex editis a P. *Scarfò* Mon. Basil. legit in ultimo *v.* NOMINE.

LXXIII.

Extabat apud Franc. Ficoron. *Ex Mus. Veron. p.* 295. 4.

VALERIA. Ↄ. L. LYCISCA
XII. ANNORVM. NATA
ROMAM. VENI
QVAE. MIHI. IVRA. DEDIT. CIVIS. DEDIT. ET
MIHI. VIVAE. QVO. INFERRER. TVM
CVM. PARVVLA. FACTA. CINIS *fe*

LXXIV.

Trebiae. *Ex Francisc. Aliger. in Ant. Val.*

C. POELITIVS . C. L. AM*bustus vixit annis*
V. RVSTIA C. L *mater vixit an.* 35. *hoc Monum.*
C. CLAVDIVS . FAVSTVS . VI. VIR *faciendum curavit*
TEMPORE SVPREMO FAVSTE EST
TIBI CVRA VIVENDI
SI PERLEGISTI VENIAS LICET ET
REQVIESCAS
ANNVIS ET REFVGIS FRVSTRA *nam te auferet orcus*
HAEC DOMVS HAEC REQVIES
OMNIBVS VNA MANET
HVC VENIENDVM INQVAM, *seu te cita corripit hora,*
Seu tremulum inficiet sera senecta caput.

Comminutus aevo hic jacet lapis, quem, ut vides, Aligerius instauravit.

LXXV.

Brixiae. *Ferrett. pag.* 45.

MINICIA . FORTVNATA . SIBI . ET . MINI
CIAE . TRYFENAE . LIB.
QVAERERE . CESSAVI . NVMQVAM . NEC . PERDERE . DESI
MORS . INTERVENIT . NVNC . AB VTROQVE . VACO
VIVITE . FELICES . QVI . LEGITIS

LXXVI.

Juxta villam Tiburtinam Hadriani.
Inscr. Donian. Cl. XVIII. pag. 459. *n.* 10.

D . M . S

1. ALTORIAE . MERITAM . DICAT . HANC . OCTAVIVS . ARAM
ACRI . HOMINI . ATQVE . ALACRI . FORTI . FIDOQVE . VENVSTO
CVI . DOMVS . ASINIVS . FVERAT . CVI . QVINTIO . NOMEN
HIC . IN FLORE . CVBAT . LONGVM . SECVRVS . IN AEVVM
POST . TER . VICENOS . ET . TRES . BENE . CONSITVS . ANNOS

1. Muratorius e schedis Ambrosianis *pag.* 1433. *n.* 5. habet in 1. *v.* ALTORIO . in 2. ADQ. ALACRI FORTI FIDO ADQVE VENVSTO . in 3. ASSYRIBVS . in 4. AVVM . in 5. AC pro ET, & QVINCTIO pro

pro *Quintio*, notatque in schedis Canonici Scotti legi ALTERIVS, & in aliis schedis in prima linea pro *Octavius* OCTAVIVS.

L X X V I I.

Rodosti a Constantinopoli leucis 24. in Graecor. coemeterio. *Scip. Maff. Antiq. Gall. Epist.* 26.

THETIS . EADEM
BYRGAENA
ITALICI CORSICI
AVG. L. CON. CAR. ANN
XXVI. ET PERINTHIO
FIL. ANN. XII. H. S. S
SI FORTVNA SVOS POTVISSET FLE
CTERE MANES HVNC TITVLVM
PATRI PONERE DEBVERAM
ITALICVS . SIBI ET
SVIS . V. F

L X X V I I I.

E schedis Barberinis. *Fabrett. III. p.* 189. *n.* 435.

D . M
Q. POMPEIO . RHODONI
QVI . VIXIT . ANN. XVIIII
MENS. VI. DIEBVS . XI. ET
Q. POMPEIO . MARCIANO
FRATRI . QVI . VIXIT . ANN. V. QVOS
NOVEM . DIES . ERIPVERVNT
HIC . MISER . ANTEROS . POSVIT
DVO . CORPORA . FRATRVM

L X X I X.

Romae apud Ficoronium. *Murator. p.* 1757. 6.

TVRPILIA M. L. DIONYSIA
M. TVRPILIVS M. Ɔ. L. EROS
AEDIS . AEDIFICAT . DIVES . SAPIENS
MONVMENTVM . HOSPITIVM . EST . ILLVD
CORPORIS . HIC . DOMVS . EST . ILLIC . PAVLISPER
ROMORANVS . ADHIC *sic* . ABITAMVS . ILLVD

LXXX.

L X X X.

Romae. *Murator. ex Ligorio p.* 1234. 7.

PRIVS . HVNC . TITVLVM . MATRI . TV . NATA . DICASSES
QVEM MATER . MISERAE . NVNC . TIBI . NATA . FECIT *sic*
BIS . SENOS . COMPLETAM . ANNOS . TE . FILIA . MATRI
ERIPVIT . MISERAE . MORTIS . INIQVA . DIES
OPTESTOR *sic* . MANES . MERITAE . SANCTAEQVE . PATRONAE
ET . COMPRECOR *sic* . VT . LEVI . TERRA . TEGAT . TVMVLO

L X X X I.

Sveſſae in porticu aedis S. Euſtachii. *Murator. Vol.II. p.*905. 9.

D . M . S
IVLIA FIRMA SITA TVMVLO
QVAE COMMVNE TORVM SERVAVIT CASTA
MARITI . ET FIDEI PLENA PIETATE NOBILIS
VIXIT SVRREPTA EST OCVLIS IVVENIS
FATO DICTANTE INIQVO . M. OCIMVS
SABINAE AVG. SORORIS LIB.
TABVLAR. COIVGI B. M. F.

Dat Grut. *p.* 589. purgatiorem hic habes.

L X X X I I.

In Hiſpania. *Muſ. Veron. p.* 423. 5.

FIRMA . EPAPHRODITI
ANN. XXIIII.

. FIRMA . SATIS . FELIX . CVM . ME . MEA . VITA . MANERET
CONIVGIS . OBSEQVIO . CVM . PIETATE . FVI
CONIVGIS . ILLIVS . QVEM . VIX . AEQVARE . MARITI
ADFECTV . POTERVNT . AVT . BONITATE . PARI
CONLIBERTORVM . VVLTVS . ANIMOSQ. MEORVM
PLACATOS . MERVI . SEDVLITATE . MEA
PLACATOS . MERVI . PER . TE . MAGIS . OMNIS . VT . AETAS
SANGVINE . ME . IVNCTAM . CREDERET . ESSE . SIBI
QVI . TECVM . PIA . CASTRA . SEQVI . CONSVETVS . ET . ILLE
QVEM . LEX . SERVITII . DISTRAHIT . A . DOMINO
HOS . OMNES . TIBI . PRO . MERITIS . QVI . SIDERA . TORQVENT
SECVM . PLACATOS . SEMPER . HABERE . VELINT

LXXXIII.

LXXXIII.

Oſtiae. *Fabrett. V. p.* 408. *n.* 332.

D M

L. CARVLLIVS

EPAPHRODITVS

VI. VIR. AVG. IIDEM. QQ

HIC. SVM. POSITVS. QVI

SEMPER. SINE. CRI

MINE. VIXI

ET. QVEM. MI. DEDERAT

CVRSVM. FORTVNA

PEREGIT

CVIVS. OSSVA *ſic* . ET. CINE

RES. HIC. LAPIS. IN

TVS. HABET

HVIC. VI. VIRI

AVG. POST. CVRAM

QVIQVENNALI

TATEM. OPTVLER

QVI. EGIT. ANNIS

CONTINVIS. IIII

LXXXIV.

Ferrariae in Muſeo publico. *Murator. p.* 2058. 4.

FESTO LABIRI PRIMIGE DELIC.

Subeſt imago pueri avem dextra, ſiniſtra racemum tenentis.

PARVA. SVB. HOC. TITVLO. FESTI

SVNT. OSSA. LAPILLO

ſic QVAEM. AFRENS. FATO. CONDI

DIT. IPSE. PATER

QVI. SI. VIXISSET. DOMINI

I. IAM. NOMINA. FERRET

AD. CINERES

I. *Feſtus Labirii Primigenii delicium, & ſervus,*
Si diutius vixiſſet, domini libertus fuiſſet.

Senec. *lib.* 2. *Epiſt.* 12. Ego ſum Philoſti villici deliciolum

lum tuum, perfecte, inquam, iste delirat vetulus, etiam deliciolum meum factus est.

LXXXV.

Muſ. Veronenſ. p. 170. *n.* 2.

NONVM . POST . DECIMVM . COMPLERAS
NVBILIS ANNVM
VIBIA . CRVDELI . FVNERE . RAPTA VIRO
DVM TIBI PROGENIES ANIMO DVM
FIDIS IN ILLA
HEV FACINVS VICTRIX ME TVA VOTA GRAVANT
MOLLITER AD MATREM PLACIDI
DESCENDITE MANES
ELYSIIS CAMPIS FLOREAT VMBRA TIBI
M. ATTEIVS EPAPRODITVS

PERMISSV ATTI PRIMIGENI ET HERACLID TABVLAR DOMITIAE

Monumenti locus Vibiae datus permiſſu Atti Primigenii, & Heraclidis, qui tabularii erant ſive a tabulis Domitiae, forte Domitiani uxoris.

LXXXVI.

Cordubae e ſched. P. Catanei. *Murator. p.* 1190. 5.

D . M . S
MELITIAE ANN. VIIII M. VI. DI
ER. VII. HIC SITA EST INFANS PATRI PER
SAECVLA FLENDA . QVAM RAPTAM
ADSIDVE MATER MAERORE REQVIRIT .
GRATA BLANDIT . . . . VNA QVE QVALES
QVISQVE SIBI CVPIAT PRODVCERE NATOS .
HANC ANNIS X. PRIVAVIT MVNERE LVCIS .
CASVM QVISQVE LEGAT FATO MALEDICAT
INIQVO
S. T. T. L. CARPOPHORVS
PATER TITILICVTA MATER
FILIAE PIENTISSIMAE

Mirum, patri tam garrulo filiam fuiſſe novem imo decem annos natam adhuc *infantem*.

LXXXVII.

LXXXVII.

Tusculi. *Fabrett. IV. p.* 283. *n.* 183.

DIS . MANIBVS

M. PVBLICI . M. L. VNIONIS

TE . ROGO . PRAETERIENS . FAC

MORA . ET . PERLEGE . VERSVS . QVOS . EGO

DICTAVI . ET . IVSSI . SCRIBERE . QVENDAM

EST . MIHI . TERRA . LEVIS . MERITO . SED . QVIESCO

MARMORE . CLAVSVS . REDDIDI . DEPOSITVM

COAGLAVI . SEMPER . AMICOS . NVLLIVS . THALAMOS

TVRBAVI . NEMO . QVERITVR . CONIVNS *sic* . KARA

MIHI . MECVM . BENE . VIXIT . SEMPER . HONESTE

PRESTITI *sic* . QVOD . POTVI . SEMPER . SINE . LITE . RECESSI

VNVS . AMICVS . ERAT . TANTVM . MIHI . QVI

PRAESTITIT . OMNIA . SEMPER . HONESTE

T. FL. HERMES . V. Q

TVNC . MEVS . ASSIDVE . SEMPER . BENE . VIXIT . AMICE . FOCVS

FECIT . VNIO . SIBI . ET . GALLIAE . TYCHE

OPTIMAE . CONIVGI . ET . AEMILIO

ISIDORO . VERNAE . SVO . ET . POSTERISQ

SVORVM . ET . CONIVGI . SVAE

ET . ISIDORI . ET . EORVM . POSTERISQ. ET

M. PVBLICIO . FELICI . ALVMNO . SVO

LXXXVIII.

Romae apud Ficoronium. *Murator. p.* 1171. 9.

HERENNIAE NICE

V. A. III. M. VIII. D. XVI.

ANICETVS PATER FEC

CONDITA SVM NICE QVAE IAM

DVLCISSIMA PATRI . DVCENS

AETATIS TENERA QVAT

TVOR ANNOS . AEREPTA SV

PERIS FLENTES IAM LIQVI

PARENTES

Vide versus distinctos commate, sed unum & alterum claudicantem.

LXXXIX.

Reines. Class. XIV. 171.

L. CASSIO FERMO
DORO . NAVCLERO
QVI . ERAT . IN COLLEG.
SERAPYS . SALON . PER
FRETA . PER . MARIA . TRA
IECTVS . SAEPE . PER . VND
QVI . NON . DEBVERAT
OBITVS . RAMANERE *sic*
IN . AETERN. SET . MECVM
CONIVNX . SI . VIVERE
NOLVERAS . AD . STYGA
PERPETVA . VEL . RATE
FVNEREA . VTINAM
TECVM . COMITATA
FVISSEM . VLPIA . CANDI
DA . DOMVS . SALON (XXX
M . . . P

AETERN. QVE . FVIT . COLL. YSID.

Vid. ibidem multa Isidis monumenta, ac praesertim Isidis Reginae. Pighius gemmam laudat suam cum epigr. REGINA ADIVVA ME.

XC.

Romae ponit Mazochius, Interamnae Apianus.

Grut. pag. 968. 12.

CLODIA . M. L.
SECVNDA
O . QVANTA . PIETAS . FVERAT . IN . HAC . ADOLESCENTIA
FIDES . AMOR . SENSVS . PVDOR . ET . CASTITAS
NOLI . DOLERE . AMICA . EVENTVM . MEVM
PROPERAVIT . AETAS . HOC . DEDIT . FATVM . MIHI

XCI.

XCI.

Treveris in monasterio S. Mathiae. *Murator. Vol. II. p. 903. 3.*

QVI DOLET INTERITVM MENTEM SOLETVR AMORE.
TOLLERE MORS VITAM POTVIT POST FATA SVPERSTES
FAMA VIGET. PERIIT CORPVS SED NOMEN IN ORE EST.
VIVIT LAVDATVR LEGITVR CELEBRATVR AMATVR
NVNCIVS AVGVSTI VELOX PEDE CVRSOR VT AVRA.
CVI LATIAE GENTIS NOMEN PATRIAEQVE SABINVS.
O CRVDELE NEFAS. TVLIT HIC SINE CRIMINE MORTEM.
DAMNATVS PERIIT DECEPTVS FRAVDE LATRONVM.
NIL SCELVS EGISTI. FAMA EST QVAE NESIT *sic* OBIRE
POSVIT FVRIVS

Hic fuit, inquit Muratorius, unus ex *Cursoribus* imperatoris, nunc appellamus *un Lacchè*, nisi malis *un Corriere*. NESIT in penultima lin. pro *Nescit*.

XCII.

Venafri. *Murator. p. 1215. 2.*

SERVILIA. C. L. HILARA
VIVA. SIBI. ET. SVIS. FECIT
HVNC. PVERVM . . . . NENI. AMISIT. LECTISSIMA. MATER
VT. VITA. INSONTEM. SIC. PIETATE. BONVM
AMISIT. LVXIT. LVGEBIT. ET. VSQVE. SEPVLCRVM
NEC. NISI. DEFVERIT. DESINET. ESSE. DOLOR

XCIII.

Brixiae ex Vinaccesio. *Murator. p. 1339. 5.*

V. F.
Q. EGNATIVS
Q. L. BLANDVS
SIBI ET
MINVCIAE VRBANAE
VXORI
PRO PAVPERTATE HEIC SVMMO
TIBI TEMPORE CONIVNX VT POTVI
MERITIS PARVOLA DONA DEDI
INNOCENS VIXIT ANNOS XXIIX

XCIV.

Romae apud Franciſcum Ficoronium.

Murator. Vol. III. p. 1356. 7.

IVLIA METHE

HIS FORIBVS CARAE

RECVBANT MIHI CONIVGIS OSSA

EXSPECTANQVE SVIS VT MEA

CONTRIBVAM

TOSSIVS ISTA TIBI PROMISIT

SAEPE PETENTI PRAESTABIT

1. MANIS SI MODO TANGIT

AMOR

1. MANIS pro *manes* : EXPECTANQVE lapicidae ſphalma.

XCV.

Romae apud Fulvium Urſinum. *Ferrett. p. 109.*

OPTATVS NIREVS ANTHVS

AMICI SODALES

PACTOLO

DE FAMILIA Q. SATRIENI POLLIONIS

NOS TIBI DIGNA TVAE MONVMENTA EXTREMA FAVILLAE

FECIMVS AT NOBIS TV GEMITVM ASSIDVOM

XCVI.

E ſchedis Barberinis. *Fabr. V. p. 420. n. 381.*

HAVE DVLCIS

POPILIA ALEXANDRIA RARISSIMA

FEMINA A. XXXV. HIC SITA EST

M. VLPIVS INGENVVS B. M. ET SIBI

DVLCIS VALE

QVID LACRIMAS FACTVM EST

VIR BONE VIVE VALE

SED TIBI INVIDEO PIO QVI

OSSICVLA MEA HIC SITA ESSE

GEMIS MORTE TARDA VIVAS

AEGER INOPS

XCVII.

XCVII.

Grut. pag. 971. 15.

C. CVRTIVS . C. L. ANTIOCHVS

PATER

ET . ARICINIA . NAIS

MATER

BASSO . FILIO . POSVERVNT

DEBVIT . HOC . NATVS . NOBIS . PRAESTARE . DVOBVS

VT . CINERES . PATRIOS . DEDERET . INFERIS

XCVIII.

Manliani in Sabinis . *Fabrett. p. 634. n. 290.*

D M

IS . CVIVS . PER . CAPITA . VERSORVM . NOMEN . DECLARATVR
FECIT . SEVIBVS . SIBI . ET . SVIS . OMNIBVS . LIBERTIS . LIBER
TABVS . POSTERISQVE . EORVM

1. LIBER NVNC CVRIS FVERIM QVI RESPICE LECTOR
2. NOTVS IN VRBE SACRA VENDENDA PELLE CAPRINA.
EXHIBVI MERCES POPVLARIBVS VSIBVS APTAS
RARA FIDES CVIVS LAVDATA EST SEMPER VBIQVE
VITA VEATA FVIT STRVXI MIHI MARMORA FECI
SECVRE SOLVS SEMPER FISCALIA MANCEPS
IN . CVNCTIS SIMPLEX CONTRACTIBVS OMNIBVS AEQVVS
VT . POTVI NEC NON SVBVENI SAEPE PETENTI
SEMPER HONORIFICVS SEMPER COMMVNIS AMICIS
MAIOR ADHVC STAT LAVDIS HONOR POTIOR QVOQVE CVNCTIS
IPSE MEIS QVOD CONSTITVI TVMVLAMINA MEMBRIS
TALIA QVI FECI NON TAM MIHI PROVIDVS VNI
HEREDVM QVOQVE CVRA FVIT TENET OMNIA SECVM
RE . PROPRIA QVICVMQVE FACIT ME FAMA LOQVETVR
EXEMPLVM LAVDIS VIXI DVM VITA MANEBAT
SOLICITVS MVLTIS REQVIEM FECI QVOQVE MVLTIS

L. NERVSIVS . MITHRES.

1. Hinc exordire, habebisque defuncti nomen, ut in fine.
2. Vid. *Class. I. inscr. LXIV. not.* 5.

XCIX.

XCIX.

Placentiae in aede S. Sabinae e ſchedis Ambroſianis & Belloniis.
Muratorius pag. 1560. *n.* 1.

A. SOCCONI ATTICE . E

CHRESTO V. F

SIBI . ET . PATRONO

DIA . HOC . TITVLO . PATRONVM . PIETATIS . HONORAT

QVIDQVID . ID . EST . GRATVM . MANIBVS . OFFICIVM

. . . . NON . IVSSA . TAMEN . NEC . VOCE . ROGATA

HIC . ALIIS . OBIIT . VIVIT . LIBERTAE . SVAVIS

. . . . PATRONVS . . . .

Hanc excipiunt inſcriptionem duo hermae cum his verbis:

Q. CAMERIO	C. HOSTILIO
Ɔ. L. PRIMO	SP. F. CILVNCVLO
IN FR.	P. XII.
IN AGR.	P. XVI

H . M . H . N . S

Ceterum injuria temporum laeſas tum hic, tum apud Gruterum *pag.* 935. *num.* 5. & 954. *num.* 10. has inſcriptiones habes. P. Stanislaus Bardetti e Soc. Jeſu ita dedit.

A. SOCCONI CHRESTO

ATTICE . L. V. F

SIBI ET PATRONO

HOC TITVLO PATRONVM

PIETATIS HONORAT

QVIDQVID ID EST GRATVM

MANIBVS OFFICIVM

NEC IVSSA TAMEN

NEC VOTO ROGATA

HIC ALIIS OBIIT VIVVM

LIBERTAE SVAVIS PATRONVS

IN . FR. P. XII. IN . AG. P. XVI. H. M. H. N. S.

SY-

SYNOPSIS.

SAnctorum Martyrum magno pretio redemta corpora, sanguis, vestes. Christianorum in hoc officio pietas inter districtos gladios. II. *Cadaverum abluendi ritus, mysterium, utilitas. Unctionis, & aromatum diversa genera. De extremo osculo, & lugentium statu.* III. *Linteaminum, quibus involuta corpora, diversa species, materia, color explicatur. Quando luxus irrepserit? Quod inde damnum? quae utilitas?* IV. *De veste funebri. Digressio ad sacra filacteria. Unde mos genua flectendi Episcopis transeuntibus?* V. *Contra Tertullianum datae coronae mortuis commendantur. De florum sparsionibus ad Reliquias Martyrum.* VI. *Pompae funebris tempus apud Judaeos certum, secus apud Christianos. Quando vehicula efferendis mortuis in usu fuerint? De porta emortuali, de concursu populi, de lecticariis.* VII. *Cerei funebres pro temporum varietate aucti, vel imminuti. Placuerunt & cerei picti. Vigilantius refellitur. Cur lucernae in coemeteriis? Ethnicorum, & Fidelium diversa ratio. Candelabra cippis insculpta.* VIII. *Psalmorum concentus in exequiis certus, sed Psalmi incerti. De vigiliis ante funus, & ad sepulcra Martyrum.* IX. *Fidelium cadavera ante sepulturam conspectui data: quandiu? nihil certi decretum est. Laus B. Josephi Calasanctii.* X. *Mortuorum laudatio habita, initio inter preces ad Deum fusas, deinde oratione continenti. Vita etiam per compendium descripta, & audiente populo recitata.* XI. *Christianis semper humatio placuit, nunquam combustio.*

bustio. Quid sibi velit in Martyrum coemeteriis pyra? Hebraeorum ritus in regio funere. Aqua lustralis, & signa Crucis solemnia in humatione. Immortalitatis symbola cum cadaveribus condita; itemque instrumenta, nonnunquam etiam Acta martyrii. Numismata, & pretiosi lapides aut inclusi, aut affixi loculis. XII. *Sanctorum epitaphia a Novatorum calumniis defenduntur. Saepe obvius in loculis nominis contemptus, cujus loco adhibiti certi numeri, aut notae, aut Christi monogramma. Fronti inscriptum persaepe* D. N. *vel* D. M. *interdum* DIS MANIBVS, *sed sine superstitione.* XIII. *Insculpta loculis symbolorum varia genera numerantur, ex antiquo, & novo Testamento desumpta.* XIV. *Ferarum, volucrum, piscium, serpentis etiam, arborumque diversae species sacris in coemeteriis aut insculptae, aut pictae quid sibi velint? Navis, anchora, candelabrum, & alia id genus in Christianorum sarcophagis minime mysterio vacant.* XV. *Non omnia anaglypha semper symbolica, sed aliquando certas veluti sepulcri notas fuisse credimus. De fragmentis vitreis Bonarrotii opinio perpenditur. Ampullae cum sanguine certa Martyrii indicia. Christianorum insigne princeps fuit Christi monogramma, varie expressum. Ejus usus ante Constantinum tenere coepit. In Ethnicorum nummis consideratur.* XVI. *De cryptarum antiquitate, amplitudine, & forma. Multa praeter Romana in variis locis coemeteria recensentur. Varia eorum nomina & diversae hinc dicendi formulae derivatae.* XVII. *Cur coemeteria agrorum, templorumque nomine nuncupata? Quandiu extra urbes sepulcra extructa sint? Cur primo in templorum vestibulis, deinde in templis ipsis sepulcra parata sint, variae contra Novatores causae afferuntur.*

DIS-

DISSERTATIO X.

De Luctu Christiano.

PATRI REVERENDISSIMO

LVDOVICO AB AVGVSTA TAVRINORVM

Procuratori Generali Ordinis Capuccinorum.

QUoniam Diſſertationes duplici hoc volumine comprehenſae, ne ſui parum conſciae viderentur, prodire in lucem non auſae ſunt, niſi auſpicio virorum fultae, quorum nobilitas, ſive genus, ſive doctrina conſideretur, eſt ubique ſpectata ſatis, nolui, quae nunc ſubit, ab hoc honore eſſe vacuam, quum ordine ſit quidem ultima, ſed rerum, quas continet, ſplendore ac majeſtate facile princeps, quippe quae pretium habet ab antiqua Chriſtiana re, hoc eſt a ritibus ac monumentis omnium ſanctiſſimis, maximeque memoria & patrocinio dignis. Sed quo patrocinio? eo videlicet, cui nec generis ornamenta deſint, nec litterarum, inſit praeterea virtus ac diſciplina vitae, quae veterum ſit Chriſtianorum expreſſa imago. Non diu autem haec mihi imago, hoc patrocinium per te, Pater Reverendiſſime, quaerendum fuit. Quicquid enim in votis erat in te mihi feliciter & oblatum & datum eſt. Video equidem planeque

ſentio, quoniam haec tua ingenuitas, haec modeſtia eſt, eum te ſcrupulum ac metum pungere, ne quid attingere hic ego audeam de laude tua. At hujuſmodi a me quicquam ne metuas, obſecro. Nunquam id tentabo, quod ſuſtinere non poſſim, aut ſi poſſim, tibi ingratiſſimum futurum ſit. Tuorum opes, nobilitatem, copias commendent ii, qui commemorationem putent illarum tibi jucundam rerum, quas tu ad alta tendentibus eſſe pondera & impedimenta ratus, vix per aetatem licuit, firmitate animi corroborata illico effugiſti; majoreſque nactus a fuga vires eo profectus es, ubi praeclarum illud cum Nazianzeno uſurpare merito potuiſti, quod ex amplitudine, ex opulentia, quantumvis conferta & ſplendida, fructum hunc tantummodo derivaſti, eam videlicet propter Chriſtum relinquere, oblivisci. De eruditione, de doctrina, de litteris, ſilentium ſi mihi indixeris, taceo. An vitae ſanctimoniam perſequar, prudentiam, gravitatem? expecta ne verbum quidem. Sic tecum agam, ut quod mihi per te liceat neceſſe eſt, de tuis, de toto Ordine dicam aliquid, de te nihil. Cujus procurationem integre caſteque geris, Ordo habetur & eſt ejuſmodi, ubi vulgare eſt, quicquid alibi magnum. Dici hominem frugi, fortem, ſeverum, gravem, qui perpetuo ſibi indicto bello id propoſitum habeat, aliud non appetere, non probare, niſi quod vitam efficiat inſuavem, aſperam, laborioſam, ſive, quod idem eſt, qui facere & pati fortia paratiſſimus rem pulcherrimam ducat, victu arido, vigiliiſque ac ſudoribus innutriri cum vita aequandis, haec ſane laus alibi eximia eſt, ſed tuorum communis omnium. Ordo nimirum tuus, utpote Evangelicae paupertatis cuſtos, & ſan-

ſanctimoniae magiſter, cuncta, ut ſe minora, quae non perfecta, vitabundus tuetur, ſevere virtutem aeſtimat vel egregiam, caute admodum laudat, merita ornat, non niſi optima. Provinciae adminiſtratio ſi conferatur, eam quicunque acceperit, tanta aequitate praeditus eſſe debet, ut nemo magis virtutem excitet, vitia ſeverius vindicet; tanta moderatione, ut aeque alios, ac ſe ipſum vincat; tanta prudentia, ut quid in quaque re vel rectum, vel ſecus fuerit, & acutiſſime id cernat, & opportuniſſime aut corrigat, aut confirmet; modeſtia demum, integritate, fide, juſtitia tanta, ut eam privati adament, ſuſpiciant principes, populi venerentur. De dignitate agitur, quae ſpectet Ordinem univerſum? ſcilicet, qua nulla major, ſeveritas erit arbitra. Scitum eſt enim Platonis illud, difficilia quae pulchra. Illa igitur tum virtus quaeritur, ille vir, qui ad religionem intus foriſque compoſitus exemplo magis, quam verbo praeeſſe poſſit; cujus ea ſit auctoritas, is rerum uſus, res geſtae tales, ut, ſi quid ſenſerit, ſententia omnium unanimis judicetur; cujus ſit tanta rerum vel anteactarum memoria, vel praeſentium intelligentia, vel providentia futurarum, ut nulla ſit difficultas, nullum negotium, quod ille non feliciter conſilio poſſit explicare, conficere, providere. De tuis hactenus, ac de Ordine. Cujus, ubi de virtute, de dignitate agitur, quum graviſſima ſit & religio in approbando, & prudentia in deligendo, & ſeveritas in praeficiendo, jam virtutes ac promerita per me tua latere jube, injuſſus etiam libentiſſime conticeſcam, ſed nunquam, id ut taceam, impetrabis, quod tibi jucundiſſimum eſſe debet. Ita ſit delicata, ſit ſevera, ſit rigida

virtus tua, ut, quam viri etiam praestantissimi non dissimulant, nihil eam laudis cupido moveat: an nihil etiam provinciae Pedemontanae, cui praefuisti cum summa gloria, maximus in te amor, nihil omnium provinciarum, quae sibi tuam procurationem esse utilissimam sentiunt, grati animi testimonia, nihil Taurini, ubi natus atque educatus es, nihil Romae, ubi ad istum gradum ascendisti, publica te gratulatio commovet, oblectat nihil? Pace dixerim tua, parum iis gratus, quibus es gratissimus, viderere, si ex cunctis ordinibus lectissimorum hominum, qui te impense adamant, si doctissimorum Praesulum, ad quos tibi faciles patent aditus, si Cardinalium amplissimorum, qui te singulariter fovent, si Caroli Emmanuelis, cui probatissima est virtus tua, Regis optimi & cum antiquitatis gloria comparandi, si Pontificis omni commendatione majoris Benedicti XIV., qui te Episcoporum Examinatoribus, ut ajunt, & Congregationi Indulgentiarum adscriptum voluit, consensus in te laudando unanimis non tibi jucundissimus esse posset. Verum tu ista videris. Interim hoc me maxime recreat, quod nihil habet, quid optet amplius, postremus hic labor meus, si patrocinium, quod enixe implorat, obtineat tuum. Bono me autem animo esse jubet non observantia in te mea, sed tua in eos benevolentia, quos tanti facis, quanti optimos solet, & debet optimus. Ii vero sunt, quibuscum te haud semel adii, ad pulcherrima quaeque studia egregie magnanimi Petrus Ubaldinius, & Eques Hierosolymitanus F. Antonius Rongellius Collegii Nazareni decus & ornamentum. Fuerunt ii mihi auctores hujusce officii, quod si minus probas, illis tribue, illos admone,

mone, ne quid simile in posterum, ac scias velim, praestantissimis Adolescentibus modestiam inesse tantam, ut illud Themistoclis immutare in melius soleant: quod enim acroama, aut cujus vocem libentissime audiant, interrogati, non illius, inquiunt, a quo sua virtus optime praedicetur, sed a quo ipsi prudenter admoneantur.

I. Quemadmodum Hebraei quanquam ab Aegyptiorum superstitionibus abhorrerent, secum tamen, quum profectionem maturabant, eorum thesauros, ut ad cultum tabernaculi verterentur, quasi laborum, quos diu perpessi fuerant, certa [a] praemia detulerunt: ita ferme Christiani quosdam ritus ab Ethnicorum consuetudine, qua nihil habebant turpius, ad pium usum traducere, & veluti consecrare non dubitarunt. Iccirco primis Ecclesiae temporibus solemne fuit demortua Sanctorum corpora erectis ac supinis manibus excipere, gremio reponere, amice complecti, illis adhaerescere, accurate lavare, ungere, osculari, decenter ornata linteo funebri involvere, caput directe statuere, pedes reducere, in caelum denique & ad orientalem plagam spectante vultu cadavera sepelire, quas caeremonias, etsi Dionysii Alexandrini [b], Chrysostomi [c], Basilii [d], aliorumque Patrum auctoritatibus confirmatas Severanus, Aringhus, Casalius, aliique descripserint, rem tamen spero haud omnibus ingratissimam fore, si dabo operam, ut, quae copiosius alibi tractata sunt, brevissimae hujus dissertationis ambitu comprehendantur. Ac prima omnium occurrit cura, qua Sanctorum cadavera consuevere ab hostibus ac satellitibus redi-

a *S. August. de Doctr. Christ. II. 18.*
b *Apud Euseb. VII. 17. 22.*
c *In Jobum.*
d *De Spir. VIII. 27.*

redimi summo pretio. Praedicat hanc pietatem Surius [a] non uno in loco, eandemque Aringhus [b] eruditissime exornat. Iniquitas vero temporum ea nonnunquam fuit, cui mitigandae christiana liberalitas impar esset. Ecclesiae Gallicanae ad fideles Asiae epistola data est luctu plena, quod Martyrum corpora humo tegendi nulla facultas concederetur; neque nox aliquid praesidii afferret, neque magna pecuniae vis ethnicorum animos ulla ex parte emolliret. Quod quum liceret, nullum argenti aurique pondus non libentissime profundebatur [c], etiam ad capitis [d] aequilibrium. Imo aliquando & ipsas carnificum vestes, quae Martyrum sanguine infusae erant, auro, gemmisque, & pretiosissimis ornamentis [e] illustres feminae comparaverunt. Quid? quod inter ipsas satellitum manus, inter districtos enses ac secures pii homines, ac mulieres nequicquam militibus mortem exerto gladio minitantibus, sacri cruoris guttas colligerent nunc spongia, nunc palliolis, nunc penicillis? Ita Prudentius de sanguine S. Hippolyti:

Palliolis etiam bibulae siccantur arenae,
Ne quis in infesto pulvere ros maneat.
Si quis & in sudibus recalenti aspergine sanguis
Insidet, hunc omnem spongia pressa rapit.

Parentes ipsos ad id muneris accessisse idem Prudentius memorat Hymno x. Sed quo non pervenit christiana pietas? Ethnicis ira percitis, & undique inspectantibus, quotquot dirae lanienae fideles aderant, in amphitheatri arenam linteamina projiciebant, ne qui indignissime fun-

a *Vol. I. 19. Martii. & VI. 1. Novembr.*
b *Lib. I. 16.*
c *Ibidem Aringh.*
d *Surius Vol. VI. 9. Novembr.*
e *Idem Vol. V. 8. Sept.*

ſundebatur, ſanguinem pollui ſinerent; quare in honorem S. Theodoſiae haec leguntur in MS. Codice Lateranenſi: *repletur amphitheatrum linteaminibus: omnes enim ad ſepulturam Sanctae Martyris, quod dignum habebant, jactabant, ne cruor tantae virtutis ad terram diſtillaret*. Illa verba *repletur amphiteatrum linteaminibus* non tam conſtantiam, quam multitudinem indicant Chriſtianorum, & perbelle cum iis conſentiunt, quibus Tertullianus noſtros ita loquentes inducebat: *externi ſumus, & veſtra omnia implevimus, urbes, inſulas, caſtella, municipia, conciliabula, caſtra ipſa, tribus, decurias, palatia, ſenatum, forum; ſola vobis reliquimus templa*. Ac tantus quum eſſet numerus, certos tamen habebat fines, ſed virtus nullos. Nam debacchante ubique tyrannide quoddam certamen crederes inter morientes ac ſuperſtites inſtitutum. Illis omne ſupplicii genus, quanto crudelius, tanto jucundius erat: hos nulla inſtantis tyranni vis, nulla capitis decertatio, nulla mali facies deterrebat, quo minus fratrum cadavera diſperſaſque reliquias, utcunque tempus, ac locus ſineret, in tuto collocarent. Quin imo ex iis, quae in hoc officii genere excogitari, quaeque fieri poterant, nihil non proviſum, nihil non ſuſceptum, non factum eſt; quot autem modis, quot periculis id praeſtitum ſit, vix quiſquam verbis facile perſequatur. Hanc igitur partem, utpote in immenſum patentem, omiſſam facio, & ad ritus propero, quibus Sanctorum funera curabantur, & ſepultura.

II. Abluendi cadavera ſicut Judaeorum [a], ſic Chriſtianorum

[a] *Levit. XX. 37.*

norum mos antiquiſſimus fuit [a], ac ne ipſius quidem Eccleſiae ſupremo Capiti denegatus teſte praeter [b] Evangeliſtam, Chryſoſtomo [c], & Epiphanio [d], ſic alloquente Joſephum Arimathaeum: *anne aqua Dei illius corpus abluis, qui omnes pro peccatis abluit & expiavit, omnibuſque puritatem tribuit?* Fortunatus Scacchus [e] auctoritatibus conjecturam addit captam ex ſacra Sindone, quae Auguſtae Taurinorum (fruſtra allatrantibus, qui hoc ei privilegium [f] abrogare audent) cultu religioſiſſimo adſervatur. Siquidem ibi non modo totius divini corporis veſtigia extant, ſed etiam vulnerum. Atqui ſanguis coagulatus corticem procul dubio induxerat, ideoque ſi ſacrum corpus minime ablutum eſſet, & quidem calida, glutinum utique divini ſanguinis, non vulnerum veſtigia eſſent reliqua. Ab ipſis ergo Eccleſiae primordiis haec conſuetudo, quae poſtea ubique tenuit, acceptiſſima fuit, tanquam expiationis ſymbolum ab omni ſcelere, nimirum *ut non [g] habentes maculam aut rugam* coram Deo ſiſtamur. Notae ſunt autem, quas hinc Eccleſia utilitates accepit duas. Aqua enim huic lotioni adhibita, & energumenos [h], & paralyticos, & alios aegrotos novimus ſanatos eſſe. Deinde illa etiam, quae chriſtiana humilitas latere juſſerat, voluntariae ſeveritatis argumenta hic ritus edidit, qualia S. Gregorius [i] de S. Tharſilla refert, cujus in cubitis genibuſque, qui hoc ei officium praeſtiterunt, obduratam

cutem

a *Dionyſ. Alex. apud Euſeb. Hiſt. Eccl. VII 17. Gregor. Turon. de Glor. Confeſſ 104.*

b *Joann. 19. Marc. 16.*

c *Apud Theodoret Hom. 84.*

d *Homil. de Sepult. Domini.*

e *Lib. V. 24.*

f *Jo. Jac. Chifflet. de linteis ſepulcralibus Chriſti Salvatoris in Chriſt biſtorica cap. 23.*

g *Epheſ. V. 26. 27.*

h *Beda Vol. III. in vit. S. Cuthberti. Surius 3.. Jul.*

i *Homil. XXXIV. in Evang.*

cutem camelorum instar ob diutinum orationis usum mirati sunt. Sequebatur lotionem unctio. In Evangelio [a], & plurimorum in Actis Martyrum hujusmodi laudatur pietas, quae prae ceteris ad immortalitatem & memoriam consecravit Marcellum Praesbyterum, quia corpus Apostolorum Principis [b] *curatum aromatibusque conditum magnificentissime more regio, nedum Judaico, tradidit sepulturae*. Tertullianus [c], Minuccius Felix [d], Clemens Alexandrinus [e], & alii varias Arabum merces memorant huic ministerio adhibitas: Prudentius autem myrrham praecipue nominat, ubi canit; *aspersaque myrrha Sabaeo corpus medicamine servat*. Corippus in funere Justiniani imperatoris complures memorat odorum species.

Thura Sabaea cremant, fragrantia mella locatis
Infundunt pateris, & odoro balsama succo,
Centum aliae species, unguentaque mira feruntur,
Tempus in aeternum sacrum servantia corpus.

De melle Nicephorus [f] mentionem facit; de sale Robertus ad an. 1126. de Henrico imperatore scribens: *corpus ejus ejectis intestinis* SALE *respersum Spiram relatum est*. Paupertas induxit & calcis usum, qua, quum nulla suppeterent aromata, Sanctorum corpora [g] obducebantur. Quanquam calcis usum non paupertas semper, sed & modestia suasit. Austriacus ille imperator optimus, Maximilianus I., qui capulum e querno ligno, arcae viatoriae inclusum, secum una, quacunque pergeret, toto ante

 mor-

a *Joann. 19. Matth. 26. Marc. 14. Luc 23.*
b *Baronius Ann. 69.*
c *Apolog. 42. & de Resurrectione carnis.*
d *In Octav. pag. 107.*
e *Paedag. II 8.*
f *Hist. Eccl. XII. 26.*
g *Marc Volserus de pass. Afrae n. 63. Maffejus Hist. Indiar.*

mortem triennio circumferri jussit, id testamento cavit, ut cadaver suum sine ulla exenteratione rudi linteo involutum sepeliretur, naribus, ore, auribus viva calce oppletis. Veteres inter abluendi ungendique officia, Martyrum abscissa [a] membra in locum pristinum reducendo componebant, atque id temporis eorundem vulneribus oscula infigebant, qua de causa Julianus Cappadox [b] Caesareae in Palestina, ut Christianus delatus, lento igne jussus est comburi. De osculo illud extat decretum seculo septimo [c]: *non licet mortuis nec Eucharistiam, nec osculum tradi*. Primis enim temporibus sacerdos super cadaver sacram fundebat precem [d], tum defunctum *osculo* salutabat, postque ipsum ceteri, quotquot aderant. Liberis porro, dum animam agerent, & ultimo spiritu laborarent, Christianos hoc officium praestitisse Chrysostomus auctor est, ubi parentum extremum pietatis indicium his verbis explicans [e], ait: *os deosculantur ultimo parentum osculo*. Extinctis autem parentibus filios ad amplexus, ad oscula accessisse, multorum exemplis [f] historia docet; sed mihi inter Hebraeos Josephus [g], inter Christianos Justinus est instar omnium, qui [h]

Ut prius ingrediens corpus venerabile vidit,
Incubuit lacrimans, atque oscula frigida carpsit
Divini Patris.

Qualis lugentium status? Hebraei quidem lugentes sedebant: nam de iis scribitur, quod Ecclesia pressa *sedet* in tenebris [i]; quod Maria Fratris obitum plorans *sedebat* domi;

a *Surius 5. Novembr. 17. Januar.*
b *Baronius Martyr. Rom Januar. 17.*
c *Concil Antisiodor. Can. 12.*
d *Dionysius Areopag. Hier. Eccl.*
e *Homil. I. de Patient Jobi.*
f *Gejer. V §. 11. Dillber. tom. I. Disput. Academ.*
g *Genes. L. 1.*
h *Corippus de Justin. Junior.* Vid *Petri Muller comment. de Osculo Sancto.*
i *Mich. VII. 8.*

domi [a]; quod ad aquas Judaei interdum sedisse videbantur: *super flumina Babylonis illic sedimus, & flevimus* [b].

III. Linteorum, quibus inuncta conditaque corpora involvebantur, triplex traditur fuisse [c] genus: Sudarium, Sindon, Fasciae sive institae. Sudario facies, sindone totum corpus, sindon institis obtegebatur, ut facilius, quibus corpus conditum erat, aromata servarentur, & membra partesque corporis occuparent quaelibet locum suum. Itaque obvolvi solebant mortui infantium [d] more, quare Joannes Constantinopolitanus [e] Lazarum dixit *in monumento cunabulis involutum*; quo & allusit Nazianzenus ubi de Christo cecinit:

En involutus linteis jaces,
Prius involutus qui puer eras fasciis.

Ad rem quoque Prudentius habet in Apotheosi:

Solvite jam laetae redolentia vincla sorores.

Et quanquam esset Haebraeorum in primis haec consuetudo propria, qua & ipsi reges, virique principes [f] tenebantur, ab ea tamen minime Christiani veteres abhorruerunt, quorum multa corpora in Vaticano Aringhus tradit inventa fasciis involuta. Congruum enim est, ut, unde vitam mortales auspicati sunt, inde supremum vitae terminum auspicentur, *nec tantum in cunis*, ut Chifletius ait [g], *sed in sepulcro etiam vincula patiantur*. Iccirco sepulcrales Christianorum lapides haud semel [h] Lazari,

a *Joann XI. 26.*
b *Psalm. 136.* vid. *Zornii Bibl. pag. 954.*
c *Jo. Nicolai de luct. Christ. XII. § 7.*
d *Joann. 20. Matth. 27.* vid. *S. Gregor. Homil 37. in Evang.*
e *Apud Bedam Hist. VI.*
f *Casaubon. Exercit. XVI Wilhel. Schikard de jure Regio VI.*
g *De lint. sepulcr. c. 28.*
h *Aring. Vol. II. pag. 540. 541. 658. Bonarrot. ad Vitr. Tab. VII. Boldett. pag. 196. 523.*

zari, qualiter involutus ad vitam rediit, imaginem delineatam ob oculos ponunt, nuperque in coemeterio S. Helenae inter duas lauros, ubi in praesens Turris vulgo *Pignattara*, comprobavit id rei sarcophagus, in quo caecus natus a Christo illuminatus, Panes ac Pisces multiplicati, & Lazarus ad vitam restitutus sacrae antiquitatis amatoribus delicias augent, quibus ne temporum invidia iterum obesse possit, Benedictus XIV. P. M. pro sapientiae praestantia, qua ubique lucet, eas undique in unum colligit museum Christianum adornaturus. Praeter fascias linteamina quoque, magnaeque sindones in usu erant, quod in confesso est apud eos, quibus urbis coemeteria scrutari licuit, testibus etiam Dionysio Alexandrino, & S. Hieronymo, quorum alter ad Martyrum obtegenda corpora sindonem apud Eusebium [a] parat, alter eos *Fossarios* [b] nuncupat, quibus id muneris commissum erat. Linteorum materiam accepimus fuisse linum [c]. Nam sepelire aliquem indumentis holosericis, vestibusque deauratis, vel acu pictis ornatum Israelitae, quibus Christiani initio adhaeserunt, habuere [d] nefas. Quum dico nefas, caute id intellectum volo. Nec enim communis ritus non discrimen admittit aliquod dignitatis. Itaque Sozomenus in capite historiae ultimo, ubi agit de inventione corporis Zaccharíae Prophetae, ait ad ejus pedes fuisse puerum, qui coronam capiti gestabat auream, & aureis calceamentis, pretiosisque vestibus indutus erat. De regio Hebraeo-

a *Hist. Eccl. VII. 20.*

b *Epist. ad Rusticum Narbonens. Baron. A. n. 44. Spondan. 2. 39. Surius 6 Septembr. Boldettus lib. I. 15. Bottarius T. II. p. 126. Multa Mamachius Vol. III. p. 162. Origin. & Antiq. Christ. lib. III.*

c *Hackenberg. Diss. XII. de re funebr.*

d *Drus. Praeter. lib. I. ad Matth. 26.*

braeorum funere pauca inferius. Nunc ad Christianos, quibus funebris colorem vestis placuisse album Prudentius his verbis asserit: *candore nitentia claro praetendere lintea mos est*. Quod quidem non sine certa ratione factum censemus. Vestis enim [a] mortuorum candida perillustre salutis, qua illi in Domino perfruuntur, est argumentum, neque salutis minus, quam libertatis, qua nulla melior, nec libertatis tantum, sed victoriae etiam ac de teterrimis, quibus undique premebantur, hostibus triumphi amplissimi, neque triumphi modo, verum etiam gloriae ac dignitatis, quo milites jam emeriti evecti sunt, eorum numero jure adscripti, de quibus dicitur: *Isti* [b] *sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & laverunt stolas suas, & dealbaverunt eas in sanguine agni*. Egregie igitur prudenterque majores nostri albas tunicas dedere mortuis, ut vestis illa nuptialis indicaretur, qua indutis magnae illius coenae aeterna gaudia adire licet, quo nemo admittitur, nisi qui deterso cinere ac pulvere candidissimam justitiae vestem induerit, quare sapienter Esdras caelo redditas animas *Candidatorum* vocabulo significavit. Sed ut raro praeclara quaelibet, ita vetus institutum non semper in gradu constitit. Successu temporis irrepsit luxus & ostentatio. Pro linteis albisque tunicis adhibitae olim sunt & pretiosissimae vestes, & lecti splendide exornati. Extant Hieronymi hac de re querimoniae: *Cur* [c], inquit, *& mortuos vestros auratis obvolvitis vestibus? cur ambitio inter luctus lacrimasque non cessas? An cadavera divitum, nisi in serico, putrescere nequeunt?* Non secus amplissi-

a *Joann. Nicol. loc. cit.* §. 9.
b *Apocal.* 7. 19.
c *In vit. S. Pauli.*

plissimus Ecclesiae Antistes Chrysostomus [a], & Origenes, aliique [b] hujusce luxus mentionem faciunt, unde factum est, ut sepulcra a furibus essent & a praedonibus parum tuta. Ideo Chrysologus permultos refert, ne id suis accideret, sic praecavisse: *tenuia* [c] *scindebant linteamina, multisque implebant aromatibus, ut duplici nomine furibus inutilia redderentur*. Clericos, si hujus sceleris convicti essent, a clericali militia deletos, & perpetua deportatione multatos [d] constat: sed mitius agi jussit Concilium Toletanum [e], eosque ab ordine submovit suo, & poenitentiae triennio castigavit. De divitiis sepulcro traditis, de quibus Paulus Diaconus in Narsete, & nos alibi [f] prolixe diximus, audiendus est Cassiodorus [g], ubi decretum refert Sajoni datum, ut aurum, vel argentum in sepulcris repertum *compendio publico fideliter* vindicaretur. Prudenter hoc quidem; sed illud magis laudabiliter est institutum, ut, quae in sepulcris cimelia occurrerent, sacris usibus addicerentur. Sic Halfrodi Vandraedascalcki corpus postquam cum trabea pretiosa satis, itemque armilla, & galea inclusum capulo, & e mari, quo projectum fuerat, ad sacras aedes relatum, & honorifice sepultum est, tum calicem ex armilla, pallam altaris ex trabea, candelabrum ex galea factum [h] legimus.

IV. Quoad vestes, quanquam earum splendori, ut diximus, interdum succenseant Ecclesiae Patres, nulla tamen nota non vacuus fuit, quicunque id genus honor iis habe-

a *Homil 84.*
b *Bernegger quaest. Miscell. ad Tacit. quaest. 141.*
c *Homil 84. in Joann. & Homil. V. de Anna.*
d *Cod. Theodos. tit. 5 de sepult.*
e *IV Canon. 45. Si quis &c.*
f *Diss. IV. n. 16.*
g *Epist. IV 34.*
h *Joann. Nicol. l. c. §. 10.*

haberetur, qui gloriosum pro Christo sanguinem effudissent. Itaque apud Eusebium, Baronium, Surium, & alios summis ii laudibus celebrantur, qui fortissimos Christi athletas, ut certamen consummaverant, pretiosis indutos vestibus splendidissime sepelierunt. Collobii, seu Dalmaticae, quae vestis erat Martyrum propria, color erat purpureus. Episcopos, & Sacerdotes cum habitu Ecclesiastico sepeliri mos fuit, exemplo legis Mosaicae, cujus vi sicut Nadab, & Abia [a] cum indumentis sacerdotalibus sepulti sunt, ita haec consuetudo apud Christianos etiam inolevit. Id praeterea colligitur ex antiquis ritibus apud Durandum [b], & in exequiis S. Cuthberti legitur: *oblata, calix* [c] *supra pectus sanctum posita: vestimento sacerdotali indutus, & obviam Christo calceamentis suis praeparatus, in sindone cerata involutus.* Surius [d], & Canisius [e], aliique consuetudinem laudant, cum stola duplici, infulaque rubra e panno serico, cum cruce pariter e metallo pectori imposita, itemque cum calice, & annulo Episcopos tumulandi. Quoad Crucem, non corporibus tantum, sed urnarum etiam operculis imponi solitam docuit exemplo suo Constantinus Magnus, qui ad mensuram loci [f], ubi S. Petri corpus conditum fuerat, ex auro purissimo crucem posuit pondo librarum 150., ibique nomen inscripsit, cujus largitatem aemulata est mater, eodem loco splendidissime exornato. Cum Sanctae Martinae corpore crux quidem lignea, sed operosa artificum manu affabre elaborata in lucem venit, quam Urba-

a *Nicol. de Lyra X Levitici.*
b *Rational. VII. de Offic. Defunct.*
c *Fortunat. de Eccl. Offic. IV. 41. Surius in vit.*
d *Septembr. 4. & Decembr. 3. & 4. & alibi.*
e *Lect. Ant. Vol. VI*
f *Anastas. in S. Silvestro.*

Urbanus VIII. P. M. tanquam nobilissimum pignus sibi addixit. Anno reparatae salutis 1607. 25. Maji [a] in Vaticano sarcophagus effossus est, ubi cadaver inerat sacerdotalibus indumentis egregie instructum, & inter cetera crux eminebat aurea, sed intus vacua, habensque in summitate ansulam, ut collo suspendi posset, quia fortasse Sanctorum reliquiis referta fuerat. Nam phylacteria, sive sacra amuleta Sanctorum reliquiis instructa gessisse veteres affirmat uterq. Gregorius, Nyssenus [b], & Turonensis [c], itemque Joannes Diaconus [d], Jacobus Gretserus [e], Cangius [f], & frequenter Baronius in Annalibus Ecclesiasticis. De mulieribus, ac pueris ita Chrysostomus [g], *non cernis, ut mulieres, & parvi pueri prae magna custodia collo Evangelia suspendunt?* De magnis regibus sic S. Gregorius [h]: *excellentissimo filio nostro Adulovaldo regi transmittere phylacteria curavimus, idest Crucem cum Ligno S. Crucis Domini, & lectionem sancti Evangelii theca persica inclusam.* Graeci imperatores, ut refert Raynaldus [i] in solemnioribus diebus festis apophoreta gestabant collo suspensa, sicuti Episcopi sacra quoque mysteria [k] deferebant, unde qui ritus Ecclesiae exponunt, morem fluxisse putant [l] flectendi genua Episcopis transeuntibus. Non ita pridem Cl. Commendator Victorius plumbeam laminam, quae S. Laurentii martyrium repraesentat, ansula perforata superne ornatam, ut amuleti instar collo suspenderetur, in

a *Aringh. I. 23.*
b *In vita S. Macrinae.*
c *De Gloria Confessor. 22.*
d *Epist. ad Carolum.*
e *Vol I. de Cruce II 27. 28 29.*
f *In not. Hist. & Philolog. ad Alexiadem Annae Caesarissae.*
g *Homil XIX.*
h *Epist XII. VII.*
i *Ad Ann Chr 1205 n 41.*
k *Baronius in not. ad Martyrol Rom. XVIII. Kal Sept*
l Vid. *Dissert Philolog. ex Museo Victorio pag. 65.*

in lucem prodidit, Dissertatione philologica, notisque uberrimis accuratissime explicatam. Vestes, & phylacteria excipiunt coronae, & flores.

V. Capita virginum flosculis coronandi mos est in Ecclesia vetustissimus, utpote ab ipsis Apostolis, quorum pietatem Damascenus celebrat, in exequiis Dei Parentis optimae consecratus. Id honoris ab Ecclesiae principibus, ut coeptum fieri est, paulatim in funeribus, praecipue virginum, ac puerorum, quod etiamnum tenet, ubique apud fideles solemne fuit, quin Tertulliano, ubi post Montani damnationem [a] Catholicis allatratur, subolere ulla debeat [b] superstitio. Hunc enim morem a sacris Ecclesiae ritibus quicunque expungit, in eum acute Paschalius ingerit [c]: *coronas, inquis, foex hominum polluit & profanavit: num ideo corona non est praeclarissimum institutum? At ethnica plebecula iis abusa est ad superstitionem. Tu rejecta superstitione coronas retine*. Quidni ita? siquidem flores sacris in litteris passim pro virtutum symbolis usurpantur, & hac de causa Sacerdotum mitrae, ara foederis, candelabrum [d], tum lances, boves, Cherubim in templo Salomonis [e], tum facies templi in Apocalypsi [f] coronis aureis, scutulis, variisque floribus exornantur. Jure igitur in Ecclesia coronae sunt datae mortuis, tanquam virtutum, quibus inter vivos eminuerant, certa symbola. Praeterea cur quae templa inanima decorabant, non eadem darentur iis, qui diu templa fuerant animata? Huc enim facit, quod divinitus scripsit in hanc

Kkk fere

a *Baronius Ann.* 337. n. 2. & 5.
b *De corona militis. confer Baronium ad an.* 29. n. 2. *seq.*
c *De Coron. II.* 1.
d *Exod* 25. 39.
e *Regum III* 7.
f *Machab. I.* 4.

fere sententiam S. Thomas [a]: *corpus illud* (Martyris, aut cujuslibet Sancti) *insensibile non adoramus propter se ipsum, sed propter animam, quae fuit ei unita, quae nunc fruitur Deo, & propter Deum, cujus fuerunt ministri*. Sed Christianorum antiqua pietas, aut sapientia mavis [b] coronarum florumque vim in sepulcra etiam, nedum in demortua suorum corpora congerebat, sicut res ipsa loquitur in veteribus coemeteriis, ubi non tam ad sepulcra Martyrum, quam ad ea, quae nullum habent martyrii indicium, saepe in marmore insculptae, saepe in calce, quandoque in vitris delineatae, & plerumque in ore columbarum, coronae virtutis indices enitescunt. Laudat hoc institutum S. Hieronymus ad Pammachium scribens, & in epitaphio Nepotiani. Prudentius mactatos ab Herode pueros innocentes nunc flores, nunc rosas nuncupat, & fidem ipsam inducit suos Martyres floribus coronantem [c]:

Martyribus Regina fides animarat in hostem:
Nunc fortes socios parta pro laude coronat
Floribus, ardentique jubet vestirier ostro.

Eleganter S. Paulinus Natali III. Sancti Felicis cecinit:

Spargite flore solum, praetexite limina sertis,
Purpureum ver spiret hyems, sit floreus annus.

In more deinceps fuit, ut si Sanctorum reliquiae aliquam in urbem exciperentur, populus flores diversi generis praeferens obvius iret. Celebris est, quam refert S. Augustinus [d], historia de translatione corporis S. Stephani, cui inter

a *In Summa Theolog. part. III. quaest. 25 Art. 6*

b *Aringhus Rom. Subterr. T. II. pag. 667. seqq. Bonarrotius Tab. XIX. p. 134. Mamachius Orig. & Ant. Christ. in not. p. 74. T. III.*

c *Psychom. de pugn. Fidei.*

d *De C. D. XXII.*

inter ceteros caeca occurrit femina, quae *flores, quos ferebat, dedit, recepit, oculis admovit, protinus vidit*. Novissime de his florum sparsionibus multa diserte scripsit P. Fr. Thomas Maria Mamachius, in Ordine Praedicatorum vir magni nominis.

VI. Ornatum sequitur pompa funebris. Hebraeis placuisse interdiu efferri mortuos exempla docent Sarae, Abrahami, & aliorum; itaque Sopranes David [b] *apud Judeaos*, ait, *res mihi certa est, diurno tempore mortuos efferri consuevisse*. Christifidelibus circa hunc ritum temporis ratio varia fuit. Julianus diurna funera lege [c] vetuit. Felisacus [d] non post vesperam, non intempesta nocte, sed *mero die* celebratas in Graecia, & in Latio fidelium exequias scribit. Saevientibus in Ecclesiam tyrannis, nox & silentium Christiani funeris testes erant. Siquidem clanculum, & in tenebris, atque ut plurimum, ne rei suspicio delatoribus injiceretur, quorum avaritia, ut fit, semper insomnis erat, in vehiculis rusticis, seu birotis [e] ad sepulturam pretiosa pignora ferebantur. Hoc nomine in historia Ecclesiastica [f] Gamalielis pietas celebratur, qui noctu & clanculum, quibus commodum esset, Christianos habitatores Jerusalem hortatus est, ut corpus sancti Sthephani Protomartyris in suo vehiculo deportarent ad villam suam, ibique planctum produci jussit ad septuaginta dies, & poni corpus in monumento novo, & in orientali theca. Quod vero rusticis de birotis & vehiculis dixi, non pro more stabili accipiendum est, utpote institutum, ut pia fidelium cura lateret Ethnicis. Ubi

 nulla

a *Vol. I. lib I. 3 §. 28. pag. 183.*
b *Diss 2. fol 487.*
c *Cod. Theod. tit. de sepult. violat.*
d *Lib I. Select. 16*
e *Surius 12. Maji & alibi.*
f *Baronius Ann. 34.*

nulla insidiarum suspicio esset, consuetudo humeris ferendi mortuos semper valuit, aeque observata a Christianis, ac Judaeis. Atque hi sane longissimam saepe viam emensi sunt, & hunc honorem ne malis quidem regibus denegarunt, referente Josepho, per ducenta stadia [a] elatum Herodis corpus. Christiani non propinquorum [b] modo, sed interdum & Sacerdotum, & Episcoporum, ut mox constabit, humeris elati sunt, praecedente Cruce, tanquam gloriae tropaeo, cujus meminit Gregorius Turonensis *lib. de vitis Patrum*. Generatim pro demortui, qui efferendus erat, virtutis fama, si temporum conditio sineret, comitatus erat fidelium plurimus. Testatur id Metraphrastes [c], & Damascenus [d] in oratione de B. Virgine Dei Parente, cujus corpus tradunt in Sion in Gethsemane sacrum praedium Apostolicis humeris vectum esse. Diu sane per tyrannos minime Christianis licuit, quas decebat, suis exequias facere virtuti pares. Sed vix tandem Ecclesiae affulsit e caelo pax, tum pro meritis haberi pompa & decus funebre coeptum est. Interea prius quam reliqua, portam *emortualem* inspicias velim. Nobilium aedes portam habebant, praesertim e saxis quadratis extructam, quae nunquam, nisi efferendus esset ad Ecclesiam mortuus, aperiebatur. Hujus consuetudinis, quae & Graecis placuit, Etruria testis est. Florentiae id genus portas, in praesens clausas, observavit Cl. Gorius [e] non una in domo. Cortonae id moris D. Philippus Laparellius [f] Canonicus, & Patricius Cortonensis osten-

a *De Bello I. c. ultimo.*
b *Sidonius Epist. II. 8.* vid. *Carol. du Fresne Gloss.*
c *Surius 15. Aug.*
d *Serm. de Dormit. B. Virg.*
e *Florileg. Noct. Corythanar. cap. VIII. pag. 110. & seqq.*
f *In nocte Corythana XLVIII.*

ostendit aliis exemplis, in primis domi suae, ubi in epistylio tempus notatum est, quo *Porta Emortualis* condita fuerat. En tibi epigraphe:

† ANNO DÑI M̊. CC̊. LX̊X. IIII. T. P̄. E DÑI G. P.ᴱ P X

nempe *anno Domini* 1274. *tempore Domini Gregorii Papae X*. Nunc de populi comitatu. Fuit is quidem aliquando incredibilis planeque maximus. S. Gregorius Nyssenus [a] ad exequias sororis suae Macrinae virginis auctor est, eam populi multitudinem convenisse, ut, tametsi domus, ubi virgo objerat, a templo, quo ferebatur, non amplius distaret, quam septem, aut octo stadiis, tamen totus prope dies in eo spatio conficiendo consumtus fuerit: *congredientium enim*, sunt ejus verba, *multitudo non sinebat nos ex sententia progredi*. Refert praeterea, se se, & Araxium Episcopum pondus venerabile suis humeris extulisse, comitante cum cereis magno sacerdotum, & diaconorum numero, triplici demum choro psalmos & hymnos concinente. S. Gregorius Nanzianzenus [b] populi frequentiam describens in sancti Basilii funere, plena tradit fuisse fora & porticus, *duplicia & triplicia tabulata hominum deducentium praeeuntium, prosequentium, assectantium, multa millia omnis generis & aetatis*. S. Hieronymus [c] ad Paulae funus totam Palestinam certatim confluxisse tradit, & ita quidem, *ut sacrilegium putaret, qui non tali feminae ultimum reddidisset officium*. Idem in Fabiolae epitaphio scribit, ejusdem vix fama obitus pervulgata, totam urbem Romam, quasi suis excitam sedibus, ejus exequias honorasse, sed tam splendide, tam singu-

a *Epist. ad Olymp. Monach.*
b *Orat. de S. Basilii laud.*
c *Epist. XXVII.*

singulariter, ut non sic Furius de Gallis, non Papyrius de Samnitibus, non Scipio de Numantia, non Pompejus de Ponti gentibus triumpharit. Chrysostomus [a], divite aliquo mortuo, non servos, non ancillas modo, sed & equos necessarios saccis sive operimentis lugubribus amictos, ductosque ab agasonibus memorat, qui sane ritus non aliunde, quam ab Ethnicis ortum habuit. Funeris comitatum & apud Judaeos solemnem fuisse, multa in sacris litteris exempla docent, praesertim Abner summi ducis, cujus feretrum sequebatur rex & propheta David cum ministris suis. Virgines, ut auctor Chrysostomus, aliquando a funere remotae sunt: aliquando, inquam; nam Palladius [b] ipsius Chrysostomi pompae funebri magnum tradit virginum numerum interfuisse. Haec funebri de comitatu satis. Illud interea non omittimus, quod ne cui Christifidelium vel de minuta plebe, postremus deesset honor, opportune providit Constantinus imperator semper augustus, hominum ordine constituto, quos ei muneri [c] mancipatos, Ecclesiae subjectos, a publicis muneribus immunes, a vectigalibus liberos esse voluit, ut decenter & gratuita opera [d] efferendis honorandisque mortuis invigilarent, quod decretum deinceps imperator Anastasius [e] confirmavit.

VII. Pompae funebri, quam multum populi frequentiae debuisse diximus, non parum decoris a luminibus, & circumfusis undique cereis accedebat. Jure in primis affectos Ecclesia voluit hoc honore Martyres. Brevitati

ut

a *Homil III. ad Pop. Antiochen.*

b *Dialog. de fun. Chrys.* Vid. *Sulpit. Severus epist V.*

c *Justinian. Novell. 43 59. Durant. I. Rit Eccl 23.*

d *Baronius Ann. 336. Spondan. n. 14. & Novell. XLIII.*

e *Surius 23. Januar.*

ut indulgeam, exempli causa Sophia prodeat, ornatissima matrona, quae in morte S. Clementis Ancyrani omni deposita solicitudine ac maerore, *lucernarum* [a] *accendit multitudinem, & tollens corpus mundis sindonibus involvit*. Quod Sophia, idem & Maximillam fecisse credibile est, quae S. Andreae Apostoli sublatum corpus *optimo loco cum aromatibus sepelivit*. Martyrum funera praeter cereos aliquando & victrices palmae comitantium gestatae manibus honestarunt, quo ritu elatus est S. Petrus Episcopus Alexandrinus & Martyr. Sed donec christiana res ab Ethnicorum, quibus undique opprimebatur, injuriis libera non respiravit, in funeribus utpote plerumque occultis, magna luminum frequentia deesse debuit: sic corpora Martyrum Patrocli, & Cypriani Episcopi [b] cum cereis profecto, sed paucis admodum elata sunt. Vix tandem vero tuta ab tyrannis Ecclesia fuit, eo pompa luminum provecta est, ut quaedam funera triumphi speciem aemularentur. Ne latius pervager, Constantinopolim placet ad momentum temporis divertisse. Illic Eusebius [c] narrat in Constantini funere eam fuisse cereorum multitudinem, quae luminibus circumfusis aurea super candelabra accensis, admirabile intuentibus spectaculum praebebat. Ibidem Chrysostomo [d] post mortem ab exilio reduci tantus est honor habitus, ut nisi Ecclesiae annalibus esset traditus, incredibilis videretur. Ad rem haec accipe: *Fidelis hominum coetus pelagus navigiorum multitudine velut continentem effecit: Bosphori ostium ad Propontidem situm luminaribus cooperuere*. Pompa ut splendidior esset,

a *Surius 21. Januar.*
b *Ex Actis Proconsular. apud Ruinart.*
c *In vit. Constantin. IV. 66.*
d *Theodor. Hist. Eccl. V. 36.*

esset, picti etiam cerei placuerunt, auctore S. Paulino in Natali IX. Sancti Felicis Episcopi Nolani:

Ast alii pictis accendant lumina cereis,
Multiforesque cavis lychnos laquearibus aptent,
Ut vibrent tremulas funalia pendula flammas.

Hunc ritum audacissime, si quis alius, Vigilantius oppugnavit, quem Doctor Ecclesiae maximus [a] sic prius allatrantem inducit: *prope ritum Gentilium videmus sub praetextu religionis introductum in Ecclesiis, sole adhuc fulgente moles cereorum accendi*: deinde auctoritate Christi Domini Apostolos arguentis, ut mulieri, quae unguentum attulerat, subiratos vidit, acutissime refellit. Nam si mulieris liberalitas divinitus commendatur, Christianorum quoque in Sanctos pietas probanda est, quanquam hi cereis, sicut nec Christus balsamo, non indigerent, quorum causa luminaria ad laetitiae significationem accendebantur, digna propterea, quae cum lampadibus illarum virginum, quarum laus est in Evangelio, comparentur. At enim is erat usus ethnicis perfamiliaris. Quid inde? *Illud fiebat idolis, & ideo detestandum est; hoc fit Martyribus, & ideo recipiendum est*. Hactenns S. Hieronymus, cujus & illa est ratio, quae non tantum Ecclesiis, sed & funeribus, nec martyribus modo, sed cunctis etiam fidelibus egregie favet. Luminaria quippe pro mortuis in usu erant *ad significandum* [b] *lumine fidei illustratos Sanctos decessisse, & modo in superna patria lumine gloriae splendere*. Hinc sacris in coemeteriis frequenter lucernae obviae. Antiquissimo ex instituto placuerunt eae quidem Ethni-

a S. Hieronym. epist. contra Vigilant. b Idem loc. cit.

ethnicis, Aegyptiis [a], Graecis, ac Latinis [b]. Sed apud ethnicos, & fideles longe fuit diversa ratio. Illis ardentes in sepulcris placuere lampades & lucernae, vel tanquam animae simulacra, cujus naturam putabant igneam; vel tanquam Deorum Manium, qui mortuis praeerant, summus honor; aut certa veluti insignia nobilitatis; aut demum quia nefas ducerent, animas, quas nonnulli cineribus adhaerere existimabant, sine luce in tenebris habitare. Lycetus primis rejectis opinionibus, postremas admittit duas. At quoquo spectaverit ille ritus, nihil omnino ad nobilitatem, nisi secus libertorum sepulcra doceant, plebejorumque vilissimorum, quibuscum lucernae tum saepe alibi inventae sunt, tum paucis ab hinc annis in vinea Naria. Christianorum quae mens, qui finis esset, quanquam ex supra dictis jam satis constat, nemo tamen praeterea ignorat, coemeteria primas fuisse Ecclesias, ubi & columbae gemitus audirentur, & sacra mysteria fierent, & ideo illic lucernae passim affigebantur, quas Deus toties in Exodo, in Levitico, in Numeris & Salomon in templo suo ad tabernaculum ardere jussit. In lucerna quoque majores nostri tum Salvatoris humanitatem simul, atque divinitatem contemplabantur, quoniam scriptum est: *erat ille lucerna ardens* [c], *& lucens*, tum Christum ipsum suspiciebant in caelo complectentem omnia luce sua, secundum illud [d], *& lucerna ejus est Agnus*; quae dum secum ipsi tacite reputabant, recordabantur interea praeceptum illud, *lucernae* [e] *ardentes in* ma-

a *P. Kircher Vol. III. de Oedip. Aegypt. pag* 531.

b Vid *Fortunius Lycet. & Octav. Ferrar. & al. de veterum Lucern.*

c *Joann. cap* 5.

d *Apocalyps. cap.* 2.

e *Luc.* 12.

manibus veſtris. Verum de hoc ritu plura afferri non poſſunt, quam quae dicta ſunt ab Aringho, Boſio, Severano, Lyceto, Caſalio, Bartholo, Boldetto, Bottario, Venuto, Paſſerio [a], & aliis, qui lucernas aeneas, fictileſque, ſuburbanis e coemeteriis editas, & ſacris emblematibus inſignes illuſtraverunt. Quod ſi profanas interdum figuras exhibent, de iis idem, quod infra de fragmentis vitreis, ſentiendum eſt. Sacer non ſemper erat earum uſus, quod multae arderent, ut ingruentibus procellis, ubi perfugium aderat, cuniculos illuminarent. Siquidem feneſtrae, de quibus infra, rarae admodum in arenariis erant. An vero, poſtquam lucernae ad loculos ſunt abrogatae, antiquitati inſervierit poſterior aetas, cui placuit candelabrum ſepulcris inſculpere, affirmare videtur Marangonius [b], ſed mihi, quid certi afferam, non ſuccurrit. Perverſi ordinis me quiſpiam arguet. At pompae funebris luminaria ita cum lucernis ſepulcralibus conjuncta ſunt, ut vix dividi poſſint, ſi graviſſima, quae utriſque favent, rationum momenta conſiderentur. Itaque ne quis eſſet repetitioni locus, una eſt a me poſitus uterque ritus. Quem initio propoſui, nunc ad ordinem redeo.

VIII. Qui cereos in exequiis praeferebant, eoſdem quam certum eſt in pſalmis, & hymnis concinendis feſtivam modulationem depromere conſueviſſe, tam eſt incertum, quibus praeſertim canticis uterentur. Juſtinianus imperator praeficarum loco ſubſtituit Pſaltrias, uti eſt in *Novell.* [c]: *non minus octo mulierum praecedentium lectum & pſallentium*. S. Hieronymus in funere Paulae viduae

ait,

a *Duo Vol. Piſauri av.* 1739. 1743.
b *Lib. cui titulus* delle coſe gentileſche ad uſo delle Chieſe *cap.* 74.
c *LIX. c.* 4.

ait, Hebraeo, Graeco, Latino, Syroque sermone psalmos in ordine personuisse. Canentium tres ordines recenset Nyssenus [a], cui adstipulantur Hieronymus in Fabiolae exequiis, Chrysostomus [b], & Sulpicius [c] Severus. At qui psalmi interea potissimum usurparentur, non liquet. In obitu Anthymi, solitarii cujusdam viri, apud Surium legitur [d], auditos Angelos versiculum ex psalmo 41. canentes: *transibo in locum tabernaculi admirabilis ad domum Dei*. Prudentius Romani Martyris, quem in suo Peristephano eximie laudat, matrem inducit canentem psalmum 115., & tum praecipue, quum earum caput carnifex obtruncabat:

Deinde dum ferit cerviculam
Percursor ense, docta mulier psallere
Hymnum canebat carminis Davidici,
Pretiosa Sancti mors ab aspectu Dei.

In funere Fabiolae Hieronymus scribit, cum psalmis identidem personuisse ALLELVIA. S. Augustinus [e] praeeunte Evodio psalmos, ac prae ceteris centesimum, se se cum aliis, qui aderant, decantasse fatetur in funere matris suae, unde etsi colligi videatur, certos olim, qui in exequiis usurparentur, minime fuisse psalmos: in antiquis tamen rituum codicibus, puta in *Sacramentario*, sive sacramentorum codice psalmi orationesque praescriptae sunt. Tanti semper est habita Psalmodia funebris, ut, si tyranni, quod saepissime evenit, Christianos juberent cum silentio ad sepulcrum duci, hinc magnae querelae exortae, quales edididit Victor Uticensis, quum in Africa rex Gense-

a *In fun. Macrinae*
b *Homil IV in Epist ad Hebr.*
c *In vit. S. Martini.*
d *Die V. Decembr.*
e *Confess. IX. 12.*

rius psalmorum cantus in exequiis vetuit. Causam, cur hymni in funeribus solemnes essent, hanc Chrysostomus tradit in *Homilia sup. cit. Dic mihi quid sibi volunt istae lampades tam splendidae? quid etiam hymni? Nonne ut Deum glorificemus, eique gratias agamus, quod jam coronavit discedentem?* Hinc hymni a psaltriis, & universo populo pie religioseque in exequiis, & in vigiliis concinebantur. Quanquam quid dixi a populo? Plenissimo enim pietatis muneri praeter populum non sacerdotes, non Episcopi tantum, sed & Romani Pontifices, ut gregi forma virtutum essent, de more aderant. Sic Pius Pontifex Pudentis senatoris, Melchiades Timothei Martyris, Stephanus Symphoriani, & Olympii exequias hymnis, & canticis [a] celebrarunt; & id praeterea fecisse nunc *ex more*, nunc *juxta traditionem Ecclesiasticam* praedicantur. Atque eae quidem modulationes domi, ubi jacebat mortuus, initium habebant, perdurabantque, donec ad sepulturam deferebatur, quod prae ceteris S. Gregorius Nyssenus testatur de sorore sua, cujus in gratiam celebratas memorat *nocturnas pervigilationes*, quas Tertullianus nuncupat *nocturnas convocationes* [b]. Nimirum eae noctes erant, quae piorum funus, & Sanctorum diem festum praecedebant, quas veterum Christifidelium mos erat in psalmodiis & canticis recitandis insomnes ducere. Praeter Ecclesiae Patres, quorum bene multos Aringhus numerat [c], etiam scriptores ethnici hunc morem testatum faciunt, nimirum Plinius [d], Ammianus Marcellinus [e], Lucianus; atque hic, utpote omnium insensissimus

a *Aringh. l. 20. in fin.*
b *Lib. II. ad uxorem. 4.*
c *Ibidem ut supra.*
d *Epist. l. 97.*
e *Lib. XXVIII. in fin.*

mus christiano nomini, majores nostros sic loquentes inducit [a]: *ad hymnos tota nocte decantandos, vigilantes talia somniamus*. Est & ludibrio supplicium additum. Exemplo sunt Proculus, Ephebus, Apollonius, jussu Leontii consularis & comprehensi, & gladio caesi, dum ad S. Valentini corpus vigilias agerent. Neque vero ad unam tantum, sed ad plures noctes interdum vigiliae hujusmodi ad sepulcra Martyrum productae sunt. Eminent hoc laudis genere Justinus Presbyter, & Hyppolitus, qui in agro Verano jejunantes, ad corpus S. Laurentii vigilias noctis cum multa fidelium frequentia ad triduum traduxerunt. Sanctissimi porro viri etsi vigilias cum jejunio conjunxerint; olim tamen, quae festum praecedebant, vigiliae non idem ac jejunium erant, ut hodie fit. Quod aliud ab jejunio antiquitus vigiliae essent vel ex earum etymologia evinci arbitror. Nam sicut *sacrae stationis vox* (verbis utor Isidori Episcopi Hispalensis [c]) *de militari exemplo nomen accepit*, ita vigiliae Sanctorum a militaribus vigiliis nomen desumsisse [d] videntur: vigiliae enim nocturnae erant [e], diurnae excubiae. A sacris antiquorum vigiliis, de quibus multa annalium parens eminentissimus [f], mos extitit celebrandi festa Sanctorum a primis vesperis, sed ita, ut hae secundis solemniores essent. Jam ut reliqua aggrediamur, exequias honor excipit sepulturae.

IX. Sed prius quaeret fortasse quispiam, quot dies mortui consueverint, antequam tumularentur, domi;

aut

a *In Philon.*
b *Martyrol. Rom. 14. Febr.*
c *Originum VI. 19.*
d *Differt. Philolog. ex Museo Victorio pag. 31. not. 2.*
e *Isidor IX 3.*
f *Baronius Ann. LI. num. 69. item 70 71.*

aut in Ecclesia, populo ut satisfieret, a veteribus detineri? Ritus Christianorum si perlustramus, cadavera olim conspectui data facile discimus a S.Luca [a], qui mortuam Tabitam in caenaculo positam fuisse scribit, ad quem locum addit interpres [b]: *quae vivens bonis operibus ad summa conscenderat, mortua in altiore domus parte collocatur*. Certum est igitur, cadavera ante exequias exponi populo consuevisse: sed quandiu quis statuat? Alii enim vix mortui, statim sequenti die depositi sunt, ut Boldettus annotat Asurii exemplo [c]: alii biduo [d] post mortem; alii triduo [e], quem morem S.Hieronymus testatur in epitaphio Paulae. Pelagiam matrem beati Aredii Abbatis Gregorius Turonensis [f] scribit a filio postulavisse, ne ante diem quartum sepeliretur, ut famuli, famulaeque omnes viderent corpusculum suum, nec ullus non adesset exequiis suis. S. Augustinus [g] se se nescire ait, utrum inveniatur alicui sanctorum in scripturis celebratum fuisse luctum novem dies, quos apud Latinos Novendial appellant. Muratorius [h] in novo Thesauro antiquitatis lapidem Catanensem producit cujusdam Nilae Florentinae, quae obiit Hyblae in Sicilia die xxv. Septembris, & iv. Octobris sepulta est, die nimirum nona postquam fato functa est. Verum circa ritum, quo de hic agimus, nihil unquam, ut dicebamus, in Ecclesia decretum fuit, quanquam ut nobilitatis ratio haberetur, aut populi ut desiderio satisfieret, nonnullorum cadavera plures dies, antequam conderetur, publice detenta sint, quod & de aliis

alii,

a *In Actis Ap cap. IX 37.*
b *Aloys. Novarin Sect. IV. n.* 1019.
c *Lib. VI 6 pag* 398.
d *Idem II. 6. pag.* 396.
e *Idem II pag* 409.
f *Lib de gloria Confess.* 94.
g *In Genesim* 1.
h *Pag. MCMXVI.* 4.

alii, & de Conſtantino M. Euſebius narrat, cujus corpus imperatoriis inſignibus exornatum tandiu in aula, quotidie ad feretrum, ac ſi princeps viveret, aulicis accedentibus, retentum fuit, quandiu Conſtantius ad pompam funebrem adveniret, redirentque curſores, fruſtra propter longinquitatem itineris, ad Caeſares miſſi. Factum hoc ſcilicet & cauſa principis, & principatus. Quippiam ſimile ſi quando emeruit ſola virtus, id enim vero glorioſius fuit. Hanc porro gloriam non raro Eccleſia vidit in Sanctis ſuis. Vera virtus; ſaepenumero impedimento fuit, quin ipſa corpora, quae conſecrarat, ſtatim ſepulcro condita piorum oculos fruſtrarentur. Rei exempla, quae occurrunt plurima, aliena veneror, domeſticum citra invidiam commemorare me poſſe exiſtimo. Quid enim minus dignum, quam ſi occaſione oblata Patris cauſam non agam mei? Beatus Joſephus Calaſanctius mei fundator, auctorque Ordinis, ubi eſt vita functus, & de more in ſacris aedibus conſpectui datus, prae incredibili, quae ad ejus feretrum undique confluebat, hominum multitudine, ſignis portentiſque virtutem ejus manifeſtiſſime confirmantibus, niſi noctu, clauſiſque januis, & poſt triduum ſepeliri non potuit, Deo etiam ad immortalem ejus gloriam id poſtea permittente, ut, quum annus eſſet ab ejus obitu ſecularis, tum eundem nobis liceret eodem prorſus, quo ei parentatum fuerat, illo triduo, eodemque in loco, Beatorum adſcriptum Ordini honorificentiſſime celebrare. Age vero quum multitudine urgente populi, piorum ſepultura differri debuit, nullus dubito, quin interea, quod Calaſanctii gratia ſponte ſua viri ex aliis Ordinibus ampliſſimi ſuſceperunt, eorundem lau-

des

des meditata oratio publice recenseret. Hoc de ritu, ejusque apud Christianos antiquitate nunc pauca disseram.

X. Ex diuturno cum Aegyptiis commercio, quorum defuncto rege, per sacerdotem [a] ex alto suggestu tota vitae series recitabatur, an Hebraei cum alia multa, tum palam laudandi mortuos ritum acceperint, si minus libere affirmari, non sine causa posse arbitror dubitari. Sed unde unde id didicerint, solemnes certe apud Israelitas fuerunt conciones funebres. Imo quidam sunt, quibus illud Isaiae [b] *justus perit, & non est qui cogitet &c.* videtur laudatio funebris, quam ille habuerit in regis Ezechiae exequiis. Dionysius Areopagita [c], scriptor antiquitate & eloquentia venerandus, earum in Ecclesia mentionem facit, ubi ritus describens aetatis suae, deferri mortuos consuevisse ad Pontificem tradit in loco sepulturae consistentem, a quo cum prece gratiarum actio peragebatur, solita quoque haberi post sepulturam, ut mox patebit S. Augustini exemplo. In quo sane officio vix fieri potuit, quin illius, pro cujus egregie gestis gratiae Domino agebantur, qualecunque laudum specimen enitesceret. Ut nihil de Basilio, de Chrysostomo, de Ambrosio dicam, rem satis edocet Augustinus [d], ubi preces ad Deum pro matre fundit, in hunc plane modum: *fundo tibi, Deus noster, pro illa famula tua longe aliud lacrimarum genus, quod manat de concusso spiritu .... Illa vivificata, etiam nondum a carne resoluta sic vixerat, ut laudetur nomen tuum in fide moribusque ejus .... Scio misericordi-*

a *P. Kircher. Vol I. Oedip. Aegypt.*
b *Cap. LVII. 1.*
c *Cap. VII. Eccl. Hierarch.*
d *Confess. lib. IX. 13.*

corditer operatam, & ex corde dimisisse debita debitoribus suis: dimitte illi & tu debita sua .... Namque illa imminente die resolutionis suae, non cogitavit suum corpus sumtuose tegi, aut condiri aromatibus, aut monumentum electum concupivit, aut curavit sepulcrum patrium. Non ista mandavit nobis, sed tantummodo memoriam sui ad altare tuum fieri desideravit, cui nullius diei praetermissione servierat .... sit ergo in pace cum viro, ante quem nulli, & post quem nulli nupta est, &c. Non erat ergo sine demortui laude gratiarum actio. Coepit deinceps in concione prolixior haberi laus, sive oratio funebris. Hi autem usus percrebuisse in primis legitur quarto Ecclesiae seculo, sicut videre licet apud Socratem [a], Theodoretum [b], & Nicephorum [c]. Extant in praesens adhuc funebres orationes, v. g. Eusebii in Constantini exequiis; Nazianzeni in Basilii, & Caesarii, itemque Ambrosii in funeribus Valentiniani, Theodosii, Satyri, tum Gregorii Nysseni in obitu Basilii M. Omnes vero orationes, quas funebres nuncupamus, & in monumentis Patrum sanctissimis osculamur, ipsis in exequiis esse habitas, quis affirmare pro certo audeat? Emortualibus orationibus affinis ea diligentia fuit, quam veneranda antiquitas praeclare instituit, institutamque accuratissime custodivit, Martyrum natales dies, nomina, resque gestas quam studiosissime annotare, & populo ex ambone perlegere. Moris praeterea apud veteres id fuisse, quod aliquibus in locis etiamnum tenet, uti fidelium vita, postquam obierant, compendiaria scribendi ratione, itemque sine affectibus, sine fuco, sine ullo in speciem artificio exarata propalam

a *Lib. V. Histor. 9.* b *Hist. Eccl. II. 14. & Hist. Trip. IX. 13.* c *Lib. XII. 9.*

audiente populo recitaretur, posse videtur argui ex eo libro, cui titulus *de vitis Patrum*. Hinc & fortasse laudum origo ducitur, quae in cathedris Academicis celebrantur, quando in vivis illustris quispiam vir esse desiit.

XI. Conspectui datos, laudatosque mortuos nihil manebat aliud, quam quae serius ocyus expectat omnes, aeterna domus. Nunc ergo breviter de humandi ritu. Cur nostris semper humatio placuit, combustio nunquam? Causas enumerat Tertullianus [a], Lactantius [b], Origenes [c], Augustinus [d], Arnobius [e], Minuccius Felix, qui Caecilio objicienti, quod Christiani *ignium sepulturam* damnarent, nostros respondet & nullum damnum sepulturae timere, sed *veterem & meliorem humandi consuetudinem* [f] sequi. Si pyram objicias, quae in sepulcralibus anaglyphis interdum cernitur, nihil inde exculpitur, nisi martyrium [g] igne consummatum, frequens sub Nerone [h], & Alexandro Severo [i], unde fideles & *Sarmentitii*, & *Semiaxarii* per contumeliam dicti sunt, quod ad semiaxis stipitem revincti sarmentis [k] comburebantur. Itaque sacris in coemeteriis nil pyra humationi obest, quae fuit ubique Christianorum propria. Ideo Carolus M. fide Catholica in Saxoniam invecta vetitum voluit [l], ne cadavera cremarentur. Apud Hebraeos etiam id moris constantissime [m] tenuit, nisi quod in regio funere nulli sindoni, nullis peristromatis, nullis cervicalibus, imo

a *De anima c. 51.*
b *Lib. VI. 12*
c *Contr. Celsum VIII.*
d *De C. D. I. 13.*
e *Lib VII. adv Gent.*
f Vid *Cic. de leg.*
g *Aringh. Vol II. pag 685. Fabrett. inscript. 566.*
h *Tacit. Annal XV.*
i *Tertull. Apolog. 50.*
k *Aring. lib. I. 5.*
l *Bartholin. Antiq Danic.*
m *Kiping. IV. 6. & Gejer. de luctu Hebr. 6.*

imo nec regiae sellae parcere consueverant, sed [a] totam, quanta aut qualis ea cunque esset, supellectilem regiam, excepto sceptro, quod cum cadavere recondi debuit, flammis injiciebant, quas thus lectissimum, & pretiosa thimiamata nutriebant. Jam pergo cetera. Christiani quum humarentur, non deerant sacrae preces, quibus superstites cum suam ipsi fidem de animarum immortalitate, ac resurrectione corporum declarabant, tum pie defunctis omnium, si quid deliquerant, culparum veniam, ac salutem, requiem, beatitudinem futura resurrectionis gloria consummandam sperare jubebant. Sicut superstites anxii de mortuis erant, ita, de quorum salute non dubitarent, eorum se precibus commendabant. Testis est Muratorii [b] ex Marangonio lapis, in coemeterio Callisti inventus: ATTICE SPIRITVS TVVS IN BONV ORA PRO PARENTIBVS TVIS. In ipsa humatione signa Crucis, & aquae lustralis, vel potius *sanctae*, aspersiones quam solemnes essent, non modo in Ritualibus Durandus, sed ipsa coemeteria perdocent, in quibus vasa vitrea, & lutea reperta sunt, ibi ad hunc usum Casalio interprete accommodata. Christiani ut spem resurrectionis certissimam indicarent, sub mortuorum capitibus, aut corporibus hederae, vel lauri frondes, quae semper virorem servant, in sarcophago [c] substernebant. Eae frondes aliquando aegrotis applicitae [d] sanitatem restituerunt; aliquando ita virides inventae sunt, ac si radicibus adhaerescerent [e], & aquis irrigarentur. Neque id moris an-

 tiqua-

a *Gejerus, & Schikard. cap. 6. theor. 19.*

b *Thesaur Ant Vol. IV. inscr. 1833.*

c *Durand. Ritual. VII. 35.*

d *S. Gregor. Turon. de Glor. Confessor. 84.*

e *Surius 6. Sept. de S. Uberto.*

tiquatum omnino voluit posterior aetas. Testis, si quis alius, est Ordo meus. Cujus Auctor B. Josephus Calasanctius, quantum fieri potuit, eodem ferme, quo olim pauperes, quos impensissime aemulatus fuerat, sacro ritu humatus est. Quemadmodum calcem pro balsamo in in ejus curando cadavere adhiberi paupertas suasit, ita eidem filiorum amor lauri folia substerni jussit. De vestibus, de ampullis, de fragmentis vitreis, una cum cadaveribus recondi solitis, supra jam satis multa. De phylacteriis quoque, & ornamentis varii generis puerilibus, quae non semel cum Christianorum tenerae aetatis cineribus reperta sunt, in VIII. Dissertatione nonnihil diximus. Instrumenta martyrii cum corporibus una condendi ritum Rex ipse Martyrum docet exemplo suo, Servator Optimus, prope cujus sepulcrum crux & clavos repertos legimus [a]. Ita SS. Clemens cum Anchora [b], Agricola [c], & Daniel [d] cum cruce & clavis, quibus pro Christo mactati fuerant, sepulti sunt. Quid? quod interdum ipsi Martyres id jusserunt? Exempli causa S. Sabinus [e] cum saxo, quo erat in flumen demergendus, & S. Babylas Episcopus [f] cum suis catenis sepulcro mandari voluit. Atque ibidem Acta martyrii [g] nonnunquam reponi solita compertum est. Totam hanc, quae ad martyrii instrumenta spectat argumenti praestantiam prolixe tractant Gallonius [h], Mamachius [i], ac praesertim Aringhus [k], apud

a *Nicephor VIII. 29. & al.*
b *Baronius Ann 102.*
c *S Ambros. exhort. ad Virg. initio.*
d *Petrus Natal. II 60.*
e *Surius 13. Martii.*
f *Rom. Mart. 24. Jan Chrysost. contr. Gent.*
g *S. Ambros. Epist. VII. 53. Surius 18. Jun.*
h *De Cruciatib. SS. Mart.*
i *Vol. III. lib. III. 6. & seqq.*
k *Vol. I 29. p. 151. & seqq. & Vol. II. p. 683. & seqq.*

apud quem prae ceteris in *Vol. I. pag.* 108. excellit vitrea patera, in coemeterio S. Agnetis inventa, qua venenum putat S. Constantio Martyri propinatum tyranni jussu. Id vero conjicit ex patina alabastrina, quae suberat vitreae paterae, cui corona ex palmarum ramis, & hae litterae sunt insculptae: *non unda lethalis est causa Constanti ferre, quam licuit ferro coronam*. Nunc si forte inquiras, cur ethnicorum numismata in sacris coemeteriis, & cum fidelium ossibus fiant interdum obvia, rei interpretes tot praesto sunt, quot Romam subterraneam illustrarunt. Senator Bonarrotius [a] aliquibus hanc opinionem insedisse ait, certum indicari tempus, quo ille obiit, cujus vel intra, vel extra loculum essent nummi. Persaepe id quidem credibile videri potest, sed secus plane, ubi diversae aetatis complures nummi invenirentur, sicuti in Sanctae Agnetis coemeterio [b] decem numismata, eademque diversa singula, & uni affixa loculo occurrerunt. Tunc certe nummi non alio, quam ad ornatum referendi sunt, sicut caelaturae sive aeneae, sive eburneae, tum pretiosi lapides [c], & fragmenta onychis, achatos, jaspidis, topatii, itemque opera encaustica diversi generis. Nec causam video, cur ab his ornamentis abhorrere debuerit Christiana pietas, cui nihil antiquius fuit, quam Sanctorum corpora honorare, pro quibus sepeliendis *distributionum*, *collectarumque* partem [d] esse statutam voluit. Arcam denique occlusam panno serico, vel laneo posteriora secula operiebant, quod tegumentum leges Salicae [e] *Aristatonem*, sive *staplum*, & Turonensis *pallam* vocat, ubi mira-

a *Op. de Fragm. Vitr. in Praef. p. XI.*
b Vid *Maranfonius loc cit cap.* 73.
c *Canonicus Boldett. lib. II.* 13.
d *Tertullian. de Anima* 51. *Apolog.* 39.
e *Leg Salic. Tit. LVII.* §. 3.

miracula exponit S. Martini. Curato funere, more Ecclesiae antiquissimo, eleemosinae in pauperes erogabantur. Origenes [a], Chrysostomus [b], Ambrosius [c], & alii hoc institutum in Ecclesia laudant, quod & in praesens multis in locis apud multos tenet. Postquam corpora jam sepulcro condita osculati sumus, ipsorum faciem loculorum extimam consideremus.

XII. Rei, quam hic tractandam sumimus, titulorum simplicitas, & religionis diversa symbola spectantium oculos admirationemque conciliant. Novatoribus, qui epitaphia [d] vel saxis, vel aeneis tabulis ad sepulcra incidi vetant, sacrae litterae adversantur: siquidem *Jacob* [e] *erexit statuam super Rachelis sepulcro*, illius ut matronae, tam nobili conspecto cippo, nunquam memoria deleretur. Majoribus nostris in hoc genere, ut in reliquis, maxime modestia placuit. Nam si aliquando in ethnicorum, frequenter in Christianorum sepulcris cernitur, contemntus nominis, cujus loco, ut mox cum Prudentio observabimus, certos numeros, vel quasdam notas, ac potissimum venerabile Christi monogramma, tanquam nobilissimam Christianorum tesseram, intuemur variis modis insculptum, aut pictum. Quanquam vero jactura nominis nihil fidelium animos commoveret, eorum tamen epitaphia, quae nervosam aliquam sententiolam, non vaniloquentiam continerent, innumera fuisse in Urbe Prudentius scribit [f] ad Episcopum Valerianum:

Innu-

a *Lib. I. in Jobum.*

b *Hom. 61. in Joan: Hom. 3. in I. ad Philipp. Hom. 41. in Epist. ad Corinth.*

c *Lib. II. de excessu Satyri.*

d *Lud. Lavater. de rit. Eccl. Tigur 32.*

e *Genes.* 35 vid 2 *Sam.* 18. *II. Reg.* 23. *Machab I.* 39. *Ezech.* 39. vid *Brochard. descript Terrae Sanctae.*

f *Hymn. IV. de Pass. S. Hippolyti Mar.*

Innumeros cineres Sanctorum Romula in urbe
Vidimus, o Christi Valeriane sacer.
Incisos tumulis titulos, & singula quaeris
Nomina? difficile est, ut replicare queam.
Plurima litterulis signata sepulcra loquuntur
Martyris aut nomen, aut epigramma aliquod.
Sunt & muta tamen tacitas claudentia tumbas
Marmora, quae solum significant numerum.
Quanta virum jaceant congestis corpora acervis
Nosse licet, quorum nomina nulla legis.

Ii vero tituli non semper incisi in marmore, sed nonnunquam cinabro inscripti posteris tradebantur. Quod sibi, dum adhuc in vivis essent, aliqui epitaphia inscripserint, exemplis patet Sanctorum Casii Episcopi Narniensis [a], Annonis Episcopi [b] Coloniensis, Auxibii Episcopi Solensis [c], Amati Abbatis Romaricensis [d]. Fronti inscriptum nonnunquam praefigebatur D. N., nempe invocatio *Domini Nostri* [e], item DEO SANCTO ☧ VNI [f], vel D.M., id est *Deo Magno*, aut *Maximo*, interprete Fabretto [g], qui sententiam confirmat suam titulo, qui nunc Veronae adservatur [h], ubi expresse legitur DEO MAGNO ET ETERNO &c. Mabillonii D. M. interpretantis *Diis Manibus* haec sunt verba [i]: *cruda adhuc quorundam in cordibus Christiana religio aliquid de paganici ritus superstitione retinebat*: sed doctissimus Auctor, sapientum more veritati potius, quam sibi placere visus est [k]; vix Fabretti argumenta novit,

a *Baronius ad Martyrol. 29. Junii.*
b *Surius 4. Decembris.*
c *Idem 19. Februarii.*
d *Idem 13 Septembris.*
e *Inscr. Ant. pag. 538.*
f *Fabrett. p 565. Mamachius Orig. & Antiq. Christ. Vol. III. p 18. fig. 3.*
g *Loc. cit. VIII. p 564.*
h Vid. *Mus. Veron. Maff. p. 178.*
i *Itiner. Italic. n XX.*
k *De cultu Sanctorum ignotor. §. V.*

vit, cujus auctoritatem Boldettus [a], Lupius [b], Mamachius [c], & quotquot in hoc genere claruerunt, fere ad unum omnes amplectendam existimant, excepto Muratorio, qui alias in D. M. [d] formulam ethnicam recognoscit, alias [e] dubitat, legi ne debeat *Deo Magno*, an *Diis Manibus*. Haec illum dubitatio cur tenuerit, causa est, quod Christiani interdum Ethnicorum sepulcrales lapides accipiebant, profanisque nominibus [f] aut absconditis, aut abrasis, aut etiam relictis, aliquando τὸ D. M. minime ablitterarunt; aliquando etiam, sed perraro, nec tam poetico stilo, quam soluta oratione [g] DIIS MANIBVS inconsiderate adhibuerunt, sicuti & in praesens *Mehercule*, & *Mecastor* iis in usu est, quibus nullus est Hercules, nullus Castor.

XIII. Jam symbola quis omnia persequi se posse existimet? quorum numerus & varietas mira est. Eorum indicare diversa genera satis esto. Porro alia Veteris, alia Novi testamenti historia dedit. Ac primum in sarcophagis Aringhus [h], & Bottarius [i], idemque in picturis [k]; in aerea lamina Bonarrotius [l], idemque in vitris Adami [m], Evae, arboris, serpentisque proditoris figuras exhibent. Tanquam invidiae typus, & mansuetudinis in sarcophago [n] est Caini imago, innocentisque Abelis,

a *Lib. I. 24. & II. 11.*
b *Diss. in Monum. S. Severae pag. 57.*
c *Ibidem in notis pag. 19.*
d *Thes. Ant. Vol. IV. pag. 1878.*
e *Ibidem pag. 1901.*
f *Fabrett. p. 307. Bonarrot. ad vitra coemet. Tab. XXIV. pag. 167.*
g *Fabrett. ibid. III. n. 1.*
h *Rom. Subter. Vol. I. lib. II. 10. p. 277. & cap. II. p. 315. & p. 325. 331. 427. Vol. II. p. 143. 454. 395. 399.*
i *Sculture e Pitture sacre estratte dai cimiteri di Roma. T. I. p. 35. 46. 119. 147. 167.*
k *Aringh. T. I. p. 541. 581. T. II. p. 509. 117. 123. 193.* vid *Bottarius loc. cit.*
l *Osserv. sopra frammenti di vasi antichi di vetro. T. I. fig. 1* vid. *Diss. Ciampini in hoc monum.*
m *Bonarrotius. ibid. tab. I. fig. 2. & 3.*
n *Arringhus lib. III. 3. p. 427. Bottarius T. II. p. 9.*

lis, hujus agnum, illius uvas offerentis & ſpicas. Noemi Arca, figura Eccleſiae, aquis diluvii innatans, & Columba, pacis nuncia, ramum olivae geſtans, frequenter picturis, operibuſque [a] anaglyphis expreſſa cernitur. Abrahami ſacrificium [b]; Joſephi captivitas [c] & varii caſus; Moſes nunc in Horebo ad rubum [d], nunc lapideas accipiens tabulas [e], nunc aquas de ſaxo [f] eliciens; Pharao cum exercitu mari obrutus [g]; Sampſonis [h] fortitudo; Jobi [i] patientia; Davidis [k] virtus; Eliae [l] currus; Tobiae [m] icon; Pueri Nabucodonoſoris juſſu in fornacem [n] injecti; Daniel in lacu [o] leonum; Jonas nunc de cete [p] prodiens, nunc jacens ſub cucurbita [q], aut hedera; Ezechiel [r] demum, ac ſeptiluſtre candelabrum [s], ſaepiſſime majoribus noſtris materiam dabant non tam ſarcophagos adornandi, quam ſeipſos myſteriorum ibi latentium contemplatione ad innocentiam, ad fortitudi-

a *Aringhus T. II. p. 67. 71. 101. 105. 111 187. T I p. 315. 331. & alibi. Bottarius T. II p. 23. 34 129 & al. T. I p. 147. 167. Bonarrotius loc. cit. Ciampinus Diſſ de duobus Emblemat muſ. Carpinei p. 18 Boldettus p. 22. & al*

b *Aringhus Vol. II. lib. V. p 478. & 399. T. I. p. 277 309. 317. & alib. Bottarius T. I. p. 167. T. II p. 1. 101. Bonarrot. Tab. I. fig. 1. Ciampin loc. cit.*

c *Bottarius T II. p 20.*

d *Aringb. T I. p 567. n. 3. 588. 613. fig. 1 Bottarius T. I. p. 175.*

e *Aringb. T. I. p. 291. 305. 309. T. II. p. 355 395. Bottar. T. I. p. 71. 105. T. II. p. 3 101. 147. 151.*

f *Aringb T. I. p 291. 313. 319. & al. T II. 395 399. 535. 539. & al. Bottarius ibid. Ciampin. Bonarrot l. c.*

g *Aringb. T. I. p. 331. T. II. p. 397. Bottarius T. I. p. 167.*

h *Aringb lib. IV p. 331 fig. 2. Bonarrotius muſ. Carpin. tab. 1. fig 1.*

i *Aringb. T. I p. 277. 533. 551. T. II. p. 25. 75. & al*

k *Bottarius T. II. p 30.*

l *Aringb. T. I. p. 305. 309. 429.*

m *Idem p. 551. fig. 2. Bottarius T. II. p. 34. Bonarrot in vitro Tab. II. fig. 2.*

n *Aringb T. I. p. 379 539. 619. T. II. p. 401.*

o *Aringhus & Bottarius T. I. & II. ſaepe.*

p *Idem lib. V. 22 p 505. ſeqq.*

q *Ibidem p 507 Mamacb. T. I. p 253. ſeqq*

r *Aringb. Vol. I p. 227.*

s *Bonarrotius tab II. fig. 1. Aringb. lib. IV. Boldettus p 527 Bottarius in Praefat. IX T II Gruterus, Reineſiu Fabrettus, & alii ac eſevius Lapius monum S. Severae p 177.*

nem, ad tolerantiam excitandi. Nunc sacra subeunt e Novo Testamento accepta symbola. Atque hic Christum maxime decet principem habere locum. Ejus iconem modo pascentis oves, modo ovem, quae perierat, humeris ad ovile gestantis in sarcophagis [a], in vitris [b], in lucernis [c], in parietibus [d], in gemmis [e], in calicibus [f] videre licet. Cur vero Tertullianus, postquam ad Cathaphrygas defecit, in calicibus, qui communionem cum lapsis ad sanitatem redeuntibus indicabant, Christum exprimi aegre ferret [g], consule Aringhum multa [h] in hanc rem eruditissime disputantem. Christi praeterea sub omni specie modo crucem ferentis, modo sine cruce in pictis sculptisque tabulis persaepe cernitur extraque in gemmis in celeberrimo museo Victorio [i]. Pingi quoque aut sculpi solebat [k] Redemptor Optimus in monte docens, unde flumina, quae terram irrigabant, prodibant quatuor, in quibus aliqui aut virtutum cardinalium, aut Evangelistarum symbola recognoscunt. Et ea quidem flumina non tantum Christo, sed etiam cruci supposita in musivis operibus [l] observantur. Crux vero ipsa, quae post Constantinum ad labara, ad clypeos, ad galeas militum patere coepit, & fulgere in nummis, in statuis, in [m] columnis, pri-

a *Saepe Arringhus T. I. Battarius T. I. & II. Mamachius Vol. III. tab. 1. fig. 3. p. 18. & alii.*

b *Praeter Bosium & cit. Auct. vid. Bonarrotius tab. IV. fig 1. 2. 3. Tab. VI. fig. 2. Boldettus p. 200.*

c *Casalius de Ant. Sacr. Christianor. ritib. p. 228. Licetus VI. 49. Bartholus de lucern. tab. 28. 29.*

d *Aringh. T. I. & II. itemque Bosius, Bottarius, & alii.*

e *Mamachius Vol. I. p. 78. not. 3.*

f *Tertullianus de Pudicitia VII. & X.*

g *Ibidem.*

h *Rom. Subterr. VI. 18.*

i *Francisci Gorii Differt. de Nummo Aereo.*

k *Aringhus & Bottarius T. I. & II.*

l *Mamachius T. I. p 67. cit. Operis.*

m *Euseb. lib. IX. 9. Hist. Eccl. & de vita Constantini lib. I. 41. Bosius de Cruce Triumph. Gretserus de Cruce II. 44. & alii.*

privatim denique publiceque multo, quam antea, ornatior enitescere, crux, inquam, ipsa an ante Constantini tempora in sarcophagis, in lucernis gemmata extiterit, magna est inter eruditos quaestio. Sunt qui id pernegent, affirment alii. Et hos quidem malim, si detur optio, quam illos sequi. Quotquot enim [a] Cruces in coemeteriis ornatae gemmis inveniuntur, eas omnes post Constantinum fuisse conditas, quis [b] certo aliquo argumento probare possit? Cur vero in plerisque Romae subterraneae cubiculis, ipsisque sarcophagis gemmata Crux vel Christi Domini [c], vel S. Petri, aliorumve Martyrum [d] gestanda manibus adderetur, causam si cupis, Aringhum consule. Sensim sine sensu ad Sanctorum icones ventum est. Eae quippe in coemeteriis pars erant ornatus maxima cubiculorum, sepulcrorumque. Et fuit id quidem civitatum commune omnium, ut suorum quaeque Martyrum [e] annotarent in Calendariis nomina, & imagines in anaglyphis, in picturis, in marmoribus, in metallis, in vitris diligentissime conservarent. Itaque Bonarrotius [f] Ecclesiae Romanae id laudi tribuit, quod accuratissime in musivis operibus, aliisque monumentis, SS. Apostolorum Petri & Pauli veras [g] imagines custodierit, in quibus, quanquam diversis seculis expressae fuerint, eadem semper occurrit species, eademque lineamenta. Quod princi-

 pes

a *Bosius Rom. Subterr. III. 23. Aringh. III. 22. Victorius loc. cit.*

b Vid *Mamachius loc. cit. p. 47.*

c *Aringhus & Bottarius T. I.*

d *Idem Aringh. VI. 14.*

e *Aringhus, & Ruinartius in Act. SS. MM. sinc Augustinus Orsius Disser. Apolog. pro SS. Perpetua, Felicitate &c. cap. I. Mamachius loc. cit. pag 87.*

f *Tab. X. p. 75* vid. *Boldettus I. 5. Blanchinius Prol. T. III. Anast. Mabillon. Liturg. Gallic. II.*

g *Praeter cit. Auct. confer. Fabrett. inscr. Domest. VIII p. 593. Marangon. in not. ad Acta S. Victorini. Fogginium de Romano S. Petri Itinere, & Apostolatu Exc. XX.*

pes Apoſtolorum duo, id quoque decoris habuerunt & alii Martyres, iique in primis, qui ſpecimen conſtantiae extremum dedere in Urbe. Atque in his eminet, ſaepe in coemeteriis [a], in muſivis operibus, & vitris [b] obvia S. Laurentii imago, quem civem fuiſſe Romanum poſt Doctiſſimum Joſephum Blanchinium [c], prolixe evicit Cl. Commendator Victorius.

XIV. Pauca nunc de belluis, rebuſque inanimis. Pictae ſacris in coemeteriis, vel ſculptae belluae nihil erant opinor aliud, quam alicujus aut virtutis, aut vitii ſymbola, illa ut deliciis eſſet, hoc ſecus. Quid enim vulpes niſi fraudolentiam? quid lepuſculi [d], niſi libidinem, cujus indicium [e] erant, evitari admonebant quam ſtudioſiſſime oportere? Ferae, leoneſque potiſſimum, praeterquam quod Chriſtum, ac Martyres [f] denotabant, erant enim vigilantiae indices ac fortitudinis [g], & tacite Chriſti pugiles edocebant [c] ſtandum in acie fortiter, & beſtias pro fidei gloria contemnendas. Quid cervus? nunc caritatis erat, nunc poenitentiae [h], nunc fugae ſymbolum. Et hoc ſane Cataphrygas haereticos increpabat, qui negabant Chriſtiano fugam in vitae periculo eſſe licitam, ideo Tertullianus, poſtqnam eorum ad gregem tranſiit, non erubuit contra noſtros Epiſcopos illud impudentiſſime evomere [i]: *novi & paſtores eorum, in pace leones, in praelio cervos*. Chriſtianos ſymbolis, ut refellerent naſcen-

a *Aringus T. II. p. 359. & al.*
b *Bonarrotius Tab XVI. & XIX. fig. 2.* vid. *Diſſ Philologic. ex Muſeo Victorio, edit. ann 1751.*
c *Volum IV. Opp Anaſt. Proleg. pag. XXXVII & adnot. in libell Oration. Antiq Rit Gothic Hiſpan. T. I par. I. Apparat. ad Pſalter. Card. Thomaſii.*
d *Aringh T. II. p. 95. Boldett. p. 370. Mamach. tab XIV cit. Vel.*
e *Clem. Alex. Paedag. II. 10.*
f *Boldett. I. 6. Aringh. VI. 32.*
g *Mamachius loc cit. p. 90:*
h *Aringh. IV. p. 61. 63. 181. VI. 36. Caſalius de vet. Chriſt. rit.*
i *De Corona militis cap. 1.*

ſcentes haereſes, uſos eſſe Bonarrotius [a] animadvertit. E volucribus hae ſarcophagos, & vitra ornant, Phoenix, Pavo, Columba, Gallus. Fabuloſa phenix reſurrectionis ſymbolum [b] habebatur, itemque [c] pavo. Columba modo unica, modo plures ſeu cruci inſideant, ſeu circumſiſtant, ſive ramum olivae deferant, ſive ad arborem, aut alio convolant [d], innocentiae [e], concordiae [f], amoris [g], manſuetudinis [h], aliarumque proprietatum indicia ſunt, quas Hugo Cardinalis hiſce verſibus complexus eſt [i]:

Grex, Viſus, Pulli, Fel, Oſcula, Pugna, Lapilli.
Grana, Latex, Nidus, Turris, Gemitus, Color, & Pes,
Nuntia, Simplicitas, Fimus, Ova, Venus, Fuga, Cervix.

Gallus ſi S. Petri imagines comitaretur, quid ſibi vellet, teſtatum eſt; ſi ſolus eſſet, vigilantiae hieroglyphicum habebatur [k]; ſi duo ſimul pugnantes [l] indicabant pro Chriſto ſtrenue decertandum. Piſcis, de quo multa non uno in loco Aringhus [m] diſputat, utpote innocentiae [n] typus, & Chriſti Domini, ſaepe in ſarcophagis, in lucernis, in gemmis etiam annularibus invenitur, & hiſce quidam Mamachius [o] putat a veteribus inſcribi ſolitum ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ *Jeſus Chriſtus*, quia piſcis dictus graece ΙΧΘΥΣ, quo item nomine Chriſtum [p] appellant Pa-

a *Tab. I p. 9. & ſeq.*
b *Clemens Rom. Epiſt. ad Corinth. n. XXV. Boldett. p. 230.*
c *Aringhus VI. 3. p. 451. & VI. 36. pag. 610.*
d *Idem VI. 35. p. 607. & ſeqq.*
e *Tertullian. de Baptiſm. 8.*
f *S. Cyprian. de unit Eccl 6.*
g *S. Auguſtin. in Pſalm 54. Chryſoſt. Hom. in cap. 3. Matth.*
h *Caſſiod. in Matth c. 10.*
i *In cit pſalm. 54.*
k *Aringh. VI 37. p. 615. & ſeqq.*
l *Boldettus I. 11 p. 156. Aringh. ibid.*
m *Lib. V. 19. & VI. 38.*
n *Pierius Hierogl. 31.*
o *Op. cit. Vol III. p. 21.*
p *SS. Hieronym. epiſt. ad Bonoſ 43. Auguſt. de C. D. 18. & al. vid. Aringh. V. 19.*

tres, & *pisciculos* Tertullianus [a] Christianos vocat ΙΧΘΥΣ, porro initialibus litteris dat Christi nomen, ejusdemque praerogativas, nempe Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς Σωτὴρ [b], *Jesus Christus Dei Filius Servator*. Atque ut piscibus, sic Delphinis coemeteria [c] exornabantur. Delphines enim & sepulturae cultores assertoresque [d] sunt, & aquis purioribus innatant, & *soli*, ut Plutarchus ait [e], *hominem hoc solo nomine diligunt, quod sit homo*. Serpentem vero in tabulis [f], in annulis, in numismatibus [g] esse aliud quis credat, quam aut victi prostratique tartarei hostis, aut ex Christi monito, prudentiae typum? Formica quoque, ad quam Salomon, ut inde solertior redeat, ignavum mittit, in sepulcralibus anaglyphis [h] habebat locum. Nec animalium figurae, quae significationem haberent suam, non aliae deerant. Sed de his satis. Nunc de arboribus curam. Earum symbolis sunt, qui existiment usos esse majores nostros, ut Christum Dominum, & bonos pariter, atque improbos [i] designare. Sua vero cuique inesse debuit mysterii vis. Cypressus, quod semel abscissa non amplius germinat, mortis erat typus aeque apud Ethnicos [k], ac Christianos; sed nostris quum certa esset indita resurrectionis spes, eadem arbos, sicut & cedrus, quaeque nunquam amittunt viriditatem suam, Ecclesiae firmitatem [l], invictamque fidem [m], atque immortalitatem animae [n] denotabant. Ac tum id maxime,

quum

a *Lib. de Baptismo.*
b *Aringh l. c Fabrett. p. 569.*
c *Idem Aringh. VI. 39 p. 621.*
d *Aristotel Hist. de Animal 48.*
e *De Nat. anim. VI. 59. Aelian. VI. 43.*
f *Mamachius l c. tab. 1. fig. 3.*
g *Aringh. p. 705. 706. T. II.*
h *Boldettus pag. 386.*
i *Aringh. p 628. & seqq.*
k *Gregor. Turonens. de Glor. Confess. 89 & al.*
l *Origen & S. Gregor in Cant.* Laquearia nostra cypressina.
m *S. Bernard. in ead. verba.*
n *S. Ambros. in Psal. 118.*

quum cypresso, quod veteribus placuit [a], palmae conjungerentur. Prae ceteris enim symbolis erat hoc palmae [b] proprium, ut de hoste humani generis indicaret victoriam certam, & praemium gloriae. Lucernam, in qua palmae arbor expressa est, quo columbae convolant, Aringhus profert [c]: sarcophagos, vasa, picturas, annulos, & reliqua monumenta hujusmodi enumerare vix quispiam poterit. Jam olivae symbolis plena sunt & oracula Prophetarum [d], & commentaria Patrum. Praesertim lex, fides, sanctitas, candor, misericordia, pietas, fortitudo, virtutisque splendor, ac felix aeternitas [e] considerandа proponebatur olivae schemate. In Vite jam nemo est, qui vineam [f] electam, Synagogam videlicet, Ecclesiamque, ac Christum ipsum; in palmitibus Christianos; in uvarum racemis [g] aut Christi ipsius, aut Martyrum [h] sanguinem non [i] veneretur. In crypta, ubi olim Hebraeorum sepulcra erant, qui locus nunc italice audit *Monte Verde* [k], multa cum Christianis communia symbola inventa sunt, nimirum Vitis, terrae divinitus promissae typus; Palma, Judaeae signum, ut in numismatibus apparet; Candelabrum, Tabernaculum, ac potissimum Armarium, ubi bibliorum libri adservabantur [l]; item Cornu ad Regum unctionem, Fabretto interprete, desi-

a *Aringh. p. 631. T. II.*
b *Idem VI. 43. p. 633. & seqq.*
c *Pag. 636. T. II.* vid. *Mamach. T. III. p. 95.*
d Vid. *Aringh. T. II. p. 642. seqq.*
e *SS. Ambros. lib. de Noe & Arca 19. Hieron. in Osee 14. lib. 3. Greg. Homil. 20. in Evang. August. in c. 5. Joann tract 6. & al.*
f *S. Hieron. in c. 2. Hierem. & 5. Isai. Aug. Ps. 8.*
g *S. Chrysost. Hom. 87. in Matth.*
h *S. Hieron. in 9. Amos. S. Bernard. in Cant. 6.*
i *Aringh. T. II. p. 648. Boldett. l. II. 5. p. 370.*
k *Bosius Rom Sotterr. II. 22. Dilbur. Farrag. Rit. Sacr. & secul. in fascicul. Crenii Vol. VIII. ad hist. philolog. sacr 25.*
l Vid. *Bonarrot. Vitr. Coemet. Tab. III. n. 2. p. 20.*

designandam, vel potius *unctum Domini*, ut P. Lupio visum est in monumento S. Severae, & Rodulphino Venuto in Dissertatione ad inscriptionem graecam ex Hebraei cujusdam sepulcro exculptam. Nunc se se offerunt domorum schemata [a] in sepulcris. Quum sacrae litterae domorum nomine tum sepulcra [b] nuncupent, tum nostra ipsorum corpora [c], quibus dissolutis domus *non manufacta* in caelis promittitur, hinc liquido constat, cur fideles domorum figuras sarcophagis imprimerent, quod copiose Aringhus [d] explicat. Jam Cathedra, Navis, Anchora in mentem veniunt. Prima erat obsequii symbolum ac reverentiae [e], quae docentibus, imperantibusque, praesertim Episcopis, ac Romano Pontifici deferri debet: altera, nunc Synagogam [f] sub Jonae typo, nunc Ecclesiam repraesentabat [g], & intuentium animos, ne maris fluctibus opprimerentur, ad se se tacite invitabat: tertia demum spei pariter & fortitudinis [h] indicium erat, quare in sepulcro S. Faustinae M. anchora cernitur [i] cum epigraphe: *Virgini Fortissimae*. Quod dixi Ecclesiam navis symbolo designari, praeter Boldettum, auctorem sequutus sum virum in primis magnum, & omni doctrinarum lumine praestantissimum, Joannem Lamium, qui primus omnium ita interpretatus est [k] Gazae Mediceae lucernam aeream, ubi mystica extat navis, in cujus puppi Petrus, undique vestitos calceis habens pedes, gubernaculum moderatur, Paulus in prora Evangelium nunciat. Orphei

a *Aringh. T. II. p. 658.*
b *Eccl. 12. Psalm. 48.*
c *Apost. II. ad Corinth. 5.*
d *Ibidem.* Vid. *Mamach. p. 98.*
e *Aringh. VI. 48.*
f *Idem V. 13. p. 507.*
g *Boldett. lib. I 6.*
h *Aringh. VI 40 p. 627. seqq.*
i *Boldettus p. 389.*
k *Lib. de Erudition. Apostolor. c. VI.*

phei lyra cur inter sacra symbola conspiciatur, doctissimus Joannes Bottarius ab intimo sacello Benedicti XIV. erudite ostendit. Christus nempe, qui efferatos Ethnicorum mores reddidit doctrina mites, sub Orphei imagine [a] repraesentatur, adeoque lyra inter alias significationes, quarum multas Aringhus [b] numerat, indicatur Crux, mirificum scilicet instrumentum, quo barbarorum fuerat victa immanitas. Quis jam cetera persequatur? Ut de innumeris pauca seligam, in virga Moysis majores [c] nostri typum habebant crucis, itemque doctrinae simul ac disciplinae, potestatisque sacerdotalis, ac regiae, praesertim Christi: in Voluminibus [d], si ea essent implicita, Prophetarum, si explicata, Divini Agni, cui comperta sunt omnia, vel Apostolorum, quibus Scripturarum sensus apertus est, dignitatem venerabantur: in quatuor anni tempestatibus, quas in sarcophagis [e] saepe cernimus, auctorem [f] colebant parentemque suum, a quo noverant rebus prospici tum singulis, tum universis: in statera [g] judicii, supplicii in falce [h]; in rete fidei, & Apostolicae praedicationis symbolum [i] designabant, & alia aliter, data opera ab Auctoribus toties jam citatis pulcherrime illustrata, ut in Calevii [k] sepulcro.

XV. At enim erit, qui haec symbolica fuisse omnia pernegет. Etenim in coemeterio S. Agnetis inventus est

Ooo lapis,

a *Aringh. Vol. I. p. 547 & al Boldett. p. 27 seqq. Bottar loc cit p 30. 43. seqq M. rangon Oper. cit XI. Mamach. loc. cit p 81.*

b *Lib. VI. 21. & citati Auct.*

c *Aring ibid 15 p 548.*

d *Idem ibid 16. p. 549*

e *Bottarius praef. p. 1. & p. 47. seq T I.*

f *Minuc Felix in Octavio. vid Aringhus VI. 3. Boldett. 11. 12 Bonarrot Tab. 1 p 6 seqq. & al.*

g *Aringh VI. 47 p 658.*

h *Idem VI 31. p 600.*

i *Idem VI 39 p 610.*

k *Idem VI. 47. p. 658.*

lapis, cui insculpta navis, & ita inscriptum [a]: *Nabira in pace anima dulcis, qui bixit annos XVI. M. V. anima meleja titulu factu a parentes signu Nabe*. Quid est aliud hoc loco navis, quam certa sepulcri [b] nota, unde his loculus dignosceretur? Aliquando id eo consilio factum [c] auctoritas persuadet, sed eadem inibi recognosci rem sacram jubet. Nam nihil impedit, quin eadem signi ratio & sepulcrum distingueret, & sacrum symbolum designaret. Aliter enim S. Clemens Alexandrinus [d], non navim, quae cursu in caelum feratur, non columbam, non piscem, non lyram musicam, qua Polycrates, non anchoram nauticam, qua Seleucus usus fuerat, esse in annulis Christianorum signacula [e] voluisset. Porro ex instrumentis, quae sarcophagis, tanquam martyrii indicia, apponebantur, non semper veritas exculpi potest. Quaedam enim insunt, quae artis ne, an martyrii insignia sint, haud commode conjici posse [f] fateor. Dictum & idem volo de aliis notis, quae omnino incertae sunt. Quorumdam enim sarcophagis signa duntaxat aliqua insculpebantur, quae privatim Christiani descripta in codice adservabant, sub singulisque notis Martyrum nomina, gentem, patriam, supplicii genus, causam, tempus accuratissime, ne quid oblivione intercideret, litteris consignabant. Sed plurima haec monumenta Diocletiani furor, aliorumque immanitas abolevit, quare Prudentius [g]:

Invidentur, inquit, *nobis ista*,

Fama

a *Fabrett. inscr. Dom. VIII. p. 586.*
b *Bonarrot in praef. p. IX. seq.*
c *Mamachius loc. cit. p. 100.*
d *Pedagog. III. 11.*
e *Baldettus lib. I. 14. II. 3. & 4. & Aringh lib. VI. 50. & alii.*
f *Aringh. Vol. II. p. 684.*
g *Hymn. de SS. Emeterio, & Chelidonio.*

Fama & ipsa extinguitur:
Chartulas blasphemus olim
Nam satelles abstulit.

Fragmenta vitrea, quibus loculorum pars extima saepe ornatur, cujus generis essent notae, arbitror latere neminem. Neque enim alio, quam ad martyrii lauream posteris testificandam, respexisse haud dubie sanguis admonet. Adest profecto, qui secus sentiat, sed minus recte. Immortalis Senator Bonarrotius existimavit fragmenta vitrea quosdam veluti tacitos characteres, quorum gratia consanguinei suorum loculos facile internoscerent, monerenturque, ut stata pietatis officia in anniversariis persolverent. Sed qui rem oculis diligentius perpenderunt, parum id veri simile jure ducunt [a]. Nam quod ad sepulcri notionem spectat, nihil ad rem erat aptius, quam nomen ipsum, cujus tamen jactura, ut diximus, fidelibus parvi erat. Quod autem dicitur de pietatis officiis, quam incertum, quam dubium sit, res ipsa loquitur. Etenim complures loculi, quibus infixa haec vitra fuerant, iis in locis inventi sunt, quo vix aditum ob angustias patuisse credas: Quid? quod interdum cuniculi, quorum in lateribus sepulcra erant, compleri arena, planeque obstrui debuerunt? Nam prae foetore, qui e cadaveribus exalabat, ne intus latentes enecarentur, nova sepulcra, extrui, & aperiri vias cuniculosque oportuit novos. Siquidem nostri [b] sine summo periculo effossam arenam ad superficiem terrae deferre non poterant, ideoque vias ut aperirent novas, occludebant veteres, neque ullus ad loculos, ubi parentaretur, aditus erat reliquus. Ex il-

Ooo 2 lis

a Vid. *Marangon Op. cit cap* 70. b *Bottarius Rom. Sotter. T. I. pag.* 11.

lis ergo fragmentis vitreis, quibus dat pretium sparsus pro Christo Sanguis, argui tantummodo & paupertas, & martyrium potest, praeterea nihil. Notissimus est antiquorum mos, ut martyrii gloriam, qua sui claruerant, multiplici quidem modo, sed praecipue sanguinis documento testatam posteris esse vellent. Huc spectant affixa sepulcris vascula fictilia, aenea, encaustica, itemque conchae, globulique vitrei, & alia hujusmodi sacrosancto intincta sanguine, qui recens adhuc quum esset, & superflueret, rubicunda sui vestigia imprimebat in ipsa calce. Quoniam vero tum tyrannica urgente crudelitate, tum summa inopia, qua laborabant primaevi Christi milites, non vascula, non ampullas, quibus sanguinem commendarent, semper in promtu habebant, ideo persaepe fragmenta vitrea, quaecunque ad manum venirent, suorum loculis affigebant. Certe, nisi inopia obstitisset, vitra saltem electa essent, figuris tantum sacris distincta, nunquam profanis, quales saepissime nacti sunt Severanus, Bosius, Bonarrotius, Boldettus, & alii. Atque id etiam tribui, quod fuit in vasculis usitatum, inopiae oportet. Ubi enim expressus e velaminibus sanguis reponebatur, nullo habito discrimine, cujusque generis erant vascula, cujusque formae. Quin imo ampullae, in quibus ethnici non lacrimas, sed unguenta pro libationibus recondebant, a Christianis ad sacri custodiam sanguinis, & martyrii indicium, raro quidem, sunt tamen quandoque adhibitae. Quod si quem suspicio fortasse incesserit, iis ampullis eadem de causa Christifideles, ac Ethnicos usos esse, tametsi Boldettus [a] in lacrimis, quibus recondendis

a Cap 34. Marangon: loc. cit.

dis infideles ea vascula adhibuisse existimabat, nihil superstitionis noverit, totus tamen in eo est, hujusmodi ut ampullarum omnem excludat usum, praeter quam sanguinis reponendi, quam consuetudinem [a] Leibnitius postquam perperam diu negaverat, re diligentius perspecta affirmare non dubitavit. Ampullarum quot essent genera, quam varia forma, apud toties jam laudatos sacrae antiquitatis interpretes, & in museis cernere palam licet. Inter ceteras dolii figura placuit, quae & picta, vel sculpta cernitur in [b] lapidibus. Cujus rei causae in primis afferuntur duae, quia nempe vinum, quod doliis committi solet, est sanguinis symbolum [c], & quia lignorum commissuris, quibus dolia consistunt, mutua Christianorum [d] concordia & caritas indicatur. Ceterum symbolis hactenus enumeratis plerunque, tanquam Christianorum insigne princeps, uniceque proprium, monogramma Christi venerabile, & interdum non semel tantum [e], sed trifariam in uno eodemque lapide, adjungebatur. Ejus descriptio non una placuit. Nam modo crucis formam ⳨ [f], praesefert: modo ex P cum linea transversa [g] & X componitur: modo P laevorsum ☧ spectat [h]. Forma tamen omnium usitatissima hujusmodi ☧ est. Qui nostris hoc monogramma, nisi Constantini aevo, in usu fuisse negant [i], rem certam pergunt inficias ire. Quanquam enim optimi imperatoris jussu, sicut salutis signum, ut modo dixi-

a *Fabrett.*
b *Aringh. Vol. II. p. 213. 259. & al. Boldett. I. 4. & 33.*
c *Boldett. pag. 163.*
d *Idem I. 33. pag. 164.*
e Vid. *Mamach. l. c. tab. 1. fig. 3.*
f *Cuperus in not. ad libr. de Mort. Persecut. Opp. Lactant. & Georg. de Christ. Monogr. p. 33.*
g *Boldett II p. 344. Lupius monum. S Sever. p. 145.*
h *Victorius de Nummo Aer. veter Christ. par. I. c 39.*
i *Basnagius Hist Jud. III. 23. & Hist. Eccl. XVIII. 6.*

diximus, ita Christi monogramma in vitris [a], in marmoribus [b], in metallis [c], in gemmis [d], & uno Verbo in monumentis omnibus [e] palam ac libere lucere coeperit: tamennon Diocletiani [f] modo, sed Antoninorum [g], & Hadriani temporibus [h] usurpatum a Fidelibus plane constat. Quid? si Christianorum nomen vix ortum habuit, eos statim hac tessera nonnulli existimant [i] ab Ethnicis distinctos esse? In Urbe quidem Sanctorum Martyrum Marii, Alexandri, Primitii, Hermetis, Laurentii, aliorumque monumenta, antequam Constantinus imperium regeret, sacrosancto hoc monogrammate ornata sunt, & in sepulcris [k] praeterea inventa, ubi Casalius [l], & Lycetus [m] Ethnicorum sepulcra fuisse autumant, eosdemque suis in monumentis illam, quae tota fuit nostrorum propria, notam imprimi voluisse. Falso. Etenim quoad sepulcra, si Christianis, ut mox videbimus, statutum hoc erat omnibus, suorum neminem Ethnicis proximos sepelire, quis putet Martyres? multo minus. Quoad Christi monogramma, qui sanctissimam Ecclesiae notam [n] cum Ethnicis communicarunt, eorum errores Cuperus, Georgius, Menckenius doctissime emendaverunt. Nummus por-

a *Aringh. III 22. Boldett I 39. Bonarrot. tab. VIII. XIV. XV. XX. XXI.*

b *Bosius II. 8. III 30 Aringh. II. 10. III. 22. Bottarius, & alii.*

c *Gretser. de Cruce 37. Bandurius de Numism. imp. T II.*

d *Boldett I 14. Sponius Diss X Justus Fontanin Comment. de S. Columba, & alii.*

e *Euseb in Vit Const Georg & Mencken de Monogr Chr*

f *Caesar Becillus Comment. S. Caji P. Aringh. III. 11. Mamach. loc. cit. pag. 54.*

g *Mamach. Vol. I. pag. 433.*

h *Idem ibid. p. 430 & al*

i *Bonarrot. Praefat p. XIII. seq & tab. V. fig. 1. Confer Mamachium pag. 56. not 7.*

k *Boldettus II 4. & Georg loc cit. pag. 6*

l *De vet Christian. rit. c II.*

m *De lib VI 30.*

n *Casalius, Basnagius, Licetus, Cangius de Infer. Aevi numism. c. 24.*

porro, quem post Choulium Cangius Maxentio [a] tribuit, Magnentii fuit [b], qui propter Christianos milites, quorum habebat multos, Christi monogramma cum **A**. **Ω** in nummis suis, fratrisque Decentii [c] curavit imprimi. Quid nummus Decii, & Ptolomaei regis, quorum uterque ☧ impressum habet? Graecarum ibi litterarum contractio est, praeterea nihil: in illo enim BA☧ATOY, id est *Baccharati* [d], bis Stephanophori Magnesiorum, nomen contractis litteris descriptum est: in hoc vel nota ΧΡΗΣΤΗΡΙΟΥ oraculi Jovis Ammonis, vel epitheton regum Aegyptiorum, vel praefecti monetae signum [e] esse contenditur, cui nihil prorsus cum nostrorum tessera. At Cangius [f] Ethnicis adscribit gemmas, quas prodit duas, in quarum altera monogramma est, & epigraphe SAL DO N ALEX FIL LVCE, hoc est *salus Domini nostri Alex. filii lucet*: in altera sub monogrammate cernuntur capita Jovis, Apollinis, ac Dianae, sculptaeque litterae VIVAS IN DEO F. Neutra enimvero non Cangium fallit. Prima quippe aut imperatorem spectat ex Alexiis [g] aliquem, aut si ad Alexandrum Mammaeae [h] filium, opus Christiani artificis omnino fuit, Caesari, nostrorum ut moris erat, precantis bene: secundam Cuperus [i], si quisquam alius, in his doctrinis accuratissimus, quem Georgius, Bottarius, Mamachius secuti sunt, scalptam existimat a Christiano quopiam; in Ethnicorum fabulis

a *In cit Differt.*
b *Cuperus loc. cit. cap. 44. Georgius, Mencken. ibid.*
c *Baronius An 350. n II III. IV.*
d *Tristan. Vol. II p 505. Mencken. c. 2. Georg. c. 7. de Monogr. Chr.*
e *Pignorius Epist. XXIV, Bottarius T. I. p 154. Georg. & Mencken. loc. cit.*
f *Ibidem ut supra.*
g *Cuperus in Luc. Caecil. cap. 44. Opp. Lactant.*
h *Georg de Monogr. p. 45.*
i *Cuper & Georg. ibid.*

bulis hoſpite prorſus ac peregrino. Semper igitur Chriſti monogramma fuit propria Chriſtianorum teſſera, Ethnicis ne nota quidem.

XVI. Tandem ad ſanctas ſpeluncas, ſacraſque cryptas, ubi, quae hactenus mirati ſumus, pleraque ſunt repoſita cimelia, & ſymbola, ventum eſt. Sicuti Hebraeorum ſepulcra in ſpeluncis [a], in agris [b] erant, & communiter extra urbes [c], Regum autem in arce Sion [d], aut in extremitate ejuſdem montis in horto regiae domus [e], ita primaevi Eccleſiae filii ſanctiſſimos Patriarchas Abraham, Iſaac, Jacob, aut potius Chriſtum Dominum ſtudioſiſſime aemulati, ſpecus ſubterraneas extra urbium ſtrepitum delegerunt, in quibus & ſibi ipſi, & ſuis pararent aeternitatis domum. Generatim eae cryptae non figura ubique eadem, ſed perſimili [f] extiterunt. Cuniculi erant ſubterranei in monte, aut in verruca per circuitum excavati, concameratique, in varios & multiplices vicos, atque angiportus diſtincti, ita ut intuentibus labyrinti faciem praeſeferrent, quorum in parietibus ferro hinc inde exciſi loculi, longa ſerie, ac mutuo haerentes videbantur, ſolo & peranguſto calle, qui erat in medio reliquus, diſcriminante. Plerumque duplici conſtabant ordine, interdum triplici, de quorum ſuperiore in imum gradibus deſcenſus eſſet. Unde lumen & aer purior in loca horroris ac tenebrarum plena immitteretur, arcus in fornice perforati, ſeu feneſtrae identidem erant ali-

a *Geneſ. 25. 9. Joſ. 24.*
b *Matth. 27. & alibi.*
c *II. Reg. 13. Luc. 7. Joann. 11 Gejer. de luctu Hebr. 6. Dio in Hadriano lib. LXIX.*
d *Lib. II. Reg. 2.*
e *Reg. II 21. 25 Paralip. II. 26.* vid *Lovinus in Act. Apoſt. II 27.*
f *Ambroſ. Leonius Deſcript. urbis Nolae III 2. Iter Italic. Mabillonii n. XXI. & modo cit. Auctores.*

aliquae [a] : at illae quidem, ne pluviis [b], Ethnicorumque insidiis pateret aditus, non satis crebrae. Hinc lucernarum usus, de quibus supra. Quanta esset Romae amplitudo coemeteriorum, etiamnum cernimus mirabundi. Ac merito Baronius, *obstupuit*, inquit, *urbs, quum in suis suburbiis abditas se novit habere civitates*. Cryptarum ejusmodi conditores primi fuerunt Ethnici [c] ad insanissimas substructionum moles [d] aedificandas. Multo post Christiani, quorum numerus infinitus in arenam damnatus [e] legitur, aut novas aperuerunt in agris piorum hominum, aut, quas Ethnici extruxerant, amplificarunt, additis sedibus cathedrarum instar, & sacellis, & loculis, qui alicubi & octo sunt [f] sibi invicem insistentes. Ac ne nostrorum cineribus, ut supra diximus, deesse loculi unquam possent, Fossariorum ordo, quibus id oneris incumbebat, Constantini jussu institutus est, & extant eorum aliquot inscriptiones, imaginesque e coemeteriis expressae [g]. Ideo praeter Romana, quae Baronius an. 226. numerat sexaginta, Boldettus [h] alia bene multa variis in locis coemeteria numerat, Rinianense, Ocriense, Ortense, Interamnense, Spoletanum, Clusinum, Lucense, Patavinum, Brixiense, Aquilanum in provincia Valeria, Neapolitanum in Campania, Nolanum, Puteolanum, Mediolanensia (Fogginius addit [i] Florentinum) Antiochenum, Alexandrina, Salaminium in insula Cypro,

a *Prudentius, & Hieronym. loc. cit. Bottarius T. I p. 9.*
b *Bottarius ibid. p.* 10.
c *Severanus de Sept. Urb. Eccl. de Eccl. S. Sebast Boldett. I. 2. &c.*
d *Cicero Orat. pro Cluentio.*
e *Baronius ad Martyrol.* 11. *Febr.*
f *Bottarius Vol. I. pag.* 12. Vid *Boldett. I. pag. 6. Bonarrot. ad fragm. Vitr. Praefat. &c.*
g *Aringh. I.* 13 *Boldett.* 1. 15. *& al.*
h *Boldett. lib. II.* 19 *Mamach. loc. cit. pag.* 159. *seq. not.* 2.
i *De S. Petri itinere & Apostol. p.* 291.

Africana, Sicula, Melitense, Granatense in Hispania, Alba Urgavonense, Caesaraugustanum, Hispalense, Gallicana, Agathense, Coloniense, Trevirense, Kioviense, & alia, quae Eusebius memorat [a], & Tertullianus. Nuncupatae illae specus ab Ethnicis *Arenariae* [b], a nostris *Areae* [c]; tum a speluncis in petra effossis, quas Epiphanius appellat *tumbas*, quarto Ecclesiae saeculo *Catacumbae* dictae sunt, communiter *Coemeteria*, quasi dulces stationes, in quibus mortui suaviter conquiescant. Nam Durandus coemeterium derivat [d] a voce *cimen*, quod est *dulce*, & *sterion*, quod est *statio*. Ad declarandam resurrectionis spem, divinamque omnipotentiam, cui tam facile est excitare mortuos ad vitam, quam potest commode quisque nostrum excitare dormientem, pulcherrimo quidem nomine, quae Graeci *coemeteria* dixerant, Latini [e] *dormitoria* nuncupaverunt. Atque hinc frequentissimae apud Patres illae dicendi formulae, nostrorum mortem non esse mortem [f], sed *temporariam dormitionem*, aut *somnum consueto* [g] *longiorem*; sepulcra esse domos, in quibus *hospites dormire solent* [h]; in sepulturis *Christianorum esse requiem defunctorum* [i], quos & *Quiescentes*, & *Pausantes* merito appellabant [k]. Cum Patrum testimoniis sepulcrales consentiunt tituli, in quibus sacrae antiquitatis interpretes saepe legunt, *dormit* [l], vel *requiescit* [m], tum *cesque* [n], vel *quesce* [o], aut *quescet* pro *quiesce*, vel *quiescet*

a *Hist. Eccl. lib. IX. 2. & VII. 11.*
b *Tertullian. ad Scapulam. 3. Cangius in Glossar Med & Infim. Latinitat. ad v. Area.*
c *Cicero loc cit Sveton Ner. 48.*
d *Lib I Ration. Divin. Off V. n. 4.*
e *A meh I 1. Boldett I 1. &c.*
f *Chrysost. Hom. II. ad pop.*
g *Idem Hom. V. ad pop.*
h *S Ambros. de Off. II. 28.*
i *Cassian. Collat. II. 5.*
k *Boldett. II. 6. Aringh. l c.*
l *Murator. Vol. IV. p. 1824.*
m *Mamach. l. c. tab. I. fig. 3.*
n *Aringh. III. 22. p. 523.*
o *Boldett. ibidem pag. 395.*

scet IN PACE; itemque *dormienti in pacem*; *pausat*, *manet*, *reddit*, *exit*, *receptus*, *depositus in pace*, aut *in somno pacis* [a], non somno nimirum *ferreo*, non *perpetuo*, non *aeterno*, aut *aeternali*, sicut ab Ethnicis vocata [b] mors, quia nullam habebant conceptam animo resurrectionis spem, nullam futurae in Deo felicitatis. Secus nostri, quorum in sepulcris fit passim mentio de meliore vita, de refrigerio, de requie *in Deo*, *in Christo Sancto*, *Domino*, *Deo*; in SPIRITV SANCTO [c]; in Sanctis; item simpliciter *in refrigerio*, *vel tibi Deus refrigerit*, aut *Spiritum tuum Deus* RE. FRI. GERET [d]. Nec eodem non spectant illae acclamationes *vibas in Domino Jesu*; *vibe in aeterno*; *vives*, aut *vivas in Deo*; IN D. V. id est *in Domino*, vel *in Deo vivas* [e], & aliae id genus sepulcrales formulae, quarum bene multas P. Mamachius [f] in unum congestas protulit, eas etiam doctissime commentatus. Quoad formulam *Dormitionis in pace* nostris familiarissimam, Fabrettus ait, Hebraeis minime fuisse ignotam secundum illud Psalmi: *in pace in id ipsum dormiam & requiescam*; adeoque inscriptionis cujusdam, quae characteribus Latinis, vocibusque Hebraicis, stilo plus quam barbaro expressa est, finem interpretatur: *in pace dormitio ipsius*. In Ethnicorum titulis quanquam pacis [g], refrigerii, Christi, Spiritus Sancti mentio nusquam fiat, depositionis tamen, secus ac Mabillonius [h] senserat, vestigium occurrit aliquod, ut in hoc epigrammate apud Vignolium [i]:

a *Boldett. pag 419. P. Lupius Monum S.Severae p. 166.*
b *Virgil Aen. saepe Horat. Ode 24. & III 11.*
c *P. Mamachius Vol. & lib. III. §. 3.*
d *Boldett. ibid. p. 418.*
e *Fabrett. inscr. p. 573.*
f *Vol. & lib. III. § 3 pag. 16. seqq.*
g *P. Lupius loc. cit p. 76. & 104.*
h *De cultu Sanctor Ignot num. VI.*
i *De Columna Anton. p. 331.*

OPPIAE C. L
THEANONIS
OSSA . HIC
SVNT . SITA . AD
VII . K . IVL
CN . LENT . M . CRAS . COS

Etenim Gnei Lentuli, & M. Craſſi Auguris conſulatus ad annum pertinet v. c. 740. ante Chriſtum natum fere 15.

XVII. Quae nos coemeteria, perbelle nonnulli nominant nunc [a] *agros Dei*, nunc *quaſi templorum Atria*, quod in illis ſegetem Deus habeat ſuam, quodque olim ea templorum inſtar frequentarentur, & poſtea coeperint templis proxima aedificari. Vere in Martyrum cryptis ſepulta dicitur ſeges Dei. Nihil enim ibi non ſanctum erat, profanum nihil. Fuit hoc quondam, ut dicebamus, fuit Chriſtianorum proprium, ut, ſi res, ſi tempus id poſtularet, ſoliciti darent Ethnicis ſepulturam; at eorum quemquam in coemeteriis condere ſemper habuere [b] nefas. *A majoribus noſtris*, verba ſunt S. Maximi [c], *proviſum eſt, ut Sanctorum oſſibus noſtra corpora ſociemus, ut dum illos Tartarus metuit, nos poena non tangat, dum illos Chriſtus illuminat, nobis tenebrarum caligo diffugiat*. Sanctorum Martyrum, qui pari agone victoriae palmam adepti fuerant, quanquam pretioſa pignora mos veteribus fuerit una pariter ſepelire; illud tamen ſacra antiquitas cautum voluit, ne liceret unum alteri ſuperimponi [d], quin huic inſtituto ſepulcra obeſſent, quorum alia biſoma vel diſoma [e], itemque triſoma, & quadriſoma ex cada-

a *Joann. Nicolai de Luctu Chriſtian. IV. §.*

b *Baronius An. 358. Spondan. num. 2.*

c *Idem An. 226. Spondan. num. 4.*

d *Aringh. lib. I. 26.*

e *Idem ibid. Bottar. T. I p. 11.*

cadaverum ibi jacentium numero dicta sunt, quod ita factum intelligamus necesse est, ut corpora conderentur duo, aut tria, vel etiam quatuor una simul, sed quae sibi invicem ordine succederent, responderentque, distincta tamen ac mutuo separata. En vero causa, cur coemeteria haberent agrorum pariter, templorumque nomen. Quod ibi absconditam maneret segetem sempiterna vita, agri erant Dei; quod eo solerent boni, ut vota, ut preces, & sacra facerent, convenire, in cultu erant templorum instar. Revera in coemeteriis, tanquam in templis, consuevere Episcopi congregare synodos, ministrare sacramenta, facere verbum Dei, mosque in primis fuit Romanorum Pontificum, velut in sacrariis Ecclesiae amplissimis, in ore in oculis sanctissimorum Martyrum, ibidem concilia cogere, populum baptizare, instruere, confirmare, designare Episcopos, Sacerdotes initiare, & alia hujus generis Pontificia munia exercere, quod inter ceteros erudite, ut solet, multorum exemplis, ac testimoniis Paulus Aringhus [a] comprobat. Tum vero maxime haec consuetudo viguit, quum persecutio instabat. Haec si aliquando remitteret, e ligno aediculae, quae de terra assurgerent, super Martyrum tumulis extruebantur, ut illic nostri, dum vacabant sacris, ab hyeme, a frigore, solisve ardoribus protecti essent, Ethnicorumque forte transeuntium oculos frustrarentur, ne spectatores sacrorum essent irrisoresque. Quod si persecutio recrudesceret, eas aediculas demoliri prima erat cura, iterumque in cryptis aut catacumbis perfugium quaerere. Ibi autem quot inediae, foetoris, situs, conclusique aeris, & mor-

[a] Lib. I. cap. 2.

& morborum incommodis afflictarentur, ne fidem, quam semel animo imbiberant, ejurarent, vix licet cogitando consequi, nedum scribendo, atque his de causis, & ob foetorem potissimum, quem cadavera exhalabant, Burnetius hanc nostris laudem detrahere ausus est, eosdem pernegans in coemeteriis, donec procellae iram deferbuisse intellexissent, delitescere potuisse. Bottarius, Praesul optimus, doctissimusque vir, foetorem duplici ratione [a] temperat. Ait enim, & sepulcrales vias arena fuisse occlusas, & catacumbas, jure civitatum nomine appellatas, tam late patuisse, ut inibi qui latebant, facile possent a cadaveribus recens conditis quam longissime habitare. At esto: ob fenestras minus crebras, urgente autem persecutione fortasse occlusas, coemeteria extiterint senta situ, nidore horrida: adde ostia quandoque ab Ethnicis [b] obturata: adde inopiam rerum omnium, cui piorum manus [c], quantumvis liberales, atque hostibus parum cognitae, ubique haud poterant afferre subsidium opemque certam: iccirco tamen non eo adducar, ut, quod historia pro certo tradit, in dubium revocare audeam. Nam & Romae, & alibi vix bellum nostris indicebatur, statim id cautum legimus, ne in coemeteria convenirent [d], quare apud Eusebium [e], Aemilianus in Valeriani persecutione Dionysio Episcopo, Clericisque, ac Fidelibus Alexandrinis poenam capitis in Aegypto denunciavit, si coemeteria ingrederentur. Mos ergo fuit, cum tyrannorum instabat furor, in catacumbis latere, & omni tempore sacramenta ad sepulcra Martyrum ministrare.

a *Vol. I p. 12. Rom. Subter.*
b *In Act S. Theodoti Ruinart. num V. Boldett. p. 11.*
c *Ruinartius ibidem.*
d *Onuphrius II. de Coemet.*
e *Hist. Eccl. VII. 10.*

re. De baptismo, ne multus videar, ita Prudentius [a]:

Electus Christi locus hic, ubi corda probata
Provehat ad caelum sanguine, purget aqua.
Hic duo purpureum Domini pro nomine caesi
Martyrium pulcra morte tulere viri.
Hic etiam liquido fluit indulgentia fonte,
Ac veteres maculas diluit amne novo.
Qui cupit aeternum caeli conscendere regnum
Huc veniat sitiens: ecce parata via est.
Ante coronati scandebant ardua testes
Atria; nunc totae celsa petunt animae.

Caenae quoque, sive Agape natalitiae ac funebres, de quibus in Diss. VII. num.XII., diu fuere ad sepulcra celebres, quae donec viduarum, pupillorumque solatio extiterunt, & temperantiae limitibus detentae sunt, defensores habuere [b] suos: sed ad luxuriam redactae superstitionem sapere vix coeperunt, a SS. Patribus [c], a Conciliis [d] merito sublatae sunt. Itaque progressu temporis nonnullis ritibus in melius mutatio accidit. Et hanc non in solis duntaxat ritibus, sed in sepulcris etiam considerabimus. Mutata quippe orbis Romani facie, ac tranquillitate sub Constantino Ecclesiae parta, sicut Christianis habere templa in urbe licuit, sic sepulcra quasi templorum atria facta sunt. Etenim sepeliendis mortuis majores nostri vel spatia quaedam templis proxima destinarunt, vel prisca Martyrum dormitoria servaverunt, vel nova condidere extra urbem, non longe tamen, interdum

a *Hymno* 13.
b Vid. *Baronius An.* 57. *n.* 40.
c *SS. August. Serm de Sanctis* 15. *de morib. Eccl.* 34. *& alibi. S. Ambros. de jejunio* 17. *S. Cyprian. de duplici martyrio, & alii.*
d *Concil. Carthagin. III. & Laodicen. Can.* 28.

dum adjuncto templo, interdum nullo. Imperatoribus, summisque viris hoc datum fuit, eorum ut cadavera in templorum vestibulis conderentur: itaque Constantinus in vestibulo Ecclesiae SS. Apostolorum [a]; Honorius Romae in templo S. Petri [b], & alii alibi sepulti sunt, quem morem S. Augustinus testatur [c] jam ante sua tempora tenuisse: quum vero apud omnes ordines invaluisset, vetitus decreto fuit imperatorum Gratiani, Valentiniani, Theodosii [d], itemque Caroli M. [e], & Theodorici Gothorum regis, a quo gravis poena indicta est iis, qui intra urbem Romam cadavera sepelirent: sed eorum legibus non diu obtemperatum esse cum aliorum testimonia evincunt, tum ille in primis, quem Onuphrius [f] texuit, cathalogus Pontificum, Regum, Episcoporum, Principum, aliorumque dignitate illustrium, qui ad limina, vel in porticibus Ecclesiarum, aut in Ecclesiis ipsis humati sunt. usque ad seculum VI. extra urbium portas consuevisse sepulcra extrui, scriptorum testimonia docent a Chiffletio congesta in Geminiae matris titulo sepulcrali explicato, & a Fontanino in praefatione Commentarii de Disco Votivo argenteo cap. VIII. in fine. Paulatim denique, ut Christianorum, unde vitam hauserant, ibi esset aeterna quies, communi omnium instituto decretum est. Causas, cur in templis mortuos humare deceat, complures colligunt Bellarminus [g], Salmero, & inter alios Lobbetius [h], cujus haec sunt, ubi causae hujusce Christiani ritus tres potissimum

a *Chrysostom. Hom. 26. in Epist. 2. ad Corinth.*

b *Socrat. VII. 23.*

c *Lib. de Cura pro mort. c. 4.*

d *Lib. I. Cod. Justinian. tit. 2. de sacros. Eccles.*

e *Lib. I. Capitularium.*

f *Lib. VIII. de rit. sepel. mort.*

g *Bellarminus de Purgator. II. 19. Salmero T. V 24.*

h *Ad Luc. VII. 12.*

mum afferuntur: *Prima*, *ut amici templum aut coemeterium ingredientes meminerint superos, Deumque pro mortuorum quiete precari*, *ut animas*, si forte *in expiatoriis ignibus detinerentur*, *ex illis in caelum evadant*: *secunda*, *ut sacrificiorum*, *quae in Missa*, *fiant animae participes*, *quarum exuviae in templo jacent*: *tertia*, *ut Sanctorum*, *qui illic quiescunt*, *& religioso cultu celebres sunt*, *precibus adjuventur*, Haereticis lunam, ut inquiunt, allatrantibus, qui has rationes dictitant *sacrificulorum* esse *totidem velamenta* [a], ignes post mortem expiatorios & esse negant, & a Patribus sustinent admitti [b] nullos, quin imo praedicant *purgatorium exitiale Satanae esse* [c] *commentum*, *quod Christi crucem evacuat*, *quod contumeliam Dei misericordiae non ferendam irrogat*, *quod fidem nostram labefacit*, *& evertit*, summi illi Theologiae antistites, & Ecclesiae Principes Eminentissimi Cardinales Bellarminus [d], Gottus [e], & alii strenue responderunt, & tanta sane nervorum contentione, doctrina tanta, ut, aut resipiscere, aut tacere omnino debeant. Ex compluribus, quas in medium proferunt, Scripturarum, Conciliorumque, ac Patrum auctoritatibus, una & altera huic meo opusculo finem dabit. S. Basilius in cap. IX. Isaiae, *si per confessionem*, inquit, *detexerimus peccatum*, *jam succrescens gramen arefecimus*, *dignum plane*, *quod depascatur*, *ac devoret Purgatorius ignis*. S. Augustinus licet in *Libro* 21. *de Civitate Dei cap.* 13. *&* 24., *in lib.* 2. *de Genesi contra Manichaeos cap.* 20., Christianum hoc dogma tueatur,

 praec-

a *Joann Nicolai loc.cit. XI § 18.*

b *Piccninus Apolog. per i Riformatori, e per la Relig Rif. p. 290.*

c *Calvinus lib. III. Inst. 5. § 6.*

d *Lib. de Purgatorio.*

e *La vera Chiesa di Chr. dimostr. da' Segni, e da' Dogmi T. II. part. I. Art. X. § 5. 6.*

praecipue tamen illud propugnat in Psalm. 37. ubi de Christifidelibus scribit, *quod si aedificarent aurum, argentum, & lapides pretiosos, de utroque igne securi essent, non solum de illo aeterno, qui in aeternum cruciaturus est impios, sed etiam de illo, qui emendabit eos, qui per ignem salvi erunt.* Quare ad Deum conversus orat, *in hac vita purges me, & talem me reddas, cui etiam emendatorio igne opus non sit;* Etenim, *quamvis salvi per ignem, gravior tamen erit ille ignis, quam quid quid potest homo pati in hac vita.* Hinc *sermone 32. de verbis Apostoli* nunc 172. hortatur Fideles, ut sacrificium mediatoris, orationes, & eleemosynas pro iis defunctis offerant, qui in expiatoriis ignibus detinentur, *Orationibus*, namque, *S. Ecclesiae, & sacrificio salutari, eleemosynis, quae pro eorum spiritibus erogantur, non est*, ait, *dubitandum mortuos adjuvari, ut cum eis misericordius agatur a Domino, quam eorum peccata meruerunt: Hoc enim a Patribus traditum universa observat Ecclesia. Eis* autem, ut animadvertit idem S. Doctor in Enchirid. cap. 110. *Eis haec prosunt, qui cum viverent, ut haec sibi postea possent prodesse, meruerunt. Est enim quidam vivendi modus, nec tam bonus, ut non requirat ista post mortem, nec tam malus, ut non ei prosint ista post mortem*: porro, ut repetit in lib. de cura pro mortuis cap. 4. *Orationem prodesse non est dubium iis, qui cum in corpore viverent, talia sibi post hanc vitam prodesse meruerunt.* Videatur itidem *Augustinus in Enchirid. cap. 69., & 109. apud Eminentiss. Gott. loc. cit.*

CLAS-

CLASSIS X.

Christiana Monumenta.

I.

Ticini ad S. Michaelis in Baptisterio.
Murator. p.1862. 2.

ENNODIVS VATES LVCIS REDITVRVS IN ORT.
HOC POSVIT TVMVLO CORPORIS EXVEIAS
CLARVS PROLE QVIDEM GENEROSIOR IPSE PROPINQVIS
QVOS FVNCTVS LAVDVM IVSSIT HABERE DIEM
REDDEDIT HOS CAELO VIVACIBVS ILLE FIGVRIS
CVM FECIT FAMAE VIVERE CONLOQVIIS
QVID MIRVM SI MORTE CARET POST BVSTA SVPERSTIS
QVI CONSANGVINEOS RESTITVIT SVPERIS
QVANTOS ISTE FORET MVNDI CELEBRATOR IN HORTV
NEC SILET OCCIDVI CARDINIS OCEANVS
SCISMATA CONIVNXIT DVDVM DISCORDIA LEGI
ADQVE FIDEM PETRI REDDEDIT AECCLESIIS
POLLENS ELOQVIO DVCTRINAE NOBILIS ARTE
RESTITVIT CHRISTO INNVMEROS POPVLOS
LARGVS VEL SAPIENS DISPENSATVRQVE BENIGNVS
DIVITIAS CREDENS QVAS DEDIT IPSE SVAS
TEMPLA DEO FACIENS YMNIS DECORAVIT ET AVRO
ET PARIES FVNCTI DOGMATA NVNC LOQVITVR
DEPOSITVS SVB. D. XVI. KAL. AVGVSTAS
VALERIO . V. C. CONSVL.

Sirmondus & Fabrettus *X. p.* 733. *n.* 454. edidere funebre hoc elogium, sed a marmore nonnihil distans, ad cujus fidem Muratorius expressum praebet. Diem obiit an. Chr. 521. Valerio consule in Occidente. Ennodium quoque, ut virum in primis magnum, ac sanctum Confessorem laudant Summi Pontifices Nicolaus I. *in epist.*8. *ad Michaelem Imperat.*, Joan-

nes VIII. *in epist. ad Bercharium Abbatem*, S. Gregorius VII. *in Dictatu*, (si tamen auctor illius Gregorius haberi debeat) Florianus ex Monasterio Romano *in epist. ad Nicetium Episcopum Trevirensem*. Vid. *Sirmondus tom. I.*, *Severinus Binius apud Philippum Labb.*, *& Gabriel. Cossart. in collect. Concil. t. v. pag.* 508., *Baron. ad Annum Christi* 503., *Pagius in Critica historico-chronologica ad hunc annum*, *Natal. Alex.*, *Gravejon.*, *aliique*.

I I.

Ex Torrigio. *Fabrett. III. p.* 237. *n.* 630.

HIC VERVS QVI SEMPER VERA LOCVTVS
POST MORTEM MERVIT IN PETRI LIMINA SANCTA IACERE
OSSA TENET TVMVLVS MENS EST IN CAELO RECEPTA
CVIVS VITAE BONA REQVIRVNT DVLCES AMICI
HOS QVINTILLA TIBI DICTABIT VERSVS AMATRIX
QVAE POST MORTE TVA VOLVI ME FERRO NECARE
SED DOMINI PRAECEPTA TIMENS CASTA ME IN FVTVRO PROMITTO
QVINQVAGINTA ET SEX VERVS DVXIT PER SECVLA MESSES

Confer *Class. VII. not. ad inscript. XXVII.*

I I I.

Narniae. *Fabrett. III. p.* 167. *n.* 310.

CASSIVS . IMMERITO . PRAESVL . DE . MVNERE . CHRISTI
HIC . SVA . RESTITVO . TERRAE . MIHI . CREDITA . MEMBRA
QVEM . FATO . ANTICIPANS . CONSORS . DVLCISSIMA . VITAE
ANTE . MEVM . IN . PACEM . REQVIESCIT . FAVSTA . SEPVLCHRVM
TV . ROGO . QVISQVIS . ADES . PRECE . NOS . MEMORARE . BENIGNA
CVNCTA . RECEPTVRVM . TE . NOSCENS . CONGRVA . FACTIS
SD. ANN. XXI. M. IX. D. X. RQ. IN . PACE . PRID. KAL.
IVL. P. C. BASILII . VC. ANN. XVII.

Fleetwodus in antiq. inscr. sylloge frustra miratur, Cassium anno aetatis XXI. contra Canones Ecclesiasticos fuisse Episcopum renuntiatum. Notae enim SD non ad vitam, sed ad dignitatem spectant, neque anni, quibus vixit, sed quibus SD, nempe *sedit*, numerantur. RQ. *requiescit. Fabr. loc. cit.*

Cl. Muratorius ex Boldetto dat hunc lapidem *Vol. I. p.* 429.,

p. 429., sed secus ac Febrettus, & Baronius ad An. Chr. 558., legit in fine P. C. BASSI . IVC . ANN. XXVII. idest *post consulatum Basilii* v. c. aut *Basilii Junioris An.* XXVII. Tenenda est potius potius lectio Fabretti, & Baronii, ac referendus titulus ad An. IV. C. 1309. Chr. 557. Nam si legas P. C. Basilii ann. XXVII. spectaret ad an. Aerae Chr. 568. Indictione prima, quo tempore designari coeperunt anni a consulatu Justini junioris Augusti, qui 24. post an. a consulatu Basilii salutatus Imp. consulatus dignitatem renovare sibi honori duxit: *Nomenque negatum Consulibus Consul post tempora cuncta novabo*. *Corip. in ejus Paneg.* Vid. *Commendator Victorius p. 7. seqq.*

IV.

In Eccl. SS. Quatuor ex suo MS. *Fabrett. III. p. 190. n. 439.*

VIRGINIS HIC TENERAE LECTOR MISERERE SEPVLCRO
VNIVS HVIC LVSTRI VIX FVIT ARCTA DIES
O QVAM LONGINQVAE FVERAT DIGNISSIMA VITAE
HEV CVIVS VIVIT NVNC SINE FINE DOLOR
ADDAMVS MERITIS LACRIMAS TAM MORTIS ACERVAE
NAM QVAE GRATA FORENT SVNT MODO FLENDA DIV
HAEC THEODOTE HABVIT NOMEN QVAE GAVDIA MATRIS
PERCVLIT AETERNO VVLNERE RAPTA CITO
SOLA TAMEN TANTI RESTANT SOLAMINA LVCTVS
QVOD TALES ANIMAE PROTINVS ASTRA PETVNT
VIXIT . ANN. IIII. MEN. VII. D. XXV. DEP. III. NO. SEP.

V.

Carali e schedis Barberinis. *Fabrett. VIII. p. 583. n. 173.* Hanc habet ex Bonsanto Murator. *pag. 1861. 5.*

☩ HIC . MIHI . CARA . PIO . TEGITVR . CONIVX . ECCE . SEPVLCR
EMERITA . SANCTIFICO . SEMPER . SOCIATA . PVDORE
BIS . DVODENOS . ET . FIDA . DEO . QVE . PERTVLIT . ANNOS
INVIOLATA . MALO . FELICI . CONDITA . LVCI
SANCTIMONIVMQVE . GERIT . DOMINO . TRIBVENTE . CORONA
LAVRENTIVS CONTRA VOTVM

Baronius ad An. 416. n. 23. Commendator Victorius *Diss. Philologic. p. 28.* Muratorius habet *sepulcrum*.

VI.

V I.

Ex Torrigio. *Fabrett. III. p.* 191. *n.* 445.

DEPOS. VI. KAL. AP.

IN FRETA DVM FLVVII CVRRENT DVM MONTIBVS VMBRAE
LVSTRABVNT CONBEXA POLVS DVM SIDERA PASCENT
SEMPER AMOR DECVSQVE TVVM LAVDESQVE MANEBVNT
O DVLCIS CONIVX TENERIS EREPTA SVB ANNIS
EXTINXISTI HIC MEQVE SIMVL MATREMQVE PATREMQVE
FL. PAREGORIVS INIMITABILI CONIVGI FECIT

V I I.

Romae in Biblioth. S. Gregorii ex Mabillonio.
Murator. p. 1822. *6.*

SANCTORVM VENERANDA COHORS SEDET ORDINE . . . .
DIVINAE LEGIS MYSTICA VERBA DOCENS
HOS INTER RESIDENS AGAPETVS IVRE SACERDOS
CODICIBVS PVLCHRVM CONDIDIT ARTE LOCVM
GRATIA PAR CVNCTIS SANCTVS LABOR OMNIBVS VNVS
DISSONA VERBA QVIDEM SED TAMEN VNA FIDES

Sacerdos hic aut SS. Scripturarum codices, aut varia SS. Patrum volumina coegerat, & Bibliothecam adornaverat, ubi eorum imagines adservabantur.

V I I I.

Ravennae in Palatio Archiepiscopi ex Vandellio Mutinensi.
Murator. p. 1823. 1.

PONTIFICIS REQVIEM CAELESTI MVNERE . . . .
AGNELLVS VIRTVTE DI NON PERDIDIT ILLAM
QVI OPTATAM MERVIT LVCIS COGNOSCERE PACEM
CORPORIS IPSE SVI TEMPLVM SERBAVIT VT ESSET
IVSTVS CVM SCIS XPO MEDIANTE RESVRGET
SIC QVOQVE PRO MERITIS GAVDET QVI TALIA GESSIT
HIC RQ IN PC AGNELLVS ARCIEPISC.
1. QVI VIXIT ANNOS OCTVAGINTA TE TRES
DEPOSITVS EST SVB D. KAL. AVG. IND. II

1. Qui sedit. Contra Hieronymum Rubeum, qui legebat in fine epitaphii *ind. XIV.*, Muratorius cum Vandellio legens *ind.*

ind. II. hujus Archiepiſcopi mortem referendam putat ad annum 569.

I X.

Ex Aringho. *Fabrett. II. p.* 112. *n.* 277.

EPITAPHIVM REMO ET ARCONTIAE
QVI NATIONE GALLA GERMANI
FRATRES ADVLTI VNA DIE
MORTVI ET PARITER TVMVLATI
SVNT.

HAEC TENET VRNA DVOS SEXV SED DISPARE FRATRES
QVOS VNO LACHESIS MERSIT ACERBA DIE
ORA PVER DVBIE SIGNANS LANVGINE VESTIS
VIX HIEMES LICVIT CVI GEMINARE NOVEM
NEC THALAMIS LONGINQVA SOROR TRIETERIDE QVINTA
TAENAREAS CRVDO FVNERE VIDIT AQVAS
ILLE REMI LATIO FICTVM DE SANGVINE NOMEN
SED GALLOS CLARO GERMINE TRAXIT AVOS
AST HAEC GRAIVGENAM RESONANS ARCONTIA LINGVAM
NOMINA VIRGINIO NON TVLIT APTA CHORO
DEPOSITI NONIS NOVEMB. CONS. DIOSC. V. C.

Cl. Muratorius *Vol. I. pag.* 406. *n.* 2. ex Sirmondo dat hunc titulum, legitque in *6. v.* TAENARIAS, in ultimo VIRGINEO. Concluſionem dividit in duas lineas, & habet CONSVL. DIOSCVRI, qui Conſul cum Eudoxio fuit An. v. c. 1194. Aer. Chr. 442.

X.

Romae in S. Agnetis ex Sirmondo. *Murat.* 1834. 2.

HOC AVGVSTE QVIDEM TVMVLO TVA MEMBRA TEGVNTVR
SED NVMQVAM MERITVM PARVVLA CLAVDIT HVMVS
CORPVS HABET TELLVS ANIMAM CAELESTIA REGNA
SIC SEDES PROPRIAS SINGVLA RITE TENENT
DEVOTVS DOMINO VIXISTI CORDE FIDELI
PRESBYTERI OFFICIVM SVB PIETATE GERENS
LARGVS PAVPERIBVS DIVES TIBI CARVS AMICIS
DIVINAE LEGIS IVSSA VERENDA COLENS
ET FELIX TANTO LAVDVM CVMVLATVS HONORE
PERPETVVS MERITO IAM FRVITVRE BONIS

In

In 1. Linea Marangonius legit AVGVSTVS. in 8. V. DIVINA pro *divinae*.

X I.

Romae in S. Pauli ex Margarino. *Murat.* 1841. 10.

HIC BENEDICTVS ADEST MERITO SVB RVPE SEPVLCHRI
QVEM TENET ANGELICVS COETVS IN ARCE POLI
QVI FVERAT FORTVNA PIVS NATVRA DECORVS
MORIBVS ET CASTIS FVLSIT IN ORBE SATIS
DOGMATIS EGREGII PRORSVS DOCVMENTA MINISTRANS
OSTENDIT MVLTIS LVCIS ADIRE VIAM
AVREA SAECLA CVI PATEANT SINE FINE PER AEVVM
SORTE BEATIFICA SCANDAT VT AETHEREA

X I I.

Lucae in Basilica S. Martini ex Florentinio. *Murator. Vol. IV. p.* 1820. *n.* 5.

HIC POPVLI LEGES SAXI SVB MOLE SEPVLCRI
HIC IVS PASQVE IACENT HIC PATRIAE AVXILIVM
HIC CVBAT ALA SCVTVM DOLOR LACRYMAEQVE REPOSTAE
HIC OCVLVS CECI HIC PIETAS VIDVAE
PES CLAVDI VESTIS NVDI SOLAMEN EGENI
NOSTER ADALBERTVS DVX BONVS ATQVE PIVS
GENTIBVS EXTERNIS TIMOR ATQVE PAVOR MINITANDVS
MILITIBVS PROPRIIS GLORIA SVMMA SVIS
QVAM FORTIS FVERIT NOVERVNT VLTIMA THVLE
QVA BONITATE FVIT DICERE LINGVA NEQVIT
IN SEXTO DECIMO SEPTEMBRE NOTANTE CALENDAS
HIC POSVIT MEMBRA FVNEREO GEMITV
QVISQVIS LEGIS TVMVLVM CVLPARV̄ FACTA SVARVM
ANTE DEVM RECITA IN PRECIBVSQVE IVVA

Adalbertus II. Tusciae Dux cognomento *Dives*, obiit An. Ch. 916. aut 917. Vid. Florentinius *in vita Comitissae Mathildis*, & Cosmus *de Arena in serie Ducum Tusciae*, Muratorius *Part I. Antiq. Estens.* ab hoc enim Marchiones, Ducesque Estenses, & regiam Brunswicensium Ducum progeniem descendere multis conjecturis Cl. Muratorius probat.

XIII.

XIII.

Parmae in Cathedrali e schedis Cyriaci apud Philippum Stosch Baronem. *Murator. p.* 1825. 8.

AMBROSI QVID VIS . PATER HIC TVA MEMBRA QVIESCVNT
SED QVO QVAESO TIBI MENS TVA CEPIT ITER
FILI MAGNA PETIS TAMEN HIC IN FINE PATEBVNT
CVM SIMVL ADDENTVR QVAE MODO SPARSA IACENT
EN PATER O FILI TRIVII QVO DOGMA RECESSIT
QVADRIVIIQVE SINVS DIVITIAEQVE TVAE
MI FILI SECRETA TACE NON MVLTA LOQVARIS
VERBA FERENS MATVRVS ERIS FRENARIS ET IRAM
CEDE LOCVM NEC TVRPE REFER . MISEREBERE CVNCTIS
ATQVE MORI FAC MENTE HABEAS . NEC LAEDERE QVEMQVAM

Trivii & *Quadrivii* mentio spectat ad secula barbarica; nempe post an. Chr. 600. Vossius, & Cangius, aliique docent, *Trivii* nomine Grammaticam, Rhetoricam, & Dialecticam, Quadrivii vocabulo Astrologiam, Geometriam, Arithmeticam, Musicam significari, quas omnes Ambrosius calluisse credendus est. In 3. versu HIC intellige pro HAEC.

XIV.

E coemeterio Priscillae via salaria in vinea Angelonia eruta Fabretti aevo *II. p.* 112. *n.* 276.

. DACIA QVEM GENVIT SVCEPIT *fit* INCLITA RO:*ma*
*m*AEROREM PATRIAE TANTVM LVCTVSQ REMI:*fit*
. CVI PATER ALEXANDER QVIQ EO NOMINE DIC:*tus*
. MATER DIOCLIA ANNOQ VICENSIMO VI:*xit*
*d*VM POLLET STVDIIS FATIS DECESSIT IN:I:*quis*
. DEPOSIT. XVIIII. KAL. SEPT. DIE V

XV.

Regii Lepidi e schedis P. Catanei.
Murat. p. 1905. 5.

VRNA BREVIS GEMINVM QVAMVIS TENET ISTA CADAVER
ATTAMEN IN CAELO SPIRITVS VNVS ADEST
VIXIMVS VNANIMES LVCIVSQVE ET FLAVIVS IDEM
SENSVS AMOR STVDIVM VITA DVOBVS ERAT

X V I.

Lucae in S. Martini ex Florentinio. *Murat.* 1843. 1.

HOC TEGITVR TVMVLO COMITISSAE CORPVS HVMATVM
INCLITA PROGENIES BERTA BENIGNA PIA
VXOR ADALBERTI DVCIS ITALIAE FVIT IPSA
REGALIS GENERIS QVAE FVIT OMNE DECVS
NOBILIS EX ALTO FRANCORVM NOMINE REGVM
KAROLVS IPSE PIVS REX FVIT EIVS AVVS
QVAE SPECIE SPECIOSA BONO SPECIOSIOR ACTV
FILIA LOTHARII PVLCHRIOR EX MERITIS
PERMANSIT FELIX SAECLO DVM VIXIT IN ISTO
NON INIMICVS EAM VINCERE PRAEVALVIT
CONSILIO DOCTO MODERABAT REGMINA MVLTA
SEMPER ERAT SECVM GRATIA MAGNA DEI
PARTIBVS EX MVLTIS MVLTI COMITES VENIEBANT
MELLIFLVVM CVIVS QVAERERE COLLOQVIVM
EXVLIPVS MISERIS MATER CARISSIMA MANSIT
ATQVE PEREGRINIS SEMPER OPEM TRIBVIT
CLARVIT HAEC MVLIER FORTIS SAPIENSQVE COLVMEN
TOTIVS VIRTVS GLORIA LVX PATRIAE
IDIBVS OCTAVIS MARTIS MIGRAVIT AB ISTA
VITA CVM DOMINO VIVAT * IN REQVIE
MORS EIVS MVLTOS CONTRISTAT PROH DOLOR EHEV
EOVS POPVLVS PLANGIT ET OCCIDVVS
NVNC EVROPA GEMIT NVNC LVGET FRANCIA TOTA
CORSICA SARDINIA GRAECIA ET ITALIA
QVI LEGITIS VERSVS ISTOS VOS DICITE CVNCTI
PERPETVAM REQVIEM DONET EI DOMINVS
AMEN
ANNO DOM. INCARNATIONIS DCCCCXXV. INDICT.
XIII. OBIIT DE MVNDO

* Supple VT. BERTA uxor Adalberti II. Tusciae Ducis: matre nata est Waldrada pellice Lotharii Lotharingiae Regis, qui filius fuit Lotharii I. Augusti. Vid. *Luitprandus, & Muratorius Part. I. Antiq. Estens.*

XVII.

X V I I.

Neapoli in S. Andreae . *Murator. p.* 1846. 1.

HEV QVANTOS LVCTVS RENOVAS GRATISSIME FILI
BONITE MORIENS O DECVS ATQVE DOLOR
QVAM BENE CVM INGENIO FLOREBAS BARBVLA GRATO
MORIBVS ORNATVS PVLCHER ET ACER ERAS
OMNIBVS ET SVBITO REQVIESCIS NATE SVAVIS
HEV SPES CLARA MIHI TE SINE VITA GRAVIS
HOC GENITOR CECINIT TAVRVS LACRIMABILE CARMEN
CVIVS FLAMMA VRIT PECTVS AMORE PIO
HIC REQVIESCIT BONITVS QVI VIX. AN. XXIII
DEP. VII. ID. AVGVSTI INDICT. VII.

X V I I I.

Ibidem p. 1848. 2.

MORS QVAE PERPETVO CVNCTOS ABSORBET HIATV
PARCERE DVM NESCIT SAEPIVS INDE FABET *sic*
FELIX QVI AFFECTVS POTVIT DIMITTERE TVTOS
MORTALEM MORIENS NON TIMET ILLE VIAM
CANDIDA PRAESENTI TEGITVR MATRONA SEPVLCRO
MORIBVS INGENIO ET GRAVITATE NITENS
CVI DVLCIS REMANENS CONIVX NATVSQVE SVPERSTES
EX FRVCTV MATER NOSCITVR IN SVBOLE
HOC PRECIBVS SEMPER LACRYMOSA HOC VOCE PETEBAT
CVIVS NVNC MERITVM VOTA SECVNDA PROBANT
QVAMVIS CVNCTA DOMVS TE NVNQVAM FLERE QVIESCAT
FELICEM FATEOR SIC MERVISSE MORI
HIC REQVIESCIT IN PACE CANDIDA C. F. QVAE
1. VIX. PL. M. AN. L. D. P. DIE IIII. ID. SEPT
IMP. D. N. N. MAVRITIO PP. AVGVSTO AN. IIII
P. C. EIVSDEM . . . INDICTIONE IIII.

1. PL. M. *plus minus* an. quinquaginta, deposita die IV. id. Septembris, id est An. 585. si cursum suum mense Septembri Indictio exorsa est. Confer notas Pagii ad hunc Annum. Circa litteras PL. MIN. in lapidibus multifariam inscriptas nonnullae ortae sunt quaestiones superioribus annis in commentando

Epitaphio Hilari, quod Bononiam misit Benedictus XIV. P. M. Mazochius V. C. novam dedit explicationem, itemque doctissimi Praesules Bottarius, & Georgius dedere suam. Tandem Pontifex epistolam in lucem edidit, in qua omnia, quae ad rem facerent, eruditissime enucleavit. *Candidam* hanc cognomine *Juniorem* Neapolitani Sanctorum numero addiderunt: quibus tabulis freti id egerint, se nescire Muratorius ait. Ex titulo nihil exsculpitur, unde *Sancta* dicenda sit. Cl. Mazochius commentarium edidit in marmoreum Kalendarium, sed continens duntaxat sex menses: in reliquo, quod avide expectatur, fortasse de hac illustri femina sermo erit.

XIX.

Neapoli in S. Gregorii Majoris ex Ughellio.
Murator. p. 1864. 6.

QVISQVIS . AD . HAEC . SANCTI . FESTINAS . TEMPLA . IOANNIS .
OBSECRO . SVBSISTENS . CARMINA . CERNE . MEA .
HIC . QVOQVE . COGNOSCIS . PEREANT . QVOD . REGNA . POTENTVM .
PRAEDIA . DIVITIAE . VMBRA . VELVT . TENVIS .
HIC . EVPHIMIAE . REQVIESCVNT . MEMBRA . BENIGNAE .
NVRVS . GREGORII . QVAE . DVCIS . ALTA . FVIT .
NAMQVE . VIRO . IVNCTA . STEPHANO . DVM . VIXIT . IN . ORBE .
SEMPER . AMANDO . DEVM . AD . BONA . PROMPTA . FVIT .
ORPHANVS . ET . PAVPER . HVIVS . SOLAMINE . VIXIT .
TRISTIS . ET . AFFLICTVS . COMMODA . SENSIT . OVANS .
SEMPER . ERAT . VIGILANS . MEDITANDO . GAVDIA . CHRISTI .
QVALITER . IN . COELO . POSSIT . HABERE . LOCVM .
TANDEM . POST . MVLTVM . FAMVLANDO . RITE . TONANTI .
DEBITA . PERSOLVENS . PERGIT . AD . ASTRA . POLI .
INCLYTE . PRAECVRSOR . DOMINI . ET . BAPTISTA . IOANNES .
sic DIGITO . DEVOTE . SAEPE . PRECANDO . DEVM .
CHRISTE . SALVS . MVNDI . HOMINVM . PLASMATOR . OPIMVS .
DONA . EVPHIMIAE . GAVDIA . SANCTA . TVAE .
HAEC NOS GREGORIVS PRAEFECTVS . ET ATHANASIVS
LEVITA . TRISTIS MATER AMANDA

Euphemia virum habuisse creditur Stephanum filium Gregorii

gorii Ducis Neapolitani, cum nempe, qui sublata e vivis uxore, Ecclesiasticae militiae se addixit, & An. Chr. 920. Cathedram Episcopalem Patriae suae conscendit.

XX.

Mediolani. *Murat. e schedis suis p.* 1855. 8.

ACCELERES QVAMVIS ORAT TE FLEBILE SAXVM
CONSPICIAS QVIS SIT CONDITVS HOC TVMVLO
CVRTIVS HIC SITVS EST PIETATE INSIGNIS ET ANNIS
VILANVS SVPERIS REDDIDIT AST ANIMAM
NE PVDEAT NOSTRVM TV QVI LEGIS ADVENA NOMEN
DICERE VILANO SIT PRECOR ALMA QVIES

XXI.

Nolae in Basilica. Versus sunt S. Paulini Episcopi Nolani ex Francisco Blanchinio. *Murat. p.* 1871.

PARVVS ERAT LOCVS ANTE SACRIS AVGVSTVS AGENDIS
SVPPLICIBVSQVE NEGANS PANDERE POSSE MANVS
NVNC POPVLO SPATIOSA PIIS ALTARIA PRAEBET
OFFICIIS MEDII MARTIRIS IN GREMIO
CVNCTA DEO RENOVATA PLACENT NOVAT OMNIA SEMPER
CHRISTVS ET IN CVMVLVM LVMINIS AMPLIFICAT
SIQ ET DILECTI SOLIVM FELICIS HONORANS
ET SPLENDORE SIMVL PROTVLIT ET SPATIO

XXII.

Lucae in Asceterio S. Justinae ex Florentinio. *Murator. p.* 1885. 3.

HIC IACET IN TVMVLO FELIX VENERABILIS ATQVE
HERMENGARDIS OLIM NAMQVE DICATA DEO
QVAM REX EGREGIVS LOTHARIVS EDIDIT IPSE
GERMANAEQVE DECVS FRANCORVMQVE POTENS
HVC QVISQVIS VENIENS EPIGRAMMATA LEGERIS ISTA
DIC FAMVLAE CHRISTE PROBRA REMICTE *fe* TVAE

Hermengardis, sanctimonialis in urbe Lucensi, patrem nacta est Lotharium Lotharii I. Augusti filium, Lotharingiae Regem, quem Florentinius frustra quaesivit, Cosmus de Arena perperam imperatorem fecit. Hermengardis soror fuit Ber-

Berta inscr. 16. Hugonis Italiae Regis ex praecedenti conjugio mater, quae causa fuit, cur soror Hermengardis Lucae domicilium statuerit, & in monasterio permanserit, sublata e vivis ineunte seculo X., ut Muratorius opinatur.

XXIII.

In Basilica Gradensi Canonic. Bertoli misit.

Murat. p. 1884. 3.

ATRIA QVAE CERNIS VARIO FORMATA DECORE
SQVALIDA SVB PICTO CAELATVR MARMORE TELLVS
LONGA VETVSTATIS SENIO FVSCAVERAT AETAS
PRISCA EN CESSERVNT MAGNO NOVITATIS HONORI
PRAESVLIS HELIAE STVDIO PRAESTANTE BEATI
HAEC SVNT TECTA PIO SEMPER DEVOTA TIMORI

An. Chr. 580. florebat Helias Aquilejensis Archiepiscopus. Vid. *Danduli historia inter Rerum Italicar.*, *Cardinal. Baronius*, *Vghellius &c.*

XXIV.

Vercellis in Cathedrali ex Montfauconio. *Murat. p.* 1886. 3.

PONTIFICIS SANCTI CINERES TENET HONORATI
ARCA HOMINIS VILIS QVAE MANET INGENIO
HVNC SANCTVM DOCVIT NVTRIVIT PASTOR ALVMNVS
EGREGIVS MARTYR PRAESVL ET EVSEBIVS
EXILII POENAS ET CARCERES ISTE SVBIVIT
DISCIPVLVS CARVS ET SOCIVS PARITER
AMBO FIDE DIGNI MERITIS ET NOMINE FRATRES
CVM CHRISTO IVNCTI PRAEMIA SVMMA TENENT

Ibidem.

TERTIVS HANC VRBIS SEDEM TENVIT HONORATVS
ANTISTES CVIVS SPIRITVS ASTRA TENET
EVSEBIVS PRAESVL PRIMVS QVI MARTYR ALVMNVS
CAELORVM POSTQVAM REGNA BEATA PETIT
HIC PATER ECCLESIAM DOCVIT HANC DOGMATE CERTO
SERMONES COMPLENS ACTIBVS IPSE SVOS
TERRIS AC CAELO CONSPICVVS VBIQVE MAGISTRO
EVSEBIO CONSORS HIC HONORATVS ADEST

S. hic

S. hic Episcopus, cujus festus dies celebratur v. Kal. Novembr., quam S. Ambrosio jucundus fuerit, quamque egregie vixerit, vid. *Ughellius Vol. IV. Italiae Sacrae*.

XXV.

In S. Juvenalis extra oppidum Macereti Spoletinae Dioecefeos.

PONTIA SIDERBIS ASPIRANS VVLTIBVS OLIM
HEIC IACET AETHEREO SEMINE LAPSA FVIT
OMNIS HONOS OMNIS TIBI CESSIT GRATIA FORMAE
MENS QVOQVE CVM VVLTVS DIGNA NITORE FVIT
TRADITA VIRGO THORIS DECIMVM NON PERTVLIT ANNVM
CONIVGIS INFELIX VNICA PROLE PERIT
QVANTVS AMOR MENTIS PROBITAS QVAM GRATA MARITO
QVAM GRATI MORES QVANTVS ET IPSE PVDOR
NIL TIBI QVOD FOEDVM VITIVM NEC MORIBVS VLLVM
DVM SATIS OBSEQVERIS FAMVLA DICTA VIRI
DENIQVE TE MEMET FATIS ODIOQVE GRAVATVM
DVM SEQVERIS VIDIT CORSICA CVM LACRYMIS
TVTA VIRVM PERGENS CVRSV SVBVECTA ROTARVM
CONIVGIS HEV CVLTRIX DVRA SATIS PATERIS
TE PATER INFESTVS GENERO CVM TOLLERE VELLET
TENTASTI LAQVEVM SI FACERET GENITOR
CEDITE IAM VETERVM LAVDES OMNISQVE MARITAE
TEMPORA NVLLA DABVNT TALIA QVAE FACIANT
VIR TVVS INGENTI GEMITV FLETVQVE RIGATVS
HOS FECI VERSVS PAVCA TAMEN MEMORANS
. . . . HIC LEGIT AVCTORES . . . . . .

Legi in MS. Emi Cardinalis Philippi Monti. Occasione S. Visitationis Ferdinandus Passerinius exscripsit hunc titulum incertae aetatis in duobus marmoreis lapidibus, figuris ornatum, characteribus oblongis, spissis, & adeo confusis, ut vix exsculpi posset. Alicubi prosodia, vel perspicuitas desideratur, sed versus non ubique inelegans. Habet hanc inscr. Murator. *Vol. IV. pag.* 1926. 1. In 4. *v.* legit SIBI, in 6. CONIVGII, in 11. TENERAM pro *memet*, in 14. TVTE PVRGENT . . . . .

CVM

CVM SVBIECTA ROTARVM, in 17. TESTANDI pro *tentasti*, in 18. METRVM pro *veterum*, & MARITO.

XXVI.

Fuit in Basilica S. Petri. *Fabrett. X. p. 735. n. 463.*

CVLMEN OPES SOBOLEM POLLENTIA REGNA TRIVMPHOS
EXVVIAS PROCERES MOENIA CASTRA LARES
QVAEQVE PATRVM VIRTVS ET QVAE CONGESSERAT IPSE
CAEDVAL ARMIPOTENS LIQVIT AMORE DEI
VT PETRVM SEDEMQVE PETRI REX CERNERET HOSPES
CVIVS FONTE MERAS SVMERET ALMVS AQVAS
SPLENDIFICVMQVE IVBAR RADIANTI CARPERET HAVSTV
EX QVO VIVIFICVS FVLGOR VBIQVE FLVIT
PERCIPIENSQVE ALACER REDIVIVAE PRAEMIA VITAE
BARBARICAM RABIEM NOMEN ET INDE SVVM
CONVERSVS CONVERTIT OVANS PETRVMQVE VOCARI
SERGIVS ANTISTES IVSSIT VT IPSE PATER
FONTE RENASCENTIS QVEM CHRISTI GRATIA PVRGANS
PROTINVS ALBATVM VEXIT IN ARCE POLI
MIRA FIDES REGIS CLEMENTIA MAXIMA CHRISTI
CVIVS CONSILIVM NVLLVS ADIRE POTEST
SOSPES ENIM VENIENS SVPREMO EX ORBE BRITANNI
PER VARIAS GENTES PER FRETA PERQVE VIAS
VRBEM ROMVLEAM VIDIT TEMPLVMQVE VERENDVM
ASPEXIT PETRI MYSTICA DONA GERENS
CANDIDVS INTER OVES CHRISTI SOCIABILIS IBIT
CORPORE NAM TVMVLVM MENTE SVPERNA TENET
COMMVTASSE MAGIS SCEPTRORVM INSIGNIA CREDAS
QVEM REGNVM CHRISTI PROMERVISSE VIDES.

HIC . DEPOSITVS . EST . CEADVAL . QVI . ET . PETRVS . REX SAXONVM . SVB DIE XII. CAL. MAIAR. INDICTIONE II. QVI . VIX. ANNOS . PL. M. XXX. IMPERANTE DNO. IVSTINIANO . PIISSIMO . AVG. ANN. EIVS . CONSVLATVS . IV. PONTIFICANTE . APLICO VIRO . DOMNO SERGIO . PP. ANNO . SECVNDO

Grut. *p.* 1174. 11. habet mutilum.

XXVII.

XXVII.

Vercellis in Cathedrali ex Francisco Rogerio Canonico Vercell. *Murator.* 1903. 5.

LIMINE VIRGINEO HIC SPLENDIDA MEMBRA QVIESCVNT
INSIGNES ANIMAS CASTIS VELAMINE SACRO
CRINIBVS IMPOSITO CAELVM PETIERE SORORES
INOCVAE VITAM MERITIS OPERVMQVE BONORVM
NOXIA VINCENTES CHRISTO IVVANTE VENENA
INVISI ANGVIS PALMAM TENVERE PERENNEM
ASPIDE CALCATO SPONSI VIRTVTE TRIVMPHANT

LAETANTVRQVE SIMVL PACATAE IN SECVLA MISSAE
EVICTIS CARNIS VITIIS SAEVOQVE DRACONE
OBLVCTANTE DIV SVBIGVNT DVRISSIMA BELLA
NAM CVNCTIS EXVTA MALIS HIC CORPORA CONDVNT
TANTVS AMOR TENVIT SEMPER SVB LVCE SACRATVS
IVNGERET VT TVMVLO SANCTARVM MEMBRA SORORVM
ALVVS QVAS MATRIS MVNDO EMISERAT VNA

FLORIBVS ET VARIIS OPERVM GEMMISQVE NITENTES
LVCIS PERPETVAE MAGNO POTIVNTVR HONORE
ADVENTVM SPONSI NVNC PRAESTOLARI IVBENTVR
VESTE SACRA DOMINO COMPTAE DONANTE BEATAE
IMMORTALE DECVS NVMEROSA PROLE PARENTES
AETERNO REGI FIDEM PIETATE SACRARVNT

AD CAELVM MITTET PARITER DOMVS VNA SEPVLCRI
MIRIFICO GENITRIX FOETV QVAE QVATVOR AGNAS
PROTVLIT ELECTAS CLARIS QVAE QVATVOR ASTRIS
EMICVIT CASTO DONO COMITANTE MARIA
LAETATVR GAVDENS GERMANIS SEPTA PVELLIS
INGRESSA TEMPLVM DOMINI VENERABILE MVNVS
ACCIPIVNT DVROS QVONIAM VICERE LABORES

NOMINA SANCTARVM LECTOR SI FORTE REQVIRIS

EX OMNI VERSV TE LITERA PRIMA DOCEBIT
HVNC POSVIT TITVLVM NEPTIS TAVRINA SACRATVM

Quo tempore floruerint Sanctae Virgines latet: nomina tamen earum, Liciniam, Leontiam, Flaviam, Ampellam Muratorius existimat pertinere ad IV. vel V. seculum Aerae Christianae. Quatuor puellis adde duos adolescentes, incerti quoque temporis, in vita unanimes, & post mortem uno in sepulcro conditos, quos habes in hujus Classis inscr. XV. *p.* 497.

XXVIII.

Mediolani in S. Vincentii e schedis suis.

Murator. p. 1885. 6.

HOC RECVBAT TVMVLO NVPER CONFOSSVS IN ISTO
VIR HVMILIS FORMAQVE MICANS DVM VIVERET AEVO
HILDERAMNVS ERAT PROPRIO DE NOMINE DICTVS
QVEM DOMINVS VALLIS DE NOCTE VOCAVIT AD ASTRA
AETHERIA FELIX IVDEX IN ARCE LOCATVS.
IVSTVM IVDICIVM LEGEMQVE TENEBAT IN AVLA
HVIC FVERAT CONIVX ALTA DE GENTE CREATA
SAGINTRVDA FORE PROPRIO DE NOMINE DICTA.
ANTE PEDES TVMVLATA VIRI CVM PACE QVIESCIT
O FACTOR HOMINVM HIS NVNC MISERERE ALVMNIS
ANNO INCARNS D N I X DCCCCII. INDIC. VI

Hinc apparet, indictionem VI. Mediolani An. Chr. 902. decurrere mense Septembri coepisse.

XXIX.

Spoleti in S. Laurentii ad collem deliciarum e schedis Minervii. *Murat.* 1928. 9.

HIC AVIAM NEPTEMQVE LOCVS POST FATA RECEPIT
QVASQVE DIES OLIM FECERAT VNANIMES
EVOLAT AD SVPEROS MENTIS QVOQVE GRATIA SIMPLEX
SEPVLCRVM DVPLEX CORPORA NVNC SOCIAT
ALTERIVS PRAESTANT VOTIS SIC LVMINE VERO
TVNC IACVERE SIMVL NISVS ET EVRIALVS
PROBATIA AVIA DP. XIIII. KAL. NOVEMB.
CONCORDIA NEPVS DP. PRID. KAL. SEPT.

XXX.

XXX.

Mediolani in S. Gregorii ad Palatium e schedis Francisci Castelli. *Murat.* 1915. 4.

MARMORE CONCLVSUM TEGITVR VENERABILE CORPVS
NATALIS PRAESVL QVI FVIT ORBE BONVS
GRANDIS HONOR PATRVM FVERAT NAM PASTOR ET ALMVS
NOBILITATE VIXIT REXIT OVE QVE PATER
CONDIDIT HANC AVLAM CHRISTO PRAESTANTE IVVAMEN
REX DEDIT ET RECTE PLVRIMA DONA QVOQVE
VNDE QVEANT VIGILES DOMINO SERVIRE PER AEVA
PROQVE SVIS CVLPIS POSSIT HABERE PRECES
ECCLESIAM REXIT BIS SEPTEM MENSIBVS ANNOS
SEXIES ATQVE DECEM QVOQVE DVOBVS HABENS

In 4. versu lege cum Muratorio NOBILITER, in postremo CVMQVE. Natalis, quem uti Sanctum Mediolanenses colunt, floruit seculo Christi octavo.

XXXI.

Spoleti in S. Fabiani. *Murator. Vol. I. p.* 400.

RAPTA IACET NATIS QVOS MATER AD VBERA LIQVIT
ATQVE VIRO PARITER QVEM CITO DESTITVIT
TRISTE MINISTERIVM GEMINI SVBIERE PARENTES
FVNERE DE TANTO QVOS COQVIT IPSE DOLOR
DEPOSITO SVPERARE DIEM QVINCTVM KL. IVLIARVM
1. CONSVLE CONSTANTIO V. C. QVAE VIXIT A XXVII

1. Flavius consul fuit An. V. C. 1166. Chr. 414.

XXXII.

Ticini in aede S. Augustini. *Baronius ad An. D.* 526.

MAEONIA ET LATIA LINGVA CLARISSIMVS ET QVI
CONSVL ERAM HIC PERII MISSVS IN EXILIVM
ET QVIA MORS RAPVIT PROBITAS ME VEXIT AD AVRAS
ET NVNC FAMA VIGET MAXIMA VIVIT OPVS.

Boethius nobilitate generis nulli secundus, quippe prognatus antiquissima Manlii Torquati familia, & eo, qui Christiana religione claruit, Anicio atavo. Gener fuit Symma hi consularis, cujus ex filia Rusticella bis ipse consul duos filios

habuit. Quanta ejus doctrina fuerit, testis extat Theodorici Regis ad eum epistola, in qua *Translationibus*, ille inquit, *tuis Pythagoras musicus, Ptolomaeus astronomus leguntur Itali: Nicomachius arithmeticus, geometricus Euclides audiuntur Ausonii: Plato theologus, Aristoteles logicus Quirinali voce disceptant, mechanicum etiam Archimedem Latialem Siculis reddidisti. Et quascunque disciplinas, vel artes foecunda Graecia per singulos viros edidit, te uno auctore, patrio sermone Roma suscepit.* Plura de ejus vita, exilio, interitu Julius Martian., & Baron. An. D. 510. 526.

XXXIII.

Mediolani. *Canonicus Mezoch. de Ascia p.* 143. *Fleetwod. p.* 373.

A ☧ Ω

CERVIA . QVAE . FIDEI . VEXIT . FVNDAMINA . SECLO
TERDENOS . AEVO . BINOS . QVATER . ATTVLIT . ANNOS
LAETA . DOLIQ. EXPERS . CVLPA . PROCVL . IMPIGRA . HONESTA
ASTRIGERAM . SECAT . ALMA . VIAM . CAELOQVE . RECEPTA
HIC . VITAE . METAS . ET . INANIA . MEMBRA . RELIQVIT
1. DED. PRIDIE . NONAS . IANVARIAS

1. Prudenter emendat Mazochius DEP. pro *ded.*

XXXIV.

Extra Romam in S. Pauli ex Margarino. *Murator. Vol. I. p.* 403. 1.

CONSVLATV HIC REQVIESCIT DATIVA
IOHANNI AVG DEP. VI. KAL. FEB. IN PACE
CVM PRIMA DATIVAE SVBOLES MONSTRARET GAVDIA CARA
CVR SVBITO NOBIS LACRIMAS NON GAVDIA REDDAS
NON ITA VOTA TVA MERVERVNT SPECTARE PARENTES
ET BASILIA SOROR EIVS HIC REQVIESCIT DEP. V. IDVS MARTIAS
IN PACE

Raram hanc inscr. dat Fabrettus *pag.* 418. unde constat Joannem tyrannum, qui tribus annis in Occidente imperavit, consulatum etiam arripuisse, quo anno incertum, fortasse 1177. V.C. & 426. Aer. Chr. ut conjicit Muratorius, quia id temporis Theo-

Theodosius & Valentinianus consulatum gerebant in Oriente, dum Romae dominabatur Joannes, qui hoc anno trucidatus tyrannidem & vitam amisit.

XXXV.

Cajetae in Cathedrali. *Murator. p.* 421. 1.

PANDE TVAS PARADISE FORES SEDEMQVE BEATAM
ANDREAE MERITVM SVSCIPE PONTIFICIS
CVLTOR IVSTITIAE DOCTRINAE ET PACIS AMATOR
QVEM VOCAT AD SVMMVM VITA BEATA BONVM
PLENVS AMORE DEI NESCIVIT VIVERE MVNDO
AT FAMVLO CHRISTI GLORIA CHRISTVS ERAT
QVAE MEDITATA FIDES ET CREDITA SEMPER INHAESIT
HAEC TE VSQVE AD CAELOS ET SVPER ASTRA TVLIT
NVMQVAM DE MANIBVS TIBI LEX DIVINA RECESSIT
ELOQVIVM DOMINI VIXIT IN ORE TVO
ROMANAMQVE PRIVS DECORAVIT PRESBYTER VRBEM
CVLMINIS AVCTVS HONOR HIC DEDIT ESSE PATREM
DISTRICTVS SVB IVRE PIO ET MODERAMINE CERTO
VTQVE BONVS PASTOR REXIT AB HOSTE GREGEM
HOSPITIBVS GRATVS SE IPSVM DONAVIT EGENIS
ILLOS ELOQVIO HOS SATIABAT OPE
PRAESVLE SVB TANTO FLORENS ECCLESIA MATER
CREVIT MVNERIBVS CREVIT ET OFFICIIS
VIXIT ANN. P. M. LXX. PRESB ROMANVS VII
ET IN EP. ANN. XXVII. M. X. D. XX
REQVIEVIT IN PACE XIIII. KAL NOV.
CONS. DECI IVN.

Decius Junior consul fuit solus An. V. C. 1281. Ch. 529.

XXXVI.

Romae in S. Martinae ad Capitolium.
Marangonius dell' Anfiteatro Flavio *p.* 18.

SIC PREMIA SERVAS VESPASIANE DIRE PREMIATVS ES MORTE GAVDENTI LETARE
CIVITAS VBI GLORIE TVE AVTORI PROMISIT ISTE DAT KRISTVS OMNIA TIBI
QVI ALIVM PARAVIT THEATRV IN CELO

Gaudentius hic noster Marangonio C. V., qui primus titu-

tulum e tenebris vindicavit, Titi amphiteatri architectus visus est. Rei suspicionem non certe absurdam dat ipse titulus. Nec obstat, quod Vespasianus novam in Christianos persequutionem non instauraverit: ipso enim imperante persequutio Neroniana perseveravit; ideo S. Apollinaris Ravennae Episcopus *sub Vespasiano Caesare gloriosum martyrium consummavit*. Praeterea idem Imperator quotquot essent ex stirpe Davidis, inter quos & Christianos fuisse, utpote Hebraeorum adhuc nomine nuncupatos, in comperto est, diligenter perquiri, crudeliterque occidi jussit. *Euseb. Hist. Eccl. III.* 15. *Baron. ad Ann.* 74. *Dio Cass. lib. LXVII.* Verba quidem ipsa, & characteres inelegantes sunt, neque in hoc minus, quam in aliis titulis ejusdem aevi, quo in urbe laus non perierat bonarum artium. Sed Christianorum inopiae cura non erat maxima de excellenti scalpro. Ceterum hosce versus si clarius italice cupias redditos, Marangonium consule, si latine, accipe quoquo modo:

Siccine, crudelis, virtuti praemia servas?
Laus tua, Gaudenti, mors est: Laetare triumpho
Roma, tuae Auctori spopondit praemia laudis
Iste: tibi solvit nunc, Heros, omnia Christus.

XXXVII.

Curiae in Rhetia in S. Lucii. *Murat. p.* 425. 6.

HIC IACET IN TVMVLO QVEM FLEVIT RHAETICA TELLVS
MAXIMA SVMMORVM GLORIA PONTIFICVM
ABIECTIS QVI FVDIT OPES NVDATAQVE TEXIT
AGMINA CAPTIVIS PRAEMIA LARGA FERENS
EST PIETAS VICINA POLO NEC FVNERIS ICTVM
SENTIT OVANS QVI PETIT ASTRA BONIS
HIC POLLENS TITVLIS VALENTINIANE SACERDOS
CREDERIS A CVNCTIS NON POTVISSE MORI
QVI VIXIT IN HOC SECVLO ANN
PLS. MN. LXX. DPS. SVB DIE ID IAN
SPS. P. CS. BASIL. V. C. IND. V. PAVLI
NVS NEPOS IPSIVS HAEC FIERI OR
DINAVIT

In

In *6.* versu, qui fortasse claudicat ex descriptoris oscitantia, Schobingus legit pro *fetit* FECIT, Muratorius censet PETIT. In fine PLS. MN. *plus minus*, DPS. *depositus*, SPS. *sepultus* P. CS. *post consulatum* Basilii Junioris, qui consul fuit anno V. C. 1293. Ch. 541.

XXXVIII.

In oppido Anse ex Marchione Maffejo. *Gall. Ant. Epist. XX.* dat *Murator. Vol. I. p.* 423. 1.

GERMINE SVBLIMI PROBA NOMINE MENTE PROVATA
QVAE SVBITO RAPTA EST HIC TVMVLATA IACET
IN QVA QDQVID *sic* HABENT CVNCTORVM VOTA PARENTVM
CONTVLERAT TRIBVENS OMNIA PVLCHRA DS
HINC MESTVS *sic* PATER EST AVIAE MATRIQVE PERENNIS
Est dolor HEV FACINVS *tanta* PERIT PIETAS
ACCIPE QVI LACHRYMIS PERFVNDIS IVGITER ORA
MORS NIHIL EST VITAM RESPICE PERPETVAM
QVAE VIXIT ANNIS V. MENSIS *sic* VIIII
1. OBIIT SD III. IDS. OCTVBRIS *sic* PAVLINO V K
C

1. SD id est deposita *sub die*. Fl. Theodorus Paulinus Junior consul cum Imp. Fl. Anicio Justiniano Aug. IV. An. V. C. 1286. Chr. 534.

XXXIX.

Romae in S. Agnetis, via Nomentana.
Carmen S. Damasi.

FAMA PREFERT SANCTOS DVDVM RETVLISSE PARENTES
AGNEM CVM LVGVBRES CANTVS TVBA CONCREPVISSET
NVTRICIS GREMIVM SVBITO LIQVISSE PVELLAM
SPONTE TRVCIS CALCASSE MINAS RABIEMQ TYRANNI
VRERE CVM FLAMMIS VOLVISSET NOBILE CORPVS
VIRIB. IMMENSVM PARVIS SVPERASSE TIMOREM
NVDAQVE PROFVSVM CRINEM PER MEMBRA DEDISSE
NE DOMINI TEMPLVM FACIES PERITVRA VIDERET
O VENERANDA MIHI SANCTVM DECVS ALMA PVDORIS
VT DAMASI PRECIBVS FAVEAS PRECOR INCLYTA MARTYR

Autho-

Authographum carmen a S. Damaso PP. in S. Agnetis gloriam exaratum, ejusque Basilicae affixum, postquam injuria temporum inversis litteris in pavimento per multa secula latuisset, tandem in lucem rediit an 1728. quum pavimentum renovaretur; sed nisi damno, quod jam instabat, Joannis Marangonii Vicentini V. C. diligentia opportunissime obstitisset, venerandum hoc monumentum penitus deletum esset. Nam quo momento sectores marmorum illud sectioni aptabant, vir summus adfuit, & id mali avertit. Vid. *ejusdem vol. II. Thesaur. Parochor. l. 4. p. 42. & Append. de Coemeter. SS. Thrasonis, & Saturnini pagg.* 139. 140.

XL.

Arimini in Eccl. Cathedr. e schedis Farnesiis.
Murator. p. 436. 1.

HVMANO GENERI LEGEM NATVRA CREATIS
HANC DEDIT VT TVMVLO MEMBRA SEPVLTA TEGANT
LIBERII SOBOLES PATRI MATRIQVE SEPVLCRVM
TRISTE MINISTERIVM MENTE DEDERE PIA
HIC SVNT MEMBRA QVIDEM SED FAMAM NON TENET VRNA
NAM DVRAT TITVLIS NESCIA VITA MORI
REXIT ROMVLEOS FASCES CVRRENTIBVS ANNIS
SVCCESSV PARILI GALLICA IVRA TENENS
HOS NON IMBELLI PRETIO MERCATVS HONORES
SED PRETIVM MAIVS DETVLIT ALMA FIDES
AVSONIAE POPVLIS GENTILES RITE COHORTES
DISPOSVIT SANXIT FOEDERA IVRA DEDIT
CVNCTIS MENTE PATER TOTO MEMORABILIS AEVO
sic TERDENOS TRIS PROXIMVS OCCVBVIT
O QVANTVM BENE FACTA VALENT CVM MEMBRA RECEDVNT
NESCIT FAMA MORI LVCIDA VITA VALET

Quis fuerit hic liberii filius, qui consulatu claruit, Gallias rexit, exercitibus praefuit, divinandum relinquit Cl. Muratorius, non immerito suspicatus in superiore marmoris parte insculptum fuisse illius nomen.

XLI.

X L I.

Viennae ad S. Petri. *Maffejus Gall. Ant. Epist. XX.*

FOEDVLA QVAE MVNDVM DOMINO MISERANTE
RELIQVIT HOC IACET IN TVMVLO QVEM
DEDIT ALMA FIDES MARTINI QVONDAM
PROCERIS SVB DEXTERA TINTA CRIMINA
DEPOSVIT FONTE RENATA DEI AD HVNC
MARTVRIBVS SEDEM TRIBVENTIBVS APTAM
CARBASIVM PROCEREM PROTASIVMQ. COLIT
EMERITAM REQVIEM TITVLO SORTITA FIDELI
CONFESS . . . .

X L I I.

Romae ex MS. in Bibl. S. Crucis in Jerusalem.

PATRONO . MERITIS . FVERIS . QVI . CARVS . AMICIS
HIC . REQVIRENDE . DIV . TV . MISERANDE . IACES
EVCHARIS ☩ IANO IN PACE

X L I I I.

E coemeterio Callisti. *Fabr. Ant. Inscr. VIII. p. 577. n. 66.*

MAXIMVS HIC SITVS EST PRIMAEVO FLORE IVVENTAE
FRATRIBVS ET NOBIS DVLCIS AMICVS OBIT
OLLI QVIPPE AETAS VIGINTI EST ACTA PER ANNOS
QVINTVM POST MENSEM QVARTVM AD VSQVE DIEM
avicula IN PACE *ramus*

X L I V.

Clusii in arca vetusta in aede S. Mustiolae ex MS. Cl. Abbatis Rodulphini Venuti.

1. ☩ SPARGE . ROSAS . LECTOR . ET . LILIA . CANDIDA . PONE
2. ET . RIE . SACRVM . BEAERARE . LOCVM

Ibidem in altera parte muri.

VIRTVTVM GEAS. ET MORVM FLORE VENVSTA
HANC . IMITARE . VELIS . SI . BONVS . ESSE . CVPIS

1. Vocales A in tribus prioribus lin. habent fere omnes in vertice transversam lineolam modo ad dexteram, modo ad laevam, marmorarii lusum.

2. RIE pro *pie* nulla quantitatis ratione habita. BEAERARE, id

est *venerare*, B pro V frequens in lapidibus, Λ graecam pro N latina nusquam vidisse memini.

X L V.

Romae ad sepulcr. Bonifacii Papae.

Baron. anno 423.

POSTQVAM MORS CHRISTI PRO NOBIS MORTE PERISTI
IN DOMINI FAMVLOS NIL TIBI IVRIS ERIT
PONE TRVCEM RABIEM NON EST SAEVIRE POTESTAS
AVT QVID VICTA FVRIS NIL NOCITVRA PIIS
HOC SIQVIDEM MELIVS [a] DEMISSO VIVITVR ORBE
CVM TAMEN VT VIVAT HIC SIBI QVISQVE FACIT
[b] HIC SITA SVNT PAPAE BONIFACII MEMBRA SEPVLCHRO
PONTIFICALE SACRVM QVI BENE GESSIT OPVS
IVSTITIAE CVSTOS RECTVS PATIENSQVE BENIGNVS
CVLTVS IN ELOQVIIS ET PIETATE PLACENS
FLETE ERGO MECVM PASTORIS FVNERA CVNCTI
QVOS TAEDET CITIVS HIS CARVISSE BONIS

a Alii habent *demisse*. b lege *hoc*.

X L V I.

Ex monum. Vaticanae Basilicae.

De eodem. Baron. ibid.

ATRIA MAGNIFICI SVNT MEMERIS PLENA SEPVLTI
SEDIS APOSTOLICAE BONIFACII PRAESVLIS ALMI

X L V I I.

Et haec apud eund. cit. loc.

SACRI FONTIS HONOR LABOR EST MERITVMQVE DVORVM
PONTIFICVM PER QVOS CONTVLIT ISTA DEVS
NAM QVAE MAGNIFICIS COEPTIS BONIFACIVS AVXIT
HAEC CAELESTINVS COMPSIT AD OMNE DECVS

Tam cito haec Classis si ad finem venit, ne aegre id feras, benigne Lector: spicilegium quippe duntaxat adornare statui ex Christianis lapidibus, quos in multis voluminibus jam studiose dedit non unus Auctor.

CLAS-

CLASSIS XI.

Varii Generis Monumenta.

I.

Agamemnonis hermae inſcriptum.

ΑΝΤ ΕΥΕΡΓΕΣΙΗΣ ΑΓΑΜΕΜΝΟΝΑ ΣΤΗΣΑΝ ΑΧΑΙΟΙ

Ἀντ' εὐεργεσίης Ἀγαμέμνονα στῆσαν Ἀχαιοί.

Ita vertitur in Antiq. Aſiat. Edmund. Chiſſul. *p.* 41.

Sic meritum poſuit Agamemnona coetus Achivum.

Addenda *II. Claſſ. pag.* 329.

I I.

Prope Epheſiorum portum.

Edmundus Chiſſul. Antiq. Aſiat. part. 2. *pag.* 7.

ΤΟΙ ΤΟΝΟΝ ΕΙΣΟΡΑΑΣ
Τ ΠΟΝΟΡΘΙΟΝΑΝΤΩΝΕΙΝΟΥ
ΔΩΡΟΘΕΟΣΠΤΕΛΕΗ
ΘΗΚΑΤΟΚΡΥΠΤΟΜΕΝΟΝ

Τῦπον ὃν εἰσορόᾳς τύπον ὄρθιον Ἀντωνείνου
Δωρόθεος Πτελέῃ θήκατο κρυπτόμενον.

Latine reddit Edmund. Chiſſul.

Stantem hanc effigiem, quam conſpicis Antonini,
Clam tibi Dorotheus condidit in Ptelea.

Ptelea vetuſtum Epheſi nomen, ubi diſtichon inventum cum Antonini, fortaſſe M. Aurelii, effigie intra murum abdita. Cur vero abdita? quia, ut auctor eſt Heraclitus Phyſicus civis & ipſe Epheſius, intoleranda fuit illius civitatis malignitas, quae virtutis publica teſtimonia ferre non poterat. Heraclitus apud Strabonem IV. interprete Cicerone *Tuſculan. V. univerſos*, ait, *Epheſios eſſe morte multandos, quod, quum civitate expellerent Hermodorum, ita loquuti ſunt: nemo de nobis unus excellat: ſin quis extiterit* (aut potius excelluerit) *alio in loco, & apud alios ſit*. Hic ille eſt Epheſiorum princeps Her-

Hermodorus, qui exul a patria statuam apud Romanos meruit.

I I I.

Romae. *Ex Donian. Inscr. Cl. V. p. 196.*

ILLE . EGO . QVI . QVONDAM . PRE . . . .
PAVCISQVE . DIEBVS
PRAETEXTATVS . AGRI . IVDEX . FINIS
QVE . REGENDI
IVSTITIAM . COLVI . MATREMQ
AEQVALITER . AMBAS
HIC . SVM . QVEM . CERNIS . NVNC
CASSIVS . AGRIPPINVS

Extabat in domo Cardinalis Gymnasii, eratque lapis litteris elegantibus, & secus ac alii, eminentibus, non intus cavatis.

I V.

Sixianum marmor. *Murator. p. 799. 5.*

ΗΛΥΘΕΣ ΟΥΚ ΑΒΟΑΤΟΣ ΕΝΙ ΤΡΙΣΣΑΙΣ ΔΕΚΑΔΕΣΣΙΝ
ΘΕΥΔΟΤΕ ΤΑΝ ΖΩΟΙΣ ΟΙΜΟΝ ΟΦΕΙΛΟΜΕΝΑΝ
ΚΑΙ ΣΕ ΤΟΝ ΕΝ ΕΠΟΝΔΑΙΣΙ ΓΕΓΑΘΟΤΑ ΠΟΛΛΙ ΜΕΤΑΣΤΑΝ
ΜΑΤΗΡ ΑΙΑΖΕΙ ΜΥΡΟΜΕΝΑ ΠΡΥΤΑΝΙΝ
ΠΕΤΡΟΣ ΟΔΕ ΞΕΙΝΟΙΣΙ ΒΟΑΣΕΤΑΙ ΩΣ ΑΙΔΑΛΩΣ
ΑΣΦΑΛΙΣ ΑΝΘΡΩΠΟΙΣ ΟΥΘΕΝ ΕΝΕΙΜΕ ΤΥΧΑ
ΕΙΗΣ ΤΟΙ ΣΥΜ ΠΑΤΡΙ ΚΕΧΑΡΜΕΝΟΣ ΟΦΡ ΑΝ ΕΣΑΨΩ
ΣΩΣΤΡΑΤΟΣ ΕΝ ΦΘΙΜΕΝΟΙΣ ΜΥΡΙΟΝ ΑΙΝΟΝ ΕΧΗ

Ἤλυθες οὐκ ἀβόατος ἐνὶ τρίσσαις δεκάδεσσιν
Θευδότε τὰν ζωοῖς οἶμον ὀφειλομέναν,
Καὶ σὲ τὸν ἐν ἐπονδαῖσι γεγαθότα πολλὶ μετ' ἀστὰν
Ματὴρ αἰάζει μυρόμενα πρύτανιν.
Πέτρος ὅδε ξεινοῖσι βοάσεται ὡς αἰδάλως
Ἀσφαλὶς ἀνθρώποις οὔθεν ἔνειμε τύχα,
Εἴης τοὶ σὺμ πατρὶ κεχαρμένος ὄφρ' ἂν ἐσάψω
Σώστρατος ἐν φθιμένοις μύριον αἶνον ἔχει.

Ita vertit Jacobus Tollius.

Sextum intra vitae lustrum, sed non sine planctu
Fatatum cunctis Theudote carpis iter,

Te-

Teque inter cives libamina festa regentem
Laetitia in media mater obisse gemit.
Hospes ab hoc saxo discas licet, omnia caeco
Fortunae instabilis vertier arbitrio,
At tu laetus agas cum patre, ut sic quoque laudem
Plurimam apud Manes Sostratus obtineat.

Hic titulus cum sequenti addendus Cl. III. nam Theudotus Sostrati filius Prytanis fuit, sive curator reipub. Atheniensis. In Prytaneo quum cibum de more caperet, hilarius se se invitavit, & sequenti nocte mors eum insperata extinxit.

V.

Romae. *Murator. p.* 435. 1.

FECERAT EVFRANOR BACCHVM QVEM GALLVS HONORAT
FASTORVM CONSVL CARMINE TVRE SACRIS

Cognomine Gallos multos ibidem recenset Muratorius consules. Fortasse hic agitur de Bacchi statua, quam Eufranor fecit, Gallus dedicavit, honoravitque carminibus, thure, & sacris de more, ut nos in I. Diss. ostendimus.

V I.

Romae in S. Mariae in Aquirio. *Grut. p.* 652. 3.

HIC . IACET . HELVIDIVS . FATIS . EXTINCTVS . INIQVIS
EGREGIVS . IVVENIS . CAVSARVM . ORATOR . HONESTVS
QVI . VIXIT . ANNIS . XXX

Addendus hic titulus V. Classi.

V I I.

De Oraculo Delph. *Plutarch. pag.* 437.

ΓΡΑΨΕ ΠΟΛΥΓΝΩΤΟΣ ΘΑΣΙΟΣ ΓΕΥΟΣ ΑΓΛΑΟΦΩΝΤΟΣ
ΥΙΟΣ ΠΕΡΘΟΜΕΝΑΝ ΙΛΙΟΥ ΑΚΡΟΠΟΛΙΝ

Γράψε Πολύγνωτος, Θάσιος γένος, Ἀγλαοφῶντος
Υἱὸς περθομένην Ἰλίου ἀκρόπολιν.

Latine reddit Xylander.

Aglaophonte satus, patria Tasius, Polygnotus
Arcis depinxit Dardaniae excidium.

Ita inscriptus fuit celeberrimi crateris fundus sive basis; quam *hypocrateridem* Herodotus appellavit. Polygnotus crateris

ceris artifex, pictor, & caelator fuit. Primus omnium hic plurimum picturae profuit: siquidem picturas & os aperire, & dentes ostendere instituit primus: Delphis aedem, Athenis poecile pinxit: ejus tabula in porticu Pompeji laudatissima fuit. *Plinius H. N. XXXIV. 8. & XXXV. 9.*

VIII.

Ad Timonis sepulcrum. *Plutarch. in Vit. M. Anton.*

ΕΝΘΑ Δ ΑΠΟΡΡΗΞΑΣ ΨΥΧΗΝ ΒΑΡΥΔΑΙΜΟΝΑ ΚΕΙΜΑΙ
ΤΟΥΝΟΜΑ Δ ΟΥ ΠΕΥΣΟΙΣΘΕ ΚΑΚΟΙ ΔΕ ΚΑΚΩΣ ΑΠΟΛΟΙΣΘΕ

Ἔνθα δ' ἀποῤῥήξας ψυχὴν βαρυδαίμονα κεῖμαι.
Τοὔνομα δ' οὐ πεύσοισθε, κακοὶ δὲ κακῶς ἀπόλοισθε.

Xylander latinitate donat.

Hic recubans abrupta anima infelice quiesco.
Nomen ne quaeras: mala pestis perde scelestos.

Hujus tituli auctorem fuisse Timonem ferunt adhuc superstitem. In eundem sic lusit Callimachus:

Τίμων μισάνθρωπος ἐνοικέω· ἀλλὰ παρέλθε,
Οἰμώζειν εἴπας πολλὰ παρέλθε μόνον.

Timon Misanthropus hic jaceo: ast etiam hac tu
Transi dira precans, ac modo praetereas.

Eccui non exosus sit osor humani generis? Hic nempe ille, qui Alcibiadem osculatus stupenti Apemanto, causamque requirenti, eum ab se diligi dixit, quod Athenis multorum causa malorum futurus esset. Quid porro indignius ea oratione, quam in concione habuit, antequam ficum exsecaret? Halis juxta mare sepultus est, ubi unda circumfusa locum inaccessum reddid t.

IX.

Ephesi. *Edmund. Chissul. Antiq. Asiat. p. 12. n. 16.*

ΟΣΤΕΑΜΕΝΚΑΙΣΑΡΚΑΣΕΜΑΣΣΠΙΛΑΔΕΣΔΙΕΧΕΥΑΝΟΞΕΙΑΙΚΡΗ
ΜΝΩΝΑΑΜΥΠΟΔΕΞΑΜΕΝΑΙΨΙΧΗΔΑΙΘΕΡΙΟΝΚΑΤΕΧΕΙΠΟΛΟΝ
ΑΞΥΝΕΤΩΝΔΕΒΟΥΛΑΙΣΑΝΘΡΩΠΩΝΤΟΥΔΕΤΥΧΟΝΘΑΝΑΤΟΥ

Ita distinguit & vertit idem Chissul.

Ὀστέα μὲν καὶ σάρκας ἐμὰς σπιλάδες διέχευαν
Ὀξεῖαι κρημνῶν ἅλμ' ὑποδεξάμεναι.

Ψυ-

Ψυχὴ δ' αἰθέειον κατέχει πόλον. Ἀξυνέτων δὲ
Βυλαῖς ἀνθρώπων τῶδ' ἔτυχον θανάτυ.

Dum feror in praeceps scopulis illisus acutis
Ossa quidem & nervi disperiere mei:
Ast anima aethereas sedes habet. Insipientum
Consiliis hominum talia fata tuli.

Non hominum stultitia, ut indicare videtur ἀξυνέτως, sed improbitate ac scelere (saepe enim stulti & improbi pro synonymis usurpantur) se praecipitem hic de scopulo dedit.

X.

Tusculi in Senticeto, vulgo *Macchia delle Sterpare*.
Ex Epitome Gr. Paleograph. P. Gregorii Placentini.

ΒΑϹϹΟϹ ΕΓωΝ ΟΔΕ
ΚΕΙΝΟϹ ΟΝ ΕΚΤΑΝΕ
ΑΥϹϹΟΡΟϹ ΑΝΗΡ

Βάσσος ἐγὼν· ὅδε κεῖνος· ὃν ἔκτανε δύσσοεος ἀνήε.

Sic ego vertebam.

Bassus ego: occidit vir: sit precor intumulatus.

In lapide habetur illa tam Graeca, quam Latina forma vocalis Ϲ pro E, quam Sponius *Miscell. Erud. Ant. Sect.* 8. Graecis ait in usu fuisse tempore Domitiani, Latinis sub Justiniano, & Justino.

X I.

Thebis in S. Lucae. *Murator. p.* 2061. 1.

ΠΗΝΟϹ ΜΕΝ ΓΕΝΕΤΗΡΕϹ ΕΠΕΙ ΓΕΡΑΣ ΕϹΤΙ ΘΑΝΟΥϹΙ
ΚΕΙΡΟΝΤΕϹ ΚΛΑΙΕϹΚΟΝ ΑΝΑΙϹΘΗ ΤωΙ ΠΕΡΙ ΤΥΜΒωΙ
ΨΥΧΗ Δ ΕϹ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟΝ ΕΒΗΙ ΗΝ Δ ΟΥΝΟΜΑ ΤΟΥΜΟΝ
ΝΗΔΙΜΟϹ ΙΤΑΛΙΚΗϹ ΑΔΑΗϹ ΠΑΙϹ ΗΜΕΡΟϹ ΟΝΤωϹ
ΟΥΚ ΗΜΗΝ ΕΜΠΡΟϹΘΕ ΠΟΛΥΝ ΧΡΟΝΟΝ ΕΙΤ ΕΓΕΝΗΘΗΝ
ΕΙϹ ΟΛΙΓΟΝ ΕΤΕωΝ ΑΝΑΡΙΘΜΙΟϹ ΑϹΤΑΤΟϹ ΑΙωΝ
ΟΥΚ ΑΝΑΔΡΑϹΤΟΝ ΕΧΕΙ ΙΔΙΟΝ ΔΡΟΜΟΝ ΗϹ Δ ΕΛΑΧΕΝ ΤΙϹ
ΜΟΙΡΗϹ ΤΑΥΤΗΝ ΕΚ ΤΕΛΕϹΕΙ ΚΑΙ ΓΑΡ ΒΑϹΙΛΗΕϹ
ΤΑΥΤΑ ΕΠΕΓΡΑΨΕ ΠΑΤΗΡ Ο ΖωϹΙΜΟϹ ΕΙΝΕΚ ΕΜΕΙΟ
ΑΙΕΙ ΜΝΗϹΤΟΝ ΕΧωΝ ΨΥΧΗϹ ΠΟΘΟΝ ΑΘΑΝΑΤΟΙΟ

Πῆνος μὲν γλυπτῆρες ἐπεὶ γέρας ἐστὶ θανοῦσι
Κείροντες κλαίεσκον ἀναίδη τοῦ περὶ τυμβοῦ.
Ψυχὴ δ' ἐς τὸ δίκαιον ἔβη· ἦν δ' οὔνομα τ' ἐμὸν
Νήδιμος Ἰταλικῆς Ἄδης παῖς ἵμερος ὄντως.
Οὐκ ἤμην ἐμπρόσθε πολλοῦ χρόνον ἀτ' ἐγενήθην
Εἰς ὀλίγον ἐπέων· ἀναρίθμιος ἄστατος αἰὼν
Οὐκ ἀνάδραστον ἔχει ἴδιον δρόμον ἧς δ' ἔλαχεν τὶς
Μοίρης ταύτην ἐκ τελέσει καὶ γὰρ βασιλῆες.
Ταῦτα ἐπέγραψε πατὴρ ὁ Ζώσιμος εἵνεκ' ἐμεῖο.
Αἰεὶ μνῆστον ἔχων ψυχῆς πόθον ἀθανατοῖο.

Versio est Bricherii Columbi J. C.

Flendo comas (vita functorum est hoc in honorem)
Hunc circa tumulum maesti scidere parentes.
Iverat ad superos jam tunc anima. Ipse vocabar
Nedimus, ille Adae Italicae puer oppido dulcis.
Haud fueram pridem: natus mox ad breve tempus
Vixi. Exlex nimium, nimiumque instabile seclum
Nunquam retrorsum graditur: sed fata subibit
Quae nactus quisquis. Sors ipsis regibus una est.
Zosimus haec genitor scripsit, nostri memor usque,
Perpetuo flagrans animi immortalis amore.

In hac Classe Nedimus habet locum, quia cum immortali Muratorio vix possum non anceps esse, Christianus ne, an Ethnicus sit, qui lugetur. Comas scindere ad tumulum superstitionem sapit: sed anima immortalis, quae ad judicium fertur in tertio versu εἰς τὸ δίκαιον, ex Evangelio est, nisi referatur ad inferorum fabulas. Fati mentio etiam in antecedenti Classe fuit obvia.

XII.

Reines. p. 821. *Murator. p.* 1642. 5.

ΗΛΘΕΣ ΕΜΗΣ ΖΩΗΣ ΓΛΥΚΕΡΩΡΕ ΟΣ Μ ΑΠΕΛΥΣΑΣ
ΝΟΥΣΩΝ ΚΑΙ ΚΑΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΜΟΓΕΡΑΣ ΠΟΔΑΓΡΑΣ
ΑΥΡ. ΑΜΦΙΚΙΥΩΝ
ΑΓΩΝ ΕΤΟΣΟ

Ἦλθες ἐμῆς ζωῆς γλυκερώτερε ὅς μ' ἀπελύσας
Νούσων καὶ καμάτων καὶ μογερὰς ποδάγρας.
Αὐρ. Ἀμφικτύων
Ἄγων ἔτος ο.

Latine Sirmondus in notis ad Ennodium *Epist.* 42.

Venisti tandem vita mihi dulcior, & me
Solvisti morbis tristibus, & podagra.
Aurelius Amphictyo
Annum agens LXX.

XIII.

Tanquam corollarium hunc habe titulum merito spuriis adscriptum apud Murator. *p.* 1813.

INGENTES TIBI GRATIAS AGO MORS
MORS FASTVS HOMINVM SEVERA VINDEX
QVAE ME TERRICVLIS RAPACIS ORCI
VIVENTEM BENE NACTA LIBERASTI
NEC VERO MALA TV SED HERMAE IN ASTRIS
IN TERRA ES SIMILIS CHAMALEONTI
NAM FVLVIS NIGRA FVLGIDISQVE AETHRA ES

XIV.

Beneventi antea, nunc Neapoli. *Murator. p.* 1719. 2.

ZOICVS HIC NOMEN NVDVM VANVMQVE RELIQVI
IN CINERES CORPVS ET IN AETHERA VITA SOLVTA EST

XV.

Romae in columbario viae Latinae.
Murator. p. 1671. 3.

HAVETE . ANIMAE . BONAE
FINITVM . EVHODIAE . FATVM
QVI . CONSPICIS ? *Hospes* ?
DESINE . MIRARI . CORPVS
INANE . IACET . EVHODVS . VT
VALEAT . PATER . OPTVMVS . OPTO

Animadverte, quod rarum est, puncta interrogationis: cujus rei exempla forte suppeterent, si minuta quaelibet accurate inspicerentur.

XVI.

Campigalliani in agro Mutinensi. *Murat. p.* 1770. 5.

ΕΝΘΑΔΕ ΜΕΝ ΚΕΙΜΑΙ ΚΑΙ CωΜΑΤΟC ΟΥΤΟC Ο ΤΥΜΒΟΝ
ΕΙΝ Η ΜΝΗΜΗ ΜΕΤΟΝ ΚΛΕΟC ΕCΤΙ ΤΑΦΟC

Ἐνθάδε μὲν κεῖμαι καὶ σώματος οὗτος ὁ τύμβον·
Εἴν ἡ μνήμη μετὸν κλέος ἐστὶ τάφος.

Sic ego latine reddebam.

Hic equidem jaceo, tumulusque est corporis iste:
Laudis at est expers non lapis ipse meae.

Hoc fragmentum cum litteris semiuncialibus insculptam habet Venerem, & amores, aliosque deos, deasque hinc inde adstantes. Anaglypha vetustatem testantur, sed appositi accentus nullo adjecto spiritu rem dubiam Muratorio relinquebant.

XVII.

Ex MS. Cl. Abbatis Rodulphini Venuti.

PETRONIO
BIRRONIO

PARVA QVIDEM MONVMENTA TIBI PRO MVNERE VITAE
FECIMVS ET TVMVLO TEXIMVS OSSA LEVI
SED QVONIAM TACITIS ADSVNT SVA PRAEMIA VOTIS
TESTATVR TITVLVS PIGNVS AMICITIAE
SI DATVR EXTINCTIS MENTEM RETINERE PRIOREM
RESPICE BIRRONI MVNVS AMICITIAE

Muratorius *pag.* 1489. 1. habet huic similem titulum, sed informem.

XVIII.

Romae. *Spon. Miscell. Erud. Ant. in fine.*

MONVMENTVM . ABSOLVI . SVMPTV . ET . IMPENSA . MEA
AMICA . TELLVS . VT . DET . HOSPITIVM . OSSIBVS
QVOD . OMNES . OPTANT . SED . FELICES . IMPETRANT
NAMQVE . QVID . EGREGIVM . QVIDVE . CVPIENDVM . EST . MAGIS
QVAM . LIBERTATIS . VBI . TV . LVCEM . ACCEPERIS
FESSAE . SENECTAE . SPIRITVM . IBI . DEPONERE
QVOD . INNOCENTIS . ARGVMENTVM . EST . MAXIMVM

Mazochius hoc epigramma deformatum habet, correctius

Gru-

Gruterus, Sponius hoc modo exscripsit, additque immortali Scaligero visum fuisse foetum veteris alicujus, & elegantis poetae comici.

XIX.

Narbone. *In Gallic. Antiq. Epist. XV. Cl. Maffeji.*

SIC TIBI PRAETERITO REDEAT FELICIOR ANNVS
Longaeva ET FACILI *vita* REGATVR OPE
NEC DVRAE MORTIS SACRATOS LAEDERE MANES
ECCE MONENT LEGES ET LEVIS VMBRA ROGI

Grut. *p.* 905. 12. non dat SIC. initio 2. *v.* habet . . CAPIAS . in 3. omittit NEC.

XX.

Romae . *Grut. p.* 904. 9.

D . M
CASSIVS . AEQVIDICVS . IAM
CENTVM . CLAVSERAT . ANNOS
FELICES . ANNOS . TOT . TVLIT
HORA , BREVIS
F. F

XXI.

Ex Museo Veronensi p. 171.

P. ATINIVS . L. F. FAB
HIC . SITVS . EST
SI . LVTVS . AVT . PVLVIS
TARDAT . TE . FORTE
VIATOR . ARIDA . SIVE
SITIS . NVNC . TIBI . ITER
MINVIT . PERLEGE . CVM
IN . PATRIAM . TVLERIT . TE
DEXTERA . FATI . VT . RE
QVIETVS . QVEAS . DICERE
SAEPE . TVIS . FINIBVS . ITA
LIAE . VIDI . VOBERNA . IN
QVO . EST . CORPVS . ATINI
CONDITVM

Grut. *p.* 803. 1. ponit hunc lapidem Boarni ditionis Brixionis; legitque in 1. v. *si lutus si pulvis*. At Maffejus affirmat ita extare omnia, uti damus.

XXII.

Mediolani. *Grut. p.* 917.

SISTE GRADVM FVGIAT QVAMVIS BREVIS HORA VIATOR
SIC FATI NVLLVS TE DOLOR EXANIMET
LESBIA QVAM TVLERAT TELLVS PVLCHERRIMA TARSIS 1
INDICIO SIT AMOR TOTIVS HESPERIAE 2
QVAM EREPTAM TERRIS PIA NVMINA SVSTRAXERVNT
HANC SIBI SOLA DOMVM CORPORIS CONSTITVIT 3

Ferrettius *in Mus. Lapid.* putat esse Lesbiam Catulli: sed 4 verius reclamat. Elide more veterum *s* in *corporis*.

XXIII.

Lugduni. *Grut.* 661. 1.

D M
M. AETERNAE . L. CL. RVFINVS
CL. HVNC . VVLVS . STIGIAS . RVFINVS
AD . VMBRAS . INSTITVIT.
TITVLVM . POST . ANIME *sic* . REQV
IEM . QVI . TESTIS . VITAE . RATIO
SIT . LEGE . FVTVRVS . CVM . DO
MVS . ACCIPIENS . SAXEA . CORPVS . HA
BENS . QVODQVE . MEAM
RETINET . VOCEM . DATA . LITE
RA . SAXO . VOCE . TVA . VIVET
QVISQVE . LEGET . TITVLOS
ROTTIO . HIC . SITVS . EST . IVVE
NILI . ROBORE . QVONDAM
CVI . SIBI . MOXQ . .. II ... NVTRICE
MARCIANAE . ITEM . VERINAE
COLLATIA . HAC *sic* . MONV
MENTA . DEDIT . ET . SVB . ASCIA
DEDICAVIT
CVRANTE . CL. SEQVENTE . PATRONO

XXIV.

X X I V.

Cesanae in Flaminia . *Grut.* 684. 8.

. D . M

C . FONTEIO . SPVRIANO . FONTEIVS
DIONYSIVS . ET . AVRVNCEIA FLORA
FEC . ET . SIBI . POSTERISQ. EORVM
NEC . GRAVIVS . POTE . NEC . BREVIVS . SVPERANTE . PARENTE
HIC . IACET . AETERNA . FILIVS . IN . REQVIE . . .

X X V.

In regno Tunetano . *Muf. Veron.* 461.

SINT . LICET . EXIGVAE . FVGIENTIA . TEMPORA . VITAE
PARVAQVE . RAPTORVM . CITO . TRANSEAT . HORA . DIERVM
MERGAT . ET . ELISIS *fe* . MORTALIA . CORPORA . TERRIS
ASSIDVE . RAPTO . LACHESIS . MALE . CONSCIA . PENSO

In turri prope locum *Cazarim*, unde hoc fragmentum exſcriptum eſt, erant plurima carmina in quatuor columnas diſpertita, ſed iis plus quam temporis, barbarorum injuria obfuit.

X X V I.

Romae in S. Silveſtri . *Grut.* 928. 9.

VT . PERFERANTVR . SI . QVA . SVNT . AD . INFEROS
DATE . TERRAE . FRVCTVM . VT . TERRA . POSSIT . REDDERE
AB . ALIO . SPERES . ALTERI . QVOD . FECERIS

X X V I I.

Aquini in pariete S. Joannis . *Grut.* 1133. 7.

DIIS . MANIB. SACRVM.

L. MANLIO . L. F. OVF. MONTANO
L. MANLIVS . GLAVCIO . SIBI . ET
ANIMISIAE . C. L. RESTITVTAE . VX
L. MANLIO . L. F. OVF. APRO
MANLIVS . HIC . SITVS . EST . MONTANVS . RAPTVS . INIQV . .
FEMINEAQVE . MANV . INSPERANS . INCIDIT . AETAS
FAS . ERAT . VT . POTIVS . NATVS . PIA . FVNERA . NOBIS
PENDERET . ET . DIGNOS . COLERET . MANESQVE . PATRESQVE
SI . FORTVNA . PIIS . SERVASSET . VOTA . PARENTVM.

Addenda Cl. VII.

XXVIII.

XXVIII.

Velati vico agri Mediolan. *Grut.* 1137. 9.

HOC . QVI . SCIRE . CVPIS . IACEANT . QVAE . MEMBRA . SEPVLCHRO

DISCES . DVM . RELEGAS . HOS . MODO . VERSICVLOS

XXIX.

Veronae. *Fleetwod. Syllog. p.* 305.

SPONTE . FVI . PAVPER . TAM . RE . QVAM . NOMINE . FELIX

QVAESIVI . NOMEN . QVAERAT . AVARVS . OPES

XXX.

Romae ad S. Susannae. *Fabbrett. pag.* 283. *n.* 182.

MOLLITER . OSSA . CVBENT . DICAT . ROGO . QVISQVE . VIATOR

SIC . TIBI . DEFVNCTO . DICERE . DI . IVBEANT

XXXI.

In oppido Stromonis. *Fabrett. p.* 191. *n.* 443.

L. LICINIVS . PRISCVS . ET . FABIA . EVPLIA

L. LICINIO . SEVERO . FILIO . PIENTISSIMO

PARENTES

DE . GENITORE . MIHI . DOMVS . VMBRIA . DE . GENITRICE

OSTIA . TYBRIS . IBI . VITREVS . NAR . HIC . CLVIT . ALBVS

ILLEGO *sic* . QVI . VIXI . BIS . DENO . CIRCILE . SOLIS

FLORE . GENAS . TENERO . VERNANS . ET . ROBORE . POLLENS

MILES . ERAM . SVM . DEINDE . CINIS . DE . MILITE . FACTVS

NEC . SOLVM . HOC . QVIA . ME . RAPVIT . FATVM . MALE . FECIT

QVOD . PATER . ET . MATER . PLANGVNT . HOC . PLVS . MALE . FECIT

HAC . LVCE . SI . EXCESSI . SPES . ET . FORTVNA . VALETE

NIL . AMPLIVS . IN . ME . VOBIS . PER . SECLA . LICEBIT

QVOD . FVERAT . VESTRVM . AMISI . QVOD . ERAT . MEVM . HIC . EST

XXXII.

Capuae. *Fabrett. l. pag.* 21. *n.* 93.

O . TV . QVI . MVLTAS

HOSPES . LVSTRA

VERIS . VRBES

DIC . QVO . VIDISTI

STEMMATA . PLV

RA . LOCO

XXXII.

XXXIII.

Fabrett. ibid. n. 89.

INFELIX . ANNOSA
VIRO . NATAEQ.
SVPERSTES

XXXIV.

Romae in Musaeo Marchionis Capponii, nunc Collegii Romani. *Murator. p. 661.*

In altera tabula.

1. SEMPER IN HANC *se*	VICTVS LEBATE
TABVLA HILARE	LVDERE NESCIS
LVDAMV SAMICI	DALVSO RILOCVM

Jure Muratorius plaudit conjecturae eruditissimi Marchionis Capponii, qui in LEBATE jubebat legi E pro V idem ac italice *levati su*. Quam diu ante secula barbarica initium habuerit lingua italica vid. Murat. *Antiq. Ital. Differt.* 32. De tabula lusoria Daniel Souterius Flandro-Britannicus *l.* 12. *& seqq.* & Ficoronius *de Talis Lusor.*

XXXV.

Norae in Sardinia. *Murator.* 466. 4.

SALVIS . DD. NN. IMPP
THEODOSIO ET PLACIDO VALENTINIANO AVGG
SVBDVCTOS OLIM LATICES PATRIAEQVE NEGATOS
RESTITVIT POPVLIS PVRO FLAVIOLVS AMORE
CVRANTE
VALERIO ENNODIO PRINCIPALE AC
PRIMARIO EIVSDEM VRBIS

In linea 4. alibi legitur TYRO pro *Puro*, & in ultima PRIMORE pro *Primario*.

XXXVI.

Ex Fulvio Ursino. *Fleetwod. p.* 326.

FELTRIA . PERPETVO . NIMIVM . DAMNATA . RIGORE
FORTE . MIHI . POSTHAC . NON . ADEVNDA . VALE

Fulvius Ursinus *in commentar. de Viris Illustr.* dum C. Jul. Caesarem inter nobilissimos historicos, ac poetas numerat, illius

illius hosce versus fuisse existimat, in quem Aguilius Fleetwod. illud Horatianum quadrare ait: *aliquando bonus dormitat Homerus*. X X X V I I.

Ad basim Obelisci Byzantini.

Edmund. Chishul. Antiq. Asiatic. pag. 43.

HIC . LAPIS . EST . VNVS . DIC . NVNC . QVA . EST . ARTE . LOCATVS
SI . NVNC . SVNT . BINI . DIC . VBI . CONTIGVI

X X X V I I I.

Romae. *Murator.* 1969. I.

VNDA LAVAT CARNIS MACVLAS SED CRIMINA PVRGAT
PVRIFICATQVE ANIMAS MVNDIOR AMNE FLVENS
QVISQVE SVIS MERITIS VENERANDA SACRARIA PAVLI
INGREDIENS SVPPLEX ABLVE FONTE MANVS
PERDIDERAT LATICVM LONGO AEVO INCVRIA CVRSVS
QVOS TIBI NVNC PLENO CANTARVS ORE VOMIT
PROVIDA PASTORIS PER TOTVM CVRA LEONIS
HAEC OVIBVS CHRISTI LARGA FLVENTA DEDIT

Erat hic olim lapis in loco cantari Aquae sanctae ante portam Basilicae S. Pauli. De quo Leone Pont. sermo sit, non apparet. Ferrettius *pag.* 188. dat duntaxat tertium distichon, & legit LONGAEVA pro *longo aevo*.

X X X I X.

Romae in ponte Salario.

QVAM . BENE . CVRBATI . DIRECTA . EST . SEMITA . PONTIS
ANTE . INTERRVPTVM . CONTINVATVR . ITER
CALCAMVS . RAPIDAS . SVBIECTI . FLVMINIS . VNDAS
ET . LIBET . IRATVM . CERNERE . MVRMVR . AQVAE
ITE . IGITVR . FACILES . PER . GAVDIA . VESTRA . QVIRITES
ET . NARSEN . RESONANS . PLAVSVS . VBIQVE . CANAT
QVI . POTVIT . RIGIDAS . GOTORVM . SVBDERE . MENTES
HIC . DOCVIT . DVRVM . FLVMINA . FERRE . IVGVM

X L.

Ex Pausania in Boeoticis in fin. *Fabrett. X. p.* 676.

ΠΕΝΤ ΕΠΙ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ ΠΟΔΑΣ ΠΗΔΗΣΕ ΦΑΫΛΛΟΣ
ΔΙΣΚΕΥΣΕΝ Δ ΕΚΑΤΟΝ ΠΕΝΤ ΑΠΟΛΕΙΠΟΜΕΝΩΝ

Πέντ' ἐπὶ πεντήκοντα πόδας πήδησε Φαῦλλος
Δισκεῦσεν δ' ἑκατὸν πέντ' ἀπολειπομένων.

Ibidem.

Quinquaginta pedes saliit cum quinque Phayllus
Ad centum discum, sed deme quinque jacit.

Fabrettus vix credibilis hujus saltus auctorem fuisse conjicit Phayllum Crotoniatem, quem idem Pausanias in *Phocic.* nulla olympia palma insignem, sed Pythicis ludis duas, de stadio tertiam tulisse tradit.

XLI.

Scrofani. *Ex Ligorio Murat. p.* 1133. 1.

ΚΑΛΛΙΤΕΚΝΟΝ
CΕΜΝΗΝ ΟΔΕ
ΤΥΜΒΟC ΕΧΕΙ CΕ
ΑΦΟΔΕΙΤΗ

Καλλίτεκνον σέμνην ὅδε τύμβος ἔχει σὲ Ἀφοδείτη.

Id est.

Formosam ac miram tumulus tenet hic Aphoditen.

XLII.

Ex Museo Veronensi p. 317. 1.

ΠΑΡΘΕΝΙC
ΕΝΘΑΔΕΚΕΙ
ΤΑΙΑΓΗΡΑΤΟC
ΑΘΑΝΑΤΗΤΕ

Ita distinguit, vertitque Cl Maffejus.

Παρθενὶς ἐνθάδε κεῖται ἀγήρατος ἀθανάτη τε.

Parthenis heic immortalis minimeque senescens.

XLIII.

Athenis. *Spon. Miscell. Erud. Ant. Sect. X. p.* 320.

ΕΝΘΑΔΕ ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΚΑΘΑΡΩ ΠΥΡΙ ΓΥΙΑ ΚΑΘΗΡΑΣ
ΑΣΚΗΤΗΣ ΣΟΦΙΗΣ ΩΧΕΤ ΕΣ ΑΘΑΝΑΤΟΥΣ
ΕΝΘΑΔΕ ΔΙΑΛΟΓΟΙΟ ΣΑΟΦΡΟΝΟΣ ΟΣΤΕΑ ΚΕΥΘΕΙ
ΓΥΜΝΑΣ ΟΣ ΑΜΦ ΑΡΕΤΗΝ ΕΠΛΕΤΟ ΚΑΙ ΣΟΦΙΕΝ
ΑΛΛΑ ΤΑ ΜΕΝ ΚΕΥΘΕΙ ΜΙΚΡΑ ΚΟΝΙΣ ΑΜΦΙΚΥΘΕΙΣΑ
ΨΥΧΗΝ Δ ΕΚ ΜΕΛΕΩΝ ΟΥΡΑΝΟΣ ΕΥΡΥΣ ΕΧΕΙ

Ἐνθάδε Διάλογος, καθαρῷ πυρὶ γυῖα καθήρας,
Ἀσκητὴς σοφίης ᾤχετ' ἐς ἀθανάτους.
Ἐνθάδε Διαλόγοιο σαοφρόνος ὀστέα κεῖθει,
Γυμνὰς ὃς ἀμφ' ἀρετὴν ἔπλετο καὶ σοφίην.
Ἀλλὰ τὰ μὲν κεῦθει μικρὰ κόνις ἀμφιχυθεῖσα,
Ψυχὴν δ' ἐκ μελέων οὐρανὸς εὐρὺς ἔχει.

Sic ego latine, usus in voce Dialogus licentia graeca.

Membra ubi Dialogus nitido expurgavit in igne,
Perrexit sophiae cultor ad Elysios.
Dialogi hic frugi cineres conduntur & ossa,
Virtutis totus qui fuit & sophiae.
Ille quidem exiguus cinis hoc jacet in monumento,
Ast animam extra artus amplus olympus habet.

XLIV.

Inter Farnesianas. *Ex Muf. Veron. p.* 318.

ΕϹΤΩϹΔΙϹΓΑΖ..ΙϹ....
ΤΠΕϹΤΙΝΤΩΔΤΠΟΤΤ..
ΒΩΑΝΗΡΕΤΖΗϹΑϹΤΡΙϹ
ΕΤΕΩΝΔΕΚΑΔΑϹΤΟΤ
ΝΟΜΑΠΟΛΛΟΦΑΝΗϹ
ΠΙϹΤΕΙΜΕΓΑ....ΔΕΙΔΟ
ΞΗΟϹΠΡΟΛΕΓΕΙΘΝΑΤΟΙϹ
ΕΤΦΡΟϹΤΝΗϹΜΕΤΕΧΕΙΝ
ΤΗΝΔΕΠΙΤΤΜΒΙΔΙΟΝ
ΤΟΤΤΩΘΗΚΕΝΧΑΡΙΝΟΝ
ΤΡΕΦΕΠΑΙΔΑΤΟΤΝΟ
ΜΑΚΑΙΤΕΧΝΗΝΗΝΔΙΟ
ΔΩΡΟϹΟΔΕ

Cl. Maffejus notat in quinto superfluere τοῦτο.

Ἐστὼς διστάξεις τίς ὕπεστιν τῷδ' ὑπὸ τύμβῳ;
Ἀνὴρ δὲ ζήσας τρεῖς ἐτέων δεκάδας,
Τοὔνομ' Ἀπολλοφάνης, πίστει, μεγακύδεϊ δόξῃ
Ὃς προλέγει θνατοῖς εὐφροσύνης μετέχειν.
Τὴν δ' ἐπιτυμβίδιον θῆκεν χάριν ὃν τρέφε παῖδα,
Τοὔνομα καὶ τέχνην ἣν Διόδωρος ὅδε.

Idem.

Idem latine vertit.

Ambigis inspectans, tumulus quem contegat iste?
Qui annorum exegit tres decades, hominem
Nomine Apollophanem, virtute, & nomine magno,
Qui vita functos laetitiam docuit.
Funereum hoc ponit donum illi filius. Heic est
Qui Diodorus re, & nomine rite fuit.

X L V.

Corinthi. *Ex Cyriaco Anconitano p.* 13. *n.* 123.

ΙΗ ΠΡΟ ΤΡΟΦΙΜΩ ΠΙϹΤΝΟΙ
ΘΗΡΕΥΤΑΙ ΑΝΔΡΕϹ
ΕΧΟΜΕΘΑ
ΑΝΘ. ΩΝ. ΧΑΛΚΕΙΗΝ. ΤΗΝ. Δ. ΙΚΟΝΑ. ΘΗΚΑΝΕΝ. ΑΝΔΡΟΣ
ΕΓΓΥΣ. ΘΗΡΕΙΩΝ. ΙϹΤΑΜΕΝΟΙ. ϹΤΟΜΑΤΩΝ

Ἰὴ πρὸ Τροφίμου πίσυνοι
Θηρευταὶ ἄνδρες ἐχόμεσθα.
Ἀνθ' ὧν χαλκείην τὴν δ' ἰκόνα θήκαμεν ἀνδρὸς,
Ἐγγὺς θηρείων ἱστάμενοι στομάτων.

Id est.

Io ante Trophimum obedientes
Venatores viri sumus.
Propterea hoc hominis simulacrum ex aere dicamus,
Intrepidi stantes, ut decet, ante feras.

ΙΗ sive *io* adclamatio est, qua Trophimo perillustri venatori plauditur.

X L V I.

Romae in clivo Capitolino. *Grut.* 701. 10.

ΕΙϹ ΘΡΗΝΟΥϹ ΕΦΥΛΑΞΑϹ ΑΤΙΝΙΑΝωΙ ΚΑΚΕ ΔΑΙΜΟΝ
ΟΥΚ ΟϹΙωϹ ΠΟΙΝΗΝ ΕΥϹΕΒΙΗϹ ΚΑΤΕΔΟΥ
ΡΟΥϹΤΙΚΟΝ ΗΓΕΜΟΝΗ ΑΠΟϹΙΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑ ΤΙΘΗΝΟΝ
ΠΟΜΠΗΙΟΝ ΜΑΖΩΙ ΘΕΛΓΟΜΕΝΟΝ ΓΛΥΚΕΡΩΙ
ΜΗΤΕΡΑ Τ' ΑΡϹΟΤΕΝΗ ΠΟΜΠΗΙΑΝ ΗΔΕ ΠΟΥΔΕΝΤΑϹ
ΥΙΟΝ ΚΑΙ ΠΑΠΠΟΝ ΦΕΥ ΘΑΝΑΤΩΝ ΑΝΙϹωΝ
ΠΑΠΠΟϹ ΜΕΝ ΓΕΝΕΗϹ ΠΡΟΠΑΤωΡ ΠΕΛΕΗ ΗΙΘΕΟΙΔΕ
ωΧΕΤ ΕΧωΝ ΟΥΔΕΝ ΠΛΗΝ ΔΑΚΡΥΟΝ ΠΡΟ ΤΑΦΟΥ

Εἰς θρήνους ἐφύλαξας Ἀτινιανοῦ κακὲ δαίμον,
Οὐκ ὁσίως ποινὴν δυσσεβίης κατέδου.
Ρουστικὸν Ἡγεμόνη ἀπόσιν καὶ παῖδα τιθηνὸν
Πομπήιον μάζῳ θηλγόμενον γλυκερῷ,
Μητέρα τ' ἀρσογένη Πομπηΐαν, ἠ δὲ Πουδέντας
Υἱὸν, καὶ πάππον, φεῦ θανάτων ἀνίσων;
Πάππος μὲν γηρύης προπάτωρ πέλεν Ἠΐθεοι δὲ
ᾤχετ' ἔχων οὐδὲν πλὴν δακρύου περὶ τάφου.

Sic vertit Benedictus Hegius.

Daemon Atinianum in luctus scelerate reservas;
Hoccine justitiae est, hoc pietatis opus?
Rusticum Hegemonea virum, ac prae dulcia parvum
Pompejum exugentem ubera matris adhuc,
Tarsigenam matrem Pompejam, atque Pudentas
Filiolum que, & avum, haeu funera iniqua! petis.
Progenitor fuit ipse avus aetate. Innubus autem
Ad feretrum lacrimas nil nisi habens abiit.

XLVII.

Corcyrae. *Murator. Thes.* p. 1041. 5.

ΜΥΡΙ ΑΠΟΦΘΙΜΕΝΟΙΟ ΤΑΦΩ ΠΙΡΙ ΤΩΔΕ ΧΥΘΕΙΣΑ
ΠΑΙΔΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΜΥΡΑΤΟ ΚΑΛΛΙΟΠΑ
ΩΚΥΜΟΡΟΝ ΚΑΙ ΑΤΕΚΝΟΝ ΕΠΕΙΘΕΤΟ ΤΑΔ ΕΠΙ ΓΑΙΑ
ΕΠΤΑ ΚΑΙ ΕΙΚΟΣ ΕΤΟΥΣ ΠΝΕΥΜΑ ΛΙΠΟΝΤΑ ΒΙΟΥ
ΙΣΤΟΡΑ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΤΟΞΩ ΚΛΥΤΟΝ Ω ΠΟΚΑ ΛΗΣΤΑΣ
ΑΝΔΡΟΦΟΝΟΥΣ ΑΛΙΑΙΣ ΚΤΕΙΝΕΝ ΕΠΙ ΣΤΡΟΦΑΣΙΝ
ΑΛΛ ΙΘΙ ΝΥΝ ΠΑΡΟΔΙΤΑ ΤΟΝ ΕΚ ΚΘΟΝΟΣ ΚΑΙΝΟΟΙΟ
ΚΑΙΡ ΕΙΠΩΝ ΑΓΑΘΟΥ ΠΑΙΔ ΑΓΑΘΟΝ ΣΑΤΥΡΟΥ

Μύρι ἀποφθιμένοιο τάφῳ περὶ τῷδε χυθεῖσα
Παιδὸς Ἀλεξάνδρου μύρατο Καλλιόπα.
Ὠκύμορον καὶ ἄτεκνον ἐπείθετο τᾶδ' ἐπὶ γαίᾳ
Ἑπτὰ καὶ εἴκοσ' ἔτους πνεῦμα λίποντα βίου.
Ἵστορα παιδείας τόξῳ κλυτὸν ᾧ πόκα λῃστὰς
Ἀνδροφόνους ἁλίαις κτεῖνεν ἐπὶ στρόφασιν.
Ἀλλ' ἴθι νῦν παρόδιτα τὸν ἐκ χθόνος κλινοοῖο,
Καίρ' εἰπὼν ἀγαθοῦ παῖδ' ἀγαθὸν Σατύρου.

Sic

Sic ego latine.

Hunc circa tumulum fundens unguenta parenti
Filii Alexandri Calliope illacrimans,
Hic posuit sine prole virum, qui ut floruit annos
Septem & viginti, tristia fata subjt,
Doctus, & insignis telo, quo furibus olim
Litora barbaricis eripuit Strophadum.
Ex terra Alcinoi jam nunc discede, viator,
Sed Satyri dicens optime nate vale.

Muratorius in 1. v. legendum ait ΜΥΡΑ pro ΜΥΡΙ, & ΧΕΟΥΣΑ pro ΧΥΘΕΙΣΑ, & in postremo pentametro ΕΙΠΩΝ vim habere Homerici verbi ΕΝΝΕΠΕ.

XLVIII.

Fabrett. I. p. 29. n. 130.

1. STALLIVS . GAIVS . HAS . SEDES . HAVRANVS . TVETVR
2. EX . EPICVREIO . GAVDIVIGENTE . CHORO

1. Hoc distichon, cujus in hexametro bis eliditur littera finalis S, ut legatur,

Stalliu' Gajus has sedes Hauranu' tuetur,

marmore antiquo insculptum, Fabretti aevo Neapoli extabat, nunc museum ornat celeberrimi Antonii Francisci Gorii, quem amice Hagenbuchius arguit, nimis eum fecisse duriter, quod hunc lapidem e genuinorum numero ad spurios relegaverit *Inscript. Etr. Vol. III. p.* 15. *num.* 70. Graverolius extrema epistola, Sorberianis praefixa, hanc epigraphen, in qua tamen cum damno metri omisit HAS, ante Fabrettum edidit, testatus non ita pridem inventam Capuae. Stallia gens in Fabr. *p.* 648. & in *Donian. inscr. p.* 219. nota est, quam in Muratorio *p.* 147. 1. per incuriam in Statiliam mutatam esse Hagenbuchius dolet, *Epist. Epigr. ad Gorium p.* 478. *seq.*

2. *In Gaudivigente Choro* Graverolius perfectam ideam sive imaginem recognoscit hominis Epicurei, quem diceres cum Horatio *Epicureum de grege porcum*. *Gaudivigens* vocula e vino nata. Quid *Hauranus*? an gaudivigens chorus, seu combibones Epicureji Gajo Stallio hoc cognomen inditum vo-

lue-

luerunt ab *hauriendo* vino? sic *Biberius* pro Tiberio legitur, pro Claudio *Caldius*, pro Nerone *Mero*. *Svet. Tib.* 42. Vid. *Hagenbuchius loc. cit.*

X L I X.

Romae in Vaticano sub statua, quae manu poculum tenebat.

Fabrett. pag. 421. *n.* 387.

TIBVR MIHI PATRIA AGRICOLA SVM VOCITATVS
FLAVIVS IDEM EGO SVM DISCVMBENS VT ME VIDETIS
SIC ET APVT *sic* SVPEROS ANNIS QVIBVS FATA DEDERE
ANIMVLAM COLVI NEC DEFVIT VMQVA LYAEVS
PRAECESSITQVE PRIOR PRIMITIVA GRATISSIMA CONIVNCXS *sic*
FLAVIA ET IPSA CVLTRIX DEAE PHARIAES CASTA
SEDVLAQVE ET FORMA DECORE REPLETA
CVM QVA TER DENOS DVLCISSIMOS EGERIM ANNOS
SOLACIVMQVE SVI GENERIS AVRELIVM PRIMITIVVM
TRADIDIT QVI PIETATE SVA COLERET FASTIGIA NOSTRA
HOSPITIVMQVE MIHI SECVRA SERVAVIT IN AEVVM
AMICI QVI LEGITIS MONEO MISCETE LYAEVM
ET POTATE PROCVL REDIMITI TEMPORA FLORE
CETERA POST OBITVM TERRA CONSVMIT ET IGNIS

L.

Fabrett. X. p. 752. *n.* 594.

QVI PATRIAS CONSVMPSIT OPES VENTRIQVE DICAVIT
HIC SITVS IGNAVAE GLORIA PRIMA GVLAE
QVIQVE SIBI IVGVLVM SECVIT NE PAVPERE MENSA
FACTVS INOPS TRISTES DVCERET INDE DIES
SPARGE MERO DAPIBVSQVE IGITVR NON THVRE SEPVLCHRVM
HOC APICI REDEAT PRISCVS IN OSSA CALOR

Desumpsit Fabrettus e schedis Peniae, additque in ejus adversariis huic titulo inter spurios fuisse locum, quia Martialis *III.* 22. Apicium tradit veneno interiisse, postquam sestertium trecenties, vel ter centies, ut Meursius legit, aut potius nongenties liguriverat, ut docet Seneca in *Consolat. ad Helviam*. At enim quod de veneno dicitur, tanti non est, ut hunc titulum nothis adjungamus. Nam gulosi ac nepotes omnes *Apicii*,

cii, aut *Apiciani* dicti sunt, & ille in proverbium abiit, qui & alpha helluonum audivit, & altissimus nepotum gurges *Plin. H. N. X.* 48. Non unus, sed tres fuere Apicii magnae gulae, primus circa tempora Caesaris, secundus sub Tiberio, tertius sub Trajano. Ex iis, qui veneno interiit, secundum fuisse constat, ceteros latet. Quoniam vero fit mentio de liguritoribus, his addo multibibum, cujus lapis extabat in atrio domus Cinciae sub vase utrinque ansato, & tigribus hinc inde alterum pedem anteriorem illi imponentibus.

L. I.

Fabr. III. p. 115. *n.* 295.

CVM MIHI MORS ANIMAM
RAPIET . ET . IAM . NON POTE
RO BIBERE . FATAQVE VI
1. NVM IQVA *sic* APSTVLERINT *sic*
SIC SEPELITE ROGO SENECA
. . . .

1. Fata *iniqua*, *fatus malus*, & huic similes dicendi rationes tam sunt tritae in marmoribus, ut notatione vix egeant.

Cl. Murator. *p.* 1743. 12. e schedis Ptolomeis legit in 3. & 4. lin. FATAQVE VIVVM QVA, & in fine SENECE. Tum BIBERE interpretatur *vivere*, nec deesse hic ait, quae spurii tituli suspicionem ingerant. At Fabrettus, se ab autographo exscripsisse fatetur.

Huc revoca T. Flavii Martialis titulum a nobis datum 1. *Vol. p.* 197., quam ad Epicureum cum Gorio spectare diximus. At Cl. Muratorius in *Nov. Thes. Vol. III. pag.* 1677. 2. *si Epicureum*, inquit, *hominem hic habemus*, *cur Deorum Manium sit mentio?* scite ac perbene. *Porro nisi demens*, *nemo dicat*, *se post mortem habere quod edit & bibit*. Nimirum quia demens, ita Martialis loquitur. Ut enim digna liberalitatis est illa vox: *Quicquid amicis quis tribuit*, *id esse suum*, *ita intemperantiae est illa*, *quod liguriverit*, *se possidere*, *quod reliquerit*, *amisisse*. Faciunt ad rem, sive genuinae sint, sive spuriae, quae sequuntur, inscriptiones duae.

L II.

L I I.

Vivuli Potatoris.

Ex Malvasia in Comment. Aelia Laelia Crispis &c. p. 139. Labbe Part. IX. Epist. 235.

DOCTIBIBVS . IACET . HEIC . IS . QVI . DVM . VITA . MANEBAT
NON . MERVIT . DICI . VIVVLVS . AT . BIBVLVS
NAMQVE . VIDENS . TVMIDOS . PER . TOT . VINETA . RACEMOS
OMNIA . POTIPOTENS . VINA . VETVSTA . BIBIT
GRANDINE . PLVS . SOLITO . GRANDI . VINDEMIA . SICCIS
EXHAVSTISQVE . CADIS . TOTA . ET . VBIQVE . CADIT
VIVVLVS . EXCLAMANS . MISERO . SPES . ERGO . BIBENDI
OMNIS . ADEMPTA . MIHI . SIT . MEA . VITA . MORI
ET . VERE . MORIENS . HAEC . VERBA . NOVISSIMA . DIXIT
MALO . MORI . NVNC . QVAM . VIVERE . NEC . BIBERE

L I I I.

Ex eodem Malvasia loc. cit.

VIXI . EDI . ATQVE . BIBI . LVRCO . MERVS . ATQVE . PROPINO
HAEC . MIHI . QVOT . CVRIS . VITA . PERACTA . FVIT
QVI . LEGIS . HAEC . DIVAE . BONA . VERBA . PRECARE . VACVNAE
NVNC . SALTEM . VACVO . DONET . VT . ESSE . MIHI

L I V.

Romae in pratis Mutiis. *Grut. p. 792. 1.*

DIS . MANIBVS
IVLIAE . FELICVLAE
CONIVGI . BENE
MERENTI . EIVSDEM
FILIO . NEPTVNALI . PATER
FECIT . EVARISTVS . PVBLIC
IVLIANVS . SIBI . ET . SVIS
POSTERISQVE . EORVM
HOSPES . AD . HVNC . TVMVLVM
NE . MEIAS . OSSA . PRECANTVR
TECTA . HOMINIS . SET . SI . GRATVS
HOMO . ES . MISCE . BIBE . DA . MI

L V.

L V.

In ruinis Cortynae in Creta in vestigiis Hippodromi.

Grut. pag. 1116. 8.

ΕСΠΗΡΙΗС ΠΑСΗС ΧΘΟΝΟС ΟΒΡΙΜΟΝ ΙΘΥΝΤΗΡΑ
ΜΑΡΚΕΛΛΟΝ Ο ΘΡΑСΥС ΜΑΡΨΕ ΜΟΡΟС ΤΑΜΙΗΝ
ΕΛΛΑΔΟС ΑΓΛΑΟΝ ΕΡΝΟС ΕΥΔΟΚΙΗΙ ΚΥΚΛΑΔΟΝ ΓΗС
ΚΟΥΦΙΖΩΝ ΠΟΛΙΑС ΘΗΚΕΝ ΕΛΑΦΡΟΤΕΡΑС
ΤΟΥΝΕΚΑ ΚΑΙ ΠΡΟΘΥΡΟΙСΙ ΔΙΚΙ С ΕΠΙΜΑΡΤΥΡΑ ΘΕСΜΩΝ
ΒΟΥΛΗ ΚΑΙ ΠΥΡΡΟΝ ΘΗΚΕΝ ΕΦΗΜΟСΥΝΗ

Ἑσπηρίης πάσης χθόνος ὄβριμον ἰθυντῆρα
Μαρκέλλον [a] ὁ θρασὺς μάρψε μόρος ταμίην.
Ἑλλάδος ἀγλαὸν, ἔρνος εὐδοκίη κυκλάδων γῆς
Κυφίζων πόλιας θῆκεν ἐλαφροτέρας.
Τοὔνεκα καὶ προθυροῖσι δίκι σ' ἐπιμάρτυρα θεσμῶν
Βύλη, καὶ Πύρρον θῆκεν ἐφημοσύνη.

a Alibi ὀρακὴς pro ὁ θρασὺς.

Furlanus ita latine reddit.

Marcellum Hesperiae ductorem fortia facta
Quaestorem insignis fecit & ipse labor
Grajugenam clarum; qui rexit Cycladas omnes,
Atque agerent statu liberiore dedit.
Illi ideo Pyrrhi decreto, & lege senatus
Justitiae hoc signum ponitur ante fores.

L V I.

Puteolis in villa M. T. Cic. *Ex Plin. H. N. XXXI.* 2.

QVO . TVA . ROMANAE . VINDEX . CLARISSIME . LINGVAE
SILVA . LOCO . MELIVS . SVRGERE . IVSSA . VIRET
ATQVE . ACADEMIAE . CELEBRATAM . NOMINE . VILLAM
NVNC . REPARAT . CVLTV . SVB . POTIORE . VETVS
HIC . ETIAM . APPARENT . LYMPHAE . NON . ANTE . REPERTAE
LANGVIDA . QVAE . INFVSO . LVMINA . RORE LAVANT
NIMIRVM . LOCVS . IPSE . SVI . CICERONIS . HONORI
HOC . DEDIT . HAC . FONTES . QVVM . PATEFECIT . OPE
VT . QVONIAM . TOTO . LEGITVR . SINE . FINE . PER . ORBEM
SINT . PLVRES . OCVLIS . QVAE . MEDEANTVR . AQVAE

Post Ciceronis caedem, ejus villa possessorem habuit Antistium Veterem, tum Hadrianum imperatorem, ubi & mortuus est: *Ael. Spartian. in vit.* 25. Ea villa celebrata erat porticu & nemore, quam & vocabat Cicero Academiam, ibi compositis voluminibus ejusdem nominis, in qua & monumentum sibi instauraverat, ceu vero, inquit Plinius, non & in toto terrarum orbe fecisset. Post ejus obitum, Antistio Vetere possidente, eruperunt fontes calidi, celebrati hoc carmine Laureae Tullii è libertis ejus, ut noscatur etiam illa majestas e ministerio, & ministerium ex illa majestate.

LVII.

Londini in museo Cl. D. Hans Sloane.

Ex Museo Veronensi 444. 6.

GALLIA . ME . GENVIT . NOMEN . MIHI . DIVITIS . VNDAE
CONCHA . DEDIT . FORMAE . NOMINIS . APTVS . HONOS
DOCTA . PER . INCERTAS . AVDAX . DISCVRRERE . SILVAS
COLLIBVS . HIRSVTAS . ATQVE . AGITARE . FERAS
NON . GRAVIBVS . VINCLIS . VNQVAM . CONSVETA . TENERI
VERBERA . NEC . NIVEO . CORPORE . SAEVA . PATI
MOLLI . NAMQVE . SINV . DOMINI . DOMINAEQVE . IACEBAM
ET . NORAM . IN . STRATO . LASSA . CVBARE . TORO
ET . PLVS . QVAM . LICVIT . MVTO . CANIS . ORE . LOQVEBAR
NVLLI . LATRATVS . PERTIMVERE . MEOS
SED . IAM . FATA . SVBI . PARTV . IACTATA . SINISTRO
QVAM . NVNC . SVB . PARVO . MARMORE . TERRA . TEGET

LVIII.

Romae in aed. Ducis Urbini in via lata.

Fabrett. IV. p. 331. *n.* 490.

QVOD POTVI POSVI TIBI FIDA CATELLA SEPVLCHRVM
DIGNA MAGIS CAELI MVNERE QVAM TVMVLI
CANDENTI E LAPIDE HAEC TIBI CONVENIT VRNA FVISTI
CANDIDA TOTA PILO CANDIDA TOTA FIDE
SI CAELVM VT QVONDAM CANIBVS PATET HAVD TVA TERRAS
INCENDET SED VER STELLA PERENNE DABIT
TITAE CATELLAE BLANDISSIMAE ANTONIVS THEBALDEVS

Hoc

Hoc epigramma inter vetera recenset Gutherius de *Jur. Man. II.* 37. sed ut recentioris aetatis foetum dat liber Peniae manuscriptus. *Fabrett. ibid.*

L I X.

Romae e schedis Barberinis. *Fabrett. IV. p.* 331.

HIC . SITA . SVM . VARIOS . AVIVM . PERFINGERE . CANTVS
DOCTA . AVIS . E . SICVLO . PRAEDA . PETITA . SINV
NVPER . HERVM . STVDIIS . FESSVM . CVRISQVE . LEVABAM
NVNC . MANES . BLANDIS . MVLCEO . RAPTA . SONIS

L X.

Ex museo Marchionis Maximi in vase minutissimis characteribus. *Fabrett. p.* 332. *p.* 494.

DIS . AVIBVS
LVSCINIAE PHILVMENAE EX AVIARIO DOMITIOR
SELECTAE VERSICOLORI PVLCERRIMAE *sic* CANTRICI
SVAVISS. OMNIBVS GRATIIS AD DIGITVM PIPILLANTI
IN POCVLO MVRRHINO CAPVT ABLVENTI
INFELICITER SVMMERSAE HEV MISELLA
AVICVLA HINC INDE VOLITABAS TOTA
GARRVLA TOTA FESTIVA LATITAS MODO
INTER PVLLA LEPTYNIS LOCVLAMENTA
IMPLVMIS FRIGIDVLA CLAVSIS OCELLIS
LICINIA FILVMENA DELICIAE SVAE
QVAM IN SINV PASTILLIS ALEBAT
IN PROPRIO CVBICVLO ALVMNAE KARISS:
LACRVMAS POS.
HAVE AVIS IVCVNDISSIMA QVAE MIHI VOLANS
OBVIA BLANDA PERSONANS ROSTELLO SALVE
TOTIES CECINISTI CAVE AVIS AVIA AVERNA
VALE ET VOLA PER ELISIVM
IN CAVEA PICTA SALTANS QVAE DVLCE CANEBAT
MVTA TENEBROSA NVNC IACET IN CAVEA

L X I.

Romae ad portam Nomentanam in villa Emi Cardinalis Silvii Valenti Gonzagae.

SCITA . HIC . SIT
PAPILIO . VOLITAS
TEXTO . RELIGATVS
ARANIST . ILLEI . PRAE
DA . REPENS . HVIC
DATA . MORS . SVBIT
AST

Papilio volitans texto religatus aranist;
Illei praeda repens, huic data mors subitast.

Minus usitatum est, praenomen *illa* rei proximae tribui, ut huic papilioni, sed exemplo non caret apud Plautum. SCITA pro *sita*: ILLEI pro *illi*.

L X I I.

Extra Neapolim. *Murat. p.* 1689.

D M
M. MARIO . PROCVLO
VIX. ANN. III. MENS. IIII. D. VIIII.
M. MARIVS . FRONTO
ET . COSCONIA . HYGIA
PARENT. INFELICISS.
FILIO . PIISSIMO . FECERVNT . ET . SIBI
LIB. LIBERTABVSQ. POSTERISQ. EOR.
SI . NON . FATORVM . PRAECEPS . HIC . MORTIS . OBISSET
MATER . IN . HOC . TITVLO . DEBVIT . ANTE . VEHI
ET . TV . PRAETERIENS . DICAS
PROCVLE . SIT . TIBI . TERRA . LEVIS

L X I I I.

Inter marmora Oxoniensia. *Fabrett. pag.* 301.

ΚΛΑΥΔΙΟϹ ΙΗΤΗΡ ΑΓΑΘΗΜΕΡΟΣ ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΜΑΙ
ΠΑΝΤΟΙΗϹ ΔΕΔΑΩϹ ΚΡΑΙΠΝΟΝ ΑΚΕΣΜΑ ΝΟΣΟΥ
ΞΥΝΟΝ ΤΟΥΤΟ ΔΕ ΜΟΙ ΚΑΙ ΜΥΡΤΑΛΗ ΗΙϹΑ ϹΥΝΕΥΝΩ
ΜΝΗΜΑ ΜΕΤ ΕΥϹΕΒΕΩΝ Δ ΕϹΜΕΝ ΕΝ ΕΛΥϹΙΟΙ

Κλαυ-

Κλαύδιος ἰητὴρ Ἀγαθήμερος ἐνθάδε κεῖμαι,
Παντοίης δεδαὼς κραιπνὸν ἄκεσμα νόσου.
Ξυνὸν τοῦτο δὲ μοὶ, καὶ Μυρτάλῃ ἦσαν συνεύνῳ
Μνῆμα· μετ' εὐσεβέων δ' ἐσμὲν ἐν Ἠλυσίῳ.

Sic ego vertebam.

Claudius hic jaceo medicina Agathemerus ingens,
Qui omnigeni noram pharmaca certa mali.
Hoc mecum sortita simul commune sepulcrum
Myrtala: cumque piis nos tenet Elysium.

L X I V.

Ad ripas fluvii Casulini. *Reines. p. 350.*

ΡΕΙΘΡΑ ΚΑΣΩΛΙΝΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ ΒΕΒΑΡΗΜΕΝΑ ΝΕΚΡΟΙΣ
ΔΕΞΑΤΟ ΤΥΡΣΗΝΗΣ ΗΙΟΝΟΣ ΚΡΟΚΑΛΗ
ΗΝΙΚΑ ΦΡΑΓΓΙΚΑ ΦΥΛΑ ΚΑΤΕΚΤΑΝΕΝ ΑΥΣΟΝΙΣ ΑΙΧΜΗ
ΟΠΠΟΣΑ ΔΕΙΛΑΙΩΙ ΠΕΙΘΕΤΟ ΒΟΥΤΙΛΙΝΩΙ
ΟΛΒΙΟΝ ΑΝ ΤΟΔΕ ΡΕΥΜΑ ΚΑΙ ΕΣΣΕΤΑΙ ΑΝΤΙ ΤΡΟΠΑΙΟΥ
ΑΙΜΑΤΙ ΒΑΡΒΑΡΙΚΩΙ ΔΗΡΟΝ ΕΡΕΥΘΟΜΕΝΟΝ

Ῥέεθρα Κασωλίνου ποταμοῦ βεβαρημένα νεκροῖς
Δέξατο τυρσήνης ἠιόνος κροκάλη.
Ἥνικα φράγγικα φῦλα κατέκτανεν Αὔσονις αἰχμὴ
Ὁππόσα δειλαίῳ πείθετο Βουτιλίνῳ.
Ὄλβιον ἂν τόδε ῥεῦμα καὶ ἔσσεται ἀντὶ τροπαίου
Αἵματι βαρβαρικῷ δηρὸν ἐρευθόμενον.

Latine vertit Frid. Morellius ad Constant. Porphyr.

Plena cadaveribus, taboque infecta fluenta
Tusca Casulini cepit arena rubens.
Quum fractos acies populos Romana cecidit,
Et quot parebant agmina Butilino.
Nae felix amnis, qui praefert signa tropoei,
Dum rubet aeternum sanguine barbarico.

Secundum versum emendat mihi peramicus, & graecae, latinaeque eruditionis peritissimus Abbas Justinianus Orsinus.

Butilinum Germanum Francor. Rex Gothis foederatus contra Narsetem in Italiam misit, qua direpta, quum in Campania hyemaret justo praelio victus periit. Jovius *lib. II.* flumen appellat

pellat Vulturnum, hodie *Sanguigno*. Vid. *P. Diaconus II. Long.* 2. *Aimon. II.* 32. *Capac. II. Hist. Neap.* 27.

L X V.

Romae in aedibus Principis Praenestini *Murat. p.* 1076. 4.

ΤΙΟϹ ΕΓΩ ΓΕΝΟΜΗΝ ΑΓΑΠΩΛΛΕΝΟΥ ΩΜΕΛΛΙΓΕΙϹΑ
ΚΟΥΙΝΤΑ ΤΕΚΕΝ ΘΑΛΕΡΗ ΡΗΓΙΩ ΕΝ ΔΙΕΡΩ
ΕΝΔΥΚΕΩϹ Δ ΕΤΡΕΦΟΝ ΤΕ ΕΑΤΕΙΜΗΤΟΝ ΜΕ ΚΑΛΕϹϹΑΝ
ΔΩΡΑ ΔΕ ΜΟΥϹΑΩΝ ΚΑΙ ΒΡΕΦΟϹ ΩΝ ΑΓΑΠΩΝ
ΔΩΔΕΚΕΤΗϹ ΗΛΘΟΝ ΡΩΜΗΝ ΦΙΛΕΤΗϹ ΜΕ ΚΑΛΥΠΤΕΙ
ΗΔΕ ΝΕΟΝ ΒΩΛΟϹ ΠΑΤΡΙ ΛΙΠΟΝ ΤΑΧΕΑ

Υἱὸς ἐγὼ γενόμην Ἀγαπωλλένυ· Ὠμελλιγεῖσα
Κυίντα τίκεν θαλερὴ Ῥηγίῳ ἐν διερῷ.
Ἐνδυκέως δ' ἔτρεφον τε ἐατιμήτον μὲ καλέσαν.
Δῶρα δὲ Μυσάων καὶ βρέφος ὢν ἀγαπῶν.
Δωδεκέτην ἦλθον Ῥωμὴν· φιλέτης μὲ καλύπτει
Ἡ δὲ νεὸν βῶλος πατρὶ λίπον ταχέα.

Sic ego metri causa.

Hic Agapolleni sum filius: Omeligisa
Quinta tulit juvenis Rhegio in undisono.
Perbene nutrierant, dignum quoque honore vocabant,
Musarum colerem quum sacra dona puer.
Romam adii duodennis adhuc: sed nuper amica
Condit humus, dum mors fallit acerba patrem.

L X V I.

Fabrett. p. 193. *n.* 454.

ΒΑΙΟΝ ΕΠΙΣΤΗΣΑΣ ΙΧΝΟΣ ΕΝΘΑΔΕ ΤΥΜΒΟΝ ΑΘΡΗΣΟΝ
ΠΑΙΔΟΣ ΑΦΝΩ ΜΑΘΩΝ ΜΗΤΡΟΣ ΑΠΟΠΤΑΜΕΝΟΥ
ΩΧΕΤΟ Δ ΕΝ ΝΕΚΥΕΣΣΙ ΛΙΠΩΝ ΠΑΤΡΙ ΠΕΝΘΟΣ ΑΛΑΚΤΟΝ
ΔΙΣΣΗΣ ΠΛΗΡΩΣΗΣ ΠΕΝΤΑΔΑ ΤΩΝ ΣΥΝΟΔΩΝ
ΤΟΙΟΣ ΔΗΝ ΓΕΓΑΩΣ ΟΙΟΣ ΠΟΓΕ ΦΥΣΕΝ ΙΑΚΧΟΣ
Η ΘΡΑΣΥΣ ΑΛΚΙΔΗΣ ΗΚΑΛΟΣ ΕΝΔΥΜΙΩΝ

Βαιὸν ἐπιστήσας ἴχνος ἐνθάδε τύμβον ἄθρησον
Παιδὸς ἄφνω μαθῶν μητρὸς ἀποπταμένυ·
Ὤχετο δ' ἐν νεκύεσσι λιπὼν πατρὶ πένθος ἄλακτον,
Δισσῆς πληρώσης πεντάδα τῶν συνόδων.

Τοῖος

Τοῖος δὴν γεγαώς, οἷος πότε φύσιν Ἴακχος,
Ἢ θρασὺς Ἀλκίδης, ἢ καλὸς Ἐνδύμιων.

Sic ego reddebam latine.

Hic paulum ſiſtens, infantis cerne ſepulcrum
Abrepti heu! ſubito matris ab uberibus,
Ad manes abiit, patri lacrimaſque reliquit,
Bis lunae ut curſus quinque replere datum eſt.
Talis erat natus, fuit olim qualis Iacchus,
Fortis & Alcides, pulcher & Endymion.

L X V I I.

Romae. *Fabrett. pag.* 723. *n.* 442.

ΜΝΗΜΗΝ ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ ΓΑΜΕΤΗΣ ΜΕΤΑ ΜΟΙΡΑΝ ΑΤΡΕΠΤΟΝ
ΕΝ ΣΤΕΡΝΟΙΣΙΝ ΕΧΩΝ ΙΔΙΟΣ ΠΟΣΙΣ ΩΝ ΕΤΙ ΖΩΟΣ
ΕΤΩ ΕΦΤ ΣΤΤΑΑΙΣ ΠΑΡΟΔΟΙ ΠΟΡΕΤΟΤ Θ ΤΠΕΤΡΑ Α
ΠΡΩΤΟΝ ΜΕΝ ΤΤΠΟΣ ΗΝ ΑΥΤΗ ΧΡΥΣΗΣ ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ
ΕΙΧΕ ΔΕ ΚΑΙ ΨΤΧΕΝ ΑΦΕΛΗ ΣΤΕΡΝΟΙΣΙ ΜΕΝΟΥΣΑΝ
ΗΝ ΑΓΑΘΗ ΝΟΜΙΜΟΙΣ ΔΕ ΘΕΟΥ ΠΑΡΕΓΕΙΝΕΤΟ ΠΑΣΙΝ
ΟΤΔΕΝ ΟΛΩΣ ΠΑΡΕΒΑΙΝΕ ΧΑΡΙΖΕΤΟ ΛΕΙΠΟΜΕΝΟΙΣΙΝ
ΔΟΤΛΙΣ ΤΠΑΡΧΟΤΣΑ ΣΤΕΦΑΝΟΝ ΤΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΕΣΧΕΝ
ΖΩΟΤΣ ΤΡΕΙΣ ΕΚΤΗΣΕ ΓΟΝΟΥΣ ΜΗΤΗΡ ΕΓΕΝΗΘΗ
ΔΙΣΣΩΝ ΑΡΡΕΝΙΧΩΝ ΤΟ ΔΕ ΘΗΑΤ ΤΡΙΤΟΝ ΚΑΤΙΔΟΤΣΑ
ΗΟΤΣ ΕΝΔΕΚΑΤΗΣ ΕΛΙΠΕ ΨΙΧΗΝ ΑΜΕΡΙΜΝΩΣ
ΚΑΛΛΩΣ Δ ΑΤ ΜΕΤΑ ΜΟΙΡΑΝ ΑΜΑΖΟΝΟΣ ΕΣΧΕΝ ΑΠΙΣΤΟΝ
ΩΣΤΕ ΝΕΚΡΑΣ ΠΛΕΟΝ Η ΖΩΣΗΣ ΕΙΣ ΕΡΩΤΑ ΦΕΡΕΣΘΑΙ
ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΔΕ ΒΙΩΣΑΣΑΝ ΑΦΕΛΩΣ ΕΝΙΑΤΤΟΝ
ΜΑΡΚΙΑΝ ΤΗΝ ΕΛΙΚΗΝ ΖΟΦΕΡΟΣ ΤΑΦΟΣ ΕΝΘΑ ΚΑΛΥΠΤΕΙ

Docte hunc lapidem emendat Hagenbuchius
Epiſt. Epigr. 48. *& ſeqq.*

Μνήμην τῆς ἰδίας γαμετῆς μετὰ μοῖραν ἄτρεπτον
Ἐν στέρνοισιν ἔχων ἴδιος πόσις, ὢν ἔτι ζωὸς,
Ἔξω, ἔφη, στήλαις παρ', ὁδοιπόρε, τοῦθ' ὑπέγραψα.
Πρῶτον μὲν τύπος ἦν αὕτη χρυσῆς Ἀφροδίτης,
Εἶχε δὲ καὶ ψυχὴν ἀφελῆ στέρνοισι μένουσαν.
Ἦν ἀγαθή. Νομίμοις δὲ Θεοῦ παρεγείνετο πᾶσιν.
Οὐδὲ ὅλως παρέβαινε. Χαρίζετο λειπομένοισιν.

Δυ-

Δυλὶς ὑπάρχουσα στέφανον τὸν ἐλεύθερον ἔχεν.
Ζώους τρεῖς ἐκύησε γόνους. Μήτηρ ἐγλυκὴ
Διοσσῶν ἀῤῥενικῶν· τὸ δὲ θῆλυ τρίτον κατιδοῦσα
Ἠοῦς ἐνδεκάτης ἔλιπε ψυχὴν ἀμερίμνως,
Κάλλος δ' αὖ μετὰ μοῖραν Ἀμάζονος ἔχεν ἄπιστον,
Ὥστε νεκρᾶς πλέον ἢ ζώσης ἐς ἔρωτα φέρεσθαι.
Εἰκοστὸν δὲ βιώσασαν ἀφιλαῖς ἐνιαυτὸν
Μαρκίαν τὴν Ἑλύκην ζοφερὸς τάφος ἔνθα καλύπτει.

Sic ego latine.

Conjugis usque memor post immutabile fatum.
Illam corde fovens vir carmine honorat, at extra
Cipporum seriem, lapis est ubi primus ab urbe.
Illa quidem fuerat Veneris typus inclytus aureae,
Cui simplex animus pudibundo in corde manebat:
Lux probitatis erat, sacris aderatque Deorum
Omnibus: haud ulli gravis, officiosa misellis;
Servaque quum fuerit, meruit ceu sponsa coronam
Libera, tres foetus vivos enixa, duorum
Facta parens marium, vidisset quumque puellam,
Undecima aurora vitam haud gemebunda reliquit,
Defuncta & speciem servavit Amazonis, & plus,
Credite, in extinctae, quam vivae traxit amorem.
Postquam olli fluxit castae vicesimus annus,
Marcia in hoc Helice tenebroso est condita saxo.

L X V I I I.

In Sicilia. *Ferrettius pag.* 119.

ALMO . THEON . THYRSIS . ORTI . SVB . MONTE . PELORI
SEMINE . DISPARILI LAVRENTE . LACONE . SABINA
VITE . SABINA . LACON . SVLCO . SVE . COGNITA . LAVRENS
THYRSIS . OVES . VITVLOS . THEON . EGERAT . ALMO . CAPELLAS
ALMO . PVER . PVBESQVE . THEON . ET . THYRSIS . EPHEBVS
CANNA . ALMO . THYRSIS . STIPVLA . THEON . ORE . MELODVS
NAIS . AMAT . THYRSIN . GLAVCE . ALMONA . NISA . THEONEM
NISA . ROSAS . GLAVCE . VIOLAS . DAT . LILIA . NAIS

Ferrettius haec carmina exscripta tradit vetusto e marmo-

more. Cytherio Sidonio nonnulli adſcribunt. In quibuſdam codicibus Virgilii ſunt ante Bucholicon. Repone inter ſuſpecta.

LXIX.

In Barbicano.

QVID . GNATVM . CAEDIT . VENVS . ARCVM . PERDIDIT . ARCVM
QVIS . RAPVIT . TVSCO . FLAVIA . NATA . SOLO
QVI . FACTVM . PETIT . HAEC . DEDIT . HIC . NAM . LVMINE . FORMAE
DECEPTVS . MATRI . SE . DARE . CREDIDERAT

Inſcriptus hic quidem titulus marmori antiquo, ſed ſuſpicione non caret. Vid. Scaliger in notis ad Gruterum.

LXX.

Farneſianum marmor.

ΠΡΩΤΑ ΜΕΝ ΕΝ ΝΕΜΕΑ ΒΡΙΑΡΟΝ ΚΑΤΕΠΕΦΝΕ ΛΕΟΝΤΑ
ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΥΔΡΑΝ ΛΕΡΝΑΙΑΝ ΕΚΤΕΙΝΕ ΤΡΙΤΟΝ ΔΕ
ΚΑΠΡΟΝ ΕΝ ΑΡΚΑΔΙΑ ΣΤΙΚΤΗΝ ΕΛΑΦΟΝ ΔΕ ΤΕΤΑΡΤΟΝ
ΠΕΜΠΤΟΝ ΔΕ ΣΤΡΟΥΘΟΥΣ ΣΤΥΜΦΑΛΙΔΟΣ ΗΛΑΣΕ ΛΙΜΝΗΣ
ΕΚΤΟΝ Δ ΑΥΓΕΙΑΟ ΕΦΟΡΕΙ ΚΟΠΡΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ ΕΛΘΩΝ
ΕΚ ΚΡΗΤΗΣ ΤΑΥΡΟΝ ΜΕΓΑΝ ΗΓΑΓΕΝ ΟΓΔΟΟΝ ΙΠΠΟΥΣ
ΒΙΣΤΟΝΟΣ ΕΞ ΛΑΣΕΝ ΔΙΟΜΗΔΕΟΣ ΙΠΠΟΛΥΤΗΣΤΕ
ζωΣΤΗΡΑ ΕΞΕΚΟΜΙΣΕΝ ΑΜΑΖΟΝΙΔΟΣ ΔΕΚΑΤΟΝ ΔΕ
Γηρυόν ΗΝ ΕΚΤΕΙΝΕ καὶ ΑΓΑΓΕ ΒΟΥΣ ΑΓΕΛΑΙΑΣ
ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ Δ ΕΞ ΑΔΟΥ ΑΝΗΓΑΓΕ ΚΕΡΒΕΡΟΝ ἐλθὼν
ΕΣΠΕΡΙΔΩΝ Δ ΕΝΝΕΓΚΕ ΜΟΛΩΝ εἰς Ἑλλάδα δρεπτὰ
ΧΡΥΣΕΑ ΜΗΛΑ ΔΡΑΚΟΝΤΑ ΛΑΘ . . . φονεύσας.
ΔΩΔΕΚΑ ΜΕΝ ΤΟΥΣ Δ ΕΞΕΝΝειγκὼν ἔκτανε πολλούς.
ΒΟΥΣΙΡΙΝ ΜΕΝ ΕΝ ΑΙΓΥΠτῳ, Σαρπηδόνα, Νίσσον,
ΑΝΤΑΙΟΝ ΦΟΛΟΗΝ ΚΕΝΤαύρους, Εὐρυτίωνα,
ΚΥΚΝΟΝ ΚΑΙ ΑΕΤΟΝ ΤΟξεύσας, Κάρκινον, Ὄρθρον.
ΕΝ Δ ΑΥΤΟΙΣ ΠΥΜΑΤΙς ΧΘονὸς ἵδρυσε τέρματα ὁδιαῖς,
ΟΥ ΤΟΝ ὅρον πιθΕΗ ΤΕρπνὸν φάος Αἰλίοιο.

Perperam dedere hoc marmor Tollius, ex Tollio Reineſius, ex autographo Sponius: dedit accuratius ex Blanchinio Gorius, ex Gorio Muratorius: noviſſime Diſſ. cui tit. *Herculis Quies & expiatio*, feliciſſime illuſtravit P. Eduardus Corſinus, lumen mei Ordinis immortale. Sic ego metrice.

Primus honos Nemeae horrendum jugulasse leonem,
Lernaeam fuit alter hydram: mox tertius Aprum
Sustulit Arcadiae: quarto maculataque cerva,
Quinto & Stymphalidis volucres cessere paludis:
Transtulit Augiae sextus mala stercora: taurum
Septimus e Creta ingentem; Diomedis abegit
Bistonios octavus equos, & Amazonis idem
Hippolytae abstraxit zonam: decimusque triformem
Geryonem occidit, tauros rapuitque gregales:
Cerberum at undecimus veniens eduxit ab orco,
Aurea & adveniens in Achajam poma tulisse
Dicitur Hesperidum, custode dracone peremto.
Talia quum ferret, multos in tartara misit,
Busiridem in Memphi, nec non Sarpedona, Nessum,
Antaeum, Pholoes Centauros, Eurytionem,
Cycnum, Aquilamque simul, Cancrum jaculatus, & Orthrum.
Definitque suas mundi cum limite curas,
Ponit ubi fines sibi lumen amabile solis

L X X I.

Romae. *Fabrett. X. pag.* 731. *n.* 449.

ΜΗΝΟΦΙΛΟΝ ΤΑΦΟΣ ΟΥΤΟΣ ΕΧΕΙ ΠΟΛΥΠΕΝΘΕΑ
ΠΑΙΔΑ ΟΝ ΧΑΡΙΤΩΝ ΠΡΙΣΣΩΝ ΠΑΝΕΠΗΡΑΣΤΟΝ ΕΙΔΟΣ
ΕΧΟΝΤΑ ΑΙΝΟΤΟΚΩΝ ΕΩΝ ΦΘΟΝΟΣ ΗΡΠΑΣΕ
ΝΟΝΚΑΘΟΡΑΤΕ ΟΚΤΩ ΜΟΝΟΙΣ ΕΤΕΣΙΝ
ΒΕΒΙΩ ΚΟΤΑΛΛΗΣΙΓΕ ΠΕΝΤΕ

Habe distinctam ex Hagenbuchii *Epist. Epigr. pag.* 42.

Μηνόφιλον τάφος, ὗτος ἔχει πολυπένθεα παῖδα;
Ὃν Χαρίτων τρισσῶν πανεπήρατον εἶδος ἔχοντα
Αἰνοτόκων γονέων φθόνος ἥρπασεν· ὃν καθοράτε
Ὀκτὼ μόνοις ἔτεσιν βεβιωκότα μῆσι τε πέντε.

Sic ego vertebam.

Menophili est pueri lacrimabilis hocce sepulcrum,
Quem Charitum splendore trium formaque decorum
Fatorum miseris tulit ordo parentibus atrox.
Octo vix annos, & menses quinque peregit.

SYL-

SYLLABVS INSCRIPTIONVM.

CLASSIS VI.

Coniugum.

CLASSIS VII.

Liberorum.

Φλα-

CLASSIS VIII.

Puellarum.

CLASSIS IX.

Libertorum Libertarumque ac Mancipiorum.

Clau-

CLASSIS X.
Spicilegium Inscriptionum Christianarum.

CLAS-

CLASSIS XI.

Varii Generis Monumenta.

IN-

INDEX
RERUM NOTABILIUM,
Quae in hoc Volumine continentur.

Fa-

No-

Sa-

S

T

Va-

V

Z

FINIS.